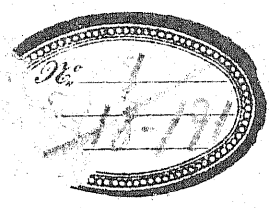

VI-2
2. a. 7.

A
11
191
27

2 400 40
Gafco
MA

Al collegio de la Comp^a de Jesus de Granada
R. 3073

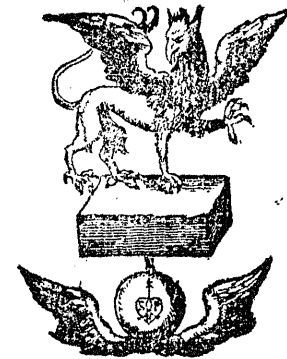
COMMENTARIA.

**INIEREMIAM
PROPHETAM QVI**

BVSLATINA VVLGATA EDI-
TIO DILVCIDATVR, ETCVM

Hebraico fonte & Septuag. Editione & Para-
phrafi Chaldaica confertur.

*Auctore F. Andrea Capella Valentino Cartusiano Theo-
logia Doctore Cartusiae Scalae Dei Priore.*

CVM LICENCIA.

Excudebat Hubertus Gotardus in Cartusia Scalae Dei.
Anno. M. D. XC. VIII.

del apogeo del M. de Escoria

11744/21
8701.7

EGO Bartholomæus Rocha D. Theolog. Ecclesie Tarracon. Canonicus Pœnitent. iussu & ex cõmissione Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini mei Anto. Augustini Archiepiscopi Tarracon. Commentaria hæc in Prophetam Ieremiam Auctore F. Andrea Capella Valentino Theo. D. Cartusie Scelæ Dei Priore qua potuit diligentia legi, in quibus nihil inueni, quod aut Catholice fidei, & bonis moribus repugnet, aut ab eo sensu quem sancta Romana tenet Ecclesia, discrepet, aut ab vnanimi sanctorum Patrum consensu abhorreat: sed veterem, & vulgatam Editionem accuratè explicari, cum Hebræo vero & Caldaico textu, ac editione Septuag. sic cõferri, vt eius sensus magis eluceat, multa tecta & obscura (qualia reperiuntur in Prophetis) subtiliter & dilucide detegi, multa per Allegoriam dicta exquisitè & piè elucidari. Eoq; ea probo, dignaq; esse iudico quæ ad publicam Ecclesie utilitatem, & eorum presertim qui sacrarum literarum studiosi sunt, Typis mādētur. Tarracõ. 3. idus Maij. 1586.

Ba. Rocha.

NOS Iacobus Reig. I. V. D. Canonicus Ecclesie Tarracon. in spiritualibus & temporalibus Offi. & Vic. Gen. Illustrissimi & Reueren. D. D. Antonij Augustini Archiepiscopi Tarra. visa relatione de super contenta licentiam concedimus imprimendi præfatum librū illumq; vendendi in ciuitate & diocesi Tarraconæ, die & mense & anno in eadem relatione contentis.

Reig Offi. & Vicarius
Generalis prædictus.

* 2

PHILIPPO.

PHILIPPO. II.
Regi Catholico Monarchæ

Potentissimo F. Andreas Capella
Prior Cartusiæ Scalæ Dei.
S. & Humile obsequium.

N PRODIT EX HAC
tua Cartusia PHILIPPE Rex
Catholice potentissime IERE-
MIAS Propheta elucidatus, pro-
ficiſciturque ad Regiam tuam Ma-
ieſtatem, qui olim miſſus eſt ad Re-
ges & Principes & Gentes: non iam ut euellat, def-
trua, & diſſipet, Sed ut ædificet, & plantet: & ut
olim Iudæ, gladium Sanctum aureum tibi porrigat,
munus a Deo, in quo deiſcias aduerſarius populi Dei
In eo enim Dei timorem, fidem, religionem, clementiã
modestiam iuſtitiam, æquitatem leges, quibus regna
firmantur, ſtabiliuntur, amplificantur, & ad eternita-
tem

tem proficiunt. Tu illum grato animo ſuſcipe pro inna-
ta tibi benignitate, & incredibili clementia, qua &
minima quæque munuſcula hylari vultu ſuſcipere ſo-
les: ſic enim fiet, ut tuo nomini conſecratus, &
tuo eximio præſidio munitus, ſecurus in
omnium manus veniat. Vivas
fælix Eccleſiæ Catholice decus
colūna & firmamentum,
ut in æternum cum
Chriſto regnes.
(?)

AD LECTOREM.

IN hoc opere, quod in Ieremiam Prophe-
tam elaborauimus, Candide lector, dedi-
mus, operam vt illum dilucidum redde-
remus idq; iuxta latinam vulgatam edi-
tionem, quam Ecclesia Catholica probat
& amplectitur. Sed & eam cum Hebraico fonte, & cum
Septuaginta Interpretum editione conferimus, &
concordare nitimur: quod quam fit difficile, & laborio-
sum in nonnullis locis norunt eruditi omnes, qui in hoc
argumento aliquando versati sunt. Sed nobis placuit ta-
dium hoc deuorare, vt rei literariæ aliquid conferre vi-
deremur; Scimus enim, quantopere sacrarum literarum
studiosi id desiderant, & exoptent. Sed & voluimus nos-
tro exemplo alios excitare, qui foelicitus in hoc argumē-
to versari possunt. Porrò in alleganda Septuag. editione
sequuti sumus exemplat Biblio. Reg. quod cum Com-
plutenfi conuenit; quamuis non ignoremus diuersum
esse ab eo quod sequutus est. D. Hiero. cum in innume-
ris locis aliter legatur in Regio Exemplari, quam lege-
rit D. Hieronymus, & multa ibi desiderantur, quæ hic
habentur: quod nos aliquando obseruamus. Proferimus
etiam sæpe in medium Chaldaicam Paraphrasim, quæ
in eisdem Bib. Reg. habetur: non vt illi auctoritatem de-
mus: neq; enim ignoramus in alijs libris præterquam in
Pentateucho corruptam esse, & fabulis, merisq; Talmu-
distarum nugis conspersam, quod nos in his Commen-
tarijs nonnullis in locis annotamus; ob quam causam
in Complut. Bibl. consulto omiffa est, tanquam indigna
quæ

quæ Sacris Codicibus infereretur. Sed quia quandoq; ad
sensum Sacræ Scripturæ intelligendum non nihil iuuat
non omnino contemnendam duximus, doctissimorum
exempla sequuti. Tu interim laboribus his, quales qua-
les illi sint, fruiere: quos si gratos tibi esse intellexerimus
curabimus in dies maiora tibi offerre: Nihil enim
magis dignum viro Pio & Religioso esse duxi-
mus, quàm vt in lege Domini meditetur dies
ac noctes. Omnia verò iudicio & corre-
ctioni Catholicæ Ecclesiæ, & Do-
ctorum libenter subijci-
mus Vale.

(f)

F. LVDOVICE QVINTANAE MONA-
chi Cartusiani domus Scalæ Dei ad Lectoreth sa-
cræ paginæ studiosum in commendatio-
nem Operis Carmen.

MITTITVR ad populū diuino nomine tactus
Vates, & falsa lingue idola iubet.
Arguit, exorat, mulcet, rerumq; figuris.
Nititur, vt tandem perfida corda domet.
Credere si nolint, vrbis templiq; ruinam
Prædicat propter fœdera rupta Dei.
Deficit auditor, non deficit ille loquendo.
Prospera nunc, iterum trista fata canit
Talia dum memorat, tanquam vel amine sacro.
Per pulchris sermo voluitur inuolucris.
Sed si peruoluas hunc, Lector Candide, librum.
Cum cæta leges medio lucidior a die.
Accipe nunc latus tibi quæ doctissimus auctor
Offert doctrinæ semina magna sua
Explicat ambiguos pulsa caligine sensus,
Obscurumque omne iam sine nube reffert.
Dissoluit nodos, fulget doctrina trilinguis:
Et pia, quæ laudes, dogmata multa tradit.
Quamque serunt secum diuersa idiomata, pugnam
Conciliat pulchrè, veraq; sensa docet.
Et magis eloquio pollet, velut alter ab illo,
Cui data Romana prisca trophæa togæ.
Iste sub insigni certamina dura Brunone
Militat, & castra Cartusiana tenet.
Sed quid dura voco Claustrî certamina. Non sit.
Omnia nam Christi dulcia reddit amor.

LIBER

INDEX SENTENTIA- RVM ET RERVM.

A.		Ambulare in prauitate cordis est praua desideria sequi. 121
Brahæ filij qui.	pag. 279	Amen quid significet. 280
A dolescētia multis pe- riculis exposita est. 587		Ammonitarum clades prædici- tur. 741
Adulterium pro Idololatria & verbi Dei corruptione. 480		Analage temporis frequens. 31
Aduersarij nostri astutia. 164		Anathoth quantum ab Ierusalē distabat. Erat in sorte Benia- min. Sacerdotum erat ciuitas. Quid nomen significet. 15
Eiusdem conditio. 165		Angulus quid. 617
Aduersarius noster suggestioni- bus suis nos pacit vt deuastet. 310		Angulus pro eo qui regiam ha- bet dignitatem, & principem locum. 769
Aduersario nostro nequaquam credendum. 306		Animi desolationis causa nō co- gitare. 309
Aduersarius noster non plus po- test quam Deus permittat. 162		Animi Gratia Dei destituti misē- ria. 337
Aduersarij nostri serpentibus re- gulis comparantur. 238		Animam leuare in rem aliquam est erigi in spem consequendi illam. 702
Aduersa patienter ferenda. 705		Animarum iacturam pauci qui lugeant. 198
Aegypti clades prædicatur. 708		Animæ menstrua quæ. 84
Aegyptij primi Solem & stellas venerati sunt. 697		Anima propter peccatum repu- diata non iam sponsa vocatur. 373
Aeternum quid significet in sa- cris literis. 387		Animarum salutem stitēs omnia suffert. 503
Agni venati sunt lupos. 376		Animarum trāsmigratio de cor- pore in corpus error. 20
Ala quid significet. 97		
Ambiguo verbo cur Deus vta- tur. 517		
Ambitionis mala. 27. & 304		
Ambulare post Baalim est falsā religionem colere. 79		

I N D E X.

Antichristi persecutio prædicitur.	353	na.	719
Antithesis pulchra, Pag. 260. & Pag.	390.	Bel quid.	754
Antiquitas veneranda quomodo.	189	Bella apud Gentes certis ritibus ac solennitatibus suscipiebantur.	449
Apis quid.	710	Benedicere quid.	133
Apostoli piscatores & venatores hominum.	376.	Beneficia Dei auferuntur propter peccata.	108
res & tubæ illorum successores Episcopi.	632.	Benignitas Dei commendatur.	103. 105. 112. 117. 124. 208. 581
In alleganda sacra scriptura nullius interpretationem sequitur.	584	Bona omnia à Deo expectanda.	346
Argentum quid.	629	Bonorum spiritualium per Christum affluentia.	582
Arma Ecclesiæ quæ.	33	Bonis sic frui debemus ut memores simus malorum.	594
Arrogantia eorum qui disputare cum Deo audent retunditur.	407	Cadere orationem in conspectu Dei quid sit.	673
Ascendere in cor pro recordari.	120	Calumniari Sathanæ officium.	51
Afinus quid significet.	83	Castratio Israelitis prohibita.	541
Affertorum malum.	678	Carnis maceratio Deo placet.	139
Attritus locus ubi populus ad orandum conueniebat.	517	Celeuma vel celeusma quid.	507
Auctorem esse comunis corruptelæ grauisimum malum est.	352	Ceremoniarum utilitas & necessitas.	526
Augures qui.	529	Chaldaica paraphrasis Rabinorum somnijs resperfa.	578. & 596
Aurum quod nominibus vocetur apud Hebræos.	262	Chamos Idolum.	723
Baal quid.	59	Christus verus Deus.	121. 380. 582
Babylon à Ierusalem quantum distet.	667	Christus manus Dei & brachium.	380
Babylonis & Chaldæorum vastatio prædicitur.	753	Christus nouus homo.	596
Baculus in fastigio habens oculum quid significet.	34	Christus vir perfectus ab instanti suæ conceptionis.	593. 595
Barbæ capitisq; rasura luctus signum.	193	Christus quibus primo reuelatus.	193

Christi

I N D E X.

Christus plantatio & germen.	472. 596	Christiano homini bona ex translatione & regeneratione per Christum obueniunt.	391
Christus iustus dicitur præ cæteris iustis.	473. 417	Christianum Deum contemnerè immanissimum scelus est.	124
Christus quomodo sederit in sede David, & regnauit in domino Iacob.	463	Cilicij & saccis accingi dolentium & poenitentium signa.	138
Christus pectoris ornamentum.	95	Cinis pro manibus & reliquijs funerum.	620
Christus dispersos congregauit.	581	Circumcisio spiritualis quæ.	135
Christus veluti peregrinus in terra.	341	Circumcisionem multæ gentes præter Iudæos seruauit.	255
Christus diaboli iugum contriuit.	554	Clementia Dei commendatur.	441
Christus quomodo fecerit iudicium in terra.	474	Coeli portæ quæ, & quomodo dicantur desolari.	62
Christus refugium nostrum tutissimum.	597	Coeli obstupescunt propter peccati indignitatem.	62
Christus pro nobis factus male dictum.	293	Cogitationum fructus quid.	194
Christi regni & liberationis per ipsum prophetia.	552	Columba pro exercitu Babylo-niorum.	512
Christi aduentus prædicitur.	471.	Complacendum vane non est in openbus bonis.	51
Christi dignitas.	53	Conceptus Dei quare dicatur creatio.	595
Christi conceptio prædicitur.	593	Constantia necessaria.	123
Christi mansuetudo in sua passionè prædicitur.	290	Constantia seruorum Dei.	44. 397.
Christi passio defflenda.	246	Constellationes syderum non esse metuendas.	259
Christi regnum quomodo intelligendum.	473	Conuersio differenda non est.	36. 111
Christo nato principes de stirpe Iuda omnem potestatem a miserunt iuxta Prophetiam Iacob.	464	Conuersionis nostræ initium ab humilitate sumendum.	320
Christiani hominis perfectio.	399	Conuersionis impedimenta.	131

I N D E X.

Conuerſionis veræ forma.	134	Deſperandum non eſt de alicuius ſalute dñi viuimus	204. 275
Conuerſio ficta non iuuat.	114	Deuorare & comedere pro perdere.	52
Conuerſio Iudæorum ad Chriſtum prædicatur.	117. 468. 552	Deus fidelis in verbis ſuis.	634
Cōuerſio decem tribuū ad Chriſtum prædicatur.	593	Deus gloria noſtra.	60
Cor hominis prauum & inſerutabile.	392	Deus tons aquæ viuæ.	63
Cor lauatur quomodo.	142	Deus omnia videt & audit.	231
Cor perire quid.	139	Deus nos ab æterno diligit.	574
Corporis ornatus nimius reprehenditur.	150	Deus obſequia noſtra magnificat.	50
Cornu quid in ſacris literis.	730	Deus futura cognoscit.	20
Corripere in furore & in Iudicio.	273	Deus omnia implet.	488
Creatio potentia Dei opus.	527	Deus vniuerſa carnis.	637
Crux Chriſti ſacramentum abſconditum.	293	Deus perturbationibus non ſubiacer.	166
Cultus externus abſq; interiori pietate non ſufficit.	194	Deus decor Iuſtitia.	754
Cultus vniuersi Dei populum Iudæorum excellenter ornabat.	95	Deus vena aquarum viuentiu.	396
Cuſtodit nos Deus, & cuſtodit aduerſarius, ille vt ſaluat, hic vt perdat.	144	Deus exercituum quare dicitur.	164
Dannatorū duplex poena.	400	Deus populi ſui ornamentum & ſcizia pectoralis.	94
Dare manum pro auxilium ferre, & pro victum ſe offerre, & pro diſcipere.	756	Deus ſumma æquitate omnia moderatur.	54. & 59
Dece n tribus numquam ſalutē conſecutæ niſi per Chriſtum.	475	Deus perſonarum acceptor nō eſt.	579
Decipi permittuntur qui ſe flagitijs inquinant.	172	Deus perito & auido venatori comparatur.	517
Derelinquuntur obſtinati à Deo.	140	Deus punit cum meſura.	331
		Deus repente loqui dicitur.	409
		Deus Iudex & tellis timendus.	547
		Deus vigilat nobis dormientibus.	214
		Deus corpus & animam ſanat.	397

I N D E X.

Deus ſeruis ſuis deſert.	283	Deus quomodo excæcare & obdurare dicatur.	319
Deus flagellat propter peccata.	67	Deus recedit ab illis qui obſtinati in peccato manent.	182
Deus ſemen ſuum ſemper agnoſcit.	275	Deus permittit aliquando iuſtos humanum aliquid pati.	430
Deus per Tyrannos noſtra peccata punit.	41	Deus præparatis ad ianuam pulſat, impræparatis venit vt fur in noſte.	199
Deus flagellat vt pater.	92	Deus patienter fert imperfectiones ſeruatorum ſuorum.	431
Deus viſitat peccata patrum in filijs, quod nulla eſt iniuſtitia.	602	Deus ſeruos ſuos quandoq; mirabiliter de tentationibus liberat.	522
Deus ſeducit quomodo.	430	Deus inuenitur quomodo.	544
Deus aliter fideles, & aliter infideles flagellat.	275	Deus quid à nobis requirat.	254
Deus iurat quomodo.	447	Deus irascentur quomodo.	218
Deus præfixit vnicuiq; terminū ſibi tantum notum.	296	Dei Benignitas & clementia erga peccatores commendatur.	18
Deus nos verbis & rebus docet.	526	Dei patientia & longanimitas.	113 191 204 208
Deus puniens miſeretur, & caſtigans conſolatur, & iuſtitia ſententiam clementia tēperat.	784	Dei flagella cur æquo animo nō ſuſtineamus.	269
Deus non ſua commoda quarit ſed noſtra.	211	Dei nomina multa.	633
Deus mane conſurgere dicitur.	214	Dei potentia oſtenditur.	613
Deus primos ætatis fructus deſiderat.	498	Dei maietas tremenda.	262
Deus virgam oſtendit antequam percutiat.	37	Dei miniſtri quales eſſe debent.	30
Deus ſlectitur & mutat ſententiam, ſi nos vitam in melius cōmutemus.	282	Dei ſententia duplex ſecundum præſentem rerum ſtatutum, & ſecundum æternam prædeſtinationem.	424
Deus quomodo malum faciat.	410	Dei ſtudium ad emūdandum populum ab iniquitate per prophetas.	702

I N D E X.

Dei obliuio reprehenditur.	90	Dormitio diuturnam captiuitatem significat.	126
Deo nihil absconditum.	487	Ebrietas pro afflictione magna.	731
Deo omnia nuda & aperta.	81	Ecclesia fundata super Christum & super Petrum.	563
Deo placere quomodo possumus.	157	Ecclesia Dei ciuitas munita.	138
Deo qui aduersatur creaturas aduersas sentit.	196	Ecclesia eadem Antiquorum & nostra.	469
Deum cognoscere quid sit.	454	Ecclesia catholica habet aquam viuam.	63
Deum contemnimus cum peccamus glorificamus cum peccatum confitemur.	320	Ecclesia sine Hierarchia & ordine consistere non potest.	563
Deum aliquem nosse quid.	23	Ecclesia Dei vinea, quales primi palmites, quomodo degenerauerint, & vastatio.	76
Deum omnia conspicientem cogitare vtile.	488	Ecclesia tutum refugium contra errores.	197
Deum recordari quid.	48	Ecclesia per terram promissionis significata.	121
Deum relinquere extrema demerita est.	413	Ecclesia spelunca latronum fit quomodo.	212
Deum vigilare quid.	35	Ecclesie structura & edificatio.	562-620
Deum vocare est facere.	287	Ecclesie Catholice dignitas.	286
Diaboli variae impugnationes.	160	Ecclesie dilatatio predicatur.	616
Dies Domini abscondita reuelabit.	328	Ecclesie Hostes describuntur.	159
Diuini qui dicantur.	529	Ecclesie persecutiones cur permittat Deus.	242
Diuitiae male partae non profunt.	393	Ecclesie persecutio propter peccata.	560
Doctrina falsa aqua turbida.	69	Ecclesie stabilitas.	564
Doctrina peruersa paleis comparatur.	490	Ecclesie Dei pinguedo.	57
Dona Dei auferuntur propter superbiam.	317	Ecclesiasticorum peccata grauissima.	285
Dona sua non vult Deus ociosa manere.	358	Ecclesiasticorum luxus carpitur.	442
Dominica dies in memoriam resurrectionis Christi instituta.	401		

I N D E X.

Ecclesiasticis bonis ad pompam & luxum abuti reprehenditur.	161. 210.	Fiducia in sanctis & in bonis operibus quomodo collocanda.	389
Et Dei nomen.	633	Filia populi pro populo & vrbe.	141
Electio Dei non exmeritis.	316.	Filiae pro vicinis urbibus.	741
Electioem Dei quomodo praecedat praescientia meritorum.	21	Filius late patet in sacris litteris.	777
Eligere Indignum quantum malum sit.	25	Filius aliquid est patris, & in eo parens punitur.	185
Eleuare caput est ausam laetitiae prebere.	784	Faedus & testamentum duplex.	604
Epexegetis, cum prior pars persequentem explicatur.	554 561.	Faederis faciendi ritus.	658
Episcoporum munus.	37	Fecmina nomen est sexus non corruptionis.	595
Episcoporum & sacerdotum Electio quo modo fieri debeat.	25	Formido & pavor maximo impedimento sunt Dei Ministris.	42
Ephraim dicuntur decem tribus.	215	Fornicatio est Deum relinquere & alteri ad herere.	105
Euangelium Prophetarum scopus.	19	Funiculus pro Hereditate.	233
Eunuchi qui dicebantur.	541	Galaad abundabat opobalsamo.	707
Facere pro offerre.	126	Gentiles fideles confundunt.	60
Facere Iudicium quid sit.	153	Gentium conuersio praedicitur.	378
Faciem auertere & conuertere quid.	115	Gentium populus per Christum primatum obtinuit.	581
Faciem indurare quid.	157	Gladius Domini pro gladio quod Domino iubete exercitur.	310
Faciem suam ponere ad aliquid faciendum est firmum propositum habere.	692	Gloriandum in quo & quomodo.	253
Fides laeuescit vbi verbum Dei deficit.	339	Golgotha pro Golgotha legendum.	619
Fidelium securitas sub Christo pastore.	470	Gradus qui us in profundum malorum descendimus.	229
Fidelium multiplicatio.	564	Gratia Dei dignitas nostra & corona capitis nostri.	324. est necessaria.
Fiducia in Deo collocanda.	390		338.
non in alijs Deo spreto, neque in rebus caducis.	68. 89. 100. 126. 389. 747.		

I N D E X.

Gratia Dei nos fortiores hostibus nostris reddit.	581	præcipua causa.	41
Gratia Dei destitutus myricæ cōparatur.	389	Idumæa duplex superior & inferior.	742
Hebræica lingua ab initio punctis caruit.	398	Ieiunia & reliquæ corporis afflictiones profunt.	342
Hæretici somniatores.	488	Ieremiæ liber canonicus illius auctor Ieremias. i. argumentū & phrasis.	9
Hæretici furantur verba sacræ scripturæ.	492	Ieremiæ Prophetæ varia scripta eius lamentatio super Iosiam quæ.	2
Hæretici non pluuiam dant sed grandinem.	346	Ieremiæ testimonium Matr. citatum ex quo libro sumptū est.	4
Hæresici per varios vagantur errores.	91	Ieremias Propheta & Sacerdos, eius pater Helcias Sacerdos magnus, patria Anathoth, Vbi erat adhuc turris tempore D. Hiero. sub eius nomine.	4
Hæretici libertatem carnis prædicant.	72	Ieremiæ laus. Sanctificatio in vtero quomodo intelligēda. 4. 5. 15. 21.	4. 5.
Hæreticorum in constantia & leuitas.	492	Ieremiæ cū B. Ioanne collatio.	6
Hæreticorū obstinatio & impudentia.	88	Ieremias virginitatem seruauit cepit prophetare adhuc puer et quo tempore, et quātum vixerit. 7. eius mors, et sepultura.	8
Hæreticorum sermo & lingua sagitta vulnerans.	249	Ieremias an adhuc viuat.	8. 25
Hæreticorum studium in spargendis suis erroribus.	486	Ieremiæ constantia & patientia, et prudentia.	429. 503. 520. 674
Hominis conditio.	406	Ieremias quo tempore cæperit vaticinari. 15. prophetauit etiam in Aegypto. 16. fuit Propheta Gentium. 25. cur puer propheta constituitur.	28
Humilitas commendatur.	405		
Humilitate thesaurus seruatur.	632		
Hypochripsis nō iuuat corā Deo.	744		
Iah vnum ex Dei nominibus.	94		
Idola pet mōtes & colles significantur.	126		
Idololatria confusio, vanitas & mendaciū dicitur. § 4. 127. 267.			
Idololatria vastationis Iudæorū			

I N D E X.

Ierusalē nomine duæ tribus Iuda et Benjamin significantur.	479	Inconstantia reprehenditur.	342
Ierusalem situs.	442	Induratus animus omnia contemnit.	193
Ignis bella significat.	39	Induratus animus neque minis deterretur, neq; promissionibus allicitur.	191
Immagō mortis quid.	56	Induratum cor describitur cuius finis reprobatio.	201
Imber temporaneus et serotinus quid.	109	Infantium pro Christo cædes.	583
ad impietatem quibus gradibus gressus fiat	211	Infidelitas terra Aquylonis.	121
Impij non habent potestatem in Pios nisi quātum Deus permittit.	669	Ingratitudo erga Deū notatur	105. 124.
Impij dum calamitatibus premuntur Iustorum orationes quarunt, liberati eos cōtinent.	438	Iniquitatis vis & tyrannis.	695. 163
Impij quiescere non valent.	351	Initium salutis vias nostras videre.	81
Impij stupidi.	231	Initium salutis nostræ est Deum omnia conspicientem animo intueri.	36
Impiorū effranta cupiditas.	231	Initiandi liberos ritus.	640
Impij constantiores in malo quā pij in bono.	61	Instrumenta venditionis quomodo apud Hebræos conscribantur.	630
Impiorum deploranda stultitia.	64	Ioacim interitus.	455
Impiorū prosperitas Iustos quādoq; cruciat. 299. quē habeat exitum.	301	Ira deo quomodo tribuatur.	363
Impiorum gloria breuis.	396	Ira Dei ignis frigiditate nra fouetur seruore charitatis extinguitur.	40
Impiorum poena.	229	Iubilis aliquando in malam partem fumitur.	510
Impiorum studia.	86	Iudæi post deua stationem à Romanis factam nullos habent prophetas.	19
Impræcatio aliquādo prædictio est in sacris literis. 275. 418. 433		Iudeorum inconstantia 307. obstinatio. 191. poena propter Christū interfectū. 195. eorū cōspiratio cōtra Xpm. 417. Captiuitas	
Impudentia eorum qui publicè mala perpetrant, et iusti volūt videri.	98		
Impudentia cum iniquitate coniuncta.	99		

I N D E X.

tiuitas à Romanis. 424. Con- uerſio ad Chriſtum. 375. eorū abiectio. 307. 316	Lex Noua in cordibus ſcripta quomodo. 608
Iudicij extremi prophetia. 508	Legalium ceſſatio. 119
Iudicia loqui quid. 40. 680	Libare & libamina. 218
Iugum ferreum pro grauiffima ſeruitute. 536	Liber quid ſignificet. 540
Iuramentum in laudem Dei ce- dit. 113. 133. eius comites qui. fal- ſum iniuriam Deo irrogat. 56	Liberatio p̄ Chriſtū quātū bene- ficiū. 476. 555. ei⁹ typ⁹ liberatio a Babylonica captiuitate. 579
Iuramentum Antiquorum pa- trum. 133	Libertatem quomodo Chriſtus dedit. 73
Iuſtitia propriè ad nouam legē pertinet. 598	Liberū hominis arbitriū oſtendi- tur. 157. 639. quid poſſit. 409. nō ſufficit vt quis à peccatō re- ſurgat, vel in bono in finem uſq; perſeueret. 272
Iuſtitia veræ ſigna. 116. bona & fructus. 390	Loqui pro ſecum cogitare. 113
Iuſtitia hominis indiget miſeri- cordia Dei, exterior ſine inter- iori pietate non ſufficit. 589	Loqui bona pro amico & benignè agere. 784
Iuſtitia eximię Indicium reuela- re Deo cauſam noſtram & om- nia illi committere. 295	Locus D. Pauli ad Heb. 10. volū- tariè peccantibus nobis etc. ex- ponitur. 611
Iuſti viri ſunt velut ciuitas muni- ta dum alios protegunt. 44. ci- uitates & regna ſeruāt. 156. fla- gellantur quare. 68. poſt hanc vitam zonæ aureæ comparan- tur. 318. dum hic viuunt lum- bari quod nō ſine ſordibus eo- rum vita ſit. 317. quæ ſint eorū ſtudia. 542. quæ illorum gloria. 286. quātū eos Deus faciat. 155. cur permittat eos à malis affli- gi. 428	Lumbos accingere quid. 41
Lex Dei ornāmētum & fascia pe- toralis. 95. eam cuſtodians ani- mam ſuam cuſtodit. 401	Lux proſperitatē ſignificat. 310
	Luxum quæ mala ſequantur. 511
	Maledictio diei natiuitatis quo- modo intelligenda. 434
	Malitia peccantem punit. 70
	Mane quid in ſacris litteris. 441
	Manus pro Prophetia. 753
	Manus ſuper caput ponere iugē- tis eſt. 100
	Maiorū virtutes non iuuant niſi eos imitemur. 461
	Maiorum peccata minorum ſcā- dala. 373
	Memphim vrbs Aegypti. 66
	Metabole figura. 656
	Miſe

I N D E X.

Miſericordia dei cōmēdatur. 575	cēſa. 39
Miſericordia vtēdū cū proximis vt Dei miſericordiam prome- reamur. 274	Onager quid ſignificet. 82. ſunt velociſſimi. 84
Mittere à facie terræ pro moriſa- cere. 537	Onus prophetiam grauem qua aduerſa prædicuntur ſignifi- cat. 493. aliquando in bonam partem. 13
Moab vaſtatio prædicatur. 720	Opus Dei nō negligenter faciē- dum. 727
Montes Moria & Siō erāt quali- continuiſſimo vnus ſed biceps. 502	Oratio reſina. 240. fructus. 579
Mundus terra Aquylonis. 121	Oratio iuſti multum valet. 215. 216 330
Mundi proſperitas nos à Deo ſe- parat. 459	Orandum pro inuicem. 418. 542
Mundanorum labores. 225	Oratio Moyſi & Samuelis mul- tum valuit apud Deum. 349
Nabuchodonosor ſeruus Dei di- citur quare. 504. 528. Primus eius aduentus in Iudæam quo tempore fuit. 667	Orationi adiungeda ſunt icui- na & Eleemoſina. 343
Naturæ & Gratia varij effectus. 433	Orandum quomodo. 350
Negligētia noſtra hoſtes noſtros erudit aduerſus nos. 327	Orandi formam qua Deum pla- care poſſimus ipſe docet. 112
Nitrum quid ſit. 77	Oratur fruſtra pro eo qui nō me- retur accipere. 283
Obducere cicatricem pro repara- re præteritā deſolationem. 561	Oramus dum Deum laudamus. 216
Obedientia quæ pariat fructū. 4	Oſiridis ſimulachrum. 697
Obedientia commendatur exē- plo Rechabitarum. 666	Panis pro quocunq; cibo. 687
Oblatio ex rapina Deo non pla- cet. 195	Paſteſtinorū clades prædicatur. 716
Obluio Dei quem pariat fructū 415	Paſtores p̄ ducib⁹ exercitus. 308
Obscurari pro triſtē & mœſtum eſſe. 336	Paſtor Eccleſiæ qualis. 119. non ſolo nomine ſibi placeat. 599. officiū illud nullus digne præ- ſtare poteſt niſi ſpiritū Chri- ſti habeat. 479. quod ſit offi- cium. 400. debet oues amare. 105. reſidētia neceſſaria. 337. o- uiū ruina eius culpa. 270. ſu- mam requirit vigilantia. 468
Obſtinatio & induratio cordis mala. 491	
Olla quid ſignificet, & olla ſuc-	Patien-

I N D E X.

Patentia opus est in vinea Do- mini excolenda. 577	dimissa rememoranda. 116
Pauci qui Deum colant. 93	Peccata Principum & maiorum graviora. 158
Pauperū oppressorum gemitus audit Deus. 179. eos liberat. 434. 27	Peccator non habet cor. 167. stul- tus est. 146. iuuenis est quāuis ætate sit ienex. 587. sibi crude- lis. 196. bibit aquā turbidam. 69. occidit sibi Sol cum adhuc dies sit. 356. eius iniquitas inex- cusabilis. 55
Peccatum no Naturæ sed volun- tatis opus est. 231. 329. amarum est 144. multa mala sequuntur 63 71. 147. 326. 390. fructus pu- dor. 128. 188. 282. 311. diaboli seruum facit. 528. assuetudine induratū difficile relinquatur. 329. non potuit nisi per Chri- stum deleri. 557. per quem om- nino deletum est. 602. verum aufert gaudium. 373. clamat cōtra peccatorē quamdiu non non deletur poenitentia. 181. Est poena quandoq; peccati. 67. ingratitude aggrauatur. 114. 203.	Peccans a facie Dei eijcitur. 350 Peccatores volunt videri cum ra- tione peccare. 91 Peccandi cōsuetudo mala. 136. 160. facilitas deploranda. 114. e- ffrenata libido. 80. 82. 107. in- ueterata consuetudo quædam malum. 72. 88. 108 Peccandi occasiones notanda vt caueamus. 590 Peccat fidelis i oculis Dei, Infi- delis illo quasi nō vidente. 638 Peccare & conqueri quasi iniu- ste flagella sustineas impuden- tia est. 98 Pedes diuidere quid. 116 Perdiciis natura quæ. 394 Perditionem propter peccata pauci defflent. 322 Percutere tamur pro dolere. 587 Perseuerare in bono non possu- mus absq; Dei gratia. 338 Perseuerandum in oratione & vita corrigenda vt Deus exau- diat. 282 Personarum acceptio in Iudi- cio mala. 442 Perso

I N D E X.

Personarum mutatio frequens in Prophetis. 238. 278	12. rerū exitu comprobatur. 536. eadem duabus rebus po- test accommodari. 584
Plantat pauci, destruunt multi. 33	Prophetia de Christo quomo- do interpretanda. 291
Plangendum hic ne in æternum plangamus. 198	Propheta sufflatorium. 202. spe- culator tuba. 192. probator. 1. 9. munus, 100. medicus. 240
Pharao vnde dictus. 703	Propheta promittit quod Chri- stus exhibuit. 190. 191. de se ipsis quasi de tertia persona lo- quuntur. 14. Regum & rerū & temporum ordinem non ser- uant. 383. 437. 502
Pleonasmus. 655	Pseudo prophetarum & hereti- corum audacia. 533
Pietas vera colenda. 212	Prosopcia. 719. 720
Piorum studia. 86	Prudentia Dei nos committe- re debemus. 407
Poenitentia post lapsum. 230. 231 vera quæ. 125. Deū placat. 298. locus est dum viuimus. 424. quo magis differtur difficilior 330	Radix omnium malorum diuina rū rerū neglectus, & Dei obli- uio. 247
Poenitentia nitro comparatur. 79. hominem honorabile red- dit. 588. ad eā indigemus Dei auxilio. 586. Deo quomodo conueniat. 518. 408.	Refugiū in calamitatibus quod. 339
Ponere in filios quid. 122	Regis & principis optimi officium 446
Portio & Hæreditas Dei pro e- ius populo. 309	Reges qui Deum timēt prospere agunt. 454
Principum ob peccata populus punitur. 352	Regū & principum peccata pu- blica calamitatis causa. 778
Præesse alijs recusat qui dignior est. 27	Regnum Iuda finitum in Sede- cia. 462
Porta pro tota ciuitate. 336	Regna a Deo distribuuntur pro eius voluntate. 527
Porta quid in sacris literis. 336	Regna diuturna non faciunt o- pes, sed iustitia. 454. Regi
Porte mortis pro consilijs & iu- re & potestate mortis. 336	
Præscientia Dei necessitatem li- bero arbitrio nō imponit. 517	
Populus Iudæorum primogeni- tus dicebatur, reliquæ gentes tamquā serui reputabatur. 65	
Prophetia. visio, verbū Dei vel sermo, & onus verbi dicitur	

I N D E X.

Regina coeli quæ dicatur.	217.	torum fautorem faciunt.	213
	702	Samaritæ nomine decem tribus	
Religiones falsæ cisternæ dissi-		significantur.	479
patæ.	63	Samaritanorum ad Christum cõ-	
Religiosorum paupertas & obe-		uersio prædicitur.	576
dientia & abstinẽtia in Recha-		Sanctitas quãtum bonum fit.	24
bitis præcessit.	661	Sancti hic latent. 23. orandi sunt.	
Religiosorum peccata grauissi-		215. pro nobis orant post mor-	
ma.	285	tem. 350. eorum merita non æ-	
Remedia contra peccata multa		qualia.	349
in Ecclesia.	242	Sanctificare quid fit.	21
Renes pro desiderijs.	295	Sanctificari in vtero infantes om-	
Repetitio Hebræis familiaris.		nes error nostri temporis.	22
	483	Sanctificare bellum quid.	177
Requies vbi vera.	191	Sapientia non est contra Domi-	
Requiem non habet qui Deum		num.	743
relinquit.	374	Scientia Dei quanta sub Euan-	
Respõsum Dei pro reuelatione.		gelio.	450
	164	Sedeciæ calamitas.	609
Resurrectio corporũ probatur.		Sedere in terra pro lugere.	323
	407	Sedere in siti sumam rerũ penu-	
Reuelatio Dei in somnis Sãctis		riam significat.	729
fit.	489	Sedere in medio populi pro cõ-	
Reuelari famora vel verecũdio-		numerari inter ciues.	554. 561
ra pro extrema affici ignomi-		Seminant triticum & metũt spi-	
nia.	327	nas qui.	310
Sabbati obseruatio quid signifi-		Semiramis quæ & multa de illa.	
cet.	401		513
Sacerdotes mali peiores quam		Septuaginta anni Babylonicæ	
populus.	521	captiuitatis à qua transmigra-	
Sacerdotum spiritualis pingue-		tionem numerari debeant.	783
do.	583	Septuaginta interpretes cur ali-	
Sacrificia vet. leg. Sacrificiũ cor-		quando aliter trãstulerint quã	
poris & sanguinis Christi præ-		habeatur in Hebræo.	596
figurabant.	651	Serui Dei stulti reputantur.	548
Salutem sola fide promittentes		cum humilitate veritatem &	
Christum latronum & grassa-		animi cõstantiam coniungũt.	
			520.

I N D E X.

520. 537. mites esse debent.	291	Templum constructum erat in	
Sefach rex quis.	506	vertice montis Sinai.	520
Sesuum custodia necessaria.	252	Templi secundi desolatio prædi-	
Siclus quid.	629	citur.	509
Silo vrbs in Beniamin vbi trigin-		Templa nostra quæ potissimum	
ta ferè annis mansit archa Do-		ornant.	209
mini.	519	Tenebræ tribulationem signifi-	
Simpathia & cõcentus vniuersi.		cant.	320
	263	Terga vertere pro contemnere	
Sæculum præsens quale.	56	& nolle audire.	89
Solium ponere pro obsidere.	39	Terra fluens lacte & melle quæ.	
Solem Aegyptij quomodo pin-			635
gebant.	697	Terræ promissionis latitudo.	69
Somnatores qui dicantur.	529	Testamentum & foedus dicitur	
Sors duplex bonorum & malo-		lex tam vetus quam noua.	278
rum.	497	Testamenti noui cum veteri col-	
Stater quid.	629	latio.	279. 280. 605
Studium in impietate, & in Dei		Testamẽtum & foedus nouum	
cultũ negligentia.	217	violare quantũ fit facinus.	605
Studium eorum qui alios peruer-		Tharsis quid.	261
tere nituntur carpitur.	170	Timor Dei sanctus quis.	29
Suburbana Sacerdotum non po-		Timor Dei sēpes & maceria.	309
terant distrahi.	627	Timor mundanus malus.	29
Superbia perditionis causa.	288	Timere à facie alicuius quid.	629
Superborum mores.	295.	Topheth quid.	223
Deus illos sibi ipsis relinquit.	434	Torrens Cedron quid.	621
Surgere quid.	42	Tradi in reprobum sensum & à	
Suscitare iuramentum quid.	279	Deo relinqui summa calami-	
Synagoga infirmata est vt Eccle-		tas.	559
sia cresceret multitudo.	356	Transmigratio prima in Babylo-	
Synagoga repudiata nõ iã spon-		nem quo tẽpore facta sit.	781
sa dicitur nisi ad Christum cõ-		Trãsmigrantium numerus quã-	
uertatur.	373	tus fuerit.	781
Taphnin vrbs Aegypti.	66	Trãitus ab vna persona in aliã	
Tautologia augendi gratia fit.		frequẽs in Prophetis.	133. 484
575. 591. 655. 677. 702		Tribulatio huius vitæ sustinen-	
Tectum pro tota domo.	562	da.	537
		Trinita	

I N D E X.

Trinitatis sanctissimæ mysteriâ.	Viduarum & pupillarum cura
494	à Deo Commendata. 171
Vanitas quidquid extra Deum	Vigilare oportet. 37
queritur. 55	Vigilandum in cordis custodia.
Veniam sine pœnitentiâ promit-	591
ntes decipiunt. 187	Vir quis dicatur. 155
Verbū Dei dulce benè affecto.	Vir pro vnus quisq;. 312
364. nitro comparatur. 79. li-	Vir pius medicus. 240
berè prædicandū. 30. eius vis	Virga quid significet. 34
mirabilis. 49. fructus 487. ei ⁹	Virga percutiēs & virga pascēs.
prædicatio necessaria. 610.	37
multis factū est in opprobriū.	Virga vigilans quid. 34
184. dū illud audimus ædifica-	Virgo cur dicitur populus Iu-
mur. 32. eius corruptionē mo-	dæorum. 344
rū etiā corruptio sequitur. 481	Virginitatis dux Deus. 111
Verbū an exterius fieret ad Pro-	Virtus facile plantatur vitijs era-
phetas. 16	dicatis. 33
Verbū Domini fieri ad Prophe-	Visitare iniquitates, est punire.
tam & in manu Prophetæ, &	162
super Prophetam, pro reuelationem	Visus ad mente retinendas res
habere à Deo. 15	maiorem habet vim quam re-
Verbū dare vel ponere in ore	liqui sensus. 405
alicuius quid. 31	Viræ nouitas amplectēda & ve-
Veritatem qui prædicant exorsi	tustas abijcienda. 596
sunt. 357. 626	Vmbra mortis & caligo maxi-
Via vna sub Christo. 641	ma pericula & calamitates sig-
Via salutis facta facilis per Chri-	nificat. 321
stum. 580	Vox eadem in lingua Hebræa
Via pro viuendi instituto. 96	excellentiā & superbiā sig-
Via pro pedibus. 116	nificat. 322

F I N I S.

I N I E R E M I A M

P R O P H E T A M.

Præfatio.

LI BER Ieremiæ Prophetæ, qui vn⁹ est ex illis, quos maiores vocāt, inter canonicas scripturas annumeratur: tam à Iudæis, quàm ab Ecclesia Catholica, neque vnquam de illius auctoritate dubitatum est, que madmodum neque de eius auctore: quem omnes constanter affirmant fuisse Ieremiam Prophetā, excipiente de ore ipsius Baruch Nerię filio. Sed & eundem Ieremiam in vnum volumē colligisse Historiā. 3. & 4. lib. Regum ex lib. dierum regū Iuda & Israēl, & ex scriptis Nathā Prophetæ, Ahia Salonitis, Abdo videntis, & Semeiæ, Hozai, Iehu, & Isaia prophetarū, quę sepe in eisdem libris citantur, auctores sunt Propocius Gazensis, & Rab. Moyses, & kimchi, & Isidorus. Cuius rei argumentum est, quod postremum caput lib. Regum cum vltimo capite libri Ieremiæ idē prorsus sit. Quod nonnulli asserunt adiectum fuisse à Baruch, mutuatum ex lib. 4. regum, eo consilio, vt ex commemoratione cladis Ierosolymitanæ, quæ in eo capite refertur, viam sterneret lectoribus ad proximè sequentem librum lamentationum, in quo Ieremias lamentabilem vrbs euersionem, & populi captiuitatem,

A tem,

tem, lugubri carmine deflet. Scripsit etiam Jeremias lamentationem siue lugubre carmen, in funere Iosias Regis Iuda, qui cum diuicari aduersus Necho Regem Aegypti, sagitta vulneratus, interijt. Cuius carminis meminit Secundus liber Paral. cap. 35. Vbi ita legitur. Mortuusq; est Iosias, & sepultus in mausoleo patrum suorum, & vniversus Iuda & Ierusalem luxerunt eum. Jeremias maxime: cuius omnes cantores atque cantatrices vsq; in presentem diem lamentationem super Iosiam replicant: & quasi lex obtinuit in Israël.

Hier. li. 1. c. 9. Pe- lag. ca. 9. Ecce scriptum fertur in lamentationibus. D. Hieronymus lib. 1. con. Pelag. c. 9. & nonnulli ex Hebræis, inter quos Rab, Salomon, existimant hanc lamentationem esse postremam partem libri Threnorum sub. 4. & ultimo alphabeto comprehensam: & de morte Iosie interpretatur quod ibi scriptum est: Spiritus oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus in umbra tua viuemus in Gentibus. Sed alijs magis videtur id conuenire Sedecie Regi, quem Chaldei catenis vinctum, & exoculatū in Babylonem duxerunt, statim post vrbis deuastationem: quæ toto eiusdem alphabeti metro vnacum Regis & populi captiuitate defletur. lamentationem vero in Iosiam minime extare. quāuis Iosephus testetur Epicedion Jeremie in Iosiam temporibus suis extitisse. Scripsit quoque Jeremias de furore & indignatione domini aduersus Iuda & Ierusalē, librum vnū: in quo excipiente Baruch notario, prænūtiavit templi euerfionem, vrbis excidium, regni vastationem, Regis ac totius populi captiuitatem, ceterasque extremas calamitates Iudæis nisi resisterent imminētes. Huius libri meminit Jeremias

cap.

cap. 36. presentis libri, vbi habes, Regem impium Iocim librum hunc igni tradidisse. Rab. Salomon existimat hunc esse librum Threnorum, quem cum Jeremias iam exultu rescriberet, quarto adauxit alphabeto. Conscripti sunt etiam iubente Jeremia libri duo emptionis & venditionis: alter apertus, alter clausus, et sigillis obfignatus, de quibus Iere. c. 32. Scripsit etiam de Babylonis deuastatione, librum vnū, quem saxo alligatum iussit per Saraiā principem Prophetia, quem Sedecias ad salutandum Regem Babylonis miserat, in Ephratē fluum corā Iudæis demergi, in præfagiū perpetuæ demersionis quæ Babylonicæ vrbi imminebat, vt habes Iere. 51. cap. Super est adhuc magna huius voluminis pars apud eundem prophetam. cap. 50. & 51. Citantur etiam. 2. Machab. cap. 2. Cōmentarij siue descriptiones Jeremie prophetae, de ijs quæ statim post euerfam urbem euerunt, antequam populus captiuus adduceretur in Babylonem: de legibus quas Jeremias populo in Babylone cōmoraturo præscripsit: de igne perpetuo, quem sacerdotes de altari sublatū in ignotū puteū abscondērūt: de tabernaculo: Arca fœderis, & altari incensū in specu montis Nebo iussu Dei absconditis: ac de rebus alijs, quæ initio trāsmigrationis Babylonicæ cōtigerūt. Sūt quoque hos cōmentarios vnā cum initio. 2. lib. Machabæorum, ex eisdem cōmentarijs desumpto, tāquā apocryphos & incertæ fidei reijciāt, quos tamē Epiphanius in vita Jeremie prophetae, ac plerique Ecclesiastici patres approbāt. Et ex decreto cō. Tridē. Lib. Macha. 1. & 2. cum omnibus suis partibus quemadmodū in editione vulgata continēt, præcipimur, tāquā Canonicos recipere. Fert & aliud volumē sub nomine Jeremie, prolius a-

A 2

pocry-

Mat. 27. pocryphū ex quo Origenes desumptū existimat à D. Matheo, vaticiniū illud sub nomine Ieremiæ. Et acceperūt triginta argēteos pretiū appretiarī: quē appretia uerūt à filijs Israēl, & dederunt eos in agrum figuli, sicut cōstituit mihi dominus. Vbi. D. Hiero. cū dixisset hoc testimonium in Ieremia non inueniri, simile autem quid in Zacharia legi, subiūgit, Nuper in quodā Hebraico volumine, quod Nazarenæ sectæ mihi hebreus obtulit, Ieremię apocryphum, in quo ad verbū hæc scripta reperi. ¶ Ieremias, Propheta fuit, & sacerdos, vt ex initio libri eius constat. Patrem habuit Helciam sacerdotem magnum, qui. 3. anno Iosie Regis Iuda, inuenit in domo Domini librum Legis Diuinæ multis iam annis, præcedētium regum incuria, amissum. vt habes. 4. reg. 22. & 2. Paral. 34. Patria Ieremiæ fuit Anathoth, viculus tribus millibus ab Ierosolymis distans: vbi turrem fuisse, ad huc tēpore. D. Hieronymi, quæ turris Ieremiæ vocabatur, idem. D. Hieronymus auctor est. De Ieremia ait D. Gregorius Nazianzenus, Humanitate & condolentia parē ex omnibus Prophetis habuisse neminem. 2. Macha. 15. cap. habes, Quomodo pugnaturus Iudas contra Nicanorem, visionem in somnis habuit, qua vidit Oniam, qui fuerat summus sacerdos, manus protendentem, orare pro omni populo Iudeorum. Post hoc apparuisse aliū virum, etate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: respondentem vero Oniam, dixisse, Hic est fratrum amator & populi Israēl: hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extēdisse autē Ieremiā dextram, & dedisse Iudę gladium aureum, & dixisse.

Accipe

*lib. 6. cō.
in Iere. in
cap 31.
Gre. Na-
zian. ora-
tio ad ci-
ues Na-
zian.*

Accipe sanctum gladium, munus à Deo, in quo deijcies aduerarios populi mei Israēl. Ecclesiastici. 49. cap. dicitur de Ieremia. Malè tractauerunt illum, qui à ventre matris consecratus est Propheta. Ad quē dominus. Priusquā te formarem in vtero noui te, & prophetam in gentibus dedi te. De sanctificatione vero in vtero, D. Hieronymus, hunc locum exponens, sanctificatum dicit Ieremiam, ea ratione qua D. Paulus ait, segregatum se fuisse à vtero matris suę à Deo, & vocatum per gratiam eius, vt reuelaret filium eius in ipso, vt euangelizaret illum in gentibus. quod secū dum præscientiam Dei intelligendum est. Sic & Theodoretus, sanctificari positum esse ait, pro segregari. D. Augustinus in epistola ad Dardanum. Difficile concedit aliquem sanctificari in vtero, cum nemo possit renasci, per gratiam antequam nascatur. Vnde quod dicitur de Ieremia, priusquā exires de vulua sanctificauī te. Nonnulli, ait, hoc in typo Saluatoris accipiūt, qui regeneratione non eguit. quod etsi de Propheta accipiat, potest & secundum prædestinationem intelligi, sicut filij Dei dicuntur in Euangelio, non regenerati, propter prædestinationē, cum dicitur, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. D. Bernardus Epist. ad Canonicos Lugdunenses, exponens verba illa, priusquā te formarem in vtero noui te, & antequā exires de vulua, sanctificauī te. Quā pulchrè, ait, inter figurationem in vtero, & parturitionem ex vtero, diuinum distinxit oraculum, vt illam tantū præcognitam, istam, & sanctitatis munere præornatam ostenderet: nequis prærogatiuam prophetæ de sola præscientia, seu prædestinatione putauerit estimā-

Gal. 1. c.

Epist. 57.

Ioan. 11.

A 3 dam.

dam. Quem tamen effectum habuerit contra originale peccatum eiusmodi sanctificatio, non temere inquit, dixerim. Sanctificatos tamen non dubitauerim dicere, quos Deus sanctificauit, & cum eadem sanctitate prodijisse ex utero, quam acceperunt in utero: nec reatum quem in conceptione traxerunt, valuisse vllatenus horum natali, iam donata, prepedire seu preterire benedictionem. Idem sermone de priuilegijs S. Ioannis Baptistæ affirmat S. Ioannem Baptistam & Ieremiam sanctificatos fuisse in utero, iuxta diuinam scripturam. Sed longè ait, minor Ieremiæ sanctificatio, quàm Ioannis. Ille quidem in utero matris sanctificatus, hic Spiritu Sæcto repletus fuisse cognoscitur. Multò quidem excellentius est spiritu sancto repleti, quàm sanctificari. Ibi enim sanctificatio mundatione, hic repletio inundationem signat. Et infra. Ieremiæ quidem admiranda sanctificatio, quia, & si in peccato conceptus est, nascitur tamen sine peccato, antequàm enim exiret de ventre, sanctificatus est, nec poterat nasci non sanctus, qui in utero matris erat sanctificatus. D. Thomas, Ieremiam in utero sanctificatū dicit: eiusmodi autem sanctificationem operari emundationem à peccato, fomitem verò non auferre, ligare tamen, quatenus ad mortale peccatum inclinat. Ita vt credamus, non posse peccatum mortale admittere, qui hac ratione sanctificatur. Quod verò ait D. Augustinus, non posse aliquem renasci, priusquàm nascatur. Verū est, si de illa regeneratione loquamur, quæ fit per sacramenta. Nullus enim potest sacramentorum particeps fieri, nisi iam natus. Sed virtus diuina non est alligata sacramentis, quin possit, quem volue-

3. p. q. 22.
4. 20. 6.
et super
Ierem.

rit, absq̃

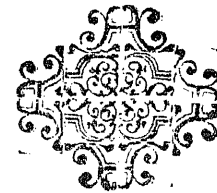
rit, absq̃ sacramento sanctificare, ex speciali priuilegio. Et hoc priuilegium concessum esse D. Ioanni Baptiste, ait, & Ieremiæ, quòd ille baptismo suo homines preparauerit ad Christi baptismum, quo sanctificamur: hic verò, verbis & misterijs passionem Christi, per quam sanctificati sumus, apertissimè prædixerit, & suis passionibus expressissimè præfigurauerit. Fuit Ieremias virgo, et, vt ait D. Hieronymus, virginitate sua, Euangelicum virum Christi Ecclesiæ dedicauit. Est enim virginitas peculiaris Euāgelij virtus. Vnde & idem Hieronymus. Ieremias qui in utero sanctificatus est, & cognitus in vulua matris, ideo hoc priuilegio fruitur, quia virginitatis erat beatitudini destinatus, & cum omnes capti sint, vasa quoque templi, Babylonio Rege Vastante, direpta, iste solus liber ab hostibus est, & captiuitatis nescit iniurias, & à victoribus accepit stipendia. Et Nabuzardan, cui de sanctis sanctorum Nabuchodonosor non præceperat, præcepit de Ieremia. Hoc enim verum Dei templum est, & hæc sancta sanctorum, quæ virginitatis puritate Domino consecrantur. Cæpit Prophetare Ieremias, ad huc puer: prophetauit autem in Iuda, & in Beniamin: iam enim Assyrij in Medos transfulerant decem tribus Israël, & eorum terras Colonia gentium possidebant, totum autem tempus Prophetiæ eius in Iuda, vnus & quadraginta annorum fuit. A decimo tertio, nimirum, anno Iosia, vsq̃ ad Sedeciæ vñdecimū, quo anno Ierusalem capta est à Babylonijs, & Rex ipse cõprehensus, vt captiuitatē vrbs & Iuda, quæ prædixit, proprijs viderit oculis, vixit autē vsq; ad transmigrationem reliquiarum Iuda in Ægyptum,

quod & ipse à Iohanna , filio Caree translatus est, ibi que prophetavit in Taphnis: vbi & ocubuit, à popularibus suis lapidibus obrutus, quod non cessaret illorum peccata reprehendere, circa annum ab orbe conditum Millesimum trecentessimum quinquagesimum. Iacet autē in eodem loco sepultus, quo Rex Pharao habitauerat. Et quia precibus suis, fugatis ab eo loco serpentibus, Ægyptios à moribus aspidum reddidit securos, magna eum religione venerantur Ægyptij. Victorinus Martyr, ac pleriq; alij vetustissimi patres, opinati sunt, Ieremiā adhuc vivere, & vnā cum Elia in vltima sæculi ætate ab Antichristo perimendum, quam opinionem non probat Hilarius. Typū gessit Christi in multis Ieremias. Nā, si nominis interpretationem attēdamus, Ieremias, excelsus Domini interpretatur. Et de Christo, Angelus ad Mariā dixit, erit enim magnus, & filius altissimi vocabitur, & D. Paulus. Propter quod & Deus exaltauit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Sanctificatur Ieremias adhuc in vtero existens, quod in typum Saluatoris multi dictum accipiunt, & in Christo impletum, de quo Angelus. Quod enim ex te nascetur, sanctū vocabitur filius Dei. Ieremiæ dicit Dominus, Prophetam ingentibus dedi te. Et Christo, per Isaiam. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ: quod de Christo interpretatur D. Paulus in actibus Apostolorum, & completum esse per Apostolos docet. Ieremias deplorat calamitatem Ierusalem. Et Christus videns ciuitatem: fleuit super illam. Ieremias multa à suis patitur, & tandem lapidibus obruitur, Christum voluerunt sui lapidare

*Victorinus in Apoc. ca. 11
Hilarius ca. 20. in Mash.*

dare, & tandem à Iudæis, gentibus in mortem traditus est. Prænunciat Ieremias in hoc libro diuinitus sibi ostēsam vrbs obsidionem à Babylonijs factam, famem impendentem, Ierusalem euerfionem, templi incendium, & populi captiuitatem, Prophetizat etiam captiuorum reditum, Babyloniorum exitium, & aliarum permul tarum gentium varia supplicia. Sed & de futura Christi Ecclesia, de Nouo Testamēto, & veteris cessatione, de vocatione gentium, & futura orbis salute, multa prædicit. Apparet autem ex hoc libro, hominum iniustitia, & iustitia Dei, iusteque puniri à Deo homines peccatores, sed & misericordem erga nos, & clementem fore si resipuerimus. Porro, vt D. Hieronymus ait, Ieremias rusticior videtur sermone apud Hebræos Isaiā, & Osea, & quibusdā alijs Prophetis: quamuis sensibus sit par, quippe qui eodē spiritu prophetavit. simplicitas vero eloquij, à loco vbi natus est, ei accidit: fuit enim Anathothites, vt diximus. De quo idem Hieronymus lib. 6. comm. in Ieremiam, Quantum, inquit, in verbis simplex videtur & facilis, tantum in maiestate sensuum profundissimus est. Sed iam ipsum Prophetam loquentem audiamus.

PROPHE.

PROPHETIA

IEREMIAE.

ARGUMENTVM.

Jeremias in utero sanctificatus mittitur ad prophetandum. Ostenditur ei imminens Iudeorum excidium.

C. A. P. I.

Merba Jeremias filij Helcia, de sacerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin. 2. Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josia filij Amon regis Iuda, in tertio decimo anno regni eius. 3. Et factum est in diebus Joacim filij Josia regis Iuda, usque ad consummationem undecimi anni Sedecia filij Josia regis Iuda, usque ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto. 4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens. 5. Priusquam te forma rema in utero, nunci te: et antequam exires de vulua, sanctificaui te, et prophetam in Gentibus dedi te. 6. Et dixi, A. a. a. Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me. 7. Nol: dicere, puer sum: quonia ad omnia que mita te, ibis: et uniuersa que mandauero tibi, loqueris. 8. Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego sum, ut erenam te, dicit Dominus. 9. Et misit Dominus manum suam, et tetigit os meum: et dixit Dominus ad me. 10. Ecce, dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te homo Isa. 51. 18. die super Gentes, et super regna: ut euellias, et destruas, et disperdas, et dissipas, et edifices, et plantes. 11. Et factum est Inf. 18. 7. verbum Domini ad me, dicens, Quid tu vides Jeremia? Et dixi, Virgam vigilantem ego video. Et dixit Dominus ad me, Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud. Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens, Quid tu vides? Et dixi, ollam succensam ego video, et faciem eius a facie Aquila.

Inf. 4. 6. Aquilonis, 14. Et dixit Dominus ad me. * Ab Aquilone pande
 25. 9. tur * malū super omnes habitatores terræ 15. Quia ecce ego con
 * omne. uocabo omnes cognationes regnorū Aquilonis, ait Dominus: Et
 o. venient, & ponent vnus quisque solū suū in introitu portarū
 Ierusalē & super omnes muros eius in circuitu, & super vni
 uersas vrbes Iuda 16. Et loqua iudicia mea cū eis super omnē
 malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libauerunt dys alie
 nis, & adorauerunt opera manū suarū. 17. Tu ergo accinge lū
 bos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tē
 bi. Ne formides à facie eorum; nec enim timere te faciam vultū
 eorum. * 18. Ego quippe dedite hodie in ciuitatem munitam, &
 Inf. 6. 27. incolum m. ferred, & in murum æreum, super omnem terrā,
 15. 20. regibus Iuda, principibus eius, et sacerdotibus, et * populo terræ.
 * omni. 19. Et bellabunt aduersum te, et nō in praualebunt: quia ego te. *
 o. sum, ait Dominus, ut liberem te.

EXPLANATIO.

Verba Jeremia filij Helcia, Titulus est libri. co
 herent autē hæc cū reliquō cōtextu, more
 Hebræorum. Nomen Auctoris, genus, pa
 tria, & tempus quo prophetauit, declaran
 tur: vt rei veritas magis cōtēt. Qui enim fallā conscri
 būr, ab his omnibus abstinēt, ne mēdaciū deprehēdi
 possit. Verba Jeremia. Sic. Luc. 3. sicut scriptum est in li
 bro sermonum Isaię Prophetę. Septuag. verbum
 Dei quod factum est ad Ieremiam. Verba Jeremię
 verbum est Domini. Chaldeus Paraphrastes habet,
 verba Prophetiæ Jeremię. Propetia, visio, & verbum
 vel sermo, & onus verbi Domini, solet vocari in sa
 cra scriptura. Videt, enim, propheta mentis oculis,
 quæ sibi a Deo reuelantur: & audit verbum domini,
 inte

interius ad illum loquentis & futura & abscondita re
 uelantis, & illa populo annunciat. Quod si infælicia
 & infauista sint, quæ reuelantur, & annunciantur, o
 nus dicitur, vel onus verbi domini, præsertim vbi
 nulla subditur consolatio: quod fieri solet, quando
 vaticiniū est contra Gētes idololatrias, quæ Messiam
 non expectabant. Nam alioqui Prophetæ non so
 lum terrere, sed & consolari post minas solent. Nihil
 ominus Zach. 9: quo loco prophetia est de structu
 ra Ecclesiæ, & Gētium conuersione ad Christum, po
 nitur verbum hoc, onus verbi domini. Ea nempe ra
 tione, quod Gentium cōuersio, ruina fuerit Idolola
 triæ, & principis huius mundi eiectio. Vnde Christus.
 Nunc iudicium est mundi. Nunc princeps huius mun
 di eijcietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra, om
 nia traham ad me ipsum. Id autem fidelibus faustum
 & fælix est nuncium: Idololatriis, & infidelibus infau
 stum, & infælix. Sed & Euangelium, iugum suaue, &
 onus leue vocatur à Christo: quod onere grauiissimo
 legis nos liberet. Dicuntur autem verba vel sermones
 Prophetæ, verbum autem Dñi: Semel. n. locutus est
 Deus, & vnicum est verbū Dei, quod est filius eius, pa
 tri coæternus, & consubstāialis. Hoc est verbū, quod
 erat in principio apud Deum, per quod omnia facta
 sunt, in quo omnia relucent, quod caro factum est, vt
 omnia repararet. Nos cū loquimur, vix possum⁹ mul
 tis verbis sensa animi exprimere: Deus vnico verbo
 omnia dixit, & fecit. Quod autē verba dixit, nō visio,
 vt in Isaiā, ideo factum, vt in fronte libri operis Dei
 admoneremur, qui linguas infantium facit disertas.
 Qui puer erat, nec loqui nouerat, dum mandato
 Dei

Dei optemperat, disertissime locutus est, ut adimpletam Dei promissionem manifestè videamus, qua illi dixit, vniuersa quęcunq; mandauero tibi loquēris. Vbi intueri licet, quęmpariat fructum in Deum cōfidentia, & illi parens prompta obedientia. Præceptor per totam noctem laborantes nihil capimus, in verbo autem tuo laxabo retia, dixit Simon Petrus: & cū hoc fecissent, cōcluserunt piscium multitudinem copiosam. *Jeremie.* De se loquitur, quasi de tertia persona. Sic inf. quod factum est verbum domini ad eū. Ita consueuerunt sacri scriptores, modestiæ causa, & ut ostendant se Dei esse organa. Non. n. voluntate humana allata est aliquādo prophetia, sed spiritu S. in spirite, loquuti sunt sancti Dei homines. Non addit, prophetæ, vel modestiæ causa, vel quod statim dicitur sit, qua rationem illum Deus propheram instituerit, *filij Helcia.* Fuerunt alij qui Jeremiæ vocati sunt: vt videre est. 1. Paral. 5. & alibi. Helcias autem. 1. Paral. 6. inter filios Aaron annumeratur, cuius pater dicitur Selum. Hic Helcias fuit sacerdos ille magnus, qui tempore Iosia regis Iuda, inuenit in domo domini librū legis Dei. multis iam annis deperditum, vid. 4. Reg. 22. & 2. Paral. 34. *De sacerdotibus qui fuerūt in Anathoth in terra Benjamin.* Potest ad Jeremiā, vel ad Helciam referri, vel ad vtrūq; vnde Theodoretus, duplici gratia præditus erat, ait, propheta, sacerdotali & prophetica. Et illam quidem, traxit a genere, hanc vero, beneficio superno adeptus est. Septuaginta Ex sacerdotibus qui habitabat in Anathoth. Chald. Paraph. De principio custodiæ sacerdotum, ex præpositis qui erant in Hierusalem: vir qui suscepit hereditatē suā in Anathoth in terra

Luc. 5.

2. Pet. 1.

in terra Tribus Benjamin. In Hebręo habetur ad litteram, De sacerdotibus qui in Anathoth. sub audiri debet, fuerunt, vel habitauerunt, vel habitauit, vel habuit hereditatem, vel habuerunt. Anathoth tribus millibus distabat ab Ierusalem: & erat in sorte Benjamin. Iosue. 21. habes, dedisse Iosue filijs Aaron sacerdotis in sorte Benjamin, Gabaon & Gabæ, & Anathoth & Almon cum suburbanis suis. In Anathoth ait D. Hieronymus, turrim fuisse adhuc suo tempore, quę turris Jeremiæ vocabatur. Anathoth paupercula siue obediens siue humilis interpretari potest. Jeremias, excelsus domini. Recte igitur Jeremias ex Anathoth, ex humilitate sublimitas, ex obedientia celsitudo, ex paupertate gloria. Nam qui se humiliat, exaltabitur. Et Christus qui semetipsum humiliavit factus obediens vsq; ad mortem, exaltatus est à Deo. Et ipse dixit, Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorum est regnum celorum.

Quod factum est verbum domini ad eum in diebus Iosia filij Amon Regis Iuda in tertio decimo anno regni eius. Hoc fuit initium prophetiæ, quando primū cepit Jeremias propheta, tertio decimo, nempe, anno regni Iosia. verba Jeremiæ, verbum est dñi, quod factum est ad eū. quę audiuit à Deo, hęc locutus est. Nicolaus de Lyra ait quod, poni pro quia. vox heb. *וַיִּקְרָא*, aliquādo ponit pro quemadmodū, Et pro, & cōd quod. Septuaginta habet *ὅς ἐγενήθη λόγος*. qui factus est sermo. Verba dixit Jeremiæ, nūc autē verbū dñi. Vid. φ superius annotauimus. Vtitur scriptura sacra his modis loquēdi. Factū est verbū Dñi ad Prophetā, & in manu Prophetę, & sup Prophetā. quib; significatur habitā

Hier. 18.
6. cora. in
Iereq

reue;

D. Amb. reuelationē à Deo. *D. Ambro.* sup illa verba Luc. 3. Factum est verbum domini super Ioannē. Bene, inquit, *Lucam.* S. Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet Prophetam, dicens, factum esse supra eū verbum dñi. Vñ. Chald. Para. Quod factū est verbum prophetiæ à facie dñi ad eū. Iere. 26. quasi nota veri prophete poni tur esse in illo, verbū dñi. Et si prophete, inquit, sunt, & est verbū Dei in illis. Sic sermo dñi pro dono prophete. i. regū. 3. Sermo dñi erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. hoc est, rara erat prophetia, & rarō dñs reuelabat arcana sua, quod publicē innotesceret. Porro per verbū dñi quod fiebat ad prophetā, interiorē loquutionē intelligere debemus. Vnde

D. Hiero. Nec aēr voce pulsatus, ad aures prophetarū perueniebat, sed Deus loquebatur in animo Prophetarū, Et visionē, & eloquiū dei nō extrinsecus ad prophetas fiebat, sed intrinsecus, & in interiori homine respondebat. Vnde Zachar. i. Et Angelus q̄ loquebat̄ in me. & ps. 84. Audiā quid loquatur in me dñs De⁹.

Et factum est in diebus Ioacim filij Iosie Regis Iuda vsq; ad cō summationem vndecimi anni Sedecia filij Iosie Regis Iuda, vsq; ad transmigracionem Ierusalem in mense quinto. Totum tempus, quo Ieremias prophetauit in Iudæ, assignatur: nempe à tēpore Ioacim, vsq; ad vndecimum annum Sedecia, quo vsq; captiuus ductus est populus, qui erat in Ierusalem in Babylonem, quod factū est mense quinto. Prophetauit etiam Ieremias in Ægypto, quō abductus est à reliquijs Iudæ, quæ illuc se receperūt contra verbū dñi, merentes ne rursus Rex Babylonis Iudæā inuaderet, & illi⁹ miseris reliquias perderet. vt habes. inf. cap. 43. Sermo est hīc tātū de tēpore quo

re quo prophetauit in Iudæa. Ex. 4. reg. & 2. Paral. habes, Iosia regnasse annis vno & triginta, cui successit Ioachaz filius suus, qui regnavit tribus mēsi bus: eū, enim, abstulit Rex Ægypti & cōstituit regē pro eo Eliacim filium Iosie, quē vocauit Ioacim, & hic regnavit annis undecim, huic successit Ioachin filius suus, qui & Iechonias dictus est, qui regnavit tribus mēsi bus. Ductus est enim captiuus in Babylonē, & Rex Babylonis constituit regem pro eo Mathaniam patruū suum, filium Iosie, quē vocauit Sedeciam. Hic regnavit vndecim annis in Ierusalem, vsq; ad desolationē eius, quæ facta est per Nabuchodonosor Regem Babylonis. Venit autem Rex Babylonis in Ierusalem anno nono regni Sedecie, mense decimo decima die mensis, & eam obsedit, & mansit in obsidione vsq; ad vndecimum annū & nonum diem mensis regni Sedecie, quo die capta est, et Rex Sedecias comprehensus, & vinctus cathenis ductus est in Babylonem. Mēse autem quinto, septima die mensis, venit Nabuzardan Princeps exercitus Regis Babylonis, in Ierusalē, & subuertit templum, & domum Regis, & domos Ierusalem, & muros eius, & populum qui remanserat, transtulit in Babylonem, nonnullis relictis. Totum ergo tempus quo prophetauit Ieremias in Iuda, fuit vni⁹ & quadraginta annorū. Nēpe sub Iosia. 19. annis à 13. anno eius, quo cēpit prophetare, vsq; ad 31. annū: tot enim, annis regnavit, sub Ioacim. 11. annis, sub Sedecia. 11. annis. Non fit autē mentio hoc loco Regum Ioachaz, neq; Ioachin, quōd paruo tēpore regnauerint, ternis scilicet mēsi bus. Isaias igitur, & Oseas, & Icel, & ceteri prophete prophetarūt ante captiu. tatē,

sive decem tribuum, sive duarum tribuum, Iuda, & Benjamin. Daniel vero, Aggeus, & Zacharias, post ultimam captiuitatē duarum tribuum, Ieremias imminente captiuitate, quo etiam tēpore, tricesimo, nēpe, anno prophetiæ Ieremiæ, prophetauit Ezechiel in Babylone ijs cum quibus captus fuerat. Vide ergo admirabilem Dei benignitatem & clementiam, qui nūquam cessauit etiam imminente captiuitate, & Babylonio exercitu vallante Ierusalem, populum ad pænitentiam excitare, malens saluare conuersos, quā perdere delinquentes, vnde. 2. Paral. 36. ita legimus. Fecit Sedecias malum in oculis dñi Dei sui, nec erubuit faciem Ieremiæ Prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini. Sed & vniuersi Principes Sacerdotum & populus præuaricari sunt iniquè, iuxta omnes abominatio- nes gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificauerat sibi in Ierusalem. Mittebat autem dominus Deus patrum suorum ad illos, per manum nū- tiorum suorum, de nocte confurgens, & quotidie cō- monēs, eò quòd parceret populo, & habitaculo suo. At illi subsannabant nuncios Dei, & parui pendebant sermones eius, illudebantq; Prophetis: donec ascenderet furor Domini in populū eius, & esset nulla cura- ratio. hoc est, nulla curationis spes. Vtiq; misericors & miserator dominus, longanimis & multū misericors. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit *Psal 102* Dominus, & non magis vt conuertatur à vijs suis, & *Ezech. 8.* viuat? Non vult Deus perire animam, sed retractat *2. Reg. 14* cogitans, ne penitus pereat, qui abiectus est. Scio quia tu *Ioan. 4.* Deus clemens & misericors es, patiens & multā miserationis, & ignoscens super malicia. Tu doles, ait do-

minus

minus Iona, super haderam in qua nō laborasti, neq; fecisti vt cresceret: quæ sub vna nocte perijt, & ego non paream Ninuæ &c. Parum est nuncios suos mi- *Luc. 19.* sisse, misit & vnigenitum suum. Reuerbūtur forsan, ait, filium meum. Nec tamen cognouit Ierusalem tē- *Mat. 23.* pus visitationis suæ, vnde Christus plorans super Ieru- salem, ait. Si cognouisses & tu. Et, Ierusalem, Ierusalē quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt. Quoties volui congregare filios tuos, quemad- modum gallina congregat pullos sub alas & noluisse. Recte igitur per Isaiam. Quid est quod ultra debui fa- *Isa. 3.* cere vineæ meæ; & non feci? Sed & hanc Dei benigni- tatem vnusquisq; in se ipso contempletur, audiat. D. Paulum dicentem. An diuitias bonitatis eius & patiē- tiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam be- nignitas Dei ad pænitentiam te adducit? Sed & illud hic obseruare oportet, qua ratione post Christi mor- tem, & deuastationem Ierusalem, quæ facta est à Romanis, & Iudæorum dispersionem, nullos iam Deus ad illos mittat prophetas, qui illos consolentur, liberationem promittant, in itaurationem ve tē- pli, & vrbs vaticinentur. Cum iam plusquam mille & quingenti anni ab illa visitatione transferint. Vtiq; translatio legis facta est. Nec iam populus Iudæorum populus est Dei, sed ille quem Christus ex omni gen- te sanguine suo sibi acquisiuit, & in vnā Eccle- siam congregauit. Quia idu ille fuit Dei populus, qui- tumuis rebelis, quātumuis in captiuitatem adductus propter scelera sua, quantumuis idololatra, & gen- tium sceleribus contaminatus, non penitus fuit à Deo derelictus. Vineam enim Dei Sabaoth erat.

B 2

Post

Postquam verò desijt populus Dei esse, quātūvis legis suæ sit tenacissimus, quātūvis religiosissimos se exhibeant, nulloq; Idololatriæ scelere cōtaminentur, spre- ti & penitus abiecti iacent inter omnes gentes, absq; templo, sine Prophetis, sine Sacerdotio, sine sacrificio: deniq; tanquam alieni à Deo. Et tamen in tanta luce, sunt inter hereticos nostri temporis, qui Iudaismum colant, vt videas, quem fructum pariat, semel à veræ religionis, & catholicæ Ecclesiæ tramite declinasse.

Et factum est verbum Domini ad me dicens: Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificauit te, et Prophetam in gentibus dedi te. Hactenus præfatio, in qua nomē & genus prophetæ, & tempus quo prophetauit explicata sunt. Nunc Prophetiam aggreditur. Docet qua ratione eum Deus in Prophetam elegerit, & ad Prophetandum destinauerit. Elegit eum Deus antequam in vtero formaretur, sanctificauit ad huc in vtero existentem, vt tãto muneri aptus esset, & suo tempore Prophetam gētibus dedit. Admonet hic. D. Hieron. cauendā esse heresim, ne existimemus Ieremiam fuisse antequam in vtero cōciperetur, Originis est hic error, qui dixit animas ab initio creatas, & iuxta varia earū opera, varios sortiri status in hoc mundo, corpori vnitas. Vid. D. Hiero. Eplā. 59. Sed & Manichei cū Pythagoricis, μετεμύωσις, hoc est, trāsmigrationem animarum de corpore in corpus, docebant. Cum ergo dicitur, *priusquā te formarem in vtero noui te.* Secundum Dei præscientiam intelligendum est. Sunt omnia Deo præsentia, etiā quæ nobis futura vel præterita sūt: est enim æternus, & similiter eius sciētia, quæ

tia, quæ nihil aliud quàm ipse est. æternitas autem tota simul est, omni successione carens, vt ait Boetius, quare quæ temporis successu sibi inuicem succedūt, in Dei æternitate sunt præsentia: quemadmodum circuli partes inter se situ distātes, indiuisibili cētro præsententes sunt. Vocat, ait D. Paulus, ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et in Daniele. Qui nosti omnia antequam fiant. Chal. Para. Antequam crearem te in vtero præparauit te, & antequam exires de vulua, sanctificauit te. Chald. Paraph. Et antequam venires in mundū parauit te. Dicitio Hebræa, à radice *וּרַפ* cadas quod sanctificare & præparare significat. Sic etiam noster interpres, sæpe sanctificare, pro præparare, Deo dicere, trāsfert. Sabbathum sanctificatur, primogenita etiam, & in fra in Ieremia habes, sanctificate bellum. Sed præparatus est Ieremias ea sanctificatione quæ mūdum eū à peccato reddidit. D. Hiero. Eo sensu ait, sanctificatū esse in vtero Ieremiā, quo. D. Paulus ait, segregatū se fuisse ex vtero: hoc est, electū secundū Dei prædestinationē. Sic Theodoretus, sanctificauit positū pro segregauit. Vid. quæ diximus in præfatione, de sanctificatione Ieremiæ in vtero. Theodoretus hoc in loco. Electio, ait, nō iniqua, hāc enim notitia præcessit, nouit enim, tūcq; sanctificauit, hoc est, segregauit. Multi ex sacris Doctoribus, electionē & prædestinationē præsciētiā meritorū subsequi, affirmāt. Nō q̄ merita ex nobis habeamus, hoc enim est Pelagianū, sed præscit Deus merita, quæ illius gratia habituri sumus. Vid. D. Tho. 1. p. q. 26. ar. 5. Annotauit multa loca sacrorū Doctorū, Sixtus Senēsis in sua Bibliotheca. Sed & hoc loco interpretari possumus Theodoretum, ea ratione,

quod Deus præcognouerit merita Jeremiæ, & gratiã ad quam illum prædestinauerat, & ideo illum elegit, & segregauit ad munus prophetiæ. Nos per cognitionem, æternam Dei electionem, per sanctificationem, emundationem à peccato & confirmationem in gratia, quæ facta est in tempore, adhuc Jeremia in utero matris suæ manente, intelligimus: quæ ab electione æterna emanauit. Electio autem gratuita prorsus est, habens causam, Dei volûtatem & beneplacitum. Sic *Rom. 9.* D. Paulus in gemellis illis, Jacob & Esau, docet. Vbi nullam propter hoc iniquitatem esse in Deo, ostendit. Nulli enim debitor est, sumus enim oēs filij iree atq; adeo odio digni; nulla igitur est iniquitas si Deus odio habeat eos, qui odio digni sunt, summa autem est misericordia, si alicuius misereatur: miseretur autem, cuius vult. An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? Respondit bonus ille pater familias conquerenti, quod integram mercedẽ redderet illis, quibus non debebatur, quòd vltima hora ad laboradũ venissent. Animaduerte hęc, quàm imperitè Heretici nostri tẽporis affirmant, infantes in matris utero sanctificari: cum vix id sacri Doctores concedant illis, de quibus sacra scriptura, pro singulari priuilegio, hoc affirmare videtur. Nec minus imperitè, ex Ioãnis Baptistæ exultantis in utero matris, exemplo, confingunt idem reliquis infantibus vsũ venire, vt nescio quos celestes si dei motus habeant. Absurdissimum est, eximia hęc & singularissima priuilegia ad cõmunẽ legẽ velle trahere. *1. Cor. 7.* Quod vero D. Paulus infantulos fidelium filios, sanctos vocat, quantum concedamus, de nondum renatis tibi loqui, nam variè sentiunt interpretes, tamen cũ ipse

ipse aperte dicat, nascimur omnes filij iree, nequaquã secum ipse pugnare potest. Eo igitur sensu sanctos eos vocat, quòd ex priorum parentũ voto & volûtate, huc destinantur, vt statim baptismo & christianismo initiarentur, Christusq; & Ecclesiæ penitus offerantur. Quos Tertulianus, sanctitati destinatos. Et D. Hieronymus, Christiane fidei cãdidatos, nullisq; idololatrie *li. de Mo* sordibus pollutos, vocauit: vt discernantur ab aliorum *noga.* infidelium filijs, qui nequaquam dici possunt sancti, *Hiero.* sed profani potius, & impijs parentũ cultibus cõtaminati, *Epl. 153.* Vid. Petrũ Canisium lib. 1. Cõmentariorũ de verbi Dei corruptelis cõtra Centuriatores. Obserua quæ ratione Deo, quos nouit, sanctificat, Est autẽ nosse quæ si suã agnoscere, sic Moyse ait Dñs. Noui te ex nomine. Sic, nõ nosse est, quasi alienũ habere. Vnde virginibus fatuis frustra ad ianuã iã clausam pulsantibus, dicitur, non noui vos. Et de alijs ait Christus. Tunc confitebor illis quia nunquã noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Miseri mortales, qui tãto pere laborant, vt nomen suum in terris celebrent, & ab hominibus cognoscãtur, vt verò Deo noti sint, parum aut nihil curant. Perijt memoria eorum cum solitu. In memoria autem æterna erit iustus. Mortui estis, dicebat Apostolus, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: vt cum Christus apparuerit vita vestra, tũc & vos appareatis cum ipso in gloria. Latent hęc sancti, quasi mortui: vix est, qui illos cognoscit, sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorũ nõ est memoria amplius. Sed nouit dominus qui sunt eius. Apparebit aliquando eorum gloria, Et dicent qui modo eos habent in derisum. Nos insensati vitam *Sap. 5.* illorum

illorū estimabamus insanīā, & finē illorum sine honō
 re: ecce quomodo cōputati sunt inter filios Dei, & in
Heb. 11. ter sanctos fors eorū est. Hinc est, q̄ Moyſes grandis
 effectus, negat se esse filium filiæ Pharaonis: magis eli
 gēs affligi cū populo Dei, quā tēporalis peccati habe
 re iocunditatem: maiores diuitias estimās theſauro
Iere. 17. Ægyptiorum improperiū Christi. Ieremias diē homi
 nis non desiderat, hoc solo cōtentus, quod Deo no
2. Ti. 11. tus erat. Scio cui credidi, ait Apostolus, & certus sum,
 quia potens est depositum meū seruare. Depositū vo
 cat, quæcunq; pro Christi amore reliquerat: opes, ho
 nores, voluptates, cæteraq; omnia quibus renuntiare
 debet Christi discipulus. Hoc depositum seruat Deus
 suis: adeoq; auctum & multiplicatum restituit, vt pro
 paruis magna, pro terrenis cælestia, pro temporalib⁹
 sempiterna reddat. Gaudete & exultate, quia merces
Mat. 5. vestra copiosa est in coelis. Et. Mensurā bonam, & cō
Luc. 6. fertam, & coagitatā & supereffluentem dabunt in si
2. Cor. 4. num vestrum. Et, Quod in presentī est momentaneū
 & leue tribulationis nostrę, in sublimitate, æternæ glo
 riæ pondus operatur. Quantum verō bonū sit sancti
 ficari, & sanctum esse, cogitatione cōprehendi nō po
Sap. 7. test, & multò minus oratione explicari. Hęc est illa sa
 pientia, quā sapiēs præponit sedibus, & regnis & diui
 tias nihil esse ducit in cōparatione illius, nec cōparan
 dū illi iudicat lapidē præciosum, in cuius comparatio
 ne aurū reputat arenā exiguā, & argentū lutū: cū qua
 pariter omnia bona sibi aduenisse fatetur. *Et Prophetā
 in gentibus dedi te.* In Heb. neq; in septuag. non habetur.
 Et, nec habēt Biblia regia, sed legūt sine, Et, quasi sit ex
 plicatio eius quod dixerat, sanctificaui te. Per Gentes,
 vel Iu

vel Iudeos intelligit, qui more gētiliū viuebāt, quasi
 Deum nō cognoscerēt. Vel Iudeos simul & Babylo
 nios, Ægyptios, & alios populos, de quibus etiā pro
 phetat. Colligit ex hoc loco Victorinus martyr. Iere
 miā nōdū mortuū, sed in paradiso viuere, vt inde in
 fine seculi veniat, prædicaturus penitentiā, & ab Anti
 christo occidēd⁹. Sumit autē argumētū ex hoc loco,
 quia quādiu vixit, in gētib⁹ Propheta nō fuit: oportet
 autē promissionē Dei adimpleri. Improbatur tamē
 hęc opinionē Hilarius. vide in præfatione. Positus er
 go est Ieremias Propheta in gētib⁹, nō quod mittē
 dus esset in regiones gētiū, sed eo modo quo explica
 uimus. Chald. Parap. *Prophetā propinātē calicē ma
 ledictionis populis constitui te.* Obserua, præclarus or
 do, prius sanctificatur, deinde Propheta cōstituitur.
 Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Nequis illi dicere pos
 sit. Qui alios doces, te ipsum nō doces? Qui prædicas
 nō furādū, furaris? &c. Oportet Episcopum irreprehē
 sibile esse, ait Apostolus, facile illius doctrina cōtēni
 tur, cuius vita despicitur. Sacerdotē in lege vult Deus
 omni labe carere. In pace, & in æquitate ambulauit,
 & multos auertit ab iniquitate, ait Dñs de Leui. La
 bia enim Sacerdotis custodiūt sciētiā, & legem requi
 rēt de ore eius: quia Angelus Dñi exercituū est. Vos
 autē recessistis de via, ait ad malos Sacerdotes, et scā
 dalizastis plurimos in lege. Videant illi ad quos Præla
 torū & Sacerdotū pertinet electio, et ordinatio, quos
 eligāt, quibus manus imponāt. Nemini cito manum
 imposueris, neque cōmunicaueris peccatis alienis.
 Qui aliter facit, Deo iniuriā irrogat: ministrū illū con
 stituens, & dispensatorē mysteriorum eius, quem ille
 non

non probat. Seipsum iniustum & iniquum exhibet, qui animarum dispendia pro nihilo ducat, & dignitatem officij videatur continere, & bona Domini infideliter dispēset. Nocet illi quem promouet, dum occasionem prebet, vt insoleat, & peior euadat, maioremque damnationem sibi acquirat, dum officio suo minimè satisfacit. Iniuriā facit dignioribus, quos pretermittit, causa est, vt languescat virtus, dum contemnitur, nullaque eius ratio habetur. Iniuriā irrogat Ecclesie, ineptum, & minus idoneum pastorem, vel ministrum, illi præficiendo. Denique causa est omnium malorum, quæ ex inepto regimine oriuntur. In quorum numero collocanda sunt, non tantum mala que perpetrantur, sed & innumera bona quæ fierent, si plebs idoneum haberet pastorem. Sanctificat ergo Dominus, & Prophetam instituit, tu qui sanctificare non vales, cura, vt sanctum eligas.

Et dixit. A. a. a. domine Deus, ecce nescio loqui: quia puer ego sum. Recusat officium, suam proponens imperitiam, & teneram adhuc ætatem. Vix, inquit noui, verba formare, Balbutio adhuc, puer sum, nec tanto officio idoneus. Sic Moyses. Quis sum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israëli de Egypto? Et obsecro Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius. Et iterum, obsecro Domine, mitte quem missurus es. Septuag. Et dixi quis es dominator dominus, qui cognoscis imbecillitatem meam. Chald. Paraph. Suscipe deprecationem meam domine Deus. Idem quod obsecro Domine, ne mihi munus hoc iniungas. Dicitio Heb. אהא Ahah, Interiectio est dolentis, vt heu. Sic Iosue. 7. vbi habet nostra editio. Heu dñe Deus, quid volui

Exod. 3
4.

voluisti traducere populū istū Iordanē fluiū. & Iud. 6. Heu mi dñe Deus. & Iud. 11. Heu me filia mea in quibus omnibus locis est eadem dicitio, quæ in hoc loco, in Heb. Pro eo quod nos habemus, *nescio loqui.* habet Chal. Para. nescio prophetare. Hic obserua, qua ratione, Quò quis dignior est, eò magis præesse recusat. Dum suam imbecillitatem magis perspectam habet, & potius officij, & imminens periculum apertius cognoscit. Rara est sui ipsius perfecta cognitio, Sed & hoc magna sapientia est. Iam vero & propriam imbecillitatem palam confiteri, cum illam agnoueris, magne integritatis & vere virtutis indicium est. Nequaquam autem appetitu honoris, & dignitatis ex cecari, vt pondus supra vires tibi imponas. Summa est prudentia. Si quis Episcopatum desiderat: bonum opus desiderat. An nonne bonum opus est, die noctuque estu vri, & gelu pro Christi ouibus, sic pascere, vt sterilis inter eas non sit, captum a bestia non ostendere. Egregiam sane rem. Hoc est Episcopum agere. Honorè intueris, onus inspice. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Beatus quem elegisti & assumpsisti. Nemo assumat sibi honorè. Parum esset honores, officia, dignitates anhelare, nisi & illicitis modis quæreretur. Adulationibus: Hypochrissi, turpibus largitionibus, sed & criminationibus, calumnijs, falsis testimonijs, vt alium loco dimoueas, vt sedem eius occupes, quam effrenatè concupiscis. Accusant innocens Naboth a filijs diaboli iussu impijsimæ Iezabel, & lapidibus obruitur, vt Achab eius vineam possideat. Sed quid ait Elias? Hæc dicit Dominus, occidisti, in super & possedisti, & post hæc addes. In loco hoc, quo linxerunt canes sanguinem Naboth, Lambent quoque

1. Tim. 3.

3. Reg. 21.

Isa. 6.

que sanguinem tuum. Sed quid est, quod Ieremias recusat, Isaias vero se offert, dicens. Ecce ego, mitte me. Nihil mirū. Purgauerat iā Deus calculo labia ei?, Et audit illū dicētē, Quē mittā, & quis ibit ex nobis? vt perspectā iā haberet Dei volūtātē, qui eū mitti volebat. Ne igit in vacuū gratiā Dei recipisse videat, ne talentū in terra abscondat, offert se ad ministeriū: nō temeritate aut arrogātia, sed fiducia diuinæ gratiæ: vt gētē, presertim, proximi necessitate. Sed quia difficile est seipsum purgatum cognoscere, tutius declinamus, quamdiu non vrget superioris præceptum, aut proximi necessitas.

Et dixit Dominus ad me, Noli dicere. puer sum: quoniā ad omnia quæ mittā te, ibis: & vniuersa quæ mādauero tibi, loqueris.

Hiero. Puertitæ datur venia, quæ verecūdia & pudore decoratur: ideo mitius cū Ieremia agitur, quàm cū Moysē, qui iā magnæ robusteque ætatis erat. Nō est, inquit Dñs, cur puertitā tuā, & loquēdi imperitiā mihi obijcias, qui linguas infantium facio disertas: me adiuuante complebis, quæ tibi mandauero. Sic Dominus Moyfi.

Exod. 4.

Quis fecit os hominum? aut quis fabricatus est mutum, & surdum? Videntem & cæcum? non ne ego? Cognita Dei absoluta voluntate, acquiescendum est, nec fas est reluctari.

I. Reg. 15.

Quoniā quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Sed quum omnia Deus suauiter & sapienter disponat, quid est, quod puerum ad tantum munus destinat? Vtique, infirma mundi eligit, vt fortia quæque confundat. Ne quis in carne gloriatur, sed in Domino. Sic Daniel puer iunior, senes diiudicat: dedit enim ei Deus

Dan. 13.

hono

Sap. 4. b.

honorē senectutis. Senectū? venerabilis est, nō diuturna, neque annorū numero cōputata. Cani autē sunt sensus hominis, hoc est, canities est sapientia hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Decreuerat etiam Deus, vnum & eundem prophetam vsque ad excidiū Ierusalem prophetando perseverare, quod magis Iudæorū obstinatio conuinceretur & Dei iustitia appareret. Adde, quod ætas apertius demonstrabat eum a Deo missum. Vnde enim puero tāta audacia, vt Prophetæ officium sibi assumeret, non missus?

Ne timeas a facie eorum. quia tecum ego sum, vt etiam te, dicit Dominus.

Corroborat ministrum suum, & vt omnē deponat metum hortatur, promittens se illi ad futurum suo auxilio, vt liberet eum ab omni periculo, a facie eorum. hoc est, propter eos ad quos te mittam. Timere a facie alicuius, idem est, quod illum timere. faciem & vultum Principum, & potentium maximè reuereri solemus: sed & ira, furor & indignatio maximè in facie apparere solēt: idē ergo est nō timere a facie alicuius, quod non timere illius potentiam, maiestatem, seueritatem, iram, furorem, indignationem.

Nolite timere, dicebat Christus discipulis suis, eos qui

Mat. 10. occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed potius timete eum, qui potest & animam,

& corpus perdere in gehennam. Quis tu, vt timeas? Isa 51. d.

ab homine mortali, & a filio hominis, qui quasi fenū ita arefcit? Sed proh dolor, timemus homines mortales, formidamus illorum potentiam, terribilem autē illum, qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ, qui respicit terram & facit eam tremere, in cuius manus horrendum est incidere, minimè

formida

formidant. Videant quod officium Prophetarum in Ecclesia Dei gerunt, quam conitanter, quam strenuè officium suum præsent, ne illud audiant, canes muti non valentes latrare. Multa opus est prudentia, fateor, vt quid, & quo tempore, & quo loco, & modo, & apud quos dicere debeas, scias: præsertim dum non aperte audis Deum loquentem & dicentem tibi, hæc loquere. Sed purgatus est animus, hæc terreno aliquo affectu imbecillatur, adhibenda est supplex ad Deum oratio, quibus non admodum obscure voluntatem Dei cognoscere dabitur, ipse enim negotium est, eius agitur causa: cognita autem semel Dei voluntate, intrepidè, & strenuè agendum est. Soler aduersarius noster, Principū, & potentum animos commouere aduersus illos qui veritatem liberè prædicant, scandala concitare, seditiones mouere, vt hac ratione, Dei ministri deterreantur, & abstineant, ipse autem interim in Christi ouile liberius grassetur, obmutescenti bus canibus. Sed superanda sunt omnia, diuino auxilio. Multa passus est Ieremias propter Dei verbum, sed Deo adiuuante, omnia superauit constantissimè: quæ munus suum obiit, ad mortem vsquæ.

Et misit Dominus manum suam et tetigit os meum: et dixit Dominus ad me, ecce dedi verba mea in ore tuo. Hoc in visione fieri potuit, vel etiam per Angelum forma visibili apparentem. Vel per manum, Dei potentiam intelligere possumus. tangere vero os, est omnem linguæ defectum auferre, donumque rectè loquendi tribuere. Sic Isaie os calculo tagitur, quæ forcipe Seraphim tulcrat de altari, & auferitur iniquitas, & mudatur peccatum. Sed hoc in Ieremia adhuc puero in vtero matris sanctificatio,

cato, opus non fuit. Dare verò verbū, vel ponere in ore est, docere, & instruere quid nomine Dei loqui debeat. Sic. 2. Regū. 14. posuit autē Ioab verba in ore eius, hoc est, instruxit quid loqui deberet, & inferius, ipse posuit in os ancillæ tyæ omnia verba hæc. Hoc ipsum apud Ezechielē significat, inuolutū librū comedēdū dari. Chal. Paraph. Et misit Dñs verba prophetiæ suæ, & ordinauit in ore meo. Sic etiā Christus in Euangelio dicebat discipulis suis. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri.

Eccce constitui te hodie super gentes, & super regna: vt euellas, & destruas, & disperdas, & edifices, & plantes. Proteritum pro presenti, constituo, quod frequens est apud Heb. idē est constituere super gentes, quod Prophetā dare in gentibus, quod superius dixit. Do inquit, tibi potestatem, & auctoritatem ad annunciandum, & prædicandum nomine meo, tanquam meus Prophetā, Gentium, & regnorum ruinas, & deuastationes. Vt intermineris hostibus meis, quos in regionibus suis plantauit, collocauit, confirmauit, edificauit, me captiuitatibus euulsurum illos, nisi resipuerint. Et contra, me ædificaturum rursus, & plantaturum, hoc est, in pristinum statum restitutum eos quos destruxero, & euulsero, si peccata sua agnouerint, sumptæ sunt metaphore ab hortulanis, & vrbium expugnatoribus, & fabricatoribus. Ecclesi. 49. dicitur de Ieremia. Male tractauerunt eum, qui à ventre matris consecratus est Prophetā, euertere, & eruere & perdere, & iterum ædificare & renouare. Chalde. Paraph. edificare, & plantare, ad domum Israel refert. Et super domum Israel,

Ezech. 2.

Luc. 21.

Israël, inquit, vt edifices, & confirmes. His autem verbis totum Ieremiæ ministerium comprehenditur, & totius libri huius argumentum exponitur: Prophetia enim est de ciuitatis & templi vastatione, & populi captiuitate, & de reditu ex captiuitate, & reædificatione templi, & ciuitatis, & de aliarum gentium & regnorum excidio. Hæc etiam in Christo cõpleta sunt, qui idololatria, & erroribus destructis, & principe huius mundi foras eiecto, Ecclesiam suam edificauit & plãtauit. Vnde D. Paulus, Dei edificatio *1. Cor. 3. b* estis, Dei agricultura estis. Et alibi. Vnicuique nostrum *Ephes. 4. b* data est gratia secundum mēsuram donationis Christi. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & Doctores ad consummationē Sanctorum in opus ministerij in edificatiōem corporis Christi, nempe, Ecclesiæ, quæ opera ministrorū Christi construitur: quorum doctrinam dum sequimur, instauramur, edificamur, perficimur. Quod si illorum astutia, & nequitia, qui à Christo non missi, honorem & officium magisterij sibi vsurpant, tãquam falsi Prophetæ, & ex capite suo loquuntur, circumueniri contingat: oportet nos tanquã paruulos fluctuare, & circumferri omni vento doctrinæ, seu potius erroris: interim autem dissipari, destrui, corrucere, & funditus eueri, ad atheismum vsque. Omnis plantatio quã nō plantauerit pater meus cælestis eradicabitur, ait Christus. Et domus non ædificata super petram, sed super arenam, corruet, & fiet ruina eius magna. Vidi stultū firma radice, ait Iob, & maledixi pulchritudini eius statim. quasi dicat, nō multum cogitauī quam de illo ferrem

*Mat. 15. b**Mat. 7. d**Iob. 5. a*

ferrem sententiam. Radices gentium superbarum a *Ecc. 10. c* refecit Deus, & plantauit humiles. sed & munitiones & consilia, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, destruet dominus. Arma enim *2 Cor. 10* militiæ nostræ, non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitiorum. Verbum scilicet Dei, non ex proprio capite interpretatum, sed spiritu Dei, qui catholicam ecclesiam docet omnē veritatem, traditiō Ecclesiastica, sacra concilia, Sūmiorum Pontificū decreta, quibus Romani Pontifices tanquã Petri legitimi successores, cõfirmant fratres suos, Sanctorū deniquē & aliorū doctorū Ecclesiasticorū doctrinã. Sic enim hæc turris Dauid edificata est cum propugnaculis, ex qua mille clypei pendent, omnis armatura fortium. Sed quid est, Quod cū quatuor tristitia proposita sint, duo tantum fausta & læta subiugantur? In fausta & tristitia ad omnes, læta & fausta ad populum Dei tantum pertinent. Sed & multis opus est ad vitia destruenda, & euellenda: quod si semel obtinueris, non multo labore virtutes plantabis. Est enim virtus ratio nī, atque adeo naturæ nostræ, quæ ratione vtimur cõsentanea. Deniquē multi sunt qui euellant, destruant, disperdant, & dissipent: pauci qui edificēt, & plantēt. Messis quidem multa, operarij autem pauci. Domine *Mat. 9. b* quid multiplicati sunt qui tribulant me: Multi insurgunt versum me. Et sepe expugnaverunt me. *Psa. 3. a* *128. a* uentute mea. Non est autem, ait Propheta *Isa. 62.* Iaias, qui inuocet nomen tuum; qui consurgat, & teneat te. Et per Ezechielem ait Dominus. *Exec. 22.* Quæsiui de eis virū, qui interponeret sepem, & staret oppositus cõtra me pro terra, ne dissiparē eam: & non inueni,

*Can. 4. b**Mat. 9. b**Psa. 3. a**128. a**Isa. 62.**Exec. 22.*

C Quapro-

Quapropter euulsiones, destructiones, perditio-
Esa 5. nes, dissipationes passim, procl dolor, licet vide-
 re: restorationes, & plantationes, raro. Propterea
 dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum:
 absque vllō termino. Viræ autem Sion lugent. Sed
 & copiosus Deus in misericordia; cum primum
Thren. 1. nos respicere sua benignitate incipit, in momento
 nobis restituit, quæ multis ablata fuerant.
*Et factum est verbum domini ad me, dicens: Quid tu vides
 Jeremia? Et dixi, virgam vigilantem ego video.* Huc vs-
 que dominus propheta suum corroborauit, & instruxit,
 Hic iam quæ futura erant, reuelare aggreditur.
 Ostenditur ei virgā vigilans, & quid significet, edo-
 cetur. Pro virga vigilanti, quod & Aquila & Sym-
 machus habent, Septuag. Baculum nucem tran-
 stulerunt: Theodotion, virgam amigdalynam. Chald.
 Paraph. habet, Regem festinantem, ad malefacien-
 dum ego video. Sensum expressit. In Heb. est, *קפח*
fached à radice, *קפח* *facad* vigilare, persistere, & festi-
 nare significat. Nomen vero *קפח* *fached*, amigda-
 lum, & nucem significat, Sicq; omnes interpretatio-
 nes supradictæ admitti possunt. Vigilat autem virga
 ait. D. Hiero. cuncta populi peccata considerans, vt
 percutiat, & corripiat derelinquentes. Ægyptij vetu-
 stissimi Sacerdotes moderatorem omnium, hierogly-
 phicè significare volentes, pingebant oculum, cui ba-
 culum substituebant. quippe summa super omnia na-
 tura sit, omnia cōspiciēs, regiā habens dignitatem, qui
 omnib⁹ dominetur, & omnium curā gerat. Nā sceptrū
 ferè semper regis intelligitur Symbolū. Baculus ergo
 in fastigio habēs oculū, virga vigilans dici potest. *Quin*
 etiam

etiā absq; oculi pictura, plerosq; veterum reperimus
 per statem baculū Deum figurasse, quod nullo modo
 diuina natura labefactari possit, sed quasi temp stare,
 & quodāmodo sustinere & fundare omnia, discatur.
 vide Cyrillū lib. 9. con. Iulianū. Per virgā etiam possu-
 mus Regem Babylonis, quo Deus vsus est ad percu-
 tiendos Iudeos, intelligere iuxta Chald. Paraph. Sic e-
 tiam. Assur virga furoris dñi dicitur: vel plagā ipsam *Isa. 10.*
 & flagellū, & ultionem imminentem, ita vt per virgā
 vigilantem intelligamus, virgam, nō humi iacentem,
 sed erectam, & vibrantem, iam iāque percutientem.
 Sic gladius vibrās, & arcus tensus, dici potest gladius
 & arcus vigilans, iuxta illud. *Psal. 7.* Nisi cōuersi fueritis,
 gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & para-
 uit illum. &c. vel noster interpres virgā vel baculum
 amigdalinum interpretatus est, virgam vigilantem,
 quod amigdalus sollicita sit, vt suos flores ante ar-
 bores emittat, quò magis ad significationem visionis
 accederet.
*Et dixit dominus ad me, Bene vidisti, quia vigilabo ego super
 verbo meo vt faciam illud.* Explicat visionem, aitq; appo-
 sitè vidisse virgā vigilantem, cum vigilaturus ipse sit,
 omnemque curam adhibiturus vt verbum suum per-
 ficiat. Chald. Paraph. festinabo ego super verbū meū.
 D. Hiero. allusionem esse dicit propter verbi similitu-
 dinem. Vt si offenso homine sedēte, interrogas, quid
 tu vides? respondeatq; alius, video hominem seden-
 tem, subiungas vero tu. Sedabo ego perturbationes
 tuas. Sic in Heb. eadem literas radicales habet dictio
 quæ amigdalū, vel nucē significat, & quæ vigilare, vt
 supra diximus. Theodo. vigilias, ait, appellat excitati-
 onem

tionem ad vindictam, longanimitatem vero somnū.
Pf. 43. d. Unde in *Pfal.* Exurge quare obdormis. Et excitatus
ct. 77. g. est tanquā dormiens dñs, & percussit inimicos suos,
 &c. Verbū suū vocat, cominationem quā per alios
 Prophetas, & nouissimè per Ieremiam cōminatus est
 penā impijs. Obserua, Hoc est veluti initium conuer-
 sionis, & reparationis nostrę. Deum omnia conspiciē-
 tem, & paratum peccata punire, animo intueri. Initiū
Eccle. 8. sapientię timor domini. Quia non cito profertur cō-
 tra malos iudicium, absquē vllō timore filij hominū
 perpetrant mala, ait Sapiens, sed ne dixeris, Peccaui,
Eccle. 5. & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est pa-
 tiens redditor. Neque adicias peccatum super pecca-
 tum, & ne dicas miseratio domini magna est, multi-
 tudinis peccatorum meorum miserebitur: Misericor-
 dia enim & ira ab illo cito prōximant, & in peccato-
 res respicit ira illius. Ne tardes conuerti ad dominū,
 & ne differas de die in diem, subito enim veniet ira
Dan. 5. illius & in tempore vindictę disperdet te. Rex Balsa-
 far fecit grandē conuiuium: optimatibus suis, & iam
 tumultuosus, pręcepit afferri vasa aurea & argentea,
 quę Nabuchonosor pater eius; adduxerat de tem-
 plo, quod erat in Ierusalem, Et bibebant in eis Rex
 & optimates eius, vxores, & concubinę illius: bibe-
 bant vinum, & laudabant deos suos. Et eadem hora
 apparuerunt digiti quasi hominis scribentis in parie-
 te: continebat autem scriptura sententiam a Deo in
 Regem latam, Et eadem nocte interfectus est. Re-
 tardat quidem Deus aliquando punitionem, sed
 tarditatem, supplicij magnitudine pensat. Virgam
 vigilantem videt Ieremias, gladium & hastam
 vibrantem

vibrantem, & arcum tensum & paratum Regius Pro-
 pheta. Quis scit an statim percutiat? Nescitis diem ne-
 quę horam, ait Christus. Iam securis ad radicem arbo-
 ris posita est, ait præco Christi, Quis non formidet?
 Sed vide Dei clementiam, & qua ratione non conti-
 neat in ira sua misericordias suas. Antequam percu-
 tiant, virgam ostendit, vt consulere nobis possimus. De *Pfal. 59.*
 disti metuētibus te significationem vt fugiant a facie
 arcus. Nempe a facie iustitię, ad misericordiam. *Vigi-*
labo ego super verbo meo vt faciam illud. Vigilante domi-
 no super verbo suo, tu noli dormire. Beatus ille ser-
 uus, quem inuenit dominus vigilantem. Tēpus est
 iam nos de somno surgere. Sed aduerte. Est virga per-
 cutiens, & est virga pascens. de qua, Micheas, Pasce in *Mich. 7.*
 virga tua populum tuū. Et David, Virga tua & bacu- *Pfal. 22.*
 lus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasli in conspectu
 meo mensam &c. Vigilat illa, vigilat etiam ista. Domi- *Ibid.*
 nus regit me, nihil mihi deerit, in loco pascuę ibi me
 collocauit, super aquam refectionis educauit me &c.
 Et non dormitabit, neque dormiet qui custodit I- *Iere. 31.*
 raël. Et sicut vigilauit super eos, ait dominus, vt euel-
 lerem, & demolirer, & dissiparem & disperderem, &
 affligerem, Sic vigilabo super eos, vt edificem, & plan-
 tem. Videat ergo, qui pastor est dominici gregis, num
 vtranquę virgam vigilantem habeat. Prędica verbū,
 ait D. Paulus, in sta opportune, importune: argue, ob- *2. Tim. 4.*
 secreta, increpa in omni patientia & doctrina. Vbi ani-
 maduerte, quā multa proponat, quę ad pascentem
 virgam pertinent, quantaque verborum contentio-
 ne: quę verò ad percutientem, quanto cum modera-
 mine. Cum austeritate imperabatis eis, & cū potētia *Ecce. 34.*
 C 3 ait do

ait dominus per Ezechielem ad Pastores Israël, apud quos dormiebat prorsus virga pascēs, pascebāt enim semetipfos, gregem autem domini pascere negligebant, virga porro percutiēs, durior erat, quā par esset. Audi B. Petrum, quem Christus vniuersalem pastore suarum ouium instituit, qua ratione pastores alios inferiores instruat. Pascite, ait, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactē, sed spontaneē secundū Deū: neque turpis lucri gratias, sed voluntariē: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Vt quē audierat Christum dicentem. Reges gentium dominantur eorum, vos autem nō sic. Quid vultis, ait D. Paulus ad Corinthios scribēs, in virga veniā ad vos? an in charitate, & spiritu mansuetudinis? q. d. hoc potius optarem. Quūque coactus fuisset virga percutere, ex multa, inquit, tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis permultas lachrimas, non vt concōstristemini, sed vt sciatis quā charitatē habeā abundantius in vobis. Pascat ergo ouiu dñi pastor spontaneē, percutiat coactē, id que ex charitate, non ex liuore, in multa tribulatione & angustia cordis, p multas lachrimas: vt plāgat quos percutit, vt lachrimis, & orationib⁹, eorū cōuersionē apud Deū pro mereri possit. *Ollam succensam ego video.* In prima visione ostensum est, Dominū prospicere populi peccata, & festinare vt puniat. In hac secunda, qualis futura sit punitio ostenditur. Ollam succensam vel ebullientem videt, & facies eius, hoc est, ipsa, vel aspectus eius, à facie Aquilonis, hoc est, ab Aquilone. Versus illam partem videbatur esse, vel inde venire. Chald. Paraph. Regem feruētē quasi lebetē ego video, & vexillū exercitus eius,

qui

qui ducitur, & veniet à facie Aquilonis. D. Hiero. per ollā, Ierusalē significari ait, quē à facie Aquilonis accēditur, Babyloniorū Regē significans. Theodor. eodē modo exponit. Vel per ollā, calamitatē ipsam intelligere possum⁹, quē soluēda erat vel mittēda ab Aquilonari Chaldea cōtra Ierusalē: qua, veluti in olla, decoquēdi erant Incolē Ierusalē, & vrbiū Iuda. Vel ollā intelligit, exercitū ex multis gētib⁹ cōgregatū. Vocat autē succensam vel ebulliētē, quo furorē & rabiē significet. Eucherius, olla, ait cū sit condimentorū, quē ad humanum victum pertinent, receptaculum, in diuinis literis pro sobole vel progenie solet accipi: nam veluti ex olla desumitur quod ad victum facit, cuius beneficio humana vita sustinetur, ira de humano vasculo genitura depromit, quē in multas hominū etates propagat, inde in Psal. 60. legimus, Moab olla spei meę: hoc est, Ruth, quæ Moabitis fuit, progenies illa est, quam spe concepi: nam Christi generatio, quantum ad humanitatē, per Ruth ipsam in posteros propagata est. Vñtatissimū autē est, ignē pro bellorū significatu ponere. Hinc tanti incendia bella, legis apud Maronē. Et Italiā ardere bello, apud Ciceronē. In Ezechiele Ierusalē olla vocatur, & incolæ eius carnes. *Eze. 11. 24.* Quouis modo exponas, idē est sensus. quē dñs satis aperte explicat. *Cōuocabo omnes cognationes Regnorū Aquilonis.* Nēpe, per Nabuchodonosor Regē Babyloniorū, cui multæ gētes & regna subijciebātur. Ponere soliū, obsidionē ciuitatis significat, de qua Cap. 25. venit Nabuchodonosor Rex Babylonis, ipse, & omnis exercit⁹ eius aduersus Ierusalē, & obsederūt eā, & edificauerūt cōtra eā munitiones in circuitu. Sic etiā omnes

vrbes Iudæ simili obsidione vallate sunt. Chald. Paraph. venient, & proijcient vnusquisque folium suum, contra portas Ierusalem. Hoc aut genere loquendi, diuturnam futuram obsidionem significat. Vox heb. נֹדַח chise, folium, & thronum, & sedem significat. Sicque ponere folium, vel sedem est, tentoria collocare, in quibus multo tempore sint mansuri, ciuitatem obsidentes, vel ponere folium in portis, vbi iudicia solebant exerceri, est, Deum per illos, quasi pro tribunali sedendo, iudicare Ierusalem, dignas penas sumendo de Iudæis, vnde subditur. *Et loquar iudicia mea cum eis.* Sic infra cap. 43. Ecce ego mittam & assumam Nabuchodonosor Regem Babylonis seruum meum, & ponam thronum eius super lapides istos quos abscodi, & statuet folium suum super eos: veniensque percutiet terram Ægypti. Et cap. 49. Et ponam folium meum in Ælam, & perdam inde Reges & Principes. Quibusdam gradibus, ait D. Hiero. peccantibus tormenta tribuuntur, vt paulatim veniant ad salutem. Qui noluerunt percutiente virga emendari, mittuntur in ollam queam, atque succensam. Despexistis omne consilium meum, clamat Sapietia, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo. &c. Porro ab Aquilone panditur malum: quia refrigerante charitate, abundat iniquitas. Frigiditas nostra, fomentum est ignis diuine ire. Et quod magis frigemus, eodolla illa magis accenditur. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad Inferni nouissima. Ferueat in te charitas, si vis ignem istum extinguere. Deuorat enim terram cum germine suo, terrenos homines nempe, in quibus feruet rerum terrenarum cupiditas: friget autem Dei charitas.

Et

Et loquar iudicia mea cum eis, super omnem malitiam eorum. Hoc est, Ostendam illis, me iustis de causis penas de illis sumere: propter idololatrię scelus. Loqui iudicia cum aliquo super eius malitiam est, debitas de illo penas sumere aperte, & manifeste: vt omnes videant iuste cum illo actum esse. Cap. 52. adducto Sedecia ad Regem Babylonis, locutus est ad eum iudicia, hoc est, acriter illum increpauit, & ostendit illi quam iuste in eum insurrexisset, eod quod a se, rupto federe, recessisset. Chald. Paraph. Et loquar ultionem iudiciorum meorum cum eis. Commemorat autem idololatriam, non quod sola hæc sit peccatum, sed quia potissimum propter hoc peccatum expulsi fuerint Iudæi de terra sancta. Nam cetera vitia quibus subiacer humana conditio, sacrificijs expiabantur. Cap. 5. & in alijs locis huius libri, commemorantur alia peccata, maxime pauperum & miserabilium oppressiones. Iustus dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Nihil mihi con-

Ps. 10. b.
1. cor. 4. a

sciussum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare: quod ad vsque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Obserua, qua ratione Deus vtatur tyrannis, & idololatriis, ad nostra punienda peccata, quibus ita resistendum est, vt simul vitam in melius commutemus, & penitentiam agamus: quod nisi fecerimus, superamur quandoque ab illis, Deo id permittente, vt dignas peccatis nostris penas demus.

Tu ergo accinge lumbos tuos & surge. Paratum & expeditum te exhibe, vt loquaris que ego tibi precipio. Id enim significat accingere lumbos, & surgere. Vnde in

Tob.

Tob. 5. a. Tob. Inuenit iuuenem stantem, præcinctum, & quasi *Luc. 12. e* paratum ad ambulandum. Sic in Euangelio. Sint lum-
 bi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ve-
 stris, & vos similes hominibus expectantibus dominum
 suum. Sed & continentiam significat, qua præditos
 esse oportet Dei ministros, ne voluptatum illecebris,
 aut terrenarum rerum cupiditate impediatur, quod
 minus quæ Dei sunt libero animo perficiant. Sic etiã
 surgere, est, torporẽ omnẽ & pigritiã excutere. Vt ala-
 cri, & feruenti, & prõpto animo sint. Chald. Paraph.
 Tu autẽ cõfortabis labos tuos. hoc est, strenuus esto.
Ne formides à facie eorum. Intrepido animo vult cum
 esse: nam formido & pavor, maximo impedimento
 esse solent Dei ministris. Hoc ipsum superius dixerat,
 sed instante iam opere, iterum repetit. Quod autẽ ait,
nec enim timere te faciam vultum eorum. Idem est, ac si di-
 cat, non te deseram, non permittam vt succumbas ti-
 mori. Septuag. & cæteri interpretes, vt ait D. Hieron.
 habet ne fortè timere te faciam, in Bib. Reg. Editio sep.
 habet, neq; terreri te faciam. In Græco est. *μὴ δὲ* quod,
 ne, & neque, reddi potest. Sensus est. Noli timere eos,
 habeto meæ confidentiam iussionis: si enim nõ obtu-
 leris quod habes, vt timere desinas, derelinquã te, &
 tradã timori, & quod hã modo videbor timere te face-
 re, dũ relinquo formidini: indignus est, enim qui bene-
 ficium Dei sentiat, qui minus verbis Dei fidet. Alj, Ne
 cõfringã, aut perdã te illis cõspiciẽtibus. Alij, Ne fortè
 cõterere faciã te ante eos. In Heb. est particula *יָא*. pẽ,
 quę ne fortè significat. Sic. 6. cap. Etudire Ierusalẽ, ne
 fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponã te deser-
 tã. Vbi nos legimus ne fortè est, dictio *יָא* pẽ. Sed Pro.
 5. vbi

3. vbi nos legimus. Per semitã vite non ambulant. vbi
 nos habemus, non, est in heb. dictio *יָא* pen & ita vide-
 tur interpretãda eo in loco. Sed & Rab. Ionach, expo-
 nit *יָא* pẽ, pro *אָל* lo, hoc est, nõ. Et sic illud Esa. 27. Vbi
 nos legimus ne forte visitetur. vbi est dictio *יָא* pẽ, ver-
 tit, non visitabit. Sicque litera nostra stare potest etiã
 iuxta hebraicum textum, non consternam te ad fa-
 cies eorũ, quod est idẽ quod nos legimus, nec enim
 timere te faciam vultũ eorũ. *יִחַח* achiticha, pro quo
 noster interpres vertit, timere te faciam, est à radice
חַח, chatath, conterere frangere, & confringere signi-
 ficat, & refertur ad animã, quasi dicas, frangi animo,
 consternari, terreri, pauere. Septuag. quia tecum ego
 sum, vt liberem te, dicit dominus. Et factum est ver-
 bũ domini ad me, dicens, vade & lege in auribus filio-
 rum Israël. quę in heb. non habentur, in principio ta-
 men cap. sequentis, habentur verba hæc, in Heb. & in
 septuag. desunt. Facile scriptorum incuria, ab vno lo-
 co in alium transferri potuerunt.

Ego quippededi te hodie in ciuitatem munitam. Docet quare
 non debeat pauere: quod scilicet suo auxilio illũ mu-
 nierit, quo nihil fortius. Inexpugnabilem, & in supera-
 bilẽ, ait, feci te, auxilio, & protectione mea, non aliter
 ac ciuitas munita, quę expugnari nõ potest, & colũna
 ferrea, quę nõ potest cõcuti, & murus ceneus, qui non
 potest penetrari. *super omnẽ terrã.* hoc est, super omnẽ
 terrenã potẽtiã. Reges autem Iuda, & principes, & sa-
 cerdotes, & populũ nominat, quoniã ad illos habitur-
 us erat sermonẽ. Et hi quidem aduersus Ieremiam
 bellarũt, multũque modis illũ p̄secuti sunt, sed minĩ
 me p̄qualuerũt, cõstãter, n. & itrenuẽ admodũ seges-
 sit ad

finē vsquē. Chald. Paraph. Et ego ecce dedi te hodie fortē sicut ciuitatē munitā, & sicut colūnā ferreā, & sicut murū cretū, ad propinādū calicem maledictionis omnibus habitatoribus terrę, & Regibus domus Iuda, & principib⁹ eius, & Sacerdotibus eius, & populo terræ. Et erūt cōtēdētes & bellantes aduersum te, vt celēt verba prophetiæ tuæ, & nō p̄ualebūt tibi, quia in auxiliū erit verbum meū, dicit dominus, vt eruam te. Mira seruatorum Dei, quos Deus suo munit auxilio, constantia. Sancti per fidem vicerunt regna, obturauerunt ora leonum, extinxerūt imperum ignis, effugauerunt aciem gladij. &c. Pone me iuxta te, dicebat Iob, & cuiusuis manus pugnet contra me. Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Et, Si cōsistant aduersum me castra, non timebit cōr meum. Sed & veluti ciuitas munita sunt, dū alios protegūt, & defendunt suis meritis, orationibus, consilijs. Si decē iusti fuissent in Sodomis, pepercisset domin⁹ quin que illis ciuitatibus. Currus Israël & auriga eius, clamat Eliseus dū ab eo tollitur Elias. Quod solus plus Israëlē iuaret, quā magna currum, & æquitum multitudo. Sunt columnæ ferreæ, quibus infirmi & imbecilles fulciuntur, & domus Dei, quæ est Ecclesia, sustentatur, colūna, & firmamētū veritatis. de qua Ps 74. a. in. Psal. Ego confirmaui colūnas eius. Sūt murus æneus, qui nulla violatur rubigine, nec cæsus imbribus Ps. 43. b. deperit, sed vetustate fit fortior. Quia ego tecū sum. Nō enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Denique, hi in curribus, hi in equis: nos autē in nomine Dei nr̄i inuocabimus. Ipsī obligati sunt, Psal. 19. & ceciderūt, nos autem surreximus, & erecti sumus.

ARGV

ARGUMENTVM.

Commemorat Deus beneficia erga Iudæos, arguit illorum malitiam, & Dei contemptum, maximè Sacerdotum, & Principum. Conuincit eos peccatores.

CAP. II.

Et factum est verbū Domini ad me, dicens. 2. Vade et clama in auribus Ierusalem, dicēs, Hæc dicit Dominus Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, et charitatem desponsationis tuæ, quā do secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur. 3. Sanctus Israël Domino, primitiæ frugum eius: omnes qui deuorant eum, delinquunt mala venient super eos, dicit Dominus. 4. Audire verbum Domini domus Iacob, et omnes cognationes domus Israël: hæc dicit Dominus. 5. Quid inuenerunt patres vestri in me Mich. 6. iniquitatis, quia elongauerunt à me, et ambulauerunt post vanitatem, et vani facti sunt? Et non dixerunt, Vbi est Dominus qui ascendere nos fecit de Terra Aegypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram suis & imaginem mortis. per terram in qua non ambulauit vir, neq; habitauit homo? 7. Et induxi vos in terram Carmeli, vt comederetis fructū eius & optima illius: & ingressi cōtaminastis terrā, incam, & hereditatem meam posuistis in abominationem. 8. Sacerdotes non dixerunt. Vbi est Dominus & tenentes legē nescierūt me, & pastores præuaticati sunt in me: & propheta & prophetaucrunt in Baal, & idola secuti sunt. 9. Propterea adhuc iudicio cōtēdā vobiscū, ait Dominus: & cū filijs vestris disceptabo. 10. Trāsate ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & cōsiderate vehemēter: & videte si factum est huic scemodi: 11. Si mutauit gens Deos, suos & ceriē ipsi nō sunt dij: popu- 2. MS. lus vtro meus mutauit gloriā suā in idolū. 12. Obstruēte ca- P li super

C. A. 11. *li super hoc, & porta eius desolamini vehementer, dicit Dominus: tur autē 13. D. in enim m. cla. fecit populus meus. M. dereliquerunt fontem aquae vivae, & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quae continere non valent aqua, 14. Nunquid servus est Israël, aut vernaculus: quare ergo factus est in praedam? 15. Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: civitates eius exusta sunt, & non est qui habitet in eis. 16. Filij quoque Memphis & Taphnes construpaverunt te usque ad verticem. 17. Nunquid non istud factum est tibi, quia derelinquisti Dominum Deum tuum eo tempore quo ducebat te per viam? 18. Et nunc quid tibi vis in via Aegypti, ut bibis aquam turbidam? & quid tibi in via Assyriorum, ut bibis aquam fluminis? 19. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Scito, et vide quia malum & amarum est reliquisti te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te: dicit Dominus Deus exercituum. 20. A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea: & dixisti, Non servitiam. * In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. 21. * Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum, quomodo ergo conversa es mihi in prauum vinea aliena? 22. Si laveris te nitro, & multiplaveris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus. 23. Quomodo dicis, Non sum polluta, post Baalim non ambulavi: vide vias tuas in conualle, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas. 24. Onager assuetus in solitudine, in desiderio anime suae atraxit ventum amoris sui: nullus auertet eam: omnes qui querunt eam, non deficient: in menstruis eius inueniet eam. 25. Prohibe pedem tuum a nuditate, & guttur tuum a siti. Et dixisti, Desperavi, nequaquam faciam: ad amicum quippe alienos, & post illos ambulabo. 26. Quomodo confunditur fur quia deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & reges eorum*

Inf. 3. 6.
Isa. 5. 1.
Mat. 21.
33.

rum, Principes & Sacerdotes, & Propheta eorum. 27. Dices ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti. * Verterunt ad me tergum, & non faciem: & in tempore afflictionis suae dicent, surge et libera nos. 28. Vbi sunt dii tui quos fecisti tibi? surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuae: * Secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui Iuda. 29. Quid vultis mecum iudicio contendere? omnes dereliquistis me dicit Dominus. 30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: denoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator generatio vestra. 31. Videte verbum Domini: Nunquid solitudo factus sum Israël, aut terra Serotina? quare ergo dixit populus meus, Recessimus non veniemus ultra ad te? 32. Nunquid obliuiscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciae pectoralis suae? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris. 33. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, quae in super & malitias tuas docuisti vias tuas. 34. et in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum et innocentium: non in fossis inueni eos, sed in omnibus quae supra memoravi. 35. Et dixisti, Absque peccato et innocens ego sum: et propterea auertatur furor tuus a me. Ecce ego iudicio coniectam tecum, eod quod dixeris, Non peccavi. 36. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas: et ab Aegypto confunderis, sicut confusa es ab Assur. 37. Nam et ab ista egredieris, et manus tuae erunt super caput tuum: quoniam obtulit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum.

Inf. 31. 33

Inf. 11. 13

EXPLANATIO.

factum est verbum domini ad me dicens. Increpaturus Deus per Prophetam habitatores Ierusalem, commemorat prius beneficia Israelitico populo collata, quod magis illorum ingratitude, & iniquitas manifesta fiat. Clama in auribus

auribus Ierusalem, hoc est, audientibus habitatoribus Ierusalem, quasi dicat, clama ita ut omnes audiant. Chald. Paraph. Vade, & vaticinare corā populo qui est in Ierusalem. *Recordatus sum tui miserans adolescentiā tuam.* Hoc est, memor sum eorum, quę initio feci propter te, quum te eduxi de Ægypto. Theodor. Adolescentiam vocat: initium vocationis Iudeorum: tunc enim ipsi, in Ægypto miserē affliti, ingemebant: Deus autem miseratus est, & liberavit eos. Ose. 2. & canet ibi iuxta dies iuuentutis suę, & iuxta dies ascensionis suę de terra Ægypti. Vbi, dies iuuentutis vocat dies ascensionis de terra Ægypti. vel aliter. *recordatus sum tui.* Hoc est, multis beneficijs te prosecutus sum, quibus ostendi memorem me esse tui, id quę feci, misericordia motus super adolescentiam tuam. Recordari dicitur dominus, quando nos diutius angustijs fatigatos, liberat: quasi antea nostri obliuiscetur. Chald. Paraph. Memor sum vobis beneficiorum antiquorum. Septua. Recordatus sum misericordię adolescentię. vel misericordiarum. Nam in Gręco est *ἐλεός* in plurali numero, In Heb. est. *חסד* chesed, misericordiā significat unde Pagninus transfert, Recordatus sum tui pietatis adolescentię tuę, sed si in ablatiuo legamus, Recordatus sum tui misericordia adolescentię tuę, hoc est, propter misericordiā adolescentię tuę, vel motus misericordia adolescentię tuę, est idē sensus cū lectiōe nra, recordatus sum tui miserans adolescentiā tuā. Potest ergo, triplex esse sensus huius loci, Primus, ut dicat Deus recordari se misericordię quā pręstitit Israëlitico populo in adolescentiā eius, quādo scilicet eū eduxit ex Ægypto: Et hūc sensum sequitur Chald. para. Sic enim

habet

habet. Memor sum vobis beneficiorum dierum antiquorum. Secundus est, ut dicat Populum suum respexisse, & illius recordatū fuisse misericordia motum, cum in Ægypto opprimeretur, quod tempus, adolescentiam illius populi vocat. Tertius est, quod dicat Deo, Multa se beneficia cōtulisse populo Israëlitico, ostēdens se illius memorem, id quę fecisse misericordia motū super adolescentia eius, recordatus scilicet quā ratione illū liberauerit ab Ægypto, & eduxerit in desertum, ne scilicet omnino perire permetteret, quem liberauerat. D. Hieron. ut ardentiorē monstrēt affectum puellam eam, & adolescentulā & desponsatam vocat. *Et charitatem desponsationis tuę.* Hoc est, misericordia motus propter charitatē quā ostendisti, quando data lege & pacto inito inter me & te, desponsavi te mihi. Ezech. 16. a. Et iuravi tibi & ingressus sum pactū tecum, & facta es mihi, subaudi spōsa, Charitatē autē tunc ostendit erga Deum, dum ad mandatum Dei in desertum exiit, legem suscepit, & seruare promisit. Septuag. dilectionis perfectionis tuę, Chald. Paraph. Et dilectionis patrum vestrorum qui crediderūt verbo meo. in Heb. *חלולותיך* chelulotaiich desponsationū tuarum à radice *חלל* chalal. quod verbum consummare absolueret. Inde nomen deductum, perfectionem significat, ut transtulerunt Septuag. & desponsationem etiam ut ait Rab. Dani. quod sponsalium tempore quāmaximē ornari solent sponsę. Theodoretus Ironice ait, id dictum esse, non enim unquam Iudæi perfectam dilectionem erga Deum habuerunt: cum dicat Dauid, Dilixerunt eum in ore suo, & lingua suat mentiti sunt ei. Cor autem eorum non

D

erat.

erat rectum cum eo. &c. D. Hieronymus. Totum hoc ait, non ad meritum eius refert, sed ad suam misericordiam, per quam & charitatem cōsequuta est. vel charitatem intelligit, non populi, sed Dei, quam ostendit populum sibi desponsando, cui instar sponsaliorū & dotis, legis ornamenta, verborū monilia cōtulit. quasi dicat, misertus sum tui eò quòd aliquādo te dilexerim quando scilicet te mihi desponsavi. Sic
Infr. 31. a Jeremie. 21. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. *Quando sequuta est me in deserto.* Deus ipse ductor erat in nube, die, & in columna ignis, nocte. *In terra quæ non seminatur.* Hoc est, omnino sterili.
Num. 20. a Num. 20. Adduxisti nos in locum istum pessimum, quod feri non potest. Vide qua ratione magnificiat dñs exigua obsequia nostra, quæ dona illius sunt. Exiit in desertū populus ille, sed quid mirū, cū tā opere præmeretur in Egypto, totq; ac tāta signa corā eis facta fuerint? Secutus est Deū p̄ desertū, terrā quæ nō seminatur, sed quātū id fuit, cū haberet panē de cœlo? Sed & hoc ipsum quot murmurationib⁹, cōtradictionibus, & seditionibus plenū fuit? Et tamē miserans inquit, adolescentiā tuā, & charitatē despōsationis tuæ.
Isa. 64. a Sanē quasi pannus mēstruatē omnes iustitię nostræ: Et omnia opera nostra ipse operatus est in nobis. Nō ego, sed gratia Dei mecum, ait Apostolus. Et tamen
2 Cor. 15 b. nostra vult esse merita, quæ eius sunt dona, ac pro illis debitorē se constituit. Redde, ait illis mercedē.
Mat. 20. a. Et, Merces vestra, copiosa est in cœlis, Et, Reposita est mihi corona iustitiæ. Utinam immensa Dei beneficia ita expendere, sicut expendit dñs minima
Mat. 5. b
2. Ti. 4. b obsequia nra. Disce nō parvipēdere, nō extenuare, nō

conten

cōtēnere aliorū opera, minus autē calūniari, vel sinistra interpretari: id enim satanæ officium est: cui cū dñs diceret, Nūquid cōsiderasti seruū meū Iob, quod nō sit similis ei in terra: homo simplex, & rect⁹, & timēs Deū, ac recedens à malo? Respōdit Satā officijs Sancti viri detrahēs. Nūquid frustra Iob timet Deū? Nōne tu valisti eū, ac domū ei⁹. &c. q. d. nō virtute hoc facit, sed veluti mercedē cōductus. Magni facit quidē De⁹ opera nra; sed tu noli magnificare opera tua: noli iactare: noli superbire. Ne dixeris quia dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: Ne audias, Quia miser es, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Noli esse sicut
Apoc. 3. Luc. 18. Phariseus qui iactabat opera sua, ne tibi præponatur publicanus. Quid habes quod nō accepisti? quod si accepisti, quid gloriaris, quasi nō acceperis? Illū potius time, qui ait, Cū accepero tēpus, ego iustitias iudicabo. Appēsus es ait in statera, & inuentus es minus habēs. Nō te subuertāt adulescentes, qui habent stateram Chanaā dōlosam, Et dū te beatū dicūt, decipiunt, & in errorē inducūt. Illā potius stateram præ oculis semper habe, quā dñs in manu sua habet. Quoniā iustus dñs & iustitias dilexit, Mendaces autē filij hominū in stateris. Sicut si flores manu contrectaueris, marcescūt, ita si in operibus tuis, quātūvis egregijs, vanē tibi cōplacueris, corā Deo marcescēt. Quæ retro sūt, ait D. Pau. obliuiscēs, Et laudet te alienus, & nō os tuū, verē
Phil. 3c. bar. oīa opera mea ait Iob. & Beat⁹ qui sēp est pauid⁹. *Sāctus Israël domino, primitiæ frugū eius: oēs qui deuorāt eū, de Pro. 27. a*
velinqūt: mala veniēt super eos, dicit dominus. Ad tāta, ait, dignitatē perduxit Israël, ex quo illū tāquā sponsam mihi despōsavi, vt Sanctus dño sit, peculiū & hereditas
Pro. 18. b.

D 2

dñs, &

dñi, & veluti primitiæ frugū, quæ chariores esse solēt,
Ose. 9. c. & quæ deo offeruntur, quæq; atrectari nō debēt ab alijs,
 quā à Sacerdotib⁹. *Ose. 9.* Quasi primā poma ficulneę
 in cacumine eius vidi patres eorū. Et quæ Sācta pollui
 nō debēt, neq; primitiæ ab alijs atrectari, q̄ denastāt
 Israëlē imminēs nō sūt à culpa, neq; penā effugiēt.
 Chali Paras Sāctitas est domus Israël corā dño, aduer
 sus direptores suos sicut primitiæ oblationis frugū:
 quicūq; comederit ex eis re⁹ erit mortis: & sicut princi
 piū messis manipuli oblationis: ex quo si aliquis come
 derit, anteq̄ offerat Sacerdotes filij Aarō oblationes
 sup̄ altari, eod̄ nat; sic oēs q̄ depredāt domū Israel, cō
 demnabūt. malū veniet sup̄ eos, dicit dñs. *Sāctus Israel do
 mino.* vel sanctitas; hoc est, res sacrosancta: Eritis mihi
 in peculiū, dicebat dñs; de cūctis populis. Mea est om
 nis terra, & vos eritis mihi ī regnū sacerdotale, et gēs
 sancta. Et iterū, Quia populus Sāct⁹ es dño Deo tuo.
Deu. 7. b. Te elegit dñs De⁹ tu⁹, vt sis ei popul⁹ peculiaris de cū
Psa. 78. b. eius populis q̄ sup̄ terrā *omnes qui deuorant eum.* Deuora
Psa. 13. b. re pro p̄dere; Quia comederunt Iacob: & qui deuo
 rat plebē meā sicut escā panis. Delinquūt aut̄ q̄ Israē
 lē denastāt, quāuis diuinā exequantur sentētia; vt ait.
Ma. 18. a. D. Hic oportet enim scādala esse, verūtamē vā homi
 ni illi per quem scandalum venit. Theodor. Quia nō
 tanquam Deo infernientes bellum gerebant, qui pug
 nabant aduersus Israëlē, sed quasi ipsi Deo superio
 res euadere possent. Sic Senacherib aiebat. Non te
Isa. 37. decipiat Deus tuus in quo cōfidis &c. Vtebatur illo
 rū malitia Deus, ad puniēda peccata populi sui; sed
 tandem, de illis etiam suppliciū sumebat. Sicut pater
 qui virga filium percussit & deinde virgam in ignem
 proiecit.

proijcit. Quod si tanta erat dignitas populi Israëlīci,
 quantam putabis esse dignitatem populi Christiani,
 quem Christus suo sanguine sibi acquisiuit? Vos au- *1. Pet. 2.*
 tem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, *b.*
 populus acquisitionis. Scientes quod non corruptibi
 libus auro vel argento redēpti estis de vana vestra cō
 uersatione, sed pretioso sāguine quasi agni immacula
 ti Christi, & incōtaminati, ait B. Petr⁹. Agnosce Chri
 stiane dignitatem tuam. noli te ipsum deturpare, noli
 perdere, noli polluere. Nescitis quia templū Dei estis *1. Cor. 3.*
 & Spiritus Sanctus habitat in vobis? Qui tēplum Dei *c. d.*
 violauerit, disperdet illum dominus.

*Audite verbum domini domus Iacob, et omnes cognationes do
 mus Israel. Hec dicit dominus. Quid inuenerunt patres vestri
 in me iniquitatis, quia elongauerunt a me.* Cōmemoratis be
 neficijs populo Israēlītico collatis; redarguit domin⁹
 illorum ingratitude, & malitiam. Similem locū
 habes in Michea. Populus meus quid feci tibi. &c. Per
 domum Iacob & domū Israel, vnum & eundem po
 pulum Iudeorū significat. Qui enim primò vocatus
 est Iacob, postea vocatus est Israel. Meminit vtriusq;
 nominis, vt electionem in Iacob, qui electus est prae
 Esau; & Dei cognitionem in Israel innuat. Vidi domi
 num facie ad faciem, dixit Iacob, quando vocatus est
 Israel. quasi dicat, populus quem ego prae alijs genti
 bus mihi elegi, quemadmodum Iacob elegi, relicto
 Esau, & cui me ipsū manifestauī, sicut ipsi Iacob, quā
 do vocauī nomē eius Israel. Commemorat patrum
 peccata, quorū filij imitatores erāt, quod significet, nō
 recens esse illorum peccatū, sed inueteratū, quasi di
 cat, Quare vos imitamini parentum vestrorum scele

ra, & à me receditis, falsoſq; Deos colitis? Nunquid a
liqua iuſta ratione ducti, parentes veſtri reſceſſerunt à
me in quo me deprehenderunt iniquum, cum po-
tius experti ſemper fuerint benignum, miſericor-
dem, & liberalem. Deſectionem à vero Dei cultu,
& idolorum cultum, elongari à Deo vocat; idem ſig-
nificat per id quod ait. *Et ambulauerunt poſt vanitatem.*
vana enim ſunt idola, vitę & ſenſus expertia, & quę
Pſal. 113. prodeſſe nulla ratione poſſunt hiſ qui ea colunt. Sed
& ipſi ea colendo vani fiunt. Similes illis ſiant qui fa-
ciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quid vanius,
Quid ſtultius, quid magis a ratione alienum, quàm lig-
num, & lapidem, & quę manibus ſunt, deos credere,
& ſpem in illis collocare? Vid. Cap. 10. Theodor. Quis
ait ſatis idoneus, ad extollendas laudibus pro dignita-
te beneuolētiam domini atq; humanitatem? Quippe
qui non vt Iudex iudicat, ſed quaſi reus deſenſionē
proponit, & vult cōuinci. Cūq; ſit Deus Sacroſanctus,
iniquis hominibus dicit, Quid peccaui? Qua iniuria
Ioaan. 8. f. vos affeci? dicite? redarguite? Sic Chriſtus. Quis ex vo-
bis arguet me de peccato. Summam habet auctorita-
tem, ſupremum imperium, Non eſt qui poſſit ei dice-
re, Quare ita facis? omnia tamen ſumma equitate, &
iuſtitia moderatur: quāuis aliquando homines igno-
rantiffimi, & blaſphemi, De diuina prouidētia cōque-
rantur, dum ſua tantum comoda quærunt, quibus
vellent Deum inſeruire. Sed iuſtus dominus in omni-
bus vijs ſuis. Si cōtēpſi ſubire iudiciū cum ſeruo meo,
Iob. 31. b. & ancilla mea, cū diſceptarent aduerſum me, ait Iob.
Quid enim faciam cum ſurrexerit ad iudicādū Deus?
& cum quaſerit, quid reſpondebo illi? Nunquid non
in vte

in vtero fecit me, qui illum operatus eſt, & formauit
me in vulua vni? Non ſic multi potentes qui omnia
conculcant pro libidine ſua, ſic volo, aiunt, ſic iubeo,
ſit pro ratione voluntas. Sed & potentes, potenter
tormenta patientur. *Elongauerunt à me.* Chald. Paraph. *Sap. 5. d.*
à timore mei. Quoniam ecce qui elōgant ſe à te peri- *Pſa. 72. b.*
bunt. Dicant qui à ſumma illa bonitate peccādo elō-
gantur, quid iniquitatis in equiſſimo Deo, imò in ipſa
met æquitate & iuſtitia, ſed & bonitate, & clementia,
& miſericordia inuenerint. Obmuteſcit hic humana
peruerſitas, & omnis iniquitas opilabit os ſuum. Inex *Rom. 2. d.*
cuſabilis eſ homo omnis qui peccas. Iam vero ſi pro
humana infirmitate à Deo peccando reſceſſeris, vide
ne elongeris ab eo. Ne peccata peccatis addas, ne in
peccatis conſenſeſcas, conuertere quamprimum, age
penitentiam. *Et ambulauerunt poſt vanitatem et vani fa-*
cti ſunt. Filij hominum vt quid diligitis vanitatem, &
quæritis mendacium? vana ſunt, caduca, & futilia *Pſal. 4. d.*
terrena omnia quę extra Deum quæruntur. Vanitas
vanitatum & omnia vanitas dixit Eccleſiaſtes: Nec *Eccle. 1. d.*
temerè hoc & veluti effutiendo dixit, ſed poſtquam
omnia expertus eſt. Vaniffimi autem illi & deploran-
di, qui propter vana hæc, ſummum bonum relin-
quunt, & ab eo peccando recedunt & elongantur. *Sap. 5. b.*
Quid nobis profuit ſuperbia, aut diuitiarum iactātia
quid cōtulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam
ymbra. &c. & in malignitate noſtra cōſumpti ſumus.
Et non dixerunt vbi eſt dominus qui aſcendere nos fecit de ter-
ra Aegypti, qui traduxit nos per deſertū, per terram inhabitabi-
lem, et inuiam, per terram ſuis, et imaginem mortis, et per
terrā per quam non ambulauit vir, neq; habitauit homo.
D 4 Obliuio.

Obluioni, ait. tradiderunt beneficia illis collata, quæ si cogitassent, nequaquam à me recessissent. Nō dixerunt, pro non cogitauerūt apud se, quis ille esset qui ascēdere eos fecerat de Ægypto. Notat autē itineris difficultatē, vt ostēdat q̄ nulla ratione potuissent iter illud perficere, nisi Deum habuissent ducem, qui & viam ostendisset, & vitę necessaria subministrasset in vasta illa & horrida solitudine, in qua per quadraginta annos peregrinati sunt. Nullus enim ibi habitabat qui posset viam ostendere, nulla erat via quam se qui possent, deficiebant aquæ ad sitim sedandam, id enim significat terra sitis, imaginem mortis vocat, ob multa & magna pericula, tum ob feras, & bestias quibus abūdabat, tū etiā quod victui necessaria deessent, *non ambulauit vir neq; habitauit homo*, Hoc est, nullus. Describitur his verbis, vt ait D. Hiero. secundum Anagogem, seculum istud, in quo peregrinamur à domino, vbi perfectio non est, sed ea Sanctis preparatur in cęlestib⁹. Terra est deserta & inhabitabilis, quā Sāct⁹ habitare non debet, nō enim habemus hęc ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus. Et qui vtuntur hoc mūdo tanquam si nō vtantur. Inuia est, propter itineris difficultatē. Terra sitis, vbi semper maiora cupimus, nec pręsentibus contenti sumus, imago siue vmbra mortis, quia semper in periculo consistimus, & vbiq; diabolus tendit laqueos suos. Terra in qua non ambulauit vir, qui perfectę ætatis in Christo est, neq; vnquā in ea habitauit homo, qui homo Dei est, sed semp̄ ad maiora festinat. Magna fuerūt illa beneficia populo Israēlitico collata, sed maiora multo sūt quę p̄ Christū donata sūt nobis, hęc si assidue cogitaueri

tauerim⁹, detestabimur offensā, ne tāto benefactori ingrati sim⁹, sed & illū ex corde amabim⁹. *Et induxi vos in terrā Carmeli, vt comedereis fructū eius & bona illius.* Per terrā Carmeli, totā terrā promissionis intelligit, quæ ita vocatur, quod frugifera admodū sit, & amēna, & omnibus bonis abundans, Carmelus enim mons est admodum frugifer, & amēnus. Est autem non procul ab Ierusalem, in sorte Aser, vnde Iacob. Aser, pinguis panis eius, & prębebit delicias regibus. Hoc est, Terra Aser abundabit omnibus: quæ ad victum pertinent, & tam suauis fructus proferet, vt possint illis esse contenti etiam Reges: & pro delicijs sint habituri. Chald. Para. Et introduxi vos in terram Israël, quæ erat plantata sicut Carmelus. *Et ingressi contaminaastis terram meam, & hereditatem meam posuistis in abominationem.* Propter scelera nēpe vestra, & idololatriam. Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, ait Propheta. Hereditatē suam vocat, quod eam sibi elegisset, vt in ea coleretur, & veluti hereditariā dederat populo suo, Ponere in abominationem, est, abominabilem, & execrabilem reddere. Habemus terram Carmeli, montem domini, montē pinguem, montem coagulatum, Ecclesiā Sanctam, quæ cęlesti rore impinguatur, pinguisimum panem, regū delicias, corpus & sanguinem Christi, verbum Dei purum, ab omni corruptione & errore liberum, Sacramenta mirabilis efficacitæ, vt mitū sit, quomodo macilentę possint esse oues, quæ in hoc monte pascuntur. Caueamus ne hereditatem domini contamine- mus, sceleribus, flagitijs, erroribus, hęcibus, ne propter nos nomen bonum blasphemetur inter gentes.

Sacerdo

Ge. 49. 6.

Ps. 105. f.

Sacerdotes non dixerunt vbi est dominus, et tenentes legem nescierunt me, et pastores prauaricati sunt in me, et Prophetæ prophetauerunt in Baal, et idola secuti sunt. Enumerat scelera quibus terra contaminata erat, & abominabilis facta. Cōmemorat autem peccata Sacerdotum, legis Doctorum, Pastorum, siue Regum, & Prophetarum. Quoniam hinc manifestum fiebat, quantis populus contaminaretur sceleribus. Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas, ait Isaias. Sacerdotum erat curam habere diuini cultus, quod minime fecerūt, quin potius cū viderēt populum idola colere, nō dixerunt vbi est Dñs? quasi dicat. Nū Deū nō habetis, vt idola colatis? vel nō dixerūt vbi est dñs, hoc est, nullā Dei memoriā habuerūt, penitus eius obliui sunt. Chald. Paraph. Nō dixerūt timēamus à facie Dñi. Modus hic dicēdi, obliuionē Dei & timoris illi⁹ significat sic supra, Nō dixerūt vbi est dñs qui ascēdere nos fecit. &c. *Tenentes legē.* Chal. Paraph. legis Doctores. Qui legē quotidie habebāt in manib⁹, nescierūt m. qui alios docere debebāt, quó Deū cognoscerēt, Deū ignorauerunt: operibus nempe suis ostēderūt se ignorare Deū. Chald. Paraph. non didicerunt scire timorem mei. Si ergo Dominus vbi est timor meus? Qui igitur nescit Deum timere, ostendit se ignorare Deum. Pastores vocat, Reges. Sic Theodor. & Chald. Paraph. Ad Reges & Principes pertinebat scelera punire, non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit, ait D. Paulus. Ipsi verò magis leges Dei transgressi sunt, à præscripto officij sui deflexerūt in mei contumeliam. Chald. Paraph. Reges rebellauerunt

Isa. 1. b.

Mal. 1. b.

1o 9. b.

runt in verbum meum. Septuag. impiè agebant in me. Per Prophetas, pseudo prophetas intelligit, quos populus tanquam veros Prophetas venerabatur. *Prophetauerunt in Baal.* hoc est, non dicebant hæc dicit dominus; sed hæc dicit Baal, quasi verus Deus esset. Heb. 432. Bahal est dominari, hinc est q̄ Baal, vocet. Idolū, quod vt dominus habeatur a cultoribus suis: est autem nomen appellatiuum, non proprium, significatq; Idolum, siue simulacrum in genere. 3. Reg. 16. ponitur pro Astaroth idolo Sidoniorum, quod coluit Achab. & in hac significatione nonnulli hoc in loco accipiunt nomen hoc. Chald. Paraph. Prophetæ falsi prophetauerunt in nomine idolorum. Non vnū idolum, sed multa coluerunt Iudæi, vt inferius constabit. *Et idola sequuti sunt.* Septuag. & post inutile abierūt. Chald. Paraph. & post ea quæ non proderunt eis ambulauerunt: ita etiā habetur in Hebræo. Noster interpret sensum reddidit, idola enim intelligit, quæ suis cultoribus non prosunt, sic etiam superius in hoc capite, vanitatem vocauit idolorum cultum, hoc est, rē vanam, & inutilem. *Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum, ait dominus, et cum filijs vestris disceptabo.* Hiero. Ne videatur percutere per pōtentiam, quasi cum paribus ratione contendit, iuxta illud. Vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cū iudicaris. Theod. perseverat in modestia, non ait iudicabo, sed iudicium inibo, & conuincam transgressores. Quod dixit, adhuc, sæpe se fecisse insinuat, & adhuc benigniter ad pœnitentiam expectare, & pœnā retardare si forrè rationibus conuicti resipiscant. Quod autem ait cum filijs vestris, ostēdit non meliores

res futuros filios, vel ut hinc intelligant filij vestri iuste uos punitos, occultè autem significat, quod antiquam in Deum negationem etiam filij eorum in aduentu domini essent secuturi. Unde Christus dicebat ad eos. Et vos implete mensuram patrum uestrorum. *Mat. 23. d.* Iudicio contendere, disceptare, rationibus contendere idem est, Septuag. & cum filiis filiorum uestrorum disceptabo. Paraph. Chald. propterea ego sumã uindictam de uobis dicit Dominus, & de filiis filiorum uestrorum. Noster interpres, cum filij uestris dixit, posterius omnes significans.

Transite ad insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate uehementer, & videte si factum est huiusmodi. si mutauit gens Deos suos, & certe ipsi non sunt dii. Populus uero meus mutauit gloriam suam in idolum. Euidens ratio, & qua Iudæos omni ex parte conuincit. Gentes nõ deserunt Deos suos, qui tamen nõ sunt dii, & vos deseruistis me uerum Deum. Per Insulas Cethim Insulas intelligit maris mediterranei. Ciprum intelligit D. Hiero. quæ uicina est terræ Iudææ, in qua urbs est, quæ hoc nomine uocatur de qua Zenon Princeps Stoicorum fuit. Theod. Ciprum & adiacentes insulas intelligit. Sed & Ciprus, Citium uocatur. Genes. 20. Cethim inter filios Iauan filij Iaphet filij Noe annumeratur, à quo Berosus ait. Italos uocatos. Cedar regio est Arabiæ à Cedar filio Ismaelis dicta. *Considerate uehementer.* Hoc est, attentè, diligenter, ad stuporem usque; *gloriam suam,* hoc est, me à quò gloriã, & splendorè habent, in quo solo gloriari possunt, quod sum uerus Deus, omni potens, æternus. &c. Sic in Psalm. Mutauerunt gloriã suã in similitudinem uituli comedentis fœnum, uel quasi dicat

dicat, Me quidem non lesistis, neque uilla noxa ad me peruenit, uos metipfos affecistis ignominia, gloriam meam non imminuistis, sed uestram ipsorum. *in idolum* Heb. in id quod non potest. Idolum nempe, quod expressit noster interpres, ut supra. Chald. Paraph. transite ad insulas Cethim, & uidete, ad prouincias Arabum mittite, & contemplamini diligenter, & uidete populos qui migrauerunt de arce in arcem, & de prouincia in prouinciam, fortantes idola sua, & ducentes ea: & in loco in quo subsistunt extendunt tabernacula sua, & statuunt idola sua, & adorant ea, quoniam est enim gens & lingua quæ fecerit sicut uos. Ecce populi non relinquerunt cultum idolorum, cum sint idola in quibus nulla est utilitas: & populus meus deseruit cultum meum, propter quem ego induco super eos gloriam, & abierunt post ea, quæ nõ profunt eis. Obserua, Constantiores sunt impij in malo, quàm fideles in bono: ut non obscure hinc liceat demonum impugnationem deprehendere. Sic Iudæos uideas modo, legis suæ tenacissimos, quando iam legis obseruatio mortifera est, ut uerum sit quod in illos Beatus Stephanus *Act. 7. f.* dixit, uos semper Spiritui Sancto resististis, hoc est, in hoc semper incubuistis, ut quæcunque Deus preceperit, uis contraria faciatis. Humanum dico, ait Apostolus, *Rom. 6. d.* si cut exhibuistis membra uestra, seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibite membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem, indigna res est, ut maiori studio sequamur uitia quàm uirtutes, lassati sumus, autem impij, in uia iniquitatis & perditionis. Cur non etiam nos laborabimus in uia iustitiæ & salutis? *Sap. 5. d.*

Obstinate cæli super hoc, & porta eius de solamina uehementer di

ter dicit dominus: duo enim mala fecit populus meus, me derelinquerunt fontem aquae viuae, et foderunt sibi Cisternas: cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas. Ad hoc, inquit, indigna res est mutasse populum meum gloriam suam in idolum, ut caelos possit in obstuporem adducere, ita ut propter stuporem portae eius desolentur, & concidant. Loquitur de caelo veluti de palatio quodam, quod tremore concutitur, & portae excidunt propter concussionem, sic etiam dicere solemus, res haec etiam saxa commouere potest. Sic etiam Christus, Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Possumus etiam per portas caeli, solem & lunam & stellas intelligere, quod per illas videatur caelum veluti patere, & lumen ad nos transmittere, desolari autem portas has sit, obscurari, & lumen non reddere. Obstupuit caelum, & portae eius desolatae sunt, quando auctore naturae in cruce pendente, & moriente, tenebrae factae sunt super vniuersam terram. Sic etiam obstupescet ad illius aduentum ad Iudiciu. Sol enim vertetur in tenebras, & luna in sanguinem antequam veniat dies domini. Vel per caelos, aërem intelligere possumus: ut caelum obstupescere, & portas eius desolari sit, maximam aliquam tempestatem excitari, horrenda audiri tonitrua, fulgura coruscare, & ingentem aquae copiam descendere, ut portas eius desolatas dicas, de quibus Genes. 7. Cataractae caeli aperte sunt, hoc est, fenestrae vel portae: ita ut nubes in aquam dissolui, sit veluti diripi, & perfissuras aquam dilabi. Sed & caelorum ciues, Angelos nempe, intelligere possumus: res enim haec etiam Angelos in stuporem adducere potest, de quibus alibi, Angeli pacis amarè flebunt. *Duo enim mala.* Etc. Explicat quantam in se

Iu. 19. f.
Ioc. 2. b.
Isa. 33. a.

in se contineat iniquitatem, abiecto Dei cultu idola coluisse. Duo mala ait hic contineri, alterum est, verum Deum a quo cuncta bona in nos manant deseruisse, alterum falsos. Deos, hominum manibus factos, qui prorsus inutiles sunt, neque in aliquo iuuare possunt eorum cultores, coluisse. quemadmodum si quis derelicto fonte qui aquam manantem & perpetuo fluentem habet, multo labore fodiat sibi cisternas rimosas & male conglutinatas, quae cum aquam manantem non habeant, neque etiam aquam aliunde collectam continere possint. Chald. Paraph. Quia duo mala commisit populus meus, cultum meum reliquit, cuius causa adducebam super eos bona, sicut fontem aquarum qui non deficit, & errauerunt post idola quae sunt quasi cisternae contractae, quae non possunt continere aquas. Aqua viua est, aqua manens & perpetuo fluens. Dicitur autem Deus fons aquae viuae, siue vena aquarum viventium, quod a se vitam & omnia bona habeat, a quo in creaturas deriuantur. Propterea dixit Christus, Ne *Luc. 18. b.* mo bonus nisi solus Deus, quod solus ipse bonitatem ex se habeat non aliunde emedicatam, ut cetera omnia quae bona aliqua ratione dicuntur. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ait D. Paulus. Qui credit *Rom. 11.* in me, ait Christus, flumina de ventre eius fluent aquae *Ioan. 7. f.* viuae, hoc autem dicebat, ait Euangelista, de Spiritu quem accepturi erant credentes. Et aquam viuam *Ioan. 4. b.* promittebat Samaritanae mulieri. Dum enim celestem doctrinam a Spiritu Sancto discimus, aquam viuam haurimus, non ab humana ratione conquistam, sed ab ipso fonte veritatis manantem, qui cum in nobis maneat, sit in nobis fons aquae salientis in vitam eternam.

eternam: eò enim cœlestis hæc doctrina perducit, vt æternam vitam desideremus, illam anhelamus, illam diligamus, ad eamq; per bona opera, quæ à Dei gratia emanant, tendamus, vt ad eam tãdem perueniamus, eadem gratia subsequente, & ad finem vsq; conuicium. Sic Ecclesia, puteus aquarum viuētium dicitur: quia Spiritum Sanctum in se manentem habet, qui illam docet omnem veritatem. Falsæ autem religiones Cisternæ sunt dissipatæ, quæ veram doctrinam non habent, sed & si humano studio conatus quis fuerit mē dacium ipsum ornare, quasi velut aquam veritatis in cisternam deducere, id diutius durare non potest, nam falsitas ipsa se prodit, nec potest multo tempore fucata manere. *Foderunt cisternas*, quasi dicat, me dereliquerunt; qui me vltro illis obtuli non quæ situs, imo qui illos quæsiui vt meos facerem, meiq; bonis illos digarem, & foderunt sibi, multo labore, magnis sudoribus, nullis promissionibus inuitati, imò dato auro & argento vt vitulus conflaretur. O stupendam hominum impiorum stultitiam, o deplorandam insaniam. Recessit iunior filius à paterna domo, vbi etiam mercenarij abundabāt panibus, vt porcos multo labore pasceret, & fame periret. Vtinam aliquando cum ipso ad nos reuertamur, vt dicamus, ibo ad patrem meum. Sic etiam hæretici cisternæ sunt dissipatæ, qui dum à Catholica Ecclesia separantur, neq; inter se conuenire possunt, in varias sectas scinduntur. Hic etiam obserua duo illa mala quæ in peccato reperiuntur. Auersio nempe ab incommutabili bono, & cōuersio ad bonum commutabile, Primum punitur pœna dāni vt perpetuo peccator careat, summo illo bono,

Cant. 4. d.

Luc. 15. d.

bono, à quo sponte auersus est: secundum, pœna sensus, vt quantum quis se delectauit in delitijs, tantum detur ei tormentorum.

Nunquid seruus est Israël, aut vernaculus? Quare ergo factus est in prædam? super eum rugierunt leones & dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exusta sunt, & non est qui habitet in eis. Filij quoq; Memphis & Taphnes construpauerunt te vsq; ad verticem. Nunquid non istud factum est tibi quia dereliquisti dominū Deum eo tempore quo deducebat te per viam? Non solum, ait, idolorum cultus inutilis fuit populo meo, sed maximam ei perniciem attulit, hinc enim factum est, vt datus sit in prædam hostibus suis, veluti si seruus esset, & res quædam vilis. Per seruum, emptitium intelligit, per vernaculum, seruum domi natum. Idem est autem ac si dicat, Nunquid res vilis & despecta est Israël, vt ita contemnatur, & tradatur in manus hostium suorum? Exod. 4. Israëllem filium suum primogenitum vocat Deus: reliquæ gentes, tanquam serui reputabantur, alieni à Dei hæreditate, hinc illa tam diligens, cura Israëllem, vt diceret, Qui vos tãgit, tangit pupillam oculi mei, Et, Custodiuit eos sicut pupillam oculi sui. Cum ergo filius sit Deo dilectissimus, quid est, quòd tanquam si seruus esset, a Deo contemnatur, vsq; a deo vt etiam Egyptij, ex quorum manibus olim Deus Israëllem liberauerat tot signis & mirabilibus, pro sua nunc libidine illum deuastent? Vel etiam per hæc verba latenter voluit significare, Israëllem seruum factum peccati. De qua seruitute dicebat Christus Iudæis, qui se nequaquam seruos esse iactabant, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Per leones hostium

Zach. 2. e

Psal. 16. e

E

ferocita

ferocitatem significat. Reges habet Chald. Paraph. ponere terram in solitudinem est, ciuitates deuastare, & perdere habitatores, id quod magis explicatur cū subditur, *ciuitates eius exusta sunt, & nō est qui habitet in eis.* Memphim & Taphnim, duę sunt vrbes Ægypti maximę: p filios igitur vel ciues harū vrbiū, Ægyptios intelligit, ad quos Israēlitę confugere solebant vt auxilium ab illis peterent contra Chaldęos, illi autem insurgebāt in Israēlitas. Quod autem ait, *construpauerūt te vsq; ad verticem*, idem est ac si dicat, ad summum vsq; te deuastarunt, suam in te expleuerunt libidinem. 4. Reg. 23. habes Iosiam occisum à Pharaone Nechao Rege Ægypti, qui & Ioachaz vincitum in Ægyptum duxit, & imposuit multam terrę centū talentis argēti, & talento auri. Septua. agnouerunt te, & illuserunt te. Chald. Paraph. occidūt fortes tuos & diripiunt facultates tuas. Vox Hebręa. ירחח irhuch à radice ירח rahah quod verbū. pascere. affligere frāgere depasce re significat. Rab. Salo. cōfregērūt tibi verticem interpretatur Pagninus. Idem est sensus cum nostra lectio ne. D. Hieronymus, id ad idololatriam refert, ab Ægyptijs enim Israēlitę idololatriam didicerunt, & eorum idola adorarunt. Dissipationem ergo religionis verę, & deturpationem per idololatriam, construpationem vsq; ad verticem vocat. Sic Ezech. 23. polluerunt eam strupis suis, & polluta est ab eis. *Nunquid non istud.* &c. Causam & originem omnium malorū quę Israēlitico populo superuenerūt declarat. In Hebręo. Nōne hoc facies tibi, vel pro pręterito, fecisti tibi, quasi dicat, tu ipse causā es tuę ruinę. Perditio tua Israēl, Et, Deus mortem non fecit, neq; letatur

in per-

Ose. 13. c.

in perditione viuorum. impij autem manibus & verbis accersierunt illam. Meminit autem idololatrię in deserto commissę, quando adorauerunt vitulum: eod quod fuerit initium huius sceleris post liberationem ex Ægypto. possumus interpretari, ex eo tempore, iuxta illud, Perseuerauerunt irritantes me ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto. Vel meminit illius peccati, quod illud simul cum alijs punitum fuerit in filijs, parentum peccata imitantibus, de quo tunc dixit Deus, Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum. Septuag. dereliquisti cultum Domini Dei tui, qui ostendit tibi viam rectam, & non ambulasti in ea, iuxta hunc quoq; sensum interpretari possumus literam nostram, vt per tempus quo Deus Israēl deducebat per viam, totum tempus illud intelligamus, in quo Deus per Prophetas populum Israēliticum per rectam viam deducere conatus est: quod semper fecit. D. Hieronymus. Hęc autem iccirco eueniūt ei quia dereliquit Dominum Deum suum, & illo maximē tempore, quo ipsum ductorem sequi debuit. Theodoretus. Mox enim vt liberatus es ab Ægypto, me dereliquisti, & vitulum pro Deo constituisti. Alij, Tempore quo aderat tibi, vel quo deducere te volebat per viam mandatorum suorum. Punit ergo nos Deus & flagellat propter peccata. Id nolumus cogitare, sed quasi casu omnia fiant, immobiles in peccatis permanemus: conquerimur quasi iniuste affligamur, qui æterna meremur supplicia. Sed quod magis est formidandum, permittimur inimicorum nostrorum libidini, vt construpent nos vsq; ad verticem: vt qui sordidus est, sordescat &

cat & amplius. Sic peccatum pana solet esse peccati
& quidem omnium durissima: occulta superbia, ma-
nifesta luxuria punitur: vt qui bonum adhuc retine-
bat nomen, deturpetur, & disco operiatur: illius ig-
Psal. 136. nomina. Exinanite, exinanite, vsq; ad fundamen-
I. Ti. I. d. tum in ea. Sic D. Paulus, eos qui bonam conscien-
tiam repellunt, in fide naufragium fecisse ait. Ru-
giunt Leones super nos, leuant vocem suam: Euge
euge, aiunt, viderunt oculi nostri. Et deuorauimus
eum. Flagellatur etiam iusti, vt veluti aurum in for-
nace, probentur, & puriores euadant. Trituratur
granum, vt reponatur in horreo: quadratur lapis, vt
sine sonitu mallei in ædificio templi collocetur: in-
cenduntur aromata, vt fragrantiam suam expandant:
mouetur turbo, vt Elias rapiatur in cœlum: & vt fla-
grantissimus Christi martir. D. Ignatius dicebat, Fru-
mentum sum Christi, bestiarum dentibus molor, vt
panis purus efficiar.

*Et nunc quid tibi vis in via Egypti, vt bibas aquam turbidam?
Et quid tibi cum via Assyriorum, vt bibas aquam fluminis?*
Reprehendit eos, quod fiduciam in hominibus, ma-
gis quàm in Deo, qui illorum erat fortitudo, colloca-
rēt. Cum præmerentur ab Ægyptijs, ad Assyrios con-
fugiebant, cum ab Ægyptijs, ad Assyrios. Hoc est er-
go quod ait, vt quid frequentas viam Ægypti & viam
Assyriorum, vt ab Ægyptijs & ab Assyrijs auxilium
postules frustra, quod tibi non sit pro futurum. Per a-
quam turbidam, aquam Nili intelligit, quæ reuera turbi-
da est. Vnde Ios. 13. A fluuius turbido qui irrigat Æ-
gyptum. &c. per aquam fluminis, Euphratis a-
quam significat. Extendebatur terra à promissionis
vt ha

vt habes Genes. 15. à Torrente Egypti vsq; ad flumen
magnum Euphratem. aquam vero Nili vel Euphra-
tis bibere, significat, ab Ægyptijs vel ab Assyrijs auxi-
lium postulare. Hiero. de falsa doctrina id intelligit, vt
quod superius per cisternas dissipatas, hinc per aquam
turbidam & aquam fluminis significet, Nam & Deos
Ægyptiorum & Assyriorum coluerunt Iudei, vt vide-
re est in Ezech. cap. 16. & 23. Quod autem dicit aquam
turbidam, optimè quadrat, siue de auxilio, siue de do-
ctrina interpretemur. Si quando enim Ægyptij Israë-
litis auxilium ferebant aduersus eos insurgentibus. He-
reticorum porro doctrina & omnium falsarum reli-
gionum, si aliquid verum continet id multorum erro-
rum cæno admixtum est. Vbi nos legimus aquam turbi-
dam. Septuag. habent aquam Geon, hoc est, Nili. In
hebr. aquas שחור sichor, quo nomine vocatur Nilus,
quod illius aquæ sint nigræ & turbidæ, a radice שחור sa-
char, quod nigrum esse significat. Optimè sentum
expressit noster interpres, interpretatus aquam turbi-
dam. Chald. Paraph. Nunc autem quid vobis est vt con-
sortium iungatis cum Pharaone Rege Ægypti, ad proj-
ciendum masculos vestros in fluuium? & quid vobis
est, vt ineatis pactum cum Assur ad transferendum vos
vltra flumen Euphratem? Hæc in peccatores omnes
coueniunt, qui relicto summo bono & incōmuta-
bili, caduca bona diligunt: maximè in hæreticos, qui
relicta doctrina catholicæ Ecclesiæ, quæ nihil aliud
quam puram veritatem continet, Nouatorum erro-
res sequuntur.

Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Hoc est,
dabis pœnas propter malitiam & auersionem tuam,

ed quod recesseris à me, & p̄na ipsa erudieris, & cognosces malū fuisse recessisse à me. D. Hiero. Malitia sine prauaricatione postquam saturauerit prauaricationem, & instar coturnicum vsq; ad nauseam venerit, erudit agentem p̄nitentiam. Scipsum & animum suum quisq; seuerum Iudicem sui ultorem sceleris, & vindicem criminis habet. Hinc ille, Nullum consciū peccatorum tuorū magis timueris, quā te ipsum: aliū enim potes effugere te, autē nūquā. Quādiu vulnera recentia sunt, & adhuc calent, non tantū sentimus doloris, vbi refrigerint, augetur dolor. Sic feruore concupiscētiæ veluti sopiti & ebrij, iniquitatē deuoramus, neq; illius amaritudinē sentimus: vulneramur, & quidē vsq; ad mortem, neq; dolemus. Quasi rompheabis acuta omnis iniquitas. Et dentes eius dentes Leonis, interficientes animas: vbi vero concupiscētia tepescit, & delectatio transacta est, peccati amaritudinem & vulnerū dolorem sentimus. Arguuntur impij omnes, & in perpetuū arguentur à malitia & auersione. De quibus Christus, vermis eorum non moritur. Chald. Paraph. induxi super te afflictiones, & nō cessasti à malitia tua: & quia non es conuersa ad legem, ultio fiet de te. *Scito & vide, quia malū & amarū est, reliquisse te dominum Deum tuū, & non esse timorem eius apud te, dicit dominus Deus exercituum.* Priusquam p̄na ipsa arguaris, te ipsam argue & increpa: agnosce malū & amarū fuisse, dereliquisse dominum, & timorem eius abiicisse: vt dolcas & emendes, vt sic p̄nam possis euadere. vel edocta iā ipsa p̄na quam pateris, agnosce malum quod fecisti: vel argueris ipsa p̄na: vt scias & cognoscas vel inuita, malū fuisse recessisse à Deo. Septuag.

Eccl. 12. 4

Mar. 9. 8

tuag. Et scito & vide, quia amarum tibi, relinquere te me dicit dñs Deus tuus; & non cōplacui in te dicit dominus Deus tuus. Quia à seculo cōfregisti. &c. Chal. Parap. Et vide & cognosce quia malū & amaritudinē induxi super te Ierusalē, ed quod dereliquisti cultum dñi Dei tui, & nō posuisti timorem meū ante oculos tuos, dicit dñs De⁹ Exercituum. Nescierūt neq; intellexerūt in tenebris ambulāt. Vtinā saperēt & intelligerent. Hoc summū malū est, nō agnoscere quātū malū sit à Deo recedere. Malū est, propter deordinationē, dū à recta ratione & ab obediētia diuinę legis peccādo recedimus. Amarū propter remorsum & amaritudinē conscientie, quę peccatū cōsequūtur, Et ob ingētia dāna quę secū culpa deffert. Vç qui dicūt malū bonū, & amarū dulce. Et letātur cū male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quasi à facie colubri fuge peccatū, Et ne dixeris peccaui, & quid mihi accidit triste. Malū est animę & corporis, cū corpus & animam perdat in gehēnā. Malū in preseti, dū hominē deordinat, grā Dei priuat, peccati & demonis seruum facit, Deo inimicū reddit, reū eterne mortis constituit. Et malū in futuro quādo mittētur impij in caminum ignis, vbi erit fletus & stridor gentiū. Et vermis eorū nō morietur neq; ignis extinguetur. Si Deus omne bonū est, plane ab illo recedere summū erit malū. Hic egestas, hinc seruitus, captiuitas, vincula, cruciatus, dolor, ignominia, fames & sitis, egritudo, languor, mors. Quē strūctū habuistis in ijs de quibus nūc erubescitis? Strūctū peccati mors. Et quemadmodū de Sapiētia dixit sapiēs, omnia bona venerūt mihi pariter cū illa, ita de stultitia, quę peccatū est, dicere possumus oīa mala

Psa. 81. 2

Isa.

Eccl. 5. b.

Rō. 6. d.

Sap. 7. d.

Pro. 18. 4. mala venerūt mihi simul cū illa. Iā vero si timorē dñi
Psal. 118. exuas, aētū est de te. Impius cū in profundum malorū
 venerit, cōtemnit. Ora cum propheta confinge timo
 re tuo carnes meas vt à iuditijs tuis timeam.

A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea. & dixisti non seruiam. Inueterata, est, ait, hæc tua iniquitas, iā
 ab initio, ex quo tibi legis iugum imposui, & mādatis,
 veluti vinculis vinciuī, vt in officio continerem, neq;
 ad illicita efflueres; confregisti legis iugum, & manda
 torum vincula rupisti, & renuisti mihi parere, & infer
 uire. Infra. Cap. 5. eandem phrasim habes, Et ecce ma
 gis hi simul cōfregerunt iugum, ruperūt vincula. Vel
 quasi ad adulteram loquitur, vt ait D. Hiero. quæ con
 iugalia fēdera rupit, & marito fidem non seruat, neq;
 illi parere vult: ita vt per iugum & vincula, coniugalia
 fēdera intelligamus; significat autem legem ipsam: co
 enim pacto Deus synagogam sibi copulauit, vt legem
 illi datam obseruaret. Sic in sequentibus veluti ad me
 retricem loquitur. Sed & nos à seculo confregimus
 iugum, & rupimus vincula. Ex quo natura nostra con
 dita fuit in Adam, transgressi sumus pactum: et tan
 ta est in nobis ad peccandum pronitas, vt vix forma
 re verba nouerimus, quando iam mentiri, conuitiari,
 & maledicere nouimus. Hinc est quod præcocas fic⁹
 desiderat Dominus, hoc est primos ætatis nostræ fru
 ctus, quos cum oporteret veluti primitias Deo conse
 crare, carni & mundo & dēmoni offerimus. Beatus
 vir cum portauerit iugum ab adolescētia sua. Confre
Thyē. 3. d gisti iugum, ait, & rupisti vincula. Ecce libertatē car
 nis quam filij Belial, hoc est, absq; iugo, affectāt, & præ
2. Pet. 2. d dicāt: de quibus Princeps Apostolorum, Hi sunt fon
 tes si-

tes sine aqua & nebulæ turbinis exagitatę: quibus cali
 go tenebrarum referuatur: superba enim vanitatis lo
 quentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui
 paululum effugiunt, qui in errore conuersantur, liber
 tatem illis promittentes, cum ipsi serui sint corruptio
 nis. Liberati quidem sumus per Christum à iugo le
 gis: sed successit iugū Euangelij: de quo ipse Christus, *Ma. 11. d*
 Tollite iugū meum super vos. Vocati sumus in liber
 tatem, non carnis, sed Spiritus: vt non iam tanquam
 serui, propter timorem pænę, sed tanquam filij, amo
 re cælestis patris voluntatē eius perficere studeamus.
 Septuag. confregisti iugum tuum, & dirupisti vincula
 tua habēt, sunt enim imposita à Deo nobis; vt & Dei,
 & nostra, dici possint. Chald. Paraph. A seculo confre
 gi iugū populorū de collo vestro, succidi vincula ve
 stra, & dixistis nō addemus vltra trāsgrēdi verbū tuū.
 Refert ad liberationē ab Ægypto, postquā liberatio
 nē data est lex, quā popul⁹ seruare promissit. In Heb.
 habetur. Quia à seculo cōfregi iugum tuum: rupi vin
 cula tua, & dixisti nō seruiam, nempe idōlis. Idem est
 sensus cum Chald. Paraph. Potest in hanc eandē sen
 tentiam litera nostra interpretari, vt dicamus, iam ab
 initio cum esses in Ægypto excusisti iugum Egyptia
 cæ captiuitatis meo auxilio, qui te liberaui: & egressa
 in desertum promissisti non seruire amplius idōlis, sed
 me solum colere, quod tamen non obseruasti, Quod
 autem in Heb. sit prima persona, confregi & rupi, &
 tuum & tua, nostra autem litera habet, confregisti &
 rupisti, & meum & mea, id factum est quod voluerit
 noster interpres sequi Septuag. qui nō sine mysterio
 ita transtulerunt, volens per eos Spiritus Sanctus, for
 sam

ſam ſignificare Iudæorum perfidiam & contumaciã in reſpuedo Euangelio, iugo Chriſti ſuauiffimo. Sed iugum Ægyptiacæ ſeruitutis, poteſt iugum Dei dici, quod permiferit Deus ita durè premi Iudeos ab Ægyptijs, vt ſic tandem ex Ægypto eos educeret, qui fortassis noluiſſent aliàs inde exire. Nã ſi tam dura ſeruitute oppreſſi, deſiderabant adhuc eò reuerti, quid feciſſent, ſi proſperè in Ægypto agere licuiſſet.

In omne colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. vtitur metaphora meretricis quæ ſe leonibus exponit, vt idolorũ cultum ſignificet. In locis ſublimibus & amœnis idola ſolebant coli. Vnde Oſe. 4. Super capita mōtium ſacrificabāt, & ſuper colles accendebant Thymiam: ſubtus quercum, & populũ, & terebinthũ, quia bona era vmbra eius. *Proſternebaris* ſcilcet, vt adorares. quod nihil aliud erat, quàm demoni ſuccumbere, ſe vero deiicere ac deturpare. Chald. Paraph. pro proſternebaris, habet colebas idola Septuag. Dixi nõ ſeruiam, ſed ibo in omnem collẽ ſublimem, & ſub omni ligno vmbroſo illic diffundar in fornicatione mea, Pag. pro proſternebaris, habet diſcurrebas, idololatriæ nempe cauſa, quaſi meretrix quietis impatiẽs, quæ huc atq; illuc diſcurrit vt ſuam poſſit explere libidinẽ. Verbũ *חַיַּח* ſochah q̄ in hebr. habetur, poteſt eſſe à radice *חַיַּח* ſachah quod eſt migrare, & ire de loco in locum, & à radice *נָפַח* naſach quod eſt ſternere: ſiue autem legas diſcurrebas, ſiue proſternebaris, idem eſt ſenſus.

Ego autem plantauit te vineam electam, omne ſemen verũ: quomodo ergo conuerſa es mihi in prauum vinea aliena? Vnde hæc tanta iniquitas: ait, cum ortum habeas à patri-
bus

bus illis fideliffimis, & ſanctiffimis Abraham, Iſaac, & Iacob. Plantauit te vt eſſes vinea electa, ex electis palmitibus, *Omne ſemen verum.* hoc eſt, omnes palmites germani erant & probi, nullus erat adulterinus. Patres illi quos Deus elegit vt eſſent priacipium populi ſui, veram fidem, & verum Dei cultum retinuerunt. Quomodo ergo degeneraſti à prima illa plantatione? deprauata es, quaſi non ex ſarculis illis electis propagata eſſes: à quibus profuſus es aliena, cum veram fidem deſerueris, & a vero Dei cultu receſſeris, falſoſq; Deos colas. *Mihi* ait, hoc eſt, in meam contumeliam, in meum damnum, ſic enim loquitur quaſi vtilitatẽ ex vinea captare deberet. Septuag. Ego autem plantauit te vitem fructiferam, omnem veram, quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena? Chald. Paraph. Ego autem ſtatueram vos coram me ſicu plantã vitis electe, omnes faciẽtes veritatẽ: & quomodo mutati eſtis coram me in operibus veſtris corruptis? declinaſtis à timore mei, facti eſtis ſicut vitis in qua nulla eſt vtilitas. pro, *vineam electam.* In Heb. eſt *קַדְדָּו* ſorech. Quod verbum ſignificat vitem optimam, Quod vero nos habemus omne ſemen verũ, in Heb. legimus ad literam, totam ipſam ſemen veritatis. Idem eſt ſenſus. Sic pro conuerſa es mihi in prauum vinea aliena, conuerſa mihi es in palmites degeneres vitis alienæ, dictio *סָרַח* ſure à radice *סָרַח* ſur, reducere, & declinare, & uencere, peruerſi, deprauari, & rebellare ſignificat, & ita nomen *סָרַח* ſur prauum, deprauatum, peruerſum, declinans, deſiciens, ſignificat. Et iunctum cum nomine vinea, quod ſequitur, poteſt interpretari, in palmites degeneres depraua

prauatos. Idem est sensus cum nostra versione. De vinea hac vide in Isaia, & in Euangelio, Matth. 21. de generationem autem hanc quam dominus hic im-
Isa. 5. *Matt. 21.* *Deut. 32.* properat, explicat Moyses in cantico dum ait, De vinea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis & botri, amarissimi, fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile, Et Isaías. Expectaui vt faceret vvas, & fecit labruscas. Plantauit Deus vineam Synagogã de qua dicitur, Vineam Dñi Dei exercitum domus Israël est. Hanc vero nostram, Ecclesiam nẽpe, nõ tantũ plantauit, sed suo etiam sanguine irrigauit. Patriarchæ illi, Abraham, Isaac, & Iacob, primi palmites fuerunt illius vineæ, huius vero nostræ Sancti Apostoli. Sic Christus. Ego, inquit, sum vitis, & vos palmites, vbi maius quid & dignius intueri licet, vt non solum vineam plãtet ex electis palmitibus, sed vt ipse vitis sit, cui nos tanquam palmites inseramur. Cum oleaster
Rom. 11. effes, ait D. Paulus, insertus es in bonam oliam, & particeps pinguedinis eius factus es. De plenitudine quipẽ eius, vt ait D. Ioan. nos omnes accepimus gratiam
Ioan. 1. *Ephe. 1. a* pro gratia, quasi pinguedinem pro pinguedine, vt pingues sint palmites pinguedine vitis. Benedixit nos in omni benedictione spiritali in celestibus in Christo.
Ioan. Qui manet in me, ait vitis, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. Quid vero erit si palmites huic nobilissimæ viti inserti degenerauerint, & in prauum conuersi fuerint? Omnem palmitem non ferentem fructum tollet eum, & in ignem mittet. Iam vero videre vineam illam Sorech a Domino plantatam, deuastatam, impletumq; quod per Isaïam Dñs commi-

cõminatus fuerat. Auferã sepem eius, & erit in direptionem: diruam maceriam eius, & erit in conculcationem. Et ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur, & ascendent super eam vepres, & spinæ, & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem, quãtum incutiat timorem vnusquisq; cõsideret. Hinc D. *Rom. 11.* Paulus, Fracti sunt rami, vt ego inferar. Bene, propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fidei stas, noli altum sapere, sed time, si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem; in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.
Silaueris te nitro, & multiplicaberis tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus. Hoc est, quantumcunq; nitaris excusare peccata tua, vel externis tantum operibus, & legalibus expiationibus & sacrificijs mundam te ostendere, nihil efficies, neq; enim me fallere poteris, qui te intus & incute noui. Si ne vera pœnitẽtia, qua præterita peccata plãgimus, ac serio vitã in melius cõmutare proponimus, peccata minime delẽtur, Pro nitro in Heb. est *נִטְרוֹ* neter a verbo *נָטַר* natar, q̄ remouere significat, & ita nitrũ, saporem, & quamuis aliam rẽ qua vtimur ad maculas diluendas & remouendas interpretari possumus. Sep. & Chald. Paraph. nitro habent, dicitur autem *אֲזַרְתָּא* *אֲזַרְתָּא* eò quod purgandi abluendiq; habeat facultatẽ, siue vt alij volunt a Nitria Egypti regione, in qua copiosissimẽ prouenit, Pro herba borith. Septuag. *πύρεθρον* habent, vt significarent, vt ait D. Hieronymus
 herbana

herbam fullonum, quæ iuxta ritum prouinciæ Palesti-
næ, in virentibus & humectis nascitur locis, & ad lauā-
das sordes eandem vim habet quam & nitrum. Chal.
Paraph. Saponem interpretatur; sic enim habet. Quo-
niam si putatis emundari à peccatis vestris; sicut mūn-
dant nitro, & dealbant sapone: ecce quasi nota macu-
læ quæ non est munda: sic multiplicata sunt peccata
tua coram me dicit dominus Deus. In Hebr. est *מור*
borit. Saponem interpretantur nonnulli. alij genus her-
bæ esse aiunt qua panni lauantur. alij materiam quā-
dam qua vtuntur aurifices, ex qua etiam dicunt cola-
ri lixiuū. alij herbam fullonum. omnia in idem reci-
dunt. Quod autem ait maculata es coram me, hunc
habet sensum, quasi dicat, Poteris quidem hominū
oculos fallere, & munda & pulchra illis aparere, sed
mihi maculata eris: omnis enim glōria filiae Regis ab-
intus. Non profunt coram Deo rationes, vel argumē-
ta, & verba composita, neq; simulatio, aut exterior
cultus, sine interiori pietate. Nunquid oculi carnei ti-
bi sunt, ait Iob, aut sicut videt homo, & tu vides? Co-
nabatur pharisæus nitro se & herba borith lauare, dū
orat, dum ieiunia sua, & decimas quas soluebat com-
memorat, sed maculatus erat coram Deo. Sic etiam
Saul nitebatur se apud Samuelem lauare semel atq;
iterum, sed frustra, audit enim. Stulte egisti. Et, pro eo
quod abiecasti sermonem Domini, abiecit te Domi-
nus ne sis Rex. Nō iuxta intuitū hominis ego iudico
dicit Dñs. Homo enim videt ea quæ apparent, domi-
nus autem intuetur cor. Dū exculare niteris peccata,
magis te ipsum maculas: & vt est in Prouerbio, *מלח לט*
מלח לט lutum luto purgas. agnosce, detestare,
confite.

Psal. 44

Iob. 10. a

Luc. 18. c

confitere, & lauaberis. Peccaui, ait Dauid, & Prophe-
ta ad eum, transfudit Dominus peccatum tuum. Hie-
ro. Nitrū nostrū & herba fullonis penitētia est: Eccle-
siasticus quoq; sermo, qui arguit & increpat, & corri-
pit delinquētes, mordacioris nitri habet similitudinē.
*Quomodo dicit: non sum polluta, post Baalim non ambulauit. Vi-
de vias tuas in conualle,* conuincit eos esse peccatores.
Qua fronte, ait, dicit te non esse pollutam, & deos a-
lienos non coluisse, cum appareant vestigia tua in cō-
ualle, quo ire soles Idolatriæ causa, vel, Vide viam pla-
nam factam frequentibus ambulationibus tuis. Vel, p
vias, studia & actus intellige, vnde subdit, *Scito quid fe-
ceris.* Nōmine Baalim omnes falsos deos intelligit. Di-
ximus superius in hoc eodem Cap. de voce hac. An-
bulare post Baalim est falsos deos colere, falsam reli-
gionem profiteri, & sectari. Per conuallem, intelligit
cōuallem filiorum Ennon de quo infra Cap. 7. Ædifi-
cauerunt excelsa Tophet quæ est in valle filij Ennon,
vt incenderent filios suos & filias suas igni. Septuag.
habēt, In sepulcro multitudinis. Theodoretus, Sepul-
crum vocat locum monumentorum, in quo filios &
filias idōlis cōcremabāt. Chald. Paraph. Leua oculos
tuos super vias tuas, & vide quādo habitabas in valle
cōtra Bethphegor. refert ad idololatriā commissam
cum idōlis Phagor in cāpestribus Moab. de quo Nu-
mero. 25. Initiatusq; est Israël, Beel-Phegor. & in Pf. *Num. 25*
Et initiati sunt Beel-Phegor, & comederunt sacrificia *Psal. 103*
mortuorum. In eundem sensum interpretetur Rab. Sa-
lomon. *Scito quid feceris.* Oculos aperit denegantis, vt
cernat quod erubescit aspicere, & non vult confiteri,
quasi dicat. Noli negare, noli excusare. *Cursor leuis ex-
plicans*

plicans vias suas. Effrenatam in peccando libidinē signi-
ficat. ferebatis, ait, in idololatriā celeritate maxima,
quasi cursor velox qui citissimē iter suum conficit: lō-
ga tibi videbatur omnis mora p̄nemia cupiditate.
Chald. Paraph. Similis fuisti Camelæ iuenculæ velo-
cissimæ, quæ deprauat vias suas. Hoc est, quæ confuso
cursu huc illucq; discurret. In Heb. est. בכרה bichrah,
quod camelum foeminam, aut dromedariam signifi-
cat. Rab. Da. Genus esse ait Camelæ lactentis, vel par-
uæ, quæ currit velocius masculo. D. Hier. Quomodo
caprea leuis, quam nos, ait, genere communi cursorē
diximus, significatiusq; Aquila, Symmachus & Theo-
dotio vertere *ἀγορεύς κἀφῆ* explicat vias suas, & velox
fertur ad pabula, sic Israël, siue Ierusalem toto impe-
tu ad desiderium libidinis ferebatur. Isa. Cap. 6. vbi nos
legimus dromedarij, habetur eadem vox in Heb. quæ
in hoc loco. Sensum igitur apertius reddidit noster in
terpres, communi vtens voce, dum dixit cursor leuis.
Quod vero nos legimus, explicās, alij circū cursitans,
vel confundens, vel implicans, vel capiens vias suas, in
terpretantur, hoc sensu, quod camela concitatoris
cum sit cursus, institutum suum subinde mutat, nunc
huc, nūc illuc prorruēs, sic Israël, idola p̄ circuitū quæ
rebat. In Heb. est. משרחת mesarechet à radice שרח sa-
rach, quod verbū capere & tenere significat. ab hoc
verbo est, nomē שרח sarach quod corrigiā significat:
inde משרחת mesarechet interpretantur capiens, vel
circuens quemadmodū ligatur corrigia in circuitu
calcei. Rab. Selo. camelus fāmīna electa diligens cur-
rere, tenet vias suas, hoc, est adolescentiæ suæ. Septua.
multò aliter habent ad vesperum vox vlulauit. Theo-
deretus

Isa. 6.

deretus legit, sero voce sua vlulauit, hoc est tardè: de
decem tribubus in captiuitatem iam ductis intelligit,
ostendens eas lugere, ac dicere post captiuitatem, me
penituit. D. Hiero. aliter interpretatur textū. Septuag.
hoc scilicet sensu, quod Meretrix Ierusalē iuxta illam
mulierem, quæ in Prouerbijs describitur, ad vesperum
vlulauit voce sua, & amatores ad libidinem prouoca-
bat. Videtur. Septuag. pro משרחת mesarechet legisse
משרחת meharebet nam ב beth & כ caph similia sunt,
& si literę Haiin virgulam apponās, fiet sade. *vide vias
tuas.* Tu quidem gressus meos dinumerasti, ait Iob. Et
omnes viæ meæ in conspectu tuo, ait propheta, om-
nia nuda & aperta sunt oculis eius. dixi forsitan tene-
bræ cōculcabunt me, & nox illuminatio mea in deli-
tijs meis. Quia tenebrę nō obscurabūtur à te, & nox
sicut dies illuminabit. Quæ in dēssimis noctis tene-
bris perpetratur, ita sunt Deo manifesta, sicut quæ in
media luce fiunt, Nihil eū latere potest: vide ergo, tu,
quoniā ipse videt. cogitavi vias meas, & conuerti pe-
des meos in testimonia tua. Hoc initiū salutis nostræ
est, si vias nostras cōsideremus, & quidē in cōualle dū
scilicet descendimus ab Ierusalem in Iericho, vt in la-
trones incidamus, dum nos demittimus, & à sublimi-
tate, in qua conditi sumus, cadimus, infima & cadu-
ca diligimus, cælestia contemnimus, vel in sepulchro
multitudinis, vt. habent Sep. dū nō sequimur arctā
& angustam viam, quæ ducit ad vitam quam pauci
inueniunt, sed latam & spatiosam, per quā ingrediun-
tur plurimi, quæ ducit ad perditionem, qui viuentes
mortui sunt, & veluti sepulti, Deniq; Behemotā sub
ymbra dormit, in secreto calami, & locis humilibus.

Prou. 5. a

Iob. 14. e

Pf. 138.

Psal. 118

Iob. 40. e

Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ atraxit ventum amoris sui. Septuaginta, Vias suas dilatauit super aquas solitudinis, in desiderijs animæ suæ spiritū portabat. Duo illa verba, vias suas, in superiori sententia habentur. pro eo autem quod nos habemus, onager. in Hebr. est *נהרפ* *pereh* à radice *נרפ* *para* quod multiplicare & augere significat, vnde. Septuag. *ἐπλάτυνεν*. i. dilatauit amplificauit, transfulerunt: Pro eo autem quod nos habem⁹ assuetus. In Hebræo est *למל* *lamud* à radice *למל* *lamad* discere & assuescere. & Sep. forte legerunt *למל* *lime* super aquas, Nos literam nostram sequamur. In peccando auiditatem magis declarat, Nō solum, inquit, summa velocitate in idololatriam ferebaris, sed & cum non licebat, vel non vacabat ad idola pergere, illorum amore & desiderio feruebas, quemadmodum onager qui solitudinem incolit, dū herbam desiderat, anhelat quod amat. sermo concisus est & methaphoricus. Vocauit Israël em vel Ierusalem cursorem leuem, nunc onagram vocat. attra-

Inf. 14. a. here ventum amoris sui est, anhelare rē amatā, Sic in fra. Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, quia defecerunt oculi eorum, quia

Psal. 118. non erat herba. Sic in Psal. Os meum aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Onager, asinus est siue ster, qui dum liberè in solitudine vagatur, ad quæ voluerit Pascua fertur. Iuxta illud Iob.

Iob. 39. a. Quis dimisit onagram liberum, & vincula eius quis soluit? Vocat ergo Ierosolimitanum populum onagram, quod cum domestica pascua quærere deberet, paternam seruando religionem, nouos sibi deos

Ose. 8. c. quæreret. Sic in *Ose.* onager solitarius sibi Ephraim, hoc

hoc est, liberè agere vult, persuadet sibi liberum se esse, & licere quò voluerit discurrere, & quæ libuerit pascua quærere. Asinus verò domesticus laudem habet in Isaia, quod cognoscat præsepe Domini sui, *Isa. 1.* neq; alia quærat pascua. Sed & laudem habet in Euangelio, dum Dominus super asinam sedens, ingreditur Ierosolimam magna populi acclamatione. Erasina alligata erat, non vagabatur. Sed vir vanus, ait Iob, in superbiam erigitur, & tanquam pullus onagri se liberum natum putat. Hoc est quod supra dixit, A seculo confregisti iugum meum rupisti vincula mea, dixisti, non seruiam. Non sic Isachar de quo *Gen. 49. g.* Iacob. Isachar asinus fortis, accubans inter terminos, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & supposuit humerum ad portandum. *Nullus auertet eam*, de Ierusalem & populo Iudæorum intellige, cum enim continuo amore idololatriæ ferueat, nullus poterit eā ab idololatria auertere. Sep. habent, tradita est, quis conuertet eam. illud tradita est, adiūctū est ad maiore explicationē. Quod verò subditur, *omnes qui quærunt eam non deficient, in menstruis eius inuenient eam.* Potest, & ad hostes Ierusalem, & ad amatores, quorum scilicet idola colebat refferri: si ad hostes, sensus est præualebunt qui ad impugnandā Ierusalē venerint, vel nō deficient, donec expugnēt, nā in immūditijs suis eā inuenient, à quibus nunquā auertitur, ob eamq; rem, tradet eā Dñs in manus inimicorū suorum. De quibus Ezech. 16. Cap. Ecce ego cōgregabo omnes amatores tuos quibus cōmissa es, & oēs quos dilexisti cū vniuersis quos oderas, & nudabo ignominiam tuā coram eis, & videbunt omnē

turpitudinē tuā. Et Ezech. 23. Ecce ego suscitabo oēs amatores tuos cōtra te, & quib⁹ satiata est anima tua, & cōgregabo eos aduersum te in circuitu filios Baby lonis & vniuersos Chaldeos nobiles tyrānosq; & principes oēs filiorū Assyriorū. vel ī mēse suo, quas dicit, cū alia animalia bruta certis mēsis⁹ ad coitū soleāt in calefcere, hęc semper libidine feruet, vt semp sit eius mēsis. Si ad amatores, quorū idola colebat, referatur, sensus est. omnes qui eā querūt, vt ad idololatriā trahāt, nō deficiēt laborādo, vt ad idolorū cultum inducāt: inueniēt enim eā semper libidini vacātem, & insa nientē. Sic maligni spiritus animā in mēstruis suis inueniūt, ait. D. Gregorius, quādo in pollutis cogitationibus positā, facile ad peruersam operationē trahūt. Chald. Paraph. Sicut onager qui moratur in deserto, & ambulat in volūtate animę suę, bibens ventū sicut draco; sic cætus Israel transgressus est, & aberrauit ā lege; & noluit agere pānitētiā. Propheta dic ei: omnes qui querunt legem meam non fatigabuntur, in tē pore suo inuenient eam. Alij ita interpretantur. Tu si milis es onagrę velocissimę, cum tibi iter est ad idola: quotquot voluerint capere onagram illam non cona buntur eam assequi currendo, ne frustra id faciāt, sed expectabunt tempus, quo grauida est, & tunc facile eam capient: sic tandem tu ā me capieris, & punieris, eum grauida eris. i. quū ad summū peruenerit peccatum tuū. Rab. Dau. in mēse eius qui decifus est ei, vt nō possit euadere. Sermo est hic de Onagro femella. Sunt autem Onagri velocissimi, quod facit respirandi facilitas. & hoc est quod ait, attraxit ventū. &c. hoc est, maxima facilitate respirationis, cum decreuerit aliquo

aliquo se conferre, velocissimē currit. Alij impulsū quendam fatalem ferunt esse, quo se onager carpendę aurę gratia, irreuocabiliter ad certum locum impellit, nec ab insequentibus capi posse, quantumlibet illi insidientur, donec in illo mense id fecerint, quo vterum gestat. Lyra de onagro præsentiente odorem feminae interpretatur, cum enim persenserit velocissimē ad eam fertur. Sic Ierusalem in idololatriam, vt nullus possit auertere: omnes autem qui eam quæsierint, vt ad idololatriam pertrahant, inuenient eam paratam quantumuis tempus mēstruorum sit, ad instar salacissimę cuiusdam meretricis, quę etiam mēstruorum tempore, libidini se exponit. pro eo quod nos legimus *amoris sui*. In Hebr. est. **תאנתה** taanatath, quod occasionem significat, à radice **אנה** anach, quod in Hithpael occasionem quærere significat. Sic Iud. 14. vbi eadem est dictio Hebręa, occasionem trāstulit no ster interpres. Hoc in loco quo sensum magis explicaret, amorem trāstulit. Pro eo autem quod nos legimus *in mēstruis eius*. In Hebr. est **כחדשה** bechadsat à radice **חדש** chadas quod significat renouare, innouare, restaurare, inde nomen **חדש** chodes quod mensem, & innouationem, & mēstrua significat. Vnde Pag. & Symmachus, in mēse suo, trāstulerunt. Septuag. habent. Vias suas dilatauit super aquas solitudinis, in desiderijs animę suę spiritum portabat: tradita est, quis conuertet eam. Theodor. ita interpretatur. Propterea dilatauit infidelitatem: quæquidem impie agere docuit. aquas solitudinis vel deserti appellauit idola, eò quod pariant desertum, & exitium procurent. Legit autem deinde, in desiderijs animę suę spiritu prophético

phético ducebatur. quod ita exponit. Quæ enim audire cupiebant, Pseudoprophete arroganter profitebantur se prædicere, Nam verbum istud *ἐπὶ νεύματι πορῆστρο* de pseudoprophetis posuit. Tradita est, à Deo *Deut. 32.* scilicet, iuxta illud Moysi, Quomodo persequebatur vnus mille. &c. Nonne ideo quia Deus tradidit eos, & Dominus conclusit illos: vt nemo possit auertere eam, hoc est liberare. Quam autem qui amplectuntur impietatem faciles sint capti, inueniet eam qui quæserint. D. Hieronimus aliter interpretatur. Meretrix ait Ierusalem, aperiebat vias turpitudinis sue, & diuarcabat pedes omnium transeunti. Erat autem locus amœnitatem habens aquarum fluentium, qui delectabilior fit, quando incircuitu solitudo est, vt nullus videat fornicantem. In desiderio anime sue peruerso spiritu ducebatur, siue trahebat amoris refrigerium, vel certe canebat turpitudinis sue carmina. Tradita est vitijs suis & libidini, nullus eam conuertere poterit: omnes qui voluerint eam inuenire, in turpitudinis humilitate reperient, vt nunquam possit *Pro. 16. b.* voluptatis amore satiari. Obserua hic impiorum hominum studia: quanta animi contentione in vitia ferantur. Pedes illorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. Ecce isti festinant ad mortem, quo ergo studio, quo seruire equum est nos ad vitam properare? Si introiero in tabernaculum domus mee, si ascendero in lectum strati mei, si dederom somnum oculis meis, & palpebris meis dormitatio- *Psal. 131.* nem, donec inueniam locum domino. Et viam mandatorum tuorum cucurri. Et currenus in odorem vnguentorum tuorum. *Canti. 4.* Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Pedes pro pedes singulari, pro plurali. verba sunt prophete autocantis

cantis populum ab idololatria vel ab auxilio humano petendo, quasi dicat cessa iam post Baalim ambulare, ne teras calceamenta tua, dum frequentas vias conuallis, ne prouoces sitim nimio itineris labore, vel ne pere regiones longinquas pro auxilio, nam atteres tuos calceos, & siti affigeris. Chald. Paraph. prohibe pedem tuum ne iungas populis: & os tuum, ne colas idola. Lyra conuallationem hanc esse dicit: quasi dicat, recede ab idololatria, ne captiua ducaris, nudis pedibus, & siti es sicut solent duci captiui. Isa. 20. Sicut ambulauit seruus meus Isaias nudus & discalceatus, sic minabit rex Assyriorum captiuitatem Ægypti, nudam & discalceatam. &c. Septua. Auerte pedem tuum à via aspera. Allegoricè: prohibemus pedes nostros à nuditate, dum iuxta Apostolum *Ephes. 6.* calceatos habemus pedes ad Euangelium pacis, preparando nos ad aduersa toleranda propter Christum, & eius Euangelium, ne dum per seculi huius solitudinem gradimur, pedes nostri venenatis pareant animabus, quæ *Luc. 10. c.* debent Euangelico pede calcari & conteri. Iuxta illud. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones. Sic etiam Pascha facturi calceamenta iubentur *Exod. 12.* habere in pedibus. Guttur prohibemus à siti, quando Saluatoris nostri præcepta implemus, dicentis, Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, aiunt impij: Et seruietis dijs alienis *Ioan. 7. f.* qui non dabunt vobis requiem. Et Christus. Venite ad me *Sap. 5. a.* oes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. A labore ad requiem vocat, Et inuenietis requiem animabus *Iere. 16. c.* vestris, Qui extra Christum requiem querit, frustra laborat. *Ma. 11. d.* Et dixisti, desperavi, nequaquam faciam: adamani quippe alios, et post eos ambulabo, desperavi, ait, posse me ab idolo-

latria abstinere, quod autē sequitur, nequaquā faciā, potest duplicem sensum habere, primus est, Nolo facere, quin potius volo post Deos alienos quos admaui, ambulare. Secundus est. Nequaquam spero me id facturum, cum enim alienos amaui, nihil iam aliud facturū spero, quā vt post illos ambulem. primus sensus maiorem præfert impudentiā, secundus desperatum animū ostendit. Vterq; timorem maximum inquit, vt videamus in quod baratrum peccandi consuetudo inueterata præcipitet: siue vt obdurati, omni pudore amisso, dicamus, nequaquam faciam, siue vt propter nimiam difficultatem, oppressi peccatorum pondere, & prauæ consuetudinis vi et potentia, animum despondeamus, & desperemus cōuersionem nostram. Chald. Paraph. Et dixisti auersus sum à cultu tuo. Nequaquam, sed amaui coniungi populis, & post cultum idolorum ibo. In Hebr. desperatū est, nequaquā, sub. faciā. quod interpret noster addidit vox Heb. *שׁוֹאֵן* noas aradice *שׁוֹאֵן* anas hoc est desperare. in Nisfal sumitur pro eo quod dicimus Actū est. Desperatū est. Rab. Dan. desperatū est cor meum vt eat post Dñm. Nō ibo post illū. Subaudiēdū enim est *לֵב*. i. cor. Alij abhorrens est. subaudi cor meū à Domino. Septu. viriliter agā, in malo scilicet proposito, & in meo cōfortabor errore. Talis est hereticorū obstinatio, & impudentia, traditi enim sunt in reprobū sēsum, vt nemo possit corrigere quos Deus despexit. *Quomodo confunditur fur quādo deprehēditur, sic confusi sunt domus Iſraēl, ipsi & reges eorū, principes, & sacerdotes, et Prophetæ eorum: dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti.* Confusi sunt, ait, rei indignitate quemadmodum

dum erubescit fur, cum in furto fuerit deprehensus, quantumuis impudēs sit, & procax. Nihilominus nō eiusmodi est confusio, quæ emendationem secum adferat. Vel confundentur, vt præteritū sit pro futuro. Cum Chaldæi ciuitates eorum destruxerint, & captiuos eos duxerint, cum reipsa conspexerint nihil illis profuisse idola lignea & lapidea, quæ vt parentes & progenitores venerabantur. Prophetæ eorum ait, nō mei, falsos intelligens, quos vt veros habebant, quod loquerētur illis placentia. Chald. Paraph. Sicut confusio viri, qui cum habitus esset fidelis, inuenitur latro, sic confusi sunt, &c. & falsi prophetæ eorum. Omnes qui spem suam in bonis caducis collocant, in diuitijs, potentia, principū fauore, corporis viribus, humana astutia, quæ tāquā idola colūt diuinis spretis legibus, *Exech. 7.* cōfundēt. In omni facie cōfusio, & in vniuersis capitibus caluitiū, argētū eorū foras proijcietur, & aurū eorū in sterquiliniū erit. Argētū eorum & aurum eorū non valebit liberare eos in die furoris Domini. Et non *Psal. 145.* lite confidere in principibus, neq; in filijs hominum in quibus non est salus, Exhibit spiritus eius & reuertetur in terram suam in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Et non in fortitudine equi voluntatē *Psal. 146.* habebit, neq; in tibijs viri beneplacitum erit ei.

*Verterunt ad me tergrum, & non faciem: & in tempore afflictionis suæ dicent. Surge & libera nos. Vbi sunt dñj tui quos fecisti tibi; Surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ: secundum numerū quippe ciuitatum tuarum erant dñj tui Iuda. Cōtempserunt, ait, me & sermones meos, ita vt neq; audire voluerint. Verrere tergrum, gestus est hominis contemnentis & nolentis audire. Sic in Zacharia. No
lucnut*

luerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes. & aures suas aggrauauerunt, ne audirent, vel idololatricam significat, & recessum à vero Dei cultu. Faciem enim conuertimus ad illum quē colimus, & corā illo procumbimus, vnde à contrario vertere tergum, erit

Ezech. 8. f. ab illius cultu recedere. Sic in Ezech. dorſa habentes contra templū Domini. Chald. Paraph. Quoniā auerterunt terga cultui meō, & non proposuerunt timorem meī ante faciem suam. Nihilominus, ait, cū afflictione aliqua premuntur, ad me confugiunt. Summa est impudentia, tempore afflictionis ab eo auxilium

Psal. 77. quærere, quem in pace cōtempseris. Cum occideret eos, ait Propheta, quærebant eum & reuertebantur & diluculo veniebant ad eum. Ecce nunquam Dei recordamur, nisi dum afflictione premimur, sed vtinā vel tunc ex corde ad Deum conuerteremur. Inuocamus Dominum, sed vt liberet tantum, non vt cor illuſtret, non vt voluntatem suam perficere nos doceat, vt medicum se corporis exhibeat, non animæ. Manet in arca argentum male partum: odium in corde feruatur: concubina foras non pellitur. Deniq; idola nostra nō proijcimus. *Vbi sunt dij tui.* Inrepatio est, quasi dicat, vt quid ad me confugis quem deseruisti? confuge ad Deos tuos. Vbi sunt? Quare potentiam suā non ostendunt? Si veri dij sunt, ostendant diuinitatem suā opem ferēdo cultoribus suis. Sic Deut. 32. vbi sunt dij eorum in quibus habebāt fiduciam? surgant & opitentur vobis. &c. *Secundum numerum.* &c. Et quidem, ait, satis multi sunt, mirū est cum tot sint, quomodo non possint tibi auxilium ferre, vna quæq; ciuitas suū Deum habebat. Septuag. addunt hic, Et secundum nume

numerū viarum Ierusalem immolabant Baal. Obserua qua ratione secum pugnet superstitio. Dilapsos semel à veritate, per varios errores vagari necēssum est. Et dum proprium iudicium sequuntur hæretici, vnusquisq; suam inuenit sectam, elatus animus, gloriæ cupidus, recusat alterius subijci magisterio; & nisi nouæ sectæ inuentor, & Magister extiterit nullam gloriam suam esse existimat.

Quid vultis iudicio mecum contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus. Nihil habetis, ait, quo possitis causam vestram defendere, digna factis recepistis, imo maiora meremini supplicia, sine ratione igitur conquerimini & expostulatis me, cum omnes à me recesseritis. In Heb. est: *תריבני* taribu à radice *רוב* rub litigare, contendere, increpare significat. Septuag. vt quid loquimini ad me? Chald. Paraph. Quare vos putatis iudicio contendere aduersum verba mea? Quod ait, *omnes dereliquistis me*, non sic accipiendum est, quasi nullus esset verus Dei cultor, sed quod paucissimi essent in tāta multitudine, vel omnes intellige, tam reges & principes, quā sacerdotes, & Prophetæ vt superius dixit. Prona est ad excusationē suā humana peruersitas ait. D. Hiero. vt quidquid meritò sustinēt, iniuste sustinere videātur, & propriā culpā referant ad iudiciū Dei, volūt etiā videri cū ratione peccare. Sed frustra, imo in malum suum. Septuag. hic addunt. Et omnes vos impiè egistis in me. Quod in Heb. nō habetur.

Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. filios vocat, ipsos Iſraëlitas, loquitur enim ad vniuersum populum quasi ad vnam personam, cuius filios vocat populares: vnde Sep. habent disciplinā nō recepistis:

vt non

vt non alios intelligamus per filios, quam illos ipsos cum quibus loquitur. frustra igitur, ait, vos percussit, cū meliores flagellis effecti non fueritis. Percussit Deus, tanquā pater, vt corrigat, & vt medicus, vt sanet. Quoniam mira in indignatione eius & vita in voluntate eius. Sed cum sciret non subsequaturam emendationem, quare percussit? Nempe, vt iustitiam suam manifestā faciat, Et causam suam iustam ostendat: cum nihil pretermiserit pro salute nostra. Frustra ergo illis qui non emendantur, sed non frustra Deo. Quoniam omnia seruiunt tibi, ait propheta. Si omnia, etiam impij. In hoc ipsum excitauit te, dictū est de Pharaone, vt ostendam in te virtutem meā, & annuntietur nomen meū in vniuersa terra.

Psal. 29.

Psal. 118.

Rom. 9. d

Exod. 9. b

Deuorauit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator generatio vestra. Possim is de veris prophetis à Iudæis occisis intelligere, vt sit senius. Tantum abest vt disciplina receperitis, vt eos qui vitia vestra redarguebant, occideritis; sicq; generatio vestra facta est quasi leo vastator. Sic Christus, Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te. Zacharias interfectus est, tempore Ioas, & Iliias tempore Manasses. Potest & de falsis prophetis intelligi, vt interpretatur D. Hiero. gladiū vero eorum vocat, quē sustinuerunt pro peccatis suis, sicq; eos cōparat Leoni vastanti, quod illorū peccata vastationis causa sint. Septuag. gladius deuorauit prophetas vestros quasi leo vastator. Chal. Paraph. occidit gladius vester prophetas vestros, quasi leo qui deuastat. D. Hieronymus verba illa generatio vestra, non cum superioribus coniungit, sed cum sequentibus, generatio vestra videte

videte verbū Dñi, quasi dicat, o vos homines huius etatis audite. &c. in Heb. *חַדָּר* hador atē generatio vos vt possit cū superiorib⁹ & cū sequētibus cōnecti. Chal. Pa. Popule generatiōis vos suscipite verbū dñi. Sep. hic addit, & nō timuistis, q̄ nō habetur in Heb. *Videte Verbum Domini; Nunquid solitudo factus sum Israēli aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus, recessimus, non veniemus ultra ad te.* Hoc est, audite, & attēte cōfide rate verbum Domini. Solitudo nō colitur, atq; adeo neq; fructum reddit. Sic terra serotina, quæ propter aëris intemperiem suo tempore fructus non reddit, tanquam inutilis reputatur. Hoc est ergo, quod ait. Nunquid aliquid defuit Israēli, quandiu me coluit? Nunquid vel omnino inutilis fui populo meo, vt est solitudo? vel non suo tēpore, quæ illis necessaria erāt, contuli tanquā terra serotina? vel cum aliquid à me postulant, nunquid vel non concedo, vel multum differo, quasi dicat, minimè, non ita se habet. Chald. Paraph. Nunquid sicut solitudo deserta, in qua nulla est vtilitas, fuit verbum meum Israēli, aut sicut terra vasta? quare dixerunt populus meus. Migrauimus, non reuertemur ultra ad cultum tuum. Septuag. pro terra serotina, habent terra plena sentium. D. Hieronymus aliter interpretatur. Miratur, ait, quomodo populus Israēl Deum habuerit quasi solitudinem, cum idola quasi celebritatem vrbiū sit secutus, quasi dicat, quare nullus ad me accedit? quare deserta est domus mea, vt nullus ad eam veniat colendi causa? Vbi nos legimus serotina. In Heb. est *מַרְפֵּיחַל* mapeleial caliginosam, & serotinam significat. Sic Exod. 9. vbi nos habemus, triticum autem & far nō sunt lesa, quia seroti-

ferotina erant, est eadē dictio. Porro illud **יהי** iac, quod vnum est ex diuinis nominibus, adiunctum est augendi gratia: quasi dicat, admodum ferotina vel vt legamus. Nūquid solitudo factus sum Israëli, aut terra ferotina Deus? vt sit transitus à prima p̄sona ad tertiā, quod frequens est in prophetis. Vbi aduerte, nomen hoc **יהי** iah vsurpari potissimū in sacris literis ad res iam ip̄so euentu spectatas, & confirmatas, atq; ad exhibita diuinitus beneficia ostendenda, hoc ergo in loco Emphasim habet nomē hoc, quasi dicat, Ego qui opere compleo quod populo meo promisi, qui fieri poterit vt essem veluti terra ferotina: vel caliginosa? Sic etiam terra quę caliginosa est, quę Soli non est exposita, & quę non est sub cœlo libero, infecunda est. Idem ergo est sensus, siue ferotinam, siue caliginosam legas. Quod autem nos legimus Recessimus. In Heb. est **רדנ** radnu à radice **רדה** radah dominari significat. vnde alij dominamur vel dominium accepimus transferunt, quasi dicat, habemus reges & principes, neq; opus nobis est alio duce. vel dominati sumus, excuimus iugū seruitutis, nolimus Deo seruire: quod est idem quod recessimus. Septuag. Non seruiemus, & non veniemus ad templum.

Nunquid obliuiscetur virgo ornamentis suis, aut sponsa facie pectoralis suę? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris. Virgines nupturę ornamenta sua charissima habent, vt ornata placere possint illi, cui nubere cogitant. Sic sponsę fasciam pectoralem, qua pectus comprimitur, ne turpiter effluat, vel quo pectus ornatur, vt sponso placeant. Cum ergo ornamento ego fuerim populo meo, quo nobilior & excelsior cunctis populis

pulis effectus est, quomodo potuit mei obliuisci tãto tempore, à diebus nempe Moȳsi, ex quo idola colere cępit? Vide quot modis conetur induratum populū emollire. Superi⁹ dixit, Nō fuisse solitudinē aut terrā ferotinam populo suo, sed terram omnibus bonis affluentem. Hic dicit ornamentum esse & fasciam pectoralem, ob datam legem. Hęc est enim vestra sapiētia *Deu. 4. a* dicebat Moȳses, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi pręcepta hęc dicant, En populus sapiēs. &c. Vnius veri Dei cultus populū illum excellenter ornabat, quemadmodum idololatria cęteras omnes gentes deturpabat. Sic lex ornamentum erat pectoris, dum populū sapientem reddebat, sed & affectus comprimebat, ne ad turpia & illicita defluerent. pro fascia pectorali, ornamentum suum habet Chald. Paraph. In Hebr. est **חִשְׁרֵאֵךְ** chisurēach significat autem **חִשְׁרִים** chisurim, murenuas, torques, ornamenta quę collo aut capiti, aut gurturi alligantur, sic fascia pectoralis pectus ornat. Iam vero quàm incomparabile ornamentum Ecclesię sit Christus, quis explicare valeat? Factus est nobis ait. D. Pau. Sapiētia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt quemadmodum scriptum est. Qui gloriatur in domino gloriatur. Fasciculus mirrę dilectus meus mihi: inter vbera mea cōmorabitur. Pulcherrimū pectus quod Christo decoratur. Hic nihil est quod effluat, omnia sunt munda. Hoc est rationale, siue pectorale iudicij, vbi est Veritas & Thumin, doctrina & veritas, quod summus sacerdos portat in pectore. Hinc eructat cor verbum bonum, Et scriba doctus in regno cœlorū, profert de thesauro suo noua, & vetera, quę Christi familię dis-

*Deu. 4. a**I. Cor. 1.**Can. 1. c.**Exo. 28. c**Mat. 13. g*

liae dispense. *Quid mireris bonam ostendere viam tuam, ad querendam dilectionem, quae in super & malitias tuas docuisti vias tuas, & in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, & innocentium: non in fossis inueni eos, sed in omnibus quae supra memoravi.* Adhuc illam conuincere conatur. Frustra, ait, mireris verborum te arte defendere, vt persuadeas bona esse opera tua, vt à me diligaris, cum adeò manifesta sit iniquitas tua, & manus tuae maculate sunt sanguine pauperum & innocentium, quos occidisti. neq; id occultè factum est, quemadmodum qui in fossis interficiuntur, sed palàm, quemadmodum qui in plateis ciuitatis occiduntur, vbi inuenti sunt, & iacuerunt occisi. Via. pro viuendi instituto & ratione: conati ergo ostendere viam suam bonam, est velle se iustum ostendere. Chald. Paraph. Et quid gloriaris in vijs tuis. Sep. Quid adhuc bonum exercebis in vijs tuis: quasi dicat, quid boni facies, vt meum erga te concilies amorè. In Hebr. **יטב** che tibi à radice **יטב** iatab q̄ bonum vel bene esse, placere, iocundum esse ornare, decorare, benefacere, vel bonum facere significat. Nonnulli trāsferunt, cur bonificas viam tuam, quasi dicat. Cur tanto studio apparatus profectio, vt in eas amicitiam cum populis externis. Eodē sensu litera nostra interpretari potest. Cur mireris ostendere optimum esse studium tuum, quo conaris amicitiam inire cum populis externis. Interpretatio, quam primo loco sequenti sumus, est Hiero. & Theodor. *quae insuper & malitias tuas docuisti vias tuas.* Hoc est, ostendisti vias tuas & studia tua mala esse, & malitia plena. D. Hiero. docuisti alios vias tuas & exemplum fuisti omnibus malorum operum. Cald. Paraph. insuper & mala docui-

docuisti ex vijs tuis: idem est sensus. Verbum Hebr. **הרעות** harachot, malas & malitias interpretari possumus. Quod subdit. *Et in alis tuis inuentus est sanguis animarum.* Per alas manus interpretatur. D. Hiero. sic etiā habet Sep. q̄ manus in homine sint veluti alae in aui- bus. Chal. Par. in occulto quoq; inuenta es effudisse sanguinem innocentem. Intelligit autē D. Hiero. de illis, quos dijs immolabāt, siue quorum animas p̄debāt sacrificio- rum similitudine, malo scilicet exēplo. Sic etiā Theod. iuxta illud Psal. Et effuderūt sanguinem innocentem, san- Psal. 36. guinem filiorum suorum. &c. vel sumpta est metaphora ab Aquila vel Miluo, quibus sanguis auium raptarum adhuc 4. Reg. 21. adhæret. 4. Reg. 21. habes Manassen effudisse sanguinem innoxium multum nimis, vt impleretur Ierusalē vsq; ad os, hoc est, ad summum vsq; Verbum Hebr. **כנף** canaph. alā, orā vestis, partē, angulū significat, quod fit, vt variè trāsferatur hic locus. *Non in fossis.* Interpretati sumus, hoc est, non occultè id factum est, quemadmodum qui in fossis occidantur. D. Hiero. non inueni in foueis interfectos, quod solet plerunq; accidere latronum insidijs. Chald. Paraph. Non sicut inueniuntur in fouea. Theodor. Quia non quemadmodum parietum effractor es clam facinus committunt, ita hi iniquè agentes latere nitebantur. Alij interpretantur non in suffossione, hoc est, in insidijs inuenisti eos, vt liceret tibi interficere, quasi alludat ad id, quod habetur Exod. 22. si effringens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis. Verbum Hebr. **מחתרת** machteret, suffossionem, foramen, fossam latibulum significat, à radice **חתר** chatar. *Sed in omnibus, quae supra memoravi.* Nos

ad alas retulimus, hoc est in locis publicis. D. Hieron. quercum atq; Therebinthum, sub cuius umbra dijs immolabant, intelligit: ita ut quæ supra memoravi, referatur ad id quod supra dixerat. In omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris. &c. Sic Theodo. sequutus. Sep. qui habent, sed sub omni quercu. Chald. Paraph. Sed ob hæc omnia fecisti. quasi dicat, occidisti non ob eam causam, ob quam occiduntur qui inveniuntur in foueis, in insidijs, vel furantes: sed quod carperent te propter hæc omnia, hoc est, propter idololatriam. Hic vero observa, quanta sit impudentia, publicè mala perpetrare, & iustum velle videri.

Et dixisti absq; peccato, et innocens ego sum, et propterea auertatur furor tuus à me. Hoc est, quod supradixit. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, hoc est, ut auertatur furor meus à te, & à me diligaris. His utendum est, ait D. Hieronymus, aduersus eos, qui nolunt sua peccata cognoscere, sed in tempore afflictionis, & angustiae, dicunt se iniuste sustinere, quæ sustinent.

Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. Hoc est, dum non agnoscis peccatum, dum non confiteris, dum non des poenitentia, dum multiplicas, vilis admodum facta es. Quod magis peccata augentur, viliores effimur, magisq; peccati serui, pluribusque maculis sordati: ut meretrix quæ pluribus se exponit, vilior

Ecl. 21. a fit. unde illa paterna adhortatio. Fili peccasti? Non adijcias vltra: sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Chald. Paraph. Quare tu contemplaris admodum, ad corrupendam viam tuam? hoc est, id semper magis magisq; cogitas, ut viam tuam magis

corrumpas

corrumpas iteratis peccatis. Septuag. Quia despexisti vehemèter, ut iterares vias tuas. Theodor. legit, quia leue admodum putasti, si iterares vias tuas. impudentia, ait, valde conuenit iniquitati, ut pro nihilo ducat peccata iterare. Insinuat etiam occultè ait Theodoretus, nihil illi profuturum. auxilium postulare ab Ægyptijs, quemadmodum neq; profuit postulasse ab Assyrijs. Alij legunt. Et quid tam crebrò discurras, ut iteres, vel mutes viam tuam: quasi dicat, cur toties mutas itinera, huc illucq; discurrens auxiliij quærendi gratia. Pag. Cur discurras, ita repetendo viam tuam, Particula מה מה, quid, & ut quid, & cur, & quomodo verti potest. Porro מה מה chezeli, si sit à radice מה azal, significat ambulabis, abibis, discurre: si verò à radice מה zul, vel מה zalal, significat vilipendèris, sperneris: vilis fies, vel facta es, ut nostra habet lectio: quæ etiam hoc sensu interpretari possumus; quam vilis facta es iterans vias tuas, dum scilicet ad alienos pergis auxiliij postulandi gratia, qui te magis contemnunt, & tibi illudunt. Sicq; cohærent optimè hæc cum sequè tibus, cum ait.

Et ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur. Nam et ab ista egredieris, et manus tua erunt super caput tuum: quoniam obtulit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum. Israëlita, ut Ægyptiorum impetum declinarent, confugiebant ad Assyrios, quorum cassum fuit præsidium: victos enim eos ab Ægyptijs legimus. Rursum ut iram Assyriorum fugerent, Ægyptiorum adiutorio utebantur, quos ab Assyrijs superatos narrat historia. Tandem qui relictii fuerant ab Assyrijs, contra Dei voluntatem ad Ægyptum cõfugerunt, sed

G 2

neq;

neq; hoc illis profuit: illuc enim venit Nabuchodonosor, & eos partim gladio deleuit, partim captiuos duxit. vid. Cap. 43. Increpatur ergo, q̄ om̄issa spe in Deū, hominū vtatur auxilijs: cōfunderis ergo, ait, ab Ægypto, nihil tibi proderit Ægyptiorum auxiliū implorasse, sicut neq; Assyriorum. Quod autē ait. *Nam & ab ista egredieris.* D Hier. Ægyptum intelligit, quasi dicat: discedes confusa ab Ægypto. vel significat migrationem ab Ægypto, quò se contulerunt post deuastationē factā ab Assyrijs, vt diximus. Alij terrā Iudææ intelligūt: ab ista scilicet, terra tua egredieris, cū captiua ducēris à Chaldæis. Chal. Par. Etiā ex hoc egredieris. Sep. Quia & hinc egredieris. *Et manus tuæ erunt super caput tuū.* Hoc est, lugebis te frustra ab Ægyptijs expectasse auxiliū: gestus est mulieris lugētis, manus sup caput ponere. Sic Thamar postquā violata fuit ab Amnō, super caput sparsum cinere man⁹ posuit, & ita reuersa est in domū suam. Hispan. dicimus, saldras cō las manos en la cabeça, vel, descalabrada. Chald. Paraph. Et confusio peccati sui super caput tuum. *Quoniā obtriuuit Dominus confidentiam tuam.* Lugebis scilicet, quòd videas te delusam, permittēte Domino. vel vanā faciet Dominus cōfidentiam tuam, quam in hominibus collocasti. vel per confidentiam eos intelligit, à quibus Ierusalem pendebat. Chald. Paraph. quia procul submouit Dominus fiduciam tuam. Septuag. quia reuulit Dominus spem tuam. Alij transferunt, quia spreuit Dominus, vel reprobauit Dominus confidentias tuas. Verbum *DRM* maas, reprobare, abijcere, repellere, spernere, contemnere significat. Idem est sensus, siue hoc, vel illo modo interpretēris.

Et ni-

Et nihil habebis prosperum. Chal. Paraph. Et non prosperaberis in eis. Sep. in ea, hoc est, nō prosperè succedet quod sperabas, excidisti ab spe. Maledict⁹ homo qui *Iere. 17.* cōndit in homine, & ponit carnem brachiū suum, & à Deo recedit cor eius. Erit enim quasi myricē in deserto, & non videbit, cū venerit bonum. Quòd si nonnunquam videantur prosperè agere, hoc illis in maius malum cedit. Iuxta illud. Prosperitas stultorū perdet illos. Vnde Propheta. Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem: quomiam tāquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. *Psal. 36.*

ARGUMENTVM.

Reuocat populum ad penitentiam, veniam promittens, increpat illius duritiem quod Dei benignitatem contemnat. Conuersionem gentium, & reliquiarum Israel ad Christum prædicit.

CAP. III.

VILGO dicitur, si dimiserit vir uxorem suam, & ego recedens ab eo duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam? Ultra: nunquid non polluta, & con te 18. M taminata erit mulier illa: tu autem fornicata es cum S. verū ī amatoribus multis: imē reuertere ad mē, dicit dominus. 2. * Le R. Hier. *na oculos tuos in directū, & vide vbi non prostrata sis: in vijs H C. G. sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus. uis, & in malitijs tuis. 3. Quam obrem prohibita sunt. * Nil ē pluaru n, & serotinus imber nō fuit: * nūc. o frons mulieris meretricis facta est tibi, & uoluiti erubescere. 4. Er. * stelle.*

G 3

go sal o.

go saltem à modo voca me, Pater meus, dux virginitatis meae
 tu es. 5. Numquid irascieris in perpetuum, aut persequeris in fi-
 nem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti. 6. Et dixit Do-
 minus ad me in diebus Iosæ regis, * Nunquid vidisti quæ fece-
 rit auersatrix Israël: abiit sibi met super omnem montem excel-
 sum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi. 7. Et dixit
 cum fecisset hæc omnia. Ad me reuertere: & non est reuersa.
 Et vidit præuaticatrix soror eius Iuda, 8 quia pro eo quod mœ-
 chata esset auersatrix Israël, dimissem eam, & dedissem ei
 libellum repudiij: & non timuit præuaticatrix Iuda soror eius,
 sed abiit. & fornicata est etiam ipsa. 9. Et facilitate fornicatio-
 nis suæ contaminauit terram, & mœchata est cum lapide &
 ligno. 10. Et in omnibus his non est reuersa ad me præuaticatrix
 eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.
 11. Et dixit dominus ad me. Iustificauit animam suam auersa-
 trix Israël, comparatione præuaticatricis Iudæ. 12. Vade, et
 clama sermones istos contra Aquilonem, et dices, Reuertere auer-
 satrix Israël, ait Dominus, et non auertam faciem meam à
 vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in per-
 petuum. 13. Veruntamen scito iniquitatem tuam, quia in domi-
 num Deum tuum præuaticata es: et dispersisti vias tuas alie-
 nis sub omni ligno frondoso, et vocem meam non audisti, ait Do-
 minus. 14. Convertimini filij reuertentes, dicit Dominus: quia
 ego vir vester: et assumam vos vnum de ciuitate, et duos de cog-
 natione, et introducam vos in Sion. 15. Et dabo vobis pastores iux-
 ta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. 16. Cumque
 multiplicati fueritis, et creueritis in terra in diebus illis, ait
 Dominus, non dicent Ultra, arca testamenti Domini: neque
 ascendet super cor, neque recordabuntur illius, neque visita-
 bitur, nec fiet Ultra. 17. In tempore illo vocabunt Ierusalem
 solium Domini: et congregabuntur ad eam omnes gentes in
 nom?

nomine Domini in Ierusalem, et non ambulabunt post prauita-
 tem cordis sui pessimi. 18. In diebus illis ibit domus Iuda ad do-
 mum Israël, et venient simul de terra Aquilonis ad terram
 quam dedi patribus vestris. 19. Ego autem dixi. Quomodo po-
 nam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem, heredi-
 tatem præclaram exercituum gentium? Et dixi, Patrem vo-
 cabis me, et post me ingredi non cessabis. 20. Sed quomodo si con-
 temnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Is-
 rael, dicit Dominus. 21. Vox in vjs audita est, ploratus et ulula-
 tus filiorum Israël: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obli-
 ti sunt Domini Dei sui. 22. Converterimini filij reuertentes, et
 sanabo auersiones vestras. Ecce, nos venimus ad te: tu enim es
 Dominus Deus noster. 23. Verè mendaces erant colles, et multi-
 tudo montium: verè in Domino Deo nostro salus Israël. 24.
 Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adulescentia
 nostra, greges eorum et armenta eorum, filios eorum et filias eo-
 rum. 25. Dormiemus in confusione nostra, et operiet nos ignomi-
 nia nostra: quoniam à Domino Deo nostro peccauimus nos, et patres
 nostri ab adulescentia nostra vsq; ad diem hanc: et non audiu-
 imus vocem Domini Dei nostri.

EXPLANATIO.

VLGO dicitur, si dimiserit vir uxorem suam.
 Summa Dei benignitas, & clementia cõ-
 mendatur, qui paratum se exhibet, vt reci-
 piat eos qui ab ipso recesserant, etiam post
 quam multis, & nefandissimis sceleribus se contami-
 nauerint. Vide vim & energiam parabola. Dimissa,
 quæ occasionem aliquam habuit quærendi alium,
 & quæ vincum tantum virum duxit, non admitti-

tur: sed vt polluta repellitur, etiam si reuertatur. Tu autem non dimissa recessisti, neq; vnum aliquem virum tibi accepisti, sed multorum te libidini exposuisti, & tamen non solum paratus sum te recipere, sed etiam vt reuertaris inuito. *Vulgo dicitur.* In Heb. dicendo. Sic etiã Chald. Paraph. Septuag. tantum habēt si dimiserit vir. &c. quamuis. D. Hier. dicat Septuaginta habere, dicitur. In Bib. reg. non habetur. Subaudiendū ergo est in textu Heb. dicitur, ita vt sit sensus, dicēdo dicitur, quod significātius expressit noster interpret. transferendo, vulgo dicitur, vel gerundium dicēdo interpretandum est, dicunt, vt Pag. habet. vid. deut. 24. repudiatam quæ altero viro nubit, & ab illo etiam repudiat, non potest maritus prior recipere, quia polluta est. Nōnulli coherere hęc volunt cum ijs, quę in fine superioris capitis dicta sunt. hoc modo, quoniã obtruit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperū, & dicit, si dimiserit vir. &c. Quod nos legimus *mulier illa.* In Heb. est terra illa. Chald. Paraph. nonne peccando peccabit terra illa? Alludit ad illud, quod habetur Deuter. 24. Ne peccare facias terram tuā. Septuag. mulier illa habent. D. Hier. in Cōmēta. vtranq; lectionem ponit, mulier illa, siue terra illa. Et quidem terra prophanatur propter mulieris pollutionem, & contaminationem. vnde in Deut. Non poterit prior maritus recipere eam in vxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est corā domino: ne peccare facias terram tuam. sed loquitur etiam Dominus de terra Israël sub typo mulieris, & ita polluta & contaminata dicitur terra, vel mulier quæ terram significat. *cum amatoribus multis.* Septuag. cum pastoribus multis, nam

Deut. 24.
a.

tis, nam verbum Heb. *nyrdachim*, pastores, & amatores significat, nō absq; magno mysterio, quod nemo possit bonus pastor esse, nisi oues diligat. vnde Christus bonus pastor animam suam dat pro ouibus, *ma-* *Ioan. 10. b*
iorem autem charitatem nemo habet. &c. & cum Pe- *Ioan. 15. b*
trum pastorem vellet suarum ouium instituere, prius interrogat, amas me? Chald. Paraph. Et tu fornicata es, & adiunxisti te populis multis. idola intelligit, quę amauit, & coluit. vel reges, & populos, in quibus cōfidētiam suam, relicto Deo, collocabat. Rectē autē fornicata dicitur, neq; enim alteri poterat adherere, vero Deo relicto, nisi fornicando & adulterando, cum præter ipsum nullus sit verus Deus: atq; aded quicūq; alius colatur pro deo, fornicatio est, adulteriū iniquitas, scelus maximū. *Tamē reuertere ad me dicit Dominus.* Hęc Dei benignitas eō maior est, quo minis nō obsequio indiget. Deus meus est tu, quā bonorum meorum non eges. Si peccaueris, ait Iob, quid ei nocebis? *Psal. 13.*
Et si multiplicatę fuerint iniquitates tuę, quid facies *Iob. 35.*
contra eum? porro si in se egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Quid ergo est, quod tātopere nostram sitiat salutem, quasi sine nobis viuere nō possit, aut esse beatus? Summa illius est bonitas, & clementia, quæ tanta est, vt maiestatem suam videatur veluti contemnere, & gloriā suam prodigere, dū ita se demittit, vt occasionem præbeat existimandę glorię eius minuendę, si nos ab illo recesserimus. Quid tu diceres, si videres regem aliquem potentissimum deperire vilissimum aliquod scortum, & turpissimum mancipium? Quod vero maior est hęc bonitas, & clementia, eō magis ingratitude nostra, & degener

animus

animus apparet. Deus te diligit, Tu illum contemnis. Ille te vocat, Tu illum nō curas. querit, tu despicias. Si dimiserit, ait, quasi dicat. Quamuis te dimisisset, quantumvis è domo te flagellis, & fustibus eiecisset, debuisses non recedere, sed lachrymis, & lamentis iram Dei tui placare, ne eijceret. tantum abest, vt sponte, non dimissa recederes. Septuag. hic habent. Et reuertebaris ad me. eo sensu, nō vt prouocet ad pœnitentiam, sed vt arguat impudentiam meretricis, quod post adulterium reuerti audeat ad maritum, non quidem ex corde, sed simulatè, sicut hæretici, qui simulant se reuerti ad fidem, vt alios erroribus suis inficiant. Chal. Paraph. Tamen reuertere iam ab hoc tempore (hoc est ex nunc) ad cultum meum, dicit Dominus.

Leua oculos tuos in directum, & vide vbi non prostrata sis. Tot, inquit, sunt fornicationes tuæ, vt nullus sit locus in quo non fueris fornicata. Chald. Paraph. Tolle oculos ad loca edita, & vide vbi non te iunxisti, vt coleres idola. Verbum Hebr. *עָלָה* epaum, pro quo nos habemus directum, Excella loca, vias etiam, colles, & plana significat. Noster interpres omnia comprehendit transferendo in directum, quod. D. Hieronymus ita interpretatur. Eleua oculos, & huc illucq; circūspice, & vide vbi non fornicatione prostrata sis. Impij oculos suos statuerunt declinare in terram, quia dicant. nihil considerabo, nihil curabo, hoc tantum faciam. Qui peccati turpitudine considerauerit, detestabitur, fugiet. postquam ostendisti mihi, egi pœnitentiam, percussit femur meum.

In vijs sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine, & pol-
luisisti

luisisti terram in fornicationibus tuis, & in malitijs tuis. Ardentissimum peccandi, & idola colendi studium significat. Qui magno desiderio alicuius tenetur, egreditur ad vias, si quomodo videre possit, quæ desiderat. Sic Anna vxor Tobia de filij reditu sollicita, quoti- *Tab. 10.* die exiliens circūspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, vt procul videret eum, si fieri posset reuertentem. Sic de muliere fornicaria dicitur, quietis impatiens, non valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulum insidians. Sed & meretrices solebant in vijs sedere. Sic Thamar fedebat in *Gene. 38.* biuio itineris. *Expectans eos.* Nempe amatores tuos, vel nuncios quos miserat, vt idola adducerent, vel ad auxilium postulandum, de quibus Ezechielis. 17. & 23. Chald. Paraph. idola, interpretatur. Diuus Hieronymus de illis, quos ad idololatriam trahere conabatur, intelligere videtur: sic enim interpretatur. Sic tu iuxta fornicariam mulierem, de qua sermo est in Proverbij Salomonis, sedebas in vijs ad vesperam, vt cōcubitu tuo animas interficeres fornicantiū. In Hebræo ad literā habetur in vijs, vel iuxta vias, vel super vias sedisti eis, vel illis, subaudiendum est amatoribus, de quibus dixerat, fornicata es cum amatoribus multis. hoc est, expectando amatores tuos, quod expressit noster interpres. Chald. Paraph. Super viam domus mansionis eorum expectabas ea. Septuag. in vijs sedisti eius. *quasi latro in solitudine.* Qui scilicet summo desiderio expectat, quos possit depre-dari. Sed ille vt spoliet, tu vt spolieris, & animā perdas. Chal. Paraph. sicut Arabes qui morantur in tabernaculis in deserto. Verbum

bū heb. **צור** charabi Arabē significat. Sed gēs hec, vt ait D. Hier. latrocinijs dedita, vsq. hodie incurfat terminos Palestinæ, & descendentibus de Ierusalē in Iericho obsidet vias, cuius rei & Dominus in Euangelio
 Znc. 10. recordatur, vbi ait. Homo quidam descendebat à Ierusalem in Ierico, & incidit in latrones, &c. rectè igit noster interpres trāstulit, quasi latro. Septu. quasi cornix deserta interpretantur: ex eadē enim radice mutatis pāctis fit **צור** choreb. i. coruus. Theodor. legit. Nō modò suscipiebas accedentes, sed etiam exibas inquirens, & cornicum more sedebas in vijs expectans illorum aduentum. Et polluisti terram in fornicationib⁹ tuis, & in malitijs tuis. In altero turpitudinem, in altero deprauatum animā significat. Sic superiori Cap. cōtaminastis terram meam. Chald. Paraph. Ream fecisti terram in idolis tuis, & in malitia tua. D. Hiero. in Cōment. legit, Polluisti siue interfecisti terram: interpretatur autē ea ratione, vt interiecta, vel polluta sit terra propter interfectionem eorum, qui idololatriæ fornicatione perierunt, Alij prauaricare fecisti terrā. Alij, effecisti, vt falleret terra: hoc est, fructū nō daret. Alij, prophanasti. Hæc autē tāta varietas nascitur ex multiplici significatione verbi **צור** chanaph, à qua ra dice est verum, quod hoc in loco habetur in Heb.

Quamobrem prohibita sunt stillæ pluarum, & serotinus imber non fuit. Aufert beneficia tua Deus propter peccata, maximè vbi obstinatio accedit, & absq. vilo pudore peccamus: terram abominabilem factā non visitat Deus. Serotinus imber est pluuia, quæ vere cadit, quæ valde necessaria est. In Ose. Cap. 6. mentio fit imbris temporanei, & serotini. sic in Ioel. 2. Cap. matutini & sero

& serotini. temporaneus, vel matutinus est, qui tempore sementis cadit: quando serotinus deficit, maior dolor est, dum segetes, quæ iam adoleuerant, ariditate pereunt. 3. Reg. 17. habes clausum fuisse cœlū propter peccata. Sic Amos. 4. Cap. prohibuit quoq. à nobis imbrem, &c. Sic Deus beneficia spiritualia subtrahere solet ob ingratitudinem, & animi obstinationē, immittereq. famem & sitim verbi Dei. Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentio nibus suis. Et tradidit eos in reprobum sensum. Indigemus imbre temporaneo, & serotino, gratia præueniente, & cōcomitante. A spiritu tuo concepimus, & *Isa. 24.* quasi parturimus. Sunt quibus aufertur serotinus imber, propter superbiam maximè, & animi elationem, vt cū multo tempore perseuerauerint in bono, tandem deficiāt. Vnde Paulus admonet: qui se existimat stare, videat ne cadat, Et cum timore, & tremore vestram salutem operamini. Et castigo, ait, corpus meum, & in seruitutē redigo, ne cū alijs prædauerim, ipse reprobus efficiar. Et in Apocalyp. tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Sep. hic habent multo aliter. Et habuisti pastores multos in offensionem tuam. Lectio nostra concordat cum Heb. & cū Chald. Paraph. Videtur deesse in Sep. sententia illa quamobrem prohibita sunt stillæ. &c. nam quod habent, habuisti pastores multos in offensionem tuam, ad sequentem sententiā pertinet: sequitur enim in textu Sept. Facies meretricis facta est tibi, sine rubore facta es ad omnes. Quare videtur additum à Septuagin. illud, habuisti pastores multos in offensionem tuam, pro maiori claritate sequentis senten

sententiæ: cogimur autem ita dicere, cum nulla possit esse ratio, quare ita transfulerint ex Hebræo. D. Hiero. per pastores, principes, Sacerdotes, & prophetas intelligit, qui cum Magistri esse debuissent, ut alios ab errore prohiberent, auctores impietatis extiterunt. Theod. legit multis pro vno pastore vsa, idola interpretatur. Sicut enim vocabantur dij suffurantes: denominatio nē diuinam, sic etiam dicebantur pastores, subrepto pastoris veri nomine.

Frons meretricis facta est tibi, noluiſti erubescere. Epexegetis, prior pars per posteriorē declaratur. Id autem dicit, ut exponit D. Hiero. quia quasi procax mulier, & nimix impudentiæ, non ad vnum solum procaci vultu feratur, sed nullum erubescat: diuersa nempe colendo idola. Sic Septuag. sine rubore facta es ad omnes. Theodo. Quemadmodum quæ pulchritudinem vendunt, frontis absterſo pudore, pariter omnibus se prostituunt: ita tu nulli amicitiam conseruasti: sed cum fructuum vbertatē à me datam colligeres, seruiebas idolis: ut autem in calamitates lapsa illorum impotentiam sensisti, auxilium meū exposcebas, vel absq; vllō rubore peccasti; quemadmodum procaces meretrices. Chald. Paraph. Impudentia quasi mulieris meretricis fuit tibi: noluiſti te humiliare. Extremum malū quādo pudorem omnē exuimus. huc effrenata peccandi libido adducit, ut neq; Deum timeamus, neq; homines vereamur, sed & à peccatis gloriemur. Qui eiusmodi est, fit supra modum peccās, dum nihil est, quod eum retineat.

Ergo saltē à modo voca me. Pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finē?

Etiam

Etiam procacem meretricem reuocat: & vocari se ab ea patrē non dedignatur. Saltem ait, à modo, ex nūc, quasi dicat, oportuisset à me nō recessisse, & postquā recesseras, statim reuerti, nec tanto tempore in sceleribus me spreto perseuerasse: sed saltē nunc voca me. Expleuisti iam libidinem tuam, satiata es, vel nunc saltem conuertere. Exijt ille bonus pater familias, etiam vndecima hora, & vocat ad vineam. Summa impudentia est, neq; etiam in senio velle peccatum dimittere. *Pater meus.* Docet modum orādī, ut veniam possit impetrare. Pater vocatur propter creationē. Iuxta illud. *Deu. 32.* Nonne ipse est pater tuus qui possedit te, qui fecit, & creauit te? *dux virginitatis,* Hoc est, adolescentiæ, Vox Heb. *77777* nechuri adolescentiam significat. Noster interpretes sequutus est Septua. qui habent *77777* i. virginitatis. Neq; abhorret à significatione vocis Hebræe, nam adolescentia solet ut plurimum cum virginitate esse coniuncta. Cum primū Deus populum ab Ægypto liberauit, dux eius fuit per desertum: fuit autem illud tempus adolescentiæ: virginitatis etiam, quod non fuisset idololatria corruptus ante adorationem vituli. Sic in Apocalyp. Virgines sequuntur agnū quocunq; ierit, ducem eum habentes. Nullus virginitatem seruare potest, nisi Deo duce. Cum scirē, quia non possem esse cōtinens, nisi Dominus dederit. &c. *Sap. 3.* Sed & Deo duce nemo est, qui nō possit. Omnia possum in eo, qui me confortat. Sed & dux est Deus adolescentiæ, in qua difficile valde est nisi Deo duce in officio cōtineri. Vnde Prouer. 30. post tria difficilia, quartum quod penitus ignorat vir etiam sapiens, dicitur esse, via viri in adolescentiā, ut habent nōnulli codices yulgate

vulgatæ editionis, & Septuag. Chald. Paraph. Ab hoc tempore utiq; orabis coram me, dicens: Domine meus es tu, redemptor meus, qui à seculo es. Septua. Nōne vsq; nunc me vocasti & patrem, & duce in virginitatis tuæ. quasi dicat, solebas me ita vocare, sed nō iam nunc, ex quo ad idola conuersa es. vnde supra. dicentes ligno Deus meus es tu, & lapidi tu me genuisti. *Cap. 2.* Nunquid irascaris in perpetuum, aut perseuerabis in finem. Modus est, & forma deprecandi: quasi dicat, placare Domine, ne in perpetuum irascaris, neq; perseueres iratus vsq; in finem, vel in perpetuum. Qui ita docet orare, placari desiderat. Quæ maior benignitas, & clementia esse potest, quam vt ipsemet qui iniuria affectus est, & iuste irascitur, formam orandi doceat, quæ eum placare possimus? Quantò autem ille clementior, qui post fornicationem salutis ostēdit viam, tantò impudentior meretrix, quæ non vult post vulnera recipere sanitatem, ait D. Hiero. Septuag. Nunquid permanebit in seculum, aut custodietur in victoriam? De Ierusalem intelligit, quasi dicat, permanebit ne peccatum tuum semper? perseuerabis semper in peccato, vt superior, & victrix euadas? In Heb. Nūquid obseruabit, vel reseruabit in seculum? sub. iram: num seruabit in æternum? sub. scelera. Idem est sensus. Chald. Paraph. Num fieri potest, vt reseruentur tibi peccata in æternum, aut roborabitur super te plaga in finem.

Ecce loquuta es, & fecisti mala, & potuisti. Pro verbis pœnitentiæ, verba superbię blasphema isti, quasi dicat. Nō ita orasti, sed superbè admodum locuta es, vt supra. Desperavi, nequaquam faciam, vel iactasti te patratu rana scelera: vel cogitasti, & decreuisti facere mala, &

opere

opere perfecisti. Loqui pro cogitare, & apud se statuerre. Illud autem, & potuisti, taci tam habet reprehensionem, quasi dicat. Egregiam sanè laudem, quòd potueris aduersum me peccare. patientiam etiam Dei ostēdit, qui vires tribuit, quibus in illum peccamus. Sic in Psal. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Et in Isaia. Ve qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Hæc potentia imbecillitas est: posse enim peccare, est posse deficere. Pro potuisti, Chald. Paraph. habet multiplicasti. Eodem sensu potest. litera nostra interpretari: vt dicamus, & potens fuisti, ad multiplicanda nempe peccata.

Et dixit Dominus ad me in diebus Josia Regis, Nunquid vidisti quæ fecerit auersatrix Israël; Ostēdit obstinationē, & impudētiam duarum tribuum, quæ cum vidissent decem tribus in captiuitatem adductas ob idololatriam, nequaquam illarum pœna meliores factæ sunt, neq; ab idololatria abstinuere. Vid. 4. Reg. 18. Per Israëlēm, decem tribus intelligit: per Iuda, duas tribus, Iuda scilicet, & Benjamin. vocantur sorores, quia de vna stirpe generatæ, Abraham, Isaac, & Jacob. In Israël prophetarunt Amos, & Oseas, & conati sunt populū ab idololatria auertere, sed nihil profecerunt. Auersatrix Israël.

D. Hieronymus ita ait vocari decem tribus, quòd Deum penitus auersatæ sint adoratis statim vitulis aureis in Dan, & Bethel: Sed Iuda præuaricatrix vocatur, apud quam erat templum, et veri Dei religio, quia imitatione sororis suæ paulatim recessit à Domino. Septuaginta habent, habitatio Israel. Chald. Paraph. domus Israel, quæ induratur, vt conuer-

H

tatur

*Psal. 59.
Isa. 5. 2.*

tatur ad cultum meum. Alij rebellis, vel refractaria vertunt. Libellum repudij dare, vocat eiecisse à se decem tribus: quod factum est, quando captiuae ductae sunt ab Assyrijs. *facilitate fornicationis suae.*

Quasi nihil esset, aut leue aliquid, relicto Deo, idola colere. Qui bibit quasi aquam iniquitatem, ait *Iob. 15.* Iob. Septuag. & facta est in nihilum fornicatio eius. hoc est, nihil facere se putabat. Chald. Paraph. Leuia videbantur in oculis eius idola eius. Deploranda res est, quam facile Deum offendamus, cum nihil sit grauius, nulla iactura maior. Porro hoc ipsum, quod ait hic Ieremias, fusiùs describitur ab Ezechiele Cap. 23. sub parabola duarum fororum Oolla & Ooliba.

Et in omnibus ijs non est reuersa ad me prauaricatrix: soror eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, dicit Dominus.

Externis signis simulabat aliquando conuersionem, *Psal. 77.* sed interius aliud agebat. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sunt mentiti ei. Sed frustra nitimur eum

Psal. 7. fallere, qui renes scrutatur & corda. Nolite errare, ait *Galat. 6.* Apost. Deus non irridetur.

Et dixit Dominus ad me. Iustificauit animam suam auersatrix: Israël, cōparatione prauaricatricis Iudae. Grauius fuisse peccatum duarum tribuum, quam decem, ostendit. Iustificauit animam suam, hoc est, se. quasi dicat. Iusta uideri potest, si cum Iuda conferatur. Adeo graue fuit peccatum Iuda, ut praeter illo quasi nullum sit peccatum Israël. Creuit supra modum idololatria in Iuda, ita ut in templo Dei posita sit statua Baal. Vid. 4. Reg. 21. & Ezech. 8. Tum etiam, uidisse punitionem decem Tribuum, & fuisse templum in Iuda, grauius illius peccatum fecit. Quod plura accepimus beneficia, quod diutius nos

Deus:

Deus ad poenitentiam expectat, eò grauius delinquimus, dū Dei beneficia, & diuitias bonitatis, & longanimitatis eius cōtemnimus. Terra saepe uenientē super *Heb. 6. b* se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionē à Deo, proferens autē spinas ac tribulos, reproba est, & maledictio proxima, cuius cōsummatio in combustionem. *Vade, & clama sermones istos cōtra Aquilonem, & dices. Reuertere auersatrix Israël, ait Dominus.* Videtur hic praedicere reditum decem tribuum, quo significatur illarum conuersio ad fidem Christi, quae facta est praedicatione Evangelio. Vnde D. Iacobus ad duodecim tribus, quae erant dispersae, scribit. & D. Petrus primam Epistolam scribit ad eos, qui dispersi erant per Pōtū, Galatiā, Cappadociā, Asiā, & Bithyniā. Vel hac forma loquēdi significare uoluit D. s. id, quod antea dixerat, grauius nempe fuisse peccatū Iuda, quam Israël: quasi dicat. Non est eum diutius in captiuitate permaneat, cum nullū ferē sit eius peccatū, si cū peccato Iudae conferatur. Vel ut trahat Iudā ad se, inuitat Israël ad poenitentiam, ut vel saltē aemulatione Israël Iudā conuertatur. *Vade.* Nō est intelligendum Prophetam in aliquem locū abiisse, sed sermonem suū iubetur ad Aquilonē uersus dirigere, nēpe uersus Medos, apud quos Israël captiuus tenebatur. *Nō aueritā faciem meā à uobis.* Hoc est, Nō negabo uobis misericordiam meā, propitio uultu respiciam uos, propitius uobis ero. Sic Ostēde nobis faciem *Psal. 79.* tuā. hoc est, ostende te nobis propitium. Auertimus faciem ab illis, quibus irascimur, quos detestamur. At cōtra respicere peccata, est punire. Vnde orat propheta. Auerte faciem tuā à peccatis meis. Et ne proicias *Psal. 50.*

H 2 me à

me à faciē tua. Chald. Para. non immittā furorē meū in vos. Septuag. Non firmabo faciē meā super vos. In Heb. nō faciā cadere faciē meam in vos. hoc est, iram meā. n. non irascat vobis. *Quia sanctus ego sum*. bonus ac clemēs, quāsi dicat, propriū mihi est, & ex meo habeo diligere, misereri, propitiari, benefacere; peccata verò sunt, quæ me veluti cogunt irasci, & punire. Hoc signum est sanctitatis, & verē iustitiæ, faciliè relinquit iram, placari, condonare. Vnde Christus. Estote misericordes, sicut & pater vester. cælestis misericors est. Septua. quia misericors ego sum. Para. Chal. Quia ego multa cōfero beneficia. Verbū Heb. **רחם** chasid, misericordēs, piū, beneficē, probum, clementē, & sanctum significat. *Verū tamen scito iniquitatem tuā.* Non aliter ignoscit Deus, nisi tu agnoscas, & detesteris, & doleas. Sed & dimissa iniquitate, nō excidat à mēte tua, vt humiliēris, nec ullis fauoribus extollaris, vt cautior in posterum sis. Sic Apostolus raptus vsq; ad tertium cœlū, & vsq; ad paradysum, recordatur se persecutū

1. Cor. 15.

fuisse Ecclesiā Dei: vnde humiliat se dicēs. Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus. Spinis euulsis, solemus illis agrū sepire, vt ferē arceatur. Sic præteritorū peccatorū memoria arceat feras, superbā & elationē animi, yanā cōfidentia: humilēq; & modestū, ac de cætero cautū hominem reddit. *Dispersisti vias tuas alienis.* Dijs, nempe, vel populis externis. Hoc est, exposuisti te alienorū libidini, cōiunxisti alienos Deos. Vias, pro pedibus, quibus via cōficatur, ponit. vt idem sit, dispersisti vias tuas, quod in Ezech. 16. diuisisti pedes tuos omni trāseunti. Perstat semper in metaphora mulieris meretricis. Septuag.

Effudisti

Effudisti vias tuas in alienos. hoc est, alienis adheçisti relicto Domino. Chald. Paraph. Corruptisti viam tuā, adiunxisti te populis colentibus idola. *Et Vocem meam non audisti.* Qua scilicet, per Prophetas meos conabar te ab idololatria reuocare, & vt ad me reuertereris, hortabar. Malū est in Deū præuaricari. Peius est vocatis vocem, vt respiscamus, non audire, Vocauit, & re-

Pro. 11. c.

nuistis; ait Dominus. Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. &c. *Et tamen reuertere, ait, & non auertiā faciem meam à te.* Miserator & misericors Dñs. Longa-

psal. 102

nimis & multum misericors. *Conuertimini filij reuertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos unum de ciuitate, & duos de cognatione. & introducam vos in Sion.* Conuersionem ad Christum prædicit, & paucos eos futuros significat, qui Christi fidem essent recepturi. Sic etiam Rab. Salo. filij reuertentes, siue vagi & recedentes. Septuag. Apostata, Chald, Paraph. filij qui vos obfirmatis, ne conuertamini. Vox Heb. à radice **שוב** sub, quod reuerti, redire, conuerti, auerti significat, & etiam rebellare. Possumus ergo ita interpretari, Conuertimini filij reuertētes ad patrem vestrum, de quo supra. Voca me Pater meus. Vide inexplicabilē Dei benignitatem: adhuc post tot scelera, post tot rebelliones, vocat filios. *Quia ego vir vester.* Despōdi vos vni viro virginem castā exhibere Christo, ait Apostolus. Et in Euāgelio. Qui habet spōsam, spōsus est. Chal. Paraph. Quia ego elegi vos. Septuag. quia ego dominabor vobis. Alij, quia ego patronus fui vobis. vel cōnubium vobiscum conciliabo, vel futurus sum sponsus vester. Verbum Heb. à radice. **הנח** bachal, quod dominari, possidere vt dominum, maritum esse significat.

2. Cor. 11.

Ioan. 3.

H 3

Est au

Est autem dictio in præterito, sed per futurum interpretari potest, quemadmodum frequens est in Prophetis præterita pro futuris poni. Despondit quidem Dominus sibi synagogā, sed multò arctiori vinculo Ecclesiam sanctam homo iam factus, & nostræ naturæ particeps, cui nunquam libellum repudiij daturus fit. *Vnum de ciuitate.* Hoc est, ex tota vna ciuitate vnū assumā: & ex tota vna cognatione duos, hoc est, paucos. Ostendit paucos fidē Christi suscepturos. Chald. Paraph. Applicabo vos, ac si relictū sitis vnum de ciuitate, duo de cognatione. Alij in hunc sensum interpretantur. Et si solus vnus fuerit in tota ciuitate, aut duo in tota cognatione vel tribu, qui ad me conuerſi voluerint, nō respiciam eos. Sic ex tam magna multitudine eorum, qui ex Ægypto liberati sunt, duo tantum terram promissionis sunt ingressi. Per Sion, Ecclesiam intelligit. Vnde D. Paulus. Accessistis ad Sion montem Sanctum. In Sion congregati erant Apostoli, quando missus est super eos Spiritus Sanctus: & ibi prædicatio Euangelij initium habuit. Sion speculam significat. Et Apost. Nos autem gloriam Domini specularantes, in eandem imaginem transformamur. Quidam hoc de fine temporum intelligunt, quando subintrante plenitudine gētium, omnis Israel saluus fiet, vt ait Apost. ad Rom. ii.

Heb. 12.

2. Cor. 3.

Ioh. 21. c.

Eph. 4.

Et dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina. Apostolos nempe. Vnde ad D. Pet. Apostolorum principē, pasce oues meas. Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios verò Euāgelistas, alios autem pastores & Doctores, ait Apost. de Christo loquens. *Iuxta cor meum.* Hoc est, quales

ego

ego eos esse volo. Sic de Dauid. Quæsiuit Dominus *1. Reg. 13* sibi virū iuxta cor suū. Qui ergo nō est iuxta cor Dei, nō exhibet se verū Ecclesię pastorē: discite autem cor Dei ex verbis Dei. Bonus pastor animā suam dat pro ouibus suis. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas, Et cum proprias oues emisit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Et qui intrat per ostium, pastor est ouium. *Pascent vos scientia et doctrina.* Hoc est, docebunt vos veram, & sinceram doctrinam: nō vt illi, de quibus Apostolus, prurientes auribus. Non intelligentes neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant: vel scientia, ad fidem rectā refertur, doctrina ad mores, vt sciamus, quid credere, & quid facere debeamus. Prædicare. Euāgeliū, ait Christus, baptizantes in nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti, docētes eos seruare, quæcūq; mādaui vobis. Chald. Par. Cōstituā vobis gubernatores facientes voluntatem meam, & gubernabunt vos in scientia, & in sapientia. Septuag. cum scientia, tantum habent.

Cumq; multiplicati fueritis, & creueritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent vltra arca testamenti Domini: neq; ascendet super cor, neq; recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra. Legalia omnia cessatura docet. Translato sacerdotio, necesse est, ait Aposto. vt legis translatio fiat. Loquitur autem de multiplicatione fidelium ad Ecclesiam ex vtroq; populo venientium, Iudaico, scilicet, & gentili. de qua multiplicatione Isaias loquitur in multis locis, maximè Cap. 49. 54. & 60. vnde *in terra,* ait, hoc est, non in hac, vel illa. In omnem terram exiit sonus illorum, quibus Christus dixit.

H 4

Euntes

Pfal. 18. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euange-
Mar. 16. lium omni creaturæ. Per arcam testamenti, reliqua
 omnia legalia intelligit. Nihil magis diuinum apud
 Iudæos; & vbi arca erat, offerebantur sacrificia.
Non dicent vltra arca testamenti. Hoc est, nulla illius ratio
 habebitur, non vltra in ea gloriabuntur, neq; eam ho-
 noris causa nominabunt. Ascendere in cor, & recor-
 dari, idem est. *Nec fiet vltra.* Nēpe alia arca. Vel nō fiet
 vltra quid simile, sicut fieri solebat, vt arca Domini fe-
 ratur in bellum, pro victoria adipiscenda. Chald. Pa-
 raph. Nec commouebuntur, nec in ea amplius inibūt
 prælium: hoc est, non recedent ab vno loco in alium.
 Vel fieri, ponitur pro offerri. quasi dicat, nō amplius
 offerent sacrificia ante arcam. Nam & verbum. *קָרַב*
afah, quod hīc habetur in Heb. facere, præparare, & sa-
 crificare, & offerre significat. vt Exod. 10. vbi nos ha-
 bemus, holocausta dabis nobis quæ offeramus Domi-
 no, in Heb. est idem verbum, quod hīc ponitur. & si-
 militer Leuit. 16. vbi nos legimus, Cuius exierit fors,
 Domino offeret illū. &c. Sic Leuit. 15. vbi nostra lite-
 ra habet, faciet vnū pro peccato, eadē est vox in Heb.
 quæ offerre, significat: sic Num. 6. & 8. De trāslatione
 porrò Sacerdotij, & sacrificiorum, & illorū cessatio-
 ne, vid. D. Paulum ad Heb. 9.

In tempore illo vocabitur Ierusalem solium Domini: & cōgre-
gabūtur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Ierusalem,
& non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. Per Ie-

Heb. 11. b. Ierusalem Ecclesiā intelligit. vnde D. Pau. Accessistis ad
Apoc. 21. ciuitatem Dei viuētis Ierusalem. Et in Apocalyp. Vi-
 di ciuitatem sanctam Ierusalem descendētem de cæ-
 lo. Hęc est solū Domini: sic enim ipse dixit. Ego ero
 vobis

vobiscum vsq; ad consummationē seculi: quasi dicat, *Matt.* 28.
 Non sedebit vltra Dominus super Cherubin, neq; e-
 rit illius solium, propitiatorium, neq; templum, sed ip-
 samet Ierusalem erit solū eius. Super solū Dauid, & *Isa.* 9.
 super regnum eius sedebit, ait Isayas. Et Angelus ad *Luc.* 1.
 Mariā. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris
 eius. *Et congregabūtur ad eam omnes gentes.* Hoc est, nomē
 Domini inuocantes, ipsum solum colentes. vel in vir-
 tute Domini, qui eos ad fidem vocabit, & adducet.
Non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. hoc est,
 Nō sequētur praua sua desideria, prauos errores. Qui
 vult venire post me, ait Christ⁹, abneget semetipsum. *Luc.* 9.
 Et Apost. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixe- *Gal.* 5.
 runt cum vitijs & concupiscentijs. Et idem paulò in-
 ferius. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perfici-
 etis. Post cogitationes cordis sui mali, habent Sept.
 & Chald. Paraph. Alij obstinationem, vel duritiam
 vertunt.

In diebus illis ibit domus Iuda ad domū Iſraēl, et veniēt simul
de terra Aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris. De
 conuersione ad fidem manifestè loquitur. Per terrā
 datam patribus, Ecclesiā intelligit, quæ per illam præ-
 figurata est: sicut enim illa non irrigabatur aqua Nili,
 vt terra Ægypti, sed de cælo expectabat pluuias: sic
 Ecclesia non innititur argumentis ex humana Philo-
 sophia petitis, sed de cælo Spiritum Sāctum accepit,
 cuius sapientia & donis irrigatur. Per terram Aquilo-
 nis, infidelitatem intelligit, vel mundum, vbi diabolo,
 & cōcupiscentijs, & peccato seruimus, sicut Iſraēlite
 in captiuitatem adducti seruiebant gentibus. Porrò
 quod ait, *Ibit domus Iuda ad domū Iſraēl,* hūc habet sen-
 sum con-

sum. Cōiugetur domus Iuda, cum domo Iſtaël. Sic: Chald. Paraph. Sed & de Ierusalem, quæ ad Iudæam spectabat, profecti sunt prædicatores Euangelij, vt ex omnibus partibus vocarent ad fidem, Vnde Isa. 3. De Sion exhibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Qui audit, dicat veni. dicitur in Apocalypsi. Qui charitate Dei feruet, fitit aliorum salutem, neq; satis est illi ad Deum venisse, sed vt alios etiam adducat, omni studio curat.

Ego autem dixi. Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram exercituum gentium? Et dixi. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Illis, quos ad fidem vocaturus est, promittit etiam daturum se cælestem patriam, terram viuentium. *Dixi.* Cogitavi, qua ratione inter filios meos te annumerem. & hæreditatem cælestis patriæ tibi conferam. Alij dialogum quendam dicunt esse, quo interrogat, quomodo quis possit fieri filius Dei: & respondet, id fieri posse per fidem in Deum, & charitatem, & bona opera, quæ à charitate emanant. Vel quomodo ponam. hoc est, profectò ponam. Vel quasi complacens sibi de eo, quod facturum erat: Quomodo, inquit, ponam. &c. Dedit eis potestatem filios Dei fieri: his qui credunt in nomine eius, ait D. Ioannes. Et idem alibi. Videte, qualè charitatè dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus Et D. Pau. Si filij, ergo heredes. Vocatur autè cælestis patria, hæreditas præclara exercituum, vel multitudinis gentium: iuxta illud quod legimus in Apoc.

Ioan. 1

1. Ioan. 3.

Rom. 8.

Apoc. 7.

Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & populis, & linguis. &c. Alij ponere in filios, exponunt, dare innumerabilem progeniè;

progeniè; quod Ecclesiæ sanctæ cōcessum est. Chald. Paraph. Quomodo prosperabo te in filios. Septuag. habent, Et ego dixi: fiat Domine, quia ordinabo te in filios. Sunt autè, vt interpretatur Theodor. verba illa, fiat Dñe, ipsius Prophetæ, qui letus à promissionibus ait, fiat Dñe vt promittis. Amē. Deinde diuinam promissionem concludit, ordinabo te. &c. *Et dixi patrem vocabis me.* Me solum coles, me solum patrem, & Dominum vocabis, non iam lignum, vel lapidem, mihi inferuire studebis. Vel hæc ad promissionem adhuc spectant, iuxta illud D. Pau. Non accepimus spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepimus spiritum filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Iuxta alios, hæc respōdet, qua ratione possit aliquis filius Dei fieri, & hæreditatem filiorum adipisci: si rectam scilicet fidem teneamus, & Deo adhæserimus per charitatem, & illius voluntatem facere studuerimus. Frustra Deum patrem vocat, qui post illum non ingreditur voluntatem ipsius perficiendo. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vñi vultis perficere, dicebat Christus. *Non cessabis.* Cōstantia opus est, & perseverantia vsq; in finē. Non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Sic etiā qui cælestem hæreditatè cōsequuntur, patrē Deū vocant, cuius præclaræ hæreditatis participes facti sunt: & incessanter illi adhærent, à cuius voluntate nunquam vel latum vnguē recedunt. Chald. Paraph. Dominum meū inuocabis corā me, & à cultu meo non reuerteris. Septuag. Et si patrem inuocatis me, & à me non auertimini, perseverabitis in meo cultu, si me vt patrem ac Dominū agnoscitis. *Sed quomodo si contēnat mulier amatorē suum, sic contempsi me do*

Rom. 8. c

Ioan. 3. f.

me do

me domus Israel, dicit Dominus. Hoc de Iudæis incredulis Christi tempore intelligi potest, qui oblatam salutem cōtēpserunt: vel de illis, ad quos Ieremias sermo nō habebat, quasi dicat. Frustra ego tot ac tanta promitto eximio cū amore, nā ecce cōtēnor. Amatori se cōparat Deus, qui mulierē aliquā deperit, à qua tamē cōtēnitur. Vbi & immēsam Dei bonitatē, & summā hominis ingratitude[m] cōtēplari licet. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et dilexit me, & tradidit seipsum pro me. In hoc est charitas Dei, ait D. Ioan. nō quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Et misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Et cū inimici eſſemus, Christus pro nobis mortuus est. Et tamē ad tam immēsum Dei amorem frigemus. Magnes amoris amor. Si amare pigebat, redamare non pigeat. Sed heu piget redamare, imo & amatorem nobilissimū, pulcherrimum, ditissimum contemnimus nos vilissimi vermes. *Contempsit* (ait) *me domus Israel.* Filios enutriui, & exaltaui: ipsi verò spreuerunt me. Quòd chanaanæus contemnat, quòd Scythæ, quòd Arabes, nihil mirum: nō enim cognoscunt me. Sed Israēl, vbi magnū est nomen meum, quem ego coęquavi primogenito meo, obstupescite cæli super hoc. Quòd si Israēlem Deum contemnere immanissimum scelus est, quid erit Christianum Deum contemnere? Post sanguinis effusionem, post flagella, post crucem, post acerbissimam mortem, hīc mens deficit, obstupescit animus, lingua palato adhæret. Chald. Paraph. Sicut præuaricatur mulier in maritum suum, sic præuaricata est in verbum meum domus Israēl. Quidam legunt. *Quemadmo-*

Apo. I. b.

Gala. 2. d.

I. Ioan. 4.

Rom. 5.

Isa. I.

Psal. 75.

Eccle. 36.

madmodum fidem frangit famina amatori suo, sic fidem fregisti mihi. Verbum quod in Hebr. habetur est à radice *בגד* bagad, quod præuaricari, fidem frangere, & contemnere significat. *Vox in vijs audita est, ploratus & ululatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliui sunt Domini Dei sui.* D. Hiero. & Theodor. ita intelligunt hunc locum, vt sit vox, & ploratus pœnitentiū, & ploratiū propter peccata sua. In Heb. Vox super loca edita audita est, fletus deprecationum filiorum Israel. Lyra intelligit voces esse, & ululatus populi, eorū nempe, qui vastata Ierusalē captiui ducebantur: contemptum enim sequuta est pœna, quam hic prophetat. *Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras.* Occurrit Dominus pœnitentibus, & desentibus peccata sua. vel viam ostendit, qua possint Deum placare, & pœnā effugere, nēpe si ex corde cōuertantur. Non satis est plorare, nisi conuertaris, & vitā in melius mutes: vtrunq; necessariū est ad verā pœnitentiā. *Filij reuertentes.* vide supra. *Sanabo auersiones.* Hoc est, rebelliones, peccata, & iniquitates v̄ras condonabo. Sūt ergo peccata egritudines, & vulnera animę: quę sanātur, quando condonātur. Quoniā putruerāt, & corruptæ sunt cicatrices meę à facie insipientiæ meę. Dum vulnera negligis, dum medicinam non quæris quasi insipiens ac demens, putrescunt vulnera, cicatrices corrumpuntur. Sapiens ille, qui omni studio vulnera declinat: quòd si vulnerari contingat (Militia est enim vita nostra. & varius est euentus belli) dolens ac flens ad eum properat, qui ait, Sanabo auersiones vestras.

Ecce nos venimus ad te. tu enim Dominus Deus noster. Loquitur

tur

Psal. 38.

Iob. 7. d.

tur in p̄sona eorū, q̄ recipiētes admonitiōē factā, ad Deū ex corde reuertūtur. Agnouim⁹, aiūt, peccata & vulnera nostra, venimus ad te tāquam ad medicum,

Ioan. 6. e.

Nemo potest venire ad me, ait Christus, nisi pater meus traxerit eum. Prius vocauit, conuertimini ad me, quā dicerent, Ecce nos venimus ad te. Neq;

Psal. 26. solum vocauit, sed traxit. Vox Domini in virtute, vox

Domini in magnificentia, vox Domini confringentis

Can. 8. d. cedros. Fac me audire vocē tuam, orabat sponsa. Vo-

ca, & fac vt audiam, da vocitūā vocē virtutis. *Tu enim es Dominus Deus noster.* Fugitiuos se seruos fatētur, qui à Domino suo recesserant. Reuertimur fugitiui serui ad te, qui es Dominus noster, sine quo non potest nobis bene esse.

Verè mendaces erant colles, & multitudo montium. Verè in Domino Deo nostro salus Israël. Feçellerunt nos, aiunt, falsi Di, quos coluimus, & in quibus spem nostrā collocauimus, à te solo salus nostra depēdet, tu solus salus nostra es. Per colles, & montium multitudinem, idōla intelligit, quæ in collibus, & in mōtibus colebāt. Magno numero, quasi dicat, quantumuis multi essent, nihil nobis profuerūt. Noli in collibus, noli in mōtibus spem tuam collocare, neq; illorum celsitudine deci-

Zuc. 3. b. piaris: mendaces enim sunt, & omnis collis & mōs hu-

1. Cor. 1 miliabitur. Et perdet Dominus sapiētiā sapientū,

& dissipabit consilia principum. D. Hiero. Dicat hoc pœnitens, & omnem superbiam derelinquēs, & multitudinem montium, & collium, per quam superbiebat contra Deum: & humilitate prostratus loquatur, verè in Domino Deo nostro salus Israël. Septuag. Verè in mendacium erāt colles & fortitudo montium.

Chald.

Chald. Paraph. Vtiq; in vanū coluimus super colles,

& in nullum vsum congregati sumus super mōtes. In

Heb. ad literam habetur. Verè in vanū à collibus, tur-

ba, mōtibus (sub.) expectauimus salutem. Sentētiā

explicauit optimè noster interpret. Turba enim vel

multitudo (in montibus) multitudo est mōtium, hoc

est, idolorum mōtium. Alij, frustra multitudo nostra

collecta fuit in montibus, vt ab idolis, quæ ibi coleba-

mus, opem peteremus. In eandem sententiā potest

litera nostra interpretari: vt per multitudinem mon-

tium, multitudinem collectam in montibus intelliga-

mus. *Verè in Domino Deo nostro salus Israël.* Neq; enim a-

liud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo

oporteat nos saluos fieri. Et vocabis nomen eius Ie-

sus: ipse enim saluum faciet populum suum à pecca-

tis eorū. Salutare tuū expectabo Dñe, dicebat Iacob *Ge. 49. c.*

morti propinquus. Et viderūt oculi mei salutare tuū,

dixit Simeon. Hic verus Deus est: neq; enim saluare

posset, nisi esset Deus, quoniā in Dño Deo nostro sa-

lus Israël. Ecce Deus noster veniet, & saluabit nos, cla-

mat Isaias. Et saluabo eos in Domino Deo suo, non

saluabo eos in arcu, & gladio, & bello, & in equis, &

in equitibus, ait Oseas. Propheta.

Confusio comediti laborem patrum nostrorum ab adolescētia no-

stra, greges eorum, & armenta eorum, filios eorum, & filias eo-

rum. Per confusionem, idololatriam intelligit: quæ &

mendacium, & confusio vocatur, quòd fallat, & con-

fundat eos, qui spem collocant in falsis dijs, iux-

ta illud. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, *Psal. 96.*

& qui gloriantur in simulachris suis. Per laborem, o-

pes labore partas intelligit. Idololatriam, ergo, aiunt,

perdi-

perditionis & vastationis sibi causam fuisse ab adolescentia sua. Ex quo populus ex Aegypto eductus vitulum adorauit, multis cladibus est affectus, donec tandem in captiuitatem adductus est. Vid. lib. Iudicum, & Regum. Comedere, pro consumere, & vastare. Theodo. interpretatur eo sensu, quod idolis greges, & armenta, & filios & filias offerebant: ideoq; idololatria consumpsit greges, & filios. Ex quo nihil utilitatis habuerunt, sed vltra animarum interitum, pudorem, & confusionem sibi acquisserunt. Chald. Parap. Confusio autem peccatorum cōsumpsit laborem patrum nostrorum. &c. Hoc est, pœna cōfusionem adducens peccatis nostris debita. quo etiam sensu possumus literam nostram interpretari.

Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Deo nostro peccauimus nos; & patres nostri ab adolescentia nostra, vsq; ad diem hanc: & non audiimus vocem Domini Dei nostri. Hoc est, manebimus captiui multo tempore confusione pleni; ignominia quasi stragula cooperti. Per dormitionē, diurnā captiuitatem significauit. Sic in Ezech. per dormitionem Prophetæ, diurnitas captiuitatis designatur. Sic in Isaia, In doribus dormietis. Sic D. Paulus fructum peccati pudorē esse dixit. Quem fructum habuistis in ijs, in quibus nunc erubescitis? Sic impij omnes, qui à Deo recedunt, neq; volunt Deum audire, vt ad illum reuertantur, & pœnitentiā agant, dormient in cōfusione sua, operti perpetua ignominia.

ARGUMENTVM.

Ad verā cōuersionē populū hortat. Iudex vastatio prædicit propter cordis malitiā: Cōpatit Prophetæ.

CAP. IIII.

CAP. IIII.

Reuerteris Israël, ait Dominus, ad me conuertere: si abstuleris offendicula tua à facie mea, non commoueberis. 2. Et iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes, ipsumq; laudabunt. 3. Hæc enim dicit Dominus viro Iuda, & et Ierusalem, Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. 4. Circumcidimini Domino, & auferite praputia cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Ierusalem: ne forte egredietur vt ignis indignatio mea, & succendatur, et non sit qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum. 5. Annuntiate in Iuda, et in Ierusalem auditum facite: loquimini, et canite tuba in terra: clamate fortiter, et dicite, Congregamini, et ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. 6. Confortamini. nolite stare, quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. 7. Ascendit leo de cubili suo, et prædo Gētium se leuauit: egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinē: ciuitates tuæ vastabuntur, remanentes absq; habitatore. 8. Super hoc accingite vos cilicys, plangite et vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à vobis. 9. Et erit in die illa, dicit Dominus, Peribit cor regis, et cor principum: et obstupescunt sacerdotes, et propheta consternabuntur. 10. Et dixi, Heu, heu, heu Domine Deus, ergone decepisti populum istum et Ierusalem, ita trāsdicens, Pax erit vobis: et ecce peruenit gladius vsque ad animam? 11. In tempore illo dicetur populo huic et Ierusalem, Veni vrens in vijs que sunt in deserto, via filiæ populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandum. 12. Spiritus plenus ex his veniet mihi: et nunc ego & loquar iudicia mea cum

Conuerteris. 16. MS.

*habita tori M S. G. C. Verum R. Hier. & H. nō addunt. Osee.

10. 12.

sup. 1. 14

Inf. 59. 9

* nobis.

7. M. S.

Hic. R.

H. G. C.

Simili-

ter tex-

tuilegūt

Gq. atq;

ita trāf-

tulerūt

Hier. te-

ste Sep.

* Sed M

S. Q. n.

eis. 13. Ecce, quasi nubes ascēdet. et quasi tempestas currus eius: velociore aquilis equi illius: vā nobis quoniam vastati sumus.

14. Laua a malitia cor tuū Ierusalē, vi salua fias: vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ. 15. Vox enim annunciantis a

* Dicite Dan, & notum facientis idōlum de monte Ephraim. 16. * Conci-
gētibus Gentes, Ecce, auditum est in Ierusalem custodes venire de
M S. R. terra longinqua, & dare super ciuitates Iuda vocem suam. 17.

Hiero. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me
Q. n. ad iracundiā pronocauit, dicit Dominus. 18. Via tuæ, & cogita-

Sa. 1, 3, 5. tionēs tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tuā, quia amara, quia te

tigit cor tuum. 19. Ventrem meū, ventrē meum doleo, sensus cor-
dis mei turbati sunt in me: nō tacebo quoniā vocem buccinæ audi-
uit anima mea, clamorem prælij. 20. Cōtritio super contritiōnē

vocata est, et vastata est omnis terra: repente vastata sunt taber-
nacula mea, subito pelles meæ. 21. Vsquequo videbo fugiētē, au-

diā vocem buccinæ? 22. Quia stultus populus meus me nō cogno-
uit: filij insipientes sunt, et vecordes: sapientes sunt, vt faciāt ma-

la, bene autem facere nescierūt. 23. Aspexi terrā et ecce vacua
erat, et nihili: et cælos, et nō erat lux in eis. 24. Vidi mōtes, et ec-

ce mouebātur: et omnes colles cōturbati sunt. 25. Intuitus sum, et
nō erat homo, et omne volatile cæli recessit. 26. Aspexi, et ecce

Charmelus desertus, et omnes urbes eius destructæ sunt a facie
Domini, et a facie iræ furoris eius. 27. Hæc enim dicit Dominus,

Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem nō faciā.

28. Lugebit terra, et mœrebit cœli desuper: eo quod loquutus
sum, cogitavi et non pœnituit me, nec auersus sum ab eo. 29. A

uoce equitis, et mittentis sagittā fugit omnis ciuitas: ingressi sunt
ardua, et ascenderunt rupes: uniuersæ urbes deuelictæ sunt, et nō

habitat in eis homo. 30. Tu autem vastata quid facies? cum ve-

stiteris te coccino, cū ornata fueris monili aureo, et pinxeris stibio
oculos tuos, frustra cōponeris, contēpserūt te amatores tui, animā
tuam

tuā quærent. 31. Vocē enim quasi parturientis audiuī, angustias
vt puerperæ. Vox filia Sion * inter morientes, expādentesq; ma-
nus suas: vā mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

E X P L A N A T I O.

Reuertēris Israēl, ait Dñs, ad me cōuertere. Hoc
est, si decreueris ad me reuerti, plenē & pfe-

tē cōuertere: vel ne tardes, facito hoc firmo
& cōstātī animo, quo pigritiā omnem excu-

tias, impedimēta omnia dirūpas. Sep. Si cōuersus fue-
rit Israēl, dicit Dñs, ad me, cōuertēt: hoc est, reuertēt

ex captiuitate: siue cū fecerit, q̄ in se est, vt ad me cō-
uertat, cōferā ego auxiliū meū, vt possit verē & plenē

cōuerti. Chal. Para. Si cōuertēris Israēl ad cultū meū,
dicit Dñs, acceptabilis erit cōuersio tua, antequā sig-

netur sentētia tua. quasi dicat, cōuertere, dū tēpus ha-
bes. Dū tēpus habem⁹, operemur bonū. Et ambulate

dū lucē habetis, vt nō tenebrę vos cōprehēdant. Alij
interpretant, Si reuerti voles, ô Israēl, in me quiesces,

trāquillē ages apud me, pace animæ & corporis frue-
ris. Possumus etiā hoc de conuersione ad Christi fidē

intelligere: vt sit sensus. Cū ad me reuertēris Israēl
reliq̄ta obstinatione tua, cōuertēris ad me perfectē, re-

linques omnē idololatriā, omnē iniquitatem, & quief-
ces in me, nō timebis inimicos tuos, inuenies requiē

animæ tuæ. Multa sunt, quę cōuersionē nrām impe-
diūt, etiā postquā decreuimus cōuerti: Nā & funibus

peccatorū cōstringimur, & peccādi inueterata cōsue-
tudine premimur. Et aduersarius noster, quos semel

suæ ditioni subiecit, ne illius manus euadāt, totis viri-
bus conat̄ detinere: non secus ac Pharao filios Israēl,

ne ex Ægypto egrederētur. Cōstātia igitur opus est,
& vigo

* inter
morien-
tis expā
dentisq;

B M S.
H. G. C.

Gal. 6. c.
Ioā. 12. 0.

Mat. II. b & vigore animi. Hinc illud. Regnū cœlorū vim patitur, & violenti rapiūt illud. *Si abstuleris offendicula tua à facie mea, nō cōmoueberis.* Fructū verē cōuersionis ostendit. Offendicula vocat idōla, quæ offendiculo illi fuerāt, vt rueret, & quorū cultu Deū offendebat. Alij, abominations tuas: ita Chal. Par. idololatriā nēpe, & flagitia omnia, quibus De⁹ offendit, & quæ Deus abominatur. *A facie mea*, hoc est, corā me, qui omnia video, quē nihil latet. *Nō commoueberis*, Vel nō demigrabis, hoc est, nō ibis in exiliū, nō ducēris captiu⁹. *Peccatū* peccauit Ierusalē, propterea instabilis facta est. Vel nō cōmoueberis, pacificē ages, non timebis. fugit impius nemine psequēte. Iustus autē quasi leo cōfidens absq; terrore erit. Et semp p̄sumit s̄ua pturbata cōsciētia. Et vir hypocrita inconstās est in omnibus vijs suis. Et nō est pax impijs. Sep. cū superiori clausula cōiūgūt, Si abstuleris abominationē ei⁹ ab ore ei⁹, & à facie mea timuerit. Sic etiā alij exponūt n̄am literā, cōiungendo clausulā hāc cū superiori, hac ratione. Si reuertaris Israël, ait Dñs: si ad me, inquā, reuertaris, si abstuleris offendicula tua à facie mea, nō cōmoueberis. *Et iurabis, viuit Dominus in veritate & in iudicio, & in iustitia.* Hoc est, Deum solum coles, non iurabis per falsos Deos, sed per nomē meū. Iuramētū enim suo loco, & tēpore, & debitis cū circūstantijs p̄stitū, in honorē Dei cedit: profiteamur enim Deū omnia videre, & veracē esse. Nō hortatur ad iuramētū, sed vt nō iuret p̄ falsos Deos, sed p̄ verū Deū, idq; debito modo. Nolite iurare, ait Christus in Euangelio, sed sit sermo verus, est, est, nō, nō: q̄ ampli⁹ est, à malo est, quasi dicat. sic viuite, sic cōuersamini omni mēdacio proligato, vt nul-

vt nullo opus sit iuramento. propterea enim necessarium est aliquando iuramentū, quia mentiri solemus. Comites autem iuramēti hīc explicātur; sunt autem Veritas, vt verum sit, quod Iuratur: iudiciū, vt nō temerē, sed vbi opus est, iuramento vtamur: Iustitia, ne quid iniustum facturos iuremus, sed quod licitū est, & iustum: iniuriam enim Deo facit, qui eum in testē adducit rei, quam ipse detestatur, quasi illum iniquitatis sociū, & participē velit facere. *Viuit Dominus.* Hac iuramenti forma utebantur Sancti Patres in veteri testamento, vt ait D. Hierony. ad condemnationem mortuorum Deorum, per quos iurabant Idololatrā. *Et benedicent eum gētes, ipsumq; laudabunt.* Deum nempe, quasi dicat; Tuo exemplo prouocabis gentes, vt Deū benedicāt, & eum laudent, quod talem habeat populum. Sic Christus, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. *Contra* de impijs dicebat Paulus. Propter vos nomē Dei blasphematur. Sic Theodor. Vel de Israele intelligit, vt sit transitus à secunda ad tertiam personam, quod frequēs est in Prophetis, quasi dicat. Ita prospere habebis, si ad me fueris conuersus, & iustitiam colueris, vt omnes te benedictionibus prosequantur, & laudibus extollant. Chal. Paraph. Benedicentur populi in Israël, & in ipso laudabūtur. Sic etiam in Heb. ad literam. Et benedicent se in eo gentes, & in eo laudabunt se. Hoc est, cū voluerint bona sibi precari, dicent: faciat mihi Deus sicut Israël. & cū aliquē laudare voluerint, dicent: similis est Israël. D. Hiero. Cū hoc fecerit Israël, quod supradictum est, & per Apostolos magister fuerit gē-

*Mat. 5. b**Rom. 2. d*

tium, tunc benedicent, siue benedicentur in eo omnes gentes, & ipsum laudabūt, quod salus processerit ex Israel.

Hæc enim dicit Dominus viro Iuda & habitatori Ierusalem. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Circumcidimini Domino, & auferite præputia cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Ierusalem. Ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum. Modum & rationem veræ conuersionis docet, & qua ratione animum præparare debeant ad verbum Euangelij suscipiendum, vt scilicet diligenti & studiosa oratione animum purgent per pœnitentiam ab omni crimine, mudent ab omni prauo desiderio & cogitatione, & promptos & faciles se exhibeant ad parendum Deo. Nouale est, quod alternis annis seritur, vel aruus nunc primum ad sementem proficissus. Nouare verò nouale, est diligenti & studiosa oratione purgare, oēs suffodere vepres, sentesq; auferre, vt munda semina, munda arua suscipiant. Id spiritualiter fit per pœnitentiam. Serere autem super spinas vocat, cultum idolorum simul cum vero Dei cultu retinere, religionem exterius colere, & vitia sectari. Sed

I. Cor. 10. non potestis, ait Apost. mensam Dñi participes esse, & mensam demoniorum. Quæ cõuentio lucis ad tenebras,

2. Cor. 6. d & Christi ad Belial? Sunt qui vellent Deo inferuire, & carni simul, & mundo. Sed nemo potest duobus dominis seruire, ait Dñs. Et, Qui vult venire post me, ab

Luc. 9. c. neget semetipsum. Et, Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Rursus aliud, inquit, cecidit super spinas, & simul exortem spinæ suffocauerunt illud:

Luc. 8. a. semen nempe verbi Dei. Quod autem in spinis cecidit: hi

dit: hi sunt, qui audierunt, & à sollicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ; eantes suffocantur, & non referunt fructum. Ille ergo perfecte nouat nouale, qui non tantum animum ab omni scelere expurgat, sed nec etiam vitæ sollicitudinibus implicatur, aut diuitiarum amore occupatur, quinimo omnibus relictis, Christum sequitur. Volo vos sine sollicitudine esse, ait D. Pau. Sed qua ratione? Audi. Qui habent vxores, tãquam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Chal. Paraph. Facite vobis opera bona, & nõ quærat saluam in peccatis. *Circumcidimini Domino.* Explicat, quid sibi velit, cum subiungit. *auferite præputia cordium vestrorum.* Epegegesis. Exteriori circumcissione hominibus circumcidimur: sed interiori cordis circumcissione Domino, qui cor intuetur. Præputia cordium sunt, cordis obduratio, praua desideria, pessimæ cogitationes. Vnde Christus. Ex corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, &c. & hæc sunt, quæ coinquinant hominem. In circumcisos auribus, & corde vocauit D. Stephanus Iudæos, quod haberent cor induratum, & aures obturatas ad verbum Dei suscipiendum, & illi obtemperandum. Septuag. Circumcidite duritiam cordis vestri. Chald. Paraph. Conuertimini ad cultum Domini, & auferite impietatem cordis vestri. *Ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.* Hoc est, q vos liberet è manibus meis, cum puniero. Cotinet indignationem Deus, quãdiu nõ punit: egreditur autem, cum punit. Vnde D. Pau. Tu autem secundum

I. Cor. 7. f

Mat. 15. b

Rom. 2. d

duritiam tuam, & in ipœnitēs cor thesaurifas tibi irā in diem vindictæ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quā diu ergo in peccatis perseueramus thesaurizamus nobis irā, vt maiori postea impetu egrediatur, instar fluminis, quod impedimento sublato, quo aquæ fluxus detinebatur, magno impetu fluit. Hinc Daniel. Fluuius

Dan. 7. c.

igneus rapidus egrediebatur à facie eius. Chald. Par. Ne fortē egrediatur, quasi ignis, furor meus: & consumat absq; misericordia. *Propter malitiam cogitationū vestrarum.* Obserua, ait D. Hiero. aduersus eos, qui dicūt in cogitationibus non esse peccatum. Hæc sunt præputia cordiū circuncidenda, quæ nisi circuncidantur,

Genes. 17

excandescet in nos ira Dei, cuius est illa vox. Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, debetur anima illa de populo suo. quod nunc de spiritali circuncisione venit intelligēdum. Sic reuertēte Moyse

Exod. 4.

se in Ægyptum, occurrit Dominus volens occidere eum, nempe quod filium suum non circuncidisset, & tulit Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui. Magna certē Dei ira, vt etiam Moysen sibi charissimum, per quem statuerat salutem populo suo dare, velit occidere. sed hæc propter nos scripta sunt. Circūcisio cordis in spiritu, nō litera (ait Apost.)

Rom. 2.

cuius laus nō ex hominibus, sed ex Deo est. Et nos sumus circūcisio, qui spiritu seruiuimus Deo: & gloriamur in Christo Iesu, & nō in carne fiduciā habētes.

Phili. 3. d

Annunciate in Iuda, & in Ierusalē auditum facite: loquimini & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite. Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. cōfortamini, & nolite stare, quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. Prædicat terribilem aduentum

Nabucho

Nabuchodonosor. Vtitur autē Prosopopœia quadā, quasi adhortantis, vt se ad loca tuta quā citissimè recipiant, vt imminentem Chaldæorum aduentum significet. Annunciate, ait, imminere calamitatem, adesse iam hostem, qui deuastet. Clangite tuba, vt omnes se recipiant in ciuitates munitas, & loca tuta. ferte vexillum in fastigium arcis Sion, vt omnes intelligāt bellū imminere. *Confortamini, nolite stare.* Hoc est, nolite foris manere, recipite vos in loca tuta. Chal. Par. migrate & non moremini. vel fugite: non quod eos velit fugere, sed vt ostendat ad eō potentem futurum hostē, vt neq; securi possint manere in ciuitatibus, quātumuis munitissimis. *Ab Aquilone.* Hoc est, à Chaldea, vt sepe diximus. Excitabo, ait, à Chaldea Nabuchodonosor, qui cōterat, & perdat vos. Omnia quæ hīc dicuntur, fieri solent imminente hoste aliquo crudeli: quod significare voluit Propheta hoc genere locutionis.

Ascendit leo de cubili suo, & prædo gentium se leuauit: egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinem: ciuitates tuæ vastabuntur, remanentes absq; habitatore. Nabuchodonosorem leonem uocat, & eius speluncam Babylo-nem: quem & prædonem gētium dicit, quod multas gentes debellasset, & suo imperio subiecisset. Chald. Paraph. Migravit rex de arce sua, & disperdens populos profectus est cum exercitu suo; egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in defolationē. Iam verò truculentissimo leone seuiente, & vastate omnia, de quo. D. Petrus aduersarius vester diabolus, tanquā

1. Pet. 5.

catholicā

catholicam ciuitatem munitam, vt ab erroribus protegamur, & Christi munimenta nos teneant. Nemo saluatus est in diluuiio nisi in arca: Neq; in vastatione Iericho, nisi in domo Raab. Hic signum leuatum est,

I. Cor. 1. Christus crucifixus, Iudæis scandalum, gentibus stultitia, nobis autem Dei virtus & sapientia. signum, cui contradicitur ab infidelibus, à carnalibus, à superbis, *Luc. 2. e.* quibus positus est in ruinam: sed in resurrectionem poenitentium, humilium, errores & culpas suas agnoscendum & detestantium, & qui ex animo ad illum confugiunt. Neq; contra errores tantum protegimur in arce ista munitissima, sed etiã contra omnia diaboli tẽ

Eph. 6. c. tamẽta. Est hic lorica iustitiæ, scutum fidei, galea salutis, & gladius spiritus verbi Dei. Sæuiat quantumuis leo, rugiat vt terrorẽ incutiat, super aspidẽ & basiliscũ ambulabim⁹, & cõculcabitur leonẽ & draconẽ. Vicit leo

Psal. 90. de tribu Iuda leonẽ sæuientem, vt iam cũ leone deuictio nobis sit congregiendum: in cuius ore Sanson fauum mellis reperit, vt sæuitia vertatur in dulcedinẽ, & suggamus mel de petra, & oleum de saxo durissim

Rom. 8. e. mo: quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & faciet etiã cum tentatione prouentũ. *Cor. 10. c.*

Super hoc accingite vos cilicys, plangite et vlulate, quia non est auersa ira furoris Domini à vobis. Ad mœrorem, & plangentum hortatur ob imminetia mala, quæ non aliter vitare poterant, nisi per verã poenitentia. Accingi cilicys vel saccis, gest⁹ est hominis mœretis, & dolentis. Hortatur ergo ad poenitentia, vt possint auertere à se irã Dñi: quæ, quandiu in peccatis perseuerabant, non erat auersa ab eis. Niniuiteq; vestiti sunt saccis, & ieiunauerunt, & placatus est Dñs. Non ergo Deo displicent ex-

Ion. 3.

ternę

ternæ carnis macerationes, cilicia, ieiunia, humicubitationes, lachrymæ & plactus: quinimo eiusmodi placatur, si modò ex corde verè cõtrito prodeat: sed carnales homines dãnant ea, à quibus abhorret, quia volunt genio indulgere, inimici crucis Christi, quorum Deus vëter est, & finis in interitũ, & æternã pditionẽ.

Philip. 3.

Et erit in die illa dicit Dñs, peribit cor regis, et cor principũ, et obstupescẽt sacerdotes, et propheta cõsternabuntur. Quemadmodũ superius peccata regũ, & principũ, & sacerdotũ, & prophetarũ cõnumerauerat, q̄ hi p̄imi essent in præuaricatione, & illorum scelera essent grauiora, sic hic illorũ capitibus calamitatẽ maximẽ impẽdere docet. Perire cor, est deficere præ timore. dissoluetur pauore, ait, fugiet consiliũ, ab erit fortitudo, despondebunt animũ, ne possint se, & alios tueri. Obstupescẽt sacerdotes, qui scilicet nõ dixerũt, vbi est Dñs, cum illi⁹ manũ, & quidem grauissimã, adesse sentient, quã effugere nulla ratione valebunt. Prophetæ falsi, qui prophetabãt in Baal, cõsternabuntur, cum se de mēdacio cõuictos viderint, & seuerissimã Dei vindictã, quẽ cõtẽpserãt, presentẽ cõspexerint. Sed & ad eò graue erit malũ, vt & veri prophetę etiã cõsternãtur. Vnde Ieremias verus Dei Propheta in Spiritu hæc videns ait.

Heu, Heu, heu Domine Deus, ergone decipisti populum istum, et Ierusalẽ, dicens, pax erit vobis: et ecce peruenit gladius vsq; ad animã. Inde obstupescãtio, inde consternatio. Quid aliud expectarẽt, quàm quod illis accidit: illis nempe à falsis prophetis deceptis. D. Hiero. inde turbationẽ prophetæ natã interpretatur, quòd ea, quæ superius prophetarat prospera non intelligeret, quando essent adimplenda, quasi videri possit Deũ mentitum fuisse

fuisse per ipsum. Theodoretus de falsis prophetis intelligit, qui nomine Dei pacem promittebant, cum tamen Deus non loqueretur per illos. Ergone decipisti, ait, quasi dicat. Non equidem: ipsi se deceperunt, qui falsis Prophetis aures accommodarunt. Chald. Paraph. certè ecce Prophetæ mei decipiant populum istum, & Ierusalē dicentes: pax erit vobis, & ecce gladius occidit in populo. Heu, heu, heu. in Hebr. est **ההה** hah, de qua dictione diximus in principio huius libri. Septuag. ó dominator Domine. Chald. Paraph. Suscipe deprecationem meam Domine Deus. *Ergone decepisti.* In Heb. est **כח** achen, quæ particula certè, aut verè significat. sic etiam interpretari possumus literã nostrã. ergone decepisti, hoc est, verè decepisti, id est, permisisti decipi. *peruenit gladius vsq; ad animam.* vsq; ad intima. Acerbissimã plagã significat. Permittit Deus decipi p falsos Prophetas eos, qui se flagitijs coinquinare non cessant, & verbum Dei æquo animo non sustinent. Sic Achab, qui Prophetam Dei odio habet, quòd non loquatur secundum ipsius voluntatem, decipitur per falsos prophetas. Vid. Ezech. 14.

3. Reg. 22

In tempore illo dicetur populo huic, & Ierusalem, ventus vrēs in vijs, quæ sunt in deserto viæ filia populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandũ, spiritus plenus ex his veniet mihi. Et nũc ego loquar iudicia mea cum eis. Tempus aduentus exercitus Chaldæorum significat: multis verbis futuram calamitatẽ describit, si fortè timore percussĩ resipiscãt. Tunc ergo, ait, nuntij & exploratores, cum viderint exercitum aduẽtare, dicent. Ecce venit ventus vrens per viam deserti (sunt enim deserta inter Babylonẽ, & Ierusalem) non vt ventilet, & purget, sed vt deua-

stet, & perdat. Comparat exercitum Chaldæorum vento vrēti, qui omnia penetrat, cui nemo potest resistere, neq; eum declinare. *Ventus vrens.* Apud Hebræos eadem dicitio ventum, & spiritum significat. Vnde non nulli, spiritus, hęc legunt. Sic etiam Sept. spiritus erroris in solitudine viæ filia populi mei, non ad purum, neq; ad sanctum. quem locũ ita interpretatur Theodoretus. Ipsa experientia discent tempore calamitatum, quòd spiritus seductionis erat ille, qui loquebãt per pseudopphetas, nõ purus, nõ sanctus, neq; spiritus plenitudinis, cõpletius nẽpe veritatis, à quib⁹ scilicet pseudopphetis mala ista mihi prouenerunt.

In vijs quæ sunt in deserto viæ filia populi mei. Hoc est, in deserto, per quod venimus à Babylone in Iudæam. Alij legunt, ventus exiccans per vertices venit in deserto, viæ filia populi mei. hoc est, vbi est via, qua venitur Ierusalem. In Heb. est vox **ספא** sepaiim, quæ excelsa loca, colles, & vias etiã significat. *filia populi mei.* hoc est, Ierusalem, vbi est populus meus. Filiã vocat populi, quòd edificata esset à populo. vel filia populi, hoc est, filia quæ est populus. *Non ad purgandũ, &c.* Hoc est, nõ cõmodi causa, sed in maximã perniciem. *Spiritus plenus ex his veniet mihi.* Vehementiã calamitatis, & vbertatẽ supplicij significat, quasi dicat. Nõ erit inanis, efficiet quod volo. plenã faciet vindictã. *Ex his.* hoc est, ex vijs deserti, vel ex Chaldæis. Alij legunt, præ his. i. ventus vehementior, quã vt conueniat istis rebus, ventilationi nempe, & purgationi tritici, veniet cõtra me. Chald. Par. Quasi ventus meridianus super capita fluentorũ aquarum in deserto, sic est via congregationis populi mei, nõ ad ventilandũ, nec ad dispergendũ. Pro eo quod erranc-

errauerunt sequentes falsos prophetas; qui prophetabant eis in spiritu falsitatis: propterea exercitus populorum leuiore his sicut ventus, venient contra eos. Nunc enim in verbo meo adducam eos, & loquar vltionē iudiciorum meorum de eis. Iuxta hanc sententiam Chal. Paraph. Possumus etiam literam nostram interpretari, hac ratione, Quia populus meus ad suā perditionem profectus est per desertum, vt ad exteros populos auxiliij postulandi gratia se conferret, vel ad idola quærenda, faciam ego, vt per eandem viā deserti veniat exercitus Chaldeorum tanquam tempestas, & ventus vehemēs, qui populū meum deuastet. *Et nunc ego loquar iudicia mea cum eis.* Hoc est, iam ostendam iustitiam meam in eis, & dabūt poenas peccatis debitas.

Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius. Velociores aquilis equi illius. Væ nobis quoniam vastati sumus. Comparat exercitum Chaldeorum nubi caliginosæ, quæ citissimè in grandinem, & in tonitrua, & fulgura cōuertitur: vnde post nubem posuit tempestatē. Loquitur autem de curribus quib⁹ in bello utebant, vel curuum strepitum tempestati sæuissimæ comparat. *Væ nobis, quoniam vastati sumus.* Iuxta Hiero. vox est populi, cui cum propheta veluti digito demonstrasset Chaldeorum exercitum, ingemiscit, quasi iam vastationem suam præsentem videat.

Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias: vsq; quo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Si vis mala hæc effugere, mūda cor tuū ab omni scelere, neq; pmittas, vt vltra in te moram faciāt cogitationes prauæ. Lauatur cor lachrymis, & pœnitētia: sine qua non potest salus esse
his

his, qui peccauerunt.

Vox enim annūtiantis à Dan, & notū facientis idolū de monte Ephraim. Hoc est, Vox nūtorū, vel exploratorū annūciatū aduētare exercitū Chaldeorum, quasi dicat. Videor me audire iā annūciātis vocem. Dā fors iuxta libanum erat aquilonem versus, vbi erat Babylon: dein de venientibus Ierusalem occurrebat fors Ephraim, propterea à Dan & Ephraim nūcios. annunciare ait. Vocem annūciantis vocat nuncium, quemadmodū *Isa. 40. a* Isaias vocem clamantis, pro clamante dixit. Idolum vel iniquitatem, vel vanitatem vocat pœnam idololatriæ, & vanitatis, & iniquitatis, vel Regem ipsum Nabuchodonosor, qui vt Deum se fecit adorare in statua, quam erexit, vt videre est in Daniele. *Septua. Audietur dolor de mōte Ephraim. Chal. Para. Quia vox prophetarum, qui prophetāt aduersus eos, qui migrauerunt ad vitulum, qui est in Dan, & nunciant annunciations malas, venient sup eos occisores, eo quod seruierint simulachro, quod crexerat Michæas in mōte domus Ephraim.*

Dicite gentibus. Ecce auditum est in Ierusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super ciuitates Iuda vocem suam. Hoc est, sciant omnes gentes imminere iam vltionē, vt cognoscant Deum iustū esse, neq; iniquitates inultas relinquere. Custodes vocat milites. Vnde subdit. *Quasi Custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam prouocauit, dicit Dominus.* Qui scilicet tam diligenter obsideant, & munitionibus urbē claudant, vt vinearum agrorumq; custodes putes, ne scilicet aliquis effugere possit. *Vid. 4. Reg. 24. & infra. 52. Super muros tuos Ierusalē cōstitui custodes, ait Dominus. Isa. 62. b.*
hoc est

hoc est prophetas, qui prædicatione sua vigilabāt, v̄t Dei populum custodirent, ne idololatria, & vitia alia vineam Domini deuaſtarent. Qui pios hos custodes contempserunt, iustè in manus crudelium custodum traduntur, qui inuigilent vt perdant, & deuaſtent. Custodit te Dominus, custodiunt et Angeli, quibus Dominus mandauit de te, vt custodiant te. Custodit etiā aduersarius tuus, qui circuit quærens quem deuoret. Si neglexeris angelos, & Deū custodiētem vt saluet, deuoraberis à leone custodiēte vt rapiat, & perdat.

Psal. 90. *Via tua & cogitationes tuae fecerunt hoc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum.* Non est, quòd culpam in Deū reicias, aut in hostes: perditio tua ex te Israël. tu teipſam destruis, & perdis scelerib⁹ tuis. *Via tua.* hoc est, opera tua, & cogitationes tuæ pessimæ, quas dū reprimere negligis, ad praua opera te pduxerūt, & Deū scire nolētē coegerūt. *Ista malitia tua.* Hic fructus est, & pœna malitiæ tuæ, & quidē amarissima, quæ ad intima vsq; penetret, acerbissimèq; affligat. Vel malitiā vocat amarā, q̄ dulcē Deū ad amaritudinem prouocet, & scire cogat clementē. Pereat Samaria (ait propheta) quia ad amaritudinē prouocauit Deum suū.

Ose. 14. a *Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: nō tacebo, quia vocē buccinæ audiuit anima mea, clamorem prælij.* Dolet propheta præuidens populi vastationem, & imminētia mala. Ventrem posuit pro visceribus, & corde ipso vel mente, quasi dicat. Crucior valde præ dolore, mentis afflictionem patior, sic in *Psal. 30.* in *Psal. cōturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus: sensus mei turbati sunt, & quasi in stuporem ob vehementē dolorem veni, exanimis factus sum.*

sum. Septuag. Ventrem meum doleo. ventrem meū doleo, & sensus cordis mei me premit, anima mea lacerabitur & cor meum. Chald. Paraph. Viscera mea, viscera mea dolent mihi; mota est sustentatio cordis mei: rugit in me cor meum. In Heb. ad literam viscera mea vel venter, viscera mea doleo (et) parietes cordis mei tumultuantur, vel dolet mihi cor meum. Parietes vocat præcordia, quibus quasi parietibus circumdāt cor, Verbū Heb. *חיר* chir, parietē significat: metaphoricè sumit pro præcordijs. Noster autē interpres significāt⁹, sensus cordis mei, trāstulit. Sic verbū Heb. *המה* hamah, tumultum facere, vel strepitū sonare resonare significat. pro quo significātius, conturbati sunt, trāstulit, eadē sentētia manēte. *Nō tacebo.* clamabo, eiu labo præ dolore, si fortè dū me dolētem audierint, & ipsi doleāt. Iā enim videor audire me vocē buccinæ, & clamorē prælij: voces scilicet & clamores militū se inuicē adhortantiū ad occidendū, vastandū, pdendū.

Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repēte vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ. Multis cladibus afficiendum populum prædicit, nam & fame, & peste, & obsidione vexatus est, & tandem gladio, & captiuitate attritus. Vel contritio super contritionem, dicit: quòd cum iam decem tribus fuissent in captiuitatem adductæ, nunc duæ, quæ remanserant, essent conterendæ, & captiux ducendæ. Porrò per tabernacula, & pelles idem intelligit, quòd tabernacula ex pellibus fierent. Sic autem vocat domos Ierusalē, quòd ea facilitate destructæ sint, qua tabernacula, vel tentoria auferuntur: vel quòd cito cōpulsī sint inde migrare, vt nō domus, sed tentoria potius dicas, quæ

K ad bre

ad breue tempus parantur. Quando inimicus noster aduersus nos preualere incipit, nō vno tantūmodo vastat: contritio super contritionem, & Abyssus abyssum inuocat, & vnū peccatum in aliud trahit. Tabernacula autem sunt, quæ hīc possidemus: non enim habemus ciuitatem permanentem. Vt quid tāto sumptu palatia construis? cito relinques, breui migrabis. fac tibi amicos de Māmona iniquitatis, vt quando ab his tabernaculis migraueris, recipiant te in æterna tabernacula. *vsq; quo videbo fugientē, audiā vocem tubæ?* Hoc est, quādiu afflictio hæc durabit? Vel vtinā poenitentiam ageret populus, vt placaretur Deus, & feliciora populo annunciarem. Chald. Para. Quādo videbo ego signa, audiam vocem cornu. In Hebr. **דן** nes, à radice **דן** nasas, vexillum significat. à radice **דן** nus, fugientem significat, quemadmodum habet noster interpret, sic etiam Septuag. *Quia stultus populus meus me nō cognouit: filij insipientes sunt, et vecordes. Sapientes sunt, vt faciant mala: bene autem facere nescierunt.* Verba sunt Dei quasi respondentis Prophetæ, quasi dicat. Quid aliud visurus es quàm fugientem, & quid aliud auditurus es quàm vocem tubæ, cū nihil nisi mei contemptum in populo isto intueri liceat, nihil exhortationibus, neq; minis, aut terroribus proficiant, in nulloq; meliores fiant, quasi stulti & vecordes, quibus frustra quis seridē loquitur? Quid stultius? Cognouit bos possessorem suū, Israël autē me non cognouit. Insipientes, dum veris prophetis non credunt: vecordes, dum falsis fidem adhibent. Noli blandiri tibi de sapientia, noli te prudentem iactare: quādiu peccato locū das stultus es, insipiēs, vecors: talē te Deus iudicat, talem

te Spi-

te Spiritus Sanctus vocat. *Sapientes sunt, vt faciant mala.* Quot fraudes, quot doli. Quot insidiæ, quot calūniæ. Sed sapiētia hæc stultitia est apud Deū, terrena est, diabolica est. Serpēs callidior erat cūctis animātibus terre: sic isti ex patre diabolo, furor illis secundū similitudinē serpentis, astuti sunt, callidi sunt, vt decipiant, vt subuertāt, vt opprimāt, vt supplētent, vt assequantur, & in perniciē suā exoptāt: ad virtutē verò veluti stolidi sunt, indignū reputāt virtuti operam dare, sed eos qui virtuti studēt, irrident, & stultos reputāt. Sed nos equo animo feramus stulti videri propter Christū, vt cū ipso sapiētes simus, qui stulta fecit sapiētiā mūdi. *Aspexi terrā, et ecce vacua erat et nihili: et coelos, et nō erat lux in eis.* Idem significat, quod superiūs dixit, stultus populus meus: Terrā vacuā, & nihili, vocat homines, qui nēhil nisi terrā cogitāt, & vera sapientia vacui sunt. Per terrā, homines plebeios: per coelos, eos qui superioris ordinis sunt, vt Reges, Principes, Sacerdotes, legis doctores intelligit, qui stulti facti fuerāt, & lumen sapiētiæ in illis extinctum erat. Sic p̄ mōtes & colles infra homines mediocri cōditionis. Vel desolationē magnā his verbis describit, quæ & cēlos mœrere faciat, & montes & colles in stuporem adducat. sic Ezech. 32. *Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te. Et infra. Lugebit terra, & mœrebūt cœli.* Terra ergo desolata erat absq; habitatore, inculta erat, quod non esset, qui eam coleret, & cœli lucem retraxerāt ob mœrorem. Theodoretus. Hæc euenire solent his, qui delabuntur in calamitates, quibus lux non videtur esse lux, nec dies esse dies, neq; dulcia habere dulcedinē, sed omnia mutantur eis in contrarium.

K 2

vidi

Luc. 16. 0

I. Cor. 1. c

Isai. 1. a.

Psal. 113. Vidi mōtes, et ecce mouebātur: et oēs colles conturbati sunt. Præ stupore scilicet, & mœrore. Sicut etiā in *Psal.* mōtes & colles exultare dicunt, ad lætitiā magnā significādā. *Intuitus sum, & non erat homo, & omne volatile cœli recessit.* Hoc est, nullus erat in terra Iuda propter desolationē à Chaldeis factam, sed & volatilia recesserant, vt & ipsa etiam desolationem sentirent.

Aspexi, & ecce Carmelus desertus: & omnes vrbes eius destructæ sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris eius. Carmelus amānissimus, & fertilissimus, oleis cōsitus & arbutis, vineisq; condensus ad tantam venit solitudinem, vt eremi habeat vastitatem. *à facie Domini & à facie iræ furoris eius.* Hoc est, ob grauem Dei iram. Chald. Paraph. Vidi, & ecce terra Israël, quæ erat plantata sicut Carmelus, conuersa est, vt esset sicut desertū. Lamentabilis sanè ruina. Sic aduersario nostro animam vastante, vbi quondam virtutum chorus, & spiritualis lætitia, & exultatio, ibi vitiorum multitudo, & mœror. verfatur. Pertimescenda inimici nostri potentia. Montes mouet, eximiæ nempe virtutis viros. Colles conturbat, sapientes & consilio potentes. Ecce absorbebit

Iob. 40. c. fluuiū, & non mirabitur: fiduciam habet, quòd Iordanis influat in os eius. Neq; enim est potestas, quæ comparetur ei super terram. Porrò quē non moueat videre Carmelum in desertum conuersum? qui delictijs spiritualibus affluebāt, stercora, obscœnas nempe carnis voluptates, amplecti. *Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui manē oriebaris?*

Hæc enim dicit Dominus deserta erit omnis terra, sed tamen consummationē non faciam. Admixta est clementia iræ, &

Hab. 3. d. cum iratus fuerit misericordiæ recordatur. Desertam facit

facit terram, sed non funditus perdit. Remanserunt nonnulli post vastationem à Chaldeis factam: sed & post septuaginta annorum captiuitatem, qui captiui erāt, redierunt. Misericordiæ Domini, quia non sum? *Thre. 3. c.* consumpti: quia non defecerunt miserationes eius.

Lugebit terra, & mœrebit cœli desuper, eo quòd locutus sum, cogitavi, & non poenituit me, nec auersus sum ab eo. Terram lugere, est desolatam esse, & incultam iacere: & tāta, inquit, erit eius desolatio, vt cœlos mœrere faciat: id autem fiet, quia ita prædixi me facturum per prophetas meos, ita facere decreui, neq; sententiam mutauī, neq; auertar ab eo, quod semel statui.

A voce equitis & mittentis sagittā fugit omnis ciuitas: ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes, vniuersæ vrbes derelictæ sunt, et non habitat in eis homo. A clamore, ait, equitum, & sagittariorum omnes perterriti fugient, & quærent sibi loca in accessu, vbi tueri se possint, vrbibus derelictis. Equitis, pro equitū. Singulare pro plurali, sic mittētis sagittam, pro sagittarijs. intelligit autem omnes reliquos milites alijs armorum generibus instructos. *Tu autem vastata quid facies? cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, et pinxeris sibi oculos tuos: frustra cōponeris, contempserunt te amatores tui, animam tuam quærunt.*

Quò confugies? Quòd capies consilium? Quòd remedium? cogēris federe mœrens, calamitatem tuam deplorando. Sanè vastata anima non habet, quid facere possit: potuit seipsam perdere, sed minimè reparare, nisi eam Deus reparauerit. Nihil, ait, proderunt tibi diuitiæ, aut pulchritudo, vt iram & furorem hostium tuorum delinire possis, cum id tantum quærant, vt te perdant, & deuantent. Per amatores, Gentes intelli-

git, quorum Deos colebat, vel in quibus fiduciam suā collocabat. *Sibiū* vim habet dilatandi oculos, inhihet etiam eorum fluitiones & exulcerationes, vnde Græci *πλετουφθαλμων* vocant ab oculorū dilatatione. vte bātur eo mulieres ad oculos venustādos, vt pulchriores viderentur. Sep. si vnixeris honore oculos. Chald. Paraph. sibiō habet. In Heb. est *פוע* puc. quę dicitio sibiū interpretari potest, vel fucus. Alij transferūt. si pinxeris fūco faciem tuam, vt à parte totū intelligat, oculos pro facie. *animam tuam quærunt*. hoc est, vitam. occidere te volunt, vitam tollere, perdere, Hic eorum studium carpitur, qui hominibus placere student, & nō

Psal. 52. Deo, Quoniā Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt quoniā Deus spreuit eos.

Prov. 31. Fallax est gratia, & vana est pulchritudo, mulier timēs Deum ipsa laudabitur. Nimius ornatus exterior à mente incomposita, & suarum cupiditatum serua proficiscitur. Quid profuit diuiti Epuloni, indui putpura & bisso? Pingunt oculos sibiō, qui sapientiores videri volunt, quā sint, vt nihil non videre, nihil nō feire se iactent. Qui autem Deo placere desiderat, induat se coccino charitatis, ornet se monili aureo. vere sapientig, de qua Apost. Ego nihil existimaui me scire inter vos, nisi Iesum Christū & hunc crucifixū. vn-

I. Cor. 2. a gat oculos sibiō vere fidci, vt dilatati caelestia intueātur, & vanitatē nō videāt. Qui ita fecerit, non frustra cōponetur. Nō illā cōtēnet animarū sanctarum amator, & spōsus Iesus, sed cōcupiscet rex decorem suū. Iam verò quātę stultitię est, dū hostes animā quērūt, corpus ornare, & animā negligere, vt hostiū prędæ pateat? Hęc orna, hęc muni, hanc serua, hęc tibi sit char-

issima

issima. Habemus thesaurū in vasis fistilibus. Tu vas fictile magnificis, thesaurum verò negligis. *z. Cor. 4. c*

Vocem quasi parturientis audiui, angustias vt puerpera. Vox filie Sion internorientes expandentesq; manus suas. Vt mihi quia defecit anima mea propter interfectos. Post vastationem audit lamētantem. Hoc est, quod dixit. Tu autem vastata quid facies? Vox parturiētis, vox est ex acerbissimo dolore proficiscēs. quod magis declaratur, cum subditur, *angustias vt puerpera.* Sep. vt primiperæ. & Chal. Par. angustia quasi mulieris, quæ incipit parere primogenitū. hoc est, quę primū expēritur partum. In Heb. est. *חמבעחידה* chemabechidah. à radice *נחד* nachad, in Hiphil parere primogenitum significat. Filiā Sion vocat Ierusalem, habitatores intelligens, qui iacebāt vulnerati inter morientes, expandentesq; manus: nam deficiente spiritu manus defluunt. Septuag. deficiet, & dimittet manus suas. Chald. Paraph. vocem cœtus Siō, qui prosternit se, & expandit manus suas dicens, ve nunc mihi &c. Iuxta interpretationem hęc possumus & nos interpretari hoc modo. Vox populi Sion dum alij clamantes prę doloribus exhalant spiritum, alij prostrati manus expandūt, & precibus contēdunt hostes propitios sibi reddere. Alij interpretatur. Vocem (audiui) filie Sion, quæ fremit, & frangit manus suas. Diuus Hieronymus. Quomodo mulier pariēs & nec dum dolorem parturitionis experta penē moritur, & angustias sustinens vix potest respirare, sparsitq; manibus collabitur, sic & filia Siō cum suos viderit filios interfectos, in hęc verba prorumpet, & dicet, ve mihi. &c. In Hebr. vbi nos legimus, inter morientes, est verbum *חמבעחידה* titiapecha, à radice *נחד* iapach, in Hi-

thrael conqueri, & lamentari significat. Vnde ad literam sic legimus. Vocem (audiui) filie Sion, conqueretur, expandet manus suas, vā nūc mihi. &c. Sed etiam dictio illa תיפתח titiapecha, potest esse à radice תפח puach, quod flare, & spirare significat: & quia morientes efflare dicuntur, animam morientem quoq; significare potest, quemadmodum habet nostra litera. D. Hiero. inter morientis legit, vt sit vna dictio. inter moriens autem. vocatur, qui inter mortem & vitam ex dolore procumbit similis expiranti: & ita conuenit rectè voci Heb. sic etiam habent multi codices manuscripti. *vā mihi.* vox potest esse prophete, vel Siō. Chal. Paraph. Vocem facit Sion. sic etiam interpretatur D. Hier. Defecit (inquit) anima mea præ dolore propter interfectos. Iam verò quis nō doleat, cum tot passim videamus interfectos, tantamq; animarum stragem? Sed id parum cogitamus: corporum vel leuissima dāna sentimus: pereunt animæ, & nullus est sensus. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontē lacrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Interfectos, inquam, non tam corpore, q̄ animo.

A R G V M E N T V M.

Quam esset iustitia profligata à Iudæa docet. Vastationis causam, & Chaldeorum ferocitatem describit.

CAP. V.

CIRCUMITE vias Ierusalem, et aspiciate, et considerate, et querite in plateis eius, an inuentatis virum facientem iudicium, et querentem fidem: et propitius ero ei. 2. Quod si etiam, vniuit Dominus, dixerint: et hoc falso iurabunt. 3. Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti

sisti eos, et non doluerunt: attriusti eos, & reuenerunt accipere disciplinam: induauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reueri. 4. Ego autem dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantēs viam Domini, iudicium Dei sui. 5. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei sui. & ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. 6. Idcirco percussit eos leo de sylua, lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilās super ciuitates eorū: omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatae sunt prauaricationes eorū, consortia & sunt auersiones eorū. 7. Super quo propitius tibi esse poterō: filij tui dereliquerunt me, & iurāt in his qui non sunt dij saturauit eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabatur. 8. Equi amatores, * et emissarij facti sunt: Vnusquisq; ad vxorē proximi sui hinciebat. 9. Nūquid sup his nō visitabo, dicit Dñs: et in gēte tali nō vlscet ar anima mea? 10. Ascēdite muros eius et dissipate, cōsumationē autē nolite facere: auferite propagines eius, quia nō sunt Dñi. * Præuaricatione enim præuaricata est in me domus Israël, et domus Iuda, ait Dñs. 12. Negauerūt Dominū, et dixerūt, Nō est ipse: neq; veniet super nos malū: gladiū et fame non videbimus. 13. Prophetæ fuerūt in ventū loquuti, et responsū nō fuit in eis, hæc ergo euenient illis. 14. Hæc dicit Dominus Deus exercitū, quia loquuti estis verbū istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, et populū istū ligna, et vorabis eos. 15. Ecce ego adducā super vos gentē de longinquo domus Israël, ait Dominus: gentē robustā, gentē antiquā, gētem cuius ignorabis linguā, nec intelliges quid loquatur. 16. Pharetra eius quasi sepulchrum patens, vniuersi feries. 17. Et comedet segetes tuas, et panem tuum: deuorabit filios tuos, et filias tuas: comedet gregem tuum, et armenta tua: comedet vineā tuam et ficum tuam: et conietet vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio. 18. Veruntamen in diebus illis, ait

* in fæ-
minas
MS. Hie
ro. R.
Q. n.
Eze. 22.
11.
Ini 9. 9.
Inf. 14.
13. 27. 17.
7 MS.
H. G. C.
S. MS.
vt C.

Domine,

Inf. 16.

Dominus, nō faciam vos in cōsummationem. 19. Quid si dixeritis, Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia: dices ad eos, Sicut dereliquistis me, & seruistis Deo alieno in terra vestra: sic seruietis alienis in terra non vestra. 20. Annunciate hæc domui Iacob, et aulitum facite in Iuda, dicentes, 21. Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis. 22. Me ergo non timebitis, ait Dominus: et à facie mea non dolebitis? Qui posui arenā terminū mari, præcep-

† no stre.

rum sempiternū, quod non præteribit: & cōmouebuntur & non poterunt: & intumescet fluctus eius & non transibit illud. 23.

20. M. S. R.

populo autem huic factū est cor incredulū & exasperans, recesserunt & abierunt. 24. Et non dixerunt in corde suo, Metuamus

† nostra

Dominū Deum nostrū, qui dat nobis pluuiā temporaneā et serotinā in tempore suo: plenitudinē annuæ messis custodientē nobis.

20. M. S. R.

† nobis

25. Iniquitates vestre declinauerunt hæc: et peccata vestra prohibuerūt bonū à vobis. 26. Quia inuenti sunt in populo meo

20. M. S. R.

R. Verū

impj, in si diātes quasi aucupes, laqueos ponentes, et pedicas ad capiendos viros. 27. Sicut decipula plena auibus, sic domus eorū ple-

H. C. &

G. Tex.

na dolo: ideo magnificati sunt et ditati. 28. Ingrassati sunt et impinguati: et præterierunt sermones meos pessimē. Causam & vi-

† lectio

nē com-

probant.

perum non iudicauerūt, causam pupilli nō direxerūt, et iudiciū pau-

Isa. I, 23.

Zac. 7. 10

2. M. S. R.

Hier. H.

† verita-

tis. C.

cit Dominus: aut super gentem huiusmodi non vlscetur anima mea? 30. Stupor et mirabilia facta sunt in terra. 31. Prophetæ prophetabāt mēdaciū, et sacerdotes applaudebāt manib⁹ suis:

et populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in nouissimo eius?

EXPLANATIO

IRCUTE vias Ierusalem, et aspiciate, et considerate, et querite in plateis eius, an inueniatis virū facientē iudiciū, et querentē fidem: et propitius ero ei.

Raram esse iustitiam docet. Perlustrate, ait,

vicos

vicos & plateas Ierusalem, & diligenter inspicite, num aliquem virum iustum inuenire possitis, & parcam ei. *virum.* hoc est, aliquem. Vir est, qui iustitiā colit forti, & constanti animo. Vir erat in terra Hus, nomine Iob. Et, Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum. &c. In numero populi Dei non annumerantur mulieres. Et agnus masculus offerri præcipitur in lege. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo expugnatore urbium. Facere iudiciū, est iustitiam sectari. Chal. Para. Si inuenieris virū, cuius opera sint bona, si est faciens iudiciū rectū. Quære fidem, est veritatem colere. Verbum Heb. *נחמך* emunach, veritatem, & fidem significat. Tales quærit Deus. Sic in. Psal. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.

Hoc est facere iudiciū, malum à bono discernere, & hoc amplecti, illud autem fugere. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: hoc est fidem querere. Et propitius ero ei. Ad iustum, vel ad Ierusalem referri potest. D. Hier. ad Ierusalem refert. Vnde ait. Grādis amor iustitiæ, vt nequaquam iuxta interrogationem Abrahæ, & responsonē Dei, pro decē viris iustis Deus liberauerit ciuitatē, sed si vnū inuenit Deus, misceatur Ierusalē iam iā peritura. Sic Theodo. Immēsa, ait, est tum illorum impietas, tū Domini benevolentia. illi enim tēdunt vna nimiter ad iniquē agēdum: hic autem vel vnus beneficio vitæ legi cōsonā agentis, pollicetur omnibus veniā. Septuag. propitius ero eis, habent. Chald. Paraph. dimittam eis. Quamuis in Hebræo. ei, sit in singulari, sicut

Iob. I. 1.

Psal. I.

Pro. 16. d

Psal. 14.

sicut nos habemus. Sed, ei, potest ad Ierusalē referri.

Vide quanti faciat Deus homines iustos, quos mundus contemnit. Mili autē nimis honorati sunt amici tui Deus. Vidisti seruum meum Iob, ait Dominus Satanae, qui terram totam circuierat, & perambulauerat: quasi nihil esset in toto orbe praestantius, neque visu dignius viro iusto. Sed & commune bonum est iustitia. Sic nato Ioanne multi gaudent, tanquam de communi bono; & propter iustos parcat Dominus ciuitatibus. Attendant id Reges, & Principes, qui regna sua salua esse volunt. Ne in solis pecunijs, equis, armis, & militibus spem salutis collocatam habeant: virtutem & iustitiam foueant, iustos viros amplectantur, honore & fauore prosequantur. His enim tanquam muris aeneis defenditur ciuitas. Vnus Moyses condonari iniquitatem numerofo populo à Deo impetrat. Sed difficilia quæ pulchra, & rara quæ difficilia: ideo tam pauci iusti.

Exod. 32.

Quod si etiam viuit Dominus, dixerint, et hoc falso iurabunt.

Iurabis, viuit Dominus, dixerat supra: quod ad Dei cultum pertinet, dum non per falsos deos, sed per vnum verum Deum iuramus. Sed hæc est tantum exterior religio, quæ non sufficit: sed & si falso iuratur, iniuria Deo irrogatur. Vnde, in veritate, dixit. Isti autem si quando per Deum verum iurabant, falso iurabant. Vel non recordantur mei, neque nominis mei, nisi ad mei iniuriam, vt falso nempe iurent.

Domine oculi tui respiciunt fidem. Hoc est, placet tibi veritas, & displicet mendacium, & dolus & iniquitas. Vel non falluntur oculi tui in hominum iudicio, sicut oculos nostros falli contingit, quasi dicat. multi sunt

falsam

falsam ostentantes iustitiam, sed in illorum iudicio tu non falleris, Theodo. Testimonium perhibes de his, quæ dico: intueris enim omnia. Magno, & attenti opus est studio, vt Dei oculis placere possimus: neque facile potest quis sibi de propria iustitia blandiri, cum Dei iudicium subire oporteat. Chald. Paraph. Domine nonne reuelatum est coram te, vt beneficias fidelibus? *Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisisti eos, & reuenerunt accipere disciplinam, indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti.* In hoc, ait, manifestaasti iustitiam tuam, quod antequam permitteres populum tuum vastari funditus, sæpius illum flagellis, vt respicerent, excitasti: nec tamen meliores facti sunt. *Non doluerunt*, hoc est, veluti si flagella non sentissent, immobiles permanserunt in impietate sua. Indurare faciem, est pudor omnem abijcere. Qui pudore afficitur, oculos demittit, & faciem abscondit: qui verò impudens est, apertis oculis respicit facie immota.

Ego autem dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini. Modus hic loquendi attentionem magis excitat. Sed & liberum hominis demonstrat arbitrium, vt animaduertit D. Hieronymus: potuissent enim bene facere, si voluissent: sed noluerunt. Id quod significauit, cum ad modum dubitantis dicit, *ibò igitur.* &c. Sic in Euāgelio, Reuerebuntur forsitan filium meum: loquitur autem de hominibus plebeis. *pauperes sunt, & stulti, ignorantes viam Domini.* Hoc est, inopes consilio, & parum cordati, multa quæ laborantes ignorātia. Chald. Para. Ego autem dixi. Pro eo quod pauperes sunt, insipientes facti sunt, quia non didicerunt vias, quæ recte sunt coram Domino, vt facerent iudicium verum coram Deo

Marc. 12

a.

Deo suo. Dicitio Heb. דלמ, pauperes, tenues, in firmos significat. Iudiciū Dei, pro lege Dei, qua quid fugiendum, quid verò amplectendum sit, docemur: atque adeò quid bonum sit, & quid malum. *Ibo igitur ad oprimates.* Principes intelligit, sacerdotes, & legis doctores. Confringere iugum, & rumpere vincula, est legem Dei transgredi, neque velle ei subijci. de quo dicitur genere supra in. 2. Cap. Magis, inquit, cōfregērūt iugum, quia illorum peccatum grauius est, cum maiorem habeant cognitionem Dei, & diuinorum, maiora receperunt beneficia, maiori cum scandalo aliorū peccant: adde etiam, quia quò potentiores, & doctiores sunt, quum Dei timorē abijciunt, peiores euadūt alijs. Dæmō etiam, cui desiderabilior est de illis victoria, potētius in eos grassatur, cuius potestati iusto Dei iudicio permittuntur ob illorum maliciam, quoniam apertis oculis cadunt, & cum Deum cognoscāt, non sicut Deū glorificant. Hinc illud. Impossibile est, eos qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donū cæleste, & participes facti sunt Spiritus Sācti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiā. quo dicto Apostolus difficultatem magnam significat.

Heb. 6. 4.

Idcirco percussit eos leo de Sylua, lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilans super ciuitates eorum. Nabuchodonosorem, & Chaldæorum exercitū multis ferarum nominibus significat, quò magis ferocitatem declaret. Per leonem potentiam, per lupū qui nocte solet gregem inuadere insidias, per pardū vigilātem, studium hostiū in deuastando significat. D. Hiero. Leonem de Sylua, regnū Babyloñiū interpretatur. Lupū, Medos

Dan. 7. 4

& Persas, quorum regnū in Daniele significatur per

Vrsam

Vrsam, in cuius ore tres erant ordines. Pardum vigilantem Alexandri imperium, qui magna velocitate ab Oriente in Occidentem suum dilatauit imperium, multas etiam gentes morum, & linguarum varietate dissimiles in exercitu suo habuit, quibus dimicauit contra Medos, & Persas: id quod per varietates pardi significatur. Per id autē, quod dicitur, *omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur*, potest Romanorū imperium significari, per quos facta est vltima deuastatio. Theodo. per leonem Nabuchodonosorē intelligit, per lupum Nabufardā, qui postremò missus quasi in nocte ciuitatem, & templum Dei incendit. Per pardum Antiochum Epiphanem, nam & Daniel Macedonicum regnum videt Pardo assimilatum. Sep. Lupus vsque ad domos deuastauit eos, & pardus vigilauit super ciuitates eorum. Chald. Paraph. Propterea Rex cū exercitu suo ascendit super eos, quasi leo de Sylua: & occident eos populi, qui fortes sunt sicut lupi vespertini, depredebuntur eos dominatores, qui robusti sunt sicut pardi insidiantes ciuitatibus eorū. In Heb. pro lupo ad vesperā, quod nos habemus, est dicitio ערבות charabut, quæ solitudinū, & vespertinus interpretari potest. Obserua in hostibus Ierusalē, Ecce siq̄ sanctę hostes significari. Sic ergo sanctā hanc Ierusalem impugnarunt leones de Sylua, Imperatores, Reges, & mūdi Principes, & potētes: aduersum quos muniebat Christus suos, cum dicebat, Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Lupi ad vesperam, Hæretici nempe insidiantes, & sub specie verbi Dei decipientes, de quibus Christus. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem

Mat. 10. 6

Mat. 7. 6

autem sunt lupi rapaces. Pardi vigilantes. Philosophi videlicet, & mundi sapientes suis argumentis, quibus sapientes videri volunt, & vigilantes: contra quos armabat Christus suos, cum diceret, Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarii vestri. De quibus etiam Paulus. Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam. Sic aduersarius noster leo est, cum violentis tentationibus nos pulsat, contra quem D. Petrus, Cui resistite fortes in fide. Lupus est ad vesperam, quando infidiatur, vt sub specie boni decipiat, tenebras offundens.

Luc. 21. c. mabat Christus suos, cum diceret, Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarii vestri. De quibus etiam Paulus. Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam. Sic aduersarius noster leo est, cum violentis tentationibus nos pulsat, contra quem D. Petrus, Cui resistite fortes in fide. Lupus est ad vesperam, quando infidiatur, vt sub specie boni decipiat, tenebras offundens.

Colof. 2. b.

1. Pet. 5. d. Vnde D. Paulus. Ipse Satanas transfiguratur se in angelum lucis. Parduus est vigilans, cum assiduitate & importunitate tentationis subuertere nititur. Sic domina Ioseph, p singulos dies molesta erat adolescēti. Vnde D. Pau. Ne de fatigemini animis vris deficientes. *Super quo propitius tibi esse potero.* Confortatas dixerat auersiones Iudeorum, vel rebelliones: hoc est, valde nimis creuisse numero & grauitate, ita vt misericordiae locū nō relinquerēt: vnde ait. *Super quo propitius tibi esse potero,* quasi dicat. Nihil in te bonū video, quod possit me ad misericordiā prouocare. *filij tui dereliquerunt me.* recedendo à meo cultu, Idolāq; colendo, in quorum nominibus iurant, quasi vera in eis esset diuinitas. ditauit illos multis bonis, & ad luxum abusi sunt illis. *in domo meretricis luxuriabantur.* Meretricem intelligere possumus ciuitatem Ierusalem propter idololatriam, in qua ciues Dei oblitī idololatrię, & libidini, & luxui operā dabant. Vt qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino estuctis, cithara, & lyra & tympanum, & tibia, & vinū

& vinum in conuiujs vestris, & opus Dñi non respicitis, nec opera manū eius consideratis, dicebat Iaias. *Isa. 5. c.* Hic taxatur, qui bona Christi possident, & illis ad pompam, & luxū abutuntur, neglectis pauperibus, viduis, orphanis, quorum cura peculiariter illis demanda est, cum bona Ecclesię bona sint pauperum.

Equi amatores in feminas, et emissarij facti sunt: vnusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Studium idololatrię ardentissimū significat, vel etiam libidinis petulantiam. Insaniunt equi libidine, & maxime emissarij vel admiffarij, qui ocio vacant, & ad conscendēdas tantum equas nutriuntur. His ergo comparat Ierosolymitanos. Septuaginta, equi amatores, habent. Chald. Paraph. Emissarij moram facientes. In Hebr. est מוזנים meuzunim mafichim, quod quidā interpretantur, equi saginati manē educti. alij equi pasti manē vel faturati singulo manē. Sed &, equi emissarij, optimē interpretari possumus, vt habet nostra litera. dictio. enim מוזנים meuzunim, si sit à radice זנה zanah, quod fornicari significat, interpretari potest tornicarij, hoc est, emissarij & dictio משכים mafechim, à radice משך mafac, quod extrahere significat, exponi potest extracti, vel educti, vt scilicet equas conscendant: vt dicamus, equi educti ad fornicandum, hoc est ad conscendendum equas. vel equi fornicarij, aut libidinosi extrahentes, rem turpem honestè significans, Optimē igitur interpretatus est noster interpret, emissarij. Porro equi hinnitu equas ad coitum prouocāt. Vnde vnus quisq; (ait) ad uxorem proximi sui hinniebat. hoc est, insaniebant libidine ad eas, & gestis, ac verbis impudicis ad libidinem prouocabant.

Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus: & in gente tali nõ uiscetur anima mea? Visitare iniquitates, aut super iniquitates, est poenam sumere, punire. *anima mea.* hoc est, ego, quasi dicat. Nunquid conuiebo huiusmodi sceleribus: vel absque digno supplicio relinquam? Nõ faciam, neque ita decet iustitiam meam. puniam ergo eos, & de scelerata ista gente dignas sumam poenas. Quod autem *ingente tali* ait, quasi extraneos a se, non iam populum suum vocat.

Ascendite muros eius, & dissipate: consummationem autem nolite facere. Hostes alloquitur, quibus facultatem dat de uastandi tanquam ministris suæ iustitiæ: *Consummationem autem nolite facere.* Sic supra. Cap. 4. Sed tamen cõsummationem non faciã. Vide qua ratione non plus possint hostes nostri, quam Deus illis permittit. Sic in

Iob. 1. 2. Iob non potuit Satan amplius desequire, quam illi data fuisset facultas a Deo. Sed, & ut in porcos ingredi possint demones, permitti sibi a Christo postulant in

Mat. 8. d. Euangelio. Non cõtinet in ira sua misericordias suas.

Psal. 76. Et cum iratus fuerit, misericordiam recordabitur. Sic in diebus Noe consummationem non fecit. reliquias

Hab. 3. a factas sunt, ait D. Paulus. Quamdiu hic uiuimus, nõ fit consummatio, restat facultas poenitendi. Quod si quis in sceleribus vitam finierit, consummatio fit. Et ubi

Rom. 9 f. ceciderit lignum, ibi manebit.

Eccles. 11 *Auferte propagines eius, quia non sunt Domini.* Propagines, ait, auferte: nequaquam radicis euellite, quia non vult consummationem fieri. Quod autem ait, *non sunt Domini*, ad populum potest referri: quasi dicat, non pertinet ad Dominum, proiecit eos, ne sint populus eius, quod alienati sint ab ipso per idololatriam. Vel propa-
gines

gines non sunt Dñi, quod a radice degenerauerint: unde supra vocauit vitẽ alienã. Sep. Auferetis sustenta- cula eius, quia Dñi non sunt. D. Hie. omnia tolli auxilia iubet. Theodore. legit, Relinquitte bases eius, quia Dñi sunt. quod de ciuitate exponit: Unde ait. Per hæc designat obscuris verbis reuocationem, & secundã re- stauratiõem. Chal. Para. destruite palatia eius, quia nõ est uolũtas corã Dño in eis. In Heb. נטיונותי netiõtiach, quod menia eius nõnulli interpretantur. Alij mi- nas, vel pinnas murorũ, vel summitates, ut scilicet alij possint ascendere. Sed dictio ipsa est a radice נתן, natas, q̄ uerbũ relinquere, & expãdere significat. Unde ramos expãsos, & etiã propagines optimẽ itẽptabimur. *Præuaricatione enim præuaricata est in me domus Israël, & domus Iuda.* Ecce quare nõ sunt Dñi. De utraq; domo loquitur, duodecim nempe tribubus in duas domos, & regna diuisis. præuaricatione præuaricari, sicut morte mori, hoc est, certissimẽ, haud dubiẽ præuaricata est. Eisdẽ scelerib⁹ cõtaminatẽ sunt tã decẽ, q̄ duẽ tribus. *Negauerunt Dominũ, dixerunt nõ est ipse: neq; ueniet super nos malum: gladium, et famẽ nõ uidebimus.* Nõ est ipse uniuersorũ cõditor, uel qui nos de Ægypto eduxit. Vel non est Deus, neq; est quod timeam⁹, quod illius nomine Prophetẽ cõminatur nobis. Cum vitulũ adorarẽt filij Israël, dicebãt. Hi sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Falsos Deos colere, est opere ipso Deũ negare. Obserua, qua ratione iniquitas iudicium peruertat. Obscuratũ est in sapiens cor eorũ, & dicẽtes se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Et mutauerũt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrũ, & quadrupedũ, & serpentũ.

Exod. 32.

Rom. 1.

Psa. 52. Dixit inspiēs in corde suo, nō est Deus. Anim^o iniquitate oppressus p̄suadet sibi nullā esse Dei prouidētiā, nequē vlla supplicia parata esse sceleribus: ne scelera relinquere cogatur. Prophetas verò Dei cōtemnit & prophetias pro nihilo ducit. Sep. Mentitę sunt Dño Deo suo, & dixerūt, nō sunt hęc, nec veniēt super nos mala. hoc est, nō sunt hęc vĕra, quę nomine Dei nobis annūciātur. Chal. Para. Mētiti sunt in verbū Dñi, & dixerūt. Nō veniet super nos bonū à facie Dñi, nec veniet malū. quasi dicat, nō est, quod à Dño bonū expectemus, neq; malum. *Prophetae fuerunt in uentū loquuti, et responsū nō fuit in eis.* Hęc ergo euenient eis. Nullo fundamēto loquuti sunt, pro libito q̄ venit in mentē, nullā habētes reuelationē à Dño. De Simeone dicitur in Eui gelio, respōsum accepit à Dño. Respōsum Dei dicitur reuelatio, quasi propheta interroget, & De^o respōdeat. Obserua hęc aduersarij n̄i technas, qua ratione elidere conāt, quęcūq; ad salutē nostrā ordinata sunt à Deo. Nequaquā moriemini, dicebat sēpēs Euę: cū tamē dixisset De^o. In quacūq; hora comederitis, morte moriemini. Sic Lōth videbatur Sodomitis quasi ludēs loqui. Sic p̄conē iustitię Noe homines illius tēporis irridebāt, & cū viderēt arcā fabricatē, & p̄dicētem venturū diluuiū nō credebāt. Hęc ergo euenient eis. Quasi dicat, nō ita erit: sed eueniēt vobis, quę per prophetas euentura p̄dixi. vel ad ea quę sequūtur, referrī hoc potest. *Hęc dicit Dominus Deus exercitū, quia loquuti estis verbum istud. Ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, et populum inustum ligna, et vorabit eos.* Deus exercitū dicitur, ob Angelorū exercitus: sed et creaturarū omniū, quibus vtitur, cū vult ad vindictā sumēdā de hostib^{us} suis.

suis. siue propter potētiā suam, quā idem est, cum vultate sua, qua sola perficit omnia, ac si innumeros exercitus haberet. Hoc nomē vsurpari solet à Prophetis maximē ad Dei potentiam significandam, & ad timorem incutiendū incredulis & rebellibus, vt in hoc loco. *quia loquuti estis.* Quia dixistis prophetas meos inuentum fuisse loquutos, dabo tantam potentiam illorum verbis, vt sint veluti ignis, à quo vos tanquam stipulę cōsummabimini: ne vlla ratione effugere valeatis mala, quę per illos euentura vobis p̄dixi. *Ecce ego adducam super vos gentē de longinquo domus Israël, ait Dominus.* Chaldeo intelligit, quorum potētiā Iudais formidabilem declarat. *De longinquo.* hoc est, cum qua nullum habeatis commercium, nullā amicitā, vt propterea mitius vobiscū sit actura. *antiquam.* hoc est, veteranos milites. Septuag. & Chal. Paraph. gētem à seculo. sic in Hebr. Assyriorum imperium incoepit à Nemrod, qui primus coepit tyrannidem in alios exercere. *cuins ignorabis linguam.* Nonnulla est consolatio, cū intelligimus loquentem, ad quem etiam possumus loqui, & salutem ab eo precari: cū autem hostem non intelligimus loquentem, semper omnia in peius interpretamur. *Pharetra eius quasi sepulchrum patens.* Singulare pro plurali. & Pharetra, pro sagittis, continens, pro contento. hoc est, multos suis sagittis conficiet. Sepulchrum patens mortuum expectat, & veluti vocat. *vniversi fortes,* vt vi nempe magna sagittas iaciant, & conficiant, quos percusserint. Hęc omnia spiritualibus hostibus nostris optimē quadrant. De longinquo sunt, cum quibus nullū est nobis cōmerciū. Robusti: neq; enim est potestas, quę comparari eis *Iob. 41. d* possit

possit in terra, qui facti sunt, ut neminem timeant. Gēs
 Ioan. 8. e antiqua, ex quo mundus creatus est. Vnde Christus.
 ille homicida erat ab initio. Quorum ignoramus lin-
 guam: inuisibiles enim sunt, quos neq; videre, neq; au-
 dire possumus: sed neq; illorū astutias plenè intellige-
 re. Pharetra eorū sicut sepulchrū patēs, venenatæ eo-
 rum sagittæ, interficiētes animas: ignea tela vocat. D.
 Ephes. 6. Paulus. Vniuersi fortes. vnde D. Paulus. Non enim est
 nobis colluctatio aduersus carnē, aut sanguinē, sed ad-
 uersus principes, & potestates, aduersus mundi recto-
 res tenebrarū harū, cōtra spiritalia nequitie in cęlesti-
 Apo. 12. b bus. Nā & tertiā partē stellarum secum traxit draco il-
 le à cęlo eiectus. Vide ergo cū quibus tibi pugna sit.
 Et comedent segetes tuas, & panem tuū: deuorabit filios tuos &
 filias tuas, comedet gregem tuum, & armenta tua, & comedet
 vineā tuam, & ficum tuam, & conteret vrbes munitas tuas, in
 quibus tu habes fiduciā, gladio. Generalē vastationē signi-
 ficat. Gladiū pro bellō acerrimo posuit, quo nomine
 omne armorū genus intelligi vult. Hęc partim in lon-
 ga illa obsidione, partim in deuastatione, quę obsidio
 nē sequuta est, cōtigerūt. Quę si ad spiritū referas, pul-
 chrā habēt allegoriā. Sed nobis nō licet omnia p̄seq̄.
 Verum tamē in diebus illis, ait Dominus, non faciāt vos in con-
 summationē. Sic superius. Obserua tamen hęc, qua ratio-
 ne Deus humanis perturbationibus non subiaceat.
 Quis enim ira percitus, dum minatur, minis clemen-
 tiam admiscet?
 Quod si dixeritis: Quare fecit Dominus noster hęc omnia dices
 ad eos: sicut dereliquisti me, & seruisti Deo alieno in terra ve-
 stra, sic seruietis dijs alienis in terra nō vestra. Sæpe inculcat
 causam malorum, nempe peccata, Hęc autē taxatur
 illorum

illorū superba stultitia, qui post tot scelera adhuc nō
 agnoscūt se iustè puniri, sed interrogant; Quare fecit
 Dominus nobis hęc omnia? Quemadmodum, ait, pe-
 regrinos Deos amastis, sic cogemini peregrinari, &
 exulare à terra vestra: eijciam vos de terra, quam dedī
 vobis, eo quod idololatria eam polluistis, nec digni e-
 stis in ea habitare, cū negetis eum, qui eā vobis de-
 dit alienos Deos colendo in ea. Sic Hæretici exules
 fiunt ab Ecclesia, quod in ea alienorū dogmatū Deos
 colant, fidei veritatem corrumpēdo, et errores suos
 pro Euangelio, & verbo Dei venditando. *Dijs alienis.*
 Alienis, tantū habetur in Heb. possumus & Deos, &
 populos intelligere: nam in captiuitatem adducti dijs
 alienis, & populo alieno seruiuerunt, Chald. Paraph. Si
 cur reliquistis cultū meum, & coluistis idola populo-
 rum in terra vestra, sic seruietis populis colentibus
 idola in terra non vestra.

*Annunciate hęc domui Iacob, et auditum facite in Iuda, dicen-
 tes. Audi popule stulte, qui non habes cor. etc.* Insipientiam Iu-
 deorum redarguit, qui Deū non timerēt, cū vel ex
 ipsis rebus naturalibus appareat formidabilē esse eius
 potentiam, neq; obtemperare vellent ei, cui etiam in-
 sensibiles creaturæ obediunt. *Annunciate hoc in domo Ia-
 cob, et narrate ea in domo Iuda.* Tam Israël, quàm Iuda do-
 mus Iacob dicitur. Sed sermo est tantū ad Iuda, nā
 Israël iā in Assyriorū terra exulabat: quasi dicat, in do-
 mo Iacob, quę est domus Iuda. Stultū vocat populū,
 qui sapiētię reliquerat auctorē. *non habens cor.* hoc est.
 Vecors, & amēs. Sic in Ose. Ephraim quasi Colūba se-
 ducta, nō habēs cor. Qui se absq; ratione, imo contra
 omnē rationē seduci permittit, nō habet cor. Dedit il-

Ose. 7. c

Psa. 113.

li cor ad præcepta, & legē vitæ. huiusmodi cor nō habebat populus, qui Dei legē deseruerat. *Qui habētes oculos, non vidētis.* Vtiq; similes facti erāt idolis, quibus seruiēbant. de quibus dicitur. oculos habent, & nō videbūt. &c. Et similes illis fiāt, qui faciūt ea: & omnes qui confidunt in eis. De oculis mentis loquitur, quibus, quod rectum est, videmus: & de auribus cordis, quibus Dei vocem audimus, & illi obtemperamus. *Et a facie mea non dolebitis.* Hoc est, ab indignatione mea nō pauebitis. Chald. Paraph. A facie verbi mei non contremiscetis. Qui timet iratum, dolet quōd eū prouocauerit. *Qui posuit arenam terminum mari.* Immensa Dei potentia significatur, qui verbo suo tā potens elementū, & immensam gurgitū molē nō rupibus, vel magnis montibus, sed sola arena continet: ita vt quātumuis intumescat, nequaquā terminos sibi positos trāsgrediat, quia obtēperat Dei præcepto, cui populus Iudeorum obtemperare volebat, neq; vocem eius audire. *Populo autem huic factum est cor incredulum, & exasperans. Recesserunt, & abierunt.* Chald. Paraph. Populo autem huic fuit cor declinans, & rebelle: & pro eo quōd declinauerunt à cultu meo, migrauerunt. D. Hieronymus. Recesserunt à me, & mihi terga verterunt, & cito abierunt gradu.

Et non dixerunt in corde suo, Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam, & serotinam in tempore suo, plenitudinem annuæ messis custodiētem nobis. Neque consideratione, ait, diuinę potētie, neque cōsideratione bonitatis illius, & beneficiorū eius, ad illius timorem excitati sunt. Pluuia temporanea est, quæ tempore, quo semen terræ mandatur, cadit. Serotina, quę ve

re: Pl

re. Plenitudinem annuæ messis custodire, est singulis annis messem custodire, nequid depereat, & vt plena sit, copiosa nempe, & abundas, Septuag. habent. Qui dat nobis pluuiam matutinam, & serotinam secundum tempus plenitudinis præcepti messis: & custodit nobis, hoc est, vt messis plenitudo exigit. Vel alludit ad pactum, & iuramentum, de quo Gen. 8. cunctis diebus terræ sementis, & messis frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent. Et Leui. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuiam temporibus suis, & terra gignet germen suū, & pomis arbores replebuntur. Chald. Paraph. Qui stato tempore hebdomadas, quæ sunt tempore messis, custodit nobis. Hoc est, tempus quod messi congruit. Iuxta Heb. litteram alij transferunt septimanas statutorum messis. vel statutas ad messem custodit nobis: nempe, vt tempore messis pluuiam non cadat. Iuxta hunc sensum potest & litera nostra interpretari. Custodit nobis messis annuæ plenitudinem, in eo scilicet, quōd dat pluuiam, & Solem; cū opus est. Sensum ergo optimè reddidit interpres noster. nam custodire septimanas statutorum, vel statutas messis, vel statuta messis, est plenitudinem annuæ messis custodire.

Iniquitates nostræ declinauerunt hæc: & peccata nostra prohibuerunt bonum à nobis. Quōd si aliquando, ait, non ita cōtingat, id propter iniquitates vestras fit. Iuxta illud. *Isai. 5. b.* Mādabo nubibus, ne pluant super eam imbrem. vel, non ita prosperè post hæc succedent vobis omnia. id autem fiet propter iniquitates vestras.

Quia inuenti sunt in populo meo impij, insidiantes quasi aucupes, la-

pes, laqueos ponentes, et pedicas ad capiendos viros. Iniquitates eorum commemorat, quibus factum est, vt Deus beneficia sua illis auferret. Inuenti (ait) sunt, qui in Deū sint impij, & in proximos perniciosi: qui nihil aliud moluntur, nisi vt decipiant, & fraudibus circūueniāt, vt aliorum bona sibi vsurpent, & vt sanguinem effundant. *Insidiantes quasi aucupes.* Hoc nō habent Septua. Chal. Paraph. Et in dolo effundētes sanguinem innocentem, quasi instrumētum venatorum, quod percussit, & occidit. Alij transferunt, Qui obseruant vel huc atque illuc aspiciūt, vt is qui laqueos ponit. Idem est sensus. Verbū. Heb. 771 iasur, aspicere, & insidiari significat. *Ponentes pedicas ad capiendos viros.* sic alibi. Frater

Mich. 7.

fratrem venatur ad mortem. In Hebr. ad litteram statuentes, vel stare fecerunt exterminatorium, vel laqueum, homines capient. Idem est sensus. Eiusmodi sunt, qui suis persuasionibus, vel consilijs, vel malo e-

Mat. 18. a

xemplo alijs sunt causa ruine: de quibus Christus. Væ homini, per quē scandalum venit. Et multò perniciosius id faciunt hæretici, qui simplicium fidem corrumpunt: quorum sermo, vt cancer serpit.

2. Ti. 2. c.

Sicut decipula plena anibus, sic domus eorum plena dolo: ideo magnificati sunt et ditati et incrassati sunt et impinguati, et præterierunt sermones meos pessimè. Dolis, ait, & fraudibus ditati sunt, furtis, & rapinis, quibus obesi, & nitida cute facti, leges meas conculcauerunt, nullam mandatorum meorum rationē habuerunt. *pessimè.* quasi dicat.

Deu. 32. b

Creuit maximè eorū iniquitas, pessimi facti sunt. Sic alij legūt. Superarunt facta pessimi cuiusq;. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deū factorem suum. Hæc fuit iniquitas

quitas Sodome saturitas panis. id passim hodie videre licet. Homines qui furtis, fraudibus, & alijs illicitis modis diuites facti sunt, & ad honores & dignitates ecclesiasticas euecti, qui nulli alteri rei vacant, nisi vt genio indulgeant, incrassati, impinguati, nullā de Deo & eius lege curam habentes.

Causam viduæ non iudicauerūt, causam pupilli non direxerūt, et iudicium pauperum non iudicauerunt. Dum modò illis bene sit: alios nō curant. In Heb. vt etiam annotauit D. Hiero. non habetur viduæ, sed iudiciū vel causam non iudicauerunt. hoc est, non dixerunt ius. Sic etiam legit D. Hiero. in Commenta. Sic etiam legitur in Biblijs regijs. Septuag. habent viduæ, vbi nos habemus pauperum. Pauperibus, viduis, & pupillis hoc solū est refugiū, vt se ab aliorum iniuria tueri possint, si rectū habeant iudicem, qui ius eis dicat: quòd si illi, quorū est iustitiam tueri, id non fecerint, actum est de illorū rebus. Quam ob causam senerissimè solet Deus in sacra scriptura illos reprehendere, qui causam viduarū, pupillorū, & egenorū non iudicant. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est, neq; conteras egenū in porta (hoc est in iudicio) quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius. Vbi obserua nō dicere Prophetam, non tulerunt sententiam pro vidua, vel pupillo, aut paupere: sed non iudicauerunt causam & iudiciū viduarum, & pauperum: ferenda enim est sententia pro veritate, ne que excipienda est persona viduarū, pupillorum, vel pauperum in iudicio: Sed illorū causas negligere, non curare, sed & sententiā contra illos iniuste ferre, hoc iniquū est. *non dixerunt.* Alij non prosperauerunt. Chal.

Exe. 16. f

Prou. 22.

Paraph.

Par. iudicium verum non iudicant. Si autem iudicassent iudicium pupilli, prosperati essent, & iudicium pauperum in veritate non iudicant. Dirigere vel prospere iudicium, est rectum iudicium ferre.

Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus: aut super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea? Visitare pro punire, anima mea, pro ego. quasi dicat, sumam sanè poenas, puniam eos, & quidem seuerissime.

Stupor & mirabilia facta sunt in terra, prophetae prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in nouissimo eius?

Extremam populi ruinam describit, dum omnes in mendacium veluti coniurarunt aduersus veritatem. *Stupor*, hoc est res stupore & admiratione digna, stupēda, horrenda. *mirabilia*. Alij fæda. Septuag. horribilia. Cald. Paraph. fæditas. verbum Heb. rem fædam, turpem, visu horrendam, horribilem significat, à radice שחח schahar, *Sacerdotes applaudebāt manibus*. approbabāt mendacia. Alij acceperūt manibus suis (sub.) munera, Potest etiā exponi, vt ait Ra. Dau. & sacerdotes dominabantur, (sub.) populo per manus eorum, scilicet prophetarū. Verbum Hebr. ירדו, est à radice ירד radah, quod accipere, & dominari significat. manibus autem, vel ad manus excipere quod dicitur, est manibus applaudere. rectè ergo noster interpres trāstulit, sacerdotes applaudebant manibus suis. *Et populus meus dilexit talia*. Non ergo sine culpa erat populus: si enim non dilexisset, non fuisset deceptus à falsis prophetis. Hinc est, quod facilè populus ab hæreticis decipitur, nostris præsertim temporibus, quia diligit mendacium, carnis libertatem, Noli diligere, & facilè mendacium depre

deprehendes: veritas enim videndam se exhibet sanis oculis. Sic Achab decipitur, quia diligit mendacium. *Quid igitur fiet in nouissimo eius*. hoc est, post tantam corruptionem, quid sperari potest, nisi ruina magna? De tempore captiuitatis, siue de tempore extremi iudicii intelligi potest. Obserua, quàm facilè conueniant populus, & falsi prophetae, & sacerdotes ad errores, ad vanitates, ad flagitia: quàm verò difficilè ad sancta, pia, & religiosa.

ARGVMENTVM.

Ironica adhortatio ad Iudæos, vt exercitui Chaldæorum occurrāt. Prædicitur vastatio propter peccata. Hortatur ad iustitiam. Sacrificia Iudæorum reijciuntur. illorum obstinata malitia describitur.

CAP. VI.

CONFORTAMINI filij Ben-iamin in medio Ierusalem, & in Thecua clangite buccina, & super Bethacaré leuate vexillum: quia malum visum est ab Aquilone, & contritio magna. 2. Spectose & delicata, assimilauit filiam Sion. 3. Ad eam venient pastores, & greges eorū: fixerunt in ea rētoria in circuitu: pascer vnusquisq; eos qui sub manu sua sunt. 4. Sanctificate super eā bellum: consurgite, & ascēdamus in meridie: vā nobis quia declinauit dies, quia longiores facta sunt vmbra vesperti. 5. Surgite et ascēdamus in nocte, et dissipemus domos eius. 6. Quia hæc dicit Dñs exercitū, Cadite lignum eius, et fundite circa Ierusalem aggerem: hæc est ciuitas visitationis, omnis calumnia in medio eius. 7. Sicut frigidā facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit maliam.

litiam suam: iniquitas & vastitas audivitur in ea, coram me semper infirmitas & plaga. 8. Erudire Ierusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te desertam terram inhabitabilem. 9. Hæc dicit Dominus exercituum, Vsq; ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel: conuerte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum. 10. Cui loquar? & quem contestabor ut audiatur? ecce incircumcisæ aures eorum, & audire nō possunt: ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium: & non suscipient illud. 11. Idcirco furor Domini plenus sum, laboravi sustinens: effunde super parvulum foris, & super consilium iuuentū simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dicitur. 12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri & uxores pariter: quia extendam manum meam super habitates terram, dicit Dominus. 13. † A minore quippe vsq; ad maiorem omnes avaritiæ student: & a propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolū. 14. Et curabāt contritionem filiarū populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax, & non erat pax. 15. Confusi sunt, quia abominacionem fecerunt: quin potius confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt. quamobrem cadent inter ruentes: in tempore visitationis suæ corruēt, dicit Dominus. 16. Hæc dicit Dominus, State super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona et ambulate in ea: † et inuenietis refrigerium animabus vestris. 17. Et dixerunt, Non ambulabimus. Et constitui super vos speculatores. Audite uocem tubæ. Et dixerūt, Nō audimus. 18. Ideo audite gētes, et cognosce congregatio, quæta ego faciam eis. 19. Audi terra, Ecce ego adducam mala super populū istum, fructum cogitationū eius: quia verba mea non audierūt, et legem meam proiecerūt. 20. Ut quid mihi thus de Saba afferis, et calanum suauolentem de terra longinqua? holocausta vestra non sunt accepta, et victimæ vestræ non placuerunt mihi. 21. Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo in populū istum

† Isai. 56.
II.
Inf. 8, 10

† Mat. II
29.

istum ruinas, et ruent in eis patres et filij simul, vicinus et proximus, et peribunt. 22. Hæc dicit Dominus, Ecce populus venit de terra Aquilonis, et gens magna consurget a finibus terræ. 23. Sagittam & scutū arripiet: crudelis est, & non miserebitur. Vox eius quasi mare sonabit: & super equos ascendent, præparati quasi vir ad prælium, aduersum te filia Sion. 24. Audiuimus famam eius, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem. 25. Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici pauidus in circuitu. 26. Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum unigeniti fac tibi planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos. 27. Probatores dedi te in populo meo robustū: & scies, & probabis viam eorum. 28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulentè, † as & ferrum: uniuersi corrupti sunt. 29. Defecit sufflatorum, in igne consumptum est plumbum, frustra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ. 30. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos.

† vos M.
S. G. Textus autem cōsentit R. Hier. H. & C. Sup. I. 18 Inf. 15. 20.

† ut qui miscet C. In Rautē Hier. H. & G. nihil additur.

EXPLANATIO.

Confortamini filij Benjamin in medio Ierusalem, et in Thecua clāgite buccina, et super Bethacarem leuate vexillum. In stare aduentum Chaldeorū significat: cui ut occurrāt, Iudeos hortatur Ironice loquens. Vel hoc dicendi genere instantem calamitatem significat. Ierusalem ad Benjamin, & ad Iudam pertinebat, ut patet Iosu. 15. & 18. Sors autem Benjamin erat ad Aquilonē, ut ex eiusdem lib. Cap. 18. constat. & quia a parte Aquilonari venturus erat exercitus, Benjamin alloquitur. Thecua, & Bethacare duo erant oppida, in loco excelso sita versus Aquilonem,

nem, non longè ab Ierusalem. Confortamini, ait: hoc est, sitote forti animo. Clangere buccina, & leuare vexillum signa sunt, quibus solet populus ad bellum convocari. Chald. Paraph. Migrate filij Benjamin de medio Ierusalem, quia vox clamoris rubæ cornæ audita est in terra. & super campum vinearum leuate populi signa. Potest etiam iuxta literam nostram adhortatio esse ad fugam, & ad resistendum inimicis. Secundam hanc expositionem, quam nos sequuti sumus, sequitur D. Hiero. & Theodo. Bethacarè potest esse nomen loci, ut diximus: vel interpretari possumus domum, vel turrim vinearum, ex qua scilicet vineæ custodiebatur. Quod nos vexillum dicimus, alij facem, vel ignem interpretantur: quasi dicat, accedite ignem, ut fugæ signum detis vinitoribus, pastoribus, & agricolis, ut se recipiant in locum aliquem tutum. Vox Heb. *נשוא* maseet, ignem, vel flammam, rogam, combustionem, & vexillum significat. *Speciosa et delicata assimilata ui filiam Sion, ad eam venient pastores et greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet vnusquisq; eos, qui sub manu sua sunt.* Filiam Sion vocat Ierusalem, cuius Sion arx erat. Speciosam vocat propter edificiorum pulchritudinem: delicatam propter incolas delicatè viuētes, quasi dicat. Quantumuis formosissima, & delicata, nihil tibi ista proderunt, nisi ut magis hostium inuidiam aduersum te prouocet, magisque labores sentias. Pastores vocat duces exercitus: greges verò milites. Vnde sumpta metaphora à pastoribus, fixerunt, ait, tentoria in circuitu, obsidionem significans. Sep. Et auferetur celsitudo tua filia Sion. Chald. Paraph. Pulchra & delicata quomodo corrupti vias tuas: propterea confusus est coetus Sion. Alij inter-

interpretantur. Mulieri, quæ habitat in tentorio cum summa tranquillitate, similem facio filiam Sion. Iuxta Heb. literam optima est nostra interpretatio. *pascet vnusquisq;* hoc est, vnusquisq; dux magna cum dexterritate gubernabit eos, qui sub potestate sua erunt, tanquam peritissimi duces. Septuag. pascunt vnusquisq; manu sua. Idem est sensus. Chald. Paraph. Et adiuuabit vnusquisq; proximum suum. Alij transferunt, per circuitum pauerunt vnusquisq; manum suam, aut locum suum: quasi dicat, quisq; in loco suo strenuè aget, officium diligentissimè præstabit. In Hebr. est *ימנע* et iado, ad manum suam, vel sub manu sua. subaudi debet, eos qui ad manum suam, vel sub manu sua sunt. Obserua studium hostium Ierusalem, & vide quanto studio hæretici curent eos, quos deceperunt, docere, ut videas plebeios homines, & mulierculas passim scripturas in mediū proferre: cum tamē contra Pastores Ierusalem ita negligēter pascant eos, qui sub manu sua sunt, ut multi etiā rudimēta fidei ignorēt. O calamitatē cūctorum seculorum deploratione dignissimā. *Sanctificate super eam bellum, consurgite, & ascendamus in meridie, & nobis quia declinavit dies, quia longiores facta sunt vmbra vesperti. Surgite ascendamus in nocte, & dissipemus domos eius.* Studiū exercitus Chaldeorum in oppugnanda vrbe describitur. Sanctificare bellum, est præparare omnia ad bellum necessaria, ut omnia sint expedita. Sep. præparate super eam bellum. Chald. Paraph. præparate contra eam bellatores. ascendamus in meridie, hoc est, clara luce: quasi dicat, nullus est, qui nobis possit resistere, non oportet noctem expectare, ut per insidias eam capiamus. *va nobis.* Dolent, quod non potuerint

die, quod volebant, perficere: & adhortantur sese, vt vel nocte perficiāt. Vel, verba sunt Ierosolimitanorū quasi dicāt, si hæc patimur media luce, quid patiemur nocte: Hoc est, quod supra dixerat, Leo de Sylua, & lupo de nocte, & pardus vigilans super ciuitates eorū. Pugnabant in die, quasi leones: & in nocte, quasi lupi, insidias noctebant: vigilantes, vt pardi. Sic hostes Ierusalem nunquam dormiunt. sobrij ergo estote, & vigilate.

Sup. c. 5.

Quia hæc dicit Dominus Deus exercituum, cædite lignum eius, & fundite circa Ierusalem aggerem. Hæc est ciuitas visitationis, omnis calumnia in medio eius. Omnia permittente Deo fieri docet propter illorum peccata. Ne despondeatis animum, si tam cito perficere non potuistis, quod desiderabitis: præparate omnia necessaria ad obsidionem, & obsidete ciuitatem. non enim vnico tantum modo volo eos punire, sed multis, vt longa obsidione famem patiantur, & pestem, & tandem in manus hostium tradantur, vt illorum manibus intereant, vel captiui deducantur. Fixis lignis aggeritur terra ad munienda castra: propterea, cædite lignum, hoc est, ligna, dixit. & fundite aggerem. Quibus verbis longam futuram obsidionem significat. Vel idem est, ac si dicat. Tumulum ex lignis, & terra congerite ad ciuitatis expugnationem. Sep. Excidite fundamenta eius, effunde super Ierusalem exercitum. *Ciuitas visitationis.* quæ visitanda est, de qua Dominus sumpturus est pœnas propter peccata, eo quod plena sit calumnijs & oppressionibus. Septuag. ô ciuitas mendax, tota calumnia in ea. Chald. Para. Ista est ciuitas, cuius peccata visitantur, omnes sunt violenti in medio eius. In Heb. to
ta op-

ta oppressor, vel oppressio in medio eius: quasi dicat, quia opprimuntur in ea pauperes omni genere oppressionum. Propter miseriam inopū, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Audit Dominus gemitus pauperum, qui opprimuntur. Tibi derelictus est pauper, & orphano tu eris adiutor. Contere brachium peccatoris & maligni, opprimentium, nempe pauperes. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui nõ fecerit misericordiam, quid ergo ei, qui calumniam fecerit, qui oppresserit? Hic nullam mentionem idololatriæ facit, quasi plus eum tangat pauperum oppressio, quàm honoris sui conculcatio.

Psa 111.
Psal. 9.

Iaco. 2 c.

Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam: iniquitas, & vastitas audietur in ea. Coram me semper infirmitas, & plaga. Hoc est, Refriguit charitas, & abundauit iniquitas. Sancto Spiritu accensi in scriptura, vt animaduertit D. Hiero. feruentes vocantur: mali autem frigidi dicuntur, in quibus nõ est calor vitæ. Theodoretus. Ierusalem in Deo recumbens, etiam eos qui perperam viuebant excipiendo, legitimè viuendi rationem docebat. Nunc autem quod contrarium fecerit accusatur, nempe quod iniquitatis magistra euaserit: & quemadmodum cisterna mutat aquam in frigidam qualitatem, sic accedentes ad se mutauit in nequitiam. Chal. Para. Sicut Cisterna quæ sustinet aquas suas, sic expectauerunt, & sustetati sunt in medio eius operantes malum. Alij legunt. Quemadmodum scaturire facit puteus aquas suas, sic scaturire fecit malitiam suam, hoc est, quemadmodum aque putei emanant iugiter absq; defectu, sic scaturiuit malitia eius. Sic verbū hebræum *אכיר* achir, si sit à radice *אכר* chur, significat facere scaturire.
M 2 turire.

turire. Si verò à radice **קָרַר** charar, frigere facere in Hi phil. Pro eo quod nos habent⁹ cisterna, est in Heb. **בּוּר** baur, vbi Masoreth Iod quod in vau degenerat, suo loco restituit, vt legatur **בּוּר** baur, dictio autem hæc puteum significat. Sed si hanc correctionem non sequamur, & seruemus vau, vt sit dictio **בּוּר** bor, cisternam significat. Frigidam autem facere malitiam est, supra modum augeri iniquitatem, vt nihil caloris & boni remaneat: vel obduruisse in malitia. *Iniquitas & vastitas.* Septuag. Impietas, & miseria. Chald. Paraph. vox raptorū, et depredatorum audita est in ea coram me semper. Quidam legunt, Rapina, & oppressio, vel vastitas. In Heb. **חַמָּה** chamas, iniquitatem, rapinā, violentiam, & iniuriam quæ apertò fit, significat, & mendaciū, & falsitatē. **שׁוּחֹהוֹד** Ichohod, verò vastationē perditionem, direptionem, & prædam significat. *Infirmetas & plaga.* Septuaginta. dolore & flagello erudieris Ierusalem. coniungitur cum sequenti clausula. Chald. Paraph. propterea adduxi super eam infirmitatem & percussionem. In Hebræo. **חֹלִי** choli, ægritudinem significat. nonnulli aiunt significare eam ægritudinem, in quam incidunt pauperes oppressi à potentioribus **מַכָּה** machah, percussionem, plagam, & vulnus significat. Ex eo igitur quia vigeat iniquitas & vastitas, erat infirmitas & plaga in illis, qui opprimebantur à potentioribus. quod autem ait, coram me semper, significat quòd peccata hæc ad Deum clamarent assiduus clamoribus, & vindictam exposcerent. Sic clamor Sodomorum, & Gomorreorum, venit ad me. Quādiu in peccatis perseueramus, neque dignam agimus poenitentiam, peccata nostra ad Deum clamant

Gen. 13. c

clamant, & veluti coram iudice assistunt. Obluisceris tu peccatorum; non cogitas, quid cōmiseris. Contemnis, quasi nihil feceris: & tamen peccata ipsa corā Deo sunt semper. graue admodum est inimicum habere, qui indefinenter coram iudice clamet. Et peccatum meum contra me est semper, ait Dauid. Esto igitur tu contra illud, ne sit contra te; persequere illud, ne te persequatur: dele poenitentia, ne aduersum te clamet. Clamat autē maximè ad Deum pauperum oppressio.

Psal. 50.

Erudire Ierusalem, ne fortè recedat anima mea à te: ne fortè ponam te desertam terram inhabitabilem. Vox Dei salutē populi sui exoptantis. Resipisce, ait, correctionibus & flagellis erudita, ne maiora addam. id Deus molitur flagellis suis. vt erudiamur, agnoscamus peccata, detestemur, vitam in melius cōmuremus. Vnde quos amo, arguo, & castigo: & flagellat omnem filium, quem recipit. Vbi verba non sufficiunt, addūtur verbera. Qui enim parcit virgæ, odit filium. Vnde Propheta. Conuersus sum in erumna mea, dum configitur spina.

Heb. 12. b.

Pro. 13. d
Psal. 31. e

Ne fortè recedat anima mea à te. hoc est, ego, voluntas mea. Chal. Paraph. ne fortè abijciat te verbum meū. Cū autē, ne fortè ait, humano more loquitur. Sciebat enim, quid esset factururus. docemur etiā non sponte recedere Deum à nobis, sed compulsū ab iniquitatibus nostris. Quod verò subdit, *ne forte ponam te desertam terram inhabitabilem.* effectus est diuinæ absentia. Quādiu populus in terra illa patribus promissa manebat, quādiu ciuitas & templum integra erant, non omnino recedebat Dominus, adhuc vt populum suū Iudæos agnoscebat. Sed postquā captiuus ductus est,

M 3

ciuitas,

ciuitasq; & templum sunt destructa, omnino recessit Dominus, & populum illum, & locum quasi non suū hostium potestati tradidit. Multò autem magis id accidit post vltimam vastationem à Romanis factam, quando non iam amplius est populus Dei, qui eum negauit. Attende: peccasti, Deum à te expulisti: sed quandiu in peccato non obstinatus manes, de poenitentia cogitas, nō omnino Deus recessit. Vnde enim ista cogitatio? certè à Deo, qui ouē perditam reducere conatur. obdurefcis in peccato, nullis adhortationibus, nullis flagellis erudiris, recessit anima Dei à te, comprehendit te illius ira: vā tibi, quia nemo potest corrigere, quem ille despexerit.

Ecol. 7. b.

Hæc dicit Dominus Deus exercituum: vsque ad racemum colligent, quasi in vinea reliquias Israël. Conuerte manum tuam quasi vindemiator ad Cartallum. Captiuitatem futuram significat, qua efficiēdum erat, vt poneretur Ierusalē, & terra Iudææ deserta, & inhabitata. Vtitur autē Metaphora sumpta ab his qui magno studio vineam vindemiant, vt nequē vnum racemum relinquunt. Hæc ergo dicit Dominus exercituum, qui potens est facere, quod minatur, cui omnes exercitus angelorum & creaturarum obediunt. Colligent quasi in vineis reliquias Israël vsque ad racemū, hoc est, vt ne vnus quidem remaneat. Reliquias Israël vocat, duas tribus Israël, decem tribubus alijs in captiuitatem ab Assyrijs deductis. Quod autem ait, *Conuerte manum tuam*, verba sunt Dei, vel prophetæ id, quod futurum erat, prædicentis, quasi adhortando Chaldeos, vt omnes adducant Captiuos, quasi dicat. iterum atq; iterum prædam age ad modum vindemiatoris, qui sapius manum

nūm suam ad canistrum conuertit, vt racemos ex vinea collectos ibi reponat. Sic legimus adductos esse primū in captiuitatem nobiles, deinde alios: Et qui remanserant, Hodolia interfecto, in Ægyptum fugerunt contra Dei voluntatem: vbi partim gladio occubuerunt, partim captiui deducti sunt. D. Hieronymus non nullos in bonam partem, quæ hic dicuntur, interpretari ait, eo scilicet sensu, quòd vastata Ierusalem reliquæ salutæ fiant. Et in hunc sensum transtulisse videntur Septuaginta, qui ita habent. Racemate, racemate, quasi vineam reliquias Israël, reuertimini quasi vindemians in cartallum suum. quamuis possit etiam in vtroq; sensu intelligi. Sic cum hostiū nostrorum uoluntati ob peccata nostra, Deo permittente, relinquimur, vsque ad racemū quasi in vinea colligunt, vt nihil in bonis relinquunt. Exinanite, exinanite, aiunt, vsq; ad fundamentum in ea.

Psal. 136

Cui loquar, aut quem contestabor vt audiat? Ecce incircumcise aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbum Dei factum est eis opprobrium, & non suscipiunt illud. Verba sunt Prophetæ, quibus obstinationem significat, quæ tanta erat, vt neq; vellent verbum Dei audire. Cui loquar, ait, quem contestabor? hoc est, cui dicam vt me audiat, cum nullus sit, qui velit audire? Aures incircumcise vocat, aures obturatas, & ad audiendum ineptas, sicut cor incircumcisum est, cor induratum. Quod verò ait, *audire non possunt*, malitiam induratum significat, qua veluti comprimebantur, vt ferè non possent illius tyrannidem superare. Sic in Euangelio. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias. &c. verbum autem Dei fieri in

Ioan. 12. b

opprobrium est, irrideri, contemni. Sic prædicante
Luc. 16. d. Christo Pharisei quidam, qui erant auari, deridebant
 eum. Sic etiam his calamitosis temporibus ver-
 bum Dei factum est in opprobrium. Si quis de poeni-
 tentia, de abstinentia, de carnis maceratione, de humi-
 litate, ac patientia, de iniuriarum tolerantia verbum
2. Ti. 4. a. fecerit, dedignantur audire. vt iam illud Apосто. præ-
 sens cernamus. erit enim tempus, cum sanam doctri-
 nam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerua-
 bunt sibi magistros pruriētes auribus, & à veritate qui-
 dem auditum auertent, ad fabulas verò conuertētur.
Idcirco furore Domini plenus sum, et laboravi sustinens. Effun-
de super paruulum foris, et super cōcilium iuuenum simul. Vir
enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Furorē
 Domini vocat indignationem Dei, quam animo con-
 cipiebat, & annunciare cogebatur, & cum vellet se cō-
 tinere, nō poterat: spiritus enim interiūs illum impel-
Isai. 1. d. lebat, vt annūciaret. Vnde ait, laboravi sustinens. hoc
 est, dum me contineo, ne annūciem, defatigor. Quod
 autem sequitur, Effunde super paruulum. &c. secum
 loquitur, quasi dicat, Non est quod amplius te con-
 tineas, denuncia effundendum, Dei scilicet furorem,
 ita vt nulli parcatur ætati, neq; conditioni. Vel effun-
 dam, hoc est, annunciabo effundendam. Septuag. ali-
 ter interpretantur, vt scilicet sint hæc verba Dei: sic
 enim habent. Et furorem meum impleui, & sustinui,
 & non contēpsi eos. In quibus videtur esse contradi-
 ctio, vt ait D. Hierony. Si enim impleuit furorem,
 quomodo sustinuit? Sed dicere possum^o impleisse qui-
 dem furorē, dum deuastauit, in captiuitatemq; addu-
 ci permisit. Sed sustinuit, in eo quod non omnino cō-
 sumpsit.

sumpsit, sicut suprā dicebat, verūtamē cōsummationem nolite facere. Chal. Paraph. Prophetia autem à
 facie Domini in furore replet^o sum. D. Hieronymus
 eo sensu interpretatur, quod Prophetam iram Dei ve-
 nientem prospiceret, & plenus sit furoris Domini,
 & iracundiæ, et vltra sustinere non possit: hoc est,
 nequaquam audeat pro peccatoribus dominum de-
 precari. Quod autem ait, Effunde, Chaldaeos alloqui-
 tur, per quos Deus iram suam effundebat. *Super paru-*
ulum foris. vel in platea. hoc est, super paruulum qui
 iam foras egreditur. Chal. Paraph. super lactentes in
 platea. vt sit sensus. ita effunde, vt annuncies trucidan-
 dos esse paruulos adhuc lactentes in plateis. *Et super*
concilium iuuenum simul. hoc est, super cætum iuuenum
 qui simul cōueniunt, vt de sceleribus suis tractēt. vel
 effunde simul etiam super iuuenum cōgregationem.
 Plenum dierum vocat decrepitem, qui multo iam vi-
 xit tempore.

Et transibunt domus eorum ad alienos, et agri eorum, et vxores
pariter: quia extendam manum meam super habitantes terrā,
dicit Dominus. Aperta est litera: causam autem propter
 quam id fieri deberet, subiungit, cum ait.

A minore quippe: vsq; ad maiorem omnes auaritiæ student: et
à propheta vsq; ad sacerdotem omnes faciūt dolum. Nulli par-
 cetur ætati, vel conditioni hominum, quia nullus im-
 munis erat à scelere. Per prophetā, falsos prophetas
 intellige. Septua. pseudoprophetam habēt. Sed quid
 de paruulis lactentibus, super quos effundendam Dei
 indignationem in plateis dixerat? Illi sanè parentum
 peccatis inficiebantur, & pro peccatis parentum pu-
 niuntur. Est enim filius veluti pars quædam patris, & in
 ipso

Sup. ca. 5.

ipſo parens punitur.

Et curabant contritionem filia populi mei cum ignominia dicentes. pax, pax, & non erat pax. Cū omnia plena eſſent auaritia, & iniquitate, & dolo, proſp̄era quæquē populo meo nunciabant, & quaſi curare cupiebant vulnus & ignominiam filiā meæ, dicentes, Pax, pax, erit ſcilicet vobis, cū tamen Deus pacem non promitteret, ſed bellum, & deuſtationem. Chald. Paraph. Et curant contritionem cœtus populi mei verbis mendaciorum ſuorum, dicentes pax. &c. Curare contritionem, vocat remedium adhibere malo Ierusalem, quaſi dicat. Cū tantōpere abundaret iniquitas, falſi prophetā, quaſi hoc nihil eſſet, pacem promittebāt. cū que ſe medicos animarum profiterentur, & populus Iudæorum peccatis cōtritus eſſet, & graui clade affectus, dum falſam pacem promitterent, augebantur ſcelera. Vel contritionem intellige, afflictionem populi ex prædicatione prophetarum Dei conceptam, quā calamitatem minabantur, vt populū à ſcleribus renocarent: quam cum ignominia dicuntur curafſe falſi prophetā, quia falſa pacis promiſſione cōſolari conabantur populū, cū tamen Deus pacem nō promitteret, ſed potius gladium minaretur. Falli autē populū huiusmodi falſis promiſſionibus ignominioſum erat: neq; interim vlla erat emendatio, augebantur ſcelera, nec erat qui de agenda pœnitentia cogitaret. *filia populi mei.* hoc eſt, populi mei: quem filiam vocat ob maiorē teneritudinē. *Cum ignominia,* Hoc ita videtur exponere D. Hic. vt cōiungat cum cōtritione, hoc ſenſū. Curabant contritionē ſimul cū ignominia populi. hoc eſt, contritionē, & ignominia. Sep. Et curabant

bāt cōtritionem populi paruipēdētes, & dicētes pax &c. In Heb. eſt *הַלְּבָלִי* al nechalah, ſup leui, aut ſermone leui, aut rebus vel ſermonibus leuibus, aut leuitate quadā, vel lenitate, quaſi iocus eſſet, aut ludus aliquis, nihil ſerid agētes in re tā ſeria. Similiter, ſuper ignominioſo, trāſferre poſſumus. quod ſignificātius in latino ſermone, cū ignominia, dicitur: vt habet noſter interpres. Sic etiā cum ignominia curāt populi cōtritionē, qui ſine pœnitentia populo veniā peccatorum falſo promittunt: qui Chriſti paſſionē, merita, & ſatisfactionē ita extollunt, vt noſtrā ſatisfactionē auferāt. Aduerſarius etiam noſter perſuadere nobis conatur Clementiā & benignitatē Dei tantā eſſe, vt nulla ratione permiſſurus ſit nos perire; vt interim in peccatis perſeueremus falſa ſpe decepti. Non veni pacem mittere, ſed gladium, (ait Chriſtus) bellū aduerſus vitia, & carnis concupiſcētias indicens. Neq; enim pax illa, quā Angeli in eius natiuitate hominibus bonę voluntatis annūciarunt, aliter obtineri poteſt, niſi victoria de vitijs & animę hoſtibus reportata. Vnde Maledictus qui prohibet gladiū ſuum à ſanguine. Non eſt pax impijs, dicit Dominus. fruſtra ſibi pacem pollicentur, cū ipſi contra Deum bellum gerant, quē ſcleribus irritare non ceſſant. tribulatio et anguſtia in omnem animam operantem malum.

Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt, quin potius confuſione non ſunt confuſi, & erubere neſcuerunt. Prior pars poteſt per interrogationē legi, vt ſit ſenſus. Pudit ne eos, quōd abominationem fecerint? quaſi dicat. Minime. ita D. Hier. Quōd ſi ſine interrogatione legamus, erit ſenſus. huiusmodi erāt illorū abominationes, quę merito

Mat. 10.

Inf. 48. b.

Iſa. 48. d.

meritò deberēt eos in confusione adducere. Vel ipsis suis operibus cōfusi sunt, cum constet fidē adhibuisse falsis Prophetis, qui eos deceperunt. Sed ipsi veluti insensibiles facti nō erubuerunt. Sic suprā. frōs meretricis facta est tibi, noluiſti erubescere. Chal. Para. Eorū erat pudore suffundi, quia abominationem fecerūt: confusione quoque non confunduntur, & humiliari nesciunt. Septuag. confusi sunt, quia defecerunt: & neque sicut confusi erubuerunt, & ignominiam suā nō cognouerunt. Theodoretus ad falsos prophetas refert, qui falsam pacem promittebant. qui (ait) cōfusi, veluti qui mendacia prā dixissent; erubescere nescierunt. Confusus est peccator in iniquitatibus suis, dum non confunditur. Quem fructum habuistis in his, de quibus nunc erubescitis? Super eū ridebunt & dicent. Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & preualuit in vanitate sua. An non confusione digna res est, Deum, à quo totus pendes, negare, contemnere, sanctissimas eius leges conculcare, & tanquam equus & mulus, quibus non est intellectus, à prauis cupiditatibus abduci: & quum omnium scelerum genere te contaminaueris, non erubescere? Confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Quominus erubescis, eo magis confunderis, dum stupidiorem & stolidiorem te ostēdis. Confundere, ne in æternum confundaris. Grandis impietas, non solum nō cauere, sed nec intelligere velle peccata, & nullam habere distantiam bonorum, malorumque operum.

Quamobrem cadent inter ruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. Quod erubescere noluerint, sed
omni

omni pudore omisso in sceleribus permanserunt. Cadent. &c hoc est, magna erit occumbentium multitudo, vt vnus super alium corruat. Tempus visitationis vocat tempus, quo peccata erant punienda, & in quo vltionem statuerat exercere Dominus. Sep. propter hoc cadent in ruina sua, & in tempore visitationis suæ peribunt. Chald. Paraph. Propterea proicientur occisi, in tempore quo visitauero super eos peccata eorum, corruent. Corruisti dum peccas: si nō erubescis spiritualem ruinam, corrues inter ruentes, vt surgere amplius non valeas.

Hæc dicit Dominus. State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. Hortatur Propheta tribules Iuda, vt componant se ad imitationem rationis viuendi suorum maiorum. Attentè, ait, considerate rationem viuendi antiquorum patrum: qui docti sunt in scripturis, legant: qui minus docti, ab alijs interrogent. Eam viuendi rationem rectam esse inuenit, quam antiqui patres, qui Deo placuerunt, sequuti sunt, & nos docuerunt. Attende autē qua ratione dicat, Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona. Est enim impietas antiqua, vnde non continuo, ex quo aliquid antiquum est, bonum est censendum: sed quod iam ab antiquo bonum iudicatum est, id bonum censei debet. Est quidem antiqua impietas, sed & ab antiquo damnata. Sic etiam hæreses quantumuis antiquæ sint, antiquitus etiam sunt damnatæ, vt quod antiquiores sunt, eò damnabiliores sint. Vnde meritò semper nouitatis nomen obtinent, quamuis vetustissimæ sint. Nunquam enim inter ec-

ter Ecclesiastica dogmata locum habere meruerunt.

- 1. Ti. 6. d* Vnde Diuus Paulus Timotheo. ô Timothee depositum custodi deuitans propianas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ. *Quæ sit via*
- Ioan. 14. a* *bona.* Christus ait, Ego sum via. Theodore. *Quemad-*
modum vna est via, quæ ducit ad maximas vrbes, quã
regiam appellare solemus: ad hanc porrò semitæ quæ
dam à pagis & agris defluentes dirigunt, sic vna est via
quæ ducit ad patrem, nēpe vnigenitus filius Dei: Bea-
ti autem prophetæ, veluti semitæ quædam, ducunt ad
hanc eos, quibus per hæc ire libuerit. Sic ergo Prophe-
ta præcipit Iudeis scrutari vias propheticas, & per eas
discernere viam bonam, & in ea ambulare. Sic Chri-
stus, *Ioan. 5. f.* Scrutamini scripturas, quoniam ipsæ testimoniū
perhibent de me. Huc pertinet (ait D. Hiero.) parabola
Mat. 13 f illa Euangelica, in qua negotiator bonus omnes vē-
dere dicitur margaritas, vt pretio earum vnā emat
preciosissimam margaritā. quod scilicet per Patriar-
chas, & Prophetas veniamus ad eum, qui dicit, Ego
sum via. Standum est igitur in Prophetis, & diligētissi-
mè contemplandum, & interrogādū de semitis anti-
quis, siue sempiternis, quæ multorū sanctorum sunt
trita vestigijs, quæ sit via bona in Euangelio, &ambu-
Rom. 1. b. landum in ea. de quo. D. Paulus. Iustitia enim Dei in
eo reuelatur ex fide in fidem. hoc est, ex fide antiquo-
rum patrum, in fidem Euangelij. quod enim illi credi-
derunt, & prædixerunt futurum, nos iam exhibitum
credimus: vt ex eorum fide in nostram fidem, veluti
per semitas quasdam antiquas & tritas, deducamur:
dum mirabilem illam cōsonantiam inter ea, quæ pro-
missa fuerāt antiquitus, & prophetata, & quæ sub Euā-
gelica

gelica lege exhibitā sunt, intuemur. *Et inuenietis refrigerium animabus vestris.* Hoc est viuētis in summa pace, & tranquillitate. Sic Christus. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Vide ergo qua ratione, quod Propheta promittit, Christus in se exhibet. Sic Regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo, & homini qui fecit cœnā magnam, cōparat. Vnde Baruch. Quid est Israēl, quod in terra inimicorum est? Inueterasti in terra aliena, coinquatus es cum mortuis, deputatus es secum descendentibus in infernum. Dereliquisti fontē sapientiæ: nam si in via Dei ambulasses, habitasses vtique in pace super terram. Hic vera pax, vera requies, secura mens, iuge conuiuium. Vnde qui diligit iniquitatem odit animam suam. Septuag. Et inuenietis purificationē animabus vestris. In Christo, qui vera via est, inuenitur purificatio animarum. nequē enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Hic est fons patens in Ierusalem in ablutionem peccatorum, qui clamat in Euangelio, Qui sitit (scilicet animæ suæ salutem & purificationem) veniat ad me, & bibat. *Ioan. 7. f.*
Et dixerunt, non ambulabimus. Vide frontem meretricis, vide animum obduratum. Neque minis deterrētur, neque promissionibus alliciuntur. Hęc fuit obstinatio Iudæorum, qui renuerunt ambulare per viam bonā, quæ Christus est, nequē illius fidem & Euangeliū suscipere voluerūt. Vnde Christus ad Ierusalē. Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos *Mat. 23. d*

pullos suos sub alis, & noluiſti. Nō dicunt, ignoramus
Iob. 15. d. viam, ſed non ambulabimus. Si non veniſſem, dicebat
 Chriſtus, & loquutus eis non fuiſſem, & ſigna non fe-
 ciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberēt:
 nunc autem excuſationē non habēt de peccato ſuo.
*Et conſticuti ſuper vos ſpeculatores, & dixi. Audite vocem tu-
 bæ, & dixerunt, non audiemus.* Vide patientiam & longa-
 nimitatem Dei. Poſt tam manifeſtum contemptum,
 adhuc de illorum ſalute eſt ſollicitus, & cōſtituit ſpe-
 culatores ſuper eos. Speculatores fuerunt propheta.
Ezech. 3. Sic in Ezechiele, filii hominis ſpeculatore dedit te. Vi-
 dent enim à longinquo futura, diuina reuelatione, an-
 tequam fiant. Eoſdem etiam tubas vocat, quatenus
 populo futura annunciant ex diuina inſpiratione. ſic
Iſa. 42. b. in Iſaia. In montem excelſum aſcende, qui euangeli-
 zas Sion, Exalta vocem tuam. Aſcendit in montem
 excelſum, dum ſupra ſe rapitur, vt diuinam percipiat
 reuelationem. Exaltat vocem ſuam quaſi tuba, dum
 futura annūciat. Admonēbat ergo Deus populum, vt
 prophetas audiret: ipſe verò nolebat audire. Vel ali-
 ter. Dum Prophetæ tanquam ſpeculatores à longin-
 quo viderent hoſtem venturum, bellū imminere an-
 nunciabant, iam quæ tubam audiri: ipſi tamen nihil cu-
 rabant. Speculatores etiam, quos Dominus cōſtituit,
 fuerūt Apoſtoli, qui tāquam Dei tubæ fidē Chriſti, &
Pſal. 31. Euangelium reſonarunt. Et in omnem terram exiuit
 ſonus eorum. Quos noluerunt Iudæi audire, & in ui-
 tati ab eis ad nuptias agni noluerunt venire. Theodo-
 retus ſpeculatores vocat Prophetas, qui nos admo-
 nuerūt, vt vocem tubæ Euangelij per Apoſtolos præ-
 dicati audiremus. Vide quo modo omnia cōtemnat
 induratus

induratus animus: neque volunt ambulare per viam
 bonam, neque volunt audire. Qui dicunt Deo, re-
 cede à nobis: ſcientiam viarum tuarum nolumus. *Iob. 21. b.*
 Populus ad iracundiam prouocans eſt & filij menda- *Iſa. 30.*
 ces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt vi-
 dentibus, nolite videre: & aſpicientibus, nolite aſpi-
 cere nobis ea, quæ recta ſunt: loquimini nobis pla-
 centia; videte nobis errores. Auferte à me viam, de-
 clinate à nie ſemitam, ceſſet à facie noſtra ſanctus
 Iſraël. Peccator cum in profundum malorum vene-
 rit, contemnit. Vnde & illi nullas iam excuſatio-
 nes obtendunt, ſed ſumma quadam impudentia, &
 manifeſto contemptu, non ambulabimus aiunt, non
 audiemus.

*Ideo audite gentes, & cognoscite congregatio, quanta ego fa-
 ciam eis. Audi terra. Ecce ego adducam mala ſuper populum
 iſtum, fructum cogitationum eius: quia verba mea non audie-
 runt, & legem meam proiecerunt.* Vobis, dicebant Apo-
 ſtoli Iudæis, oportebat primū loqui verbum Dei: *Act. 13. g.*
 Sed quia repellitis illud, & indignos vos iudicatis æ-
 ternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Septuaginti.
 Propter hoc audierunt gentes, & paſcentes gre-
 ges ſuos. Quibus primò reuelatus eſt Chriſtus, fue-
 runt Magi, quibus ſtella apparuit in oriente: & paſto-
 res, qui vigilabant, & cuſtodiebant vigilias noctis
 ſuper gregem ſuum. Vel per paſtores, Reges, & Prin-
 cipes gentium intelligere poſſumus, qui ad fidem
 Chriſti conuerſi ſunt: Iuxta literam per gentes, eos
 intelligit, qui non erant de domo Iacob. per con-
 gregationem verò vel cœtum, Iudæos. Chaldaica
 Paraphra. Propterea audite populi, & cognoscat
 N cœtus

coetus Israël peccata sua. Audi terra Israël. &c. Omnibus vult manifestam fieri vindictam, quam exercere volebat: quemadmodum factum est: eiusmodi enim fuit, quæ per totum orbem audita sit. Siue de prima illa captiuitate, quæ facta est per Babylonios, siue de vltima, quæ facta est per Romanos, intelligamus. Fructum cogitationum, vocat retributionem prauarum cogitationum, & consiliorum pessimorum, & sceleratorum operum. Chald. Paraph. retributionem operum suorum. Ex corde enim (vt dixit Christus) exeunt prauæ cogitationes, adulteria, homicidia. &c. Sic in Prouerbijs. Comedent fructus uitæ suæ, suisque consilijs saturabuntur. Stipendium peccati mors est, ait Apostolus.

Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suauem olentem de terra longinqua? holocausta vestra non sunt accepta, & victimæ vestrae non placuerunt mihi. Exteriorem tantum cultum, vbi interna pietas deest, Deo non placere dicit. Cùm verba mea (ait) nolueritis audire, & legem meam proieceritis, vt quid mihi affertis thus de Saba. &c. Quantumuis summum in rebus externis studium adhibuerimus: id quod per thus de Saba, & per calamum suauem olentem significatur: si defuerit pietas animi, & madorum Dei obedientia & obseruatio, nullius momenti erunt omnia apud Deum.

1. Cor. 15. a. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil sum, & nihil

Ioã. 14. c. mihi prodest, ait Apostolus. Et Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, dicit Dominus. Significatur etiam hic abolendas esse adueniente luce Euange-

lij

lij ceremonias, & sacrificia, & oblationes veteris legis. Thus de Saba venire nemo dubitat, ait Diuus Hieronymus. Vnde & illud Virgilianum. Ceterumque Sabæo Thure calent aræ. Pro calamo, Septuaginta Cinnamomum habent. Chald. Paraph. Calamum aromaticum habet. Heb. canelam, quæ vulgo dicitur, significari aiunt, quæ ex partibus Indiæ adducebatur. Hæc proprie conueniunt his (ait Diuus Hieronymus) qui de rapinis & nudatione miserorum offerunt sacrificia, de elemosynis ex iniquitate septant redimere posse peccata, dicente scriptura. Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ: quæ non de iniquitate, sed de labore & iustitia congregantur.

Propterea hæc dicit Dominus. Ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filij, simul vicinus & proximus peribunt, Dare ruinas, pro perniciem adducere & calamitatem maximam, qua multi ruant & occumbant. Impleta hæc videmus in Iudæis, ait Diuus Hieronymus: quotidie enim ruunt in blasphemijs suis, nihilque in se habent forte: filij parentum sequuntur blasphemias, & quotidie recipiunt illam imprecationem, Sanguis eius super nos & super filios nostros: & non solum ipsi, sed & vicini & proximi eorum: omnes qui legem & prophetas sequuntur iuxta occidentem literam, & non iuxta spiritum viuificantem: et omnes pariter peribunt, quia omnes pariter peccauerunt.

Hæc dicit Dominus. Ecce populus venit de terra Aquilonis, & gens magna consurget à finibus terræ. Sagittam et scutum arripiet: crudelis est, et non miserebitur. Vox eius quasi mare

N 2

sona.

Pro. 13. b.

Matt. 27. c.

sonabit, et super equos ascendent preparati quasi vir ad praelium aduersum te filia Sion. Sæpe Chalæeorum aduentum inculcat, si fortè terrore concussi agant pœnitentiam, gens magna Sep. gentes. Chal. Para. Populi multis, vt illud magna, ad multitudinem referatur, hoc est, in magno numero. Vox. Heb. גָּאֹרֹל, garol, magnum significat vel quantitate, vel qualitate, id est celebrem. à finibus terræ. à lateribus, vel ab vno latere terræ, vel ab angulo terræ. Sagittam, & scutum arripiet. Singulare pro plurali. omne armorū gen^o significat: quasi dicat, omni armorum genere instructissimi veniēt. In Heb. arcum & scutum arripient. Septuaginta arcum & Zibynam. זִבְיָנָא iaculum, vel ferrum, vel lanceam significat. Cruelis est & nō miserebitur. Qui sibi crudeles sunt, neque volunt animæ suæ misereri placētes Deo, crudelibus traduntur. Promiserat refrigerium, si rectam viā sequi vellent: iure nunc contēnētibus hostes crudeles comminatur. Dilexit maledictionem, & veniet ei: noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Vox eius quasi mare sonabit, vt scilicet vel ipso suo clamore timorem incutiant: non secus ac maris fremitus feruēte tempestate terrificus est. Et super equos ascendet. Potentiam auget: non solam pedites erunt in illorum exercitu, sed multitudo etiam magna equitum. preparati quasi vir ad praelium. Nihil illis deerit: instructissimi ad bellum venient. Septuaginta. Et currus preparabitur, quasi ignis ad praelium. Chaldaei. Paraph. Ordinati sunt, quasi vir committens praelium aduersum te filia Sion. quia tu aduersus Deum. Sic etiam Deus armabit creaturam ad vltionem inimicorum suorum.

Psal. 108

Sap. 5. d.

Audiui-

Auiliuimus famam eorum, dissolutæ sunt manus nostræ, tribulatio apprehendit nos, dolores vt parturientem. Vox est populi perterrefacti audita potētia, sequitiam, ac feritate hostiū. Vel hoc genere loquendi vtitur Propheta, vt ostēdat vel solo auditu & narratione harum rerum posse fortissimum quemq; perterrefieri, & animum despondere: quanto magis ipso aspectu, & præsentia. dissolutæ sunt manus nostræ. Hoc est, debilitate præ timore: vt iam antequam veniant, superatos se videant. Porro dolores vt parturientium, acerbitatē maximam denotāt, sicut in Psal. Ibi dolores vt parturientis.

Psal. 47.

Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici pauor in circuitu. Quasi dicat. Continete vos in locis munitis & tutis: omnia enim in circuitu plena sunt armis, nullus est securus locus, quocunque exieritis, certus vos expectat interitus. In montem saluum te fac, dictū est Lot. Et Leuauit oculos meos in montes, ait propheta. Vndique nos circumstant inimici, in Christo securū habemus refugiū. In via hac qua ambulabam, posuerunt laquem mihi. In via ergo ne ambuletis. Sed ager mundus est, ait Christus. In mundo pressuram habebitis. Nolite ergo exire ad agros, fugite de medio Babylonis, vt saluetis animas vestras. Sic grassantibus vndique erroribus, contineamus nos intra ciuitatem munitam, Sāctā Ecclesiam, Turrim Dauid quæ ædificata est cum propugnaculis, ex qua mille clypei pendent, omnis armatura fortium: ne exeamus in agros, nec in via ambulemus, fugiamus cōfortia hæreticorum, quoniam sermo eorum vt cācer serpit: quibus propterea precipimur, ne Aue eis dicam^o, neque cibum cum illis sumamus.

Gen. 19.

Psal. 120

Psal. 141

Mat 13. e

Ioā. 10. d.

Can. 4. b.

2. Ioan. d.

N 3

Filia

Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctu vnigeniti fac tibi planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos. Lugentium hic mos erat, vt cilicio accingerentur, & conspergerentur cinere, vel volutarent se in cinere. Incipe iam, ait, mala tua acerbissimè plangere, quæ certissimè tibi euenient, vt iam quasi præsentia essent, lugere possis. Luctus vnigeniti amarissimum luctum significat, qualem facere solet mater, cum vnigenitum filiū amiserit. Vnde magis seipsum explicat, cum adiungit, planctum amarum. Vnicam tantum animam habemus, quam si peccando occiderimus, æquum est, vt luctum vnigeniti faciamus, planctum amarum. Sed heu rerum externarum vel minimam iacturam lugemus, & quidem acerbissimè, vt consolationem vllam non admittamus: animæ verò iacturam, quasi nullius sit momenti, siccis oculis pertransimus. D. Hieronymus interpretatur locum hunc in eam sententiam, vt propheta Iudæorū populum ad pœnitentiam adhortetur, vt firmissimā & securam aduersus hostes habeant armaturam. Sic Niniuitæ pœnitentia se munierunt, & iratum Deum placauerunt. Plange hinc, ne in æternum plangas: quia absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum suorum, & luctus non erit amplius, nequæ vllus dolor. De loco autem, qui impœnitentes recipiet, ait Dominus, Ibi erit fletus & stridor dentium. *Super nos.* Ita legendum, sicut & D. Hiero. & in Heb. habetur. eo autem sensu dictum interpretatur, vt quicquid super suum vêturum est populū, super se quoq; venire testetur. Septuagin. super vos, habent. *Repente* (inquit) *veniet vastator.* hoc est velociter: nam super equos

Ion. 3.

Apoc. 7. d
21. b.

Mat. 8. b.

equos ascendent, dixit superius. Te non cogitante, dum scilicet veris prophetis credere non vis, & à falsis permittis te decipi, qui falsam tibi pacem promittunt, & securam te esse volunt, vbi nihil est securum. Sic de die aduētus Domini dicitur, quia veniet quasi fur in nocte, & qua hora non putatis, Cum repentina calamitas ingruerit, ait sapiens. Et vos igitur esto te similes hominibus expectantibus dominum suum, vt cū pulsauerit ianuam, confestim aperiant ei. pulsat ad ianuam expectantium, quia impræparatos eos nō comprehendit. Sed venit vt fur in nocte, qui ad ianuam non pulsat impræparatis. Beatus seruus quem cū venerit Dominus inuenerit vigilantem. ad hunc non venit vt vastator, sed vt super omnia bona sua constituat eum.

Probatores dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum.. Verba sunt Dei ad prophetam. Ait autem constituisse eum probatorem & excoctorem, vt suis adhortationibus & sermonibus populū ab iniquitate mundare conaretur, quemadmodum argentum igne excoquitur, vt omnis scoria ab eo auferatur. robustum verò ait, quia scilicet nullo deterreatur metu. Scies inquit, & examinabis illorum studia & facta. Septuaginta. Probatores dedi te in populis probatis, & scies cū probauero ego viam eorum omnes inobedientes. &c. probatos ait. hoc est, multis iam flagellis & calamitatibus afflitos, quibus tamen in nullo meliores facti fuerant: ac ita cū tuo ministerio probauero ego, & examinauero viam eorum, cognosces omnes inobedientes. &c. Chald. Paraph. *Electum dedi te in populo meo, quasi ciuitatem fortissimam*

Mat. 24.
Prou. 1. d
Luce. 12

tissimam: & notificabis, & annuncabis eis vias suas. Sic ergo interpretatur illud, probabis vias eorum, hoc est, examinatas & cognitas per te notificabis & annuncabis eis: vt eodē modo interpretari possimus quod dixit, probatorē dedi te, hoc est, examinatore vitæ eorum, vt illorum mores examines, & cognitos habeas, vt illos reprehēdas absque vllō metu. Alij ex Heb. trāsf'erunt: propugnaculum vel munitiōē vel arcem dedi te in populo meo, & locū munitū, & scies & probabis: vel vt cognoscas, & explores viā eorū. Vox Heb. pro qua nos habemus probatorem, & probabis, est à radice בחר bithā, quod probare, periculum facere, ex periri, & tentare significat. nomen autē בחון bathon, munitiōem, & turrim, & arcem significat: & probatorē interpretari possumus. Hoc munus est Prophetarum Dei, & eorum quos Deus constituit super populum suum, vt perspectos habere curent mores eorum, quorum curam gerunt, cognoscantque oues suas, & diligenter agnoscant vultum pecoris sui, & sine vlla personarum acceptione reprehendant, puniant, strenueque officio suo peragendo inuigilēt, nulliusque insidias pertimescant. Sic Deus inuehitur in eos qui aliter faciunt, per Isaiam dicens. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti nō valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia: & canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiā suā à summo vsque ad nouissimum. Venite sumamus vinum, & implemur ebrietate: & erit sicut hodie sic & cras, & multò amplius.

Omnes

Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs et ferrum: vniuersi corrupti sunt. Cū eos, inquit, probaueris, & examinaueris eorum vias ac mores, cognosces Apostatas esse, ac declinasse à vero Dei cultu, fraudes & dolos assidue meditari, neque veritatē esse in illis, sed dolis & fraudibus studere, & quemadmodum æs & ferrum, quod rubiginem contraxit, corruptos omnes esse. Septuag. omnes inobedientes ambulantes prauē, æs & ferrum, omnes corrupti sunt. Chal. Paraph. omnes principes eorum rebellant, ambulantes in dolo, vt qui miscet æs cum ferro: vniuersi corruptores sunt. In Heb. ubi nos habemus, principes declinātes, legi מ' סריסוררים sareisorerim, quod nōnulli interpretantur, peruersti peruerforum, hoc est, peruerstissimi, vel peruersti curam gerentes peruerforum, hoc est, principes peruerforum, vt nos habemus. Vnde Ra. David. vniuersi tam principes, quā alij peruersti sunt. Sed & nomen שרי sarei, solet poni pro כרי כרי sarei, quod principes significat, & ita poni hoc loco ait Rab. Dau. ac ita principes declinantes vel declinantium aut rebellium, refractariorum peruerforum interpretari possumus. *ambulantes fraudulenter*, delatorie vel in delatione interpretantur alij, aut studiosi delationis. Septuaginta, prauē. Chal. Paraph. in dolo. *æs & ferrum*. Nonnulli exponūt, i. frontis sunt Chalybeæ, & ferreæ: vt illorū duritiā, & obstinationē animi significet. Theodoretus. Congregati sunt, vt æs & ferrum. hoc est, adulterini sunt nihil habentes probi. Rab. Dau. iuxta interpretationem Chald. Paraph. ita exponit, sicut calybs vel æs mistū cum ferro, vt facile fundatur, sic ipsi sunt misti alter cum altero, vt fraudulen

dulenter malefaciant, vt noceant, vt lædant. Serui igitur ambulabant fraudulenter cum Dominis suis, vel apud Dominos suos, vt perderent pauperes verbis mendacibus. Et principes & serui æri aut Chalybi Accaio comparantur & ferro, è quibus fit opus, quum alterum alteri miscetur. Non enim ferrum per se funditur, sed mistum cum ære, aut Chalybe. *Vniuersi corrupti sunt.* Iuxta Hebr. corruptores interpretari etiam possumus, vt habet. Chald. Para. Obserua quàm diligenter propheta tanquam probator à Deo constitutus mores populi discussit, & discussos agnouit, cognitos autem quàm intrepidè, annunciet, & manifestos faciat.

Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflagauit conflagrator: malitia eorum non sunt consumpta. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos. Studium Dei per Prophetam suum ad emundandum populum ab iniquitate hic describitur, & qua ratione nihil profuerit. Totum hoc studium, & curam conflagrationi argenti assimilatur, in quo oleum & opera perduntur, & nihil aliud agitur, nisi quòd follis ex continuo vsu rumpitur, vel ab igne consumitur, & scoria ab argento non educitur: cum nihil in illis boni esset, à quo malum separari posset. facit autem mentionem plumbi, quòd argentum non conflatur sine appositione plumbi: illud enim fluere facit. *defecit sufflatorium* hoc est, propheta Dei, qui multo labore prædicandì defatigatus est, ita vt vires defecerint. Chaldaica Paraphra. Ecce sicut sufflatorium sufflatoris, quòd combustum est in medio ignis, sic siluit vox prophetarum, qui prophetant eis: Cōuertimini ad legem meam, &
non

sunt conuersi. Et sicut plumbum, quòd liquefcit in medio fornacis, sic ociosa facta sunt in oculis suis verba prophetarum, qui prophetant eis, & nihil prodest eis, quòd docent eos Doctores eorum, & opera sua mala non reliquerunt. Possumus ergo sic legere, defecit sufflatorium in igne, vt legit Chald. Paraph. & Septuaginta, & videtur legendum iuxta literam Hebraicam. Vnde alij interpretantur, exustus est follis, vel combustum est sufflatorium ab igne, vel defecit sufflatorium, & deinde in igne consumptum est plumbum, sic distinguit D. Hierony. & Biblia regia. Porro per plumbum industriam, & sermonem prophetæ intelligere possumus. Sic Chald. Parap. & D. Hiero. Omnem ergo illam industriam, & varios dicendi modos, nunc comminando, nunc promissionibus alliciendo, nunc beneficia Dei commemorando, nunc exhortando, quibus Propheta utebatur, vt populum ad pœnitentiam induceret, veluti plumbum vocat, quòd apponi solet, vt facilius & minimo cum detrimento argentum conflagri possit: sed & flagella, quibus quotidie Deus populum illum castigabat, quæ cum nihil profuerint, consumptum dicitur plumbum ab igne. *Frustra conflagrator.* Deus ipse, vel Propheta, cuius os follis dici potest, & status propheta & increpatio: cuius dum rauca fiunt fauces clamando, deficere sufflatorium dicitur. In Heb. in vanum conflagravit conflagrando. *malitia eorum non sunt consumpta.* hoc est, nulla est subsequuta emendatio. Chald. Paraph. opera sua mala non reliquerunt. In Hebr. & mali non sunt auulsi, vel expurgati. *argentum reprobum vocate eos.* Chald. Paraph. Ecce sicut argentum reprobatum abiectos vocate eos. Est igitur sensus. Pro-

fus. Prophetæ Dei multo labore defatigati sunt, rauræ factæ sunt fauces eorum prædicando populo huic; vt ad pœnitentiam eum adducerent, & mundarētur ab iniquitatibus suis, omnem ad id adhibuerunt industriã, operam, & assiduitatē: neque hoc quicquã profuit: nulla enim subsequuta est emēdatio, sed obstinati in peccatis, & sceleribus suis perseverant: quare veluti incorrigibiles, & à Deo reprobati iudicandi sunt, cum Dominus eos à se proiecerit ob illorum obstinam malitiam, decreueritque hostibus suis eos tradere, & à terra hac expellere. Hic obserua, qua ratione (vt ait D. Paulus) sustineat Deus in multa patiētia vasa iræ apta in interitū, & nihil prætermittat ex his, que necessaria sunt ad emundanda huiusmodi vasa. Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? Sunt qui statim de salute aliorum desperent, si ad primum exhortationis verbum non fuerint conuersi, indignantur, contumelijs afficiunt, recedunt, nolunt amplius intare. Non sic Deus. Defecit sufflatoriū ab igne, Charitas patiens est. Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Veh autē illis, quibus furor est secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis furdæ, & obturatis aures, ne audiat voces incantantium.

Rom. 9. e.

Isai. 5. a.

I. cor. 13. b.

2. Ti. 4. a.

Psal. 57.

Iob. 21. b.

Prov. 1. c.

Qui dicunt Deo recede à nobis, sciētiam viarum tuarum nolumus. quis est omnipotēs, vt seruiamus illi? quos Deus tanquam reprobatos & induratos reiecit. Vocauit & renuistis: extendi manum meã, et non fuit qui aspiceret, neglexistis omnes increpationes meas: Ego quoque in interitu vestro ridebo. Magna Dei indignatio, vt rideat in interitu nro, qui flet sup Ierusalē. Time, ne fias argētū reprobū, & a Dño projiciaris.

ARGV-

ARGUMENTVM.

Iubetur Ieremias annunciare populo verbum Domini confidenti in externo tantum templi cultu, propheta mala euentura Iudæis ob contemptum Prophetarum. prohibet Dominus orare pro populo. docet sacrificia non requirere à Iudæis potissimum, sed vt obediant verbo suo. Inuitat populum ad plactum ob peccata sua, & imminet mala.

* Inf. 26.

15.

* benedi-

xeritis

MS. Hie

ro.

* bonas

faciēdo

bonas fa-

ceritis

H.

* dirigē-

tes dire-

xeritis

G. C.

9 M S.

R. Hier.

Verū H.

G & C.

CAP. VII.

Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicitur. 2. Sta in porta domus domini, et prædica tibi verbum istud, et dic, Audite verbum Domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, vt adoretis Dominum. 3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, * Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. 4. Nolite confidere in verbis mēdacijs, dicentes, Templū Dñi, tēplū Dñi, tēplū Domini estis. Quoniã si * bene direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudiciū inter virū & proximum eius, & adueniē & pupillo & viduã non feceritis calumniã, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, et post Deos alienos non ambulaueritis in malum vobismet ipsis: 7 habitabo vobiscum in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris à seculo & vsq; in seculum. 8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacijs, qui non proderunt vobis: furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post Deos alienos quos ignoratis. 10. Et venistis, & stetit coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis, Liberati sumus, eo quod fuerimus omnes abominatōnes istas. 11. * Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris?

290 46.

ego ego sum: ego vidi, dicit Dominus. 12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitauit nomen meum à principio: & videte, quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israël. 13. & nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & loquutus sum ad vos.

*. Pro. 1. manè conſurgens, & loquens, & non audistis. * & vocaui vos, 24. & non reſpondiſtis. 14. *. Faciam domui huic in qua inuocatum eſt nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam: & loco quem dedi vobis & patribus veſtris, * ſicut feci Silo. 15. Et proijciam vos à facie mea, ſicut proieci oēs fratres veſtros vniuerſum ſemen Ephraim. 16. * Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudē et orationē, et nō obſiſtas mihi, quia nō exaudiā te. 17. Nonne vides quid iſti faciūt in ciuitatibus Iuda, et in plateis Ierufaſalē? 18. * Filij colligūt ligna, et patres ſuccēdunt ignem, et mulieres cōſpergunt adipē, viſfaciant placentas reginæ cœli, et libent dīs alienis. et me ad iracūdiā prouocent. 19. Nūquid me ad iracūdiā prouocant, dicit Dñs? nonne ſemetipſos in confuſionem vultus ſui? 20. Ideo hæc dicit Dominus Deus, Ecce furor meus, et indignatio mea cōflatur ſuper locum iſtum, ſuper vias, et ſuper iumenta, et ſuper lignum regionis, et ſuper fruges terræ: et ſuccēdetur, et non extinguetur. 21. Hæc dicit Dominus exercitū Deuſ Iſraēl, Holocautomata veſtra addite victimis, et comedite carnes. 22. Quia non ſum loquutus cum patribus veſtris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de Terra Ægypti, de verbo holocautomatum et victimarū. 23. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens, Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus: et ambulate in omni via quam mādauī vobis, vt bene ſit vobis. 24. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurē ſuā: ſed abierūt in * voluptatibus, et in prauitate cordis ſui mali: facti que ſunt retrorſum et non in antē, à die qua egreſſi ſunt patres eorum de Terra Ægypti, vſq; ad diem hanc. 25. Et miſi ad vos lijs H. G. omnes ſeruos meos prophetas per diem, conſurgens diluculo et mittens.

mittens. 26. Et non audierunt me, nec inclinauerunt aurē ſuā: ſed indurauerunt cernicem ſuam: * et peius operati ſunt, quam patres eorum. 27. Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non audient te: et vocabis eos, et non reſpondebunt tibi. 28. Et dices ad eos. Hæc eſt gens quæ non audinit vocem Domini Dei ſui, nec recepit diſciplinam: perijt fides, et ablata eſt de ore eorum. 29. Tonde capillum tuum, et proijce, et ſume in directum planctū: quia proiecit Dominus, et reliquit generationē furoris ſui, quia fecerunt filij Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus. 30. Poſuerunt offendicula ſua in domo in qua inuocatum eſt nomen meum, vt polluerent eam. 31. et edificauerūt excelsa Topheth, quæ eſt in valle filij Ennon: vt incenderent filios ſuos, et filias ſuas igni: quæ non præcepi nec cogitauī in corde meo. 32. Ideo ecce dies uenient, dicit Dominus, et non dicetur amplius, Topheth, et uallis filij Ennon: ſed Vallis interfectionis: et ſepelient in Topheth, eo quod nō ſit locus. 33. Et erit morticinum populi huius in cibos uolucris cœli, et beſtijs terræ, et nō erit qui abigat. 34. * Et quieteſcere faciā de urbibus Iuda, et de plateis Ierufaſalem. uocem gaudiij, et uocem lætitiæ, uocem ſponſi. et uocem ſponſæ: in deſolatione enim erit terra.

* Inf. 16.
12.* Exod.
26, 13.

EXPLANATIO.

Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à Domino, dicens. Sta in porta domus domini, et prædica ibi uerbum iſtud, et dic. Quid præcipuē à nobis requirat Deus, docet: nihil que profuturam populo in malitia obſtinato templi magnificentiam, & ſanctitatem, neque externum cultum, interiori pietate, & Dei timore ſpreto: ſed & templum etiam ipſum vaſtandum fore. Sta in porta. Oriētalem intelligit, quæ vnica fuit: cum ad meridiem tres, & ad Septētrionem etiam tres eſſent. lubetur in porta ſtare, & prædicare,

care verbum Dei illis, qui per portam ingrediebantur; quòd nolent aliàs prophetas audire; & proinde oporteret loca illa quærere; vbi populus solebat aliàs concurrere. *qui ingredimini per portas has, vt adoretis Dominum.* Hęc non habent Septuag. Adorabant Dominum externo cultu, sed cor eorum longè erat ab eo. *Hęc dicit Dominus exercituum.* Vide Dei clemētiam: etiam eos, quos argentum reprobum dixit, à se proiectos exhortari non cessat: si fortè aliquis audiat. *Et habitabo vobiscum in loco isto.* Septuag. Et habitare faciam vos in loco isto. Chald. Parap. & habitare faciam vos in loco isto. Ita etiam in Heb. Sed habitare facit Deus, habitando cum illis, firmamq; reddendo habitationem eorum. id quod non ster interpretès significare voluit. Symmachus. & confirmabo vos in loco isto. Naturale est, vt vnusquisque natale diligat solum, & nihil dulcius habeat patria: ideo huiusmodi promissione ad pietatē eos conatur allicere. Non permittam ego, ait, templū hoc dirui, neque vos hinc captiuos abduci: sed quemadmodū feci hactenus, presentiam meam in templo hoc exhibebo, vosque fauoribus, & beneficijs prosequar.

Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes. Templum Domini, templum Domini, templum Domini est. Chald. Paraph. Nolite confidere in verbis prophetarum mendacij, qui dicunt dicendo: Coram templo Domini vos colitis, coram templo Domini vos colitis, & sacrificatis: coram templo Domini vos adoratis; ter in anno vos apparetis coram Domino. Falsi prophete dicebant nunquam futurum, vt Deus sineret Ierusalem in potestatem Chaldaeorum venire ob templum magnificentissimum, quod in ea erat structum. Repetitio autē illa modū vulgarem dicendi significat: sic enim loqui solemus, quādo alicui exprobrare volumus, quòd vel diuitias, vel generis splendore, aut aliquid aliud iactet. Vel quòd frequenter templi magnificentiā, & sanctitatem iactarent. vel propter tres partes templi, Vestibulum, Sancta, & Sancta sanctorum. Nolite ergo, ait, confidentiam vestram ponere in templi magnificentia: quia neque vtrbi propter tēplū, neque ipsi templo parcā, nisi respueritis. Sic. 2. Machab. 5. Non propter locum gentem: sed propter gentem Deus locum elegit. Ideoq; & ipse locus particeps factus est populi malorum. Obserua hīc exteriorem cultū, & templi ornatum non reprehendi (quī enim poterant reprehendi, quæ iussū Dei fiebant?) Sed reprehenduntur illi, qui neglecta pietate animi omnem suam spem in rebus externis collocabant. Colendus est animus, interiori pietati studēdum est. Sed neq; exteriora negligi debent, quibus interior pietas fouetur. Sed & illi admonendi, qui Christi pauperibus spretis toti in amplificandis templis, deaurādis parietibus & laquearibus, magis ad superbiam, quā ad pietatem vacāt: quòd illa oportuit facere, & ista non omittere. Quòd si vtrūque præstare non possunt, pauperum cura præponenda est tanquā necessaria, his presertim, qui ecclesiastica bona possident. Templā nostra exornat Christi presentia, iuge illud sacrificium tremendum, ac sanctissimum, quod quotidie ibi offertur pro viuis & defunctis, diuinæ laudes pura mente decantatæ, Dei verbum purè prædicatum, non adulteratum, nullis admittum erroribus. Et hæc quidem tāta sunt,

o
vt

vt nulla auri copia, nullæ margaritæ, quantumuis præciosissimæ sufficiant ad templorum nostrorum ornamentum. Vnde si exterior ornatus desit, nõ multum curamus, dummodo deceter omnia sint: neque enim Iudæi sumus, vt tanquam pueri tã opere externis his indigeamus. Sed & si ille adsit pro Dei gloria, & tantorum mysteriorum dignitate admittimus: sic tamẽ, vt hæc minima esse intelligamus, nequẽ aliqua ratione tantorũ mysteriorum dignitatem ab his pendere, sed propter nos, & imbecillitatem nostram: huiusmodi quæri. Sed illi omni prorsus reprehensione digni sunt, qui bonis Ecclesiæ ad luxum abutuntur, neque curam aliquam templorum, vel pauperum habent, sed Christi patrimonium in alendis canibus, equis ornãdis, palatijs superbẽ nimis construendis, vt peiora taceã, cõsumunt. Verũm non propterea spernẽdi, sed pro dignitate sua suspiciendi & venerandi sunt, nequẽ traducenda illorum vitia, sed prudẽter loco suo, & tempore admonendi, & arguendi. Scriptum est enim, Super cathedram Moyfi sederunt Scribæ & Pharisei, omnia quæ dixerint vobis seruate, & facite. &c.

Mat. 23.
d.

Quoniã si bene direxeritis vias vestras & studia vestra, si feceritis iudicium inter virum & proximum eius. &c. Eadem est sententia, quæ supra. bonas facite vias vestras. &c. *Si bene direxeritis.* Septuag. & Chal. Paraph. Si dirigẽtes direxeritis. In Heb. ad literam, si bonas faciẽdo bonas feceritis vias vestras. in quo autem deberent bonas facere vias suas explicat statim. *Si feceritis iudicium inter virum & proximum suum.* Si ius reddideritis popularibus vestris, nam de aduenis statim loquitur, *Nec sanguinem innocentem effunderitis in loco hoc.* Innocentem nempe morte

morte damnando, accusando falso. *Et post Deos alienos non ambulaueritis in malum vobis metipsis.* hoc est in perniciem vestrã, quasi dicat. Non mihi nocetis in hac re, sed vobis metipsis pernicient acquiritis. Obserua. vltimo loco annũmerauit peccata contra Deum, primo autem loco peccata in proximos: vt intelligas his veluti gradibus ad impietatem gressum fieri. Sic eos qui bonam conscientiam repellunt, dixit D. Paulus, *in fide naufragium facere.* Nam cũ fuerit vita impurior, ex ea & dogmata quædam peruersa emergunt. Siquidem qui immundam & sordidam duxerint vitã, ne in futurum formidine crucietur, temerẽ sibi hoc suadent, falsa omnia esse quæ fide traduntur. Sed ne quis existimare posset sua commoda Deum quærere, cũ bonis nostris minimẽ egeat, nequẽ malis nostris lædatur, nostra autem tantũm commoda quærere, vltimo loco idololatriam annũmerauit, subiungens adhuc, in malum vobis metipsis. Sed & Diuus Ioannes. Si fratrem quem vides, non diligis: Deum, quem non vides, quomodo diliges? Deniq; opera simul cum fide coniungenda docet, nam si des sine operibus mortua est. Sic & Christus prius vult nos reconciliari fratri nostro, quã sacrificium offeramus: non enim placere ei possunt sacrificia nostra, nisi veram Charitatem ad proximum habeamus.

1. Tim. 3.

1. Ioan. 4.
Iacob. 2.

Mat. 5. d.

Eecce vos confiditis vobis in sermõnibus mendacij, qui non proderunt vobis. Furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post Deos alienos quos ignoratis. Et venistis, & stetitis coram me in domo hac in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis: liberati sumus eo quod fecerimus omnes

abominaciones istas. Quę supra annueram, inquit, in quibus vera pietas consistit, contemnitis; & falsam quādam pietatem queritis, in qua fiduciam vestram collocatis, quod vobis minimè proderit. Chald. Paraph. Et ecce vos confiditis in verbis prophetarum mendacij. Idem quod supra. Nolite confidere in verbis mendacij. *Furari. etc.* quasi dicat. Nū rectum vobis videtur furari, occidere. &c. Et venire & apparere corā me, ac si nihil esset. *in qua inuocatum est nomē meū.* aut super quā, hoc est, quę appellatur de nomine meo, domus Dei: vel vbi preces mihi fundunt, & me inuocare solēt, vel vbi ego color. *Et dixistis liberati sumus, eo quod fecerimus abominaciones istas.* Vel liberati sumus, etiam si cūcta hęc abomināda fecimus: ex eo scilicet solū, quod ad Templum Domini venimus, & oblationes nostras & sacrificia offerimus, quantumuis in sceleribus nostris permaneamus. Vel liberati sumus à peccatis quę cōmissimus faciendo abominaciones istas, propterea solū quod venimus ad templum Domini.

Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego ego sum, ego vidi dicit Dominus. Hoc est, vestro iudicio, & in vestra existimatione, dū existimatis in domo mea foueri, & defendi latrones & sceleratos quosq;: quādoquidē licet illis perseuerare hoc solo, quod ad domū meā veniūt. Cald. Paraph. Nunquid sicut domus congregationis impiorum est domus ista? Sic Christus in Euangelio, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Ecclesia Dei vertitur in speluncam latronum, quando auaritia, furta, homicidia, adulteria, sacrilegia, periuria, hereseos adinuentio

Mat. 21. b.

uentio; & omnia in ea scelera versantur: sic Heretici Ecclesiam Dei speluncam latronū faciunt sola fide salutem promittendo, vt foueantur interim omniū scelerum & spurcitarum genera. Sed & Christum latronum & grassatorum fautorem, dum illius merita ita extollunt, vt opera nostra tanquam minimè necessaria auferāt: vt sic in bonis operibus torpeamus, malis autem affluamus, *Ego ego sum, ego vidi.* Nequaquam, ait, existimetis me peccatorum vestrorum esse ignarum, & quod debeam illis conuiuere. Ego idem *Mal. 3. b.* semper sum, & non mutor: nunquam mihi iniquitas placuit, neq; placere poterit. vidi cogitationes vestras pessimas, iniquas, sacrilegas. Ego ipse sum qui fratres vestros, decē nempe tribus, ob similia scelera in manus inimicorum suorum tradidi, qui que similiter faciam vobis. In Heb. etiam ego, ecce vidi. vel en ego quoq; vidi. Septuag. Et ecce ego vidi. priorem illam particulam, etiam ego, interpretatus est noster interpres. Ego ego sum, & rectè: nā, etiam ego, idem est, quod, adhuc ego, quod significatiū transfertur dicendo, Ego ego sum.

Ite ad locum meum in Sylo. ubi habitauit nomen meum à principio, & videte quę fecerim ei propter malitiam populi mei Israël. In Sylo, quę ciuitas erat trib⁹ Ephraim, fuit prius tabernaculū Moyfi, & arca: vt videre est Ios. 18. locus hic destructus iam erat propter peccata Israël, hoc est, decē tribuum. Vnde in Psal. Et repulit tabernaculum Sylo. idem ergo docet se facturum cum Ierusalem, quantumuis ibi esset templum, si in malitia perseuerauerint. *Vbi habitauit nomen meum.* Vbi locus Domini erat, vbi nomen Dei inuocabatur, & sacrificia offerebantur

Psal. 77.

rebantur coram arca Domini. Hoc est ergo, quod ait: Nolite confidere in templo, neq; vobis persuadeatis, quemadmodum falsi prophetæ conantur vobis persuadere, me nulla ratione permitturum, vt ciuitas Ierusalem deuaſtetur, quòd in ea sit templum Domini: quemadmodum enim permisi vastari Sylo propter peccata Israël, quantumuis ibi à principio fuerit arca & locus, vbi nomen meum inuocabat; ita etiam si perseueraueritis in malitia vſra, tradam Ierusalē hostibus deuaſtandam nulla templi mei habita ratione.

Et nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus. Et loquutus sum ad vos manè conſurgens, & loquens: & non audistis; & vocaui vos, & non reſpondistis; faciam domui huic in qua inuocatum est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam, et loco quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Sylo. Et proieciam vos à facie mea, sicut proieci omnes fratres vestros, vniuersum semen Ephraim. Aperta est litera. *manè conſurgens.* D. Hiero. Dicitur Deus manè conſurgere, nō quòd aliquòd ei tēpus absq; diluculo sit, sed quòd post noctis quietē viribus corporis instauratis anima hominum vegetior sit: & nequaquam voluptatibus occupata ci biq; desiderio audire, & facere valeat, quę dicuntur. Vnde & illud in Psal. Manè exaudies vocē meam. manè astabo tibi, & videbo. Sic D. Paulus filios lucis vocat iustos, non noctis & tenebrarū, neq; dormiētes, sicut ceteri dormiūt, qui Dei mādāta nō sentiunt. Vocat ergo eos de manè cōſurgens, vt de tenebris liberaret. Sed & studiū Dei in mittēdis prophetis suis significatur. Sic in Euangelio patēr familias exijt primo manè cōducere operarios in vineā suā. Vigilat De⁹ cū tu dormis, & sollicitus est de tua salute, quando tu de

ea non

ea nō cogitas. *vniuersum semē Ephraim.* Decē trib⁹ inteligit: quia Ieroboā, qui prim⁹ diuiso imperio iudaico decē tribubus imperauit, fuit de tribu Ephraim. Sic tū mendum est, ne sicut Asiæ partes, vbi primū floruit Christiana religio, traditæ sunt fidei hostibus propter peccata, idem de nostris partibus fiat, nisi mores nostros in melius cōmutauerimus: transferat autē Deus Ecclesiam suam in nouū orbē. Quicquid de populo illo dicitur, ait D. Hiero. intelligamus & de nobis, si similia fecerimus. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, neq; assumas pro eis laudem & orationem; et non obſistas mihi, quia non exaudia te.* Prohibet orare pro populo obstinato, aliàs permitturum. Sic Deus in Ezechiele cōqueritur, quòd nullus esset, qui oratione sua eū placaret. Quęsiui de eis virū (ait) qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparē eam: & non inueni. Et alibi. Non est qui inuocet nomen tuum, qui cōsurgat & teneat te. Sic Samuel propheta Dāi, cū Populus diceret, ora pro seruis tuis ad Dominū Deū tuum, vt non moriamur, respondit. Absit à me hoc peccatum in Domino, vt cessem orare pro vobis. Sic D. Paulus non cessat pro fratribus orare, & orationes pro se fieri instāter petit: instituitq; orationes fieri pro omnibus hominibus, & speciatim pro regibus, & omnibus q; in sublimitate sunt. Et D. Iaco. Oratio fidei al leuiabit in firmū. Et orate pro inuicē, vt saluemini. Sic Sāctos inuocare debemus, vt pro nobis orationes ad Deū fundant: nā si iustorū in terra degētū orationes tātū apud Deū valēt, quantò magis eorū, qui iā cū ipso in coelis regnāt? Sic Ieremias Sāctus postq; de hac vitam grauerat, & in sinu Abrahę requeſcebat, multū

o 4 orat

*Psal. 5.
1. Theſſ. 5*

Mat. 20.

Ex. 32. 8

Iſa. 64. c.

Reg. 12

1. Tim. 2.

Iacob. 5.

2. Mach. 15.

orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Sic in Apoc. 8. a
 Apoc. 8. a pocalypsi Videt D. Ioannes Angelum habentem thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa, (ait) multa, vt daret de orationibus Sactorum omniū super aureum altare, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. Vel vtitur hoc modo loquendi, vt timorem maiorē incutiat. *Laudem et rationē.* Obserua nos nō solū orare quando aliquid à Deo petimus, sed etiā cum eum laudamus: laudibus enim propitium illum nobis reddimus, vt fauoribus suis nos prosequatur, & necessaria nobis cōferat. Vnde in Psal. Sacrificiū laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. *Et non obstitas mihi.* Vide quantam vim habeat apud Deum oratio iusti. Obstitit, & tenet Deum. Sic Deus ad Moysen orantē pro populo. Dimitte me, vt irascatur furor meus. Aaron quoq; arrepto thuribulo, inter ignem arsurumq; populum medius stetit, & ira Dei cessauit.

Psal. 49. Nonne vides quid isti faciant in ciuitatibus Iuda. & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciāt placentas reginæ cœli: et libent Dijs alienis, et me ad iracundiam prouocent. Docet quare non esset exauditurus Prophetam pro populo orantem, quod scilicet toti essent idololatriæ dediti. Significat autem hac oratione feruentissimum idololatriæ studiū, quo omnes ita inuoluebatur, vt toti huic negotio intēti essent. *In plateis.* Non secretō, sed publicē absq; vllō metu vel pudore: peccatū suū sicut Sodoma prædicauerunt, neq; abscondērūt. *conspergunt adipem.* farinam purissimam aqua conspersam subigunt.

Isa. 3. b. *placen*

placentas. Septuag. *χευώνες* habent panem oleo cōspersum significat. Vel præparationes, ait D. Hiero. vt omne genus sacrificij significetur. Chald. Para. placentas habet. Apud latinos placenta panis siue libi genus est, quod sine fermento in furno coqui consuevit, ex farina ferè constans siliginea, caseo & melle adiecto. In Heb. est כונים cauanim. Rab. David ait genera fuisse ciborum, qui offerebantur idōlis. & forsā ita vocabantur ob operis intentionem, quod magna attentione, & exactissimè cibos hos pararent. nam כנין ciuen, est intendere, & כונה cauana, intentio. Hic obserua, qua ratione ex adipe & magna cum animi attētionē preparabant quæ idōlis offerrēt: sic meliora volumus mūdo & carni offerre, deteriora Deo: liberales supra modū, & prodigi ad vanitates; ad ea verò, quæ pietatis & charitatis sunt, parcissimi. *reginæ cœli.* Lunam interpretatur D. Hiero. nam post Solem inter alios magis splēdet. Sic in Iob. Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè. Septuag. militiæ Cœli, vt omnes stellas intelligamus. Chald. Para. Syderi cœli. vel est singulare pro plurali. i. syderibus. Vel sydus præcipuum, Solem nempe voluit significare. Ita etiam alij interpretatur. Neq; mirum est, quod Solem reginam vocet: nam semes, quod Solem Hebraicè significat, fæmi. gen. est. Vox Heb. מלכת malechet, si sit à radice מלך malach, quod est regnare, significat reginā: vt sit sensus, reginæ cœli, hoc est, stellæ magnæ quæ est in cœlo. si à radice לאכ laach, vnde מלאכת melechet, & deficiente aleph. מלכת melechet, opus significat, vt interpretari possumus operi, vel machinæ vel artificio cœli vel cœlorum. hoc est cœlis & corporibus cœlestib?

omni-

Iob. 31. c.

omnibus. Alij deducunt à radice חלח halach, quod grati significat, ut planetas intelligant. Sūt qui miniterium supernum cœli intelligant, quod habet in hæc inferiora: ut quia astra ordinata à Deo crederent iudæi ad actiones hominum gubernandas, illis sacrificia instituerent, quod sibi propitia essent. *Et libent dijs alienis.* Apud Latinos libare, sacrificare significat, à Græco verbo λιβω, quod leuiter gustare, & quasi primis labris attingere significat. In sacra scriptura libamina vocatur, quæ ex rebus liquidis, vino, vel oleo, aut similibus offeruntur. Verb. Heb. est à radice מסח masach, quod fundere, vel effundere significat, & libare: hoc est sacrificium ex liquidis rebus offerre, quæ effunduntur.

Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit Dominus? Nonne semetipsos in confusione vultus sui? Quia dixerat, ut ad iracundiam me prouocent, ne existimarem Deum lædi aut commoueri nostris sceleribus, subiungit, & ait non prouocari se ad iracundiam, sed potius semet ipsos dignos ira efficere suis sceleribus. Irasci dicitur Deus, quando punit, quod punire hominis sit irati: prouocari ad iracundiam, dum prouocatur ad puniendum: quod potissimum obstinatione & perseverantia in peccatis fit. prouocari autem dicitur Deus, quia iustus est, & exigit illius iustitia, ut qui eiusmodi sunt, puniantur, neq; diutius misericordiam, & patientiam Dei sentiant. *Nonne semetipsos.* Verbum Heb. à radice חצח chaos, quod irasci, ad iram vel indignationem, aut alium tristem animi affectum commoueri, seu excitari significat. Vnde interpretari possumus. Num me ad dolorem prouocant nonne potius se ipsos: qui clicet pœnam sentient & dolorem: & quidem magna cū

nā cum confusione & ignominia sua, cum se frustratos sua spe, & deceptos viderint. Thesaurizas tibi irā, ait Diuus Paulus, in diem iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. & vasa iræ vocat eos, qui se sceleribus coinquinare nō cessant, Hoc igitur est, quod hoc loco ait. semet ipsos irritant, & ad iracundiam prouocant, dum sibi iram thesaurizant, & vasa iræ apta in interitum fiunt. *Ided hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, et indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, et super iumenta, et super lignum regionis, et super fruges terræ, et succendetur, et non exinguetur.* Explicat, qua ratione semet ipsos ad iracundiam prouocent; hoc est, vasa iræ constituent, quibus non diutius debeat Deus misereri. Conflari dicitur indignatio, quod cum diutius pœnam distulerit, nunc punire compellatur exigente hoc illorum malitia, & Dei iustitia. Conflare, liquefacere significat: tū etiam congregare apud Latinos. Septuaginta funditur, habent. Chald. Paraph. furor meus & indignatio mea residet super locum istum. Verbū Heb. à radice חחח uathach, quod fundere, effundere, & stillare significat. Sic in Commenta. D. Hieronymus. Non ait, effusus est furor meus, sed stillauit, ut moderatam pœnam significet. Si autem stilla furoris tāta duritia est: quid fiet, si omnis imber fuerit effusus? *Et super iumenta, & super lignum.* singulare pro plurali. ligna. Effunditur vel conflatur ira Dei super creaturas alias ab homine, quod aliquid hominis sunt, & in illis homo, cuius vitii inserviunt, punitur: *succendetur & non exinguetur.* Chaldaica Paraph. Et exterminabit ea, & non erit ei miseratio. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima. *d.* quando

Rom. 2. 4

Rom. 9. e

Dent. 32.

quando grassatur vindicta, accēdi dicitur ira, quæ nisi emendatio subsequatur, non extinguitur.

Hec dicit Dominus Deus exercituum, Deus Israël: Holocausta vestra addite victimis vestris, et comedite carnes. Quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Egypti de verbo holocaustatum, et victimarum. Quorum reprobauit templum, reprobat & sacrificia, quæ non puro corde offerebantur: quod autem (comedite) ait, idē est, ac si dicat. hoc tantum cōmodi ex illis percipietis, nam mihi omnino displicet, quantumuis illa multiplicaueritis, & holocausta victimis addatis. Alij, vertite holocausta vestra in victimas; vt earum carnes edatis. holocaustum enim totum cōsummebatur, victimę verò pars comedebatur ab offerente. Obiter eos & latenter arguit, quòd non veneratione Dei, sed epularum desiderio victimas immolarent. Quia non sum locutus. Primò quidem Deus decalogum in tabulis lapideis dedit, deinde post vituli adorationem leges & mandata sacrificiorum addidit: vt sic ab idololatria reuocarentur; malens sibi quàm dæmonijs victimas offerri: & nō quòd sanguinis effusione, & cœdibus delectaretur.

Sed hoc verbum præcepi eis dicēs. Audite vocem meam, & ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus: et ambulatē in omni via quam mandauī vobis, vt benè sit vobis. Hoc est, quod præcipuē à nobis exigit Deus, obedientiam nempe mandatorum eius. Aperta est litera.

Et non audierunt, neq; inclinauerunt aurem suam, sed abierunt in voluptatibus, et in prauitate cordis sui mali, factiq; sunt retrorsum, et non in antē à die qua egressi sunt patres eorum de terra Egypti, vsq; ad diem hanc. Totum contrarium ab his, quæ

quæ præcepi eis fecerūt, ait. *abierunt in voluptatibus etc. vel voluntatibus, sicut legit D. Hieronymus in Commenta. sequuti sunt desideria suā, & cogitationes prauas. In consilijs suis, habet Chald. Paraph. In Hebræo במיחצות bemihsoth, ī cōsilijs, significat. hoc est, sequuti sunt consilia sua, quod sibi benè visum est, quòd delectabile, quòd placebat: quòd idē est, q̄ in voluptatibus abire, vel voluntatibus, sicut habet noster interpret. factiq; sunt retro & nō antē. hoc est, semper in peius profecerūt: propterea passi sunt semp aduersa, nihilq; illis prosperè successit. Chald. Paraph. Et auerterunt in cultu meo dorsum, & non posuerunt timorē mei ante faciem suam.*

Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas per diem, consurgens diluculo, et mittens. Et non audierunt me, neq; inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam: et peius operati sunt, quàm patres eorum. Sic supra. Et loquutus sum ad vos manē consurgens. Aperta sunt omnia.

Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non audient te: et vocabis eos, et non respondebunt tibi. Et dices ad eos, hæc est gens quæ non audiuit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: perijt fides, et ablata est de ore eorum. Quod hætenus fecerunt, & modò etiam facient: & qua ratione se habuerunt cum alijs omnibus prophetis, sic etiam tecū se habebunt. Dic ergo gentem esse adulteram, & sceleratam, non amplius voces eos populum meum: neq; enim digni sunt, quī ita vocentur. fidem autem hīc pro veritate accipe, quòd ex sequentibus constat, cū ait, Et ablata est de ore eorum. hoc est, nunquam nisi mendacia & dolos loquuntur. Sed & de religione intelligi potest, de qua nullum apud eos fiebat verbum, cū

toti

toti idololatriæ dediti essent. Verbum Heb. **אמונא** emunah, veritatem, & fidem significat. Hæc omnia plenius completa sunt Christi temporibus, quando neq; vnigenitum Dei filium audire voluerunt, & vocem Domini Dei sui, non iam per Prophetas loquentis, sed per seipsum, audire contempserunt, neq; disciplinam receperunt. Vnde perijt fides, perfidi facti sunt, & blasphemii: nulla apud eos est religio, abolita lege, quam frustra, & in perniciem suam seruant.

Tonde capillum tuum, & projice, & sume in directum plantam: quia proiecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui, quia fecerunt filij Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus.

Non solum verbis significat projiciendos Iudæos à facie Domini, hoc est à terra Sancta vbi Templum erat, & ab illius gratia, vt non ultra illos propitius vultu respiciat: sed & factis hoc ipsum demonstrat, in eumq; finem iubetur tondere capillos. Vel quod mos esset lugentium capillos tondere Chal. Para. Euellere captiuos propter principes tuos qui captiui ducentur. *Sume in directum plantam.* Septuag. Sume in labijs plantam. Chald. Paraph. tolle propter duces lamentationem. In Heb. tolle super loca edita lamentum. quasi dicat, conscende loca alta, & illic lamentare, vt plantam tuam procul exaudiri possit. vide supra. Cap. 3. ibi leuam indirectum oculos. *generationem furoris sui.* hoc est tribules Iuda, & Benjamin, quibus iratus est. Vel in quibus iram suam ostendit, & manifestum facere statuit. *in oculis meis.* hoc est me vidente, quem nihil latere potest. Vel in domo mea vbi ego habito, vbi me presentem ostendo. Quod magis explicat per ea, quæ sequuntur.

2. offerunt offendicula sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum.

meum, vt polluerent eam. Offendicula vocat idola, quæ illis offendiculo, & scandalo fuerunt, vt caderent. Habes in Ezechiele in templo Dei positam fuisse statuam Baal, Septuag. posuerunt abominationes suas: ita etiam Chald. Paraph. idem significat. *in qua inuocatum est nomen meum.* quæ nomine meo vocatur. vel in qua ego color, & nomen meum inuocatur.

Et edificauerunt excelsa Topheth, quæ est in valle filij Ennon, vt incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non precepi nec cogitavi in corde meo. Hoc est aras in locis excelsis construxerunt. Topheth locum significat, qui Siloë fontibus irrigatur, ait Diuus Hieronymus, & est amœnus, atq; nemorosus, hodieq; hortorum præbet delicias. Theodoretus Topheth idolum dicit, quod interpretatur inclusio siue deuoratio. Hic autem gentilitatis error omnes prouincias occupauit, vt ad capita fontium, lucosq; amœnissimos victimas immolarēt. Locus est non procul à Ierusalem, de quo mentio fit Ios. 15. vbi Iudæi filios suos immolabant idolo Moloch. Tradunt Hebræi ex hoc loco appellatam gehennam. In Hebræo enim pro valle filij Ennon, habetur Gehinnon, quod omnis populus Iudæorum ibi perierit offendens Deum. Sic in Isai. præparata dicitur Topheth, hoc est gehenna. Hunc locum cõtaminauit Iosias Rex Iuda religiosissimus: hoc est, fecit locum immundum esse ad projicienda cadavera, & omnia immunda: ne amplius in illo loco consecrarēt filios suos & filias per ignem. Vid. 4. Reg. 23. ac ita factus est locus vilissimus. Vnde propter hæc causam nonnulli dicunt locum, vbi impij cruciatur, Topheth & Gehennam dici: quod sit locus immundus, omniq; spurcitia plenus. Sicut iustorum locus dicitur

Ezech. 8.

Isa. 50.

Matth. 5.
10. 18. 23.
Luc. 12. a

dicitur Gauheden, id est, hortus deliciarū, quod sit locus dignissimus, amoenissimus, & omnibus abūdās delicijs. Christ⁹ etiā in Euāgelio meminit gehēne ignis. Lyranus ex Rab. Sal. Topheth tympanū vel tympani zationē significare ait, à radice תפח tapaph, vnde תפח toph, quod tympanū significat: sic verò dictum à tympanis, quæ pulsabantur, quādo incendebantur filij, ne pater eiulatum filij audiret. Idōlum porrò illud Moloch quod à Sydonijs colebatur, Saturnum dicūt nō nulli fuisse. Dicitur autē Molech; quasi Deus regius, vel astrum regium. Construebantur autem duę pyrae magnæ, & per vtramq; sacerdotibus traditus puer suis pedibus traiciebatur. Alij Topheth à radice תפח pathah, quod inclinare, declinare cor ad ea quæ sunt præter rationem, & seducere cor, pellici blanditijs, & pertrahi significat: indeq; gehennam Topheth dici, quod qui sua concupiscentia est seductus & illectus, illuc cadat. Sed & verbum hoc in significatione Chaldaica, & interdum in Hebraica dilatare significat: vt propterea gehenna dicatur Topheth, quod locus sit latus, & capacissimus omniū impiorum. Vnde in Isai. Dilatauit infernus animam suam. Nonnulli etiam, sed minus rectè, à תפח tapah, deducūt, à portē toso, & horrēdo spectaculo, q̄ in eo exhibebatur liberos cōburēdo: sic etiam locus dānatorū horribilis. *Qua non præcepi.* Nonnulli ortū habuisse aiunt falsam hanc religionē ex eo, quod Deus Abrahæ iussit offerre filium suū. Sed id Deus ne faceret, prohibuit, neq; vnquā tale quid præcepit, nec cogitauit quidē: quasi dicat. Si præcepissem, rē crudelissimā, & durissimā dixissent, & quæ ferri nō posset, neq; fecissent: nunc autem, cum non

nōn præceperim, in honorem idolorum id faciūt. Sic etiam mirum est, & stupēdum quantos assumant labores mundani homines, vt cupiditatibus suis inserviant: quæ tamē si Deus illis præcepisset, impossibilia esse dicerent. Seruietis dijs alienis, qui non dabunt vobis requiem. Cum tamen inservire nolint ei, qui requiem, & refectioem promittit.

Inf. Cap.
16.

Mat. II. d

Ideo ecce dies veniunt; dicit Dominus, et non dicetur amplius Topheth, et Vallis filij Ennon: sed Vallis interfectionis: et sepelientur in Topheth, eo quod non sit locus. Et erit morticinum populi huius in cibos volucris coeli et bestiis terræ, & non erit qui abigat. Tempus obsidionis significat. Ob id ergo quod interficiēdi essent in eo loco multi Iudæi à Chaldeis, ait, quod nequaquam amplius vocaretur Topheth, aut Vallis filij Ennon, sed vallis interfectionis vel stragis. Tāta autem cedes erit, ait, vt in loco prius religionis sepulchra sint innumerabilia: & cadauera quæ se peliri non potuerint, lacerentur ab auibus, & à bestiis uorentur: Nullusq; sit qui abigat, nequid simile sibi eueniat. Dicamus hīc cum Diuo Hieronymo. Manifesta transcurrimus: vt sicubi locus fuerit, in obscuris moremur. ipsius enim libri magnitudo fastidium potest facere legentibus, quāto magis si à nobis latius omnia differantur.

Et quiescere faciam de vrbibus Iuda et de plateis Ierusalē vocem gaudij, et vocem lætitiæ, vocem sponsi, et vocem sponsæ: in desolatione enim erit terra. Auferetur, ait, omnis lætitiæ, & mœrore, gemitu, ac desolatione omnia complebuntur. *Quiescere faciam.* hoc est, cessare faciam. *Vocem sponsi et vocem sponsæ.* hoc est, omnem nuptiarum sermonē. Nuptiæ cum lætitiā celebrātur: cum verò calamitates

P

premunt,

premunt, nemo de celebrandis nuptijs cogitat, fed id tantum, vt calamitatem suam defleat, & sibi confulat, si potest. Vel non canentur Epithalamia. Nam desolata terra, non erit qui nuptias celebret.

ARGUMENTVM.

Prophetizat Iudaici populi destructionem. Inuitat eum Dominus ad resipiscētiā peccata eius enumerans. Doctrinam prophetarum & sacerdotum mēdācem arguit, & eorum auaritiā. Tempus visitationis prädicitur. In afflictione Ierusalem videtur afflictus Deus.

CAP. VIII.

* Regū
M.S.R.
H.C.G.

N illo tēpore, ait Dominus, eijcient ossa * regis Iuda, et ossa principum eius, et ossa Sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitauerunt Ierusalem, de sepulchris suis. 2 Et expandēt ea ad Solem, & Lunam, & omnem miliciā cœli quæ dilexerunt, & quibus seruiērunt, & post quæ ambulauerunt, & quæ quæsierunt & adorauerunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinum super faciem terræ erunt. 3 Et eligenti magis mortem quā vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in vniuersis locis quæ derelicta sunt, ad quæ eieci eos, dicit Dominus exercitū. 4 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Nūquid qui cedit non resurget? & qui auersus est non reuertetur? 5 Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione cōtenciosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. & Attendi, & auscultant: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiā super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad præ-

ad prælium. 7 Miluus in cœlo cognouit tempus suum: turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. 8 Quomodo dicitis, Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. 9 Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt: verbū enim Domini præiecerūt, et sapientia nulla est in eis. 10. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus: quia * a minimo vsq; ad maximum omnes auaritiā sequuntur: a propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. 11. * Et sanabant contriti membra populi mei ad ignominiam dicentes, Pax, pax: cum non esset pax. 12. Confusi sunt, quia abominationem fecerūt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadēt inter ruentes, in tempore visitationis suæ corrūēt, dicit Dominus. 13. Congregās congregabo eos, ait Dominus: non est vna in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt. 14. Quare sedemus? conuenite, & ingrediamur ciuitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam sellis: peccauimus enim Domino. 15. * Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, & ecce formido. 16. A Dau- 6. auditus est fremitus equorum eius, à voce hinnituum pugnatorum eius commota est omnis terra. et venerunt, et deuorauerunt terram, et plenitudinem eius: urbem et habitatores eius. 17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: et mordebunt vos, ait Dominus. 18. Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. 19. Ecce, vox clamoris filia populi mei de terra longinqua, Nunquid Dominus non est in Sion: aut rex eius non est in ea? quare ergo me ad iracundiam concitauerunt in sculpulis suis, et in vanitatibus alienis? 20. Transijt messis, finita est æstas: et nos

* Isa. 56,
11.
* Sup. 6,
13.

* Inf. 14.
6.

saluati non sumus. 21 Super contritione filie populi mei contritus sum & contristatus, stupor obtinuit me. 22 Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est tibi? quare igitur non est obducta cicatrix filie populi mei.

EXPLANATIO

N illo tempore, ait Dominus, eijcient ossa regis Iuda, et ossa principum eius, et ossa Sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitauerunt Ierusalem, de sepulchris suis. Loquitur de tempore, de quo in calce superioris capituli, quando Ierusalem obsidenda erat à Chaldæis, & lōga & molestissima obsidione premenda, & tandē deuastanda. Nō solum, ait, cadauera eorū, qui à Chaldæis interficientur, insepulta manebunt: sed etiā eorū, qui antea magna cum pompa sepulti fuerant, Regū videlicet & principum, sacerdotum, & prophetarum ossa proferentur ex sepulchris, & expādentur super terrā. Id fecerunt Chaldæi, vt aurum & alia preciosa ornamenta, cum quibus iuxta antiquum morem solebant sepeliri, maximè principes, quærerent. Vel etiam propter maiorem ignominiam, & crudelitatem: vt neq; mortuis parcerent, permittente Deo; vt etiam mortui poenam sentirent, qui Dum viuerent, eorundem scelearum participes fuerant, propter quæ Deus vastādam Ierusalem, & terram Iuda Chaldæis permiserat. *militiam cœli. Astra intelligit. quæ dilexerunt, et quibus seruierrunt, et post quæ ambulauerunt, et quæ quæsierunt, et adorauerunt.* Sic superiori Capite dixerat, quod placentas facerent reginæ cœli, vel militiæ cœli. Et 4. Regum. 17. dicitur. Adorauerunt vniuersam militiam cœli.

Quemad

Quemadmodum ergo, dum viuerent, Solem & Lunam, & alia astra adorauerunt, ita post mortem Soli & Lunæ patebunt, & omnium stellarum aspectui. Obserua ordinem quo gradus quidam significantur, per quos in malorum profundum descēdimus. Primò diligimus, & inordinatè afficimur creaturæ. Secundo amore capti cogimur inferuire. Tertio post rem illam ambulamus, tãquam serui post Dominum omni studio. Quarto quærimus, vbi abest. Quintò adoramus idolum nobis constituendo, vero Deo relicto. Quorū Deus venter est, ait Apost. & gloria in cōfusione ipsorum. *in sterquilinum super faciem terræ erunt.* Cōputrescent super terram, & veluti stercus erunt in superficie terræ.

Et eligent mortem magis quàm vitā omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in vniuersis locis quæ derelicta sunt, ad quæ eieci eos, dicit Dominus exercituum. Qui relicti fuerint, ait, in locis quæ relinquuntur intacta ab hostibus, ad quæ loca cogentur veluti eieci confugere, vt in rupibus, vel in locis alijs desertis, mortem præferēt vite: fame enim & alijs incommodis cruciabuntur, vt remedium infelicitatis anime putent interitum. Sic in Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortem, & non inueniēt eam, & desiderabūt mortē, & fugiet mors ab eis. Miseri illi qui perpetuis tormentis deputabūtur, vt igne æterno cum diabolo & angelis eius crucientur, mortem desiderabūt, & fugiet ab eis: vt qui viuendo Deum offenderunt, vita etiam ipsa molesta sit ipsis.

Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus. Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus est, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? apprehende

P 3

runt

Philip. 3.
d.

Apoc. 9.

vult mendacium, & noluerunt reuerti. Inuitat ad poenitentiam docens post casum posse peccatores resurgere, quamdiu hic viuunt, quasi dicat, liberum est hominis arbitrium: etiā cū ceciderit, resurgere potest: & cū auersus fuerit, reuerti, diuino nempe auxilio adiutus: sed hoc preſto est omnib⁹. Vnde cōuertimini ad me, ait Dñs, & ego cōuertar ad vos. Et cōuerte nos Deus, & cōuertemur. Primū liberū demōstrat arbitriū. Secū dū Diuinæ gratiæ necessitatem. Cū ergo hoc ita sit, quid est in causa, quòd populus, qui est in Ierusalē, nō est ad me cōuersus? vel aliter. Si ille qui cecidit, conat̄ surgere quā primū: & qui à recta via auersus est, ad rectam viam curat reuerti: cur vos, cū cecideritis per peccatum, & auersi fueritis à recto itinere mandatorum Dei, non curabitis resurgere per poenitentia, & ad rectam viam, obseruantiam nempe mandatorum meorum reuerti? vel aliter. Nunquid putant sibi veniam præclusam, si peccauerint, vt non amplius resurgere valeant, & in gratiam Dei redire? quasi dicat. Falluntur: sum enim misericors. Chald. Paraph. Nūquid cadent, & non resurgent? ait de auersione notū est corā me quod nō conuertentur? hoc est, præclusine illis viā, vt non conuertantur? *auersione contentiosa.* Vel pertinaci. quasi velint cū Deo cōtēdere, & eum superare: neq; velint discedere ab eo, quòd semel dixerunt. Sep. auersione impudenti. Chald. Para. Quare obfirmat se populus iste, habitatores Ierusalem, vt non conuertantur ad cultum meum? Alij, rebellione perpetua. *apprehenderunt mendacium.* fortiter adhæserunt idolis. vel pertinaciter dolo hærent. mordicūs retinuerunt dolos, fraudes, vel falsorum deorum cultum

Zach. I. a

Thre. 5. d

tum, vel pertinaciter adhærēt mendacijs pseudoprophetarum. Obserua ex hoc loco, qua ratione malitia non sit opus naturæ, sed volūtatis. Locum etiam poenitentia esse, quamdiu hic viuimus, nosq; libero nō arbitrio peccare, & posse conuerti cum Dei gratia.

Attēdi, & auscultani, nemo quod bonū est loquitur. Nullus est qui agat poenitentiā super peccato suo, dicens. Quid feci? omnes cōuersi sunt ad cursum suū, quasi equus impetu vadens ad præliū. Non propterea nō sunt reuersi, quòd præclusa esset illis via, ait: sed quia prorsus noluerunt. Attēdi & auscultauī quid loquerētur, quēnā eorū essent studia, & deprehendi nihil boni eos cogitare, neq; quòd rectū est loqui, omnes illorū cogitationes & studia pessima esse: nullus de agenda poenitentia cogitat. Vide quid cogites, quid loquaris, quid agas: attendit enim & auscultat Deus, quē habiturus es iudicē. *Quid feci?* Hinc principiū poenitentia & cōuersionis: si cogites, quid feceris: si attēdas peccati grauitatē & enormitatē. Nesciunt quid faciūt, dixit Christus. Et in Psal. Nescierūt neq; intellexerūt. *oēs cōuersi sunt ad cursum suum* *quasi equus.* hoc est, sequuntur cursum suū. quòd cupiditatis impetus eos impellit, eò præcipientes feruntur, nullo iudicio, nulla ratione, ad instar equorū feruido cursu ad prælium ruētiam per medios gladios, nulla periculorum habita ratione, impetu, nō iudicio neq; ratione. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intelle⁹. Chal. Para. oēs multiplicāt volūtates suas. *Miluus in cælo cognouit tēpus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduētus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini.* Brutis animātib; eos insipientiores esse dicit. Cognoscit, inquit, miluus quo tēpo-

Luca. 23.

Psal. 81.

Psal. 31.

re nidū cōstruere debeat: turtur & hirūdo, & ciconia norūt, quādo ad calida loca festinātes rigorē hyemis declinare debeāt, & rursus ad solitas redire regiones, & ita obseruant, vt certo tempore recedant, & suo tēpore reuertantur: at populus meus nō cognouit pręcepta Dei sui, factis enim suis ostendit non cognoscere. Cælum hic pro aëre positum est. Septuag. pro miluo, Herodium habent, pro ciconia, passerēs. Chald. Para, pro miluo, ciconiā. pro hirundine, gruē, pro ciconia, hirundinē. In Heb. est. חַסִּדָּה chasidah, à radice חָסַד chesed, quod misericordia, pietatē, probitatē beneficiū, & opprobriū, excessumq; boni & mali significat, vt ait Rab. Dau. kim. Ciconiā non nulli vertunt, si cūt habet Chald. Para. Sed & Miluū vertere possumus, sicut habet noster interpres, propter crudelitatem. Vbi nos legimus, hirundo, in Heb. est. סוּס os, & correctio Masoreth. סוּסִים sis, equum significat, & auē equo similem in proceritate, gruē interpretari solent. Vbi nos legimus, ciconia, est in Heb. חַגוּד hagud, hirundinem interpretantur. *Non cognouit iudicium Domini.* Præcepta intelligit, quibus Dei voluntatem cognoscimus, & quid bonum, & quid malū. De quo Propheta. Iustus es Domine; & rectum iudicium tuum. *Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscū est: verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum, cōfusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt: Verbum enim Domini proiecerunt & sapientia nulla est in eis.* Ad scribas, & legis doctores, & phariseos, qui legis notitiam iactabāt, præcipuè loquitur. Cū vos non cognoscere Dei iudicium, hoc est legem eius, opere demonstratis, qua ratione iactatis vos sapientes esse, & legem Domini

apud

apud vos esse. Vel cū bruta animalia in his, quæ rationis sunt & sapientiæ, vos superent: qua ratione sapientiā iactatis? Quod verò ait, *Verè mendacium.* taxat scribas, qui falsis interpretationibus legem corrumpebant salutem promittendo per solas exteriores oblationes: vnde statim sanabant cōtritionem ad ignominiam dicentes, pax, pax, cū nō esset pax. Septuaginta. Frustra factus est iuncus mendax scribis. calamum significant, quo scribebant. Idem est sensus. Theodoretus legit. Superfluus effectus est funicul⁹ mendax scribarum. Per funiculū hereditatem intelligit, ita vt sit sensus, Hæreditatem literis legis non fuisse ad vitam, cū scilicet expulsi fuerint propter peccata à terra Sancta, quam veluti hæreditariā possidebant. Chald. Paraph. Ecce igitur frustra fecit scriba calamum mendacij ad falsandam scripturam. Iuxta Heb. nōnulli ita interpretantur, Vanè fecit frustraneus stylus scribarū, vel frustra fecit stylum, frustra scribæ. vt sit sensus. Certè qui calamum instruxit, vt legem scriberet, frustra operā insumpsit: frustra sunt scribæ qui sacros libros describant, cū nullus sit, qui ad illam componat vitam suam, qui illam legat. Santes Pagn. Verè ecce mendacium fecit stylus, frustra sunt scribæ. Verbum. Heb. שָׁקֵר scheker, pro quo nos mēdax habemus, significat mendaciū, falsitatem, fallaciam, falsum, falsò, & gratis, & frustra. Rectè igitur interpretatus est noster interpres: quamuis eadem sit sententia, siue cum Santes Pag. legamus, siue cum nostra versione. *Perterriti et capti sunt.* Repētina calamitate perterriti sunt præter illorum opinionē: & capti sunt, qui se securos putabant. Vel deprehensi sunt mendaces, comprehensi

sunt

I. Cor. I. sunt in mēdacijs suis, & in peccatis suis. *Ei sapiētia nulla est in eis.* Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi.

Rom. I. c. Hæc sapientia vera est Deum cognoscere, illum colere, eius mandata obseruare. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, qui eū Deū cognoscant, nō sicut Deū glorificant. In Heb. Sapiētia quid eis? hoc est, quid illis profuit? Vel quæ eis? hoc est, quam habent sapientiam? Nullam sanē. Sep. sapientia quæ est in ipsis?

Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus.

Quia a minimo vsq; ad maximum omnes auariciam sequuntur, a propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt mēdaciū. Omnia hæc sequuntur ex deuastatione, sed sigillatim singula recenset, si forrē ad pœnitentiam excitarentur. quod charissimæ vxores auferantur, alijs dentur, quod agri & possessiones nostræ ad alios transeant, acerbissimi doloris causa esse solet. vel sicut ipsi fornicati sunt, & a legitimo Dei cultu recesserant, sic legitime eorum vxores ab eis auferentur: & quemadmodum ipsi alienati sunt a Deo, cuius veluti peculium & hæreditas erāt, sic eorum agri ab alijs possidebuntur. Hæredibus, ait. hoc est, Chaldejs, qui tanquam iure hæreditario pacificè illos posthac possidebunt. Habes idem Cap. 6.

Et sanabant contritionem filie populi mei ad ignominiam. dicentes, Pax, pax, cum non esset pax. Confusi sunt quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadent inter ruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. Habes eadem Cap. 6. vide ibi.

Congregans congregabo eos, ait Dominus. Non est vva in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea; folium defluxit: & dedi eis
quæ

quæ prætergressa sunt. De Iudæis loquitur. Omnes, ait, in eodem loco congregabo, vt simul pereant. Sic infra Cap. 12. congrega eos quasi gregem ad victimam: & sanctifica eos in die occisionis. Vel vt obsidionē grauissimam patiantur: conclusis autem intra ciuitatem non licebit vvas ex vitibus colligere, aut ficus ex ficulis: sed hæc colligent Chaldæi, quibus dedi quæ prætergressa sunt. quasi dicat, nihil relinquēt, iterum atq; iterum reuertentur, vt quæ prætergressa sunt, colligāt. Vel si quando licebat exire ad vineas, quæ a Chaldæis prætergressa erant, tantum licebat illis colligere. Alij legunt. Et quæ dederam eis, pertransibunt ab eis. hoc est, spoliabuntur bonis, quæ dederam eis. Vel de captiuitate loquitur. sapi⁹ enim Chaldæi & Egyptij captiuos duxerūt ex Iudæis. tādē qui remāserant, captiui ducti sunt. Hoc est quod in Cap. 6. dictū est. Vsq; ad racemū colligēt, quasi in vinea reliquias Israël. vide ibi. Vnde Sātes Pag. cōsumēdo cōsumā eos. & Alij, colligendo colligam eos. Chald. Paraph. Perdendo perdā illos, dicit Dominus: & deficient, sicut deficient vva de vite, & sicut ficus defluens deficulnea, & sicut folium ab arbore: eo quod dedi eis legem in Synai, & transgressi sunt eam. Septuaginta. Et congregabunt fruges suas, dicit Dominus: nō est vva in vineis, & nō sunt ficus in ficis, & folia defluerunt. Theodoretus minari ait sterilitatem.

Quare sedemus? conuente, et ingrediamur ciuitatem munitam, et sileamus ibi: quia Dominus Deus nostr. r silere nos fecit, et potum dedit nobis aquam fellis: peccauimus enim Domino. D. Hiero. vocem aut populi sua peccata confitentis & adhortatus se mutuo, vt ciuitatem munitam Ierusalem
scilicet

scilicet, ingrediantur. Theodoretus his verbis formidinem Iudæorum significari ait, vt sit sensus. Cum Chalæis nō valeamus resistere, vt cū eis in eam^o certamē; cōcludamus nos in ciuitatē munitam Ierusalē, & ibi quiescamus. *Sileamus ibi.* In eum senium exponit D. Hiero. vt omnem fiduciam deprecādi amittant. Sep. & projiciamur ibi, quia Deus abiecit nos. quasi dicat, projiciamur quasi intercora, tanquā à Deo abieci. Vel abstulit potentiam & robur; potentiores fecit inimicos nros, & nobis superiores, vt nihil facere possimus, quā cōcludere nos in ciuitatē, & ibi quiescere. Vel silere nos fecit, cū nihil habeamus q̄ respondeamus, cū digna factis recipiamus: peccauimus enim Dño. *Dedit nobis aquā fellis.* Amaritudine repleuit, mœrore, angustia; vt experientia discamus malū & amarū esse dereliquisse Dominū, & timorem eius abieciisse. Dulcem Deum in amaritudinē conuertimus, & idē dat nobis potum aquam fellis. Chal. Paraph. potauit nos calice amaritudinis pessimæ tanquam capitibus serpentum. Vox Heb. *וּרְשָׁח* rosch, toxicum significat. lethiferum venenum aiunt nonnulli esse, quod ex herba quadam exprimitur nobis ignota. forsā est cicuta, vel aconitum.

Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medela, & ecce formido. Refellerunt nos, aiunt, falsi prophetae. Expectabamus pacem, quam ipsi nobis promittebant, cū dicerent, pax, pax: & nihil prosperi fuit nobis. *Tempus medela.* Promittebāt falsi prophetae, quod etsi Chalæi venirent, Ægyptij auxilium nobis ferrent, quorū auxilio Chaldæos superare possemus: sed nullum ab Ægyptijs auxilium habuimus. Vnde cū medelam expecta-

expectaremus, formido nos inuasit, cū videamus nos diuino & humano auxilio destitutos. Chal. Paraph. Tempus propitiationis peccatorum, & ecce vindicta delictorum. Expectatio iustorum lætitiæ; spes autem impiorum peribit. Cū dixerint, pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolores in vtero habentis, non effugient. *Pro. 10. 1. Thes. 1.*

A Dan auditus est fremitus equorum eius, à voce hinnituum pugnatorum eius commota est omnis terra. Et venerunt, et deuorauerunt terram, et plenitudinem eius: urbem, et habitatores eius. à Dan vbi Iordanis oritur, per phœnicem venit Nabuchodonosor. Iam igitur auditus est fremitus equorū exercitus Nabuchodonosor à Dan. Chal. Para. Pro eo quod coluerunt vitulum, qui est in Dan: rex cum exercitu ascendet super eos. *pugnatorum.* vel fortium. equorum nempe, quorum est hinnitus. *commota est omnis terra* cōtremuit. Hyperbole est. ferocitatem equorum & totius exercitus significat. Vel terram Iudæe intelligit. Per plenitudinem, habitatores & omnia terræ nascentia intelligit.

Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos, ait Dominus. Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. Eosdē Chaldæos intelligit; quos serpentes regulos vocat qui incantari nequeunt, quod nullis precibus ad misericordiam fleūti possint. Sic supra de eodem hoste dixit. Crudelis est, & non miserebitur. Septuag. serpentes mortiferos, à quibus non est euellere, & mordebunt vos insatiabiliter cum dolore cordis vestri deficientis. Chal. Para. Quoniam ecce ego excito in vos populos occidētes sicut serpentes regulos, quibus non est incantatio; & occidēt

occident vos, dicit Dominus. Pro eo quod subsannauerunt contra prophetas qui prophetabant eis, adducam eis dolorem, & gemitum propter peccata eorum.

Psal. 57. Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ nõ exaudiet vocem incantantium. Tales se prebuerunt Iudæi, qui voces prophetarum Dei audire noluerunt: ided merito traduntur serpentibus regulis, quibus non est incantatio. Quadrant etiam hæc hostibus nostris, qui semper sanguinem nostrum sitiunt, & perditionem nostram quærunt, quorum obstinata est malitia & nocendi voluntas. Qui etiam veluti serpentes reguli, quibus non est incantatio, cruciabunt in perpetuum eos qui sibi adheferint absq; vlla misericordia. *dolor meus super dolorem.* D. Hiero. in persona Dei plangentis euerfionem Ierusalem, & eius miserias nõ ferentis, hæc dicta interpretatur. Frequens est personarum mutatio, maximè in Prophetis: id quod difficilem intellectum facit. Septuag. cum superioribus coniugut, mordebunt vos insanabiliter cum dolore cordis. Chal. Paraph. Propheta vocem hanc esse interpretatur. Sic enim habet. Dicit Propheta cor meum dolet. Santes Pag. iuxta Heb. ita legit. Cum volo confortari super dolorem meum, non possum: in me cor meum est infirmum. Ad literam confortatio mea vel confortatio mea super maerorẽ, in me cor meum maerens, vel super cor meum infirmitas mea. vel super me cor meum maerens est. Rab. Dau. exponit. Quum voluero confortare me vel roborare me, nequeo: quia in me cor meum maeret. Vox Hebræa מבלגוּי מבלגוּי nabligniti, nomen verbale est, ut ait Rab. Dau. D. Hiero. vocem hanc ait non tam dolorẽ significare,

significare, quàm rictu oris dolore contracti, & habetis risus similitudinẽ; quod Græcè dicitur *μαδίαμα*. Chal. Paraph. vocem Hebræam subsannare interpretatur. Sic enim habet, vt superius adduximus. Pro eo quod subsannauerunt contra prophetas qui prophetabant eis, adducam eis dolorem & gemitum propter peccata eorum. Quod deinde habet, dicit Propheta cor meum dolet, interpretatio est eius partis clausulæ pro qua nos habemus, in me cor meum maerens. Sed & lectio nostra optimè cum Hebraico textu quadrat, nã si verbum Heb. confortationẽ vel roborationẽ interpretemur, confortatio vel roboratio mea super dolorem, interpretari possumus, confortatio vel roboratio doloris mei super dolorem; hoc est, roboratus & auctus est dolor meus super dolorem: quod idem est cum eo quod nos legimus, dolor meus super dolorẽ. *Ecce vox clamoris filia populi mei de terra longinqua. Nunquid Dominus nõ est in Sion: aut rex eius non est in ea?* &c. Dialogus est. Nunc Ierusalẽ loquitur, nunc Deus, nunc Propheta. Describit fletum & ululatum vrbis Ierusalẽ ingressis hostibus. Quod autẽ ait, de terra longinqua, D. Hiero. ita interpretatur, vt Ierusalẽ terra longinqua dicatur, quod Dominus in ea nõ esset, sed ab ea recessisset, & illa longè esset à Deo. Alij propter homines terræ remotissime interpretantur, Chaldeos nepe venientes è regione longinqua. Alij vocẽ aiunt esse Populi Ierosolymitani in captiuitatẽ adducti in longinquã regionem. Possumus & hæc coniungere cum superioribus, vt sit sensus. Dolor meus super dolorẽ. hoc est, maximus est dolor meus, & cor meum maeret. Quum videor iã audire vocẽ filia populi mei ducta in captiuitatem

tatē in longinquā regionē, & inde clamātis. Quod ve-
rò sequitur. Nūquid Dñs nō est in Sion, &c. nova sit
sentētia. Nūquid Dñs nō est in Sion, aut rex eius non est in ea?
Potest esse vox populi, vel Dei, vel prophete. Admirā-
tis vox est. Quomodo fieri potuit, vt Ierusalē in ma-
nus hostium traderetur, cum Dominū haberet custo-
diētē, & regem: quòd scilicet Deus rex eius esset. Vel
de Rege alio loquitur, quasi dicat. Qui factū est, vt ne-
que Deus neq; Rex potuerint Siō ab hostibus defen-
dere? Septuag. pro rege, medicum habent. *Quare ergo
me ad iracundiam concitauerunt.* loquitur Deus. Nihil mi-
rum est, si tradita sit Ierusalem in manus hostium suo-
rum, quasi Deus non esset in ea neq; rex. Derelicta est
enim à me, quia suis sceleribus ad iracundiam me cō-
citauerūt. *Transijt mēsis.* Populus loquitur in Ierusalē
diuturna obsidione conclusus. Mutata, aiunt, sunt tē-
pora, & anni circulus euolutus est: neq; tamen libera-
ti sumus ab obsidione, vel diu expectauimus auxiliū
ab Ægyptijs, aiunt; sed nobis expectantibus, præterijt
tempus, & opem illorum non sumus experti.

*Super contritione filix populi contritus sum, & contristatus,
stupor obrinuit me: Nunquid resina nō est in Galaad? aut medi-
cus non est ibi? quare ergo non est obducta cicatrix filix populi
mei?* Verba Dei esse ait D. Hiero. in afflictione Ierusa-
lem quasi afflicti, & ad humanam similitudinem stu-
pore cōterriti, quasi dicat. Miror quòd non inuenia-
tur in hac regione, quę dicit se Deum colere, pius ali-
quis, qui precib⁹ malo populi mei medeatur. ita vt p-
resinam orationem, per medicū virum pium & pro-
bum intelligamus. vel per resinam pœnitentiam, &
per medicum prophetas & sacerdotes qui ad pœnitē-
tiam

tiam populū inducant. Possumus igitur de cicatrice
& vulneribus corporis, vel animæ locum hunc expo-
nere: ita vt obduci cicatricē, sit liberari ab obsidione.
Quemadmodum ergo superius admirabatur, quare
cum Deus esset in Sion & rex, ita deuastaretur ab ho-
stibus; sic hic obstupescit propheta vel Deus osten-
dens rem stupore dignam esse, quòd non sit qui auer-
tat Dei furorem, & medeatur tanto malo. Si de vulne-
ribus animi interpretemur, sensus erit. Quare popul⁹
hic non curauit vulnera peccatorum pœnitentia au-
ferre, sacrificijs in lege statutis, & orationibus peccata
expiare? Nunquid nullus fuit Propheta vel sacerdos
qui populum ad pœnitentiā induceret? quasi dicat. fue-
runt certē Prophetæ, qui veluti medici & chirurgi pe-
ritissimi resinā vulneribus populi huius adhibuerūt,
reprehendendo, hortando, comminando, promissio-
nibus alliciēdo: quare ergo nulla subsequuta est emē-
datio? Vtiq; Curauimus Babylonē, & nō est sanata: *Inf. 51. a.*
relinquamus eam. Obstinatio Ierusalem id effecit; no-
luit sanari, & ideò non est sanata: frustra laborauit me-
dicus, resina consumpta est, cicatrix autem filix popu-
li mei obducta non fuit. *Nūquid resina non est in Galaad?*
Chal. Parap. Dixit Ieremias propheta: fortē non sunt
mihi opera bona ad deprecandum pro domo Israël.
desiderabam vtiq; doctrinam Eliæ prophete, qui fuit
de Galaad, cuius verba erant medicina: quia pro eo
quòd non sunt conuersi, ideò non creuit medicina
plagæ cœtus populi mei. Septuag. significantius, qua-
re non aucta est sanitas filix populi mei? Pro resina in
Heb. est, *yy godi*, quod resinam probatissimā, quę
inter aromata thimiamatis adhibebatur, significat.

Q

Alij

Alij Balsamum interpretantur, alij theriacam, Magnā copia hu'us erat in Galaad, idē ait: Nunquid resina non est in Galaad? sicut Hispanicē dicere solemus, *Poruentur: no ay agua en la mar?* Sicin Ierusalē ubi tēplū est Dei, ubi sacrificia ab omnibus qui ex omnib' partibus cōstitunt offeruntur, non sunt sacrificia? non est verbum Dei? Id multo meliūs in Ecclesia dici potest aduersus eos, qui in peccatis multo tempore perseuerant: cū habeamus verbum Dei, Sacramenta eximie virtutis, tantāq; sit Episcoporum & Sacerdotū, & concionatorum & Doctorum copia, vt res digna magno stupore sit vulnera fidelium non sanari. Nec minori stupore res digna est, videre Ecclesiam Dei ita afflictam, Hæreticorum, & Turcarum persecutionibus omni ex parte expositam, Tempia dirui, sacerdotes Dei trucidari, vasa sacra prophanari, Sāctorum venerandas reliquias in sterquilina proijci, Sacrosanctū altaris Sacramentum conculcari, quasi non sit Dominus in Sion, qui tamen promisit dicens, Ego ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi: quasi non sit ibi rex, de quo tamen dictum est. Et regnabit in domo Iacob in æternum. Quasi nō sit resina in Galaad, ubi iuge sacrificium celebratur, orationes & preces die noctūq; in templis funduntur: aut medicus non sit ibi, ubi tanta est Episcoporum, sacerdotum, & religiosorum copia. Sed vulnera animæ non sanantur, nisi qui vulneratus est sanari velit. Et quandiu in peccatis permanemus, neq; vitam emendamus, hostes nostri fortiores fiunt permittente Deo, vt per illos peccata nostra puniat, & electos suos erudiat, & qui probati sunt manifesti fiant.

Mat. VI.

Luc. I. d.

ARGV.

CAP. IX.
ARGUMENTVM.

Plangit Propheta super populi malitia. Quare Ierusalem sit destructa explicat. Inuitat Iudæos ad plangitum & lamentum. In Dei cognitione solum gloriam esse docet.

CAP. IX.

QUIS dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lachrymarum: et plorabo die ac nocte interfectos filia populi mei? 2 Quis dabit me in solitudine diuersorum viatorum, & derelinquam populum meū, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, * cæcus præuicatorum. 3 Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij & non veritatis confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognouerunt, dicit Dñs. 4 Vnusquisq; se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. 5 Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent laborauerunt. 6 Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. 7 Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego conflabo, et probabo eos: quid enim aliud faciam d' facie filie populi mei? 8 Sagitta vulnerans lingua eorum dolum loquuta est, * in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occultè ponit ei insidias 9 * Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus: aut in gentem huiusmodi non vlciscecur anima mea? 10 Super montes assumam fletum ac lamentum, 9.

* et M
S. q. R.* P sal.
27. 3.

* Sup. 52.

Q 2 et super

et super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens: et non audierunt vocem possidentis: a volucre coeli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt. 11 Et dabo Ierusalem in acervos arenae, et cubilia draconum: et civitates Iuda dabo in desolationem eo quod non sit habitator. 12 Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perie-

* Inf. 23. 13. rit terra et exulta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat? 13 Et dixit Dominus, Quia dereliquerunt legem meam quam dedi eis, et non audierunt vocem meam, et non ambulaverunt in ea: 14 et ambulaverunt post pravitatem cordis sui,

* De^o If^{raël} post Baalim, quod didicerunt a patribus suis. 15 Idcirco haec dicit Dominus exercituum Deus Israel, * Ecce ego cibabo populum istum absinthio, et potum dabo eis aquam fellis. 16 Et dispergam eos in gentibus quas non noverunt ipsi et patres eorum: et mittam post eos gladium, donec consumantur. 17 Haec dicit Dominus exercituum, *

Contemplamini et vocate lamentatrices, ut veniant: et ad eas quae sapientes sunt, mittite, et properent: 18 Festinent et assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lachrymas, et palpebrae nostrae defluant astra quis. 19 Quia vox lamentationis audita est de Sion, Quomodo vastati sumus et confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam deiecta sunt tabernacula nostra. 20 Audite

ergo mulieres verbum Domini: et assumat auris vestrae sermo nem oris eius: et docete filias vestras lamentum: et unaqueque proximam suam planctum: 21 quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos de foris, iuvenes de plateis. 22 Loquere, Haec dicit Dominus, Et ca-

det morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, et quasi foenum post tergum metentis, et non est qui colligat. 23 Haec dicit Dominus, * Non gloriatur sapiens in sapientia sua

sua

sua: et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitijs suis. 24 sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire et nosse me, quia ego sum Dominus qui facio misericordiam et iudicium et iustitiam in terra. haec enim placet mihi, ait Dñs. 25 Ecce dies venient, dicit Dominus: et visitabo super omnem qui circumcisum habet praeputium, super Aegyptum, et super Iudam, 26 et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui arronsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent praeputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

EXPLANATIO.

QUIS dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lachrymarum: et plorabo die ac nocte interfectos filias populi mei? Hoc inquit. D. Hieronymus tam ex propheta, quam ex Domini persona intelligi potest. Vehementi dolore afficitur propter populi mala, cupitque ea deplorare, ut vel sic ipsi mala ipsa pertimescerent. Mirum est, quot artes & modos quaerat Sanctus Propheta Spiritu diuino agitat, ut durum populum emollire possit. Nunc clamat, nunc dolet, nunc plangit, nunc increpat, nunc arguit, nunc obsecrat, nunc hortatur, nunc minatur, nunc promittit, tanquam qui ex animo & serio salutem populi desiderabat: nullum non movet lapidem, ut salutem procuret. Non sic pastores qui gregem suum non diligunt: si vel unum verbum tantum dixerint, vel minimum aliquod adhibuerint remedium pro animarum salute, quod raro faciunt, iam officio suo satisfacisse abundantissime existimant. Quid ad me, aiunt: pereant, si ita volunt: ego iam quod officij mei erat

Q 3

feci.

feci. Lachrymæ fluunt ex capite. optat ergo dari capitū aquam, vt ex oculis fontes lachrymarum manent. Tanta, inquit, sunt mala, vt omnem dolorem sui magnitudine vincant. Si totus vertar in fletum, & nequam guttæ sint lachrymarum, sed abundantia fluminis, dignè flere non potero interfectos filia populi mei. Sic vocat Ierusalē, quia à populo erat edificata. Chal. Para. Quis dabit caput meum quasi torrentem aquarū, & oculos meos quasi fontem lachrymarū. In Heb. ad literā. Quis det caput meū aquas, vel vt fit aqua, & oculus meus vena lachrymæ, vel lachrymarū: vt nō optet capiti aquā, sed vt totum caput in aquā vertatur. Optatio carēt Hebræi, loco cui⁹ aiūt, Quis det. pro ō si vtinam caput meum aqua esset. Sic alibi

Thren. 3. Ieremias. diuisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filia populi mei. Sic plangit. Propheeta interfectos Ierusalem, qui ob scelera sua iustissimo Dei iudicio interfecti fuerant: quibus lachrymis dignè nos deslere poterimus acerbissimos Christi dolores, & acerbissimam ipsius mortem, quam non propter peccata sua, cum innocentissimus agnus esset, qui peccatum non fecit, sed propter peccata nostra pertulit? Su sinui qui simul mecum contristaretur, & nō fuit. Iustus perijt, & non est qui recogitet. Sed nolite flere super me, sed super vos ipsas, ait ad filias Ierusalē. Benè quidem. fletum non prohibuit, sed quid potissimum in illius passionis meditatione flere debeamus, docet: peccata nempe nostra, quæ tantorum dolorum & tam acerbissimæ mortis causa extiterūt. Lachrymatur Christus super Lazarū amicū suum mortuum, quem tamē suscitare iam iam volebat, quomodo

do cr-

do ergo nos, si Christum diligimus, nō dolebimus, & lachrymis perfundemur, quoties illius mortis memoriam agimus, quāuis iam à mortuis resurrexerit? *Die ac nocte*, quasi dicat. Nequaquam quiescam, non dormiam, nō comedam, nihil aliud faciam quā plorare. *interfectos*. quos scilicet iā interfectos veluti oculis cerno: vel spiritualiter propter peccata interfectos. Septuag. vulneratos habent. Vox Heb. & interfectos, & vulneratos significat.

Quis dabit me in solitudine diuersorium viatorū: et derelinquā populum meum, et recedam ab eis: quia omnes adulteri sunt, et cœtus prauaricatorū, etc. Vtinā, inquit, mihi diuersari liceret in deserto, Melius est habitare in extrema solitudine, quā inter tāta hominum scelera cōmorari. Nollē tot scelera videre, ob quæ paratam ultionem video. *Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, et non veritatis. Iaculantur mendacia, sicut arcus sagittas. falsa loquuntur, nō vera. Confortati sunt in terra.* hoc est, diuites & potentes facti sunt mendacijs & sycophantijs. Septuag. mēdaciū & nō fides præualuit in terra. *quia de malo in malū egressi sunt.* hoc est, creuerūt valde illorum iniquitates. Vel dū vident omnia sibi ex voto succedere, mala perpetrare, neq; aliquid aduersi sentire, confortati sunt in iniquitate, obdurerunt in malitia. *Et me nō cognouerūt.* Hæc radix omnium malorū, diuinarū rerū neglectus, Deū nō cogitare, nullā illius curā habere, veluti si ignores Deū. *Vnusquisq; se à proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciā, etc.* Ed vsq; ait, creuit iniquitas, & decipiēdi studiū, vt pecunias vndiq; cōuerat, vt nec vicinis, nec fratribus parcat: vnde factū est, vt frater fratris fidere nō possit. Inimici homi-

Q 4 nis

Mat. 10. nis domestici eius, ait Christus. *Supplantans supplantabit.* Hebraismus est, idē quod supplantabit. Sed & magno studio & libidine id fieri significat. *Docuerunt linguā suā loqui mēdaciū.* Assuefacti sunt mēdacijs dicēdis, vel didicerūt mendacia cōponere. *Ut inique agerēt laborauerunt.* hoc est, omnem suam operam, studium, ingeniū huc contulerunt, vel ad lassitudinem vsq; laborant. *Habitatio tua in medio doli.* *In dolo renuerūt scire me, dicit Dominus.* Verba Dei ad Ieremiam. Tu, inquit, habitas inter homines dolosos, & fraudulentos. Potest etiam sermo esse ad Ierusalem. *Habitatio tua, hoc est, habitatores tui, quotquot in te habitant dolosi sunt.* Septuag. *vsura super vsuram, dolus super dolum: non uoluerunt scire me.* Chal. Paraph. *Sedent in domo congregationis suæ, & narrant, super iniquitates suas in dolis, renuunt scire timorem Dei.* *In dolo renuerunt scire me.* hoc est, propter dolos, & alia flagitia quibus irretuntur, nihil curant operibus testari se nosse leges meas, vel dolosē renuerunt scire me, vt licentiās peccent. Totus mundus in maligno positus est, ait D. Ioānes. Et mundus te non nouit, ait Christus. Ideo nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Rarissimi illi sunt, qui mundi dolos & fraudes euadere possint, & quos mundi retia non inuoluant. Illud autem maximē laborat aduersarius noster, vt omnem Dei cogitationem à nobis auferat.

1. Ioā. 5. d

Ioā. 17. d

1. Ioā. 2. b

Propterea hæc dicit Dominus exercituum. Ecce ego cōflabo, et probabo eos: quid enim aliud faciā à facie filiæ populi mei? Puniā eos, ait. Cōflati sunt, quia non omnino sunt cōsumpti: relictī sunt aliqui, qui flagellis cruditi restauratiōnem ciuitatis, & templi curarūt. Quid enim aliud faciā hoc est,

hoc est, Quomodo aliud faciam, cū tanta sint eorū flagitia, neq; vlla ratione ad poenitentiam induci possint: *à facie filiæ populi mei.* Hoc est, propter filiam populi mei, Ierusalē nēpe, flagitijs & sceleribus plenā, vel à facie, hoc est, propter impudentiā, & attritam frontē. Frōs meretricis facta est tibi: noluisti erubescere. Septuag. *à facie malitiæ filiæ populi mei.* Chal. Paraph. *Quomodo enim faciam à facie peccatorum coetus populi mei?* *Sagitta vulnerans lingua eorum, etc.* Idē supra. *Extēderūt linguam suā arcū mendacij, & non veritatis.* Dum igitur lingua eorum calumnias loquitur, cōuitia, dolos, vulnerat eos quibus loquitur. Id Hæreticis optimē quadrat, quorum sermo vt cācer serpit: qui illud maxime curant, vt alios decipiant.

Sup. ca. 3

2. Timot.

2. c.

Super montes assumam fletum ac lamentum, et super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens, etc. Prophetat vastationem, ex qua factum est vt vniuersa terra Iudæ in solitudinem redigeretur. Lugebo, ait, propter montes, qui modò pecoribus pleni sunt, & vbiq; pastoritias casas videre licet: fiet autem vt in solitudinem redigantur: & super loca amoena & nemorosa, quæ incenduntur. Septuag. super semitas deserti, quoniam defecerunt. Chal. Paraph. *Et super habitacula deserti, quia deserta facta sunt.* Sātes Pag. super habitacula deserti, quoniam incensa sunt. Alij ex Heb. super pascua amoena. alij super casas pastoritias deserti. Vocem Heb. נְהוּת nehoth, nonnulli volunt pulchrū, & venustum significare, vt sit affine verbo נָוָה nauah. alij vt sit à radice נָוָה nauah, quod habitare significat. & significare casas pastorales, & pascua circa illa.

illa. si hanc significationem sequamur, per speciosa deserti, quod habet noſter interpretis, amœna pascua interpretabimur. *Eo quod non sit vir pertransiens*. hoc est, iugebo quod nullus pertranseat per loca ista, vbi antea magna erat hominũ frequentia; quod omnes scilicet vel consumpti gladio sint, vel in captiuitatẽ adducti. *Et nõ audierũt vocem possidentis*. quod scilicet illi qui loca hæc possidebãt, occisi sint, vel in captiuitatẽ adducti. Septuagin. Non audierunt vocem substantiæ: pecora intelligit, quæ sunt possidentium opes & substantia. Sic Chald. Paraph. Nec auditur vox pecoris in terra eorum. Santes Pag. Et nõ audierunt vocem pecorũ: Vox Heb. מִקְנֵה micneh, possessionem & emptionẽ, & pecus significat, quod sit hominis possessio. Possumus etiam literam nostram interpretari, vt per possidentem, intelligamus pecora quę habitabant in locis, vbi amœna erant pascua, & possidebant loca illa. id quod conuenit cum eo quod sequitur. *ad volucre cœli vsq; ad pecora trãsmigrauerunt*. deuastatis omnibus & incensis, etiã volucres cœli recedũt & pecora, eo quod non sint pabula. *Et dabo Ierusalem in acervos arenæ*. Muris ac domibus deuastatis nihil aliud remanet, quàm ruderæ & acervi arenę, vbi habitant dracones. Sep. dabo Ierusalem in transgressionem, & in habitaculum draconum. Chal. Paraph. dabo Ierusalem in acervos, habitaculum draconum. In Heb. in acervos, tantũ est. ob maiorẽ claritatem additum est arenæ, vel lapidũ. D. Hiero. Fletus assumitur super mōtes, & lamentatio super speciosa deserti, quando Ecclesiæ principes peccant, & nihil in ea inuenitur substantiæ Dei, Charitatis nempe & bonorum operum, nec auditur vox Domini

mini Ecclesiã possidentis, loquentis per Sanctos & Apostolicos viros: & a volucre cœli vsq; ad pecora, ab his videlicet qui possunt in sublime ascendere, vsque ad simplices recedunt à recta via.

Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum eris Domini fiat, vt annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat: Exo. Aperta est litera. Virum sapientẽ quærît, vt rarissimos eos esse ostendat, qui aptus sit ad vocem Dei auribus percipiendam, & annunciandum quare tanta deuastatio facta fuerit in terra Iudææ; & quasi nullus sit qui hoc prestare possit, ipse Dominus causam vastationis declarat: reliquisse nempe legem Dei, neq; audisse vocem Domini, neq; mores suos iuxta illam composuisse, & sequutos fuisse praua sua desideria, & deos alienos coluisse, quod à maioribus suis didicerunt.

Idcirco hæc dicit Dominus Deus exercituum, Deus Israël. Ecce ego cibabo populum istum absynthio, & potum dabo eis aquam fellis, etc. Cibare absynthio, est grauissimã calamitate & afflictione afficere. idem per potum aquę fellis, de quo vide superiori cap. Porro dispersio hæc, de qua hic loquitur, & totum quod cõminatur, de deuastatione & captiuitate facta per Chaldæos, vel etiam per Romanos intelligi potest. Quod verò hic ait, donec consumantur, & superius dixerat, consumptionem non faciam; sic concilia, vt illi quidem qui tunc erant, omnino consummarentur gladio occisi vel in captiuitate mortui. Sed consummationem non fecit: quoniam eorum filij remanserunt, qui postea ex captiuitate redierũt, & Ierusalem & Templum reedificauerunt.

Hæc dicit Dominus exercituum, Cōtēplamini et vocate lamentatrices, vt veniāt, et ad eas quæ sapientes sunt mittite, & properent, etc. Multis modis lamentabilē Ierusalem & terræ Iudææ deuastationem significat. Vocate, ait, mulieres peritas artis lamentandi, quæ mala vestra quæ super ventura sunt, & iam iam vos cōprehendent, lugeāt, & vos ad luctum prouocent. Hic mos vsq; hodie perseverat in Iudæa, ait D. Hierony. vt mulieres sparsis criminibus nudatisq; pectorib⁹, voce modulata omnes ad fletum prouocēt. *Quia vox lamentationis audita est de Sid.* hoc est, breui audietur. præteritum pro futuro more prophetico. *quoniā deserta sunt tabernacula nostra.* In heb. quia proiecerūt tabernacula nostra, nempe nos. hoc est, tabernacula nostra visa sunt quasi nos eijcere, & expellere à se. Vox Heb. à radice *חש* salac, deijcere & proijcere, & abijcere significat: vt & abiecta dicantur tabernacula, quòd remaneāt deserta, vt habet nostra litera: & habitatores proiectos à tabernaculis interpretari possumus.

Audite ergo mulieres verbū Domini, et assumant aures vestre sermonem oris eius: et docete filias vestras lamentum etc. Superius dixerat. *Quis est vir sapiens q̄ intelligat hoc, & ad quem verbū oris Domini fiat?* Cū autem neminē inuenisset, ad mulieres cantatrices loquitur, vt & ipsę lamentum faciant, & alias hoc ipsum facere doceant: aded̄ enim graue erit malum, vt non sufficiant cantatrices ad lamentum. *ascēdit mors per fenestras.* Hostē interficientem intelligit, cuius tanta erit fortitudo & velocitas præliadi, vt etiam foribus clausis per fenestras ascendat. Sic per sensus, qui sunt veluti animæ fenestras, mors peccati ascendit, dum in illorum custodia negligē

negligentēs sumus. Vnde Propheta: *Auerte oculos meos ne videant vanitatē: vtq; expertus fuerat, quātopere illi nocuisset in cauitē Berlabec se lanātem aspexisse.* Sic Iob. *Pepegi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem de virginē.* Iste sunt primę Cupidinis sagittæ, quibus corda vulnerantur: *paruos, fatis, etc.* Sic supra cap. 6. effunde super paruulū foris. vide ibi; Chald. Paraph. vt consumat infantes de vicis, iuuenes de plateis.

Loquere: Hæc dicit Dominus. Et cadet mortuū in hominis quasi sterco super faciem regionis, et quasi fœnum post tergum metentis, et non est qui colligat. Loquitur Dominus ad Prophetam, & præcipit ei, vt loquatur ad populum, & denunciet tantam in Ierusalem & in locis vicinis eadem futuram, vt nullus sit qui sepeliat; sed mortuorum cadauera quasi sterquilinum proijcienda sint super terrā, & quasi fœnum quod post metentē relinquitur, neq; est qui colligat. Vid. supra. cap. 8.

Hæc dicit Dominus. Non gloriatur sapiēs in sapientia sua: etc. Quasi dicat. Nihil proderit sapientia, neq; diuitiæ, neque potentia, omnes indiscriminatim corruent. loquitur autem de sapientia, de qua in superiori cap. Cōfusi sunt sapientes. Sed & cognitio nuda Dei ieiuna & arida, quā quis Deum cognoscens non sicut Deū glorificat, non sufficit. Sic cū ait, in hoc gloriatur scire & nosse me, de illa sciētia & cognitione loquitur, quā Deum cognoscimus, & operibus illū cognoscere demonstramus: nam qui dicunt se nosse Deum, & factis *Tit. 1. d. Luc. 12. f.* negant, maiorem sibi damnationem acquirunt. Seruus enim qui nouit voluntatem Domini, & nō facit, vapulabit multis. Sed & gloriandum est in his, nō qui dem

1. cor. 4. b. dem quasi nra sint: Quid enim habes, ait Apostolus, quod non accepisti? quod si accepisti: quid gloriaris, quasi non acceperis? Gloriandum ergo est in his quasi in Dei donis, vt illi gratias agamus, quod nos suis donis ditat, et gloriosos reddit. Qui gloriatur in domino gloriatur, non enim qui seipsum comendat ille probatus est, sed quem Deus comendat. Per Sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi a principio, *Sap. 14. c.* ait Sapiens. Et haec est vita aeterna, ait Christus in Euangelio, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Porro misericordiam facit Deus, dum patienter expectat, excitat ad conuersionem, inuitat ad poenitentiam, veniam promittit, ignoscit poenitentibus. Iudicium facit, dum discernit inter bonos & malos: mala opera esse nostra, quibus ipsum offendimus, demonstrat. Iustitiam facit, dum punit. Et vt nos similia faciamus, hoc illi placet. Indicabo tibi homo quid sit bonum, ait Micheas propheta, & quid Deus requirat a te, vtique facere iudicium, diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Misericordiam facimus, dum dimittimus, ignoscimus, proximorum necessitatibus subuenimus. Iudicium facimus, dum ius reddimus, dum separamus preciosum a vili, vt quasi os Domini simus, vt sciamus reprobare malum, & eligere bonum. Iustitiam operamur, dum delicta punimus, & in nobis etiam castigamur, iustitiam & sanctitatem sectamur. Chal. Paraph. Haec dicit Dominus. Ne sibi placeat Salomon filius Dauid in sapientia sua, nec sibi placeat Sason filius Manue in fortitudine sua, nec sibi placeat Achab filius Ameri in diuitijs suis. Sed in hoc sibi bene placeat qui sibi placet, quod

quod sapiens sit, & didicerit timorem mei. *Ecce dies veniunt dicit Dominus: et visitabo super omnem qui circumcisum habet praeputium, super Aegyptum, et super Iudam, et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attonsi sunt in comam habitantes in deserto, etc.* Docet neque carnis circumcisionem profuturam, nisi adsit cordis circumcisio, quam Israel non habebat: cum alias in corpore circumcisionem gestaret. Multae aliae gentes, praesertim quae Iudaeae Palaestinaeque confines erant, circumcisionem seruabant maxime Aegyptij, Idumaei, Ammonitae, & Moabitae, & omnis regio Sarracenorum quae habitat in solitudine. Omnes igitur has gentes puniam simul cum Iudaeis: neque illis quidquam proderit carnis circumcisio, cum corde in circumcisi sint, quemadmodum Israelitae. Quod verò ait, *Et super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto Sarracenos intelligit.* quod ita interpretatur Diuus Hieronymus. sicut comae quae gentem significant, non roborant corpora neque fortitudinem pugnatorum: sic non prodest circumcisio quae in signum data est, nisi mandata Domini compleantur. Septuaginta & super omnem attonsum circa faciem suam habitantes in deserto. Theodoretus eos qui ab Ismaele & Cethura descendunt, qui & Sarraceni dicuntur, intelligit: quod pilos genarum auellere consueuerunt. Chal. Para. super omnes attonsos coma, qui morantur in habitaculis in deserto Santes Pag. ex Heb. vi visitabo omnes habitantes in extremo angulo mundi qui habitant in deserto. Vox Hebr. *קצה* chesuse, a radice *קצץ* casas, quod significat succidere, incidere, praecidere. Et refecare ab extremo, quasi extremare vt ita

vt ita dicamus. vox vero *ἄκρη* peah, extremitatem, finem cuiusq; rei, plagam, & latus, & comam significat. Sic ergo interpretari possumus dispersos in extremum angulum, siue habitantes in extremitate plagæ regionis in deserto, in extremo mundi. Et præcisos vel attonfos in comam, vt noster habet interpretatus: hoc est, ita attonfos, vt comam & cæsariem dimittant. Quod verò nos habemus, super omnem qui circumcisum habet præputium, Chald. Paraph. super omnes populos incircuncisos, habet. In Heb. ad verbum est, omnem circumcisum in præputio. Sates Pag. omnem circumcisum, & habentem præputium. optimè noster interpretatus, Chald. Paraph. de incircuncisione cordis interpretatus est: hi enim quamuis in carne essent circumcisi, corde tamen incircumcisi erant. *omnes gentes habent præputium.* præter eas quas hic inter circumcisas numerauit, intellige. vel omnes sunt cõtumaces & immorigeri, vt per Synecdochen, per contemptum circuncisionis, totius legis cõtemptum intelligamus. *domus autem Israel incircumcisi sunt corde.* Cor incircumcisum dicitur cor grauatum iniquitate, veluti pinguedinem habeat obductam, ne possit intelligere. Sic auris incircumcisa grauis est ad audiendum, quasi superabundans carne, quasi non sit satis excauata ad audiendum. De vtraq; circuncisione carnis, & cordis vide. D. Paulum ad Rom. 2. cap.

A R G V M E N T V M.

Non esse metuendas syderum cõstellationes. De idolorum imbecillitate & Dei potentia. De proiectione Iudeorum. Ierusalem culpæ tribuit quod patitur. Dei esse viam hominibus dirigere.

CAP. X.

CAP. X.

V DITE verbum quod locutus est Dominus super vos domus Israel. 2. Hac dicit Dominus, iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes: 3. quia leges populorum vanae sunt: quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia. 4. * Argento & auro decorauit illud: clauis & malleis * Sup. 13. compegit, vt non dissoluator. 5. In similitudinem palmae fabricata sunt, & non loquentur: portata & tollentur, quia incedere non valent. nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere nec bene. 6. * Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum * Mich. nomen tuum in fortitudine. 7. * Quis non timebit te o rex gentium? 7, 18. tuum est enim decus: inter cunctos sapientes gentium, & in vniuersis regnis eorum nullus est similis tui. 8. Pariter insipientes & fatui probabuntur: doctrina vanitatis. eorum lignum est. 9. Argentum inuolutum de Tharsis afferitur, & aurum de Ophaz: opus artificis & manus ararij: hyacinthus & purpura indumentum eorum. opus artificum vniuersa hæc. 10. Dominus autem Deus verus est: ipse Deus viuens, & rex sempiternus, ab indignatione eius commouebitur terra: & non sustinebunt Gentes comminationem eius. 11. Sic ergo dicetis eis, Dij qui caelos & terram non fecerunt, pereant de terra & de his quæ sub caelo sunt. 12. * Qui facit terram in fortitudine sua, preparat orbem * Gen. 1. in sapientia sua, & prudentia sua extendit caelos. 13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in caelo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ. * fulgura in pluuiam facit, & educit ventum de thesauris suis. 14. Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflauit, & non est spiritus in eis. 15. Vana sunt & opus

R

visu

visu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt. 16 Non est
his similis pars Iacob qui enim formavit omnia, ipse est: &
Israel uirga hereditatis eius: Dominus exercituum nomen illi. 17
Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione.
18 quia hæc dicit Dominus: Ecce ego longo præiçia habitatores

MS.

terra in hac vice: et tribulabo eos, ita ut non inueniantur. 19

Hier. R. Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem

HG. Pa dixi, Plane hæc infirmitas mea est, et portabo illam. 20 Taber-

ta. Chal naculum meum vastatum est, omnes funiculi mei disrupti sunt:

dai. red: filij mei exierunt a me, et non subsistunt: non est qui extendas

dit: Ut vltra tentorium meum, et erigat pelles meas. 21 Quia stultè

recipiât egerunt pastores, et Dominum non quaesierunt: propterea non in-

vidiçia: tellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est. 22 Vox auditio-

pecca- nis ecce venit, et commotio magna de terra Aquilonis: ut ponat

toru suo ciuitates Iuda solitudinem, et habitaculum draconum. 23 Scia-

rum. Domine quia non est hominis via eius: nec viui est: ut ambulet.

* P sal. 6, et dirigat gressus suos. 24. * Corripe me Domine, veruntamen

in iudicio: et non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas

* P l. 78, me. 25. * Effunde indignationem tuam super Gentes quæ non

6. cognouerunt te, et super provincias quæ nomen tuum non inuo-

cauerunt: quia comederunt Iacob, et deuorauerunt eum, et con-

sumpserunt illum, et decus eius dissipauerunt.

EXPLANATIO.

AVDITE verbum quod locutus est Dominus super
vos dnmus Israël. Hæc dicit Dominus, iuxta vias
Gentium nolite discere: & à signis cæli nolite me-
tuere, quæ timent Gentes: etc. Aduersus eos
loquitur qui cælestia corpora venerantur, tanquam in
illis aliquid sit diuinitatis. super vos. hoc est, de vobis.

vel

vel ad vos. iuxta vias gentium nolite discere. Hoc est, noli
te eorum mores addiscere: et à signis cæli nolite metuere,
quæ timent Gentes. Signa cæli vocat Cometas, & portæ
ta alia, quæ apparent in aère: sed & constellationes, &
syderum varios aspectus, quæ quidem aliquando cau-
sam naturalem habent, & effectus aliquos naturales
prænunciant, non tamen quibus hominis liberum co-
gatur arbitrium: aliquando extra ordinem naturæ
generantur, ad prænunciandum aliqua futura; sicut
in excidio Ierosolymitano visa sunt multa huiusmo-
di portenta, & ante mundi consumationem signa e-
runt in Sole, & Luna, & stellis, ut præmonuit Chri-
stus. Iudæi autem erroribus gentium implicati diui-
nitatem cælestibus corporibus tribuebant: ob eamq;
causam ea colebant, & metuebant, & sacrificijs pla-
cabant, ut propitia haberent. quæ omnia vanissima
esse docet hic Dominus per Prophetam, Quia leges
populorum vana sunt. De illis præcipue loquitur, quibus
idolorum cultus præscribitur: ut ex sequentibus con-
stat. locum similem de idolorum vanitate quæ ma-
nibus hominum fiunt, habes Isai. 44. Sap. 13. & Ba-
ruch ultimo. lignum de saltu præcidit opus manus artificis
in ascia. hoc est, artifex opere & labore manus suæ præ-
cidit lignum ascia, ut idolum faciat. ut non dissoluatur.
hoc est, firmat ne vacillet. Septuagin. & non moue-
buntur. Chaldaei. Paraphra. ut non inclinetur. Santes
Pag. Et non egredietur è loco suo. Vox Hebræar. p. çai
iapich, significat cadere, impingere, educere. quod
dissoluitur cadit à sua dispositione. optimè ergo no-
ster interpres, ut non dissoluatur, transtulit. In simili-
tudinem plasmæ. Palmæ, legit Diuus Hieronymus. Sep-
tuagin.

Luc. 21. e

R 2

tuagin

tuaginta. argentum tornatile sunt. Chaldaica Paraphra. opere ductili eriguntur ea. Santes Pag. sicut palma æqualis est. Alij, instar palmæ æquabilitatis vel rectitudinis. hoc est, æquabilia sunt & recta idôla, cōstruuntur ex lignis rectis, & æquabilibus, imitantur proceritate palmam arborem. Vox Heb. תמר timer, palmam significat. מכסא micfah, opus omne ex parte æquale, & æqualitatem, & planū significat. Ex Hebræo igitur interpretari possumus, sicut palma omni ex parte æquale, fabricatur scilicet. quod est idē quod noster interpres habet, in similitudinem palmæ fabricata sunt.

Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te o rex gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes Gentium, & in vniuersis regnis eorum nullus est similis tui. Perpulchra Antithesis. Idolorum vanitati Dei maiestatem opponit: eorum vilitati Dei magnitudinem: imbecillitati, potentiam: stupiditati sapientiam. *magnum est nomen tuum in fortitudine.* Propter potentiam, & fortitudinem. hoc est, potentissimus es. non sicut idôla quæ clavis & malleis compinguntur, vt non dissoluantur; & portata tolluntur, quia incedere non valent. *Quis non timebit te?* Non sicut idôla, quæ stultum est timere, cum, nec mala possint facere, nec bona. *tuum est decus.* Tibi debetur honor, gloria, magnificentia: idôla verò deridenda sunt, quæ cum os habeant, non loquuntur: cum oculos habeant, non vident. Sep. te enim decet, tantum habent. Chal. Para. Tuū est enim regnum, In Heb. *Quia tibi conuenit. subaudiendū est, decus: vt noster habet interpres. vel regnū, & monarchia: vt habet*
Chald.

Chald. Paraph. Emphasim habet magnam reticentia illa in Hebræo, vt nihil explicans omnia subintelligat: quasi velit dicere. Tibi conuenit quidquid est honoris, gloriæ, maiestatis, magnificentie.
Pariter insipientes et fatui probabuntur. doctrina vanitatis eorū lignum est. Argētum inuolutum de Tharsis affertur: et aurum de Ophaz: opus artificis, et manus ararij. etc. Perstat in eodē argumento, vt idolorum vanitatem, Dei autem incomprehensibilem maiestatem doceat. Superius dixerat, inter cunctos sapientes Gentium, & in vniuersis regnis eorum nullum esse qui cum Deo conferri possit: nunc omnes illos sapientes, fatuos & stultos esse ait, quod opera manuum hominum tanquam Deos colāt. *Doctrina vanitatis eorū lignū est.* Hoc est, vana est doctrina eorum, qua lignum quasi Deum docent venerandum. Nomine ligni omnem aliam quācunq; materiam intelligit, ex qua idôla conficiuntur. Septuag. Pariter insipientes, & fatui sunt: doctrina vanitatū eorū lignū est. Chal. Para. Et pariter populi delinquant, eo quod insipientes facti sunt; dū colūt idôla quæ vana sunt. *Argētū inuolutū de Tharsis affertur.* Sep. Argētum productū habet. Chal. Para. Argētū inuolutū ex Affrica. D. Hie. Tharsis vel regio Indiæ est, vt vult Ioseph^o, vel certè omne pelagus Tharsis appellatur. Theodo. Tharsis Chartaginē dicit; & argētū inde adductū maxime laudari, & in vniuersum argētū ex Africæ partibus, ait, in maiori precio haberi. Apud Hebræos תהר tharsis, nomē est lapidis preciosi, cuius color declinat ad colorē hyacinthi. Alij volūt esse lapidē cærulei coloris, qui vulgo Turcicus dicitur. Sed & mare ita etiā vocatur. Est etiā nomē filij Iauan Gen. 10. à quo etiā

regio Cilicia olim dicta, dicitur Tharsis, cuius metropolis Tarsus dicitur. Et quia ibi erat portus totius Orientis celeberrimus, è quo in Africam, Indiam & prouincias distantes regiones nauigabatur: factum est, ut mare hoc nomine significetur. Alij Africam dicunt, vel Tunicam siue Charraginem. Quod autem nos, inuolutum, dicimus, in Heb. est *מְרוּחָה* merucah, quod Rab. Dau. extensum in laminas ad operiendum sculptile, interpretatur, alij, ductile. Est enim argumentum optimi argenti, quod malleo facile diducatur in laminas. *Et aurum de Ophaz*. Septuag. aurum Mophas. Chal. Para. Ophur habet. In Heb. est *זָהָב* vphaz. D. Hier. septem nominibus ait appellari aurum apud Hebræos: quorum unum est istud, quod nos possumus dicere obrizum. alij nomen loci existimant, ita appellati, quod auro optimo abundet. Ophir autem 3. Reg. 9. regio quædam vocatur, sic dicta ab Ophir filio Lectan: quæ, ut refert Iosephus libro 8. etiam aurea terra nuncupatur, unde aurum Ophiritum, quod obrizum vocant. *opus artificis, & manus ararij*. hoc est, elaboratum opere & manu artificum. *Domus autem verus est ipse. &c.* Quæ sequuntur non habentur in editione Septuag. habentur tamen in Hebræo, & in Chal. Para. Verus ergo est, cæteri falsi, ab hominibus confecti. viuens: non sicut idola, quæ vitam non habent, neque sensum. Rex sempiternus: non ut idola, quæ ex ligno & corruptibili materia cõpinguntur.

Psal. 103. Ab indignatione eius cõmonebitur terra. Qui respicit terram, & facit eam tremere. et non sustinebunt Gentes comminatio

Psal. 75. nemeius. De quo dicit Dauid. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? at idola quis nisi stultus timebit, quum non

Iob. 9. possint bene facere nec malè. Et Iob. Deus cuius irgenem

nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem.

Sic ergo dicetis eis. Dñi qui celos et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his quæ sub celo sunt. Sic, ait, dicetis idolis. ita D. Hiero. Chald. Paraph. Hoc est exemplar Epistolæ, quam misit Ieremias propheta ad reliquos seniores transmigrationis, qui erant in Babylonia. Si enim dixerint vobis populi, inter quos vos habitatis: Domus Israël seruite idolis, sic respondebitis, & sic dicetis eis. Idola quibus vos seruitis, errores sunt, in quibus nulla est utilitas: ex celo non possunt deducere pluuiam, & ex terra non possunt producere fructus: ipsa & cultores eorum peribunt de terra, & consumentur de his quæ sub celis istis sunt. Alij volunt, Prophetam docere Iudæos, qua ratione debeant respondere Chaldæis, cum voluerint eos ad cultum idolorum inducere eo tempore, quo apud illos captiui essent.

Qui facit terram in fortitudine sua, preparat orbem in Sapientia sua, & prudentia sua extendit celos. &c. Interposita illa parenthesi, qua quid dijs falsis, vel Babylonijs volentibus illis cultum idolorum persuadere, dicere deberent, docuit: inceptam orationem de Dei magnificentia, & idolorum vanitate prosequitur. Deus ergo verus, viuens, & rex sempiternus, cuius maiestas & potentia omnibus est formidabilis. *facit terram in fortitudine sua.* hoc est, potentia ac virtute sua. *preparat orbem in sapientia sua.* disponit orbem, ut vnaquæque res suum seruet locum, suam naturam & ordinem, ex quo mira illa Simpathia ac cõcentus vniuersi confurgit; quo nihil pulchrius, nihil diuinius in vniuerso: quod optimè Sapientiæ tribuitur: sicut facere terram, stabilem

eam & firmam reddere, ut omnia contineat, vim conferre producendi omnia potentie opus est. Vox Heb. מכין mechin, componere, parare, præparare, stabilire, ordinare, & rectè & perfectè aptare significat. Septuaginta. qui direxit orbem terræ, in sapientia sua. Chaldæi. Paraphra. fundavit orbem in sapientia sua. et prudentia sua extendit cælos. Extendens cælum

Psal. 103. sicut pellem, ait Dauid. hoc est, ea facilitate, qua quis pellem vel cortinam expanderet, cælos ex nihilo condidit expansos: ut cætera omnia elementa ambiant, & sint veluti operimentum inferioris istius domus, quam Deus homini, cæterisq; animantibus adificauit. Chald. Paraph. prudentia sua appendit cælos. Vox Heb. תבונה tebunah, prudentiam, & intelligentiã significat. *Ad vocem dat multitudinem aquarum in cælo et eleuat nebulas ab extremitatibus terræ, fulgura in pluuiã facit.*

Hoc est, ipso imperate & volente in aëre pluuiã generatur, & in terrã demittitur, & ex terra irrigua sursum ascendunt nubes, ex quibus pluuiã simul cum fulguribus generatur. Sic in *Psal.* Educēs nubes ab extremo terre, fulgura in pluuiã fecit. Quod verò, *ab extremitatibus terræ*, ait, ideò dicit: quòd semp videantur nobis nubes è partibus remotis formari, vel ab extremitatibus terræ, hoc est, ex omnibus partibus terræ. Chald. Paraph. fulgura in tempus pluuię fecit. Iuxta Hebr. literam, cum pluuiã, interpretari possumus: ut inter admiranda Dei opera annumeret, simul & ex eadem nube fulgura & pluuiam fieri, quę inter se cõtraria sunt. *Educit ventos de thesauris suis.* hoc est, è reconditorijs suis: sunt enim inuisibiles, neque scimus vnde veniant, aut quò vadant. *Stultus factus est omnis homo à scientia.*

tia. De hominibus idololatriis videtur loqui, quorũ scientia stultitia est. Vnde *D. Paulus de sapientibus mũ Rom. 1. c.* di ait. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, & mutauerũt gloriã incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & voluerũt, & quadrupedum, & serpentum. Vnde subdit statim, *Confusus est artifex omnis in sculpsit, quoniã falsum est quod conflat, ut sequens hæc oratio præcedentẽ declaret: & per scientiam, peritiam artificis idolum compingentis intelligat.* Chald. Paraph. Insipientes facti sunt omnes populi nescientes sapientiam: confusi sunt argentarij à faciendõ sculpsit, quia frustra conflatunt ea, & non est spiritus in eis. In Heb. ad literam. Brutescit omnis homo propter scientiam. Potest & de scientia hominis intelligi: quę si cū diuina conferatur, nulla est. Sed & de scientia Dei, quam si aliquis comprehendere se posse existimauerit, & eorum quę ab ipso sunt causas & rationes perfectè assequi, stultus fiet. de quo vid. *Iob. 9. cap. In tempore visitationis suę peribunt.* De idololatriis Gentibus loquitur, quas Deus puniturus erat. *Theodoretus* id factum ait Apostolorum prædicatione: ex quo enim lux Euangelij coruscavit, idololatria profligata est. De morte & interitu Idolorum, Christi Euangelio prædicato, & qua ratione oracula defecerint, egimus in lib. nostro. Solatij nrę peregrinationis. cap. 20. Chal. Para. in tempore quo visitauero super eos peccata eorum, peribunt. Refert ad populum Iudæorum. *Non est his similis pars Iacob.* Vocatur Deus pars Iacob, quem ait nulla ratione simile esse dijs falsis: cum ipse sit qui omnia formauerit: idola formata sunt manibus hominum. Dicitur autem Deus pars Iacob,

Psal. 15. cob, iuxta illud *Psal.* Dominus pars hereditatis meræ & calicis mei. hoc est, pars & portio hereditaria. *Et Israël virga hereditatis eius.* hoc est, portio hereditatis: quod virgis metirētur agri apud Iudeos. Hi sunt verè Israélite, qui solum Deum, omnib⁹ spretis, possidere volunt, qui & Dei hereditas suat, quam Deus vnice diligit, custodit, excolit, irrigat, & indies vberiorē reddit. Sed & per virgam imperium, & regnum intelligere possumus. Vnde Angelus, Et regnabit in domo Iacob in æternum. *Dominus exercituum nomen illi.* Hoc est, cui omnes Angelorum & creaturarū omnium exercitus famulatur, & inserviūt: quibus vtitur, cum vult, ad voluntatem suam perficiendam. Diximus suprà de hoc nomine.

Luc. 1. d.

Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione: quia hæc dicit Dominus, Ecce ego longè proijciam habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos, ita vt non inueniantur. Eversionem Chaldeorum hic prædicit, vt nonnulli existimant. D. Hiero. de Ierusalem interpretatur: quæ Prophetæ horratur, vt cibos & quicquid habere potuerit congreget, & longè obsidioni paret: postquam proijciendos esse à terra illa Iudeos prædicit. Sic etiam Chald. Paraph. qui ita habet. Congrega de terra mercimonia tua quæ habitas in munitioibus, in ciuitatibus munitis. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego adducam tribulationem super populum istum: & sicut proijciunt lapidem funda, sic dispergam habitatores terræ hoc tempore, & tribulabo eos, vt recipiant retributionem peccatorum suorum. *Confusionem tuam.* Septuag. Substantiam tuam. Alij cum Chald. Paraph. merces tuas. Vocem Hebr. *כִּינְהָתֶךָ* chinatec, possumus

mus humilitatem, & cōfusionē tuam, & merces tuas interpretari. Vnde Rab. Dauid. Retrahe de terra humilitatem tuam, à mundo nempe, humilitatem quā illis fecisti: quasi hortetur Prophetæ Ierusalem, ne se alijs nationibus humiliet, petendo ab eis auxilium, & spem suam in illis collocado; sed tota à Deo p̄deat. Vel per humilitatem, idolorum adorationem quibus se incuruabant, & coram quibus se prosternebant, intellige. quasi dicat, noli adorare idola, quod etiam per confusionem intelligere possumus. idololatria enim confusio, & vanitas, & mendacium vocari solet. Septuag. Congregauit de foris substantiam suam, quæ habitat in munitioe. Theodoretus legit. Congregauit è terra aliena substantiam tuam habitatem in electis. Vult autem sententiam hanc cum superiori cohære, vt de Israël sit sermo: de quo dicit, quod statim ex quo illum elegit Deus ex alijs gentibus, terram electam illi donauit. Sequendo autem interpretem nostrum per confusionem, substantiam vel merces, & quicquid habebant Iudei intelligere possumus: quæ omnia confusionem vocat, congreganda significans in illorum confusionem, quod nihil illis essent profutura *quæ habitas in obsidione.* hoc est, quæ breui obsidione cingenda es, & multo tempore in obsidione mansura. Vox Hebr. *מַסּוֹר* masor, obsidionem, & munitioem, & ciuitatem munitam significat. *longè proijciam habitatores terræ in hac vice.* Vtiq; intelligit in Babyloniā, quod illi adducti fuerunt captiui. Verbum Hebræ *יָרַק* coleah, significat lapidem, vel aliud quidpiam veniū lapidem, funda proijcere, quemadmodum habet Chald. Paraph. *ita vt non inueniantur.* Septuag.

tuag. vt inueniantur. Sicq; legit D. Hiero. in Commē tarijs. exponit autē. Obsideri eos faciam, sicq; tribulabo, & coangustabo, vt omnes in vrbe repemantur, & effugere nequeant malum. Theodoretus legit. Affligam eos, vt deprehendantur. Exponit autem. vt deprehendantur an rectē currerent; & incederent. hoc est, flagellis ipsis cognoscere faciam pessimas fuisse illorum vias, & studia. Chald. Paraph. tribulabo eos, vt recipiant tribulationem peccatorum suorum. ita vt actiue legamus, inueniant. Vel, inueniantur a Deo, vt illos puniat. vel, inueniant eos digna flagella & afflictiones. Sic in Hebr. vt inueniant, mercedem nempe suorum scelerum. vel inueniant quæ prædixi per Prophetas meos.

V & mihi super contritione mea. etc. Ierusalem loquitur dolens plagā suā, & agnoscēs quidquid patit culpa sua pati. Vel loquitur Propheta personam sustinens Ierusalē, vt eam doceat dolere, & culpam suam agnoscere, & Deum orare. Septuag. vā super contritione tua. Hæc

Luc. 19. f optime Christo quadrant, qui & super Ierusalem plorauit, & vulneratus est propter peccata nostra, & attritus est propter scelera nostra. *pessima plaga mea.* Septuaginta. dolorosa. Chald. Para. infirmata est plaga mea. Vox Hebr. נחלה nachlah, à radice חלה chalah, quod ægrotare, infirmari, dolorem & cruciatum afferre significat: vnde dolorosa & ægra valde interpretari possumus, quæ omnia noster interpretres comprehendit interpretatus, plaga pessima. *Plane hæc infirmitas mea est.* Vox Heb. חולי choli, ab eadem radice infirmitatem & ægritudine significat. Mea, inquit, est hæc ægritudo. hæc plaga mihi debita propter peccata mea. In Heb. non est mea,

est mea, sed tantum, Dixi profectò hæc infirmitatem, & feram eam. Santes Pag. ita legit. Cogitabam profectò hanc infirmitatem meam: ferre poterò? quasi dicat. magna est: qui fieri poterit, vt eam possim ferre? Septuag. Verè hoc vulnus meum, & apprehēdit me. Chald. Paraph. Certè hæc est infirmitas mea, & sustinebo illam. Rectè ergo noster interpretres iuxta Sep. & Chald. Paraph. subintelligēdum putauit illud, mea est. *et portabo illam.* Sustinebo: hoc est, oportebit me illā sustinere. ego feci, ego feram. Hinc est, quod ægritudines & alia Dei flagella, quibus Deus scelera nostra puniunt, non æquo animo sustineamus, quod non cogitamus plagam nostram esse, sceleribus nostris debitā. Vnde fit, vt quia nostram esse nō agnoscimus, nostra non sit: hoc est, in nostram vtilitatem non cedit. Sustinemus illam, sed per impatiētiam fructum illius amittimus. Dic ex corde, mea est. Omnia quæ fecisti nobis Domine in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi. & tua erit, liberabitq; te à plaga pessima, à Gehenna ignis æterni. *Tabernaculum meum vastatum est.* Vel tētorium. Sic vocat Ciuitatem, & Templū, & domos: quod ea facilitate vastatæ sint, qua tentoria auferuntur. Vide suprā. cap. 4. repētè vastata sunt tabernacula mea. Septuag. Tabernaculum meum miseria affectum est: perijt. Chald. Paraph. Terra mea deserta est. *Omnes funiculi mei disrupti sunt.* Perstat in metaphora tabernaculi, vel tentorii, quod funibus firmatur. Eandem vastationem significat. Septuag. omnes pelles meæ dissipatæ sunt. Per pelles, domos ex quibus Ierusalem cōstabat, sicut tentorium ex pellibus, intelligere possumus. Chald. Para. Et omnes vrbes meæ direptæ sunt. p funiculos

Dan. 3. c.

culos vel pelles, vrbes Iudæ intelligens. Vox Hebræa **בני** metare, funes significat. *filij mei exierunt a me.* Habitatores filios vocat. Vel si sit vox prophete, filios vocat, quos conabatur in rectam viam reducere. Septuag. filij mei & pecora mea non sunt. In Heb. filij mei, tantum legitur; sicut & nos habemus. Sic etiam Chal. Paraph. *populus meus migravit. Non subsistunt.* Non sunt. In Heb. non ipsi. hoc est, nisi ipsi, nempe sunt: nam vel interierunt, vel captiui ducti sunt. *non est quietas tendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas.* Perstat in eadem metaphora tentorij. hoc est, nullus est qui me vastatam reedificet; & det operam, vt me instauret. Septuag. Non est ultra locus tentorij mei, locus pellium mearum. *Quia stultè egerunt pastores.* Reges & principes qui aliorum duces sunt, intelligit: quorum culpa causa fuit, vt oues etiam errarent, & dispergerentur. Chaldaei. Paraphra. *Quia insipientes facti sunt reges.* In Heb. est vox **נבחרו** nibharu, quæ significat stultum fieri inftar belluæ. quasi dicat, pastores conuersi sunt in pecudes. *propterea non intellexerunt.* Septuag. ad gregem id referunt. Propter hoc non intellexit omnis grex, & dispersi sunt. Chald. Paraph. *Doctrinam à facie Domini non quæsierunt: propterea non prosperabuntur, & oēs populi eorū dispergentur.* Vox Heb. à radice **שכל** sacal, quod intelligere, aspicere, prospicere, considerare, prouidentiam habere, & prosperari significat. Qui Deū nō querit, nō intelligit quid agat, neq; prosperabitur. Nescierūt neq; intellexerūt, in tenebris ambulant. Et Deu. 4. Et obseruabitis præcepta Domini. hæc enim est vestra sapiētia, & intellectus corā populis. Igitur legem Dei relinquere, est sine sapiētia

Psal. 81.

tia, & absq; intellectu esse. Quidā non prosperè agēt, hoc est, non vincunt hostes. *Et omnis grex eorum dispersus est.* Quidam aliud expectari poterat, si pastores veluti bruta animantia effecti Deū nō quæsierūt omni sapientia & intellectu destituti, nisi vt greges dispergerētur? Gregē populū intelligit, qui in captiuitatem ductus est. Nihil prosperè pastoribus successit, deuisi sunt ab hostibus, & populus dispersus est. Vox Hebr. **מריתם** marhitim, pascua eorū significat. Sed vt ait etiam Rab. David Kim. in hoc loco, pro ouibus ipsis pascētibus sumitur. Vnde optimè interpres noster trātulit, grex eorum. *Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra Aquilonis: vt ponat ciuitates Iuda solitudinem habitacula draconum.* Aperta est sententia. Loquitur de aduentu Chaldeorum, qui à partibus Aquilonis venturi erant, & ciuitates Iuda deuastaturi: & habitatoribus partim interfectis, partim in captiuitatem adductis, terra in solitudinem erat redigēda, vt draconum tantum esset habitaculum. *Vox auditionis.* hostis est, vox quæ audietur, strepitus magnus, vox rumoris. Vox Heb. **שמעה** semuhah, auditionem, rumorem, & famam significat. Pro eo quod nos habemus draconū, Septuag. habent *στρουθίων* hoc est, passerū, vel struthionum. In Heb. **תנין** tanim, dracones & serpentes significat. *Scio Dñe quod nō est hominis via eius: nec viri est vt dirigat gressus suos.* Significat Chaldeos à Deo excitatos ad deuastationē Ierusalē, & ciuitatū Iuda venisse, vt p illos Iudeorū peccata puniret. Neq; enim præualuissent hostes Iudeorū aduersus eos, nisi Deus eos vēdidisset, vt ait Moyſes ī Cā. Nō ergo in potestate cuius est, ait, vt prosperè ei succedat q̄ cogitat, & aggredit; sed

Deut. 32.

Sed id te dirigente, subaudi, fit. Sic & Nabuchodonosor cum statuisset bellum inferre Ammonitis, Deus illum veluti trussit in Ierusalem. Vide Ezech. 21. Per genitium hominis, nonnulli non quemcumque hominem, sed insignem quendam, Nabuchodonosorem nempe, volunt intelligi. Sed si in vniuersum sententiam hanc interpretemur, nequaquam per illam liberum auferatur arbitrium: sed docemur non esse in hominis potestate, quantumuis potentissimus quis sit, & sapientissimus, ut res illi ex voto succedant. Vnde in Psal. Dominus dissipat consilia gentium, reprobatur autem cogitationes populorum, & reprobatur consilia principum.

Psal. 19. Et alibi. Hi in curribus, & hi in equis, & ipsi obligati sunt & ceciderunt. Et iterum. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et rursus, *Cogitationes hominum timide, & incerte prouidentiae nostrae, & iterum. Cor hominis disponit viam suam, sed*

Sap. 9. c. *Domini est dirigere gressus eius. Et iterum. Apud Dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius volet. Sed neque sufficit hominis liberum arbitrium sine Dei gratia, ut quis a peccato resurgat, vel in bono in fine usque perseueret. Pro eo autem quod nos habemus, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos. Septuag. habent. Neque vir ambulabit, & diriget gressum suum. In Heb. Noui Domine quod non hominis (est) via eius, nec viri ambulantis, & preparare gressum suum. Sant. Pag. nec viri ambulantis (via eius est) nec eius est ut preparet gressum suum. Chald. Paraph. Scio Domine, quia non est homini via eius, nec hominis est, qui ambulat & dirigit gressus suos. optimè noster interpres hebraicam phrasim expressit.*

Corripe

Corripe me Domine verum tamen in Iudicio: & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Theodoretus sic coniungit cum superiori clausula. Nunquam Domine irrupisset Nabuchodonosor contra nos, te non volente: et si irrupisset, nequaquam prosperè egisset quae decreuerat, nobis opitulante dextera tua. Scio enim quae acciderint Sennacherib. Sed obsecro te, ne ille exigit a nobis poenas impietatis: verum tu ipse erudias nos paterna castigatione. D. Hier. ita exponit, quasi dicat. Meremur quidem omnia, quae sustinemus; & multò meremur maiora, quam patimur. Verum tamen hoc obsecro, ut quasi pater me corripas, non quasi aduersarius: ut me emendes quasi filium, & non punias quasi inimicum. Castigas enim omnem filium quem recipis, & per omnem dolorem ac flagellum emendas Ierusalem. Hoc ipsum est, quod Dauid in Psal. orat. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Quod verò, in Iudicio ait, id est est, quod cum modo, moderatè: ita ut furorè contineat, & indignationi modum imponat, Vox Heb. *מִשְׁפָּט* mispat, Iudicium, & mensuram, & modum significat. Locus hic declaratur luculenter per alium locum Iere. 30. nam quod hic Propheta Spiritu Dei orat, & orare populum docet, ibi se facturum Deus dicit his verbis. Quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut saluem te: faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius. Sic ergo quod hic ait, ne forte ad nihilum redigas me, hunc habet sensum, ne me facias in consummationem, ut omnino deleas. quod quidem adimpleuit Dominus, tam tempore deuastationis factae per Chaldaeos: relictum enim sunt nonnulli, quo

S

rum

Heb. 12. b.

Psal. 37.

rum filij. postea è captiuitate liberati reuersi sunt in Ierusalem, & reedificauerunt Ierusalem, & Templum. Et in vltima etiam deuastatione reliquiae saluae factae sunt. Pro, in furore tuo, in Hebr. est **אפסא** beapca, hoc est, in naso tuo: nam **אפס** aph, nasum significat & iram, & furorē, quod in ira nasi sufflatio fiat. Vnde **אפסא** anaph, flare naribus, & irasci significat. Quod nos habemus: *ne forte ad nihilū redigas me.* Sep. habent, vt nō pau- eos nos facias. Chal. Para. Ne forte minuatur. In Heb. est **אפסא** tāhiteni, hoc est, diminuere facias me, à ra- dice **אפס** mahat. Quod minuitur paulatim ad nihilū redigitur. Sic ergo interpretari possumus, in nihilū redigas me, vt nō iter habet interpret. adde, quod in Hi- phil. intēditur significatio. Id instanter orare debem⁹, ne Deus in furore nos corripiat, sed iustitiā cum mi- sericordia temperet. Si iniquitates obseruaueris. Do- mine, Domine quis sustinebit? Sed & nos eodem mo- do cū proximis agamus: scriptū est enim. In qua men- sura mēsi fueritis, remetietur vobis. Corripiet me ius- tus in misericordia, & increpabit me. Et, Si aliquis in aliquo delicto preoccupatus fuerit, ait Apostolus, vos qui spirituales estis, huiusmodi corripite in spiritu mā- suetudinis. Homo homini seruat iram, & à Deo que- rit medelā? *Effunde indignationē tuā super gētes quae nō cog- nouerūt te, & super prouincias quae nomē tuū non inuocauerūt, quia comederūt Iacob, & deuorauerūt eū, et cōsumpserunt illū, et decus eius dissipauerunt.* Idem in Ps. 78. quasi dicat. Nō est quod in populū tuū qui te nouit, effundas indigna- tionē tuā: sed illā potiūs effunde super gentes, quae te non nouerunt, puni illos absq; vlla misericordia, que admodum & ipsi sine vlla misericordia deuastarūt

nos. Imprecatio hęc p̄dictio est eorū, quae Deus fa- cturus erat. Per decus, urbē celeberrimā, & egregia pa- latia, & Tēplū intelligit, quibus Iacob decorabatur, & populus ille ornabatur, Sep. pascua eius desolauerunt. Chal. Para. habitacula eorū vastarunt. Vocē Heb. **אפסא** nauēhu, habitaculū eius, & pascuum, & decorē, & pul- chritudinē eius interpretari possum⁹. Porrò comedere & deuorare, pro deuastare & perdere sumūtur. Ob- serua igitur, quae ratione aliter Deus fideles etiā pecca- tores flagellet, & aliter infideles: illos quidē tanquam pater, vt erudiat, vt corrigit, vt meliores faciat: hos ve- rō tanquam inimicos, vt perdat, & vt ab interioribus tenebris infidelitatis & ignoratiōis Dei, in quib⁹ hīc ver- santur, in exteriores tenebras mittat, & in ignē aeter- nū. Semper Deus semen suū, sui nempe cognitionem & fidē, agnoscit, etiā in terra sentibus & spinis plena, cogitās ne penitus pereat qui abiectus est: vt de nulli⁹ fidelis salute, quamdiu hīc uiuit, desperare liceat.

A R G V M E N T V M.

Maledictio eorū qui nō obediūt verbo pacti diuini. Iubet Dñs pactū suū sepius populo inculcari. Punien- dam idololatriā p̄dicat, neq; Iudēos exaudiēdos vt nō puniātur: pro quibus Ieremias orare prohibetur. Cōmendatur Dei misericordia, qui suos in periculo deserere nō solet. Anathoth ciuitatis afflictio p̄- dicitur ob afflictum Ieremiam.

C A P. XI.

MERBVM quod factū est à Domino ad Ieremiā, dicens. 2 Audite verba pacti huius, & loquimini ad viros Iuda, et ad habitatores Ierusalē, 3 et dices ad eos, Hęc dicit Dñs Deus Iſraēl, Maledictus

Vir qui non audierit verba pacti huius, 4 quod præcepi patribus vestris in die qua eduxi eos de terra Egypti, de fornace ferrea, dicens, Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum: 5 Ut suscitarem iuramentum quod iuravi patribus vestris daturum me eis, terram fluentem lacte & melle, sicut est dies hæc. Et respondi, & dixi, Amen Domine. 6 Et dixit Dominus ad me, Vociferate omnia verba hæc in ciuitatibus Iuda, & foris Ierusalem, dicens: Audite verba pacti huius, & facite illa: 7 quia contestans contestatus sum patres vestros in die qua eduxi eos de terra Egypti vsq; ad diem hanc: manè consurgens contestatus sum, & dixi, Audite vocem meam. 8 et non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed abterunt vnusquisque in prauitate cordis sui mali: et induxi super eos omnia verba pacti huius, quod præcepi vi facerent, et non fecerunt. 9 Et dixit Dominus ad me, Inuenta est coniuratio in viris Iuda, et in habitatoribus Ierusalem. 10 Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea. et hi ergo abierunt post

deos 4. Deos alienos, vt seruirent eis: irritum fecerunt domus Israël, M S. R. et domus Iuda pactum meum quod pepigi cum patribus eorum. Hier. H. rum. 11 Quam obrem hæc dicit Dominus, Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: et clamabunt ad me, et non exaudiam eos. 12 Et ibunt ciuitates Iuda, et habitatores Ierusalem, et clamabunt ad eos quibus libant, et non saluabunt eos in tempore afflictionis eorum. 13* Secundum numerum enim ciuitatum tuarum erant dii tui Iuda: et secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras confusonis, aras ad libandum Baalim. 14* Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumes pro eis laudem et orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. 15 Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? nunquid carnes sanctas

sancte auferent die militias tuas in quibus gloriata es: 16 Olivam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fructea eius. 17 Et Dominus exercituum qui plantauit te, loquutus est super te malum: pro malis domus Israël & domus Iuda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim: 18 Tu autem Domine demonstraisti mihi & cognouisti ostendisti mihi studia eorum. 19 Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: & non cognoui quia cogitarunt super me consilia, dicebant, Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. 20 Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicis iuste, & et probas renes & corda, videam ultionem tuam ex eis: tibi enim reuelauit causam meam. 21 Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui querunt animam tuam, & dicunt, Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris in manibus nostris. 22 Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego visitabo super eos: iuvenes morientur in gladio, filij eorum & filia eorum morientur in fame. 23 Et reliqui non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

- 9 M S.
Hier. H.
Additū
est autē
à C. &
G.
* Inf. 17,
10. 20, 12

EXPLANATIO.

MERBVM quod factum est à Domino ad Ieremiam, dicens. Audite verba pacti huius. &c. Quo tempore verbum hoc factum sit ad Ieremiam, non explicatur: subintelligendū ergo est, eodem tempore, quod superius notatū fuit in alijs prophetijs, hanc etiam prophetiam factā fuisse. Exod. 6. cap. meminit Deus fœderis quod pepigerat cum Abraham, Isaac, & Iacob, daturum se filijs sanctis

eorū terram Chanaā, & confirmat eandē promissio-
nē volens filios Israēl ex captiuitate Ægyptiaca libe-
rare. Exod. etiā 24. pepigit Deus fœdus cū filijs Israēl,
& filij Israēl promiserūt seruare omnia Dei præcep-
ta: qui itidē pollicitus est daturum se terram promif-
sam, & quòd illorum Deus esset: cuius sãpe meminit.
Deu. 26. et. 27. Maledictum ergo hîc uocat eum, qui non seruat pa-
ctum istud, quod hîc instauratur. Sic *Deu. 27.* Maledi-
ctus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec
eos opere perficit. Huius pacti meminit *D. Pau. ad
Heb. 9.* vocat autem testamentū, sic enim habent Sep-
tuag. etiam hoc loco. quemadmodum enim in testa-
mento continetur voluntas testatoris, cōtinentur &
conditiones quibus ad eundā est hœreditas; sic in hoc
pacto & fœdere Dei promissio continebatur, & id q̄
populum suum seruare volebat, vt promissionē Dei
cōsequi posset. Vox Heb. ברית berith, quę pactum, &
fœdus significat, à radice ברך barath, quod excidere
significat: quòd in fœdere faciēdo cæderentur vi-
ctimæ, vt constat tum ex prophanis literis, tum ex sa-
cris: vt habes *Gen. 15.* & *Iere. 34.* Nonnulli à radice ברך
barar, q̄ declarare significat, quòd fœderibus vtrinq;
aperta & rata amicitia inter contrahentes confirma-
reretur, adhibita publica solennitate. *Audite.* Ad pro-
phetas loquitur, vel ad omnē populū: deinde ad Iere-
miam, cum ait. *et dices ad eos.* vt enim iam animaduerti-
mus, frequens est personarum mutatio in Prophetis:
vt cū ad populū loquatur, eadem sermonis serie
sermonem ad Prophetam transferat, & contrā. *Male-
dictus vir qui non audierit verba pacti huius.* hoc est, qui nō
seruauerit cōditiones pacti huius: vt scilicet audiat vo-

cem

cem Dei, & faciat omnia quæ præcepit; vt sit Dei po-
pulus, & habeat Dominum Deum, possideatq; terrā
lacte & melle fluentē. Nō ergo Generis priuilegia, nō
circumcisionis signaculū, non sabbathi ociū, sed obe-
dientia mandatorū Dei verū Dei populū, & Abrahæ
filium, in cuius semine omnes gentes benedicuntur,
efficit. Facite fructus dignos pœnitentiæ, dicebat Chri-
sti præcursor, & nōlite dicere, patrē habemus Abra-
ham. Vide autem differentiam Noui, et Veteris testa-
menti: abi tamquam ad seruos loquens, Maledictus, in-
quit, vir qui non audierit. &c. hîc tãquam ad filios ser-
monem habens, Vos, inquit, amici mei estis, si fecerit-
is quæ ego præcipio vobis. Et dedit eis potestātē fi-
lios Dei fieri, his qui credūt in nomine eius. Et estote
perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Nō
enim accepimus spiritum seruitutis iterum in timo-
re, sed accepimus spiritum filiorū Dei: in quo clama-
mus Abba pater. *In die.* hoc est eo tempore. Fornacē
ferream vocat Ægyptiacam captiuitatem: quòd pro-
bati ibi fuerint probatione durissima, & grauissimam
& durissimam seruitutem sustinuerint. *Audite vocem
meam.* Ecce pactum & fœdus. Suscitare iuramentum
est, promissionem præstare, quā iureiurando cōfirma-
uerat. Vox Heb. à radice קום cum, quod suscitare, fir-
mare, statuere, & confirmare significat. Dederat qui-
dem terram, quemadmodum promiserat: quod signi-
cat, cū ait, *Sicut est dies hæc.* hoc est, quemadmodum
presens dies demonstrat: possidetis enim terram pro-
missam: vt manifestum sit Deum opere cōpleuisse q̄
promisit. sed suscitare dicitur & confirmare promif-
sionem, dum eos in terræ possessione cōseruat: quod

*Gen. 22. d
Luc. 3. b.**Ioā. 15. b.
Ioan. 1.
Mat. 5. g.
Rom. 8. c.*

S 4

ea cō

ea conditione facturum promiserat; si ipsi legem datam seruaissent; aliás eijciendos è terra illa comminatus fuerat. Vide autem quantum nouum testamentum veteri præstet. ibi promittitur terra; hic regnum caelorum. Vnde Apóst. de Nouo testamento. In melioribus, inquit, repromissionibus sancitum est. de quo plurimifra cap. 31. huius libri. *Et respondi, & dixi, Amen Domine.* Hoc est, ita fiat ut dicis, ut maledictus sit vir qui non audierit. &c. Vel, verè Domine, implesti quod pollicitus es. siue, fiat Domine. hoc est, semper maneat quod dedisti. Vox Heb. אָמֵן amē, à radice אָמַן aman; quod credere, fidere, dictus vel promissis acquiescere, certum esse de re aliqua. Amē autē, idē est quod verè, aut veritas; particula est ad confirmandum aliquid, vel qua docemus assentiri, & approbare quod dicitur. quasi dicat, fiat, ratum sit: ut sit dictum per modum precis, quasi dicat, utinā fiat, & ita sit. vel per modum acceptationis, quasi dicat, volo ut ita sit, vel fiat, vel verè ita est. vel ita fiet. *Et dixit Dominus ad me. Vacifera omnia verba hæc in ciuitatibus Iuda & foris Ierusalem. etc.* Iterum atque iterum eos hortatur ad seruandas conditiones pacti, quod sæpe per Moysen, Iosue, & per prophetas inculcasse ait; cum interim ipse in nullo deesset, quin promissionem factam adimpleret, quamuis populus conditiones pacti non seruaret. *foris Ierusalē.* Chal. Para. in vicis Ierusalem. Vox Heb. חָוֵי חַוֵּי chaus, plateam significat, & locum exteriorem extradomum vel ciuitatem: ut foris, vel foras, vel extra, reddere possim. D. Hier. extra Ierusalē in agro exponit: ut quorum, inquit, commune discrimen est, eadem sit poenitudo. *cōtestās cōrestatus sum.* hoc est, adhibitis testibus iterum atque iterum admonui. Vide Iosue. 23. Verbū Heb. à radice

radice יָחַד yahad, quod cōtestari additā promissione, iureiurando, vel signo ut in spōsalibus fit, quū fides certō promissa attestatōnibus rata sit, vel testibus adhibitis denūciare significat. *mane cōsurgens.* tēpestiuè. Studium Dei significat, & qua ratione nihil prætermiserit ex his quæ necessaria erāt, ut populū officij sui admoneret per ministros suos. Vid. 2. Paral. 36. Abire in prauitate cordis sui mali est, praua sua desideria sequi, ut sepe diximus. *Et induxi super eos omnia verba pacti huius.* Chal. Para. Et adduxi super eos ultionē, eo quod non suscepissent verba pacti huius, quod præcepi ut facerent, & non fecerūt. Maledictiones igitur intelligit in pacto positas cōtra eos, qui non seruarent conditiones pacti. Vid. Iud. 2. cap. & 3.

Et dixit Dominus ad me. Inuenta est coniuratio in viris Iuda, & in habitatoribus Ierusalem. etc. Conqueritur Deus de defectione Iudæorum, qui quasi coniuratione facta, pari mente, vnoque studio à Deo recesserāt. Videtur alludere ad tēpora pij Iosia, sub quo viguit aliquantulum Dei cultus: sed eo mortuo, succedente Ioachim impio rege, redierūt Iudæi ad idolorum cultum. *Inuenta est coniuratio.* Chal. Para. rebellio. Vox Heb. חֶשֶׁר cheser, cōspirationē, & cōiurationē significat. Vt hoc verbo scriptura, quādo non subito fortuitoque, sed paratis insidijs, & cōiuratione tenditur ad delictum. Meminit autē hinc etiā de defectione Israel, hoc est, decem tribuum: ut quorum commune fuerat peccatum, commune etiā futurā poenam insinuet. Quātōpere autē viguerit idololatria in Iuda videre est 4. reg. 21. & 2. Paral. 33. Reprehenduntur autem, quod in afflictione constituti ad falsos deos cōfugiant, ut auxiliū ab illis querāt, etiā non exaudiente

diente Deo: vt doceat, instandum potius esse, apud diuinam clementiam, neq; cessandum ab oratione, etiam si Deus non exaudiat. perseverantia enim in oratione multum potest, si tamen vitam in melius commutare studeamus. Nam peccata nostra diuidunt inter nos, & Deum nostrum: & auertunt faciem eius à nobis, ne exaudiat. Citò autē iratus Deus flectitur, & mutat sententiam, si et hi quibus iratus fuerit, commutentur. Metuētes Dominum sustinete misericordiā eius: & nō defleat̄ ab illo, ne cadatis, ait Ecclesiasticus. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationē veniet vobis misericordia. Respicite filij nationes hominū, & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim permanfit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & desepxit illum? vā his qui perdidērunt sustentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterūt in vias prauas.

Aras confusionis. Ita vocat aras ad libandum Baalim: quod idolorum cultus in confusionem & ignominiam illius populi, & in Dei contemptum cederet. Sic etiā omnis iniquitas. Cōfundētur ab idōlis quibus sacrificauerūt, ait Isaias Propheta, & erubescetis sup hortis quos elegeratis, vt scilicet in illis idōla coleretis, cum fueritis velut quercus defluētibus folijs, & velut hortus absq; aqua. hoc est, cum omni honore spoliabimini. Et erit fortitudo vestra vt fauilla stupe, & opus vestrū quasi scintilla: & succēdet vtrūq; simul, & nō erit qui extinguat. quasi dicat, q̄ vobis adiuuētō futurū esse existimabatis, in vestram perniciem cōuertetur.

Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem, quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me,

Isa. 59. 4.

Eccles. 2.

Isa. 1. f.

ad me, in tempore afflictionis eorum. Idem cap. 7. Ex his, inquit D. Hiero. discimus frustra aliquem rogare pro alio, cum ille non mereatur accipere, pro quo rogatur Deus. Vbi obserua non dicere, non exaudiam te; sed nō exaudiam, cum ad me clamauerint in tēpore afflictionis eorum. quasi dicat, idē orationes tuas nō suscipiā, quia tu ex illorū persona ad me oras, qui propter scelera nō merentur exaudiri. Deffert Deus seruis suis, & honorat illos qui eius tuētur honorē: vt non audeat dicere, Non exaudiam te cū oraueris pro populo hoc, sed potius illud dicat, Ne ores pro populo hoc, ne tuis coactis orationibus ignoscā illi. Sic supra cap. 7. Ne obstitas mihi.

Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nūquid carnes sancte auferent à te malitias tuas, in quibus gloriosa es? Conqueritur Deus de idololatria etiam in tēplo suo perpetrata. Habes 4. reg. 21. Manassē in Tēplo Dei idōla posuisse. Dilectum vocat, propter beneficia populo illi exhibita, quibus suam erga populum illum dilectionem Deus ostēderat. Septuag. Quid dilecta mea in domo mea fecit abominationem? Dilectam vocat, sicut sponsam. Chal. Paraph. Quid est populo huic, qui erat dilectus coram me? dereliquerunt cultum sanctuarij mei, inierunt consilium ad peccandum multum. quasi dicat, Quid illi venit in mētē, q̄ dereliquerit cultum meum, & coluerit idōla. Iuxta Heb. Quid dilecto meo in domo mea faciēdo ipsam scelestas cogitationes multas. Idē est sensus cum nostra interpretatione. quasi dicat, quid venit in mētem dilecto meo, vt faciat ipsā, hoc est, plebs mea, in domo mea scelera multa, quę cogitauit. Sātes Pag. Quid est

est dilecto meo ultra in domo mea, cum fecerit abominaciones multas: quasi dicat. Nihil iam populo meo cum domo mea, quādoquidem tot fecit abominaciones: neq; enim spelunca est latronū, vt in illa protegere se debeāt tā facinorosi homines. Quidā p dilectū, Deū intelligūt, eo sensu, vt conqueratur Propheta de idololatria suorū populariū, & dicat. Quid causæ est, cur diutius habiter Dñs, quē vnice diligo in tēplo Ierosolymorum, quum ipsa, congregatio nempe, scelus illud nefandum faciat cum multis dijs. Est enim. **המזבח** hamzemathah, pro quo nos scelera habem⁹, singulare fœmininū, significat autem propriè præmeditatum scelus, & audax facinus, machinationē, abominationem. **הרבים** harabim, verò, pro quo nos multa, habemus, plurale est masculinum, ideò interpretantur, abominationem aut scelus cum multis. Sed & interpretari possumus, scelus multis, nēpe modis. hoc est, scelera multa, vt habet nostra litera. *Nūquid carnes sanctæ.* Docet nō sufficere sacrificia animalium ad auferenda peccata, in quibus perseuerabant, imò & gloriabantur. Chald Paraph. Commiscent carnem abominationum cum carne sanctificata, migrabunt à te; propter malitiam tuam tunc eras fortis. Carnem abominationum, vocat carnes animalium quæ idōlis immolabātur. In Heb. Et caro sanctuarij, vel sanctitatis, transiunt desuper te, quia malitia tua, tunc exultasti. Reddidit sententiam noster interpres: nam carnē sanctuarij, vel sanctitatis (quod idem est, quod carnes sanctas) transire desuper populum, est non illi prodesse, non manere in populo fructum sacrificiorum, vt illis auferatur peccata. *Quia malit, a tunc tūc exulasti.* hoc est, gloriata

gloriata es in malitia tua. tantū abest vt poenitētiā egeris, vt potius glories & exultes in malitia tua. Lætan *Pro. 2. c.* tur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Santes Pag. legit. Et homines sanctuarij transibunt à te, quia in malitia tua tūc exultasti. hoc est, captiui ducentur sacerdotes propter malitiam in qua exultasti. Alij ex Heb. Et caro sanctuarij trāsierit fieri à te, exultesq; in malè faciēdo. hoc est, quum cessaueris, vel negligas sacrificia offerre Deo, & dijs tantum immoles. Alij per carnē sanctitatis, homines sanctos & pios intelligunt; Vox enim Heb. **בשר** basar, quæ carnem significat, interdū etiam pro homine capitur: vt sit sensus. Nullus in te est sanctus & pius, vt cap. 5. dictū est. Quæ verò hīc dicuntur, in religiosos viros qui in claustro delinquant, quibus cætera externa religionis exercitia nihil profutura sunt, quamdiu in malitia suā perseuerauerint, optimè quadrant: sed & in Ecclesiasticos viros, & in fideles omnes qui in domo Dei, quæ est Ecclesia, flagitia perpetrāt. Vt scias, inquit D. Paulus, quo modo oporteat te conuersari in domo *I. Tim. 3.* Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, colūna & firmamentū veritatis. non enim hominum ope domus hæc constructa est, sed Dei viuentis, cuius & domicilium est: tremendi nempe illius moderatoris, non demortui, & imbecilli, quales sunt gentium Dij. Sed neq; figuras, & vmbas complectitur, sicut Iudæorum tēplū: sed veritatis est firmamentum, & robur: cuncta enim quæ hīc peraguntur, certissima sunt, & stabilia: neq; aliquid est tucatum, vel quod vmbam præferat. Prostantinabulis, clarissimum habet de Christo præconiū: & pro punicis malis, vitam cōtractiorem, & castigatā, & fru

& fructum interius afferuantē. Huic præterea & Pontifex præfider maximus, Dei filius. Cuius diuinum corpus summum est sacrificium. Domū tuam decet sanctitudo, ait propheta. Et Christus flagello à domo sua eiciens, qui eam prophanabant, Domus, inquit, mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis spelūcam latronū.

Mar. II. b.

Luc. 19. a. *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum. etc.* Sermo est ad Ierusalē, vel ad vniuersum populum Iudæorum, quasi dicat. Cū olim seruebas Deo, fælix eras, similis oliuæ semper virentis, & fructiferæ: post hac eris infelicissima propter idolatriam, ob quam excitabitur cōtra te clamor militū Chaldæorū, qui urbem tuā incendio perdent. Quā prius dilectā vocauerat, nunc oliuæ speciosæ comparat: si fortē posita ante oculos pulchritudine quam à Deo acceperat, perditionē suam sentiat. Sed homo cū in honore esset, non intellexit. Sic supra. Ego plantauit te vineam electam, omne semen verūm. Septuag. oliuam vmbrosam, pulchrā specie vocauit Dominus nomē tuum. Chal. Para. Sicut arbor olea pulchra forma, & speciosa aspectu, cuius rami obumbrāt in arbore, sic magnificauit Dominus nomen tuum in populis. Pro oliua vberi, in Heb. est רַחֲמָן rahānān, quæ vox viridem, & vberem etiam significat: præsertim si reducatur ad radicem רַחֲמֵי rahah, quod pascere significat: quasi dicas, oliuā pascentem, fructu nempe suo; hoc est, vberem. Vel per vberem, fœcundam in ramis & folijs, hoc est, virentem & vmbrosam, vt habent. Septuag. Fructus verò abundantiam significat, cū ait, fructiferam. Sic pulchram, ad arborem: speciosam, ad fructus

refe rr

referre possumus. Pro fructifera, in Heb. est רַחֲמָן peri, quæ vox fructum significat. oliua autem fructus, phrasī Hebræica, dicitur oliua: fructifera. Sic pro speciosa, est vox רַחֲמֵי toar, quæ formā & speciem significat; vt dicamus; oliuā forme, vel speciei, hoc est, speciosam. *Vocauit dominus nomen tuum.* pro, uocauerat, exponere possumus. Hoc est, effecit vt talis esses, & talis vocari posses. Ipse dixit & facta sunt. Dicere Dei, est facere. *Ad vocem loquela, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt frutera eius.* hoc est, Quam leuauerint contra te Chaldæi vocem suam, & clamorē, rugiētes veluti leones. Vnde supra. Cap. 2. Super eum rugierunt leones, & dederūt vocem suam. Vel vocem Dei imperantis possumus intelligere, sicut videntur intellexisse Septuag. sic enim habent. In voce circuncisionis, vel putationis eius incensus est ignis in eam: inutiles facti sunt rami eius. hoc est, præcipiente Domino vt præcendantur rami tui, incensus est ignis, furoris nempe Chaldæorū, qui te deuastarunt. De qua voce in *Psal. 23.* Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros libani. Vnde statim habes, Dominus qui plantauit te, locutus est super te malū, vt explicatio sit eius quod antea dixerat, Ad vocem loquela. Pro loquela, in Hebr. est רַחֲמֵי hamulah. potest autē esse à radice רַחֲמֵי malal, vel רַחֲמֵי hamal, quod loqui significat. & à radice רַחֲמֵי mul, quod excidere, & præcidere, & circuncidere significat. Septuag. ad רַחֲמֵי mul, rederunt transferentes, in vocem circuncisionis vel putationis eius. Diuus Hieronymus in Commenta. per vocem grandem, elationem per superbiam intelligit.

Exalta

Exaltata, inquit, per superbiam nequaquam egit humiliter, nec intellexit creatorem & dominatorem suum; sed elata per superbiam, & locuta granditer, Domini igne succensa est. In hunc sensum interpretatus est Chaldaeus Paraphrastes dicens, Et nunc cum transgressa es legem. Hoc est efferri per superbiam, nolle legi Dei subijci, & obtemperare. Initium omnis peccati superbia est. *Exarsit ignis in ea.* In Heb. accedit ignem super eam. idem est sensus. Ostendit autem Deum auctorem fuisse deustationis factae per Chaldaeos, quam igni comparat. Exercitus populorum, qui fortes sunt sicut ignis, venient contra te, interpretatur Chald. Paraph. *Et combusta sunt fruteta eius.* hoc est, omnis populus aduersariorum gladio deletus est. Septuag. inutiles facti sunt rami eius. rami praecisi inutiles sunt. Pro combusta sunt, in Heb. est *ראה* rahu, quod confregerunt, depasti sunt, significat: sed quia praecesserat, exarsit ignis in ea, noster interpres eandem seruans metaphoram ignis, combusta sunt, transtulit: depasci enim ignem, est comburere. Pro fruteta eius, in Hebr. est *דליותהו* daliio thau, hoc est, ramos eius. Cumque possit Deus facere quae vult, neque possit aliquis ei dicere, cur ita facis? reddit causam, quare permiserit Ierusalem vastari, nempe propter idololatriam. Meminit autem domus Israel, & domus Iuda, ut rationem reddat eorum quae facta erant cum decem tribubus, & quae facere cogitabat duabus reliquis tribubus: eisdem enim sceleribus omnes se contaminauerant. *qui plantauit te.* In Heb. plantans te. nam & plantauerat, & plantabat adhuc. Ipse fecit nos, & ipse conseruat, ut sine ipso esse non possimus: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Iam vero in eo quod

quod ait, qui plantauit, vel plantat; ad amorem & obedientiam conditoris sui Ierusalem prouocat: & simul ostendit, qua ratione compulsus eorum sceleribus cogatur deustare oliuam, & vineam quam ipse plantauerat: cum alioquin diligeret omnia quae sunt, & nihil eorum quae fecit, odio prosequatur. quis enim plantat vineam, aut oliuam, & non velit eam prosperè habere? Unde propter mala, ait, quae fecerunt sibi. hoc est, in sua pnicie. *Tu autem Domine demonstraisti mihi, et cognouisti ostendisti mihi studia eorum.* etc. Ostendit Propheta reuelatas sibi fuisse à Deo insidias sibi paratas à popularibus suis, & praecipue à viris Anathoth, qui cogitabant eum veneno perimere. *Tu autem demonstraisti mihi.* In Heb. Et Dominus scire fecit me, vel indicauit mihi, & cognoui. Idem est sensus. Quia tamè in sequentibus transit à tertia ad secundam personam, noster interpres omnia per secundam personam transtulit. *studia eorum.* vel conatus, & opera eorum: quibus scilicet volebant me interficere, quod ego, inquit, minime cogitabam, quemadmodum agnus qui ad iugulandum ducitur, qui ignorat quod eat. Vel priorè clausulam de munere & officio prophetae possumus intelligere, quasi dicat. Cum tu ostenderes mihi quid loqui deberem, & manifestares mihi cogitationes & studia eorum pessima, de quibus ego eos reprehēdebam, conuersabar inter illos, quemadmodum agnus mansuetus, nihil mali cogitans, ignorans prorsus quid illi contra me cogitarent. Pro eo quod nos habemus, *mansuetus*, in Heb. est *אלופ* aluph, hoc est, bos. & ut ait Rab. Dau. repetendum est, sicut, ut dicamus, sicut bos. Sep. Ego quasi agnus innocens. Chal. Para. Et ego sicut agnus electus. Sed & vox Hebraica assuefactum significat, & mansuetum: animalia enim

enim assuesceta sunt animalia domita, & mansueta. Eadem etiam vox principem, ducem, dominum, & maiorem, & ductorem quem alij sequuntur, significat. Unde Chal. Para. Electum, interpretatus est. Septuag. sensum potius attendentes quam verba, innocētem, transtulerunt: nam, vt ait D. Hiero: omnium Ecclesiarum iste est consensus, vt sub persona Ieremiæ a Christo hæc dici intelligāt, quanquā agnus mansuetus, agnus innocens dici potest: Quod verò ait, *Tu autem Domine demonstrasti mihi. etc.* Sic de Christo interpretatur D. Hiero: Quod ei Pater monstrauerit, quomodo eum oporteat loqui, & ostēderit illi studia Iudeorū: & ipse quasi agnus ductus ad victimā non aperuerit os suū, & non cognouerit, subaudi peccatū iuxta illud quod ab Apostolo dicitur. Eum qui non nouerat peccatū, pro nobis peccatū fecit. hoc est, seipsum hostiam pro peccato obtulit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Possumus etiā aliter interpretari, vt dicat nō cognouisse consilia Iudeorum, quod ea ratione se habuerit, ac si non cognouisset, nō declinans eorū insidias, cum potuisset. Theodoretus ex verbis illis, *Tu autem Domine demonstrasti mihi. etc.* colligit Prophetam non ea tantum referre, quæ aduersus illum acta sunt: ad perspicendum enim ea quæ tunc fiebant, & in eum admittebantur, nulla opus erat reuelatione. quod verò ait, non cognoui, quadrat (ait) prophete tristitia non speranti. Cum enim audisset, *Deditis hodie in ciuitatem reunitam. etc.* arbitratus est se nequaquam molestiam passurū. atqui sermo diuinus nō hoc pollicebatur, sed, vinctes aduersa. De Christo autē hunc habet sensum. Quod se habuerit in passione sua, quasi agnus

qui du-

qui ducitur ad victimā, ignorans quid passurus sit. In huiusmodi etiā prophetijs, in quibus aliquid dicitur a Propheta, & in illi⁹ persona de Christo, aliqua sunt quæ Prophete tantum cōueniūt, neq; oportet omnia Christo accomodare. Iā verò significationes oēs vocis Hebrææ אֵלֶּיךָ aluph, optimè Christo quadrāt. Ipse enim verus est agnus a quo D. Ioān. Ecce agnus Dei, *Ioan. 1. d.* ecce q tollit peccata mūdi. Mansuet⁹, qui cū maledice *1. Per. 2.* retur, nō cōminabatur. de quo Isaias. Quasi agnus coram tondente se obmutescet, & nō aperiet os suū. In *1. Per. 2.* nocēs, qui peccatū nō fecit; neq; dolus inuētus est in ore eius. Talis enim decebat, vt nobis esset pontifex, *Heb. 7. d.* sanct⁹, innocēs, impollutus, segregatus a peccatorib⁹, & excelsior cælo factus, qui nō habet necessitatē quotidie (quemadmodū sacerdotes) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi. ipse bos, qui iugū Crucis portauit, q ait, Tollite iugū meū super vos, & *Mat. 11. d.* discite a me. Et in eadē Cruce pro nobis oblatus est hostia & sacrificiū pro peccatis. Ipse agnus assuesceta: didicit enim ex his quæ passus est, obediētiam. Ipse agnus electus, de quo spōsa. Electus ex millib⁹. Et in Ilia. *Cant. 5. c.* ia, Ecce puer meus quē elegi. Ipse princeps & ductor *Isa. 42. a* noster: qui vt bonus Pastor proprias oues vocat nominatim, & ante eas vadit, & oues eū sequunt. Et qui *Ioan. 8. b.* sequitur me, ait, non ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ. Et in Apocalypsi. Hi sequuntur agnū quo *Apoc. 14.* eūq; ierit. Et quidē agnus hic agnos vult esse suos, ad *Luc. 10. c.* quos dicebat. Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Pudeat seruū sequere, sub Dño miti. Discite, in *Mat. 11. d.* quit, a me, quia mitis sum. Et, Beati mites, quā ipsi poss *Mat. 5. a.* sudebūt terrā. *Mittamus lignum in panē eius.* Chal. Para.

T 2

Mittam⁹

Mittamus venenū mortiferū in cibo eius. panis pro
 omni cibo. Sed et vox Heb. לחם lechē, & cibū, & escā,
 & quidquid dētibus scindit, significat: à radice לחם la
 chā, q̄ edere, vesci, comedere significat. In Hebr. ad
 literā habet. Corrupamus lignum in pane eius. pro,
 in ligno panem vel cibum eius; vt sit transpositio præ
 positionis, Sic Iud. i. vbi nos legimus, Tradētes cūctā
 incendio ciuitatem, in Heb. est, iniecerūt in ignem ci
 uitatem: pro, ignem in ciuitatem. Hyppallege. sic hic
 noster interpret apertius dixit, mittamus lignū in pa
 nē eius. Intelligunt autē nonnulli per lignū, lignum le
 thale, vt taxū, aut aliā arborē cui lignū sit mortiferū:
 vt dicant, ligno minutatim conciso venenatum & le
 thalē reddam⁹ cibū eius. Rab. Dau. corrupamus lignū
 in cibos eius, fructum eius. hoc est, perdamus arbo
 rē cum fructu suo, quasi dicāt, occidamus Prophetā,
 vt cum ipso pereat prophetia eius, ne nobis tristitia &
 infelicia, & ingrata prophetet. Vox Heb. עץ hes, lignū,
 & arborē significat. D. Hie. Mittam⁹ lignū in panē ei⁹.

Ioan. 6. e.

Crucē videlicet in corp⁹ Saluatoris. ipse enim est, qui
 ait. Ego sum panis, qui de cælo descēdi. & , Caro mea
 verè est cibus. Vel aliter. Corrupam⁹ ligno, hoc est,
 morte ignominiosa crucis, panē ei⁹, doctrinā nempe
 ei⁹, quasi dicat. Nemo iā credet verbis ei⁹, ex quo vide
 rit eum morte turpissima dānatum. Sic in Sapientia,
 Morte turpissima condemnemus eum, erit enim ei
 respect⁹ ex sermonibus illius: hoc est, ex eo erit respec
 t⁹ sermonibus illius: vt sit Hyppallage, & trāspōitio
 præpositionis, quasi dicat. ratio habebitur sermonū
 ipsius, iuxta eum, contēnentur illius sermones, cū
 ipsum ita cōtumeliose viderint tractari. Vnde subdit.

Hæc co-

Hæc cogitauerunt, & errauerūt: exceperunt enim illos
 malitia eorum. Et nescierunt Sacramēta Dei. De quo
 sacramento & mysterio ineffabili D. Paulus. Loqui
 mur, ait, sapientiam inter perfectos: sapientiam verò
 non huius seculi, neq; principum huius seculi qui de
 struuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio,
 quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante se
 cula in gloriam nostram, quam nemo principum hu
 ius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam
 Dominum gloriæ crucifixissent. Et, Prædicamus Chri
 stum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Genti
 bus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis, at
 que Græcis, Christum Dei virtutem, & sapientiam.
 Et placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos fa
 cere credētes: et verbum crucis pereuntibus quidem
 stultitia est: nobis autem qui salui facti sumus, vir
 tus Dei est. *Et eradamus eum de terra viuentium, & nomen
 eius non memoretur amplius. Vt pudeat nempe suos, vel
 ipsum nominare. Maledictus enim erat & execrabilis
 omnis qui pendeat in ligno. Sed Christus factus est
 pro nobis maledictū, vt nos benedictionibus cumula
 ret. Sed & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen su
 per omne nomen: vt in nomine eius benedicātur om
 nes gentes. Neq; enim est aliud nomen sub cælo datū
 hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Chal. Pa
 raph. Disperdamus eum de terra Israël. Septua. Con
 teramus eum de terra viuentium. Vox Heb. à radice
 כרת carath, quod succidere, & excidere significat. Ex
 cidamus eum de terra viuentium: sumpta metapho
 ra ab arboribus, quæ succiduntur. Noster interpret opti
 mē sensum reddidit, Eradamus eum de terra viuētū.*

I. Cor. 2.

I. Cor. 1.

Deut. 21.

d.

Philip. 2.

b.

Act. 4. b.

T 3

per-

perdamus etiam, vitam ei auferamus, ne amplius inter viuentes in terra connumeretur. *Tu autem Domine Sabaoth qui iudicas iuste, & probas renes, & corda, Videam vltionem tuam ex eis.* Ad te, inquit, confugio in tanta hostium meorum iniquitate, qui iudex iustus es, neque quidquam latere te potest, cui etiã cogitationes cordium sunt manifestæ. Expedis autem omnia sum mã equitate, vt reddas vnicuiq; iuxta opera sua, & cogitationes suas: fac ergo me videre vindictã, quã d' illis sumas. Vel, cum tu, ait Propheta, meam cognoueris innocentiam, qui corda, hoc est, cogitationes, & renes, hoc est, desideria exploras: videas etiam illorum iniquitatem, iustusq; iudex sis, sume de illis pœnas. Id non appetitũ vindictæ, sed zelo iustitiæ loquitur: præfertim cū Dei causa ageretur, impedireq; vellent prophetiam. Vel, tãquam propheta id quod futurũ erat, prædicit: vt dignas de illis Deo sumeret pœnas, quod & suis oculis vidit Ieremias. D. Hieronymus. Iuxta assumpti corporis sacramentum loquitur filius ad patrem: & imprecatur iudicium eius, dum laudat iustitiã, & inspectorem renũ & cordis inuocat Deum: vt ipse reddat populo quod meretur, & dicit, Videam vltionem tuam ex eis: eorum videlicet, qui in scelere perseverant, & non eorũ qui vertuntur ad pœnitentiã: de his enim ait in cruce. Pater ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt. Vox Heb. בֹּחֵן bochen, probans, probare, examinare, & explorare significat. Renes autem & cor, pro affectibus & cogitationibus, & intimis quibusq; hominis sumuntur. Vox Heb. quæ renes significat, est à radice כַּחַל calah, quod cõsummare, finire, perficere, & desiderare significat. inde renes dicuntur, & in illis.

in illis sit desiderium coitus: & pro omni desiderio sumuntur. vel quòd in illis collocetur vis consultãdi, & consummandi consilium. Ex corde autem dixit Christus prodire cogitationes prauas, homicidia, adultèria. &c. Chald. Para. Et Dominus exercitũ iudex veritatis, in cuius cõspectu manifesta sunt renes & cor. *Tibi enim reuelavi causam meam.* Septuag. significationẽ meam. Chald. Para. quia corã te dixi iniuriam meam. Vox Heb. בִּרְיָב rib, litẽm, causam, iudicium, contentionem, & omnẽ plagã significat. Reuela Dño viã tuã, & spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquã meridiẽ, ait Propheta. Mihi vindictã, ait Dñs, & ego retribuã. Eximia iustitiæ iudiciũ est, reuelare Deo causam suã, omnia illi cõmittere. Sũt qui hominib⁹ causam suã reuelant: id tantũ molitũr, vt illorũ causa iusta appareat hominibus: nihil interim curantes, quid de illis Deus iudicet. Sunt & qui nemini reuelant, eo tantũ contenti, quòd suo iudicio iusti sint, superbi, elati, se ipsos amantes, & sibi placentes in cõfusionẽ ipsorũ, Vtrũq; fugiendũ docet Apostolus, dicens. Mihi autẽ pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neq; me ipsum iudico. qui autẽ iudicat me, Dñs est. D. Hie. de Christo hac ratione verba hæc interpretatur. Reuelat patri, & aperit causam suam: quia nullo suo merito, sed scelere populi crucifixus est, dicẽs: Ecce venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquã. *Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quarũt animam tuam. etc.* Suscipit Dominus supplicationem Prophetæ propheticò spiritu factã, qua dixerat, *Videam vltionem tuam ex eis: & punitiõem mihi*

Mat. 15. b

Psal. 36.

Deut. 32.

Rã. 12. d.

I. cor. 14.

Ioã. 14. d.

natur, & quosdam in bello interficendos dicit, alios fame perituros. Sermo autem est ad viros Anathoth, quod illi inprimis Ieremiam conciuem suum affligerint. *Hæc dicit Dominus.* Hoc est, Ego Dominus hæc dico: Deus enim loquitur. Ponitur tertia persona pro prima: quod in prophetis præsertim frequenter fit. *qui querunt animam tuam.* Chald. Paraph. Qui querunt occidere te. Phrasis Hebraica, quærere animam alicuius, pro eo quod est, insidiari vitæ illis. Vox Heb. נפש nephes, quæ animam significat, pro vita etiam sumitur. *Non prophetabis in nomine Domini.* Ne vaticineris. hoc est, Ne prædicas nobis captiuitatem, tanquam à Deo missus ad nos hæc nobis nunciaturus: & nõ morieris per manus nostras, non te interficiemus. Superius dixit, Et prophetae prophetauerunt in Baal. adeo igitur creuerat idololatria, vt Deũ veluti exosum haberent, vt non possent equo animo audire prophetas in nomine Domini prophetantes. Sic in Isai. Cesset à facie nostra Sanctus Israël. *Visitabo super eos.* Vox Heb. ביקר pacad, quæ visitare significat, in bonam & malam partem sumi solet. quando in bonã, accusatiuum habet: vt in Psal. Visita nos in salutari tuo. quãdo in malam, construitur cum ביי hal, quod est super, vt hìc. idẽ est autem, quod in aliquem animaduertere, poenas ab aliquo deposcere, recordari delicti alicuius vt puniatur. *annum visitationis eorum.* Tẽpus visitationis. Nouit Dominus quamdiu expectare debeat, præfixit vnicuique terminum suum, sibi tantum notum & manifestum. Nescitis diem neque horam. Estote ergo parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.

Mat. 25. a

Luc. 21. e

A R G V

A R G V M E N T V M.

Propheta impiorum prosperitatem admiratur: tamen si Deum iustum fateatur. Prædicit Deus Ieremiæ, granem afflictionem euenturam illi Ierosolymis. Relinquitur populus Iudeorum à Deo. Inuehitur in pastores populi seductores. Vicinis Gẽtibus Iudeam in festantibus minatur interitum.

CAP. XII.

ISTVS quidem tu es Domine, si disputem te cum: Veruntamen iusta loquar ad te; * Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt? 2. Plantasti eos & 7 radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum. 3 Et tu Domine. nosti me, 13. vidisti me & probasti cor meum tecum: congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis. 4 Usquequo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea: consumptum est animal, & volucre, quoniam dixerunt, Non videbit nouissima nostra. 5 Si cum pedibus currens laborasti: quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in subberbia Iordanis? 6 Nam & fratres tui & domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt aduersum te, & clamauerunt post te plena voce: ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. 7 Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, : dedi dilectam animam meam in manum inimicorum eius. 8 Facta est mihi hereditas mea quasi leo in sylua: dedit contra me vocem, ideo odiui eam. 9 Nunquid auis discolor hereditas mea mihi? nunquid auis tincta per totum? Venite, congregamini omnes be

*Iob. 23.

Hebr. 13.

nes bestiae terrae, properate ad deuorandum. 10 Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcauerunt partem meam: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. 11 Posuerunt eam in dissipationem, luxitq; super me: Desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde. 12 Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini deuorabit ab extremo terrae vsq; ad extremum eius: non est pax vniuersae carni. 13 Seminauerunt triticum, & spinas mesuerunt: hereditatem acceperunt, & non eis proderit: confundemini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini. 14 Haec dicit Dominus aduersum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israël: Ecce ego euellam eos de terra sua, & domum Iuda euellam de medio eorum. 15 Et cum euulsero eos, conuertar, & miserebor eorum: & reducam eos, virum ad hereditatem suam, & virum in terram suam. 16 Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei. ut iurent in nomine meo, Vixit Dominus, sicut docuerunt populum meum iurare in Baal: aedificabuntur in medio populi mei. 17 Quod si non audierint, euellam gentem illam euulsione & perditione, ait Dominus.

EXPLANATIO.

*D*ISTVS quidem tu es Domine, si disputem tecum, veruntamen iusta loquar ad te. Hoc est, Iustus apparebis, quantumcunq; velim tecum disputare: aded manifesta est equitas ac iustitia tua, qua cuncta moderaris; vt nullis hominum argumentis obscurari possit. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Nihilominus proponam rationes aliquas, quae iuste videntur, & nonnumquam pios homines vexare solent: quod scilicet videant

deant aliquando impios homines prosperè & feliciter agere, omniaq; eis pro voto cuenire. Sic David in Psal. ne de diuina equitate & bonitate videatur dubitare, Quam bonus, ait, Israël Deus his qui recto sunt corde. proponit deinde ea quae nonnunquam illius animu vexabāt. Mei autē penē moti sunt pedes, penē effusi sunt gressus mei: quia zelauit super iniquos, pacē peccatorū vidēs. &c. Vide etiā. Hab. 1. & Job 21. Chal. Paraph. Iustior es Domine, quam vt contendam ante verbum tuum: veruntamen interrogationem iudicij ego interrogo. à facie tua. Pro, iusta, in Hebræo est מִשְׁפָּטִים misphatim, hoc est, iudicia. Significat etiam interrogationem de rebus, quae in iudicio venire solent in controersiam: expostulationem, rationes iustas, siue argumenta quibus videris contra ius agere, interpretari possumus.

Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus qui prauaricantur, & iniquè agunt. Hæc est expostulatio. Iuxta Paraph. Chal. videt loqui de prosperitate Nabuchodonosoris: sed quod deinde dicitur, prope es tu ori eorum, non videt Nabuchodonosori conuenire, cum infidelis ille esset, & idololatra, neq; in ore Deum haberet, sed Deos suos. Pro eo quod nos habemus, bene est, in Heb. est שָׁלוֹם salu, à verbo שָׁלוּה salah, quod est pacificum esse, tranquillum, felicem, & fortunatum, affluere bonorum accessione, prosperè habere. Septuag. abundantes facti sunt. Chal. Paraph. pacificè degunt. Pro eo autem quod nos habemus, qui prauaricantur & iniquè agunt, in Hebræo est בִּגְדֵי בָגָד bogde baged, hoc est, prauaricantes prauaricatione. phrasis est Hebraica. hoc est, impudentissimè prauaricantur. Id no

ster interpres expressit duobus illis verbis, qui prauari cantur, & iniquè agunt. *Plantasti eos et radices miserunt.* Prosperitatem significat, sumpta metaphora ab arboribus, quæ plantatæ radices agunt, quibus firmæ manent, vt non facilè euelli possint. Chald. Paraph. Sustè tasti eos, etiam roborati sunt. *Proficiunt et faciunt fructū.* Eandē prosperitatem significat, in eadem peritās metaphora Arbores quæ plantatæ radices agunt, crescūt, & fructus faciunt. Hoc ad diuitias, vel ad filiorū multitudinem referre possumus. Septuag. filios generaerunt, & fecerunt fructum. Chal. Paraph. Diuites facti sunt, & etiam possederunt substantias. *Prope es tu ori eorum, et longè à renibus eorum.* hoc est, assiduè habent te in ore; at in intimo eorum non habes locum. De te frequenter loquuntur, vt vel hac ratione sanctitatem simulent: sed cor & voluntas eorū longè est à te. Chal. Para. Prope sunt verba legis tuæ in ore eorū, & longè est timor tui à renib⁹ eorū. *Et tu Domine nosti me, vidisti me, et probasti cor meum tecum.* hoc est, qua ratione erga te se habeat, exploratū habes; quòd scilicet fidele sit, nihil præter te quærat, quasi dicat. Cur igitur ego affligor, & persecutionem patior; illi autem prosperè habent? *Congrega eos quasi gregem ad victimam.* Pro, congregabis eos, vt sit responsio propositæ quæstionis, quasi dicat, Illorum prosperitas, & felicitas parum durabit: cōgregabis enim eos in Ierusalem, quemadmodum congregari solent greges ad victimam, vt ibi omnes pereant. Vel congrega eos, vt nullus ex postulationi locus remaneat, & ostendas te iustum: & tantillūm permisisse prosperè habere, vt eleuās eos allideres. Sic

Psal. 72. in *Psal.* Deieci eos dum alleuarētur. Quomodo facti sunt

sunt in desolationem: subito defecerūt, perierūt propter iniquitatem suam. In Heb. *החכם* hatichem, euellere eos. Verbum *קח* nathach, significat euellere, extirpare, eradicare, & transferre. No ster interpres, vt sensum apertius redderet, congrega eos, transfudit. Chal. Paraph. Prepara impios, quasi oues ad victimam. Pro ad victimā, in Heb. est *ליתבח* letibchah, ad victimam & occisionem, trāsferre possumus. *תבח* tabach, enim mactare, & iugulare, & occidere significat. *Et sanctifica eos in die occisionis* hoc est, prepara eos in diem occisionis, quasi dicat. Constitue illis diē quo occidendi sint, vel prepara, vt pecora quæ saginantur, vt occidantur. Hinc ergo absoluitur Quæstio proposita: dū permittuntur impij prosperè agere, vt infelicitè ruant: saginātur, vt occidātur. Vnde Claudianus Poëta lib. 1.

*Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent Superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu.
Nam cum disposui quasi fœdera mundi,
Præscriptosq; maris fines, anniq; meatus,
Et lucis noctisq; vices, tunc omnia rebar.
Consilio firmata Dei, qui lege moueri
Sydera, qui fruges diuerso tempore nasci,
Qui variam Phœben alieno inserit igne
Compleri, Solemq; suo, porrexerit vndis
Littora, tellurem medio liberauerit axe.
Sed quum res hominum tanta caligine volui
Aspicerem, lætosq; diu florere nocentes,
Vexariq; pios, rursus labefacta cadebat
Religio causæq; viam non sponte sequebar
Asterius, vacuo qua semina currere motu*

Affix

*Affirmat, magnumq; nouas per inane figuras
Fortuna, non arte regi, quæ numina sensu
Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.
Abstulit hanc tandem Ruffini poena tumultum;
Absoluitq; Deos, iam non ad culmina rerum
Inustus creuisse queror, tolluntur in altum;
Vt lapsu maiore ruant.*

Vsquequo lugebit terra. Vastationem terræ Iudeorū prædicat, & quasi iam factā quā spiritu prophético præiudicabat; deplorat: veluti interrogans, quādiu ita vastata permanfura esset. Vel videtur siccitatem aliquam magnam propter peccata immissam à Deo, deplorare. Causam autem tanti mali cōmemorat, malitiā nēpe habitatorum terræ, quæ in tantam proruperat impietatem, vt quasi nulla esset Dei prouidentia, neq; res humanas Deus curaret, dicerent ac iactarent, Deum nullas sumpturū d illis poenas. Vox Heb. לֹגֶבֶת taebal, lugebit, & desolabitur significat: propriè hominibus, metaphoricè etiam inanimatis tribuitur. Chald. Paraph. vsq; quo deserta erit terra? *Et herba omnis regionis siccabitur propter malitiam inhabitantium in ea?* Septuag. & Chal. Paraph. omnis agri, habent. Vox Heb. חֲשֵׁרֵי הַשָּׂדֶה hasareh, agrum, terrā, & regionem significat. *Consumptum est animal, & volucre.* Singulare pro plurali. Septuag. ad nihilum redacta sunt iumenta, & volatilia. In Heb. ad literam. defecit animalia, & volatile. pro, defecerant. vel subaudiendum est, vnum quodq; vt sit sensus. defecit vnumquodque ex animalibus, vt neq; vnum remanserit. *quoniam dixerūt, Non videbit nouissima nostra.* Verba sunt impiorum negantium Dei prouidentiam. Septuagin. Non videbit Deus vias nostras.

Chal d.

Cald. Paraph. Non est reuelatus coram eō finis nostrer. Vox Heb. אַחֲרִית acharith, nouissima, vltima, finem, & mercedē quod finis sit operis, significat, quasi dicat. Non curat finem nostrum, neq; ad eum pertinet, quam mercedem recepturi simus pro operibus nostris, vel quid de nobis futurum sit. Vel, nunquam accidet, vt ab hostibus terra nostra deuastetur; non videbit id Deus, vel Propheta qui nomine Dei hoc nobis minatur. *Si cum peditibus currens laborasti: quomodo cōtendere poteris cum equis?* Diuus Hieronymus. si te crebra vicinarum gētium captiuitas fatigauit, Moabitarum, & Ammonitarū, Philistijm, & Idumæorū: quid facies ad longam captiuitatem, quæ te Chaldæam vsque deductura est. Chaldæos equitibus cōparat, quia re vera illarum regionum exercitus gaudet equitatu: alias verò gentes memoratas peditibus cōparat, quoniam ob locorum difficultatem, non tam pugnæ aptæ sunt, quàm latrocinio. Si cū peditibus igitur currens, ait, lassitudine defecisti: quid facies, si equis cursum tuum volueris cōquare? Septuag. Tui pedes currūt, & dissoluūt te. *Quomodo præpararis in equis?* Chal. Paraphra. Hæc est responsio quæ facta est ad Ieremianam Prophetam, super interrogationē suā: Prophetam, similis es tu viro, qui currit pedibus, & lassatur: quomodo ergo tu putas currere contra equos? vt sit sensus. Si tu in patria tua ignorasti, quid aduersum te molirent cōcives tui, neq; potuisti cōsilia hominū cōprehendere: quomodo cōprehendes cōsilia Dei de prosperitate impiorum? Alij alia ratione interpretantur: vt sint verba Dei ad Ieremiam, quibus illi prædicat grauem afflictionem, quam passurus erat Iero-

soly.

solymis. Comparat autem ciues suos peditibus: equis
 verò celerimis, siue equitibus? Ierosolymitanos, quasi
 dicat. Conatus es tuos in viam rectam ad lucere: quod
 assequi non potuisti, imò fatigauerunt te, & affligerunt:
 longè magis fatigaturi sunt te Ierosolymitani, inter
 quos sunt pharisæi, principes & viri potentes, & Rex,
 qui te maiori odio prosequuntur, magisque affligent.
 Hac sententia optimè vtemur in eos, qui cum mino-
 ra præstare non possint, maiora non verentur aggre-
 di: & cum in leuioribus tentationibus succumbant, ni-
 hilominus maioribus se exponunt periculis, vt in illis
 pereant: iuxta illud. Qui amat periculum peribit in il-
 lo. Sic videas nonnullos, qui cum in priuata vita debi-
 to suo minimè satisfaciant, sed in multis offendant;
 nihilominus officia ambiunt, & aliorum curam assu-
 mere non timent, animi elatione & ambitione excæ-
 cati, & seducti. *Cum autem in terra pacis securus fueris, quid
 facies in superbia Iordanis?* Terram pacis vocat Anathoth
 patriam suam, vbi inter suos habitabat: vt meritò pacem &
 securitatem promittere sibi posset. Per superbiam Iorda-
 nis, Ierosolymam intelligit, vbi erant superbi & elati
 homines, intumescences sicut fluctus Iordanis, subau-
 diendum est aliquid: est enim concisa oratio more He-
 braico, quasi dicat. Fiduciam habebas in ciuibus Ana-
 thoth: & tamè insidias tibi struxerunt: quid ergo facies
 in loco, in quo intumescunt fluctus similes fluctibus
 Iordanis? D. Hiero. de Iudæorum plebe orationem
 hanc interpretatur, sicut & superiorem, hoc modo,
 Et si in terra tua aliquam habuisti fiduciam; quid actu-
 ra es, cum Iordanem transferis, & illius gurgites susti-
 neris? Chald. Paraph. Et in planicie & terra pacis tu
 fidis,

fidis, & cadis: & quomodo tu putas facere contra be-
 stias agrum in elatione Iordanis? Et si super bona quibus
 ego bene feci Nabuchodonor regi Babylonis pediti,
 o Propheta, tu videns miraris: quid vbi primum ego
 ostendero tibi, quod ego facturus sum patribus tuis iu-
 stis, quæ a seculo fuerunt, qui cucurrerunt sicut equi, vt fa-
 cerent opera bona coram me? Etiam dixi eis, quod addu-
 cerem super filios eorum benedictiones, & consolationes
 sicut aquas, quæ descendunt cum inundatione in Ior-
 danem. Pro, *in superbia*, in Heb. est *בגון* bigon, Elatio-
 nem, superbiam, tumorem, exaltationem significat.

*Nam et fratres tui, et domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt
 aduersum te.* Sequenti hac oratione superior magis ex-
 plicatur. Septuag. inobedientes fuerunt tibi. Chald. Pa-
 raph. iniquè egerunt contra te. In Heb. *בגדו* bagdu, à
 radice *בגד* bagad, quod præuaricari, fallere, fraudibus
 aut dolo decipere, perfidè agere, mentiri ei qui ipsi
 fidebat, significat. D. Hiero. de eadè Iudæorum plebe
 hanc clausulam, sicut & superiorem interpretatur, sic di-
 cens. In tantum grauissimis Iordanis operieris flucti-
 bus. & equitum te de longè venientium multitudo vasta
 bit, vt fratres quoque tui Idumæi, & domus patris tui,
 quæ de Lot stirpe nati sunt, Moab, & Ammon, etiam tempo-
 re necessitatis & angustie dimicent contra te, & insultent
 tibi: *Et clamauerunt post te plena voce.* hoc est, summis
 clamoribus: dicendo nepe, moriatur, pereat. Hæc de
 Christo optimè interpretari possumus: aduersum quem
 clamauerunt Iudæi, Tolle, tolle, crucifige eum. Et, Non
 habemus regem nisi Cæsarem. Sep. hæc habent. Et ipsi cla-
 mauerunt ex posterioribus tuis, congregati sunt. hoc
 est, à tergo tuo clamauerunt contra te. Chald. Para. ipsi
 V quoque

quoq; dixerunt aduersum te verba mala. Pro eo q̄ nos habemus, plena voce, in Hebr. est vox ^{גל} male, que implere, & cōplere, p̄ficere, excedere, & cōgregare significat: aliquādo aduerbialiter sumit: sic accepit no ster in terpres. Aduerbiū autē, plenē, explicauit dūo b^o illis verbis, plena voce. clamare enim plenē est, clamare plena voce. *Ne credas eis, cū loquuti fuerint tibi bona.* hoc est, eū blandē tecum loquentur & amici. Sic hostes nostri aliquando nobis blādiūtur, & amici loquūtur. Sed cū se meli hostes n̄ros esse sciam^o, nostramq; perditionē querere, nequaquā credendū est illis. Siue heretici sint, qui sub specie verbi nos decipere nitūt: siue ipse Satanas, qui plerūq; in angelū lucis se trāsfigurat: siue mūdus, qui diuitias & honores nobis pollicetur: siue caro, que illecebris suis nos tētat, vt ad peccatū trahat. *Reliqui domum meā.* Relicturū se Ierusalē, Templū & populū, & traditurum in manus hostium Dñs cōmihatur: quod tamen veluti coactū illorū scelerib^o id fecisse docet: cū alioqui vnice & ex animo eos diligeret. Præteritū pro futuro, quodiā prophetis frequens est. Domū suam, vocat templū. *dimisi hereditatem meam.* populum intelligit, de quo in Cantico suo Moyses. Pars autē Dñi populus eius, Iacobi funiculus hereditatis eius. *Dedi dilectam animam meam in manum inimicorum eius.* Urbem significat cum templo, & vniuerso populo, quem vnice diligebat. Chald. Pa-ra, Tradidi populum qui erat dilectus corā me, in manum inimicorū suorū. In Hebr. ^{נתתי} et iediduth, dilectionē significat. Sic nōnulli trāsferūt, dilectionē animæ meæ. hoc est, quam ex animo diligebā. Idē est sensus in nostra versione. *dilectam animam meā, quā scilicet*

scilicet vt animam meam diligebam. Septua. eodem modo transtulerunt, dilectam animam meā. Vt aperitius de Christo sit testimonium, qui animam suam, hoc est vitam suam, tradidit in manus hostiū pro omnium salute, Vnde dicebat. Potestatē habeo ponendi animam meā, & potestatē habeo iterum sumēdi. *Fa-cta est mihi hereditas mea quasi leo in sylua: dedit cōtra me vocem, ideo odiui eam.* Vt homines in sylua audito rugitu leonis fugiūt, sic ego, ait Dñs, impijs vocibus huius populi coactus eum reliqui: & quem vnice diligebam, odio prosequutus sum. Hoc quidē fecit populus ille Iudæorum, eūm Dei cultu relicto, falsos Deos coluit. Sed & expressiūs, cū eum negauit, & crucifigi magnis vocibus postulauit. *Nunquid auis discolor hereditas mea mihi?* Veluti admiratur Deus, quo modo Gentes aduersum populum Iudæorum congregatę sint, non aliter atq; aues congregari solent aduersus auem alienigenam, & insolentibus plumis ornatam. Quo genere dicendi inconstantia illius populi notat, qui modō Deum, modō idōla: nec vnus gētis solūm, sed omnium que in circuitu erant, idōla colebat. D. Hier. per auem discolorē & tinctam per totū, pauū intelligit. quo genere dicendi explicari ait Israël pulchritudinē, vt nihil esset bonorū, quod nō cerneret in eo. Chal. Pa-ra. sicut auis que dispersa est, sic dispersa est hereditas mea corā me: & sicut auis que volat, sic cōgregabuntur cōtra eā bestię agri, vt diripiāt eā. Pro discolorē, in Heb. est ^{שחור} sabuah, tinctā, & coloribus varijs respersam significat. Rab. Dau. ait significari auem multis coloribus respersam, ad quā cōgregātur alię aues, vt illam persequantur, ac deuorent, eo quod illā odio

Ioa. 10. d.

prosequatur. Alij exponunt noctuam maculis rubris aspersam, in quam alię aues inuolant. Alij. Num auis tincta sanguine occisorū erit in circuitu super hereditatē meā? Et quū saturatę fuerint aues, venient bestię agri ad comedendum. Septua. habent. Nunquid spelūca hyęne hereditas mea mihi. quōd idololatrię spurcitiā significet. hyęna enim viuit e cadaveribus mortuorum, nihilq; est immunditię, quo non vescatur. *Nunquid auis tincta. per totum.* In Heb. ad literam. Nunquid auis circum, super, vel contra eam. Noster interpres repetendam, voluit vocem, tinctam, antea positam: quasi dicat. Nunquid auis desuper circū tincta? quod idem est, quod tincta per totum. Alij. Nunquid aues sunt in circuitu aduersus eā? Sep. aut spelūca in circuitu eius super eā. Theodoretus. Non vrbē dūtaxat, sed etiam quę circum adjacent, hoc est Iudęam, appellat speluncam hyęne. *Venite congregamini omnes bestie terre, properate ad deuorandum.* Chaldęos intelligit, quorum exercitus ex multis gentibus constabat. Vnde supra 1. cap. Quia ecce ego cōuocabo omnes cognationes regnorū Aquilonis. Quod ibi comminatus est, hic facit, Venite congregamini, dicens. *Pastores multi demoliti sunt vineam meam.* Per pastores, duces exercitus Chaldęorum intelligit. Sic supra cap. 6. Ad eam venient pastores, & gręges eorum. Vel etiam possumus principes populi intelligere: de quibus cap. 10. Quia stultē egerunt pastores, & Dominum non quęsierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. *portionem meam desiderabilem.* In Hebręo est *chemdathi*, i. desiderij mei. Populum Iudęorum vineā suam, & partem suam & portionem

suam

suam desiderabilem vocat: si fortē hac ratione illorū corda emollire posset. Sed tāta erat illorū duritia, & obstinatio, vt nihil his mouerentur. Obserua gradus. Demoliti sunt, conculcauerunt, dederunt in desertū solitudinis. Sic in Isaia. Auferam sepē eius, & erit in direptionem; diruam maceriam eius, & erit in cōculcationem. Et ponam eam desertam, non putabitur, & non fodietur. &c. Sepes & maceria, timor Domini & custodia sui est, quę si diruta & demolita fuerit, conculcatur misera anima à demonijs, dum omni genere spurcitię fœdatur. datur in desertū solitudinis, spoliata virtutibus, & Domino eam relinquēte. *Posuerunt eam in dispersionē, luxitq; super me.* In Heb. *סמח* samah, posuit eam, hostis nempe, vel Deus. Noster interpres in plurali, posuerunt, dixit: vt cum præcedentibus cōnecteret. demoliti sunt, cōculcauerūt, dederūt. Quod autem ait, *luxit super me*, hunc habet sensum, hoc est, quōd eam ego hostibus tradiderim, quasi dicat. Iugēdo de me conquesta est. Chal. Paraph. coram me. *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde.* Causam desolationis dicit, non attendere, Deum nempe, Dei beneficia, peccati fœditatem, constitutionem nostram, finem nostrū, Dei verba, & quidquid nos ad iustitiam colendam incitare potest, & à peccatis retrahere. Chald. Paraph. quia non est homo, qui proponat animo timorem mei. Nonnulli pro, desolatione, desolata transferunt, coniūgentes cum superiori clausula, luxit super me desolata. Vox Hebr. *סמח* se. namah, participium, & nomen esse potest. Pro eo autem quod nos habemus, Quia nullus est qui recogitet corde, in Heb. ad verbum. quia non vir ponens

V 3

super

super cor. hoc est, qui curet, qui recogitet. *Super omnes vias deserti venerunt vastatores.* Chald. Paraphra. super omnia excelsa deserti. Vox. Hebræa שפחיים sephaiim, loca edita significat. sensum seruauit optimè nonster interpres. De eisdem Chaldæis est sermo. Superius pastores, nunc deuastatores vocat. Pascit te aduersarius suis suggestionibus, & prauis cogitationibus, quas immittit, demulcet: neque aliud molitur, nisi ut deuastet. Si talem pastorem admiseris, deuastatorem senties. *Quia gladius Domini deuorabit ab extremo terræ usque ad extremum eius.* Gladius Domini dicitur, quod Domino iubente exeratur ad puniendam peccata. Totam autem terram Iudææ deuastandam prædicit: quod magis explicat, cum subdit. *non est pax uniuersæ carni.* hoc est, bellum geretur aduersus omnes habitatores terræ. Non potest pacem Dei caro recipere. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. *Rom. 3.* Et sapientia carnis inimica est Deo. Et qui in carne sunt, placere Deo non possunt. *Seminauerunt triticum, et spinas messuerunt.* De Prophetis intelligit, qui sanam doctrinam prædicauerunt, neque tamen vlla sequuta est emendatio: sed & in prophetas insurrexerunt, & eos persecuti sunt, & de malo in peius profecerunt. Diuus Hieronymus de Iudæis interpretatur, hoc modo. Meliora expectauerunt, & venerunt pessima; sperabant prospera, & aduersa perpeffi sunt. Sic quæ benè incipiunt, malè autem finiunt, & qui stultum corripit, & qui ingrato beneficium confert, seminant triticum, & spinas colligunt. *hereditatem acceperunt, et non eis proderit.* Quod scilicet eiiciendi essent ex terra, quam veluti hereditariam acceperant, & in captiuitatem

tatem deducendi. Sic superioris sententiæ potest esse hæc interpretatio, ut accepisse hereditatem habitatoribus eiectis, sit seminare triticum, optimum nempe principium habuisse, prosperè cœpisse: spinas verò metere, sit è terra tandem eiici, & in captiuitatem abire. Nonnulli interpretantur, *Agro taue- runt, & non profecerunt.* quod quidam ita interpretatur, *Dolore quodam animi affecti sunt prophetae, quod non profuerint verba eorum.* Vox. Hebr. נחילו nechilu, à radice נחל nachal, hereditatem accipere, & possidere significat. Si verò sit à radice נחל chalah, ægro tare, dolere, dolore affici significat. *confundemini à fructibus vestris propter iram furoris Domini.* hoc est, confundemini propter opera vestra pessima: quæ spinas supra vocauit, idque propter iram furoris Domini, qui maxima indignatione scelerata vestra opera puniet. Chald. Parap. Et confundemini in operibus vestris, cum venerit super vos ira furoris Domini. Alij. *pudæfacti sunt, prophetae nempe, propter fructus vestros ab ira furoris Domini.* hoc est. Prophetæ iram Dei timeantes, quam effundit in peccatores, propter scelera vestra pudore confusi sunt. Sep. Confundemini à gloria vestra, ab opprobrio in conspectu Domini. Theodoretus. *Quæ puratis illustrare vos, opes nempe & potentiam, hæc vos pudore perfundent, dum causam agitis apud Deum: eius enim beneficia abundè experti contraria illi rependistis.* *Hæc dicit Dominus aduersus omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israël.* Idumeos, Philisteos, Moabitas, & Ammonitas intelligit: quæ gentes vicinæ erant terræ sanctæ, & infestis erant Israelitis: quibus Deus mina

tur interitum, vt vel hac ratione Iudæos ad dilectio-
nem sui prouocet, qui de eorū hostibus pœnas sump-
turus sit. Hæreditatem vocat, terram quam veluti hæ-
reditariam possidendam diuiserat Dominus populo
Israëlitico. Tangere verò illam, est infestare, vastare.
Chald. Paraph. Qui nocent. *Ecce ego euellam eos de terra
sua.* hoc est, faciam vt captiui abducantur à Chaldæis.
Chald. Paraph. Ecce ego transmigrare eos faciam de
terra sua. *Et domum Iudæ euellam de medio eorū.* Nonnulli
De Iudæis qui erant inter gentes, intelligunt: quasi di-
cat. Si qui fuerint Iudæi in regione eorū, cū abducē-
tur captiui, auferam, & separabo eos, ne simul cū illis
abducantur captiui. Sed per domū Iudæ, non aliquos
Iudæos, sed vniuersam plebem, & regnū Iudæ videtur
intelligi. Chald. Paraph. Viros domus Iudæ trāsmigra-
re faciam de medio eorum. Septuag. Et Iudam eijciā
de medio eorum. De captiuitate ergo Iudæ per Chal-
dæos facta loquitur. Coniunxit autē vtrūq; ne ita pu-
niendos suos vicinos Iudæi existimarēt, vt ipsi immu-
nes à pœna remanerent. vel hoc ipsum ad pœnam vi-
cinarum gentium pertinet. Quamdiu enim Iudæi in
terra sua manebant, vicinæ etiam gentes nō omnino
deuastabantur. Iudæ autem in captiuitatem abducto,
& reliquæ etiam Gētes vicinæ deuastatæ sunt. *Et cū
euulsero eos.* Id ad Iudam, & ad reliquas Gētes vicinas,
quæ in Babylonem captiuæ abductæ sunt, refertur: nā
reuertente Iudæ à captiuitate, aliæ etiā Gētes reuersæ
sunt. Vide 1. Esd. cap. 9. *Virum ad hæreditatem suam.* hoc
est, vnumquemq; phrasis Hebræa. *Et erit: si eruditi.* lo-
quitur de gētibus. Hoc est, si eruditi flagellis, & emen-
dati cultum meum didicerint, meq; coluerint, & per
nomen

nomē meum iurauerint, prosperè & fæliciter agent
cum populo meo: quòd si aliter fecerint, perdā illos
omnino. In Heb. si discendo didicerint. Sic etiā Chal-
paraph. & Septuag. Apertiùs noster interpres fugiens
hebraismum, & vim illius exprimens. *Vias populi mei.*
Postquam ex captiuitate reuersus est populus Iudæo-
rum, religiosior fuit: vt videre est in lib. Esdræ. *iurent in
nomine meo, Viuit Dominus.* Ad religionem, & Dei cultū
pertinet iuramentum suo loco, & tempore, & debitis
circumstantijs præstitum. Vid. cap. 4. *edificabūtur in me-
dio populi mei.* Chald. Paraph. Stabilientur in medio po-
puli mei. Vox Heb. à radice בנה banah, quod ædifica-
re significat, Sumit autē pro instaurare, & dare incre-
mentum, pro ditari, locupletari, benedici, & augeri. *in
medio populi mei.* hoc est, cum populo meo. vel ædifica-
ri in medio populi Dei, est ad populum Dei pertine-
re, prolem numerosam gignere, quæ ad populū Dei
pertineat. *Quòd si non audierint.* Prophetas, subintelli-
gunt nonnulli. Chald. Paraph. Et si non susceperint
disciplinam. Septuag. si autem non conuersi fuerint.
Verbum Heb. שמע samah, audire, parere, obtempera-
re significat. *Euellam gentem illam euulsione, & perdione.*
In Heb. euellam euellendo, & perdendo. Chald. Pa-
raph. transmigrare faciam populum istū trāsmigratio-
ne perditionis. hoc est, vt pereant omnino, neq; am-
plius reparētur.

A R G V M E N T V M.

Interitus Iudæorum figuratur, & eorum dispersio.
Prouocat ad pœnitentiam. Malorum causa, iniquita-
tum multitudo. Difficile assuetum peccatum deserit-
tur.

CAP. XIII.

EC dicit Dominus ad me, Vade, & posside tibi lumbare lineum, & ponet illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud. 2 Et possedi lumbare iuxta Verbum Domini, & posui circa lumbos meos. 3 Et factus est sermo Domini ad me secundo, dicens. 4 Tolle lumbare quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Euphraten, & absconde ibi illud in foramine petrae. 5 Et abij, & abscondi illud in Euphrate, sicut praeceperat mihi Dominus. 6 Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me, Surge, vade ad Euphraten, & tolle inde lumbare, quod praecepi tibi, ut absconderes illud ibi. 7 Et abij ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco ubi absconderam illud: & ecce computruerat lumbare, ita ut nulli vsui aptum esset. 8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens, Haec dicit Dominus, Sic putrescere faciam superbiam Iuda, & superbiam Ierusalem multam. 10 Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulat in prauitate cordis sui: abieruntq; post Deos alienos, ut seruirent eis, & adorarent eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli vsui aptum est. 11 Sicut enim adheret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui mihi omnes domum Iuda, dicit Dominus: ut essent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam: & non audierunt. 12 Dices ergo ad eos sermo noster istum, Haec dicit Dominus Deus Israel, Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te, Nunquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino? 13 Et dices ad eos, Haec dicit Dominus, Ecce ego implebo omnes habitatores terrae huius, et reges qui sedent de stirpe Dauid super thronum eius, et sacerdotes et prophetae, et omnes habitatores Ierusalem, ebrietate: 14 et dispergam eos virum a fratre suo, et

patris

patres et filios pariter, ait Dominus: non parcam, et non concedam: neq; miserebor, ut non disperdam eos. 15 Audite, et auribus percipite. Nolite eleuari, quia Dominus loquutus est. 16 Date Domino Deo vestro gloriam; antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caligine. 17 Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae: & plorans plorabit, et deducet oculus meus lachrymam, quia captus est grex Domini. 18 Dic regi et dominatrici, Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriae vestrae. 19 Ciuitates Austru clausae sunt, et non est qui aperiat: translata est omnis Iuda transmigratione perfecta. 20 Leuate oculos vestros, et videte qui venitis ab Aquilone: ubi est grex qui datus est tibi, pecus in clypeum tuum? 21 Quid dices cum visitauerit te? tu enim docuisti eos aduersum te, et erudisti in caput tuum: nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? 22 Quod si dixeris in corde tuo, Quare venerunt mihi haec? & Propter multitudinem iniquitatis tuae reuelata sunt verecundiora tua, polluta sunt planta tua. 23 Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. 24 Et disseminabo eos quasi stipulam quae vento raptatur in deserto. 25 Haec fors tua parsq; mensurae tuae a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio. 26 Unde et ego nudaui femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua. 27 adulteria tua, et hinnitus tuus scelus fornicationis tuae: super colles in agro vidi abominationes tuas. Vae tibi Ierusalem, non mundaberis post me: vsquequo adhuc?

* Thre:

12:

* Inf. 30;

14-15:

EXPLANATIO.

H A C

Hec dicit Dominus ad me, vade, & posside tibi lumbare lineum. Parabola lumbarij dignitatem populi Iudæorum, quem Deus sibi cōiunxerat: & illius iniquitatem, qui à Deo recessit, & iniquitatis pœnam declarat. Quæ hîc cōmemorantur, vel res gestæ fuerunt, vel in visione cōtingerunt: vtrumq; enim fieri potuit. *posside*. Vox Heb. à verbo *חָנַח* chanah, quod acquirere, possidere, & emere significat. Acquisiuit sibi Deus populum Iudæorum, & redemit de Ægyptiaca captiuitate: populum autē Christianum redemit sanguine suo. Vnde populus acquisitionis vterq; dicitur, nō corruptilibus auro & argento. &c. Non prius nos ad illum accessimus: sed ipse prior nos quesuit, & in misera seruitute inuentos redemit. *lumbare lineum*. Septuag. cinctoriū. Chald. Paraph. cingulum. In Heb. cingulū linorum, hoc est, lineum. *Et in aquam non inferes illud*. Ezechiel. 16. Non es lota aqua in salutem. Diuus Hieronymus. Cinctoriū siue lumbare quod renibus Dei iungitur, populus Israël est: qui in lini similitudinē assumptus de terra, & illotus, nec mollitudinem habuit, nec candorem: & tamen per illius misericordiam adhæsit Deo. Vbi nō ex merito Electionem Dei esse docemur: quid enim erat dignum Deo in baltheo lineo non immisso in aquā, vt Dei renibus adhæreret? Aperta est litera. *Et surgens vade ad Euphraten & absconde ibi illud in foramine petre*. Veluti abstulit tantillūm Deus à se lumbare, dum permisit populum in captiuitatem abduci, quasi non eiset eius populus. Latuit autem inter Assyrios, & de pedus iacuit. Per Euphraten, terrā Assyriorum intelligit. *Et factum est post dies plurimos, ita vt nulli vsui aptum esset*.

1. Pet. I.

esset. In Hebr. non prosperabitur, vel proficiet alicui. Optimè sensum reddidit noster interpret. Reduccionem ex captiuitate significat. Cōpugnasse autem lumbare, significat gentium moribus corruptum populum: sed & inglorium ibi fuisse, & abiectum. Theodoretus foramen petre vocat Babylonem. Populus illic agens inutilis erat: non iam vocitabatur populi Dei, nec à se ipso regebatur, neq; cultū diuinum à lege mādātū celebrabat: sed inutilis erat, perinde ac cingulū illud putrefactum. *Sic putrescere faciam superbiam Iudæ*. Explicat parabolam. Auferam, inquit, omnem gloriā à populo hoc, in qua ipse superbiebat. Qui donis Dei ad superbiam abutuntur, meritò illis spoliantur. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum, dicebat Christus Iudæis. *Sicut enim adhaeret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinabit mihi omnem domū Israël, & omnem domum Iudæ, vt essent mihi in populo, et in nomine, et in laudem, et in gloriam, et non audierunt*. Satis apertè explicat similitudinem lumbaris. Loquitur autē de vniuerso populo Israëlítico, tam de decē tribubus, quam de duabus: communis enim fuit gloria, & communis etiam culpa & pœna. Ad summam, inquit, gloriam euexeram populum Israëliticum, vt populus meus esset peculiaris, & veluti hæreditas mea, & fundus hæreditarius, totoq; orbe nomē eius celebraretur, & inter omnes gentes supremam haberet laudem, & gloriam: cum autem ad tantā gloriam extulissē, nequam voluerunt vocem meam audire, neq; mihi obtemperare. Obserua. Iusti quam diu hîc viuūt, cinctoriū Dei sunt, Deo adhærentes: sed lineum, quod & fordes cōtrahit, & putrefieri potest: nā absq; peccato vita

Mat. 21. d

vita hæc minimè trāfigitur, & à iustitia excidere possumus. Sed post hanc vitam zone aureæ, quæ neq; sordes cōtrahit neq; corrumpitur, comparantur. Sic in Apocalypsi vidit D. Ioannes similem filio hominis præcinctum ad mammillas zona aurea. Sed nihilominus quamdiu hic est lumabare lineum, lauari potest, & à corruptione, diuina gracia, præseruari; dum modo non in foramine petre Euphrātis abscondatur, seculi huius, quod in maligno positum est, inquinata sectando: sed in foramine petre Iordanis, cuius aquæ tactu carnis Christi sanctificatæ sunt: vbi pater petram voce sua demonstrat, dicens: Hic est filius meus dilectus: & Spiritus sanctus in specie columbæ descendens & manens super eum, auctorem, & reparatorem sanctitatis ostendit. Hæc est illa petra, ad quam cælestis sponsus sponsam suam inuitat in Canticis, dicens.

Mat. 3. d. Veni columba mea in foraminibus petre, in cauerna maceris. In lumbis vis & facultas generandi est. Sic iusti Dei generatio sunt. Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, ait Isaias: quia isti sunt semē, cui benedixit Dominus. Et D. Ioannes. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet.

Isai. 61. d. *1. 107. 3. b.* *1. Cor. 4.* Omnis laguncula implebitur vino. Alia parabola grauissimam calamitatem, qua afficiendi erant Iudæi, & veluti inebriandi, significat: cuius omnes participes futuri erant, vt neq; reges, neq; sacerdotes, neq; prophete immunes remanerent. Pro, laguncula, Septuaginta & Chal. Para. habent, vter. Vox Heb. לַבַּיִן nebel, vtrē, lagenam, & hydriam significat. Admonemur nostræ

fragilitatis. Vnde D. Paulus. Habemus thesaurū in vasibus si

sis fistillis: Nunquid ignoramus, quia omnis laguncula. &c. In Hebr. Nunquid sciendo nescimus? Hebraismum vitauit noster interpres. qui sedens de stirpe David. In Hebr. sedentes Dauidi super solium eius. Vim autem Hebraicæ phrasæ expressit noster interpres. Ebrietate. Chal. Para. tribulatione. Vox Heb. שכר schicharin, Ebrietatē significat, à verbo שָׁחַח schachar, quod inebriare, ebriū esse & remulentū significat. Sumitur autē ebrietas, pro tribulatione, & calamitate maxima, quæ aciem animi hebētat, & obtundit, & veluti ebriū hominem reddit. Sic apud Isai. ebria nō à vino vocatur Ierusalem, subandi, sed angustijs & afflictionibus. Solet etiam in sacra scriptura ebrietas cæcitatem animi significare, quæ reddit animum ad omnes probas actiones ineptum. Sic in Isai. Obstupescite & admiramini; fluctuate, & vacillate, inebriamini, & non à vino, mouemini & non ab ebrietate. Quia miscuit vobis Dñs spiritum soporis, claudet oculos vestros, &c. Possumus etiam hoc in loco per ebrietatem, cæcitatem mentis intelligere: huius autem cæcitatatis auctor dicitur Deus, dum hominem luce sua non perfundit, propter illius peccata: sicut & obdurationis causa dicitur, dum non emollit: quod quidem iustè facit, exigentibus hominum peccatis. non parcā & non concedam: neq; miserebor, vt non disperdam eos. Triæ hæc verba etiam in Hebr. eiusdem ferè significationis sunt. Possumus nos singulis verbis propriam vim & significationem tribuere, quasi dicat. non parcā, neq; precibus alicuius flectar, neq; illorum miserijs tangar, vt penitus non disperdam.

Isai. 51. *Isai. 29.* Audite & auribus percipite. Prouocat populū ad penitentiam.

tiam, & vt ad Deum conuertatur, hortatur: quamdiu
tempus illi conceditur peenitendi, antequam ducantur
in captiuitatem, & seruitutis mala sentiant. *Nolite*

1. Pet. 3. eleuari. per superbiam. Humiliamini sub potenti ma-
Eccli. 10. c. nu Dei. Initiu in peccati superbia est. Conuersionis au-
tem nostre initium ab humilitate sumi oportet. Qui
se ipsum cognoscit, totumq; a Deo pedere intelligit,
audiet illu, obtemperabit, ne latum quide vnguem
ab illius preceptis & voluntate recedere audebit. *quia*
Dominus loquitur est. Loquere Domino, audiant serui:
nemo sit, qui obstrepat: nemo sit, qui superbia elatus
repugneti. *Dare Domino Deo vestro gloriam.* resipiscendo
nempe, & obtemperando monitis eius. Contemnitur
Deus, & quantum est ex parte nostra eius gloria ob-
curatur, dum peccamus, & mandatis eius non obtem-
peramus: quasi non sit Deus, qui precipere possit: &
nos creatura eius, quae obtemperare debeamus. Da-
mus autem illi gloriam, dum peccatum nostrum
confitemur, dum poenitemus, & vitam emendamus
iugo legis eius colla nostra subdendo. *Antequam con-*
tenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes cali-
ginosos. hoc est, antequam veniat tribulatio. Solet scrip-
tura sacra per tenebras, tribulationem, sicut per luce
prosperitatem, significare. Chald. Paraph. Antequam
veniat super vos tribulatio, & similes sitis his qui am-
bulant in caligine, & antequam offendant pedes ve-
stri ad montes caliginis. Per motes caliginosos, Diuus
Hiero. ait significari Babylonem, & Chaldeorum re-
gionem: vt Isai. 13. Super montem caliginosum leua-
te signum. In quem locum D. Hiero. Babylonem ait
vocari montem caliginosum, propter superbiam. alij
propter

propter murorum, & edificiorum altitudinem. Cali-
ginosos vero montes dictos (quasi alludendo ad no-
men Babel, quod confusionem significat) propter co-
fusionem, & peccati & ignorantie tenebras. Alij Aegyptum,
cui confidebant, intelligunt: quasi dicat. Antequam
in perniciem vobis cedat arrogantia & superbia vestra,
& vana vestra confidentia, qua auxilium ab Aegyptijs
expectatis. Alij Hyperbole esse maximarum tenebra-
rum, hoc est, grauissimarum calamitatum. Vox Heb.
q̄w naseph, pro qua, caliginosos, legimus, crepusculu,
& nocte & tenebras significat. Ad montes igitur cre-
pusculi, vel noctis, aut tenebrarum transferre possumus:
quod idem est, quod caliginosos. Simile est huic fen-
tentiae, quod Christus in Euangelio ait. *Ambulate dum*
lucem habetis, ne tenebre vos comprehendant. Sic in So-
phonia, & in Ioel. Dies Domini vocatur dies tenebra-
rum & caliginis, nebulae & turbinis. Priusquam ergo iudi-
cij tempus adueniat, & in tenebras projiciamur extero-
res, ubi erit fletus & stridor dentiū, agam⁹ poenitentiam.
Expectabitis lucem, & ponet eam in vmbra mortis, & in cali-
ginem. Explicat, quid sit offendere ad montes caligino-
sos: dum quis omnia plana esse existimans montem
offendit, & prospera omnia expectans, in magnas inci-
dit calamitates. Vmbra mortis, & caligo, maxima pe-
ricula, calamitates maximas significat. Quod autem
ait, *ponet eam*, hoc est, lucem in vmbra mortis &
in caliginem, ad Deum refertur, quasi dicat. conuer-
tet vobis Deus prosperitatem, quam frustra expecta-
batis, in maximas calamitates, ita exigentibus pecca-
tis vestris. Theodoretus. In ipso supplicio implorabi-
tis ope m, & nullam consequemini humanitatem.

Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ. Hoc est, si admonitioni huic meæ acquiescere nolueritis, plorabo propter superbiam, & contumaciam, & obstinationem vestram. Septuag. legunt, anima vestra: quod ita interpretatur Theodoretus, vt malorum grauitatem & excessum significet: quasi dicat, seruientes hostibus apertè plorare non audebitis, sed clam dumtaxat hoc facietis. D. Hiero. vt ne ploratus liber sit, ne victorum offendantur oculi. In Heb. anima mea, habetur. sic etiam Chald. Paraph. In abscondito autem, ait, more lugentium, qui in locum absconditum se recipiunt, vt liberiùs planctui vacent. à facie superbiæ. Chald. Para. Pro eo quod ablatà est à vobis gloria vestra. Vox Heb. גֵּוַהַר geuah, superbiam, & excellentiam significat. Potest in eundem sensum litera nostra interpretari, à facie superbiæ, hoc est. Propter gloriã à vobis ablatã, quæ superbię causã vobis erat. Hic obiter obserua idẽ verbũ apud Hebræos excellentiã, & superbiã significare: quod ex excellentiã vt plurimum superbiã oriatur: sed & superbiã appetitus est excellentiæ. Theodoretus legit, à facie iniuriæ. Vox Græca ὑβρις contumeliã, vim illatam, fastũ, & superbiã, procacitatẽ & petulantiam significat. Plorans plorabit & deducet oculus meus lachrymã, quia captus est grex Domini. i. Misere plorabo, & oculi mei resoluentur in lachrymas, propter captiuitatem populi Dñi, quã veluti presentẽ iam conspicio. Hęc iusta planctus materia est, videre hostẽ in populũ Dei grassantem, & vndiq; captiuos agentẽ: sed paucos hęc nra ætas habet Ieremias, qui cõmunia hęc mala desceat. omnes quæ sua sunt, querunt. Captus est grex Dñi. Quid mirũ? quãdo pastores.

pastores impinguati, & incrassati profundo sopiãtur somno, & canes muti effecti latrare nesciãt? Dic regi, et dominatrici, Humiliamini, sedete, quoniã descendet de capite vestro corona gloriæ vestræ. Non cessat iterũ atq; iterũ monere. Hortatur autẽ ad humilitatẽ & planctum, quod amissuri essent regiam dignitatẽ, & regi Babylonio tradendi: si fortè humilitate & lachrymis obtinere possent, vt suam Deus retractaret sententiã. Sedere in terra, mos erat lugentium. sic Isa. 47. Descende, sede in puluere virgo filia Babylon, sede in terra. Per regẽ & dominatricem, Rab. Salo. & D. Hiero. Iechoniam, & matrem eius intelligunt; de quibus habes infra cap. 29. Postquam egressus est Iechonias & domina. tradidit enim se Iechonias cum matre sua regi Babylonio. vt videre est 4. reg. 24. Lyra vult Sedechiam, et vxorem eius intelligi, sub quibus facta est perfecta transmigratio, de qua hic videt loqui: sub Iechonia enim nequaquam facta est perfecta transmigratio, vt patet ex 4. Regum. Fauet huic interpretationi Chaldæus Paraphrastes, qui habet, regi & vxori eius. Septuag. habent, Dicite regi & potentibus. facile potuerunt decipi ex vocum vicinitate, vt animaduertit D. Hieronymus. Sedete. subintelligendum est, in terra: vt enim constat ex serie literæ, ad planctum hortatur: lugentium autem mos erat in terra sedere, vt diximus. Pro descendit. Septuag. sublata est à capite vestro corona glorię vestræ. Chald. Paraph. quia migravit gloria vestra à vobis: cecidit corona laudis vestræ. Pro corona glorię vestræ, in Hebræo habetur מַרְאֹשֶׁתֶּיכֶם marasochem, hoc est, magnitudines vestræ, vel capitalia vestra. id est dignitas vel ornamentum capitis vestri.

quod magis explicatur, cum subditur, corona glorię, vel magnificentię vestre. Noster interpres sensum apertius expressit. Dignitas nostra, corona capitis nostri, gratia Dei est; quę nos filios Dei, & reges constituit. hanc cum peccamus, amittimus: vt meritò propterea humiliari, & humi sedere, & acerbè plangere debeamus. Magnitudines autē, vel dignitates, in plurali habetur in Hebręo, quòd hęc dignitas innumeras comprehendat dignitates, & oēs alias mūdi dignitates lōgo superet interuallo, sic in principio Psalmorū vbi nos habemus, Beat⁹ vir, in Heb. Beatitudines viri, habet: q̄ innumere sint felicitates viri colētis iustitiā, de qua dicitur, Venerūt mihi omnia bona pariter cū illa. *Ciuitates Austri clausę sunt, & nō est qui aperiat. translata est omnis Iuda transmigratiōe perfecta.* De obsidione interpretatur D. Hier. per ciuitates Austri, ciuitates tribus Iudę, & Ierusalē intelligit: quę ad Austrum sitę sunt respectu ciuitatum decem tribuū, & respectu Chaldęę, quę sita est ad Septentrionem. Nō est ergo, ait, qui aperiat; ob hostium nempe metum obsidentium ciuitates. vel, quòd ducti sint omnes captiui: quod significat, cum subdit, translata est omnis Iuda transmigratiōe p̄fecta. Per transmigratiōem p̄fectā, omnino dā trāsmigratiōem intelligit, quę facta est sub Sedechiā. In Heb. p̄fectionibus, integritatib⁹. i. omnino, vel integrè. *Leuate oculos vestros, & videte qui venitis ab Aquilone: vbi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?* Diuus Hieronymus sermonem dicit esse ad Ierusalem, cuius habitatoribus dicitur, vt eleuent oculos suos, & videant Chaldęos ab Aquilonis parte veniētes. Id quidem cum n̄ra lectione non quadrat, bene autem

Sap. 7. b.

autem cum translatione Septuag. qui habent, Leuate oculos tuos Ierusalem, & vide venientes ab Aquilone. Sic etiam Chal. Paraph. Leuate oculos vestros, & videte eos qui veniunt ab Aquilone. In Hebr. est vox *הבאים* habaim, quę veniētes significat. Potest autem ad vtramq; lectionem accommodari: nam si in recto casu sit, vos qui venitis, interpretabimur: si in accusandi casu, eos qui veniunt. Sic interpretatur Sates Pag. & sic videtur interpretatus D. Hier. cum in Cōmentarijs in hunc sensum exponat, quamuis in textu qui habetur in eisdem Commenta. qui venitis, legatur. ita etiam habent Biblia regia, & vt plurimum omnes. Iuxta hanc lectionē sermo erit ad Chaldęos, quasi dicat. Cōsiderate, qua ratione Ierusalem, & vniuersus Iuda omni destituatur auxilio: decreuit enim Deus vniuersum hunc populum in manus & potestatem vestram tradere propter peccata. Vnde quod subditur, *vbi est grex.* &c. voces possunt esse Chaldęorum insultatiū Ierusalem, & ciuitatibus Iuda: quasi dicant, Vbi est populus ille inclytus, & numerosus, de quo tantopere gloriabaris? quomodo ciues tui non propugnant te? Vel, deuastata Ierusalem, veniētes ab Aquilone alloquitur, vt miseram & horrendam deuastationem contemplantur: quos & loquentes introducit, quęrentes vbinam sit populus, & inclyti illi ciues, qui olim Ierusalem incolebāt, & sua frequētia inclytam & gloriosam ciuitatem illam reddebāt. *Quid dices, cum visitauerit te?* Verba sunt Prophetę, quasi dicat. Obmutesces, cum te Domin⁹ visitauerit: cogēris enim agnoscere te digna factis recepisse, quòd Deum tuum dereliqueris. Sep. visitauerint, habent: vt ad hostes re-

Iob. 31. b. fles referatur. Quid dicam, ait Iob, cum surrexerit ad iudicandum Dominus: cum interrogauerit, quid respondebo ei? & Ezechias. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit? *Tu enim docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuum.* D. Hiero. ea ratione interpretatur, quod dum auxilium à Chaldæis quærerent, & amicitiam cum illis inirent, & eorum Deos colerent, sub occasione amicitie, didicerint Chaldæi per quod iter venire deberent in Ierusalem. Vid. 4. Reg. 16. ubi rex Achaz petijt auxilium à Chaldæis. Alij de *Isai. 39.* Ezechia intelligunt, qui ostentatis suis thesauris docuit Chaldæos rationem & viam, qua populo Israëlitico duces essent: & principes: illexit enim auaræ gentis oculos ad prædam. Vel, dum ad Chaldæos confugisti, imbecille te, & diuino auxilio destitutam propter peccata ostendisti: sicq; hostes tuos in caput tuum, & in perniciem tuam erudisti, qui alioqui insuperabilem te esse existimabant, quod Deum protegentem ac defendentem haberes. Septuaginta. Et tu docuisti eos contra te disciplinas in principatum, hoc est. docuisti artem, qua tibi imperare possent, & ditioni suæ subijcere. In Heb. Et tu docuisti, vel assuefecisti eos super te, vel contra te duces in caput. Optimè sensum explicauit noster interpres. Chald. Paraph. Tu enim docuisti eos, vt facerent mala: aduersum te magnificantur sicut ab initio. Multiplex significatio vocum Hebraicarum, multiplicis interpretationis causa est. nã dictio *וְרוֹס*, caput, ducem, principem, & principium, & initium significat. Audiat hoc Ecclesia negligens, ait D. Hieronymus, quod ipsa doceat aduersarios suos, quo modo eam possint spiritali captiuitate cõ-

te cõ.

te comprehendere, & pecus eius bestiarum crudelitate lacerare. Dum Pastores negligentes sunt in custodiendo grege, & vnusquisq; nostrum negligens est in cordis & sensu custodia, erudiuntur hostes nostri in perniciem Dominici gregis, & animarum nostrarum, Quorum ille sunt voces. Persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eripiat. *Nunquid non dolores apprehenderunt te, quasi mulierem parturientem?* Quasi dicat, apprehendet te profectò repentina captiuitas, sicut mulierem dolores partus: repentina sunt enim huiusmodi dolores, qui mulierem nihil cogitantem inuadere solent. Sic D. Paulus. Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habetis, & non effugient. *Quid si dixeris in corde tuo, quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata sunt verecundiora tua, pollute sunt planta tuæ.* Per reuelationem pudendorum, extremam ignominiam significat: nã maiore ignominia affici non potest pudica matrona, quasi dicat. Ob scelera tua tot ac tanta, maximam captiuitatis ignominiam sustinuiisti: sic Theodoretus. Vel, dum puniã te propter idololatriã, manifesta fiẽt fornicationes tuæ. D. Hier. vt quasi mulieris meretricis sublatis vestibis reueletur ignominia tua, & ostenderentur publicę fornicationes tuę. Apertius hoc idẽ repetit in fine huius Capituli. Septuaginta. reuelata sunt posteriora tua, dehonestata sunt calcanea tua, conspicua est ignominia tua. In Hebræo. discooperta sunt simbria tuę. Vox enim Hebræa *לְחַיִּי* sul, simbriã, hoc est, inferiorem partem vestis significat, & pro veste ipsa sumitur. detegere autem vestem significat,

X 4 detege

*Psal. 70.**1. Thes. 5.*

detegere pudenda: quod quidē facimus, accepta mānu extrema vestis parte. Sensum ergo reddidit noster interpres trāsferendo, reuelata sunt verecūdiora tua. Pro eo autem quod nos habemus, *pollutæ sunt plantæ tuæ*. in Hebræo est, discoopertæ sunt, vel affectæ vi plantæ tuæ. Verbum Heb. *צמח* chamas, rapere, diripere, vim inferre, & in conjugatione Niphal, discooperiri vi amoto vestimento, significat. Per plantas autem, crura & pudenda significātur, à parte: totum honestatis causa. quia tamen reuelare pudēda, est fornicationes quibus polluta erat Ierusalē manifestare, noster interpres transtulit, *pollutæ sunt plantæ tuæ*, hoc est, manifestum factum est pollutas esse fornicationibus. hoc est, idolorum cultu. vel pollui dicitur, quod iniuria afficitur: vt pollui plantas sit, vi detractō vestimento detegi, & discooperiri. D. Hier. Hinc discimus, quā diu fuerint minora peccata, agere dominū patienter, & expectare pœnitentiam nostram: sin autem voluerimus delictis copulare delicta, & cumulum facere peccatorum, reuelabuntur pudenda nostra, & ostēdentur cunctis plantæ nostræ, vel in præsentī sæculo, vel in futuro. Nihil enim est occultum, quod non reueletur: quando implebitur illud Danielis. Isti resurgent in vitam æternam, & illi in opprobrium & confusionem sempiternam. Obserua. Sordes in plantis non videntur, & plerunq; facies pedis nitida apparet, & planta sordida est. Frustra ergo nitimur hypochrismi sanctitatē simulare; reuelabit Deus pollutas plantas nostras, & illuminabit dies Domini abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordis. Nolite ergo ante tēpus iudicare. *Si mutare potest Æthiops pellem suā,*

ant.

aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Cū multitudinem iniquitatum commemorasset, quā difficile & fere impossibile sit, post multiplicata peccata ad Deum cōverti, & mores corrigere docet. Theodoretus. Verus profectō sermo, cōsuetudinem videlicet esse alterā naturā. Omnia enim quæ longa consuetudine comparauit animus, paria censentur cum naturalibus. Modus hic dicendi difficultatem rei ostēdit; nequaquam tamen impossibile id esse significat. Sic cū Christus dixisset, Facilius esse camelum per foramen acus trāsire, quā diuitem in regnum cælorum intrare, addidit: apud homines hoc impossibile est, apud Deū omnia possibilia sunt. docens id quod homini Dei gratia, & auxilio destituito impossibile est, eidem gratia & auxilio Dei adiuro possibile esse. Vt nequaquam Æthiops & pardus suam videantur mutare naturam, vt ait D. Hiero. sed ille qui in Æthiope operatur & pardo, hoc faciat: dicente Apostolo, Omnia possum in eo qui me confortat. Adnotat hīc D. Hiero. hoc testimonio Prophetæ vti aduersus Ecclesiam qui diuersas cupiunt asserere naturas, & tantam dicunt esse vel nigredinem vel varietatem peccatorum, vt in candorem, & vnus coloris pulchritudinem transire non possint. Sed cū dicat Propheta, cū didiceritis malū, rem esse proprii studij & voluntatis aperte significat. Quod enim dicitur, non naturæ est, sed studij & propriæ voluntatis: quæ nimia consuetudine & amore peccādi quodammodo in naturam conuertitur. Hinc est, quod Lazarus quatruiduanus iam factens, & in sepulchro conditus lapide super posito, non nisi clamore magno, præceden-

Mat. 19.

Philip. 4.

Ioan. 11. e

cedētibus etiam lachrymis, resurgit, Vbi sunt qui poenitentiam agere differunt, & multiplicare peccata non verentur, sperantes facilius posse vitam, ac sceleratos mores suos emendare, postquam peccandi consuetudine animus occaluerit? Hęc demonū fragmenta sunt, & falsissimę persuasiones. Fili peccasti: non adijcias ultra, ait scriptura. Querite Dominum, dum inueniri potest: innocatē eum, dū prope est. Longē à peccatoribus salus: & quō magis peccata augētur, eō magis à Deo recedimus: quī ergo fieri poterit, vt facilior sit reditus? Peccasti: denigraſti animam, maculaſti: sed recentes maculę facile diluuntur. si in Æthiopem & Pardum consuetudine peccādi euaseris, Æthiopeni quis lauabit? à pardo quis varietates auferet? *Et disseminabo eos quasi stipulam quę vento rapitur in deserto.* Hoc est, dispergam eos in varia loca, ad quę captiui ducuntur, quemadmodum stipulę à vento disperguntur, maxime in deserto, vbi nullum est impedimentum: nulla subsequuta emendatione, nihil iam reliquum est, nisi extremum supplicium. *Hęc fors tuā, p̄ vsq; mensurę tuę à me, dicit Dominus: quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.* Apostrophe ad Ierusalem. Hęc, ait, est hęc hereditas, quam à me accipies: hoc à me consequeris. pars mensurę vel mēsurarum tuarum à me, ut habetur in Heb. partem & hereditatem mensuram à Deo significat. Chald. Paraph. pars hereditatis tuę à facie mea. Mensuris enim hereditates diuidebantur. Sic & Deus omnia in numero, pondere, & mensura disponit: vt iuxta mensuram etiam delicti sit & plagarum modus. Sed et cum mensura puniuit Deus Iudęos, dum non omnino deleuit. Mensura est Dei

Ecclesi. 21
Isai. 55. b
Psalm. 118.

est Dei voluntas iusta, imò ipsa iustitia: quę poenę etiam modum imponit, admiscens iustitię misericordiam, vt intelligamus passione non duci, sed summa sapientia, summa tranquillitate, absq; vlla perturbatione omnia moderari. Septuag. sic fors tua, pars inobediencię vestrę aduersum me, dicit Dominus: sicut oblita es mei, & sperasti in mendacio. Per mendacium, falsas promissiones pseudoprophetarum intelligit: idololatriam etiam, de qua supra cap. 3. Verē mendaces erāt colles. & cap. 7. Ecce vos cōfiditis vobis in sermonibus mēdacię, qui non proderūt vobis: furari, occidere, adulterari, iurare, libare Baalim, & ire post Deos alienos, quos ignoratis. Deniq; rem fallacē, quę non solet succedere pro animi sententię: frivola consilia, & conatus qui spem fallunt. *Vnde & ego nudavi femora tua cōtra faciē tuā, & apparuit ignominia tua, etc.* Idē superius in hoc capite. Vbi nos, femora, habemus, idem verbum est in Heb. cum eo quod superius ponitur, vbi nos habemus reuelata sunt verecundiora tua, quod simbrias significat. Vide quę superius annotauimus. Dum ignoscit Deus peccata, dicitur delere, vt non appareant: dum punit, reuelat, & manifestat. Quod autem *contra faciē tuam*, ait, idem est ac si dicat, vt tu ipsa ignominiam tuam videas, neq; possis iam scelera tua excusare. Per, *hinnitus*, infamia libidinis significat. Chal. Para. Apparebit ignominia tua, insipientia tua, & stultitia tua, & consiliū peccati adolescentię tuę. Sep. pro eo quod nos habemus *scelus fornicationis tuę*, habēt, alienatio fornicationis tuę *Super colles in agro vidi abominationes tuas.* In collibus & in agro dijs immolabāt. Nonnulli per agrum, ipsam terrā

sanctā intelligūt. Vox Hebr. *סדה* sadah, agrū & terrā, regionem significat. D. Hiero. Nō solūm in media vrbe Ierusalem, sed in omni colle, cunctisq; regionibus vidi idōla tua. *Væ tibi Ierusalem, non mundaberis post me: vsq; quo ad huc?* D. Hiero. Cūm mea iactares sequi vestigia, & confessionem mei nominis ventilares; tamen nunquam purgata es, quia oblita es mei, & sperasti in mendacijs. Quandiu ergo te expectabo? quamdiu feram, vsquequo obliuisceris me in finem, & mea præcepta contemnes? vel quādiu perges immunda esse? Septuag. *væ tibi Ierusalem, quia nō mundata es post me.* Chald. Paraph. non mundaberis. In Hebr. futurū est, non eris munda, quasi dicat. non dabis operam, vt munda sis: aut si id factura es, quando iam erit? quasi dicat, non prius id fiet, quā abducta fueris in captiuitatem. Pro eo autem quod nos legimus *post me*, nō nulli, post hac, transferunt: sic Santes Pag. Alij, tandē. Vox Hebr. *אחר* athare, vbi si iod affixum sit, post me, sonat. Si verò non sit affixum, postea, vel posthac, interpretari possumus. Chald. Paraph. dictionem hanc cum subsequenti coniungit: ita enim habet, hætenus prorogatio est tibi multis dieb⁹. Possumus etiā illud, post me, hoc sensū interpretari, vt subaudiam⁹ ambulans: quasi dicat, non dabis operam, vt munda sis post me ambulans: vel nunquam id facies. Sic Isai. i. Lauamini mūdi estote. Modum autē quo mundi esse possent ostendens, subiungit, auferte malum cogitationum vestrarū ab oculis meis, quiescite agere peruersē, discite benefacere: id autem est post Deum ambulare, & eum sequi. Nunquam mundatur, ait D. Hiero. qui erecta ceruice per superbiam non humiliatur sub

poten-

potenti manu Dei, sed in suis sceleribus vitijsq; confidit. Vos mundi estis, dicebat Christus, propter sermonem quem locutus sum vobis. Et, Lex domini immaculata conuertens animas. Qui ergo sermonem Dei & legem eius amplectitur illum sequēs, mundus est. quod nos vtinam, dum tempus habemus, facere studeamus.

ARGUMENTVM.

Prædicatur siccitas futura in Iudæa. Orat Propheta petēs misericordiam à Domino. Præcipit ei Deus, ne pro populo oret. Commemorat falsas prædictiones pseudoprophetarum. Orat rursum in persona totius populi peccata sua agnoscentis, & Deum commemoratione pacis sui ad parcendum inuitantis.

CAP. XIII.

QUOD factum est Verbum Domini ad Ieremiā de sermombus siccitatis. 2 Luxit Iudæa, & portæ ei⁹ corruerūt, & obscuratæ sunt in terra, et clamor Ierusalē ascendit. 3 Maiores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, re portauerunt vasa sua vacua: cōfusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua. 4 Propter terræ vastitatem, quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. 5 Nam & cerua in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba. 6 Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. 7 Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus. 8 Expectatio Israël, saluator eius in tempore tribulationis: quare quasi colonus

colorus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad m. 13. 2
 dum? Quare futurus es velut vir vagus, ut foris qui non po-
 test saluare te autem in nobis et Domine, & non tuum in vo-
 cati est super nos, ne derelinquas nos. 10 Hec dicit Dominus po-
 pulo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & Do-
 mino non placuit. Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & vi-

*Sup. 7. siabit peccata eorum. 11 Et dicit Dominus ad me: * Noli orare pro
 36. 11. 14. populo isto in bonum. 12 Cum ieiunauerint, non exaudivi preces eo-
 rum: & si obtulerunt holocausta, & victimas, non suscipiam
 ea: quoniam gladio & fame et peste consumam eos. 13 Et dixi,

*Sup. 3. A, a, a, Domine Deus propheta dicunt eis, * Nō videbitis gladium,
 12. et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco
 Inf. 23. isto. 14 Et dicit dominus ad me, Falso propheta vaticinatur in
 17. nomine meo: * non misi eos, & non precepi eis, neque locutus sum

*Inf. 23. ad eos: visionem mendacem, et diuinationem fraudulen-
 21. 27. 15, 14m, et seductionem cordis sui prophetat vobis. 15 Idcirco hæc
 29. 9. dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos
 & frau- ego non misi, dicentes, Gladius et fames non erit in terra hæc:
 dulentiã In gladio et fame consumentur propheta illi. 16 Et populi qui-

4. M. S. bus prophetant, erunt proiecti in vijs Ierusalem præ fame et gla-
 H. G. C. dio, et non erit qui sepeliat eos, ipsi et uxores eorum, filij et fi-
 *Ihre. 1. liæ eorum, et effundam super eos malum suum. 17 Et dices ad
 16. 2. 18. eos verbum istud, * Deducant oculi mei lachrymam per noctem
 et diem, et non taceant: quoniam contritione magna contrita est

quoq; virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. 18 Si egressus
 & M. S. fuero ad agros, ecce occisi gladio: et si introiero in ciuitatem, ec-
 Hier. ce, attenuati fame. Propheta namq; et sacerdos abierunt in
 nãque terram quam ignorabant. 19 Nunquid proieciens abieciisti Tu-
 etiam, e damian: Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti
 tiã H. C. nos, ita ut nulla sit sanitas? * expectauimus pacem, et non est bo-
 *Sup. 8. num: et tempus curationis, et ecce turbatio. 20 Cognouimus Do-

mine

mine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia
 peccauimus tibi. 21 Ne des nos in opprobrium propter nomen
 tuum, neque facias nobis contumeliam solij gloriæ tuæ: recorda-
 re, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. 22 Nunquid sunt
 in sculptribus Gentium qui pluant? aut celi possunt dare im-
 bres: nonne tu es Dominus Deus noster quem expectauimus? tu
 enim fecisti omnia hæc.

EXPLANATIO.

VOD factum est verbum Domini ad Ieremiam
 de sermonib' siccitatis. Pro siccitatis est in Heb.
 הכצרות hacafaroth, hoc est prohibitionū,
 pluuiarum nempe, significat enim vox He-

bræa ademptionem, vel retentionem, & egestatem,
 & penuriam & caritatem annonæ, & omnis alimo-
 nię: hæc enim ex retentione aquarum sequuntur, quę
 initio huius capituli futura prædicuntur. Habes 4. Reg.
 25. nona die mensis, quarti scilicet obsidionis Ierusalē
 à Chaldæis, præualuisse famem in ciuitate, vt nō esset
 panis populo terrę. Vno fonte Siloë, ait D. Hierony-
 mus, & hoc non perpetuo vitur ciuitas: & vsq; in præ-
 sentem diem sterilitas pluuiarum, non solum frugum,
 sed & bibendi inopiam facit. Luxit Iudæa, et portæ
 eius corruerunt, et obscurata sunt in terra, et clamor Ierusalem
 ascendit. Ob siccitatem nempe, & annonæ penuriam.
 Narrat luctus & lamentationes propter penuriã im-
 briū, præterita ponuntur pro futuris. Chal. Para. Luxe-
 runt viri dom' Iuda. Corruere portas, & obscurari in
 terra, maximam significat afflictionem, & animi moe-
 rorem, & consternationem, sicut supra cap. 2. Obs-
 tuppescite celi super hoc, & portæ eius desolamini vhe-
 menter. In portis robur ciuitatis collocari solet, vt por-
 tas cor

iniqui-
 tatem 2
 MS. Hic
 ro. H.
 At, plu-
 rali nu-
 mero le-
 gunt, G.
 & C.

tas corruere, sit robur ac vires deficere. Septuag. Et portę eius vacuę factę sunt, & contenebratę sunt in terra. Chal. Paraph. Et ciuitates eorum desertę sunt, & coopertę sunt facies eius nigredine, atq; quasi olla, proiecti sunt in terram. possunt hęc prima verba ad deuastationem terrę Iudęę & ciuitatum eius referri: ex qua factum est, vt portę corruerint, & subtus terrę putrefactę sint. quod si ad iustum propter imbrium penuriam & famem referatur, maximam afflictionē huiusmodi periphrasi Propheta significat, vt dixim? Porta in sacra scriptura pro loco iudicij, & publicis populi conuentibus sumitur. Hinc portę mortis Psal. 9. pro consilijs, deliberationibus, iure & potestate mortis. Sic Christus Matth. 16. portas inferni vocat regnū & potestatem inferi. Teite etiā Kimchi, tota terra, vel regio, vel ciuitas porta appellatur, vt ex parte totum denominetur. In hac significatione accipit, portas, hoc loco Chal. Paraph. sicut Gene. 22. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. Pro *corruerūt* in Heb. est *יָלְלוּ* ymleru, hoc est infirmatę sunt, vel debilitatę, vel excisę. quod debilitatur autem vel exciditur, corruit. Pro *obscuratę sunt*, in Heb. est. *יָדְדוּ* chaderu, hoc est, obscuratę sunt, vel nigre factę sunt: & metaphoricę significat tristem, & hęcilem, & moestum esse: sicut Latinę atrati dicuntur lugentes. quasi dicat, quę prius clare erāt, erunt nullius pretij & dignitatis. hoc ad viros & habitatores terrę refert Chal. Para. Tępore siccitatis, ait D. Hier. quando famę patitur audiendi, & discendi sermonem Dei, luget Iudęa cultum Dei prius habere se iactans, & confessionem verę fidei, portę eius vel vacuatur, vel corruūt: quod ad

sensus

sensus referti debet, per quos animę concipitur disciplina. Tunc obscurantur omnia, & inuoluuntur tenebris, & nequa quę in Ierusalem ratio regnat, sed clamor atq; confusio. Sic animus imbre diuinę gratię destitutus patet hostiū incurribus, veluti ciuitas cuius excisę sunt portę: nulla est in eo spiritualis letitia, moerent ac lugēt omnia. Anima mea sicut terra sine aqua Psal. 142. tibi, dicebat Propheta. *Maiores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, reportauerunt vasa sua vacua: confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua.* De magnatibus & illustribus loquitur. Septuag. magnates, habent. Chal. Paraph. fortes. Vtrumq; significat vox Hebr. *גִּבּוֹרִים* adir. Vbi nos habemus, *venerunt ad hauriendum*, Septuaginta habent, *Venerunt ad puteos*. Chal. Paraph. *venerunt ad cisternas*, sicut in Hebręo. Noiter interpres sensum expressit. Diuus Hieronymus. *Maiores qui deberēt ipsi pergere ad hauriendas aquas, mittunt iuniores, in quibus cani non sunt sapientię: & idcirco veniunt ad puteos, & non inueniunt aquas, quas Patriarchas inuenisse narrat Historia.* Vnde in Cocil. Trident. Quia verò Christianę reipublicę nō minus necessaria est prædicatio Euangelij, quàm lectio, et hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit, & decreuit eadem Sancta synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum prælatos teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum Sanctum Iesu Christi Euangelium. *Propter terrę vastitatem, quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricoltę, operuerunt capita sua.* Septuag. *Et operata terrę defecerunt, quia non erat pluuia.* hoc est, cessauerunt

Y

cessauerunt

Psal. 142.

Sess. 5. ca.

2. sess.

24. cap. 4

de refor.

Sic Cocil.

Carthag.

4. ca. 28.

Con. Rhe

mes. c. 14

can. Eps.

nulli rei.

dist. 88.

cessarunt terram colere, & seminare ob defectū pluuiæ. Chald. Paraph. Propter peccata habitatorum terræ contriti sunt, quia non fuit pluuiā in terra. Verbū Heb. חָטָה chatah, pro quo nos vastitatem habemus, contritam, ruptam, & inutilem factam terram ad fru-

1. Cor. 3. b. ctus ferendos significat. Neq; qui plantat, ait Aposto. aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementū dat Deus. Vbi ergo Deus nubibus mandat, ne pluant super vineam, quæ labruscas facit, frustra agricolæ laborant:

Eccle. 7. Quia nemo potest corrigere, quē ille despexerit. Non

1. Cor. 15. ego, ait idem Apostolus, sed gratia Dei mecum. Si ergo gratia defuerit, inanis erit labor noster. Sed heu, pereunt animæ, eo quod pluuiā nō venit super terram,

Isai. 5. neque confunduntur agricolæ. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiujs vestris, & opus Domini non respicitis. Respice tu Domine de

Psal. 79. celo, & vide, & visita vineam istam. *Nam & cerua in agro peperit, & reliquit, quia non erat herba.* Siccitatem tantam futuram significat, vt illius dolorem bestię etiā, nec solum mānuetæ, sed etiam agrestes sentiant. Cerua (inquit) peperit, & reliquit: foetum nempe, quem

Isa. 26. d. peperit. A spiritu tuo, ait Propheta, concepimus, & peperimus. Sed & partū seruare, & nutrire, & alere, eiusdē spiritus est: neq; possumus in bono perscuerare

Zuc. 8. nisi affante Dei spiritu. Et natum aruit, quia non habebat humorem, ait Christus in parabola sementis. *Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventū quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* Onagri, qui maximè sitim ferre solent, loca edita conscenderunt. vel steterunt in rupibus iuxta torrentes, & instar draconum, qui ob calorem innatum magna indigent re-

frigera-

frigeratione, & quorum vehementissima est respiratio, traxerunt ventum, quo se refrigerarent. Sed eorū oculi defecerunt præ debilitate ex inedia contracta, quod herba nō esset, vt comedere possent. Caligare solent oculi præ fame: sic 1. reg. 14. postquam Ionathas parū mellis gustauit, illuminatos fuisse illius oculos dicitur. Vel, defecerunt oculi in quærendis pascuis. Pro eo quod nos habemus in rupibus, Chald. Paraph. super torrentes, habet. Vox Heb. רִפְּיָה raphah, ripam, oram, & litus significat. in rupibus ergo iuxta torrentes intelligere oportet. Per onagros, fortissimos quosq; intellige, quibus nisi affuerit diuinum auxilium, deficere necessum est: vt non gloriatur Sapiens in Sapia sua, neq; fortis in fortitudine sua. Porro atrahere ventum, est naturæ viribus vti & humana industria, quæ sine gratia minimè sufficiunt. Sine me nihil potestis facere, ait Christus. Deficiunt oculi, vbi non est herba: & fides languescit, vbi verbum Dei deficit: nam fides per verbum Dei.

Si iniquitates nostræ responderint nobis, Domine fac propter nomen tuum, quoniam multe sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus. Orat Propheta diuinam implorans misericordiam. Si iniquitates, inquit, nostrę testantur cōtra nos, dignos nos esse tanta calamitate, si digna peccatis nostris recipimus: tu Domine age nobiscum clementer, miserere nostri, sicut verè clemens & misericors es: fatemur enim multas esse rebelliones nostras, & aduersum te grauiter peccasse, dum te deseruimus, & mandata & legem tuam transgressi sumus: quod te nequaquam latet, cui omnia nostra crimina quantumuis occultissima, manifesta sunt. Hoc vnicū

Y 2

refugiū

Sup. ca. 9.

Ioan. 15. a.

Rom. 10

refugium est in calamitatibus, Deum orare, peccata nostra confiteri, Dei misericordiam implorare. Ad *Psal. 119.* Dominum, cum tribularer, clamaui, ait Dauid. Sep. Si peccata nostra restiterunt nobis. Chald. Paraph. Si iniquitates nostrae testificatae sunt contra nos. Verbū Heb. חָנָה hanu, à radice חָנָה hanah, respondere, & testificari, & clamare significat. Possumus ergo exponere, Si iniquitates nostrae responderint clamando contra nos, & vindictam exigendo. Respondere etiā dicuntur nobis iniquitates, quādo digna factis recipimus: sed & testificari, cum nos iniquos testentur & poenae reos. *Expectatio Israël, Saluator noster in tempore tribulationis.* Tu enim spes Israëliti populi es, tu saluator eius, in te salus nostra sita est: si decreueris nos liberare, cito liberabimur à quacunq; tribulatione. Pro eo quod nos habemus *noster*, in Heb. est eius. Sic etiā in Chald. Para. & sic legit D. Hiero. in textu, qui habetur in eius Commentarijs. *Quare colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendū? Quare futurus es veluti vir vagus, et fortis qui nō potest saluare.* Hoc est. Cur negligis terram quæ tua est, Iudæam nempe, quasi aduena & viator, qui nihil aliud curat, q̄ vt hospitium inueniat ad pernōtandum? Theodoretus. Cur nos contēnis, et præfers modum aduenę paruifacientis domicilia in quibus habitat tanquam aliena, & viatoris prætereuntis, qui negligit ea quæ occurrunt ei in via. Chaldaï. Paraphra. *Quare residet ira tua super nos? & nos sumus transmigrantes, & derelicti.* Vel, Vastata terra, cessabit cultus tuus: domus Sācta tua, in qua diceris habitare, destruetur: sicq; tu eris sicut colonus & viator, qui declinat ad manendum, & statim recedit.

Sed

Sed & propheticè de Christo id dictum est, qui in terra fuit veluti peregrinus, & breui tempore terræ vsus est hospitio: & quasi vir pertransiens, ac robustus relicto Israël transiit ad Gētes, à templo ad Ecclesiam. Qui pertransijt benefaciendo, ait D. Lucas. Pro eo quod nos habemus *colonus*, in Hebr. est dictio גֵר ger, quæ peregrinum, & aduenam, & colonum significat. Pro *ad manendum*, Septuag. ad diuertorium. In Hebr. לָלוּן lalun, ad pernōtandum, ad hospitādum, ad manendum significat *veluti vir vagus*. Septuag. quasi homo dormiens. In Heb. נִדְחָם nidham, quod obstupescitum, & quasi metu obmutescitum significat, vel attonitum, vel soporatum, vt nonnulli exponunt: & quia stupor mentis huc illucq; hominem discurrere facit, vt nullibi figat pedem, vagum etiam transferre possumus, vt habet nostra litera. *Et fortis qui non potest saluare.* Septuag. quasi vir. Chald. Para. alio sensu. Tu autē fortis, potēs ad saluādum. In Heb. habetur sicut in nostra litera. Vox Heb. גִּבּוּר gibur, potentem, fortē, robustū, heroēm significat: maior autem ignominia est, quando qui veluti potens, & fortis, & robustus habetur, saluare nō potest, quasi dicat. Hostes nostri tuā irridebunt potentiam, ac dicent non potuisse te saluū facere populum tuum.

Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. Hoc est, diceris habitare inter nos, & nos populus tuus vocamur: ne ergo derelinquas nos. Chald. Paraph. Et maiestas tua inter nos est Domine. Vox Heb. בְּכִרְבֵּנוּ bechirbenu, idem est quod in medio nostri, in intimis nostris. Inuocari autem nomen Dei super aliquē populum, est vocari

Y 3

Dei

Act. 10. f

Dei populum, Dei hæreditatem, peculium, Dei filios. *Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, et domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum.* Nequaquam exaudiendam orationem, qua pro populo orabat, docet: eo quod in iniquitate perseuerarent. Mouere pedes & non quiescere, est à Dei cultu recedere, deserre legem & pactum cum Deo initum, non perseuerare in bono. notat etiam instabilitatem in idololatria, dum diuersorum gentium Deos colerèt. significat etiam huc illuc discurrere querendę opis humanę gratia. Chald. Paraph. Sicut dilexerunt (mēdaciū nempe, & idololatriam) sic vindictam sumā ex eis: vt trāsmigrare faciam eos de terra domus maiestatis meæ: & sicut oblectauerunt se in cultu idolorum, & de domo sanctuarij non prohibuerunt pedes suos; & non est voluntas coram Domino in eis. *qui dilexit.* In Heb. *אחזק*, hoc est ita sanè, verè, profectò, certè dilexerunt mouere pedes suos: & non prohibuerunt, nempe mouere pedes suos: hoc est, non quieuerunt. Hæc in eos qui incōstantes in bono sunt, optimè quadrāt, qui Deo placere non possunt. Vnde orat Propheta. *Psal. 16.* Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. *Et dixit Dominus ad me, noli orare pro populo isto in bonum.* Idem supra Cap. 7. Orare in bonum, est fēlicia precari, quasi dicat, Ne ores, vt ei parcam. *Sā obrulerint.* Aperta est litera. D. Hiero. Ieiunia, preces, & victimæ, & holocausta tunc proficiunt, eūm recedimus à vitijs, & flemus antiqua peccata: sin autem in sceleribus permanentes, putauerimus votis & sacrificijs redimere nos, vehementer erramus iniquum ar-

bitran-

bitrantes Deū. Obserua hęc, adiungendum esse orationi ieiuniū, & holocausta & victimas, vel dona, Eleemosynā nempe: talibus enim hostijs promeretur Deus, peccata redimuntur, & de principe tenebrarū nobilis triūphus agitur. *victimis.* In Heb. *מנחה* minchah, munus & oblationem & sacrificium maximè vespertinum significat. *Et dixi Sa a.* Vid. i. cap. Commemorat falsas promissiones pseudoprophetarum. Diuus Hieronymus. Audiant hæc magistri, qui peccantibus & in suis vitijs permanentibus prospera pollicentur: qui dicunt diuitibus, non videbitis gladium tormentorum Dei, & fames non erit in vobis. Multò melius est timore pœnarum emendare peccata, quàm spe prosperorum diuinę sententię subiacere. *Diuinationem fraudulentam.* Septuag. diuinationes & auguria. Chald. Paraph. mendacia. In Heb. diuinationem & nihilum. Vox Hebræa *חֶסֶם* chesem, quæ diuinationem significat, vt plurimum in malam partem sumitur. *ליל* elil, vanum, inutile, rem nihili quod nihil habeat veritatis, significat. *Et effundam super eos malum suum.* Septuag. mala eorum. sic & Chald. Paraphr. In Hebræo *רַחֲמָתָם* rahatham, hoc est, malum, vel malitiam eorum. pœnam intelligit, quæ illis erat debita.

Et dices ad eos verbum istud: deducant oculi mei lachrymam per noctem. Hoc est, hanc lamentationem coram illis compones, ita lamentaberis: si fortè ipsi vel sic mala sua sentiant. Septuaginta. Deducite in oculos vestros lachrymas. vt hortetur illos ad fletum, & plangitum. Chal. Para. Et dices ad eos, Propter verbū istud deducent oculi mei lachrymas. *non taceant.* non cessent à fletu. Septuaginta non cessent. *virgo filia populi*

Y 4

mcc.

mei. hoc est, congregatio populi mei: quam virginem vocat, eo quod nondū in hostium potestātē venisset. Septuag. filia populi mei. Chald. Paraph. regnum cœtus populi mei. *plaga pessima vehementer.* Septuag. dolorosa. Chald. Paraph. plaga infirmata vehementer. In Heb. נַחֲלָה nachlah, ægotante, seu ægra valde. Sic infra. *attenuati fame.* In Heb. ægoti fame. Vel iuxta nōnullos, ægritudines famis. Noster interpres apertius sensum expressit. *abierunt in terram quam ignorauerunt.* In Heb. circuierunt in terram, & non cognouerūt, nēpe terram illam. hoc est, circuiendo profecti sunt in alienam regionē, in quam scilicet captiui ducti sunt. Idē est sensus cum nostra lectione. Rab. Dau. Circuierūt eundo in captiuitatem in terram alienam, & nō cognouerunt in se ipsis, donec in captiuitatem ducti fuerunt: quamquā id prædictum fuerit à Prophetis. Qui longum iter cōficit, fieri non potest, quin circumueat vias. Chald. Paraphra. Quoniam etiam scriba & sacerdos cōuersi sunt ad negotiationes suas, ad id quod est in terra, nec requisierunt. Vox Hebr. סָחַר sachar, circuire, lustrare, circumlustrare, peragrarē locum aut regionem, & negotiationem exercere, & merces circūferre, & mercatum aut forum circuire significat. *proiciens abiicisti.* hoc est, omnino & prorsus abiicisti. Sep. reprobās reprobasti. Ver. Heb. מָאָס maas, reprobare, abijcere, repellere, spernere, reijcere cū fastidio tāquā vile & contemptum quidpiam significat. *Sion abominata est anima tua.* Sep. à Sion discessit anima tua. Chald. Paraph. habitatores Sion submouit verbum tuum. Verb. Heb. גָּחַל gahal, abominari, reprobare, & repellere significat. *ut vs nulla sit sanitas.* hoc est, ita vt plaga no-

stra

stra sanari nō possit. *Expectauimus pacem.* Heb. חָקַח chaueh, Expectare in infinitiuo, pro expectauimus, vel expectabamus. Per *pacem*, prospera queq; intelligit. *et nō est bonum.* Et nihil est boni. *tempus curationis, et ecce turbatio.* Expectauimus tempus, quo liberaremur ab his malis. Chald. Paraph. tempus remissionis peccatorum, & ecce vindicta peccatorū. *turbatio.* Vox Hebr. בְּהַתָּח behathah, turbationem, terrorem, fortitudinem significat. Idem supra cap. 8. *Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neq; facias nobis cōtumeliam solij gloriæ tuæ, recordare.* Septuag. Cessa propter nomen tuum, ne perdas thronum gloriæ tuæ. Chald. Paraph. Ne proicias nos propter nomen tuum, nec vilem facias locum solij gloriæ tuæ. In Hebr. תִּנְאֵן tinas, ne spernas, ne reprobes; ne vilipendas, subaudi, nos. Idem est sensus cū nostra litera. pro eo autem quod nos habemus, *neq; facias nobis cōtumeliā,* in Heb. est, תִּנְבֵּל tenabel, quod verbū deturpare, & cōtumelijs afficere significat. Sed potest verbum hoc ad populum referri, vel ad templū. Santes Pag. Ne deicias solum gloriæ tuæ, recordare. Sic Septuag. & Chald. Paraph. ad solum gloriæ Dei referunt. Vocatur autem hoc modo templum, quod in illo Deus habitare diceretur, & gloriam suam manifestaret. vel foliū gloriæ idem est, quod gloriosum folium. Cap. 17. Solum gloriæ altitudinis à principio, loc⁹ sanctificationis nostræ. Quod autem deinde ait, *recordare,* ad pactum referunt Septuag. & Chald. Paraph. quasi dicat. recordare pacti, & ne facias illud irritum: *Ne irritum facias foedus tuū nobiscum.* Quo scilicet promissū nobiscum habitare. Leuit. 26. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & nō abijciet vos anima

mea:

mea: ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosq; eritis populus meus. Hec omnia Ecclesie Christi, & fidelibus pulchrè accommodantur: sed nobis non licet omnia persequi. *Nunquid sunt in sculptilibus Gentiū qui pluant?* Reuertitur ad ea, de quibus in principio Capitis sermonem fecerat, quasi dicat. A nullo alio quàm à te Domine expectamus imbrem, & siccitatis nostrę, & malorum quibus premimur remedium: neq; Gentium idola pluuiam dare possunt, neq; celi, nisi te volente. *aut celi possunt dare imbrem, nisi tu volueris?* In Hebræo est tantum, Et si celi dabunt imbres. Septuagint. & si cælum dabit sanitatem suam. Sed sub intelligendum est, nisi tu volueris, vt nostra habet littera. Chald. Paraph. Nec celi dabunt rores, nisi iuxta verbum tuum. Diuus Hieronymus. Dicamus hoc & contra hæreticos, qui pluuiam doctrinarum tribuere non possunt. Et cum se cælos esse promittant, tamen imbres non possunt donare doctrinæ. Grandinam sanè & turbinem dare possunt, & dant, quibus omnia perdunt, sed pluuiam minimè: sermo enim eorū vt cancer serpit. *Nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectauimus.* hoc est, tu es qui omnium prouidentiam geris, & maximè populi tui, cuius es Deus, qui te colit: in te ergo spem nostram collocauimus, à te pendemus, in te spem nostram conuertimus & vota. *Tu enim fecisti omnia hæc.* Ad mala superius commemorata referri potest, quasi dicat. Tu auctor fuisti omnium malorum, quæ nos comprehenderunt. tu percussisti, & sanare potes; tu pluuiam abstulisti, & rursum eam potes immittere, cum placuerit. Vel ad omnia absolutè referri potest. Tu omnium auctor es, & om-

omnia quæ vidētur, opera tua sunt. Tua est terra, & *Psal. 23.* plenitudo eius: orbis terrarum, & vniuersi qui habitāt in eo. In ditione quoq; tua Domine rex omnipotens cuncta sunt posita: & non est qui possit tuæ resistere *Esther. 13* voluntati. Tu fecisti cælum & terram, & quicquid cæli ambitu continetur. Dominus vniuersorum tu es.

ARGUMENTVM.

Nullis orationibus dicit placādum Deum, eo quòd Iudæorum animi omnino à pœnitentia essent alieni. Deslet Propheta sortem suam, quòd omnibus esset odiosus propter veritatem. Promittit illi Deus felicitia. Annuntiat Iudæorum vastatio. Petit propheta liberari ab afflictione. Ostendit illi Dominus non inutiles futuros eius labores.

CAP. XV.

T dixit Dominus ad me. Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: eijce illos à facie mea, & egrediantur. 2 Quòd si dixerint ad te. Quò egrediemur? dices ad eos, Hæc dicit Dominus, * Qui ad mortem, ad mortem: & * Zach. qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famem, ad famem: 11,9. et qui a captiuitatem, ad captiuitatem. 3 Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus, Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cæli, & bestias terræ ad deuorandum et dissipandum. 4 et dabo eos in feruorem vniuersis regnis terræ: * propter Manassen filium Ezechia regis * 4. Reg. Iuda super omnibus quæ fecit in Ierusalem. 5 Quis enim nati- 21,11. sciet?

seribitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? 6 Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti, et extendam manum meam super te, & interficiam te: laboravi rogans. 7 Et dispergam eos ventilabro in portis terra: interfeci & disperdidi populum meum, & tamen à vijs suis non sunt reuersi. 8 Multiplicatae sunt mihi uelut arenam maris: induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie: misit super ciuitates repente terrorem. 9 Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima eius, & occidit ei sol, cum adhuc esset dies: confusa est, & erubuit: & residuus eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. 10 **V** & mihi mater mea: quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra? non foeneraui, nec foeneraui mihi quisquam. omnes maledicunt mihi. 11 Dicit Dominus, Si non reliquisti tuæ in bonum, si non occuri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis aduersus inimicum. 12 Nunquid foederabitur ferrum ferro ab Aquilone, & as? 13 Diuitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis. 14 **E**t adducam inimicos tuos de terra qua nescis: quia ignis succensus est in furore meo, super Deu. 32, vos ardebit. 15 Tu scis Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his qui persequuntur me: noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium. 26 Inuenti sunt sermones tui, et comedi eos, et factus est mihi uerbum tuum in gaudium et in leuitiam cordis mei: quoniam inuocatum est nomen tuum super me. Domine Deus exercituum.

* P^{sal.} 1, 17 * Non sedi in concilio ludentium, et gloriam sum à facie manus tuæ: solus sed: bñ, quoniam cõminatione replesti me. 18 *
 * In^{1.} 30. Quare factus est dolor me us perpetuus, et plaga mea desperabilis reuulsi curari: facta est mihi quasi mēdaciū aquarū infidelium.

19. Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conuertēris, conuertam te, & ante faciem meam stabis, & si separaueris pretiosum à uili, quasi os meum eris, conuertentur ipsi ad te, & tu non conuertēris ad eos. 20 Et dabo te populo huic in murū æreum, for-
 * Supr. i. 18. 6. 27.
 tem: & bellabunt aduersum te, et non præualebunt: quia ego tecum sum ut saluem te, et eruam te dicit Dominus. 21 Et libera-
 bo te de manu pessimorum, et redimam te de manu fortium.

EXPLANATIO.

Hæc dixit Dominus ad me. Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populū istū. Theodoretus. His demulcet Prophetam. Ne putes, inquit, quod per tui contemptū supplicationem non susceperim; quia neq; illorum acquiescerem supplicationibus, qui tanta ediderunt miracula. Meminit autem Moyfi & Samuelis, quod sanctissimi fuerint, sed et iræ Dei restiterint suis orationibus pro populo orando. Vide Exod. 32. & 1. reg. 7. Horum patrum orationes maximè apud Deum ualuisse ait D. Grego. ob eximiam illorum charitatem, Lib. 9. Ex qua etiam pro inimicis orauerunt. vnus à populo lapidibus impetitur, & pro lapidatoribus precatur. alter post. mo-
 ralis in
 Cap. 9.
 ut cessem orare pro uobis. Obserua ex hoc loco, non Iob. et in
 æqualia esse Sāctorū merita, cum alij alijs præferantur: Euang.
 sed & orare Sāctos pro nobis etiā post mortē: quorū Homil.
 tamē orationes ita nobis profunt, si peccata relinqua-
 mus. Si steterint coram me. In Hebr. ad facies meas. ora-
 tionem significat hoc genere loquendi: quod Chald. Paraph. explicat, ita enim habet. Si steterint ad depre-
 candum in conspectu meo. Significatur autem hac
 forma

forma loquendi mentis attentio, & animi eleuatio: sic enim orare oportet. *non est anima mea ad populum istum.* hoc est, non respiciam eos, non ero illis propitius. anima pro voluntate. Chald. Paraph. non est mihi bene placitum in populo isto. *Eijce illos à facie mea, & egrediantur.* hoc est, vaticinare illis certum & definitum exilium, & eijciendos à terra mea. Chald. Paraph. Mite eos de terra maiestatis meæ, vt transmigrant. Si peccaueris, eijcietis à facie Domini, sicut Caim. *Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Eiectum autem à Deo, quis te recipiet? Quod si dixerint ad te. Quò egrediemur: dices ad eos. Hæc dicit Dominus. Qui ad mortem, ad mortem: et qui ad gladium, ad gladium: et qui ad famem, ad famem: et qui ad captiuitatem, ad captiuitatem.* Hoc est. Qui destinati sunt, vt peste pereant (id enim significatur per mortem: cum hic à gladio distinguatur) peste peribunt: qui vt gladio intereant, gladio interibunt: qui vt fame pereant, fame peribunt: de quibus verò statutum est, vt in captiuitatem adducantur, captiui adducantur. *Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus, Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia celi & bestias terræ ad deuorandum, & dissipandum.* Hoc est, Quatuor genera malorum inmittam eis. vel, animaduertam in eos quatuor generibus malorum: Verbum Hebr. *פּחַד* pachad, etiam præficere significat. sic Santes Pag. Et præficiam eis. Septuagin. Et vindicabo. Chald. Paraph. & visitabo. Visitare autem super aliquem, Hebraica phrasi, in malum sumitur, pro animaduertere in eum, & pœnas ab eo deprecere. Vid. Ezech. 14. vbi quatuor hæc commemorat, gladium, famem, bestias malas, & pestilentiam.

Pro gla

Pro gladio, Chald. Paraphra. habet occisores gladio. Nonnulli, gladij, transferunt propter He, præpositum, hoc est, viros gladij. i. gladio accinctos. *Et dissipandum.* Septuaginta, in cibum & corruptionem. In Hebræo *נִשְׁחַת* vleschit, & ad perdendum vel corrumpendum. Chaldai. Paraphra. ad dissipandum. Sic etiam Santes Pag. legit. *Et dabo eos in feruorem vniuersis regnis terræ.* Hoc est, vt vagentur, & discurrant incertis sedibus. Septuagin. tradam eos in angustias omnibus regnis terræ. Chaldai. Paraphra. in commotionem. Vox Hebræa *זָוַח* zauahah, à verbo *זָוַח* zuch, quod mouere, commouere, contremiscere, concuti significat. In commotionem ergo, vel tremorem vertere possumus. Nonnulli vocem hanc dicunt significare, quum quis incertis sedibus vagatur, & discurret, idq; cum territa cōscientia, vt Caim. hoc ipsum ergo per feruorem intelligere debemus, agitationem & commotionem: feruere enim mare dicimus, cum æstu & fluctibus agitur. Vide Leui. 26. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. & infra. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, Et Deut. 28. Percutiet te Dominus amentia, ac cæcitate, ac furore mentis. sic in Isaiâ. Impij autem quasi mare feruens, quod *Isai. 57.* quiescere non potest. affectibus enim suis, & afflatu malorum spirituum agitantur. Theodoretus ad inter necionem & dispersionem factam per Romanos hoc refert. *Propter Manasse filium Ezechie regis Iudæ, super omnibus quæ fecit in Ierusalem.* Omnia prædicta in primis obuentura docet ob impietatem Manasse,

cuius

cuius impietate populus Iudæorum imitatus est. Populus imitatus principis scelera poenas dat, & imputantur illi scelera regis. sic filijs peccata parentum, si eorum moribus viuūt, nocent. Vide. 4. reg. 21. Et quāuis Manasses post captiuitatem, & pœnitentiā redierit in Ierusalem, & regnauerit: tamen commemorat peccatum eius, quod cæteri pertinaciter sunt imitati: vt videas, quantum malum sit auctorem esse publicę corruptelæ. Vt homini per quem scandalum venit. *Mat. 18. a* *Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis tibi ad rogandum pro pace tua?* Hoc est. Cū tam iuste hæc mala patiaris, nullus compatietur tibi, sed omnes dicent te iuste hæc pati. Theodo. solēt homines quum quēpiam eorum, qui nequissime viuūt, plecti viderint, non solum non condoleri, sed etiam congratulari his qui læsi sunt, tāquam ab illius nequitijs liberatis. vel, derelicta eris ab omnibus, despecta & contemptra; vt nullus sit, qui tibi compatiat. *quis miserebitur tui?* Septuag. Quis parcat super te. In Hebr. *יחמול* iachmol, significat parcere, & affectu seu cōmiseratione moueri in aliquem. *aut quis contristabitur pro te.* vel condolebit tibi. *aut quis tibi ad rogandum pro pace tua?* Septuag. aut quis flectet genua in pacem tibi? Flectere genua, posuit pro orare. Chald. Para. Et quis diuerteret ad salutandum te? vel, quis secedet de loco suo, vt roget te de pace tua? hoc est, vt dicat quē valeas? *Tu reliquisti me, Dicit Dominus, retrorsum abiisti, & extendam manum meā super te, & interficiam te. laboraui rogans.* Quia tu me reliquisti, omnes te derelinquent: neq, erit qui curam tui agat. Extendere manum, percutere volentis est. Chald. Paraph. Et leuabo plagam fortitudinis meæ

meæ super te, & disperdā tē. *laboraui rogans.* Hierony. duplicē habet sensum. Quōd iam defecerit Deus crebro eis ignoscendo: & lassus sit semper eos prouocās ad salutem. Septuag. Et nō vltra dimittam eos. Chald. Paraph. eo quōd poteras conuerti, & non es conuersa. Santes Pag. ex Heb. laboraui ad pœnitēdum. Alij, laboraui pœnitere. Alij, Non sustinebo mutare sententiā de te perdendo propter scelera tua. vel lassus sum toties ignoscēdo tibi, & reuocando sententiā de te perdendo. Vox Heb. *לילת* nilethi, à verbo *לאל* laah, & laborare, fatigari significat. Vbi verò nos habemus *rogans*, in Heb. est *חנח* hinachē, à verbo *נחם* nacham, quod consolari pœnitere, & pœnitere significat. possuimus ergo transferre, laboraui pœnitere: & quia dum differēbat vindictā, ad respicientiam hortabatur, laboraui rogans, transtulit noīter interpres. Sūma clementia. Rogat, & laborat rogando. sic Paulus. *Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* & Timotheum discipulum suum instruens, Argue, inquit, obsecra, increpa in omni patientia. Nō sic illi qui omnia minis & terroribus agi volunt.

Et dispergam eos ventilabro in portis terræ. Eo scilicet modo, quo ventilabro paleæ disperguntur à vēto raptę. Per portas terrę, vel ciuitates, vel fines & ingressus terrarum ac regionum intelligere possumus, quasi dicat: Eijciam in captiuitatem in longinquas regiones, vel diuersas ciuitates terrę. Chald. Paraph. Et sicut ventilant in ventilabris, sic dispergam populum meum per ciuitates terrę. Septuag. Et dispergam eos in dispersione in portis populi mei. cuius ventilabrum in manu sua, & purgabit aream suā. Si palea fueris, dis-

2. Cor. 5.

2. Tim. 4.

Z pergē

pergèris: si granum, seruaberis, & cōgregaberis in horreum. *interfeci & disperdidi populum meum, & tamen à vijs suis non sunt reuerfi.* Futura pro præteritis. Loquitur de strage facta à Chaldæis. Septuag. sine liberis facti sunt, perdiderunt populum meum propter malitias suas. Chald. Paraph. orbani liberis, & disperdidi populum meum, à semitis suis non sunt conuerfi. *interfeci.* Heb. *וַיִּבְרַח* sibalti, orbare significat, orbam reddere, & è medio tollere. interfeci ergo filios, & perdidit populum meum: neq; tamen à sceleribus suis sunt auerfi. *Multiplicata sunt mihi viduæ eius super arenam maris.* Viris interfectis, factum est vt multæ mulieres remanerent viduæ. *Induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie.* Diuus Hieronymus. Matres perditis liberis sensere vastantem, hoc est, induxi qui adolescentem perimeret ingenti matris dolore. id autem non nocte, neq; per insidias, sed clara luce: vt ostendat apertam vim aduersarij fortioris. Septuaginta. Induxi super matrem iuuenis miseriam in meridie. dum scilicet occisus est iuuenis. Chaldai. Paraphra. Induxi super eos, super cœtum adolescentum eorum depredatores velut meridie. Santes Pag. ex Hebræo. adduxi ad eos super congregationem iuuenum vastatorem in meridie. alij, super matrē electi. alij, super matrem iuuentutis. Alij, contra multitudinem adolescentium, id est, contra fortissimos quosq;. Vox Hebr. *מַתְּרָא* em, matrem significat. *בַּחֹר* bachur, electum significat, & iuuenem, quod sit electus ad omnem rem, ad omne opus, ad bellum potius quàm senex, ait Rab. Dau. Rectè ergo noster interpres, super matrem adolescentis. & id coheret optimè cum præcedentibus,
& cum

& cū sequentibus. superius enim orbasse se dixit. id quod explicat, dum & vxores viduæ remanserunt, & matres absq; liberis. Lyra per matrē, Ierusalem ait intelligi. est autem singulare pro plurali, quasi dicat, super eam quæ multos ac bellos habet filios adolescentes. *Misi super ciuitates repente terrorem.* Ciuitates Iuda intelligit. Quod malum est magis repentinum, eò difficilius est effugium. Septuaginta ad matrem referunt: sic enim habent. Inieci super eam repente tremorem & festinationem. Chaldai. Paraphra. Induxi super eos repente exercitum, & dissipauit ciuitates eorum. Santes Pag. ex Hebræo. Cadere feci super eam repente desolationem ciuitatis & festinanter. Alij, Cadere feci super illam subitò ipsam urbem, & in festinationibus, id est, Vrbs fuit subitò expugnata, cuius ruina intercepti sunt, & oppressi omnes fortes. Ad literam sic habetur in Hebræo. Cadere feci super eam repente ciuitatem & terrores. hoc est, adduxi desolationem ciuitatum repente, & terrores. vel cadere feci repente ciuitatem super eam, & terrores misi. vel cadere feci super eam, hoc est, ciuitatem, id est, induxi vel misi super ciuitatem, repente ciuitatem, subaudi, inuaserunt hostes, & inde terrores: vt sit sensus. Feci vt repente inuaderent ciuitatem, & inde maximus tremor omnes inuasit. & hic sensus quadrat cum nostra litera. Vox Hebr. *וַיִּירָא* hir, ciuitatem, & hostes significat. Similiter vox *בְּהָלוֹת* behaloth terrores, & festinationes, & cum festinationibus. hinc multiplex nascitur interpretatio. *Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima eius.* Quæ diues erat, liberis orba subitò facta est. propterea præ dolore defecit

anima eius. Mulier cum liberis augetur, dicitur roborari: quum eos perdit, infirmari. Septuag. Vacua facta est. Chald. Paraph. deserta est terra eorum: ubi q. populo, fuerunt in exhalatione animæ. intellexit per eam quæ peperit septem, terram quæ multos homines produxerat. per septem, multos intellige: est enim numerus plenitudinis, & perfectionis, & vniuersitati consecratus, eò quòd septem diebus mundus sit absolutus. Pro desecr, in Hebr. est נַחֲחָהּ naphchah, quod sufflare, & efflare, & expirare significat, & dolore affici. efflauit animam suam, interpretari possumus. hoc est, admodum doluit, ac si expirasset. Santes Pag. dolore affecta est. *Occidit ei sol, cum adhuc esset dies.* hoc est, in medio prosperitatis cursu euersa est tribus Iuda. Sol & lux prosperitatem solent significare, sicut & nox & tenebræ aduersitatem & calamitatem. Chald. Paraph. Migravit gloria eorum in vita eorum, & in terea dum ipsi stant. Id peccatoribus optimè quadrat: quibus, dum peccant, occidit sol cum adhuc uiuant. Sic Diuus Paulus uidua delictijs dedita, Viuis mortua est. & maximè de illis qui relinquuntur, & indurantur à Deo, & traduntur in reprobum sensum. Sic etiam de Synagoga id intelligere possumus, quæ infirmata est, vt Ecclesiæ cresceret multitudo, iuxta illud. Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata est. Vnde & occidit ei sol iustitiæ, in cuius pennis, hoc est radijs, sanitas, vt ait Malachias propheta: & idcirco æterna confusione cooperta est perdens populum suum gladio spirituali. *Confusa est, & erubuit, & residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.* Qui post obsidionem residui fuerint, hostiū

1. Tim. 5.

2. Reg. 2. a

Mal. 4. a

hostiū gladijs interibunt. Dare in gladium, est gladio interire facere. sic etiā residui post vastationē Ierusalē, qui in Ægyptū fugerūt, gladio occubuerūt. Sic cum amissa gratia occidit nobis Sol iustitiæ, anima confusione & ignominia afficit, vt meritò erubescere debeat, si ignominia suā agnosceret: sed & quod residuum est virtutum hostis perdit. *Va mihi mater mea, quare genuisti me virum rixæ.* Dolet suam sortē Propheta, quòd omnibus odiosus sit propter prophetiam. Virū rixæ vocat se ipsum, hoc est, omnium iniurijs & contumelijs expositum propter verbum Dei. *Virum discordiæ in vniuersa terra.* Chald. Paraph. omnibus habitatoribus terræ. Sic nostro seculo qui vitia reprehendere volūt, & veritatem liberè prædicare, rixas & contentiones excitant. Loquimini nobis placentia, aiunt. D. Hiero. id Christo cōpetere dicit, qui de se ait. In iudiciū ego in istū mūdū veni, vt qui nō vident, videāt: & qui vidēt, cecī fiant. de quo etiam Simeon. Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël. & in signum cui cōtradiceretur. Quis enim philosophorum, quis Gentilium, quis hæreticorum non iudicat Christū ponētū ei leges natiuitatis, & passionis, resurrectionisq; suæ. Prædicamus, ait Apost. Christū crucifixū Iudæis quidē scandalū, Gētibus verò stultitiam. *Non cœnerant, neq; cœnerant mihi quisquam: omnes maledicunt mihi.* Hinc vt plurimū lites oriūtur, cum vel quod alteri ad vsuram dedisti, ab eo petis cum vsura: vel quod tibi datum est ad vsuram alius petit cū vsura. Ego, inquit Propheta, nullū negotium cum aliquo habeo: & tamen omnes me conuictijs proscindunt. Septuag. *Non profui, neq; profuit mihi quisquam, mutuando*

Isai. 30. e

Ioan. 9. g.

Luc. 2. c.

1. Cor. 1.

nempe pecuniam. Theodo. Dignus sum lamentatione, frustra edidit in hanc vitam, quia nulli profui, neq; ab alijs emolumentum adeptus sum: maledicta dūtaxat refero ab audientibus prophetias. D. Hic. de Christo ita exponit, quasi dicat Christus. Nullus se præbuit, qui dignè mea æra fusciperet, nec fœnerauit mihi quisquam in sanctis, atq; pauperibus confouendis, me sibi faciens debitorem. In parabola Euangelica Dominus à seruo pecuniam creditam cum usura vult recipere. neq; enim vult dona sua esse ociosa. vñ

Mat. 25. c

1. Cor. 15.

2. Cor. 6.

Prou. 19.

Mat. 19.

Et gratia Dei in me vacua nō fuit. Et, Ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Et Salomon. Fœneratur Domino, qm̄ miseretur pauperis, & vicissitudinē suam reddet ei. Deniq; quidquid pro Deo faciamus, fœneramur illi, qui ait, Centuplum accipietis. *Dicit Dominus si non reliquias tuas in bonum.* Promittit Deus Ieremiæ nouissimo vitæ suæ tempore felicia omnia, quasi dicat. Nō habear post hac verax, nisi fecerim, vt nouissima tua feliciter habeant. reliquias vocat, nouissimū vitæ tempus. Chald. Paraph. si non finis tuus in bonum. Pro. 27. Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore Domini esto tora die, quia habebis sp̄s in nouissimo, & prestolatio tua non auferetur. *Si non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis aduersus inimicum.* hoc est, Non habear post hac verax, nisi fecero, vt adsit tibi auxilium meum tempore afflictionis, & tribulationis aduersus hostes tuos. Chald. Paraph. Si non venient, & deprecabūtur te in tempore, quo adduxero super eos hostem. In hunc sensum potest & nostra litera exponi. hoc est, faciam vt qui modo te conuitijs & maledictis prosequuntur, ad te veniant

nant, & deprecantur te tempore afflictionis & tribulationis, vt propitium reddas illis hostem, quem tu propitium habebis. vel, propitium reddas Deum aduersus hostem. vid. infra. cap. 37. vbi habes regem Sedeciam misisse ad Ieremiam, vt oraret pro se, & populo. Alij, si non id efficiam, vt in tempore malo, & in tempore afflictionis hostis te roget. id est, nisi effecerō, vt Nabuchodonosor tuam ambiat amicitiam. In Hebræo, *הִיגַחְתִּי* hipgahthi, à verbo *יָגַח* pagah, quod occurrere, obuiare, siue obuiam fieri & rogare, & precari significat. est autem in cōiugatione Hiphil, vt transitiuè interpretandum sit. hoc est, occurrere feci, vel rogare feci: quod noster interpret significauit, cū transulit, si non occurrit, vel occurrerit, me scilicet faciente. aliàs transferendum erat, si non occurri, vel occurrerim. Porro particula *אִם* eth, pro qua, aduersus, transulit noster interpret, interdum redundat. Sic ergo transferre possumus, si non rogare te fecero, vel occurrere fecero tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis hostem. Santes Pag. aduersum hostem, habet. Rab. Dau. si non posui eum, nempe Nabuchodonosorem, vt rogaret pro te. Vid. infra. Cap. 39. nam in Hebræo vbi nos habemus, tibi, est *וְיָבֵעָ* beca, quod pro te, & ante te, & in te, & tibi, transferri potest. Nos literam nostram sequamur, vt à nobis est exposita de diuino auxilio: quæ expositio reliquas omnes amplectitur. Ex eo enim quia diuinum auxilium adfuit Ieremiæ, factum est, vt Nabuchodonosor præciperet Nabuzardan magistro militum de Ieremia, dicens. Tolle illum, & pone super eum oculos tuos. &c. vt habes infra Cap. 39. Et vt

hostes Ieremiæ, qui prius eum insequerentur, ad illum confugerent, ut pro ipsis ad Deum oraret: ut habes infra Cap. 37. Septuag. hoc loco multò aliter habent. ab eo enim loco ubi nos habemus, *omnes maledicunt mihi* ita ipsi trāsferunt. Fortitudo mea defecit in maledicentibus mihi. fiat Domine dominator dirigē tibus eis, & in tempore tribulationis eorum in bona erga inimicum. Sic in Biblijs regijs. Sed D. Hiero. legit. Si non astiti tibi in tempore afflictionis eorum, & in tempore tribulationis eorum in bona erga inimicum. Quod ait se in editione vulgata scriptum reperisse. Sic etiam legit Theodoretus. Hoc autem. D. Hiero. de Salvatore secundum dispensationem carnis assumptæ sic interpretatur. Fortitudo mea defecit in his, qui maledicunt mihi. Non enim intelligunt virtutem meam, quæ in infirmitate perficitur: & quanto plus mihi maledixerint, tantò mea in illis plus deficit fortitudo. Iūgitq; vel Propheta, vel Dominus, & ait. Fiat Domine dirigentibus illis, hoc est, Eueniant mihi maledicta, quæ loquuntur inimici, & illi dirigantur in bonum: si non in tempore tribulationis eorum & angustia, quando eos vastabat inimicus, & capere festinabat, steti in conspectu tuo, & rogavi te pro illis, & dicitur *Luc. 23. e.* dixi: Pater ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt. Sed & Ieremiam sæpe deprehendimus in hoc volumine rogasse pro populo.

Nūquid foderabitur ferrū ferro ab Aquilone, & æs. Tribus modis exponit. D. Hier. Ne doleas, quòd populus inimicus tuus sit: te enim dura nunciante, non potest te amare, qui durus est. Sive Babylonij, qui ab Aquilone veniunt, suntq; ferrum durissimum, huic populo du-

riori,

riori, & in æris similitudinem indomito non poterūt amicitia copulari. Siue ferrū durissimum, hoc est, populus Israël Dei cognitione indignus est, qui in tantā peruenit malitiam, ut duriori metallo ære circūdatus sit. Vel per ferrum, regem Ægypti: per ferrū ab Aquilone, regem Babylonis: per æs, Ezechiam, quòd imbecillior esset. Septuag. si cognoscetur ferrum, & operimentum æreum fortitudo tua. Theodoretus. Ne fiducia collocetis in indumentis æneis aut ferreis, quasi dicat, Nō cognoscetur ferrum & æs, quò tu vestiris, & in quibus fiducia collocas: nihil proderit, nihil efficiet. Vel, non agnoscetur, contemnent illud hostes, nihili facient. Chald. Paraph. Et rex, qui fortis est sicut ferrum, ascendet ut fulciat regem robustum: sicut ferrum, & sicut æs veniet ab Aquilone contra eam, ut conterat eam. Videtur intelligere de rege Ægypti, quasi dicat. Nequaquam fiet, ut rex Ægypti Sedechiæ regi Iuda robusto auxilium & fulcimentum ferat: sed id fiet, ut tanquam ferrum & æs veniat ab Aquilone Nabuchodonosor contra Ierusalem. Vel si absq; interrogatione legatur, de rege alio, quem Nabuchodonosor habuit in suo exercitu, intelligi potest: multa enim regna & reges sub ditione sua habebat. Iuxta Hebr. ita interpretatur Santes Pag. Nunquid conteret ferrum ferrum (quod est) ab Aquilone, & æs. Alij, Num ferrum frangat ferrum ab Aquilone, & Chalybem. id est. Ensis Iudaicus ferreus frangat ensem Chaldæum ferro & chalybe constantem? quasi dicat, Non vires Iudæorum comparat ferro puro, & vires Chaldæorum ferro, quod habet multum chalybem admixtum, atq; ideo validius est. Vox Hebr. יָרֹא

יָרֹא הוּ,

iaroah, pro qua, fœderabitur noster interpres transtulit, est à radice רָוַח roah, quod verbum significat contere: vicinum autem huic est רָוַח rahah, quod significat associari. Ex vicinitate ergo vocum nonnulli existimant hallucinatum esse nostrum interpretem, vt pro conteret, transtulerit fœderabitur, sicut & Septuag. daleth, pro, res, legerunt hallucinati ex vicinitate literarum: nã יָדָה iadah, significat cognoscere. facile etiã fuit scriptorum incuria vnã literam pro alia poni. Vox Heb. נִיֶּסֶת nithseth, æs, & chalybem significat. *Diuitias tuas & thesauros tuos in direptionẽ dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis.* Potest hæc sententia cū superiori cõnecti hac ratione, quasi dicat. Frustra nitimini muneribus & pecunijs Ægyptios vobis conciliare, vt à Chaldæis vos liberent: nihil enim aliud efficietis, quàm vt diuitias vestras amittatis frustra, quarum partem rex Ægypti, & partem Babylo- nis rex diripiet. *gratis.* In Heb. Non in pretio. sic etiam Chal. Paraph. Non in pretio, sed pro peccatis quibus colebatis idola in omnibus terminis vestris, quasi dicat, dabo thesauros vestros, non vt aliquid illis vobis cõparetis quasi pretio dato, sed propter peccata vĩa. D. Hiero. *gratis,* hoc est, absq; vlllo pretio tradã substantiam tuã inimicis tuis propter peccata tua. Alij, non pretio, hoc est, neq; redimere poteris thesauros tuos aliquo pretio. *& in omnibus terminis tuis.* Exponi potest, vt Chald. Paraph. propter peccata vestra, quæ in omnibus finibus vestris commisit. ita D. Hiero. vel id accidet in omnibus finibus tuis, vt thesauri & diuitiæ diripiantur, Septuagin. Et thesauros tuos dabo commutationem propter omnia peccata tua. & in omni-
bus ter

bus terminis tuis seruire faciã te. &c. *Et adducam inimicos tuos de terra quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, & super vos ardebit.* Septuagin. seruire faciam te in circuitu inimicis tuis in terra quam non scis. Chald. Paraph. Et seruietis inimicis vestris in terra quam ignorabatis. In Hebræo $\text{הֵבִירְךָ$ habbarti, hoc est, trãfire faciam. Alij, Et extrudam te ad hostes tuos in terram, quam non nouisti. Iuxta sensum Septuagin. & Chald. Paraph. dicitio הֵבִירְךָ eth, quæ præponitur voci quæ inimicos significat, aliquando articulus est accusandi casus, notans personam patientem; aliquando est vice לְךָ el, idest ad, et si hoc modo sumatur, transferendum est, transire faciam ad inimicos tuos, te nẽpe. Noster interpres primo modo indicauit sumẽdam dictionem hanc. Similiter beth, præpositum dictioni quæ terram significat, aliquando pro præpositione (in) ponitur, aliquando pro (de) quemadmodũ accepit noster interpres. *ignis succensus est.* Vindictam nomine ignis significat: quam exarsisse ait irascente Domino, quæ Iudæos sit comprehensura. Ira Deo tribuitur per Anthropopathiam, humano nẽpe more. In Hebr. בְּאִפִּי beapi, hoc est, in naso meo: nasus vero vocatur Hebraica phrasi ira, quod in naso conspiciatur: solent enim irati sufflare nasu. Sic longus narius dicitur Deus, quod nos longanimis dicimus, hoc est, tardus ad irascendum: qui enim facile irascuntur, dicuntur breues habere nares: sic longitudo nasi patientia dicitur. *Tu scis Domine.* Animũ suum erga Deũ, qualis fuerit, manifestat: sicq; liberari ab afflictione orat. Tu nosti, ait, animum meum, & studia & opera mea tibi sunt manifesta: nosti etiam, quid contra me
moliã.

moliantur hostes mei, & quid pro te patiar. ad te ergo confugio, ut tua consolatione, tuo favore & misericordia me visites, & ab omni angustia liberer. *noli in patientia tua suscipere me.* In Hebræo non in longitudine ire vel nasi tollas me, sub. de medio, hoc est. ne dum differs vindictam, prius moriar, quam sumperis pœnas de hostibus meis. Chal. Para. Ne des dilationem iniuriæ meæ. *Scito quoniam sustinui pro te opprobrium.* hoc est, vide. Chald. Paraph. manifestum est enim coram te, quod susceperim opprobria propter verbum tuum. *Felix ille qui pro Deo patienter sustinet opprobria.*

Luc. 6. d. Beati eritis, ait Christus, cum vos oderint homines, & cum persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum ad

Act. 5. g. uersus vos metientes propter me. Inde Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habitum sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. *Inuenti sunt sermones tui, & comedi eos, & factum est mihi verbum tuum in gaudium, & in lætitiā cordis mei.* hoc est, inuenti sunt a me, quasi dicat. Reuelasti mihi, quæ volebas me annūciare populo: & comedi vel deuoravi, id est, loquutus sum quæ mihi reuelasti: quod mihi versum est in gaudium, & lætitiā: tamen si enim populares mei persecuti me fuerint propter verbum tuum, deinde tamen prosperè egit: reddidisti enim mihi propitium regem Nabuchodonosorem, qui me multis fauoribus prosequutus est. Vel, cum me tua reuelatione dignatus es, suscepi reuelationem tuam, & gauisus sum, quod factus fuerim Propheta tuus. Vel inuentos dicit sermones, quando opere completi sunt: nam & vox Hebr. est a verbo *מָצָא* masa, quod inuenire, & euenire significat. comedit ille autem, id est, fructum ex verbo Dei
fensi

fensisse, vel gauisum fuisse, quod opere fuerint completi propter Dei gloriam, & ne falsus propheta existi maretur. Vnde subdit, *Quoniam inuocatum est nomen tuum super me.* hoc est, vocatus sum Propheta tuus, ex quo ita euenit, sicut annunciaueram Septuag. Scito quod accepi pro te opprobrium a reprobantibus sermones tuos. consume eos, & erit mihi verbum tuum in lætitiā, & gaudium cordis mei: quoniam inuocatum est nomen tuum super me. Chal. Paraph. suscepi verba tua, & stabilui ea, & factum est. &c. ut nos habemus. *Non sedi in concilio ludentium.* Hoc est. Exhibui me tanto muneri idoneum, non sum versatus in cœtu iocantium. Vox Heb. *דָּבַר* od, secretum, & concilium, & cœgregationem vel cœtum significat. Chald. Para. Non sedisum turba cantantium, nec delectatus sum. Sic David. *Psal. 23.* Non sedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo. odium Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebam. *et gloriatus sum a facie manus tuæ: solus sedebam, quoniam comminati: ne replesti me.* Et gloriatus sum non habuisse malorum consortium. Vel, Nec exultaui aut delectatus sum, nempe, cum ludentibus. sic Chald. Para. Potest & id cum sequentibus cōnecti. gloriatus sum a facie manus tuæ, quasi dicat. a principio cum me prophetam constituiti, exultaui pro tanta dignatione, vel propter manum tuam liberalem, quam erga me ostendisti, propter dona tua. Sedebam solus propter prophetiam, qua me dignatus es: credidisti enim mihi prophetiam plenam magnatione tua erga populum tuum. Manum vocat prophetiam, quod sit donum manus Dei. vel alludit ad id quod dicitur in principio libri, Misit Dominus manum suam, & tetigit

terigit os meum, & dixit ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo. hoc est, prophetam te constituo. Chaldaei. Paraph. à facie verbi tui solus sedebam, quia prophetia maledictionis implesti me. Septuag. sed timui à facie manus tuæ. D. Hiero. Dum te timeo, dum impendentem manum tuam semper expecto, in concilio ludentium sedere nolui: sed meam amaritudinem deuorabam, vt in futuro mihi gaudium prepararem. Felix qui ita facit. *Comminatione.* Vox Heb. *nyrzaham*, iram, & indignationem significat. significare vult prophetiam, qua Deus ostendebat se iratum cōtra populum suum. Comminationem, transtulit noster interpret: nam eius modi prophetia comminationem cōtinebat. *Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari?* Hoc est, *Quare non consolatis me, & dolorem meum auferis? nunquid semper dolebo?* Septuag. *Quare cōtristates me praualent in me? plaga mea fortis: vnde curabor? vel dolorem suum & plagam suam vocat dolorem & plagam populi. facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.* D. Hiero. Sed in hoc habui cōsolationem, quod fuerit quasi aqua mendax, atq; præteriens. Sicut enim aquæ prætereuntes dum fluunt, videntur, & dilabūtur: sic & omnis impetus inimicorum te adiuuante præterijt. opponitur ei, quod dixerat. *Quare factus est dolor meus perpetuus.* Septuag. facta est mihi quasi aqua mendax nō habens fidē. ad plagam referūt. Idem est sensus cum nostra litera. Chal. Para. Ne sit verbum tuum mihi in mendacium, sicut fons aquarū, cuius aquæ deficiunt. In Heb. essendo eris mihi velut (vena vel fons) mendax aquæ (quæ) non fideles fuerunt, vel vt (fons) mendacij

dacij (et vt) aquæ quæ non sunt fideles, id est, vt fons cuius aquæ aliquando cessant, & vt aquæ non perennes, quasi dicat. Cū sperarem te laturum mihi auxiliū, deseruisti me. Essendo eris, idem est, quod omnino eris. Noster interpret ita transtulit, vt sermonem habeat propheta ad plagā, de qua loquebatur, quasi dicat. plaga mea eris quasi mendacium. &c. quod idē est cum eo, quod ait, facta est mihi. &c. *Propter hoc hæc dicit Dominus. si conuerteris, conuertam te.* Fructum copiosum eorum, qui in conuersione peccatorum ad Deū laborant, offendit. D. Hiero. si conuerteris à peccatis populum, & ego te de tribulatione conuertam in letitiam. Alij volunt inuitare hīc Deum Prophetam ad resipiscentiam: nam visus est versu superiori non satis ei fidere. In Hebr. *וְתָשׁוּבָה* em tashub, si conuertēris, vel si conuersus fuēris: vtroq; enim modo exponi potest. conuertam te sub. ad me. i. parcam tibi. *Et ante faciem meam stabis.* D. Hiero. Sicut angeli stant in conspectu Dei quotidie videntes faciem illius. phrasis Hebraica est. Idem autem significat, ac si dicat, eris mihi charus. Chald. Paraph. coram me ministrabis. *Et si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris.* hoc est, si te ipsum mundaueris ab omni inquinamento. vel si dederis operam, vt conuertas electos, & à reprobis separes, vel ex impijs iustos feceris: accidet tibi, vt ego prædixero tibi. vel, euenient quæ dixeris, ac si ego dixissem. vel, propheta meus electus tu eris, per quem quasi per os meum ego populo ventura annuntiabo, & voluntatem meam alijs manifestabo. Diuus Hieronymus, meis præceptis copulaberis, de quibus, Lex Domini immaculata cōuertens animas. *Psal. 18.*

Vel

Vel, os pro eloquio & sermone. Eris ergo sicut eloquia mea, de quibus. Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum septuplum. Chald. Paraph. si reuocaueris impios vt sint iusti, voluntatem verbi mei implebis. *Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos.* D. Hiero. Debent ipsi imitatores tui esse, & non tu eorum. Chald. Para. Obedient ipsi verbis tuis: & tu non teuertēris, vt erres post eos. Vel, conuertantur: hoc est, fac vt qui recesserint à legibus Dei, tibi acquiescant: & ne acquiescas illis. Vel, insurgēt aduersum te: tu verò non cedes illis. *Et dabo te populo huic in murum arcum.* quasi dicat. Hæc tanta constantia vt mecum semper perseueres, neq; acquiescas vlla ratione impijs hominibus, ex dono meo tibi cōtinget: id meo auxilio munitus facies. Sic in principio libri. Dicamus ergo cum D. Hiero. Vtinā Dominus præstet & nobis, non sedere in concilio ludentium, & eorum qui futura non cogitant: nec aduersis cedere, sed semper Dei sententiam formidare, & dicere cum propheta, Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum. Gaudeat igitur in presenti tempore nequaquam concilium sapientium, sed arcanū secretumq; ludentium. Mihi adhærere Domino bonum sit: ponere in Deo spem meam, saturari opprobrijs & Iudicis mei expektare sententiam. quæ, cum finis aduenerit, opere monstrabit omniæ tristitiam, & amaritudinem in ita aquarum fluentium pertrāsisse.

Psal. 72.

ARGUMENTVM.

Iudeorum calamitatem prædicit: & idolorum cultum, & legis Dei contemptum tantæ calamitatis causam ostē

sam ostendit. Prædicit captiuitatem Babylonicam, & populi liberationem ab ea, & Gentium uocationem.

CAP. XVI.

Factū est verbum Domini ad me dicens: 2 Non accipies uxorem, & non erūt tibi filij & filia in loco isto. 3 Quia hæc dicit Dominus super filios et filias, qui generātur in loco isto: & super matres eorum quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac. 4 Mortibus agrotationum morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinum super faciem terræ erunt: & gladio & fame consumentur, & erit cadaver eorum in escam volatilibus cæli, & bestijs terræ. 5 Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conuiuij, neq; vadās ad plangendum, neq; consolēris eos: quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. 6 Et morientur grandes, & parui in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incidēt, neque caluitium fiet pro eis. 7 Et non frangent inter eos lugenti panē ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre. 8 Et domum conuiuij non ingrediaris, vt sedeas cum eis, & comedas & bibas. 9 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris vocē gaudiij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ. 10 Et cum annuntiaueris populo huic omnia verba hæc, & dixerint tibi, † Quare loquutus est Dominus super nos omne malū † Supra: grande istud: quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrū? 7. 26. quod peccauimus Domino Deo nostro? 11 Dices ad eos, Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & seruerūt es, & adorauerūt eos: & me dereliquērunt,

†Sup. 3, querunt, & legem meam non custodierunt 12 Sed & vos peius operati estis, quam patres vestri. ecce enim ambulat unusquisque post prauitatem cordis sui in mali, ut me non audiat. 13 Et eiecistis vos de terra hac, in terram quam ignoratis vos, & patres vestri: et seruetis sibi dijs alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

†Inf. 23, 7. 14 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra, Venit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: 15 sed, Venit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, et de vniuersis terris ad quas eiecisti eos: & reducam eos in terram suam quam dedi patribus eorum. 16 Ecce, ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & post haec mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, & de caernis petrarum. 17 Quia oculi mei super omnes vias eorum: non sunt abscondita a facie mea, et non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis. 18 Et reddam primum duplices iniquitates, et peccata eorum: quia contaminauerunt terram meam in mortuicinis idolorum suorum, et abominationibus suis impleuerunt hereditatem meam. 19 Domine fortitudo mea, et robur meum, et refugium meum in die tribulationis: ad te Gentes venient ab extremis terrae, et dicent, Verum mendacium possederunt patres nostri, vanitatem quam eis non profuit. 20 Nunquid faciet sibi homo deus, et ipsi non sunt dii? 21 Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, et virtutem meam: et scient quia nomen mihi Dominus.

EXPLANATIO.

I factum est verbum Domini ad me, dicens. Non accipies uxorem, et non erunt tibi filij et filiae in loco isto. Prohibetur Propheta uxorem accipere, ut non solum verbis, sed & factis futura calamitas

tatem denunciaret: sicut infra iubetur agrum emere ab Hanameel, quod significaret reducendos ex captiuitate, & iterum reuersuros Iudaeos in terram suam. Per locum istum, Anathoth, vel totam terram Iudaeae intelligere possumus. Aperta est litera. *mortibus agrotationum morientur*. Septuaginta. In morte morbofa morientur. Chald. Paraph. morte agrotationum famis morientur. In Heb. mortibus agrotationum. pestilentiam intelligit D. Hiero. *In sterquilinum*. Septuaginta. in exemplum. *Ne ingrediaris in domum conuiuij*. Septuaginta. ne ingrediaris in choros eorum. Chal. Paraph. in domum conuiuij. Vox Hebr. מרצעח marzeach, luctum significat. Sed & nonnulli Hebraeorum conuiuium significare aiunt, D. Hiero. de conuiuij, quod praeparari solebat in exequijs mortuorum lugentibus, intelligit: quod Graeci *πρὸς εὐχὰν* vocant, & a nostris vulgo appellantur parentalia, eo quod parentibus iusta celebrentur. Vide infra in hoc capite. Sic in prouerbis. Date siceram mœrentibus, & viam his qui amaro sunt animo. Praecipitur ergo Prophetae, ait D. Hieronymus, ne vllum de populo consoletur, ne se misceat inimicorum Dei conuiuijs, ne iusta celebret super funeribus defuactorum: aliud est enim mori communi lege naturae, aliud Dei occidisse sententia. Theodoretus. Admonet Prophetam Dominus, ne letetur cum lætantibus, nec doleat cum dolentibus. *neque consolaberis eos*. sub. ciues tuos, vel Iudaeos. Septuaginta. ne lugeas eos. Chal. Par. nec contristeris cum eis. Vox Hebr. נאנוד, à verbo נוד nud, quod mouere significat, & consolari lugentem, & compati, & condolere, quod condolentes mouere solet caput. *abstuli pacem meam*, felicitatem, & prosperitatem

& prosperitatem omnem: nam & vox Hebr. hæc omnia significat. id magis explicat, cum subiungit, *miseri cordias, et miserationes*. primum, beneficentiæ affectum, secundum, commiserationis affectum, iuxta proprietatem Hebraici sermonis significat. *Et non se incident, neq; caluitium fiet pro eis* hoc est, nullo exteriori signo pro sequentur honore mortuos. D. Hierony. Mos hic fuit apud veteres, & vsq; hodie in quibusdam permanet Iudæorum partibus, vt luctibus incidant laceratos, & caluitium faciant: quod etiam Iob fecisse legimus. Incidere se, & facere caluitium super mortuū, prohibitum erat in lege. Vide Deut. 14. Nihilominus ritum gentiū imitantes id faciebant Iudæi: quod tamen minimè facturos esse dicitur, propter malorum cumulū, & mortuorum multitudinem: & quia qui mortē effugerēt, tot essent calamitatibus premēdi, vt fæliciores essent iudicaturi mortuos, quàm viuentes. *Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum*. Diximus suprā de conuiujs mortuorum. Concordant cum nostra litera translatio Septuaginta, & Chal. Par. qui frangens eis, habet. subaudi, panem. In Heb. non est dictio, panem. Santes Pag. ita trāsfert ex Heb. Et nō extendent se super luctum ad consolādū eos super mortuo. Alij. Non expandent (manus) gratia luctus. id est, non expandent manus propter illos mortuos, luctus indicandi gratia, ad consolandum vnumquemq; superstitē propter mortuū. Vox פָּרַסוּ אֶפְרַסוּ, pro qua nos, frangent, habemus, est à verbo פָּרַס paras, quod frāgere significat. Porro עָבַל ebel & luctū, & lugentem significat, variatis punctis: sicq; nostra litera cōsonat eū hebraico textu, subaudiēdo panem

panem: quod noster interpres expressit. *Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ*. Nulla mentio fiet de nuptijs, neq; de alijs quę gratam hominibus vitam reddere solent: omnia planctu & mœrore plena erūt. Cum quis peccat, auferitur ab eo omne gaudium, omnisq; lætitia, de qua Apostolus. *Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete. Vox sponsi & vox sponsæ*. de qua scriptum est, *Qui habet sponsam, sponsus est*. Repudiata enim anima à cælesti spōso tanquam adultera, non iam vocat eam Christus sponsam, neq; potest ipsa Christū sponsum vocare, à quo recessit. Sed & cessant iucūdiffimi illi spirituales amplexus, quibus Christus animam se diligētem amplectitur: de quibus spōsa. *Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et, Dilectus meus mihi, & ego illi. Et. Qui adhæret Deo, vnus spiritus fit cum eo*. Sic etiam repudiata synagoga propter suam incredulitatem, cessauit vox sponsi, & sponsæ: non enim ampliùs sponsa dicitur, neq; spōsum habet Deū, nisi ad Christū conuertatur. *Et cum annunciaueris. &c.* Prædictorum malorum causam esse dicit idolorum cultum, & cōtemptum legis Dei. *Quia dereliquerūt me patres vestri*. Derelinquunt patres Deum, & ambulant post Deos alienos, quādo q̄ alijs præsunt in Ecclesijs, ab obseruatione diuinorum mandatorum recedunt, & ventrem Deum suum constituunt, & avaritiæ, & luxuriæ studēt, quibus seruire dicuntur: à quo enim quis vincitur, eius & seruus est. *Sed et vos peius operati estis*. Puniantur propter patrū peccata, quibus grauiora commiserunt. Patribus & maioribus peccantibus, quid aliud

Phil. 4. a.

Ioan. 3. d.

Cāt. 2. &

8.

1. Cor. 6.

Philip. 3.

2. Pet. 2.

aliud expectari potest, nisi vt filij & subditi peiora faciant? Vide supra Cap. 7. & Cap. 11.

Et seruietis ibi dijs alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. In Hebr. non dabo vobis misericordiam. Septuag. & Chald. Paralegunt, vt habet nostra litera. Dicitur autem, nō daturum Deum misericordiam, quia inimici eorum apud quos erunt captiui, non miserebuntur eis, neq. cessabunt eos affligere: quod expressit noster interpres, transferens, *qui non dabunt vobis requiem.* Chaldai. Paraphra. seruietis ibi populis colentibus idola die ac nocte, qui non erunt vobis misericordes. Semel à Domino derelicti faciunt ea, quæ nō cōpetunt, vt vadant post desideria cordis sui mali: de quo exeunt cogitationes pessimæ: & idcirco de Ecclesia separantur, vt vadant in terram longinquam, quā nec ipsi, nec patres eorum nouerāt, priusquam peccarent: vt ibi seruiāt dijs alienis, hoc est, erroribus varijs

Non dabunt vobis requiem. Inuenietis requiem animabus vestris, ait Christus: quē qui deserunt, requiē non habent: sic enim ipsi confitentur, *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. Propterea ecce dies venient, dicit Dominus.* Prædicat populi liberationem à captiuitate: quæ sub Zorobabel, & Iesu pōtifice, & Esdra ex parte completa est. quod quidem beneficium adeò eximiū futurum dicit, vt obliuioni tradatur præ huius magnitudine beneficiū illud liberationis ab Ægyptiaca seruitute. Quod si de sola liberatione à Babylonia captiuitate sit sermo, profectò non maius hoc fuit beneficium, quā liberatio ab Ægyptiaca seruitute, quæ tot mirabilibus facta est, & sexcenta millia hominū absq. mulieribus & paruulis liberata sunt. *Non dicent, viam Do-*

minus

minus qui eduxit etc. Hoc est, cū iurare voluerint: nā, *Vnius* Dominus, formā iurandi erat. Vel, Non laudabunt Deum commemoratione beneficij liberationis ab Ægyptiaca seruitute, sed commemoratione huius noui beneficij. Chald. Paraph. Non erunt ultra narrantes potentiam Domini, qui ascendere fecit filios Israel de terra Ægypti: sed erunt narrantes potentiam Domini. &c. Obseruat hic Diuus Hieron. quod cū hic dicatur, *de vniuersis terris ad quas eieci eos*, quod nequaquam Cyri temporibus completum est, sed vltimo sine complebitur: consequens est, pertinere hanc prophetiam ad conuersionē Iudæorum ad Christū, de qua Apostolus. Postquam subintrauerit plenitudo gentium, tūc omnis Israel saluus fiet. vt per terrā, spiritualiter Ecclesiam intelligamus datam patribus, hoc est, Apostolis. Sed & a terra Aquilonis, hoc est peccati, quod calore gratiæ destituit, in terrā nostrā, patriam scilicet cælestem quā amisimus propter peccatum, reducit, & reducet electos suos Deus de vniuersis terris: quod maius est beneficium, quā eduxisse Iudæos de Ægyptiaca seruitute, vel de captiuitate Babylonica. *Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus.* Ad literam loquitur de Chaldæis, qui Iudæos in captiuitatem adegerunt. Sed in spiritu loquitur de Apostolis, & Apostolicis viris, qui tam ex Iudæis, quā ex gentibus innumeros ad Christū adduxerūt, & semp adducūt. Cōparat ergo ciues Ierusalē piscibus, Chaldæos piscatoribus, quasi dicat. Excitabo Chaldæos ad uerius urbē, & cingēt illā obsidione quasi reti, & ciues illius capiēt. Cōparat etiā eosdē Chaldæos venatoribus, qui Sedechiā, & milites eius in fugā verfos, tāq.

Roma. II.

Aa 4

feras

feras quę metu venatorū fugiūt, & se huc atq; illuc
cipiūt, venati sunt de omni mōte & de omni colle, &
de cauernis petrarū, vbi se receperāt. Chal. Para. Ecce
ego mandabo populis occisoribus, dicit Dñs, vt occi
dāt eos: & post hæc mandabo multis venatoribus, vt
venētur eos ab omni mōte, & ab omni colle, & de ca
uernis petrarū. Sed & piscatores Chaldeos, & vena
tores Romanos interpretari possumus. Apostolos
porrò hominum piscatores fuisse manifestum est ex
verbis Christi, quibus eos ad Apostolatū vocauit, di

Mat. 4.

Mar. 1. b.

cens, Venite post me, & faciam vos fieri piscatores ho
minum. Qui etiam, vt omnia consonarent, piscatores
erant: & à piscium piscatione, ad hominum spiritua
lem, & mirabilem piscationē vocati sunt. Sic & Euan
gelij prædicationem Christus comparat reti, dicens.

Mat. 13 f

Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, &
ex omni genere piscium congreganti. Sed et venato
res fuerunt Apostoli, & illorum successores, qui per
omnem terram discurrentes venati sunt homines ex
montibus & collibus superbiæ, vt humiles facti Chri
sto manus darent, nō in se ipsis, sed in eo in quo solo
salus est, fiduciam habētes: extrahentes eos ex cauer
nis errorū, in quibus veluti in densissimis tenebris ver
sabantur: vt lucem mundi Christum intuerentur,

Joan. 8. b.

qui ait. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris; sed
habebit lumen vitæ: et Euangelicæ veritatis mirabili
luce perfunderentur, vt virtutes eius annunciarēt, qui
eos de tenebris vocauit in admirabile lumē suum. In
qua quidem cælesti venatione illud supra modū mi
rabile est, quòd agni humiles & māsueti, inermes, om
nium iniurijs expositi, venati sunt lupos, tumidos, su
perbos

1. Pet. 2.

perbos, elatos potētia, diuitijs, carnis sapientia, sed &
truculentos, & sanguinarios. Vnde & Christus cū eos
ad huiusmodi venationē destinaret, Ite, ait. Ecce ego *Luc. 10.*
mitto vos, sicut agnos inter lupos. A Domino factū *Psal. 117.*
est istud, & est mirabile in oculis nostris. Videāt ergo
pastores Ecclesiæ, quorum hoc est munus, vt piscato
res & venatores animarum sint, qua rationē huic offi
cio incumbere debeant, si animarum lucra amant.

Quia oculi mei super omnes vias eorum. Hoc est, video illo
rū studia, neq; me latent eorum scelera, propter quę
statui in hostium suorum manus eos tradere. *Et reddā
primum duplices iniquitates, & peccata eorum.* Illud *primitū*

referendum est ad id, quod superius prædixerat, *Et re
ducam eos in terram suam,* quasi dicat, primitū illos dig
nis flagellis puniam pro peccatis suis, ne sibi iusti vi
deātur: deinde misericorditer cum illis agam. *Leuit. 26.*

Leui. 26.

Donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum
suorum, & donec erubescat incircuncisa mens eo
rum: tunc orabunt pro impietatibus suis, & recorda
bor fœderis mei. Quod autē *duplices iniquitates* ait, pec
cata patrum, & filiorum intelligit: de quibus superius
dixerat, *Quia dereliquerunt me patres vestri: sed &
vos peius operati estis, quā patres vestri.* Sic *Leui. 26.*

Propter peccata patrū suorum, & sua affligentur. Alij
ad peccata in Deum, & in proximum referunt. Theo
doret. Quasi plenus humanitate vltionem peccatorū
appellat duplicationē: non enim secūdū iuris normā
& rationē pares persoluerunt pœnas. Videtur allude
re ad id quod *Leuit. 26.* habet. Sin autē nec sic obedie
ritis mihi, addā correptiones vras septuplū propter
peccata vestra. Et deinde addam plagas vestras vsq;
in septu

in septu

in septuplum propter peccata vestra. Et iterum percutiam vos septies propter peccata vestra. Septuag. non habent, primùm, sed in Hebræo habetur. Chald. Paraph. ita habet, & reddam secundis sicut & primis iniquitates eorum, & peccata eorum. In Heb. pro eo quod nos habemus *duplices* est dictio מִשְׁנַיִם misneh, quæ duplum significat. Sed idem est dicere, reddam duplum iniquitatis pro iniquitatibus eorum, quod duplices iniquitates eorum, ut habet nostra litera. Sic & Deuter. 17. habetur. In Heb. scribet sibi duplum legis huius. quod idem est, quod scribet sibi duplicem legem hanc. *In moribus vicinis idolorum suorum*. In Hebr. in cadauere abominationum suarum. Sed idola abominationes vocat scriptura, ut 3. reg. 11. Intelligit autem de hominibus, & animalibus, quæ idolis imolabantur. *Dominus fortitudo mea*. Prædicat gentium vocationem, quam prævidens Propheta exultat in spiritu. Deum autem robur suum, & refugium vocat, quod potentiam suam manifestam fecerit in debellandis hostibus nostris, demone, peccato, & morte, & tuendo suos. Vnde Maria virgo in Cantic. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Sed & Christus Dei virtus est, ut ait Diuus Paulus, sine quo omnis hominum fortitudo imbecilla est, ad quem nobis est confugiendum, ut ab hostibus protegamur. Hic est ille fortior, sed & fortissimus, qui fortem armatum custodientem atrium suum vicit, & vniuersa arma eius in quibus confidebat, abstulit, & spolia eius distribuit. *Ad te gentes venient ab extremis terra*. Chald. Paraph. Ad famam potentiae tuae populi venient a finibus terræ. Nonnulli hæc de Gentibus, quæ audita Dei fama qui Iudæos in terram suam

Luc. 1. e.

I. Cor. 1.

Luc. 11.

suum reducerat, abiectis idolis ad Dei veri cultum accesserunt, & populo Dei adhaeserunt, intelligunt. Sed multo melius de conuersione gentium ad Christum intelliguntur: quamuis neque hunc sensum rejiciamus, ita ut conuersio hæc, quæ tunc facta est paucorum, adumbratio esset quædam conuersionis innumerarum gentium ad Christum, quam in spiritu prævidit propheta. *Verè mendacium possederunt patres nostri, & vanitatem, quæ eis non profuit*. Mendacium & vanitatem vocat idolatriam, quæ & mendaces ac falsi dii coluntur, & spem suam collocant homines in ligno & lapide, quæ prodesse non possunt. Vel mendacium & vanitatem vocat Deos mendaces & fallaces. *Nunquid faciet sibi homo Deos, & ipsi non sunt dii?* hoc est, cum Dei sit homines facere, nequaquam autem fieri ab alio, qui fieri potest, ut dii ab hominibus facti sint dii? *Idcirco ego ostendam eis per vicem hanc manum meam*. Idem est cum eo, quod superius dixit, *Et reddam primùm duplices iniquitates & peccata eorum*: sicut enim superius cum reductionem à captiuitate prædixisset, subiunxit, *Reddam primùm iniquitates & peccata eorum*: sic hic cum prædixisset eandem liberationem, vocando Deum fortitudinem, & robur, & refugium in die tribulationis, subiungit, *Idcirco ego ostendam eis per vicem hanc manum meam*, hoc est, vindictam meam, quam manu & potentia mea faciam: quasi dicat, priusquam misericordiam experiantur, sentient iustitiam meam. Vel hac vice ostendam manum meam: deinde ostendam brachium, quum per Romanos perdam. *Et scient quia nomen mihi Dominus*. hoc est, quod sum rerum omnium auctor, & conditor, cui omnia deseruiunt

uiat, quiq; præstare possum quod comminatus sum: & quem noluerunt beneficientem agnoscere, puniẽtem saltem cogentur cognoscere. Chald. Para. Prop-
 terea ego annuncio eis hoc tempore: ostẽdam eis ultionem meam, & plagam potentie meæ: & scient, quia nomen meum est Dominus. D. Hiero. de Christo interpretatur, qui manus, id est virtus Dei est, quasi dicat. In hac vice ostendam manifestẽ, & non vt prius in vmbra, & in imagine, & vaticinio futurorum virtutem meam, Christum scilicet meum: vt postquã cognouerint, sciant nomen meum, audiantq; à filio, Pater manifestavi nomen tuum hominibus. Theodoretus similiter ad tempus Euangelij prophetiam hanc refert: potentiam autem interpretatur, qua per abiectos, & pauperes homines procuraturus erat conuersionem gẽtium. De hac manu Propheta. Emitte manum tuã de alto, eripe me & libera me de aquis multis. Et dexteram tuam notam fac, quam & brachium vocat Isaias, dicens. Et brachium Domini cui reuelatum est? D. Paulus ait de Christo, Qui prædestinatus est filius Dei, hoc est, declaratus & manifestatus est esse filius Dei, in virtute, hoc est, ex signorũ & miraculorum potentia. Sic hoc in loco nomen יהוה iehouah, ponitur, quod soli Deo tribuitur: nã Christus & Dei virtus, & verus Deus est.

ARGUMENTVM.

De Iudeorum pertinacia. Non esse fiduciam collocandã in hominibus, sed in Deo, qui & cordium scrutator est. Orat Propheta auxilium Dei implorans. Sãctificationem Sabbathi præcipit.

CAP. xvij.

¶ CAP. XVII.

BECCATVM Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorũ, & in cornibus ararum eorũ. 2. Cum recordati fuerint filij eorũ ararũ suarũ, & lucorũ suorum, lignorumque frondentũ in montibus excelsis, 3. sacrificantes in agro: fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis. 4. Et relinqueris sola a b hereditate tua, quam dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, vsque in æternũ ardebit. 5. Hæc dicit Dominus, * Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachiũ suũ, & à Domino recedit cor eius. 6. * Erit enim quasi myrica in deserto, et non videbit cõuerterit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto in terra salinis ei inhabitabili. 7. Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia eius. 8. * Et erit quasi lignũ quod transfertur super aquas, quod ad humorẽ mittit radices suas: et non timebit, cum venerit æstus. Et erit foliũ eius viride, et in tempore siccitatis nõ erit sollicitum, nec aliquãdo desinet facere fructũ. 9. Præuuum est cor hominis, et inscrutabile: quis cognoscerit illud? 10. * Ego Dominus scrutans cor, et probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suã, et iuxta fructũ adinventionũ suarũ. 11. Perdix fouit quã nõ peperit: fecit diuitias, et non in iudicio: in medio dierum suorum derelinquet eas, et in nouissimo suo erit insipiens. 12. Solutũ gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ. 23. Expectatio Israel Domine, omnes qui te derelinquũt, confundentur: recedẽtes à te, in terra scribentur: quoniam dereliquerũt venã aquarũ viuẽtũ Domini. 14. Sana me Domine, et sanabor: saluũ me fac, et saluus ero: quoniam latus mea tuus. 15. Ecce

*succen-
distis. 3.

MS Hie-
ro. H. G.

*Isa. 30.
2, 31, 1.

*Inf. 48.

Inf. 48. 6

*Psal. 1.
3.

*omniũ
9. MS.

Hiero.
sup om-

nia H.
G. C.

*1. Reg.
11, 7.

P. 1, 7, 10.

15 Ecce ipsi dicunt ad me, Vbi est verbum Domini? Veniat. 16 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis. Quod egressum est de labijs meis, rectum in conspectu tuo fuit. 17 Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis. 18 Confundantur qui me persequuntur, et non confundar ego: paucant illi, & non paucam ego: induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione conterere eos. 19 Hæc dicit Dominus ad me, Vale, & sta in porta filiorum populi per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur, & in cunctis portis Ierusalem: 20 & dices ad eos, Audite verbum Domini reges Iuda, et omnis Iuda, cunctiq; habitatores Ierusalem qui ingredimini per portas istas. 21 Hæc dicit Dominus, Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi: nec inferatis per portas Ierusalem. 22 Et nolite eicere onera de domibus vestris in die sabbathi, & omne opus non facietis: sanctificare diem sabbathi, sicut præcepi patribus vestris. 23 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam, ne audirent me, et ne acciperent disciplinam. 24 Et erit: si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis huius in die sabbathi: & si sanctificaveritis diem sabbathi, ne faciatis in eo omne opus: 25 Ingredientur per portas civitatis huius reges & principes, sedentes super solium David, & ascēdētes in curribus et equis, ipsi & principes eorū, viri Iuda, & habitatores Ierusalem, & habitabitur civitas hæc in sempiternum. 26 Et veniēt de civitatibus Iuda, et de circuitu Ierusalem, et de terra Benjamin, et de cāpestribus, et de motuosis, et ab Austro, portantes holocaustum, et victimam, et sacrificium, et thus, et inferent oblationem in Domum Domini. 27 Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem sabbathi, et ne portetis onus, et ne inferatis per portas Ierusalem in die sabbathi: succendam ignem in portis eius, et devorabit dominus Ierusalem, et non exstinguetur

EXPLA.

EXPLANATIO.

RECCATVM Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum. In Prophetis non est quærenda verborum, rerumq; consequentia: sed prout illis spiritus suggerebat, facile ab vno ad aliud transibant. Sic in nostro Ieremia videre licet: nunc cōminatur, nunc consolatur, nunc populi peccata recēfet, nunc Dei beneficia commemorat, nunc Christū annunciat, nunc gentium conversionem prædicit, nunc arguit, nunc orat, nunc lamētatur. In hoc autē potissimum incumbit, ut obstinationem & pertinaciam Iudeorum ostendat, ut hanc Deum veluti nolentem sequi coegisse doceat. Peccatū ergo Iuda indelebile esse ait, neq; ab illorū cordib' euelli posse, veluti si stylo ferreo in vngue adamantino scriptū esset. Duo his verbis significat, & Iudeorū in peccato pertinaciā, & certā deñitāq; vindictā: ut nequaquā De' traditur' esset obliuioni illorū peccata. Quod autē ait, in vngue adamantino, non sic exponendum est, ut in adamante scriptum intelligamus: nam adamas ferro minimè cedit: sed vngue, hoc est, stylo adamantino: ut dicat, peccatū Iuda scriptum esse stylo ferreo, & stylo adamantino exaratum super latitudinem cordis eorū. Rab. Kim. ait stylum dictum esse vnguem, quod eo non secus ac vnguibus sculpatur. Sed אמיר, pro quo nos adamantis legitimus, durius & robustius ferruna exponit. Sātes Pag. transfert, stylo ferreo, & stylo adamantino. Sed & Chal. Paraph. ita habet. Peccata domus Iudæ scripta sunt stylo ferreo, & vngue adamantino sculpta super tabula cordis eorum. Diuus Hierony. primo modo

modo exponit, & vnguem adamantinum vocari ipsum lapidem adamantinum, ob nitorem & leuitatē, vt absque vllō impedimento scribi in eo possit stylo ferreo, vt dura iāquit ferri materia scribat in duriori tabula adamantina, & duret quod scriptum est in perpetuum: quod & de peccato contra Christum commissio exponit, iuxta illud quod ipsi dixerunt, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Theodoretus. Nihil potentius conscientia, in qua scilicet confixæ litteræ sunt solidæ, quicquid homines mentiantur: frustra igitur te iustum iactas, vel ab alijs prædicaris, cum peccator sis; nam peccatum tuum scriptum portas in corde: ibi legit Deus, qui cordium est scrutator. *Et in cornibus ararum eorum.* aras intelligit, in quibus idōlis sacrificabant: quæ cum sanguine sacrificiorum, quæ dijs immolabantur, infectæ essent, peccatum in illis scriptum dicitur. Lyra, quod in cornibus ararum scriberentur idolorum nomina, quasi dicat. Neque tu potes peccatum tuum excusare, cum scriptum illud habeas in corde: neque potest non esse manifestum omnibus, cum aræ ipsæ clament. *Cum recordati fuerint filij eorum ararum suarum, et lucorum suorum, lignorumque frondentium in montibus excelsis, sacrificantes in agro.* subaudi, recordabuntur peccatorum patrum suorum: vel cognoscent patres suos iustè punitos, qui in agro sacrificabant. Chal. Para. duas illas voces, sacrificantes in agro, coniungit cū subsequētibus: sic enim habet. Pro eo pcolūt idōla super mōtes in agro, substātiā vestrā, & omnem domū thesaurorū vestrorū direptioni tradam in peccatis. Sic etiam Sep. qui pro eo quod nos habemus, sacrificantes in agro, habet ipsi. O inōrane

in cam.

in campo diuitias tuas, & omnes thesauros tuos direptioni dabo. Priorem partem ex Heb. nonnulli sic transferunt, Vt reminiscuntur filiorum suorum (ita) ararum suarum, quasi dicat. vt iucunda est recordatio liberorum charissimorum, sic gratæ sunt illis aræ eorum. Sed nostra litera consonat textui Hebraico. sic & Santes Pag. Vbi tamen nos habemus, *lignorumque frondentium*, in Hebræo est *hy hal*, præpositio, quæ iuxta, & in, & super, & ad, significat. vnde transferre possumus, iuxta, vel ad lignum frondosum, vel in ligno frondoso, pro lignis, vt lucos lignorum frondentium significare velit: Sententia est eadem: qui enim recordatur lucorum lignorum frondentium, recordatur lucorum & lignorum frondentium. Pro eo autem quod nos habemus, *sacrificantes in agro*, Santes Pag. ex Heb. ita transfert, montane in regione; & connectit cū sequentibus, *Opes tuas, omnes thesauros tuos in direptionem dabo: vt alloquatur Iudam, quasi dicat. O Iuda, qui soles versari in montibus, vt illic colas idōla, in regione hac tua omnes opes tuas, & thesauros tuos prædæ exponam hostibus.* Vox Hebræa *harari*, montanum significat. Noster interpret per montanum, intellexit sacrificantem in mōte, que madmodum Chald. Paraph. interpretatur, ideo sensum attendens transtulit, sacrificantes: & quia iam præcesserat, in montibus excelsis, dictionem hanc sacrificantes coniunxit cum præcedenti, in montibus excelsis: duæ autem ille dictiones *in agro*, possunt cū sequentibus connecti, nempe fortitudinem tuam. &c. Possumus ergo hac ratione exponere literam nostram iuxta textū Hebraicum. *Cum recordati fuerint, id est*

Bb   quia

quia recordati sunt filij eorum ararum suarum, & lucorum suorum lignorum frondentium, in montibus excelsis sacrificantes: ipsi, nempe filij, patrum iniquitatem imitati: propterea ego in agro, vel regione fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem hostibus dabo. Vox Heb. **חַיַל** chail, pro qua nos fortitudinem habemus, fortitudinem, & opes significat. *Excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis*. hoc est, dabo excelsa tua, omnem nempe gloriam tuam, & quidquid excelsum te facit, in direptionem hostibus in vniuersis ciuitatibus tuis, & finibus tuis propter peccata tua: vel propter peccata quæ committis in omnibus terris tuis. Septuaginta. *Excelsa tua in peccato in omnibus terminis tuis*. Idem est sensus: quamuis & possit hic esse sensus. *Excelsa tua in peccato sunt, cum scilicet ibi idóla colas in omnibus terminis tuis*. Chaldaei. Paraphra. connectit cum superioribus, substantiam vestrá & omnem domum thesaurorum vestrorum direptioni tradam in peccatis, quibus coluistis idóla in omnibus terminis vestris. Santes Pag. ex Hebræo transfert, connectendo cum superioribus, vt facit Chaldaei. Paraphra. propter peccata excelsorum tuorum, quæ sunt in omnibus confinibus tuis. Vox Hebræa **בָּמוֹת** bamoth, excelsa significat, & vt plurimum in sacra scriptura significat aras in excelsis cōstructas dijs dicatas, quamuis etiam significet cuiusuis rei sublimitatem atque celsitudinem. Possumus etiam literam nostram hac ratione exponere, vt cum superioribus orationem hanc coniungamus. *Dabo in direptionem thesauros tuos propter excelsa tua peccata in vniuersis finibus: hoc est,*

est, propter peccata in excelsis tuis commissa in omnibus finibus tuis, vt transpositio sit prepositionis propter. *Et relinqueris sola ab hæreditate tua*. Santes Pag. ex Hebræo. Et remissio erit in te ab hæreditate tua, quasi dicat. Præceperam tibi, vt septimo quoque anno agros incultos & sabbathizantes relinqueres, quod tamen tu facere neglexisti, neq; terræ dare requiem voluisti: quare terra dabit tibi quietem: abducêris enim in captiuitatem, vt non possis terram colere. Vox Heb. **וַעֲמַתְתָּ** vesamattah, & dimittêris, vel relinquêris significat: quia tamē sequitur **וְנָתַתְּ** vbecca, hoc est, in te, Santes Pag. transtulit, remissio erit in te: Possumus tamen transferre ex Heb. ad literam, & relinquêris in te ab hereditate tua, quam phrasim Hebraicæ linguæ optimè noster interpres explicauit sermone latino dicens. *Et relinquêris sola ab hæreditate tua*. Chald. Paraph. Et adducam hostem super terram vestram, eritq; desolata sicut in anno remissionis: & tunc faciam vindictam iudicij, donec transigrare vos faciam de hæreditate vestra, quam dedi vobis. *quoniam ignem succendisti in furore meo, vsq; in æternum ardebit*. hoc est, quia iram meam prouocasti, quæ te comprehendet: fecisti, vt iratus vindictam de te sumerem. ignis pro vindicta. Chal. Para. Quia spiritus vr̄s fortis sicut ignis egressus est à facie mea in ira, vsq; in seculum residebit. Pro *in æternum* in Heb. est **עוֹלָם** holam, quæ dictio seculum, perpetuum, æternum significat; interdum significat tempus longum: nonnunquam tempus vitæ alicuius, aliquando tempus vsq; ad annum iubilæi, vel spatiū illud tēporis ab aliquo notabili tēpore & insigni ad aliud etiā notabile

& insigne. sonat etiā diurnitatē, & durationē, temporis homini absconditam. Est enim à radice verbi חַיְהָלָם, quod latere, abscondere, & occultare significat: hæc omnia facillè distinguet locorum circūstantia. Hinc facillè est conuincere Iudæos de ceremonijs legis, quòd eas obseruari iussi sint in perpetuum, cūm per Christum suo tempore abrogandæ essent: & vox Hebræa non semper perpetuitatem significat. Quòd autem D. Hieronymus in Epistola ad Galatas notat חַיְהָלָם holam, cum vau æternitatem, sine vau, tempus finitum significare, non ita esse innumera loca sacræ scripturæ passim ostendunt. sunt qui ex Hebræo deductum velint latinum, olim, quòd de præterito & de futuro sicut Hebræū holam, dicitur. In hoc loco, in æternum, potest significare tempus æternum: impij enim in æternum cruciabuntur igne illo ab ira Dei accensi, qui nunquam extinguetur. Et Iudæi impœnitentes puniti sunt amissione terræ, quam Deus velut hæreditariam dederat patribus eorum, & punientur in æternum æterno igne. Sicq; sententia hæc optimè in peccatores omnes quadrat. Quoniam ignem succendisti in furore meo, vsque in æternum ardebit. Dum peccas, ignem iræ Dei accendis; qui eò magis accenditur, quòd diutiùs in peccatis perseueras: ardebit in æternum, nisi lachrymarum pœnitentię profluuium illum extinguere curaueris. Hoc est quod Diuus Paulus dicit. Tu autem propter duritiam cordis tui, & impœnitens cor thesaurizas tibi irā in diē vindictæ. *Hæc dicit Dominus, Maledictus homo qui confidit in homine.* Id propter Sedechiā dicit, quòd consilius de rege Aegypti defecerat à Nabuchodonosore re

Rom. 2. 5.

sore rege Babylonis, & nequaquam fiduciam in Deo collocabat, à cuius cultu defecerat, & totus idololatriæ erat deditus cum reliquo populo. Sed in vniuersum de Iudæis & de omnibus alijs, qui relicto Deo spem suam in homine, in diuitijs, in potentia, principum fauore, & quacunq; alia re extra Deū collocant. Nequaquā autem hic prohibemur fiduciam collocare in Beata Virgine, & in Sāctis, & in nostris operibus, eo modo quo Catholica Ecclesia docet: nō enim in sanctis fiduciā collocamus, vt à Deo recedam⁹; sed vt per ipsos auxilium Dei impetremus, qui solus auctor est salutis nostræ. Sic in operibus nostris fiduciā collocamus, qua ratione à diuina gratia procedunt, & illi innituntur. *ponit carnem brachium suum.* Hoc est, robur suum constituit carnem, hominem nempe. idem est quòd confidere in homine. Brachium pro robore & potentia, quòd in brachio robur sit; & caro pro homine, & pro terrenis & fragilibus rebus. *Erit enim quasi myrica in deserto.* In Heb. חַיְהָלָם harhar, myricam aut iuniperum significat: est autem genus humilis virgulti, vnde illud Virgil. humilesq; myricæ. cuius duæ sunt species, satiuæ, quæ Tamarix vocatur à Plinio lib. 13. cap. 11. altera syluestris, de qua hic loquitur. Comparatur igitur ille qui gratia Dei destitutus est, myricæ in deserto, quòd vilis admodum sit & abiectus, nullūq; fructum Deo & cælo dignum afferat, cælesti destituitur imbri, segregatusq; à iustorum consortio sit. *Et nō videbit cum venerit bonum.* bona scilicet illa, de quibus Propheta, Credo videre bona Domini in terra viuentium. idem est ac si dicat, nihil habebit prosperum. nō videtur, quòd nō habetur. Hispanè dicimus, *no se vera*

Psal. 26.

mas bien, no vera mas bien por su casa. Alij de myrica intelligunt, & per bonum, imbrem: quasi dicat, quemadmodum myrica in deserto caelesti imbri priuatur, sic ille qui à Deo recedens fiduciam in homine constituit, caelesti gratia. *Sed habitabit in siccitate in deserto in terra falsuginis & inhabitabili.* Infelicia omnia intelligit. Obserua hæc tria, quæ in regione peccati inueniuntur, & priuationem diuinæ gratiæ consequuntur, siccitas nempe; sterilitas, quod per terram falsuginis vel falsam intelligitur; & segregatio à Dei & sanctorum consortio: ex

Ioan. 15. a. siccitate sterilitas, quia sine me nihil potestis facere,

2. Cor. 3. & Sufficientia nra ex Deo est; ex sterilitate separatio: Omnem palmitem non ferentem fructum tollet eum,

Luc. 13. b. & sterilis ficulnea succidi præcipitur. pro siccitate, in Heb. est in plurali in siccitatibus, hoc est magna in siccitate. Magna sanè siccitas, vbi neq; cogitare aliquid boni possumus, quod Deo & caelo dignum sit. Non quod sufficientes simus. aliquid boni cogitare ex nobis, ait Apostolus. *Benedictus vir qui confidit in Domino.* Ponitur hic nomen יהוה, Iehouah, quod soli Deo conuenit, vt in solo eo collocandam esse fiduciam, tâquã in auctore salutis nostræ intelligamus; quod solus ipse sit יהוה, Iehouah, qui est, & à quo omne esse manat, in quo, & per quæ omnia sunt, & sine quo deficiunt. *Et erit Dominus fiducia eius.* Idè est. *Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit aestus, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, neq; aliquando desinet facere fructum.* Pulchra Antithesis. Confidentia in homine, relicto Deo, siccitatem secum adfert, sterilitatem, segregationem à Deo, & sanctorum consortio. Confidentia

tia autem in domino aquarum abundantiam, quæ omnem caloris & siccitatis iniuriam propulsent, fertilitatem, & hæc in Dei & sanctorum consortio; id quod significat, cum ait, *transplantatur.* In deserto enim non est qui plantet, neq; qui transplantet. Hic autem est pater caelestis agricola, qui plantat, qui colit. Dei plantatio estis, Dei agricultura estis. Et, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus caelestis, eradicabitur. qui palmitem ferentem fructum purgat, vt abundantiorè ferat fructum. sunt & ministri, qui plantant & rigant. Ego plantaui, Apollo rigauit. Sed neq; qui plantat aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: ideo in Domino confidit, & Dominus est fiducia eius. *quasi lignum.* non iam humilis myrica, sed proceræ arbor, quæ non tantum fructus Deo gratos ferat, sed vmbra sua ab æstu defendat, in cuius ramis aues cæli requiescant, & nidos constituent, vt nõ sibi soli profit, sed multis, *quod transplantatur.* Verbum Hebr. יהוה sathal, de arborum plantatione & transplantatione dicitur. Non autem absq; mysterio, *quod transplantatur,* transtulit noster interpres, vt significaret nos quidem ex prima nostra plantatione steriles arbores esse; nascimur enim filij iræ. Quidquid autè boni in nonis est, ex transplantatione nobis cõtingere, hoc est, non ex generatione, sed ex regeneratione. Vnde Christus ad Nicodemum. Nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Et nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sãcto, non potest introire in regnum Dei. Et dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate

1. Cor. 3.
Mat. 15. b.

Ioan. 15.
1. Cor. 3.

Ephes. 2.

Ioan. 3. d.

Ioan. 1.

viri, sed ex Deo nati sunt. Renascimur per baptismū, & transplantamur à regione & deserto peccati in Ecclesiam, paradysum Dei manu plantatum, vbi magna est aquarum copia, diuinorum nempe charismatum, quibus ligna continud irrigantur, vt æstum, & siccitatem non timeant: tētationes intellige, persecutiones,

Rom. 8. e.

& quæcunq; alia mala, quæ quidem omnia diligentibus Deū cooperantur in bonum. Quis nos separabit à charitate Dei? &c. Et, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. *Et erit folium eius viride.* Prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: vt sancta sint & opera, et verba. *Et in tempore siccitatis non erit sollicitum.* Omnem enim sollicitudinem projiciūt in Deum, quoniam ipsi cura est de eis. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. super aquam refectiois educauit me. Sed in nouissimo illo die, quando homines arescent præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient vniuerso orbi, illis dicitur. Respice, & leuate capita vestra, quoniā appropinquat redemptio vestra. *nec aliquando desinet facere fructum.* Quibus dictū est. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis. Sed & istæ

Mat. 16.

sunt illæ oues, de quibus dicitur. Omnes gemellis foetibus, & sterilibus nō est inter eas. Caritas enim magna operatur, vbi est. *Pravū est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud?* quasi dicat. Difficile est dignoscere, quis in Deo speret: cum multi sint, qui Dei cultores exteri⁹ apparent, quorum cor longè est à Deo: sed licet id hominibus sit difficile, nequaquam Deo, qui corda scrutatur, cui omne cor patet, & omnis volūtas loquitur.

Rom. 12.

Vnde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

I. Pet. 2.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Psal. 22.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Luc. 21. f.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Ioan. 15. c.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Caus. 4. a

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Psal. 7.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Psal. 7.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Psal. 7.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

Psal. 7.

Ynde Psalmista. *Scrutans corda & renes Deus.* Septuag.

tuaginta. Profundum cor super omnia, & homo est: quis cognoscet eum? Chaldaei. Paraphra. dolosum est cor præ omnibus, & validum est: quis cognoscet illud? In Hebræo. *קָרָב* hachob, hoc est, deceptium, versutum, versipelle, fraudulentum, à verbo *קָרָב* hachab, quod est seducere, decipere, supplantare, dolosè & callidè & astutè agere. hæc omnia comprehendit noster interpret transferendo, *prauum*. In Heb. nō est dictio hominis, sed pravū est cor præ omnibus, aut super omnia, vt habet etiam Septuagin. & Chald. Paraph. sed cum sermo sit de hominis corde, maioris claritatis gratia noster interpret adiunxit dictionē, hominis, subintellectā. *inscrutabile*. in Hebr. *וְנִסְיָ* veanus, hoc est, & validum, durum, grauitè affectum, deploratū, quod nullus valeat illud cognoscere: vnde optimè noster interpret *inscrutabile* transtulit. ab eadem radice fit *וְנִסְיָ* enos, quod hominem significat. Inde est, quod Septuag. transtulerunt, & homo est. *Ego Dominus scrutans cor & probans renes.* idem supra Cap. II. p. renes, affectus, cogitationes, & intima quæq; hominis intellige. Probare autē dicitur De⁹, hoc est, examinare, explorare. *qui do vnicuiq; iuxta viā suam, & iuxta fructū adinventionū suarum.* via, pro studijs; fructus adinventionum vel studiorum, opera ipsa sunt. *Perdix fouit, quæ non peperit fecit diuitias & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens.* Docet nequaquam collocandam esse fiduciam in diuitijs malè partis, quod in medio tempore relinquuntur immatura morte, qua adueniente insipiens fuisse conuincitur, qui eas congregauit, tanquam qui breuia putauit perpetua, & nouissima non prouidit.

Septua-

Septuag. clamauit perdix, congregauit quæ non peperit. quod exponit Theodor. de perdice mansuetificata, quæ utitur venatores, vt suo clamore alias vocet, vt decidant in casses: congregat ergo eas, quas non peperit. Chald. Paraph. sicut perdix, quæ congregat oua, quæ non sunt sua; & fouet pullos, qui eam non sunt secuturi. Vox Heb. דגל dagal, congregare, & colligere significat. quia tamē auis sub alis congregat oua, vt foueat, noster interpres trāstulit, fouit. Perdixis hæc dicitur esse natura, vt oua alterius perdixis furetur, & eis incubet, foueatq;: cumq; foetus adoleuerit, auolare ab eo, & alienum parentem relinquere: tales esse dicit diuites qui aliena diripiunt, & per rapinas, & fraudes, & vsuras conuerrunt pecunias. Hæc de Iudæis dicuntur, qui spem in diuitijs collocabant, & quas Babylonij dirapturi breuē erant. Theodoretus de rege Babylonis intelligit. Simile habes Haba. 2. Væ ei qui multiplicat non sua, vsquequo? & agrauat contra se densum lutum. Nunquid non repente cōsurgent, qui mordeāt te, & suscitabuntur lacerātes te, & eris in rapinam eis. *Et non in iudicio.* Chald. Paraph. præterius. *in dimidio dierum.* hoc est, quando illis frui debebat. Sic in parabola à Christo proposita de diuite, cum diceret, Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare, audiuit. Stulte hac nocte animam tuam repetent: quæ autem parasti, cuius erunt? *Solum glorie altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ.* quasi dicat, Est qui iudicet eos, qui cum aliorum iniuria diuitias congregant, Deus nempe, qui solum suum gloriosum, & excelsum à principio habet, vnde omnia intuetur, cælum nempe: quiq; locū sibi elegit

Luc. 12.

elegit in terra, nēpe locum sanctuarij nostri, ob eāq; rem decet nos maiori studio iustitiā colere, qui Deū habeamus inter nos habitātem. Sic in Psal. Dominus *Psal. 10.* in tēplo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius. oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum. Et, De cælo respexit Dominus, *Psal. 32.* vidit omnes filios hominum. de preparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terrā. Chal. Paraph. Ultio fiet de eo à facie eius, cuius maiestas habitat in folio gloriæ suæ, in cælis excelsis à principio, è regione domus sanctuarij nostri. Septuagin. solum gloriæ exaltatum à principio sanctificatio nostra. De sanctuario loquitur, arca nempe testamenti: vnde dicebatur Deus sedere super Cherubin, hoc est super propitiatorium, quod erat super arcam inter duos Cherubin. Dicitur autem exaltatum à principio, hoc est, ex quo data est lex. Theodoretus qui superiorē orationem de Rege Babylonis intelligit, similiter verba hæc *solum gloriæ altitudinis*, vel exaltatum, vt ipse legit, ad eundem regem refert: quasi dicat, prinitus est etiā folio. Quod reliquum est, *à principio locus sanctificationis nostræ*, vel vt ipse legit, sublimis sanctificatio nra, ab initio loci sanctificationis nostræ, sic exponit. Tu autē Dñe sanctificatio nostra, splendor loci nri sempiternum habes imperiū. *Expectatio Israël Domine.* quasi dicat. Et tu Domine, qui nobiscū habitare voluisti, expectatio es populi Israëliti: in te spem nostrā collocamus, non in diuitijs, nō in Ægyptiorum aut aliarum gentium auxilio: non iam ab alio, nisi à te solo salutem expectamus. *omnes qui te derelinquunt confundentur.* hoc est, qui te derelictio, in alio extra te fiduciā collocant

collocant, confundentur à spe sua, fallent eos vana illorum spes, *recedentes à te in terra scribentur*. hoc est, non in celo, in libro vitæ ubi iusti scribuntur, quasi futuri heredes cælestium bonorum, quibus dicitur, Gaude te & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. quod in terra scribitur citò deletur. Sic brevis est impiorum gloria. Perijt memoria eorum cum sonitu. In memoria autem æterna erit iustus. Quod in terra scribitur, conculcatur: sic gloria impiorum erit in conculcationem, & lutum. Chal. Para. Et impij qui transgrediuntur verbum tuum, futurum est vt cadant in gehennam. *quoniam dereliquerunt Venam aquarum viuentium Dominum*. Idem supra Cap. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuentis, hoc est, perpetuò manantis. Chal. Paraph. cuius aquæ non deficient. Nunquã suis deest Deus. Etenim vniuersi, qui sustinent te, non confundentur. Quis sperauit in Domino, & confusus est? confundentur autem omnes, qui adorant sculptilia, & qui spem suam in illis, & in bonis quibuscunq; caducis collocant, quæ sunt veluti cisternæ dissipatæ, quæ nõ valent continere aquas.

Sana me Domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero. Prouidentia tuæ me totum committo, à te vno sanitatem & salutem expecto: quam si decreueris dare, absq; vlla mora ea mihi continget, & quidem abundantissimè, plusquàm desiderare possim. Multi medici in Euāgelio Hemorroisam curare studuerant, quæ omnem substantiam suã erogauerat in eos: & tamẽ à nullo curari potuit, nisi ab eo, qui verus est medicus,

Mal. 4. & cuius sanitas in pennis eius. Quoniã virtus de illo
Luc. 6.c. exibat, & sanabat omnes. Quod autem ait, sana me,
ad cor

ad corpus referri potest: *saluum me fac*, ad animam: totum enim hominẽ curat cælestis iste medicus. Vnde & aiebat, Mihi indignamini, qui totum hominem saluum feci. *quoniam laus mea tu es*, hoc est, in quo, & de quo gloriari soleo: non in diuitijs, nõ in viribus meis, non in hominibus, ideo confidenter à te salutem expecto, & exposco. Vide an laus tua Deus sit: tũc enim securè dicere poteris, Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero. *Ecce ipsi dicunt ad me. Vbi est Verbum Domini? Veniat.* hoc est, quare non venit? quomodo non videmus opere impleri, quod in nomine Domini locutus es. Hac ratione insultabant Prophetæ impij homines, & dũ differēbat Deus vindictam, mendacem existimabant prophetiam. Chal. Paraph. Ecce ipsi dicunt mihi: vbi est, quod prophetaisti in nomine Domini? confirmetur nunc. *Et ego non sum turbatus te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis.* Hoc est, quantumuis viderẽ vindictam tuam differri, & impij homines mihi insultarent, nequaquam turbationem aliquam animi propterea passus sum: sed constanti semper animo fui, cùm te pastorem, & ducem haberem, neq; vitam longiorem, vel prospera quæq; huius seculi desideravi: cuius rei tu testis es, tu nosti. Septuagin. Ego autem non laboravi sequens post te. Chald. Para. Ego autem nõ sum cunctatus super verbum tuum, vt non prophetarem eis: vt conuertã eos ad timorem tui: & diem malam, quam tu adduces super eos, non desideravi. In hunc sensum etiam interpretatur Theodoretus orationem illam, *& diem hominis non desideravi*. hoc est, etsi mihi perspectum esset, quòd dolere nescirent, eos in calamitatẽ labi nolui.

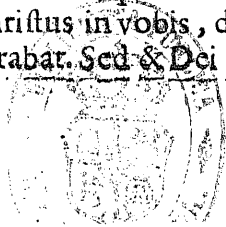
non sum turbatus, in Hebræo, *אני* affi, hoc est, festinaui, & etiam angustijs affectus sum. Quidam. Quum tamen ego non fuerim sollicitus, vt essem pastor post te, quasi dicat. Quāuis Iudæi lacerent prouinciā meā, tu tamen nosti, quod non inuaserim illam, & quod non intruserim me, vt essem propheta. sunt enim prophetae secundi pastores à Deo: vnde, post te, dixit. Sanctes Pag. Et ego non elongaui me ipsum, vt essem pastor post te. Sed id alijs minimè placet, quod verbum Heb. semper accelerationem significet propriè, metaphoricè autem, arctationem: quod qui acceleret, in stet, & vrgeat. possumus ergo iuxta Hebr. ita ad literā transferre. Et ego non acceleraui à pastore post te. id quod in hunc sensum possumus interpretari. hoc est, non sunt moti pedes mei, vt à te pastore recederem, constanter sequutus sum te pastorem. & hac ratione eadem est sententia cum nostra vulgata editione. *Qui diem hominis.* In Heb. *אני* anus, id est doloris, afflictionis, contritionis: eisdem literis mutatis punctis cōstat vox *אני* enos, quæ hominem significat. Septuag. hominis, translulerunt, vt habet nostra litera. Cōstat ab initio Hebraicam linguam punctis caruisse, adiecta autem esse à Rabbinijs, vt non tanta fides illis sit adhibēda. Per diē verò hominis longiorem vitā, vel prospera quæq; huius seculi intelligere debemus: dies enim hominis dicitur ille, in quo prosperè agit, potens est, opratis fruitur. sic D. Paulus. 1. Cor. 4. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, hoc est, à potentia & sapientia huius mundi: nihil timo quod vos de me iudicetis, aut potētissimi & clarissimi quiq; huius mūdi. Felix ille, qui dicere potest,
diem

diem hominis non desiderauit: ita vt huius rei Deū testē habeat. Hęc summa pfectio est, qua omnia vt ster cora reputātur, vt Christū lucrifaciamus. Id Moyses iā grandis effectus facit; grandiu enim hæc res est, negis se esse filium filia Pharaonis, magis eligens affligi *Heb. II. e* cū populo Dei, quàm tēporalis peccati habere iucunditatē. *Quod egressum est de labijs meis, rectū in conspectu tuo fuit.* hoc est, quod tibi rectū visum est, loquutus sum: quod tu inspiraisti, prædixi. Vox *rectū*, non est in Heb. neq; habent Septuag. neq; Chald. Para. Sed noster in terpres veluti subintellectam expressit. nam, in conspectu tuo fuit, idem est, quod rectum & bonum tibi visum fuit, placuit tibi. Qui diem hominis non concupiscit, quod rectum est in conspectu Dei loquitur, neq; quærit hominib⁹ placere, nisi in bono. Sic Apostolus qui omnia vt ster cora reputabat, neq; multum curabat iudicari ab humano die, An quæro, (dicebat) *Gal. I. b.* hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus nō essem. Pseudoprophetae, qui diem hominis desiderabant, loquebātur placentia, sic pseudo Apostoli, & pseudo magistri prurientes auribus. *Non sis tu mihi formidini spes mea in die afflictionis.* Ne per mittas me propter verbum tuum in periculo verari, vnde mihi formidandum sit, cū in te spem meam collocauerim tēpore afflictionis. Sep. Nō fias mihi in alienationē, parcens mihi in die mala. quod ita interpretatur. D. Hiero. Ne parcas mihi in præsentī seculo quod malum est: sed redde mihi iuxta peccata mea, vt requiē habeā sempiternā. Chal. Para. Non sit mihi verbū tuū in interitū, fiducia mea es tu in tēpore tribulationis, Vox Heb. *אני* mechitah, pauorē, formidincm,

dinē & cōtritionē significat. *Cōfundatur qui me persequitur, & non confundar ego, paucant illi, & nō paucam ego: induc super eos diem afflictionis, et duplici cōtritione conterere eos.* hoc est, qui me persequūtur conatib⁹ suis, excidāt: ipse vero insidiarū victor euadā. Tu interim, sicut p me prēdixisti, adducito super eos afflictionem & calamitatē, & conterere eos fame & gladio: vel *duplici*, hoc est, alia post aliā, idest multiplici. Id spiritu prophetico dicit futura p̄nunciāns, potius quā mala imprecās. Duplex est contritio, dum perdit Deus corpus & animā in gehennam, & vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. & p̄na damni & sensus, quibus impij afficiuntur in die afflictionis, in die irē & calamitatis & miserię. *Hac dicit Dominus ad me. Vade, & sta in porta filiorum populi mei, per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur, & in cunctis portis Ierusalem: & dices ad eos. Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iudaea, cunctiq; habitatores Ierusalem, qui ingredimini per portas istas. Quoniam verba tua audire contēnunt, neq; ad te veniūt, vt requirāt, quę sit sentētia Dei: tu perge, quō ipsi cōuenire solent, & p̄dica ibi, vt etiā nolentes audiant, neq; vlla apud eos remaneat excusatio, quōd ideo non fecerint, quia non audierint. P̄dica verbū, in sta opportunē, importunē. sic illum facere oportet, qui lucra animarū desiderat. Medicus egroto phrenesi laboranti etiam nolēti pharmacum porrigit. sic mater paruulo filio respuenti, vi aperto ore, cibum infundit. Ne dixeris, ipsi viderint: ego paratus sum docere, si voluerint audire. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formeretur Christus in vobis, dicebat ille qui totus charitate flagrabat. Sed & Dei clementiam admirare,*

2. Tim. 4.

Gal. 4.

rare, qui tot modis obstinatū populum reuocare ad se nitebatur. *In porta filiorum populi mei.* hoc est, in porta omnium frequentissima, ad quam p̄cipuē conuenire solent ciues Ierusalem iuris causa: in portis enim iudicia exerceri solebant. *Hac dicit Dominus, custodite animas vestras.* Hortatur ad obseruationē sabbathi. Custodite, inquit, animas vestras ab omni culpa, legem Dei obseruando: Nam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. & quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, & plagæ eius non est sanitas, & dentes eius dentes leonis interficientes animam. In Hebræo ad litteram. Circumspecti estote in animabus vestris, vel propter animas vestras. idem est sensus. vel super animas vestras, vt maius studium adhiberi debeat in custodiendis diuinis legibus, quā in custodienda vita. Qui sabbathum non seruabant, p̄terquam quod legem violabant, videbantur inficiari Deum conditorem esse cæli & terræ: huius enim contemplationis causa sabbathum in primis erat institutum, sicut sub Euangelio dies dominica in memoriam resurrectionis dominicæ, quam negare videretur, qui dominicā diem obseruare nollet. Reliqua aperta sunt. Cū ergo nulla diuini cultus ratio haberetur, obseruatio etiam sabbathi negligebatur, quod manifestū erat impietatis argumentum: propter hanc causam de sola obseruatione sabbathi hīc meminit, quāuis & sub hac totius legis obseruationem comprehendat. *Ingre dientur per portas ciuitatis huius reges.* hoc est, vrb̄s hæc habebit reges de sanguine Dauidis, qui non sint alienigenæ, qui liberè in ea versabuntur, & omnes Iudæi in magno erunt honore, & omnium rerum abundantia

Psal. 10.
Eccli. 21.

Cc

perfruen

perfruentur. Prospera quæq; populo promittit, si sabbathum custodierit: quod si minus, aduersa omnia, calamitates, & vltimum exitiũ. *Holocausta*. In Hebræo הלח holah, à verbo הלח halah, quod ascendere significat. ascensionem vertere possumus: sic autem vocatur holocaustum, quod tota hæc oblatio super altare posita ascenderet concremata, et victimam. Hebræo זבח zenach, sacrificium, victimam, & hostiam significat. et sacrificium. Heb. מנחה minchah, munus, & sacrificium præcipuè vespertinum significat. *Inferent oblationem*. Verbum Hebr. תודה todah, confessionem significat, vel sacrificium in quo super victima confitebantur iniquitates suas. Annotat autē Rab. David, quod huiusmodi sacrificium non fiebat secundum ritum ac legem sacrificiorum pro peccato, quam habes Leuit. 7. quia comedebatur eodem die: alia enim erant pro singulis peccatis, hoc autem pro omnibus in vniuersum. Significat etiam laudem, celebrationē: quo nomine & genus sacrificij dicitur, quod qui offerebant, accepto beneficio Dei clementiam & benignitatem celebrabant gratias agentes. *succendam ignem*. Per ignem, vltionem significat: quæ etiam per ignem facta est, qui & portas, & palatia Ierusalē deuorauit.

A R G V M E N T V M

Exemplo figuli ostendit Deus in manu sua esse contemptores verbi sui posse perdere, eisdem autem respicientes reedificare. In dæorum obstinatio ostenditur, & illorum exitium prædicitur. conspiratio Iudæorum aduersus Ieremiam, oratio Ieremiæ contra aduersarios.

CAP. xviii.

CAP. XVIII.

Merbũ quod factũ est ad Ieremiã à Domino, dicens, 2 Surge & descende in domũ figuli, & ibi audies verba mea. 3 Et descendi in domũ figuli, & ecce, ipse faciebat opus super rotã. 4 Et dissipatũ est vas quod ipse faciebat è luto manibus suis: cõuersusq; fecit illud, vas alterum, sicut placuerat in oculis eius vt faceret. 5 Et factum est verbum Domini ad me dicens. 6 * Nunquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel? ait Dominus, ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. 7 Repẽte loquar aduersum gentem & aduersum regnum, * vt eradicem, & destruaam, & disperdam illud. 8 Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego poenitentiam super malo quod cogitavi vt facerem ei. 9 Et subito loquar de gente & de regno, vt edificem & plantem illud. 10 Si fecerit malum in oculis meis, vt non aucliat vocẽ meã: poenitentia agã super bono quod locutus sum vt facerẽ ei. 11. Nunc ergo dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, * Ecce ego fingo contra vos malum, et cogito contra vos cogitationem: * reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. 12 Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisq; prauitatem cordis sui mali faciemus. 13. Ideo hæc dicit Dominus, Interrogate gentes, Quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel? 14 Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut euelli possũt aqua erũpentes frigida, et destuẽtes? 15 Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, et impingẽtes in vijs suis, in semitis seculi, ut ambularet per eas in itinere nõ trito: 16 * vt fieret terra eorũ in desolationẽ, et in sibilũ semipiternũ: omnis qui præterierit per eã, obstupescet, mouebit caput

* Isai. 45.
9.
Rom. 9.
20.
* Sup. I.
10.

* Inf. 25.
5. 35. 15.
* Ion. 3.
8.

* Inf. 19.
8. 49. 13.

Cc 2 sum 50 13.

suum. 17 Sicut ventus vrens dispergã eos coram inimico, dorsum & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum. 18 Et dixerunt, Venite, & cogitemus contra Ieremiam cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote: neq; consilium à sapiente, nec sermo à propheta. Venite, & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad vniuersos sermones eius. 19. Attēde Domine ad me, & audi vocem aduersariorum meorum. 20 Nūquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animam meam? Recordare quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. 21 Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladij: fiant vxores eorum absq; liberis, & viduæ & viri earum interficiantur morte: iuuenes eorum confodiantur gladio in pralio. 22 Audiatur clamor de domibus eorum, adduces enim super eos latronem repente: quia foderunt foueam vt caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis. 23 Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne proptiteris iniquitati eorum: & peccatum eorum à facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

EXPLANATIO.

MERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino dicens, Surge, et descende in domum figuli, et ibi audies verba mea. Per omnes sensus, ait Diuus Hieronymus, ad iudicium & intelligentiam animi peruenitur: sed magis mente retinetur, quod oculis cernitur: propterea diuinus spiritus ex visis erudit Prophetam suum, vt eodem exemplo rei visæ, & quam quotidie cernere licebat, populum erudiret. Mira res, non in regis palatio, sed in domo figuli vult Deus vocem suam audiri. Nihil est, quod magis nos erudiat, quam lutum nostrum, vt non

vt non absq; mysterio luto super oculos posito Christus cæco visum restituerit. Noli ambulare in magnis, neq; in mirabilibus super te, quoniam puluis es, & in puluerem reuertēris: conditionem tuā attende: sciānt gentes, quoniam homines sunt. Versare frequenter in domo figuli, descende ad eam. Vt quid ascendis super te, vt cum illo deijciaris, qui dicebat, Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo? Et descendi in domum figuli & ecce, & ipse faciebat opus super rotam. Septuag. super lapides. Annotauit D. Hiero. eisdem literis, mutatis tamen punctis, constare nomen quod lapides, & rotam significat: nam אבנים abanim, lapides, אבנים abenim, instrumētum significat, super quo facit opus figulus: habet autē formā dualē, quia in nō nullis locis est instar duarū rotarū: vnde Rab. Ionah. scribit etiā num hodie tale instrumētum apud orientales duplici rota constare. Pulchrè super rotam, nam & lutum homo est, & hoc quod est humile & vile, in continuo motu est, vt constātiā nullam habeat: sed quasi flos egreditur, & conteritur, & nunquam in eodem statu permanet. Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat è luto manibus suis. D. Hiero. Hoc Dei agente prouidentia, vt manus artificis, dum nesciret, errore suo parabolam figuraret. Vide quā facilè dissipatur vas. Quæ est enim vita nostra? vapor est ad modicum parens. Habemus thesaurum in vasis fictilibus: & ecce thesaurus negligitur, & omnem nostram sollicitudinem, omne studium huc tantū cōferimus, vt fictilis vasis curam agamus: cū tamen scriptum sit. Et curam carnis ne feceritis in desiderijs. Cōuersusq; fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis eius, vt faceret. hoc est,

Rom. 9.

ex eodem luto fecit aliud vas, vt illi placuit. O homo (ait D. Paulus arrogantium hominum impudētiam retundens, qui disputare cū Deo volunt) tu quis es, vt respondeas Deo? Nunquid figmētū dicit ei qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadē massa facere aliud. quidem vas in honorem, aliud in cōtumeliam. Et id quidem potest facere Deus, sed nequaquam facit, nisi summa cum iustitia & æquitate: sustinet quidem vasa iræ apta sua propria duritia & impœnitentia in interitum, vt ostēdat diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam: ipse nempe, nullis etiam præuisis meritis, si quis ergo emundauerit se ab istis, erroribus nempe & iniquitatibus, erit vas in honorē sanctificatū, & vtile Domino ad omne opus bonū paratū. Ex hoc loco collige, quàm facile sit Deo resuscitare corpora nostra quantumuis dissipata: conuersus enim si figulus fecit vas alterū: quasi dicat, nullo negotio, eadē facilitate qua dissipatū est, imo maiori; quamuis in resurrectione non aliud corpus, sed idem quod fuerat, resurget: sed aliud ab eo quod iacet dissipatum. Sed &

I. Cor. 15.

feminatur corpus animale, resurget autē corpus spirituale, hoc est, spiritui simile: feminatur enim in corruptione, resurget autem in incorruptione. *Et factum est verbum Domini ad me dicens. Nunquid sicut figulus iste, non potero vobis facere domus Israel, ait Dominus? Ecce domus figuli facta est schola cælestis sapientiæ. vtinam multi eam frequentarent, vt seipsos agnoscerent, & totos diuinæ prouidentia committeret, vt cum Propheta dicerent. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum, vt discam mādā tua.*

Psal. 113.

hæc so

hæc sola nobis sit cura de reliquo, omnem sollicitudinem nostram in illam cælestē figulum proijcientes; *I. Pet. 5: quoniam ipsi cura est de nobis. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. Quæ est ergo hæc tāta nostra audacia, vt aduersus figulum insurgamus? sed quæ est ista tanta clemētia tua, mitissime Deus, patiens & præstabilis super malitiam, vt lutum aduersus te insurgens sustineas, portes in manibus tuis, conserues, ac protegas? Repente loquar aduersum gentem et aduersus regnum, vt eradicem, et destruam, et disperdam illud. si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam; agam et ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, vt facerem ei. Caue ne cogites vel Deū ignorare quæ euentura erant, cui omnia præsentia sunt, antequam fiāt: vel mutationem aliquam in Deo esse, cū ipse dicat, Ego Deus & non mutor: apud quem nō est transmutatio, nec vicissitudinis obūbratio. hoc est, neq; vmbra quidem mutationis. Cōminatur ergo Deus præsentem intuens iniquitatem, cui debetur supplicium: ideo autem comminatur, vt timore comminationis eius perterritus recedas ab iniquitate: quod si feceris, effugis iram, effugis pœnam: quoniam in peccatores respicit ira eius. Dedisti, ait Propheta, metuentibus *Psal. 59: te significationem, vt fugiant à facie arcus. Qui manifestè ait. Non enim voluntatis meæ est mors impij, Ezech. 18: sed magis vt cōuertatur à vijs suis, & viuat. quare moriemini domus Israel? Quod si pœnitentiam egeris, id quidem sciebat Deus futurum: sed quamdiu non facis pœnitentiam, comminatur, vt fugiens à facie arcus agas pœnitentiam. Repente loquar. Sep. ad summā loquar. Chald. Paraph. Tempore quodā loquar. Heb.**

Cc 4

927

regah, momentum, breuissimum tempus, repente etiam significat: nam absolute positum aduerbia-
 cit. D. Tho. id dictum exponit humano more: qui enim
 absq; premeditatione loquitur, dicitur repente loqui. sic
 Deus cum presentem tantum iniquitatem conspiciens,
 nulla habita ratione subsequitur poenitentiam, poenam
 comminatur, repente dicitur loqui. Sed & ea quae no-
 bis non cogitantibus eueniunt, repente dicuntur eue-
 nire: sic subito dicitur venire ira Dei. *Vt eradicem, & de-
 struam, & disperdam.* Vid. Cap. I. *agam & ego poenitentiam.*
 Humano more loquitur, quasi poenituisse videatur,
 quando poenam quam comminatus fuerat, non infert.
 Hic observa, nos quidem ita esse in manu Domini tam
 quam lutum, vt & liberum arbitrium habeamus: possu-
 mus enim & poenitentiam agere, & in peccatis perma-
 nere: sed id totum nostrum est, illud vero nequaquam
 nisi gratia Dei adiuti prestare possumus. Postquam con-
 uertisti me, egi poenitentiam. Et Conuerte nos Do-
 mine, & conuertemur. sed quia hanc Dei gratiam obla-
 tam respuere possumus, Conuertimini ad me, ait, &
 ego conuertar ad vos. *Et subito loquar de gente & de reg-
 no vt edificem, et plantem illud, si fecerit malum in oculis meis,
 vt non audiat vocem meam: poenitentiam agam super bono, quod*
locutus sum, vt facerem ei. Qui stat ergo, videat ne cadat:
 & tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.
vt edifice & plantem. Vide Cap. I. Obserua. Prius miseri-
 cordiam & clementiam commemorauit, posterius se-
 ueritatem, vt intelligas id magis illi cordi esse, vt bene-
 faciat, sed iniquitates nostrae sequere nolentem cogit.
 Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei. in eos qui-
 dem qui ceciderunt seueritatem: in te autem bonita-
 tem Dei,

Sup. cap. 3

I. Cor. 10.

Apoc. 3.

Rom. II.

tem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu ex-
 cidaris: sed & illi, si non permanserint in incredulita-
 te, inferentur: potens est enim Deus iterum inferere
 illos. Quod autem ait Apostolus, Sine poenitentia sunt
 dona & vocatio Dei. haec non de illis, quae presentem
 iustitiam respiciunt intelligenda sunt, sed de illis, quae
 iuxta aeternam Dei praedestinationem contingunt.
Nunc ergo dic viro Iuda & habitatoribus Ierusalem dicens.
*Hac dicit Dominus, Ecce ego frango contra vos malum, & cogi-
 to contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisq; a via sua ma-
 la, & dirigite vias vestras, & studia vestra.* Vide bonitatem
 Dei, qua ratione non iam timentibus, sed contemnan-
 tibus se dat significationem, vt fugiant a facie arcus.
 Tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuam. *Psal. 118.*
 Vtiq; tempus est faciendi, nec amplius expectandi, etiam
 cum primum in Deum peccas. Inexcusabilis enim es
 omnis qui peccas: sed longanimis est, patiens & mul-
 tum misericors, qui retractat cogitans vt non omni-
 no pereat, qui abiectus est. *Ego frango.* Alludit ad figulum.
 hoc est, ego cogito vos perdere propter peccata ve-
 stra. Sic per Isaiam, Facies pacem, & creans malum. Non
 quod per se malum est, sed quod patientibus malum
 esse videtur, re vera autem est iustitiam exercere, sce-
 lera punire, quod & diuinam decet iustitiam, & homi-
 ni in bonum cedit, si modo velit vel flagellatus respicere.
 & cogito contra vos cogitationem. Explicat magis quod
 dixit. frango malum, hoc est, cogito vos punire propter
 scelera vestra. *reuertatur vnusquisq; a via sua mala.* Ipse
 qui orandus erat, rogat; neq; continet in ira sua mise-
 ricordias suas. & dirigite vias vestras. hoc est, rectas faci-
 te, emendate vestram viuendi rationem. In Heb. bo-
 nas fa-

ibid.

Psal. 118.

Rom. 2. a.

Isai. 46.

nas facite vias vestras. et studia vestra. מַחֲלֵלֵי מַחֲלֵלֵי mahal lechem, a stiones, opera, conatus, studia significat. Vocatur autem studiū, teste Cicerone, animi assidua & vehemens ad aliquam rem applicata magna cum voluptate occupatio. *Qui dixerunt, desperauimus. post cogitationes enim nostras ibimus, et vnusquisq; prauitatem cordis sui mali faciemus.* Sic supra Cap. 2. Desperauit, nequaquam faciam. Septuagin. confortamur. Chald. Para. Auerſi sumus à cultu tuo. In Heb. וַאֲנִי noas, idest desperatū est, sub. cor nostrum. vel actum est, deploratum est, quū quis malo obrutus diffidit posse bene agere. Quidam dicunt verbum hoc completi fastidium, cōtemptum, & negligentiam, quasi dicat. Animus noſter abiecit spem in Deum. *Ideo hæc dicit Dominus, interrogate gentes. quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël!* Idem est hoc cum eo, quod in Cap. 2. habetur. Transite ad Insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factū est huiusmodi, si mutauit gens Deos suos. &c. Vide quōdā redactus erat populus Dei, vt gētes velit interrogati, & iudicium ferre de rebus suis, quasi dicat. ipsi meliūs cognoscent, quā populus hic malitia excæcatus. *horribilia.* Chald. Paraph. rem alienam admodū. In Heb. סַחַרְרִית saharurit, turpitudinem, vel turpe, foedum, horredam præ nimia foeditate & turpitudine, vt horreant aures audire. *Virgo Israel.* Chald. Paraph. cœtus Israël. Vocatur virgo, ait D. Hiero. ob cultum vnus Dei, quamuis vt corrupti essent idololatria, aliquando non ita fuit, & semper aliqui fuerunt in populo, qui idololatria infecti non erant, à quibus velut à præcipuis totus populus denominatur. Theodoretus.

tus. Virginem eam appellat, non quòd non sit intemperans, sed quòd formę det operam, & de pulchritudine gloriatur. Vel virgo dicitur, quia nondum in captiuitatem deductus erat: nam de duabus tribubus sermo est. vel ironice dictum est, vel per Antiphrasim, quemadmodum si quis insignem meretricem virginem dicat. nam superius meretricem vocauit Cap. 2. *Nunquid deficiet de petra agri nix libani? aut euelli possunt aque erumpentes frigide et defluentes? Quia oblitus est mei populus meus.* D. Hieronymus in huic sensum exponit. quomodo nix de Libani summitatibus deficere non potest: nec vllò, vt omnis liqueſcat, Solis ardore superatur, fluentesq; de montibus riui nequaquam siccantur in fontibus: sic meum nomen, quod per se stabile est atq; perpetuum, non poterit immutari: & tamen cum cætera naturæ ordinem seruent, populus meus oblitus est mei. quasi dicat, citiūs debuissent deficere niues de Libano, & exsiccari riui de montibus fluentes, quā deleri potuisset memoria mei ex animo populi mei, propter assidua beneficia, quæ à me in illum manant, cum nunquam cessem curam illius agere. Qua ergo ratione fieri potuit, vt mei obliuisceretur populus meus? Septuagin. Nunquid deficient de petra vbera, vel nix à Libano? vel declinabit aqua violenter vento sublata? quod ita exponit Theodoretus. Fōtes sine intermissione scaturiunt: Libanus semper habet niuem: aqua quæ fertur impetu, trita via fluit: isti verò viā legis deseruerunt, & mādatorū meorum apud eos nulla est mentio. Chal. Para. Ecce sicut fieri non potest, vt deficiat nix, quæ descendit super agros Libani, sic non deficient pluuie descendentes, & aquæ

aquæ fontis manantes, quia dereliquerunt cultum meum populus meus. aliquid videtur subintelligendum, veluti si dicas. Qui ergo fieri potuit, ut deficeret, & recederet à me populus meus. quia dereliquerunt. &c. Santes Pag. ex Heb. sic transfert. Nunquid relinquet de petra agri niuem Libani? Num relinquentur aquæ venientes, vel peregrinæ, frigidæ defluentes, quia oblitus est mei populus meus: quod ita exponitur. An deferere solet homo aquas manantes è rupe, quæ est in agro, aquas inquã, quæ proueniunt è niue libani, quæ per montium rimas percolantur? an aliquis relinquere solet aquas viuas & fluentes, quæ canalibus deducuntur in urbem? quasi dicat. Non. nam is esset demississimus, qui cum fontem habeat optimum apud se, aliò se confert ad aquas foedas & foetidias quærendas in suos usus. vt idem his verbis significare velit, quod supra Cap. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. &c. nam & in alijs sermo huius capituli cum sermone capituli illius conuenit, vt quod horrendum hinc dicit, & ibi, ob stupefcite super hoc, & interrogate gentes, & ibi, Transite ad Insulas. &c. Nostra interpretatio à veritate Hebraica non discordat: nam צר, iahazob, relinquet, significat; vnde possumus ex Hebræo sic transferre. Nunquid deficiet de petra agri nix libani? quod nostra habet litera. Possumus autem in alio sensu literam nostram interpretari hac ratione. Nunquid deficiet aqua manus è rupe, quæ est in agro proueniens è libano? subaudi, vt homo inde aquas non accipiat. Quod sequitur in nostra litera. *aut euelli possunt aquæ erumpentes frigidæ & defluentes?* In Heb. pro euelli possunt, est וּפְּרָצוּ, uinatfu, hoc est euellent, quãuis aliquãdo verbum hoc

hoc deferere significet propter viciniam cum verbo וּפְּרָצוּ natus, quod deferere significat. nam Teth & Tau sunt eiusdem exitus, & significantiæ, aiunt Hebræi. Pro *erumpentes* in Hebr. est זָרִים zarim, quod alienas, vel extraneas significat. est autè à verbo זָרַר zur, quod premere, & comprimere, & alienari significat: vnde & compressas transferre possumus: inde *erumpentes*, quod veluti compressa terra vel rupe erumpant. sicque nostra litera cum Hebraica consonat: & hanc secundam partem possumus sicut primam interpretari hac ratione. Nunquid euelli possunt, id est, facere vt non erumpant aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes, ex eodem nempe libano: quasi dicat, cur ergo aquam aliunde petet homo, vbi tanta est aquarum copia in his locis? Idem est sensus huius orationis & superioris. Nunquid deficiet de petra agri nix libani? *Frustra libantes et impingentes in vijs suis, et in semitis seculi, vt ambularent per eas in itinere non trito.* Explicat in quo reliquerint Deum, libantes nempe dijs alienis: & id quidem frustra absque vlla causa, & absque vlla vtilitate, cum inutilia prorsus essent idola. *impingentes*, ait, *in vijs suis*, hoc est, quas sibi inuenerunt, recta via relicta: vt non ambulare, sed impingere sit, & cadere: quas semitas seculi vocat, quia ab antiquo idola colere coeperunt: & iter non tritum vocat, quia patres illi antiqui Abraham, Isaac, & Iacob nequaquam vias has cognouerunt, sed in vnus veri Dei cultu constanter permanserunt. Septuag. in vanum adoleuerunt, & infirmabuntur in vijs suis, semitis sempiternis, vt ascendant semitas non habentes viam ad iter. sub. sed in precipitium. Vocem, sempiternis, ita interpretatur Theodoretus, quasi dicat ijs

vti perseverant. perpetuò per eas ambulare volunt. Santes Pag. ex Hebræo ita transfert nonnullis subintellectis. Frustra adolebunt, & impingere fecerunt eos (falsi Prophetæ) in vijs eorum (vt relinquunt) semitas longi temporis, vt perambulent semitas viæ non calcatae. hoc est, vt via regia & antiqua relicta, quam sequuti sunt maiores sui fideles & pii, irent per vias novas & non tritas. Eodem etiam sensu prædictam sententiam interpretatur Chaldeus Paraphrastes. In nulum usum accenderunt aromata, & errare eos fecerunt in vijs suis pessimis à semitis rectis, quæ à seculo sunt, vt ambularent in vijs non rectis, in semitis non stratis. Nostra litera cum Hebræa consonat nullo alio subintellecto: nam verbū Heb. יַשְׁלִיחַ, iacilū, impegit, & impingere fecerunt transterre possumus. nam licet verba in cōiugatione Hiphil sint trāsitiua, quæ in kal. erant neutra, nonnunquam etiam in Hiphil manent neutra. *Vt fieret terra eorum in desolationem, et in sibilum sempiternum: omnis qui præterierit per eam, obstupescet et mouebit caput suum.* Ecce quem peperit fructum Dei obliuio, & idolorum cultus, vt terra eorum redacta sit in solitudinem, & in miraculum omnium, sibilumq;: ita vt qui terram quondam, & urbem florentissimam viderint in desertum & cineres esse collapsam, admirentur & stupeant, & animæ confusionē gestu corporis indicēt. Vide 3. reg. 9. & in hoc eodem propheta. Cap. 19. *Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico: dorsum ei non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.* Hoc est, ad eum modum quo vêtus dispergit nubes, dispergā eos coram inimicis suis, vt dispersi nequaquam possint hostibus resistere, & me sentiēt ad-

uersum,

uersum in die calamitatis sue. *sicut vêtus urens.* In Heb. חַדִּים chadim, significat ventū, qui flat ab Oriēte. Quidam Typhonicum ventum, qui & Euro aquilo dicitur, esse credunt: sed Euro auster potius videtur, vt doctè colligit kymchi ex Psal. 78. vbi nos habemus. Trāstulit Austrum de celo, & induxit in virtute sua Africū. In Hebr. primo loco est חַדִּים chadim, secundo loco תֵּמַן teman, hoc est Auster. Est in terra Israël ventus hic rapidissimus, & ardētissimus: propterea noster interpretes *ventus urens* transtulit. Rab. David sic exponit hunc locum. Sicut ventus orientalis, qui est vehemēs, & dispergit quisquilias & alia minuta, sic dispergā eos coram inimico: quia autem illum fugiēt huc & illuc, ostendere dorsum & non faciē, est non exaudire, non se ostēdere propitium, sed aduersum & iratum: auertimus enim faciem ab illis, quos contemnimus, quos audire nolumus, quibus irati sumus. D. Hier. vsq; hodie sententia Dei permanet in Iudæos. In toto orbe dispersi sunt coram inimico diabolo, vel inimicis demonibus, & cū diebus ac noctibus in Synagogis Satanæ inuocent nomē Dei, dorsum & non faciē ostendit eis Deus, vt intelligant eū semper recedentē & nūquam ad se veniētem. Dies autē perditionis Iudaicæ omne tēpus est post passionē Saluatoris vsq; ad finē seculi: vt postquā subintraverit plenitudo gentiū, tūc omnis Israël saluus fiat. *Ei dixerunt, ventre et cogitemus cōtra Ieremiam cogitationes.* Hic cōspirationē Iudæorū cōtra se narrat: cogitare cogitationē cōtra aliquem, est machinari in malum contra illum. *Non enim peribit lex à sacerdote, neq; consilium à sapiente, nec sermo à Propheta.* id est. Sacerdotes habemus, qui nunquam delinunt legem

Rom. II. c

legem docere, & sapientes a quibus semper licebit cō-
filiū petere: neq; deerunt Prophetæ, qui sermones
Dei loquantur, quasi dicat. Non erit magna iactura, si
hic Ieremias perierit, & occidatur, quamuis Sacer-
dos, & sapiens, & Propheta sit. *Venite et percutiamus eū
lingua, et non attendamus ad vniuersos sermones eius.* Percu-
tere lingua, est aliquem accusare, aut per calumniam
alicuius nomen deferre. Chald. Paraph. Venite, & te-
stificemur cōtra eum falsa testimonia. Hæc in spiritu
de conspiratione Iudæorum contra Christum, cuius
& typum gessit Ieremias, intelliguntur. Vnde in Psal.

Psal. 2.

Quare fremuerūt gentes, & populi meditati sunt ina-
nia: astiterunt reges terræ & principes conuenerūt in
vnum aduersus Dominum, & aduersus Christū eius.
De qua etiam conspiratione habes Sap. 2. & in Euan-
gelio completum esse, quod per Prophetas prædictū
fuerat, licet intueri. *Attēde Domine ad me, & audi vocem
aduersariorum meorum.* Orat Ieremias, & diuinum auxi-
lium adesse sibi postulat contra aduersarios. Id Chri-

Luc. 23. e.

stus non fecit, sed pro crucifigentibus orauit: Sed &
proximus passioni dicebat Petro. An putas, quia non
possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi mo-
dò plusquam duodecim legiones angelorū? quomo-
do ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri.

Ioā. 10. d.

Et iterum. Nemo tollit à me animam meam, sed ego
eam pono à me ipso: vt videas, quantum veritas à ty-
po distet, & quam longo interuallo hic iustus noster
iustos omnes superauerit. *Nunquid redditur pro bono ma-
lum, quia foderunt foueam animæ meæ?* Hoc est, nunquid
reddi solet pro bono malum, quasi dicat. cū ego mul-
ta illis contulerim beneficia, quā fieri potest, vt malū

pro bo

pro bono mihi reddant, & vitæ meæ insidiētur? Fode-
re foueam, est necem struere, vitæ insidiari, metapho-
ra à venatoribus sumpta, qui scrobibus feras capiunt.
Sic Christus Iudæis volentibus eum lapidare dicebat. *Ioā. 10. f.*
Multa bona opera ostendi vobis, propter quod illo-
rum me lapidatis? *Recordare quòd steterim in conspectu tuo,
vt loquerer pro eis bonū, et auerterem indignationem tuam ab
eis.* Explicat magis quod dixerat, connumerans bona
& beneficia, quæ popularibus suis contulerat: cū in-
stantissimè pro illis Deum orasset, vt illis peccata di-
mitteret, & propitius illis fieret. Dictio, et, ponit pro,
id est. In Heb. non est, et, neq; in Septuagin. neque in
Chald. Paraph. Sed, vt auerterem iram tuam ab eis.
Hinc collige rem esse Deo acceptam pro proximis
orare. id enim se fecisse commemorat Propheta tan-
quam rem Deo gratam in argumentum iustitiæ tuæ.
Propterea da filios eorum in famem. Imprecatur mala ho-
stibus suis. vel potius, spiritu prophetico prædicit. Affli-
ge eorum filios fame. *Et deduc eos in manus gladij.* Chald.
Paraph. Trade eos in manus occidentium gladio. In
Heb. effunde, vel effundere fac eos per manus gladij.
id est gladio effundere fac sanguinem eorum. Eadem
est sentētia, quam apertius reddidit noster interpres.
Adduces enim super eos latronem repente. Chald. Paraph.
Cū adduxeris contra eos exercitus repente. Heb. 717
gedud, exercitum, turmam, globum militum, & latro-
nem significat. propriè turmam ad prædam excurrē-
tem ex militibus leuioræ armaturæ collectam ad fa-
ciendum excursiones & depopulationes, vbi robur
exercitus non est. Septuagin. latrones habent. *quia fode-
runt foueā, vt caperent me.* hoc est, vitæ meæ insidiati sunt.

Dd

vide

vide supra hoc eodem cap. id quod deinde magis explicat, cum ait. Tu scis omne consilium eorum aduer sum me in mortem. *Ne propitius iniquitati eorū, et peccatum eorum à facie tua nō deletur.* id est, semper esto huius sceleris memor, vt tandem illud punias. *fiat corrūtes in conspectu tuo.* Septuag. fiat infirmitas eorum coram te. idē est sensus. infirmitas enim corruere facit. Chal. Paraph. sint corruentes, & proiecti coram te. Hebr. מַכְרַחִים מִכְּפָלִים mucfalim, id est debilitati, deieci, corruentes. vel corruentes gladio. *In tempore furoris tui abutere eis.* Septuag. in tempore furoris tui fac in eis. id est, exple in eis iram tuam. Chald. Paraph. in tempore ultionis furoris tui vindictam sume ex eis. Hebr. in tēpore nasi vel furoris tui fac cum eis. sub. quod soles iratus face re. Sapē si propheta rationem tantū habuisset peccati contra se commissi, nō tot verbis ultionem expe teret, vir alioqui mitissimus, & qui humanitate & cō dolentia parem ex omnibus prophetis habuit nemi nem, vt de illo testatur Grego. Nazian. sed spiritu præ uidit, quæ Iudæi faciuri erant contra Christum, cuius se typum esse cognoscebat, & eodem spiritu præ nun ciauit mala obuentura Iudæis ob Christum Dei filiū verum Messia interfectum. Vnde per latronem, Ro manum exercitum intellige. Sic peccatum eorū nun quam deletur: nam licet Christus pro illis orauerit, cuius orationis virtute datum est illis tempus pœni tentiæ: tamen postquam tempus hoc præterijt, & illi in suo scelere perseverant, in aliorum exemplum pu niti sunt, & puniuntur.

A R G V M E N T V M

Prædicat

Prædicat Ierosolymitanum excidium ob cōtemp tum verbi Dei: cuius rei symbolum est dissipatio lague næ fictilis, quæ semel fracta restaurari non potest.

C A P. XIX.

M A C dicit Dñs, *Vade: & accipe lagunculā fili li testā à senioribus populi, & à senioribus sacer dotum. 2 Et egredere ad vallē filij Ennom, quæ est iuxta introitū portæ fictilis: & prædicabis ibi ver ba quæ ego loquar ad te. 3 Et dices, Audite verbum Domini re ges Iuda, & habitatores Ierusalem: Hæc dicit Dominus exer citiū, Deus Israël, Ecce ego inducam afflictionem super locum istum: ita vt omnis qui audierit illam, tinniant aures eius: 4 Et quod dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum: & libauerunt in eo dijs alienis, quos nescierunt ipsi & patres eo rum, & reges Iuda: & repleverunt locum istum sanguine inno centum. 5 Et edificauerunt excelsa Baalim ad comburendos fi lios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locu tus sum, nec ascenderunt in cor meum. 6 Propterea ecce dies ve niunt, dicit Dominus: & non vocabitur amplius locus iste, To pheth, & Vallis filij Ennom, sed Vallis occisionis. 7 Et dissipabo consilium Iuda & Ierusalem in loco isto: & subuertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, et in manu quæritum vniver sari nas eorum: et dabo cadauera eorum escam volatilibus cæli, et bestijs terræ, 8 Et ponam civitatem hanc in stuporē, et in fi bilum: omnis qui præterierit per eam, obstupescet, et sibilabit su per vniversa plagæ eius. 9 Et cibabo eos carnibus filiorū suorū, et carnibus filiarum suarū: et vnusquisq; carnē amici sui come det in obsidione et in angustia, in qua concludent eos inimici eo rum, et qui quærunt animas eorum. 10 Et conteres lagunculam*

*Sup. 18.

16.

Infr. 49,

13. & 50.

13.

vniver-

sas pla-

gas 4

M S. H.

Pro tex

tu faciūt

Hier. &

G.

D. 2

in scu-

in oculis virorum qui ibunt tecum. 11 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, Sic conteram populum istum & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli quod non potest ultra instaurari: & in Topheth sepelientur, eo quod non sit alius locus ad sepeliendum. 12 Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus eius: & ponam civitatem istam sicut Topheth. 13 Et erunt domus Ierusalem & domus regum Iuda sicut locus Topheth, immundæ: omnes domus, in quarum domatibus sacrificauerunt omni militiæ cæli, & libauerunt libamina dijs alienis. 14 Venit autem Ieremias de Topheth, quod miserat eum Dominus ad prophetaudum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum: 15 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce ego inducam super civitatem hanc, & super omnes vrbes eius vniuersa mala quæ locutus sum aduersum eam: quoniam indurauerunt cernicem suam, ut non audiræt sermones meos.

E X P L A N A T I O.

AEC dicit Dominus, Vade et accipe lagunculam figuli teste à senioribus populi, et à senioribus sacerdotum. D. Hier. Vult populum non solum auribus, sed oculis etiam doceri: magis enim mente retinetur, quod visu, quam quod auditu tantum ad animam peruenit. Adhuc vult Dominus in luto nostro versari, id enim plurimum nobis est necessarium. Sep. Vade, & posside doliū fictile testaceum. Chal. Para, vade, & eme tibi lagunculam testaceam figuli, Vox Heb. pro qua nos accipe habemus, acquirere, possidere, & emere significat. Pro lagunculā, in Heb. est בקבא bach buch. significat autem vas testaceum, vel vitreum aut ligneum, cuius os est angustum: sic appellatum, quod bibete aut propinare, aut fundere homine facit bac buc: ut cum etymologia sit cōiuncta onomatopœia. Hic brocal, lingua vulgari à senio-

à senioribus populi. Chald. Paraph. & tolles tecum de senioribus populi. sic Santes Pag. subaudiri vult, duc tecum. Hebr. מי, & pro מי, in præpositione ponitur, à, ab, de, ex, & cum significat. Cum dicat figuli, videtur quod ex domo figuli iussus sit Propheta lagunculam accipere, & non à senioribus: unde enim eam seniores ad manum haberent? Nisi hoc modo intelligamus, ut acceperit à figulo, & senioribus tradiderit, à quibus postea acceperit. aut cum senioribus ad domum figuli venerit, & ipsi vas illud acceperint, à quibus deinde Ieremias accepit. Aut accipe à figulo, e mentibus senioribus, ut sic accepisse ab illis dicatur qui precium dederant, ut & hoc significatione non careat: dissipatione enim lagenæ excidium illorum significauit, quod illi suis peccatis veluti precio comparauerunt, unde fructus adinventionum eorum dicitur. Et egredere ad vallem filiorum Ennom quæ est iuxta introitum portæ fictilis: et predicabis ibi verba, quæ ego loquor ad te. De valle hac vide supra Cap. 7. Ibi filios suos sacrificabant Iudæi idolo Moloch: ut congruè eodem loco ventura calamitas prænunciatur. Septuag. Egredieris in polyandron filiorum Ennom. Grecè autem πολυάνδρων locum significat, ubi multa sunt sepulchra. sic vallem illam vocarunt propter cadauera hominum, qui ibi idolis sacrificabantur. iuxta introitum portæ fictilis. Chald. Paraph. ante portam sterquilinij. Heb. Et exhibis ad vallem filij Hinnon, quæ ostio portæ fictilis vel solaris, sub proxima est. Santes Pag. Et egredere ad vallem filij Hinnon per ostium portæ fictilis. Heb. חרות cheres, cum Samech Solē significat, ab ardore & exsiccatione: inde חרות charsit, solaris vel orientalis. Hebr. חרות cheres, & hic habetur cum schin

cum puncto in sinistro cornu, testam, & fictile significat igne vel Sole coctum: nam cōuenit cum **כרס** cheres, & vicinę literę sunt samech, & schin cum puncto in sinistro cornu. hoc loco possumus, oriētalīs & fictilis, transferre. Lyra ait vocatam portam fictilem, eo quòd iuxta illam figuli habitabāt. Rab. Sal. quòd prope portam illam projicerentur fragmēta vasorū fictilium. *Et predicabis. Septuag. leges. Chald. Paraph. prophetabis. Verbū Heb. צרקה charath, leges, vel clamabis, aut clarē pronuntiabis significat. tinniant aures eius.* hoc est, contremiscant, vel moueantur pauore. magnitudinem afflictionis significat, quā aures sustinere non possint, & horrendum sit & tremendum audire. sic 1. Reg. 3. Tinniant aures, cū inclusi subtiles & leues vapores interdum per membranam, quę in auribus est, emergūt, & sonum illū fictitium edunt: quod fieri solet, cū vehementem aliquem sonum auribus haurimus. *alienum fecerunt locum istum.* Chald. Paraph. coinquinauerunt. Heb. **נכר** icnachru, alienauerunt, vel alienum fecerunt. Explicat autem, quid sibi velit, cū subdit. *et libauerunt in eo dñs alienis.* Cū locus Deo esset dicatus, alienum fecerunt: vt non Dei locus, sed idolorum esset. *quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Iuda.* id est, quorum vires & opem nunquam senserunt. vel de nouis idólis intellige: semper enim nouos querebant Deos, vt nulla esset in superstitione constātia. *Repleuerunt locum istum sanguine innocentium.* Prophetarū, & aliorū. Vid. 4. reg. *nec ascenderunt in cor meū.* hoc est, nec cogitavi quidē rem huiuscemodi precipere. Chal. Para. *nec est volūtas coram me.* *Vallis occisionis.* vid. supra. cap. 7. hoc est, stragis: nam interficientur à

Chaldęis

Chaldęis plurimi Iudęi in hac valle, vnde nomen suū mutatura est. *Et dissipabo consilium Iuda.* hoc est irritum faciam. Cōsiliū intelligit, vel quo rebellare regi Nabuchodonosori contra consilium Ieremię decreuerunt, vel quo idóla colere statuerunt, quasi opem accepturi ab illis, vel à gentibus quorum erant. *et in sibilum.* sonus exilis est, qui fit ore compressis dentibus, & parum deductis labris. significat autem obstuporē, aut irrisionem. *Et cibabo eos carnibus filiorum.* Lōgam obsidionem significat, in qua propter aliorum ciborum penuriam, cogendi erant carnes filiorum comedere. *Et conteres lagunculam in oculis eorum.* Ecce quam ob causam iussus sit lagunculam accipere, vt illius contractione Ierosolymitanum excidium significaret. *quod non potest vltra instaurari.* Hęc, inquit D. Hiero. non Babylonicę, sed Romanę conueniunt captiuitati: nam post Babylonicam captiuitatem vrbs instaurata est, & populus reductus est in Iudęam. Obserua. Vas luteum antequam igne sit coctum, si dissipatum fuerit, reparatur facili, vt ex superiori Cap. constat: sed iam coctum, non reparatur: vt per dissipationem vasis nondum cocti, sententiam Dei secundum presentem rerum statum datam intelligamus, quę mutari potest: per dissipationē verò vasis iam cocti, sententiam secundum æternam Dei prædestinationē, quę mutari non potest. Sic etiam quamdiu hic viuimus, vasa sumus nondum igne cocta, vt casus nostri reparari possint pœnitētia. Quòd si semel ignem illū *Mat. 25.* æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, attigerimus: nullus iam locus reparationi & pœnitentię manet. Operemur ergo bonū, dū tempus habemus. *Gal. 6. c.*

Dd 4

Et erunt

Et erūt domus Ierusalem, et domus regum Iuda sicut locus Topheth immundæ. hoc est, iacebunt in eis mortui, sicut in Topheth, & ita propter cadauera immundæ erūt: poluitur enim terra vel domus, dū insepultum iacet cadaver. omnes domus in quarum domatibus sacrificauerūt omni militia cæli. Astra intellige. In Hebr. propter omnes domos, quarum adoleuerunt super tectis earum omni militia cælorū. Sic ordina. propter omnes domos super quarum tectis adoleuerūt: super tectis inquam earum omni militia: cælorū gemino enim quandoq; relatiuo vtuntur Hebræi. vel dictio אָפֶר, quæ pro nomen est relatiuum potest in ablatiuo esse, vt subintellecta præpositione in, quæ aliquando deficit, transferamus, in quibus adoleuerunt super tectis earū. &c. quamquam etiam אָפֶר, solet aliquando poni vice, propterea quod, vel eo quod. et sic etiā interpretari possumus, vt duæ illæ dictiones coniungantur cū superioribus hoc modo. immundæ omnes domus, eo quod adoleuerunt super tectis earū. nā אָ quod præponitur dictioni חָחֹל, i. omnes, quod propter significat, solet aliquando redū dare. Quocunq; modo transferamus, idem est sensus nostræ literę, quod solum curauit nos interpres, vt sensum nempe redderet. indurauerunt ceruicem suam. hoc est, indomitam & rebellem reddiderunt. Metaphora à bobus recusantibus iugum, qui nolunt ceruicem deprimere, & iugo supponere. Sic erecta ceruix, animum indomitum, & contumacem significat. constat ceruix ex vertebratis ossibus in orbē, vt facilius huc atq; illuc obuertatur: propterea eos qui flecti nequeunt, cōtumaces, indomabiles, scriptura dura ceruice appellat.

Argumen

ARGUMENTVM.

Ieremias ob verbum Dei percutitur, & in carcerē conijcitur. Prædicit exilium Babylonicum. Conqueritur se esse in derisum propter verbum Dei. Non potest verbum Dei continere, quin prædicet. Fiduciam suam in Deo collocat. Gratias agit ob liberationem suam, postquam rursus à tentatione impetitur.

CAP. XX.

ET audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiam prophetam sermones istos. 2 Et percussit Phassur Ieremiam prophetam, & misit eum in neruū, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini. 3. Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de neruo, & dixit ad eum Ieremias, Non Phassur vocauit Dominus nomen tuum, sed pauorem vndiq; .4. Quia hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo te in pauorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt, & omnem Iudam dabo in manu regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem & percutiet eos gladio. 5 Et dabo vniuersam substantiam ciuitatis huius, & omnem laborem eius, omneq; pretium, & cunctos thesauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum: et diripient eos, et tollent, et ducent in Babylonem. 6 Tu autem Phassur, et omnes habitatores domus tuæ ibitis in captiuitatem, et in Babylonem venies, et ibi morieris: ibiq; sepelietur tu, et omnes amici tui quibus prophetaisti mendacium. 7 Seduxisti me Domine, et seductus sum: fortior me fuisti, et inualuisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.

8 Quia

8 Quia iam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatem clamito: & factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die. 9 Et dixi, Non recordabor eius, neq; loquar ultra in nomine illius: & factus est in corde meo quasi ignis exarsit, claususq; in osibus meis: & defeci, ferre non sustinens. 10 Audiui enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu, Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris qui erant pacifici mei, & custodietes latus meum: si quo modo decipiatur, & praeualeamus aduersus eum, & consequamur vltionem ex eo. 11 Dominus autem mecum est quasi bellator fortis: idcirco qui persequuntur me cadent, et infirmi erunt: confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum quod nunquam delebitur. 12 Et tu Domine exercituum, & probator iusti, qui vides renes & cor: videam quae vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelauit causam meam. 13 Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberauit animam pauperis de manu malorum. 14 *Maledicta dies in qua natus sum: dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. 15 Maledictus vir qui annuntiauit patri meo, dicens, Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio laetificauit eum. 16 Sit homo ille ut sunt ciuitates quas subuertit Dominus, & non poenituit eum: audiat clamorem manentem, et vltium in tempore meridiano. 17 qui non me interfecit a vulua, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, et vulua eius conceptus aeternus. 18 Quare de vulua egressus sum, ut viderem laborem & dolorem, et consumeretur in confusione dies mei?

EXPLANATIO.

E audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiam prophetam sermones istos. Et percussit Phassur Ieremiam prophetam. D. Hiero. Nihil mirum si serui Dei cedantur a Phassur, mittanturq; in carcerem, & horribi

& horribili custodia reseruetur: datur enim haec potestas a Deo, ut prophetarum ostendatur fides. Nec tamen maior est ille qui cedit, sed fortior est qui caditur. Et patenter Propheta suscipit iudicium Dei: nec reclamatur ad verbera, sed considerat imperantem. Sic Christus Pilato. Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi daturum esset desuper. Quod si data est potestas in caput, nihil mirum si concedatur in membra. de quibus Apostolus Ioh. 19. b. Ius. Ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: & hi omnes testimonio fidei probati. Et iterum. Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos. &c. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. Sed Ieremias percussus est a Pontifice, Christus a ministris, & a vilissimis hominibus illusus, flagellatus, & cruci affixus.

Et misit eum in neruum, quod erat in porta Benjamin superiori in domo Domini, Sep. natsagax lu, id est fossam profundam in quam vinciti demitti solent. Theodo. locum dicit subterraneum, cuiusmodi multa habebat templum a Salomone aedificatum. Chal. Para. in carcerem. Hebr. מהפחית mahpacheth, neruum, vel compedes, vel carcerem interpretatur nonnulli, alij cippum. Rab. Ioseph Kimchi ait fuisse instrumentum a duobus compactum lignis, interque erat locus ubi vinciti ceruicem cogebantur immittere. Sed & solet in huiusmodi locus esse pedibus, & etiam manibus. Vera nominis ratio ignoratur. nomen est a verbo נפח hapach, quod vertere, & subvertere significat. Unde nonnulli subuersionem interpretantur, id est, ubi detinebantur subuertendi, hoc est plecendi. alij cryptam. Erat autem locus iste, in quem coniectus est Ie-

*Inf. 23.

40.

*Sup. 11.

20. 17.

10.

*Iob. 3.

2.

quia. 3.

M S. R.

G. Q n.

est Jeremias, in appendicibus templi. Chaldica Paraph. qui erat in porta superiori tribus Benjamin in domo sanctorum domini. Templum erat in confinio fortis Benjamin, & Iuda, & versus sortem Benjamin plures erant portae. superior vocatur, quod esset locus accliuus, & illa in altiori loco esset. *Non Phassur vocauit nomen tuum, sed pauorem vndiq;*. D. Hiero. vt tremens, & propriae salutis incertus, huc illucq; circumspicias, & venientes contra te aduersarios formides. Septuag. sed migrantem. Chald. Paraph. Sed congregabuntur contra te, qui occident gladio per circuitum. Heb. pauorem vndiq;, vt nostra litera habet מגור magor, pauore significat, a verbo גור gor, quod peregrinari significat: vnde nonnulli pauore dici sentiunt, quod mentem loco moueat: vel potius quia qui timet, fugit, & aliud migrat. Vide constantiam Prophetae. Eductus de carcere liberè praedicat, etiam aduersus pontificem, qui illum in carcerem coniecerat. Hoc est quod illi dixerat Dominus. Et bellabunt aduersum te, & non praeualebunt. *Omne laborem eius.* id est facultates labore paratas. aperta est litera. *Seduxisti me Domine, et seductus sum.* D. Hiero. ea ratione interpretatur Prophetam dixisse seductum se fuisse, quod existimasset gentibus, & non Iudaeis praedicaturum, propter verba Dei, *Prophetam in gentibus dedi te.* Vel quod existimasset prophetiam suam cito complendam: nunc autem videat differri, & ob eam causam se irrideri, quasi mendacium prophetasset. Vel quod nihil se aduersi passurum crederet propter promissiones sibi ab initio factas: nunc autem videat se in neruum praeter opinionem suam coniectum. Haec autem humano spiritu dicta sunt: permittit enim aliquan-

Sup. I. ca.

Sup. I.
Cap.

quando Deus seruos suos humani aliquid pati, vt magis humilientur. Post cruciatum ergo nerui sorte sua deplorat: seductum autem se ait a Deo, non quod existimet Deum aliquem decipere, nisi permittendo: quasi dicat. Renuebam ego munus Prophetiae, tu vero renuentem compulisti tot ac tantis factis promissionibus, vt omnia mihi prospera promitterem: nunc autem video aliter mihi accidisse. Hac autem ratione seruos Dei seduci permitti, vtile est illis: cum enim habeant Deum illis opem ferentem, gloriosiores persecutionibus euadunt, sicut aurum quod igne probatur. *fortior me fuisti, et inualuisti.* dum scilicet reluctatem me officium Prophetiae suscipere fecisti. *factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.* Id magis explicatur per ea quae consequuntur. *Quia iam olim loquor vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito, et factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die.* Hoc est. Quia a longo tempore vociferor Iudaeorum scelera arguendo, & futuram ultionem comminando: & tarditatem prophetiae putant mendacium. Septuag. Quia amaro verbo meo ridebor, prauearicationem & miseriam in uocabo. Chal. Paraph. quia in tempore quo ego prophetizo, ego tollo vocem meam plorans & exclamans: & contra raptos & direptos ego prophetizo. Santes Pag. ex Heb. *Quia* omni tempore loquor, vociferor iniquitatem, & vastitatem clamo. Alij. Nam ex quo loquor, clamo vim, & vastitatem inclamo. id est, ex quo tempore prophetare coepi, vehementissimè affligor, & cogor inclamare, sicut illi qui vociferantur ob violentiam & direptionem. Vox Heb. מידע, pro qua nos habemus *iam olim*, a tempore, vel in tempore significat.

significat. optimè autè noster interpres phrasim hanc Hebraicę linguę, à tempore loquor, explicauit dicens *do iam olim loquor*. Verbũ Heb. **בדן** chamas, pro quo nos *iniquitatem* habemus, & iniquitatem, & rapinam, & violentiam significat. *Et dixi, non recordabor eius, neq; loquar ultra in nomine illius*. Deceui, inquit, nullam post hac rationem sermonis Domini habere: vt prophetã illius agam, & nomine illius ad populum loquar. D. Hiero. pudore superatus, verecundè sed stultè. *Et factus est in corde meo quasi ignis exarsuans, claususq; in ossibus meis, et defeci ferre non sustinens*. Dum sermonem Dei cõtineo, neq; prædicare volo, factus est quasi ignis ardēs & inclusus in ossibus meis, vt nulla ratione ardorem illius ferre possim. Id dono prophetiæ fiebat, q̄ nequaquã volebat Deus ociosum esse. Portat Deus imperfectionem prophetæ sui: ipse enim cognouit fig-

Psal. 102 mentum nostrum. Non habemus pontificem, ait A-

Heb. 4. d postolus, qui non possit compati infirmitatibus no-

Psal. 36 stris. Cũ ceciderit, ait Propheta de viro iusto, non

collidetur, quia Dominus supponit manum suam.

Sic Ionas dum fugere vult à facie Domini, ne verbũ

eius Niniuitis annunciet intumescit mare, deuoratur

à pisce, euomitur, & nolens cogitur verbum Dei præ-

dicare. O vtinam & nostras rebelles voluntates ad se

compellat. *Audiui enim contumelias multorum*. Iterum

connumerat persecutiones, quas propter verbum

Dei passus est. *et terrorem in circuitu dedit*, minas quibus

vndiq; terrebar: audiebam enim dicentes, *persequimini,*

et persequamur eum Septuag. resilitate, & resitamus

ei. Chald. Para. Annunciate, & denunciabimus illud.

Vox Heb. à verbo **נאגד** nagad, quod annunciare, & in-

dicare

dicare significat. Santes Pag. ex Hebr. Annunciate, & annũciabimus illud. subaudiũt verbũ, falsum, siue falsas eius prædictiones. Noster interpres aperniũs trãstulit *persequimini* communi verbo, quod omne genus persecutionis comprehendit, siue calumnijs id fiat, siue insidijs, siue aperta vi. *pacifici mei*. In Heb. pacis meæ. amicum significat, qui pacem meditatur, pacificè agit. *et custodientes latus meum*. eosdem amicos significat, quorum est officium assistere amicis, maximè vbi in periculo versantur. Septuag. Custodite opinionem eius, si decipietur. coniungitur cum sequentibus. Chal. Paraph. qui insidiantur, vt malè faciant mihi. Santes Pag. ex Heb. Qui mecum pacificus esse debebat, obseruabat an claudicare in aliquo. Vox Heb. **יחזק** salah, latus significat, & claudicationem, vel lapsum, quod in alterũ latus fiat. Vnde optimè transferre possumus, & custodes lateris mei, vel custodiẽtes latus meum, vt habet noster interpres. *Si quo modo decipiatur*. Propter verba hæc, vt cũ superioribus cohæreant, possumus & illud, *custodientes latus meum*, hoc sensu interpretari, quasi dicat. Amici mei, qui dum se amicos simulabant, hostilem animũ gerebãt, aderãt semper mihi, nõ vt opem ferrẽt, sed vt obseruarẽt, si fortè in aliquo possent me decipere. Quãquã prioris sensu retẽto possum⁹ hæc superioribus ita cõiungere, subaudiẽdo, obseruabãt, quasi dicat. Amici mei, & qui mihi adesse solebant & comitari, obseruabant si possent me decipere. vel illud, si quo modo, potest optatiuũ esse, quasi dicat. õ si aliquo modo illum possemus decipere, aut si in aliquo deciperetur, vt falsum pro vero annunciarẽt. Chal. Para. fortè errabis, & pręualebim⁹ aduersus eũ.

Domus

Sup. I. ca.

Dominus autem mecum est. Fiduciam suam in Deo collocat, quem pro se pugnare certò nouerat: sic enim promiserat, Quia tecum ego sum, ut eruam te. Obserua hic varios naturæ, & gratiæ effectus. Dum nobis relinquitur, timemus, nutamus, conquerimur. dum autem diuina gratia fulcimur, impauidi sumus, constantes, in trepidi, læti, Deum laudantes, & gratias agētes in omnibus. *quasi vir bellator fortis.* Chald. Paraph. verbum autem Domini est in adiutorium meum, sicut heros robustus. Heb. גִּבּוֹר gibor, potentem, fortem, robustum, Heroem, virum strenuū significat. גַּרְעֵי garets, quod secundo loco habetur, fortem, robustum, timendum significat. *quia non intellexerunt opprobriū sempiternū, quod nunquā delebitur.* sub. quod illos obtinebit, vel illos manet. Septuag. quia non cognouerūt ignominias suas, quæ in æternum non tradentur obliuioni. potest & de ignominia, qua affecti sunt à Chaldæis, & de illa quæ post hanc vitam sceleratos homines manet, intelligi. Chald. Paraph. quia non prosperabuntur, & operiet eos verecundia æterna, quæ nunquam cessabit. Santes Pag. ex Heb. quia non prosperabuntur, ignominia perpetua (erit illis) nō obliuioni tradetur. השְׁכִּילִי hischilu, pro quo nos habemus *intellexerunt*, est à verbo שָׁכַל sachal, quod intelligere, aspicere, prospicere, considerare, circumspectum esse, prudētiam habere, & prosperari significat. hinc diuersæ interpretationes. *Et tu Domine exercitū probator iusti.* Optat ultionem fieri de hostibus suis: seu potius spiritu prophetico prædicit, tanquam qui verbo Dei contradicerent, & illud impedirent. Septuag. probans iusta. Chald. Para. eligens veritatem. In Heb. צַדִּיק tsadich, iustum significat. Dicitur autem

autem Deus probare iustum, hoc est, examinare illius iustitiam, num vera sit nec ne. vnde subditur: *qui vides renes et cor.* Dicitur etiam probare persecutionibus & tentationibus, ut manifesta appareat. idem est ergo, ac si dicat Propheta. Tu Domine me & illos nosti, & scis iniuste me ab illis persecutionē pati, falsam verò esse illorum iustitiam, quam iactant: puni ergo illos, ut manifestum fiat me tuum esse prophetam, illos autem iniquos & sceleratos: tibi enim manifestaui causam meam, & tibi eam commisi. habes hoc idē supra Cap. II. vide ibi. *Cantate Domino.* Prorūpit in laudes Dei, qui illū è neruo liberauerat, inuitatq; sanctos ad Dei laudem. Cārate, & laudate, hoc est, cātate laudantes. *animam pauperis.* idest, me tenuem & imbecillū. Pauperes liberat Dominus, qui de se ipsis & de proprijs viribus diffidentes spem suam in illo collocant. superbos & elatos de se vanē confidentes, qui dicunt, quia diues sum & nullius egeo, sibi ipsis relinquit: ut experiantur, quā vana sit illorum confidentia. *de manu malorum.* Septuag. de manu fortiorum eo. Chald. Para. de manu malignorum. Vox Hebr. מְרַעִים merehim, à verbo רָעָה roah, malos significat. *Maledicta dies.* D. Hiero. eodem modo locum hunc interpretatur, sicut & illum Iob 3. Pereat dies in qua natus sum: quod scilicet melius sit non esse, quā in supplicijs uiuere. Theodoretus. Qui vehementer anguntur, solent astantes reprehendere, & manibus reprimere, quandoq; premēte dolore manus collidere. quod accidit Propheta, qui præ nimio dolore nulla subsistēte causa diem redarguit, eum item qui patri partum nunciavit. Huic sententiæ consonat sententia Diui Thomæ,

Ec

qui per

qui per hyperbolem hæc dicta ait, ad vitæ tædiū quo tenebatur explicandum. Non quòd ratio cōsensum præberet, sed vt inferioris partis animæ affectū exprimeret. D. Gre. ne quaquā secundūm literā intelligi posse ait, sicut neq; illud Iob simile. Vel, cū illi qui Ieremiæ insidiabātur, assererēt cōficta esse ab eo quæ prædicabat, quasi exitiū patriæ & popularium optaret. Si hæc, inquit, vera sunt, meritò tanquā maledicta, & detestāda esset dies, in qua natus sum. &c. Hebræi quintum mensem, quo capta Ierusalem, templumq; subuersum est, natiuitati Ieremiæ supputant, inextricabilibus argumentis, ait D. Hiero. sed oporteret idem cōfingere de die natiuitatis Iob. Possumus etiam cum præcedenti sententia hæc connectere hoc modo. Cā tate Domino, laudate Dominum, quia liberauit animam pauperis de manu malorum: quod nisi fecisset, maledicta sanè esset dies in qua natus sum. *Et non poenituit eum.* Hoc est, non mutauit sententiam, vel placuit subuertisse. Chald. Paraph. & non sunt habitate. explicat vim verbi, poenituit, quasi dicat. non poenituit subuertisse, vt iterum eas habitari faceret: non enim sunt habitate. Videtur loqui de ciuitatibus Sodomæ & Gomorrhæ. *audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano.* sub. pereuntium. Per mane & meridiem, intellige totū diem, quasi dicat. totis diebus sit in ea animi perturbatione, in qua hi solēt esse, qui urbē incolunt obsidione cinctā. Vel nunquā in domo eius desint afflicti, quorum clamores semper audiat, nō solum nocte, sed mane & meridie, quibus tēporibus solent male affecti respirare, nam nox molesta esse solet. *Et vulua eius conceptus æternus.* Vt nunquā scilicet factū emississet.

set. Chald. Paraph. Et esse m quasi non esse m. hoc est, conceptus, & non natus. Vox Heb. *הרהרה* harah, grauidam, & conceptum significat. vnde nōnulli interpretantur, & vulua eius (fuisse) grauida perpetuò. Idem est sensus. *Quare de vulua egressus sum, vt viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei.* Subaudi. nisi tu ab his laboribus liberaueris me. Vel, si ego mihi horum laborum causa extiti, tristes & infelices prophetias confingendo.

ARGUMENTVM

Vaticinatur Sedeciam capiendum, & urbem exurendam. Consulit populo, vt ad Chaldæos transfugiant. Hortatur ministros regis iustè iudicare.

CAP. XXI.

VERBUM quod factum est ad Ieremiam a Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiaz, & Sophonia filium Maasie sacerdotem, dicēs, 2 Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis præliatur aduersum nos: si forte faciat Dominus nobiscū secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis. 3 Et dixit Ieremias ad eos: Sic dicetis Sedecia: 4 Hæc dicit Dñs Deus Israël, Ecce, ego cōuertā vasa belli quæ in manibus vestris sunt, & quib⁹ vos pugnatis aduersum regē Babylonis & Chaldæos qui obsidēt vos in circuitu murorū: & cōgregabo ea in medio ciuitatis hui⁹. 5 Et debellabo ego vos in manu extētia, et in brachio forti, et in furore, & in indignatione, et in ira grādi. 6 Et percutiā habitatores ciuitatis huius: homines et bestia pestilētia magna moriētur. 7 Et post hoc ait Dominus, dabo Sedeciā regē Iudæ, et seruos ei⁹ et populū eius, et qui derelicti sunt in ciuitate hac a peste, et gladio, et fame, in manu Na-

buchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu querentium animam eorū: & percutiet eos in ore gladij, & non flectetur, neque parceret, nec miserebitur. 8 Et ad populum hunc dices, Hæc dicit Dominus, Ecce, ego do corā vo-

† Inf. 38. bis viam vite, & viam mortis. 9 Qui habitauerit in vrbe hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldaeos, qui obsident vos, viuet, et erit ei anima sua quasi spoliū. 10 Posui enim faciem meā super ciuitatem hanc in malū, et non in bonum, ait Dominus, in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni. 11 Et domui regis Iuda, Audite verbum Domini, Domus David, hæc dicit Dominus, 12

† Inf. 22. 3. † Iudicate manē iudiciū, et eruite vi oppressum de manu calūniantis: ne fortē egrediatur vi ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui exinguat propter malitiam studiorū vestrorū, 13 Ecce, ego ad te habitatricem vallis solidæ atq; campestris, ait Dominus: qui dicitis, quis percutiet nos? et quis ingreditur domos nostras? 14 et visitabo super vos iuxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: et succendam ignem in saltu eius: et deuorabit omnia in circuitu eius.

EXPLANATIO.

ERBV̄M quod factū est ad Ieremiā à Domino.

Que in hoc Capite narratur, cōtigerūt sub Sedechia rege, cū iā Babylonicī Ierusalē obsiderent. vbi notat D. Hier. & Theodoret⁹. In prophetis, & maximē in Ieremia, & in Ezechiele, nequaquā regū & tēplorū ordinē seruari, sed præposterè q̄ iuxta historiā postea factū est, prius referri, & quod prius gestū est, postea. Aliud est enim historiā, aliud prophetiam scribere. Sic in præsentī loco scribitur Sedechiā misisse ad Ieremiā eo tēpore, quo obsidebatur Ierusalem. Et postea narratur historia

Ioakim

Ioakim fratris eius, qui ante eum rex fuit, & Ioachim, hoc est Iechoniæ, qui filius fuit Ioakim. Phassur filiū Melchiæ. Hic alius est ab eo, de quo facta est mētio superiori capite, cū ille fili⁹ esset Emmer. Interroga pro nobis Dominū. Chald. Paraph. Ora pro nobis coram Domino. Heb. שׂוּרֵךְ debes, Quære, inquire, interroga, percontare significat. Sed cū Deus interrogari dicitur, de eius verbo aut voluntate ex sacerdote aut per sacerdotem vel prophetā exquirenda intelligitur. per ea quæ inferiūs dicuntur, magis hoc declaratur. Si fortē faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat à nobis. Hoc est quod à Domino per Prophetam scire cupiebāt, nempe an mirabiliter liberaturus esset eos, vt aliquando fecerat. Ecce ego conuertam vasa belli. Septuag. arma bellica. Chald. Paraph. instrumenta bellica. Vox Heb. כֶּלִי cheli, vas, instrumentum, vestem, arma, supellestilia significat. tā latè patet quàm Græcis, βύβλος aut etiam latiūs, cōplectitur omne vtētile, & quicquid ad vsum hominis paratur, consumatur, & perficitur. Quod verò conuertam ait, intelligendū est, in vos, quasi dicat. nihil vobis arma vestra proderunt, neq; illis hostibus nocere poteritis, sed hostes vos armis suis conficient. Gladius dicitur reuerti inanis, quando hostem nō vulnerat. Sic Dauid de Saule dicebat. Et gladius Saul non est reuersus inanis, hoc est, non vulnerato hoste. Sic hīc, conuertere vel conuerti facere arma belli, est facere vt reuertatur inania, non vulnerato hoste. Vel cōuertam, i. transferam ad hostes: vt sit sensus. Ego vnā cum Chaldæis pugnabo contra vos, nam impediam arma vestra, & retundam ea de manu vestra, vt non possitis resistere hostibus

Ee 3

vestris.

2. Reg. 1.

vestris. *Et congregabo ea in medio ciuitatis.* Sep. congregabo eos: ad Chaldæos referūt. Chal. Para. Cōgregabo ea, vasa nēpe, vel instrumēta belli, sicut nra litera. Hebr. *וְיָסֹחַ* othā, eos & ea reddi potest. D. Hier. ita interpretatur. Frustra repugnare vultis Chaldæis obsidentibus, & arma bellica p̄paratis, quorū in media tantū vrbe vsū habebitis, ut armati esse videamini. Possumus & hoc modo interpretari. Faciam, vt penitus desperātes posse vos hostibus resistere, arma deponatis, & in media vrbe cōgregetis. Vel cōgregabo arma in medio ciuitatis, hoc est. Ego, obsidētibus Chaldæis ciuitatē, pugnabo aduersum vos, veluti cōgregatis armis in medio ciuitatis, & fame & pestilentia vos cōsumā. Vnde subdit. *Et debellabo ego vos in manu extenta.* quibus uerbis apertius declarat quod dixerat, *cōgregabo arma in medio ciuitatis.* Quod quidem & factū legimus, ait D. Hiero. Absq; vlla enim corona strepituq; pugnantium vrbs tanta obsidione capta est, vt quos vincerēt non haberent, sed quos tantū caperent. Aperta sunt reliqua, *in manu extenta et brachio forti*, hoc est, magna vi & potentia. Qui pugnant, manū extendunt, vt percuciant. Chal. Paraph. in manu excelsa. Idē est. qui enim percutere vult fortiter, manum eleuat, vt fortius percuciat, *in manu querēsium animam eorum.* Hoc est, hostiū potestati, qui sanguinem eorum sitiūt, & mortem desiderant. *Et percuciet eos in ore gladij.* id est, in acie gladij. Hisp. *de hilo de espada.* Vox Heb. *וְיָסֹחַ* peh, quæ os significat, ad inanimata transfertur per similitudinem, sicut & Græcis *σπάρα.* Et sumitur pro acie ab inscindendo, & mordendo. *nō flectetur vt parcat.* Septuag. nō parcam in eis. ad Deum referunt. Chal. Para. nō parcat eis Heb.

DIII iachus, parcat. Sed qui parcat, flectitur animus ei? in misericordia. *Ecce ego do corā vobis viam vitæ, et viā mortis.* Hoc est. Propono vobis rationē, qua viuere possitis, vel qua mortē vobis comparabitis. Cōsiliū dat vt transfugiant ad Chaldæos, si vitam seruare cupiāt. *Et erit anima sua quasi spoliū.* Septuag. in spolia. Hoc est chara, quemadmodum solent esse spolia. Chal. Para. *Et erit ei anima eius in euasione*, hoc est, liberabit à morte, integram seruabit, sicut spolia quæ è bello referuntur. Quasi spoliū, ergo duobus modis possumus interpretari. nempe, vel erit chara sicut spolia ampla, vel liberabitur à morte, sicut spoliū quod quis repperat, & ab incendio liberat. *Posui enim faciem meam super ciuitatem hanc in malū.* Hoc est, maligno & inimico vultu eā aspicio, quasi dicat. statui eam perdere. Septua. Quia firmavi faciem meam super ciuitatem istam in mala. Chal. Para. Quia residet furor meus contra ciuitatem istam in malū. Ponere faciem ad aliquid, est obfirmare animum ad aliquid agendum. Posui ergo faciem meam super ciuitatem in malum & nō in bonum, idem est ac si dicat. Obfirmavi animum, firmiter statui ciuitatē hanc perdere, neq; illius misereri, aut illi benefacere. Vnde quò magis explicet, subdit, *in manus regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni. Et domus regis Iuda.* Sub. dices; q̄ suprapositū est. Ad eos q̄ in domo regis erāt lō quī, ad ministros, & seruos, ob cuius potissimū in culpā ciuitas obsidebatur. Cōsiliū autē dat, quo possint se à malis, quæ ventura p̄dixerat, liberare. Vbi D. Hier. incredibilis in hoc loco Dei clemētia demonstratur: vt de quib⁹ supra dixerat, *posui faciem meā super ciuitatē hanc in malū, et non in bonū, in manu regis Babylonis tra-*

nis tradetur, et exuret eam ignitiam Dñi ingruēte sentētia, eos prouocet ad salutem. Non quòd ignoret urbem Ierusalem esse capiendam: sed quòd liberum homini seruetur arbitrium: vt nō ignorantia futuri, sed voluntate propria videātur perire. Quo modo & Saluator sciebat Apostolum negaturū, & se esse crucifigendum: quippe qui hoc Apostolis sepe prēdixerat, & nihilominus commonebat, volēs eos corrigere ad pœnitentiam: vt quidquid postea sustinuerint, suo vitio eis acciderit, non durtia comminantis. *Domus David.* Idē est ac si dicat. O serui regis Iuda, qui est de stirpe Dauidis. *Iudicate mane iudicium.* D. Hiero. Non in tenebris iniquitatis, sed in luce iustitiæ. Heb. בֹּכֶר bocher, manè, ponitur pro quam primūm, opportunè: quia matutinum tempus ad res gerēdas est opportunum: inde verbum בָּחַר bachar, quod querere, & inquirere significat, quasi manicare dicas, hoc est, mane inquirere, seu inuisere. Diluculum aptum est ad res inquirendas, quæ per noctem latuerant. Sed & בֹּכֶר bocher, aliquando pro luce capitur. vt Iob. 38. vbi nos habemus, Cūm me laudarent simul astra matutina, in Hebr. est dictio hæc, vt interpretari possis, Astra lucis. i. lucida. Et in Psal. 148. Vbi nos habemus, Laudate eū omnes stellæ & lumen, in Heb. habetur, Omnes stellæ lucis. Significat etiam vox hæc mane, idem quod cito, vel quam primūm. Psal. 46. Mane exaudies vocem meā. i. cito. vel primo quoq; tempore, quam primūm. Et secundūm hanc significationem, locum hunc possumus etiam interpretari. *Iudicate manè.* Hoc est, in luce veritatis, non in tenebris falsitatis, vel quam primūm, vel opportuno tempore. Alij *mane*, hoc est, sobrij & ieiuni

ieiuni interpretantur, quasi dicat. Cauete ne per ebrietatem corrumpatis iudicia. *Et eruite vi oppressum de manu calumniantis.* quasi dicat. Non accipiatis personā in iudicio, sed diuitibus & potētibus pauperes opprimētibus, magis apud vos valeat Dei imperium, quam potentia persequentis. *Ne forte egrediatur vi ignis.* Hoc est, ne grauiter succenseam. vide Cap. 17. *Ecce ego ad te. Subaudi, venio.* Chald. Paraph. Ecce ego mitto furorē meum cōtra te. Alloquitur Ierusalem, hoc est, ciues qui fidebant ciuitati, quòd natura munita esset. *Habitatricem vallis solidæ atq; Campestris.* Ierusalem intelligit, quæ in loco accliuī sita erat, & circum eam montes. Propterea vallem solidam vocat, quòd natura munita esset: & campestrē, quòd partim in campo esset, & campos haberet vicinos. Septuag. habitantem vallem for campestrē. Chald. Paraph. Quæ habitas in fortitudine in ciuitatibus munitis. Dictio תְּסִיף tsiyf, saxum, petram, & per trāslationem fortem, solidam, & fortitudinem significat. Sic ergo trāsferre possumus. vallis petræ, vel fortis. Nonnulli aiunt, ita dictam Ierusalem, quòd tribus muris lapideis cingeretur. Pro *campestris*, in Heb. est חַמִּישׁ hamisor, planitiem significat excultam & amœnam. Possumus ergo, planitiei & cāpestris, transferre. Dictio, atq; in Heb. non est, sed maioris explicationis gratia posita est a nostro interprete. D. Hiero. ait vallem campestrē dictam Ierusalē, quòd peruia sit hostibus. *Qui dicitis, quis percutiet nos.* A ciuitate ad ciues transit: nā cūm ciuitatē alloquitur, ciues alloquitur. Fidebant loco natura munito: vanam autem esse fiduciam hanc docet. In Heb. תַּרְיֵחַח tariechat, descendet, & percutiet, & confringet significat. Kimchi in

chi in commentarijs ait, verbum descendendi in prælio vsurpari, quòd in valle & planitie cõmitti soleat. sic & Latinè dicimus descēdere in certamē, vel in aciem. *Et visitabo super vos iuxta fructum studiorū vestrorum.* Hoc est, puniam vos iuxta opera v̄ra pessima, ac scele rata. *Et succendā ignē in saltu eius.* Nēpe Ierusalē. Chald. Para. In vrbibus eius. Nōnulli, in ciuitatibus eius, quæ circū eā erāt quasi sylua: quod coheret cū sequētib⁹. *Et deuorabit omnia in circuitu eius.* D. Hier. Saltū ait vocari Ierusalē, & omnem circa regionem, quòd frugiferas arbores bonorū operū non haberet. Theodoret⁹ Syluā vocari ob domorum & habitātium multitudinem, vt idē sit sensus huius loci, qui & illius Cap. 17. Succedā ignē in portis eius, & deuorabit domos Ierusalē. Sic Zacha. 11. Aperi libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Vbi Chal. Para. Aperite populi portas v̄ras, ex lignis nempe Libani factas. Sic per Saltū vel Syluā, portas & domos ex lignis Syluæ constructas. Vel, *in saltu eius*, hoc est, in te, quæ eris veluti salt⁹, in quo si semel accēdatur ignis, vehemēter crescit, a deo vt extingui nō possit. Sic supra Cap. 5. Ecce ego do verba mea in ore tuo vt ignē, & populū istū in ligna, & vorabit eos. D. Hier. Quidquid ad domū regiā, & ad urbē Metropolitim prophetatur, referam⁹ ad ecclesiasticū ordinē, & ad principes Ecclesiarū, eos duntaxat, qui se supbię & diuitijs, lasciuieq; tradiderint. Nec statim quia domus regia est, ab interitu liberabit: quo modo & qui de stirpe fuere Dauid, pauci admodum sunt inuenti, qui placuerint Dño, vt ipse Dauid, Ezechias, & Iosias: magnaq; pars principū & stirpis regię in vniuersum populū irā Domini prouocauit.

A R G V.

A R G V M E N T V M.

Regem Iuda adhortatur ad iudicium & iustitiam. Non audiētibus verbum Domini exitum comminatur. Mors Sellū filij Iosifæ prædicitur. Prophetat cõtra Ioacim. Captiuitatē Iechoniæ filij Ioacim prædicit.

C A P. XXII.

Hæc dicit Dominus: Descende in domum regis Iuda, & loqueris ibi verbum hoc, & dices, Audi verbum Domini rex Iuda, qui sedes super solitū Dauid: tu & serui tui, & populus tuus, qui ingrediimini per portas istas. 3 Hæc dicit Dominus, Facite iudicium & iustitiā, et liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & adueniam, & pupillū, & viduam nolite contristare, neq; opprimatis iniquē, & sanguinem innocentē ne effundatis in loco isto. 4 Si enim facientes feceritis verbum istud: ingrediuntur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronū eius, & ascendentes currus & equos, ipsi & serui, & populus eorum. 5 Quòd si non audieritis verba hæc: in memetipso turani dicit Dominus: quia in solitudinem erit domus hæc. 6 Quia hæc dicit Dominus super domū regis Iuda, Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem vrbes inhabitabiles. 7 Et sanctificabo super te interficientem virū et arma eius: ei succidēt electus cedros tuas et præcipitabūt in ignem. 8 Et pertransibūt gētes multæ per ciuitatem hæc: et dicer. Vnusquisq; proximo suo: Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grādi? 9 Et respondebunt; Ea quòd dereliquerint pactum Domini Dei sui, et adorauerint deos alienos, et seruerint eis. 10 Nolite flere mortuum, neq; lugeatis super eum: sletu: plangite cum qui egressus est, quia non reuerietur vltra, nec videbit terram nativitatis sue. 11 Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosifæ regem Iuda qui regnauit pro Iosia patre suo: qui egressus est de loco isto.

† Sup. 21

12:

† Deut.

29. 24.

3. Reg. 9.

8.

Non

Non reuertetur huc amplius. 12 sed in loco ad quem transfali-
cum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius. 13 Væ
qui ædificat domum suam in iniustitia, & cœnacula sua non in iu-
dicio, amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius non red-
det ei. 14 Qui dicit, Ædificabo mihi domum latam & cœnacu-
la spaciola: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina,
pingitq; sinopide. 15 Nunquid regnabis, quoniam confers te ce-
dro? pater tuus nunquid non comedit & bibit, & fecit iudicium
& iustitiam tunc cum bene erat ei? 16 Iudicauit causam paupe-
ris & egeni in bonum suum: nunquid non ideo quia cognouit me,
dicit Dominus. 17 Tui vero oculi & cor ad auaritiam, et ad san-
guinem innocentem fundendum, et ad calumniam, et ad cursum
mali operis. 18 Propterea hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Io-
sias regem Iuda, Non plangent eum, Væ frater et Væ soror: non
concrepabunt ei, Væ Domine, et Væ inclyte. 19 Sepultura asini
sepelietur, putrefactus et proiectus extra portas Ierusalem. 20
Ascende Libanum et clama: et in Basan da vocem tuam, et cla-
ma ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui. 21 Lo-
cutus sum ad te in abundantia tua: dixisti, Non audiam. hæc est
via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam. 22
Omnes pastores tuos pascet ventus, et amatores tui in captiuita-
tem ibunt: et tunc confunderis, et erubesces ab omni malitia tua,
23 Quæ sedes in Libano, et nidificas in cedris, quomodo cõgemui-
sti cum venissent tibi dolores, quasi dolores parturiētis? 24 Vno
ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis
Iuda, annulus in manu dextera mea, inde euellam eum. 25 Et da-
bote in manu querentium animam tuam, et in manu quorum tu
formidas faciem, et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,
et in manu Chaldæorum. 26 Et mittam te et matrem tuam que
genuit te, in terram alienam, in qua nati non es, ibiq; morie-
mini: 27 et in terram ad quam ipsi leuant animam suam, ut
reuer-

reuertantur illuc: non reuertentur. 28 Nunquid vas fictile atque
contritum vir iste Iechonias? nunquid vas absq; omni volupta-
te? quare abiecti sunt ipse & semen eius, & proiecti in terram
quam ignorauerunt? 29 Terra, terra, terra, audi sermonem Do-
mini, 30 Hæc dicit Dominus, Scribe virum istum sterilem, vi-
rum qui in diebus suis non prosperabitur, nec enim erit de semi-
ne eius vir qui sedeat super solium David, & potestatem habeat
vltimam in Iuda.

EXPLANATIO.

EÆC dicit Dominus. Descende in domum regis
Iuda. D. Hiero. Hæc visio, vel sermo Domi-
ni, vel factus est ad Prophetam antequam
Sedechias nuntios ad eum mitteret, de quo
superiori Cap. vel certè postquam nuntijs præcepit,
quid regi referre deberent. Præcipitur Ieremiæ, vt ne-
quaquam per nuntios loquatur ad regem, sed ipse vadat
ad palatium, & ibi loquatur ei. Simulq; animaduertam⁹
diuinam sapientiam, quod per nuncios iubet tristia nuntia-
re, mistis & prosperis, si agere voluerit rex pœniten-
tiam. Hic verò quia ipsi imperatur vt pergat, non tristia
nuntiat, sed monet quid facere debeat, vt vitet impẽ-
dentem sententiam Dei. *Facite iudicium et iustitiam.* Optimi
regis & Principis, & gubernatoris, & iudicis officium
describitur, rectè & iustè iudicare, oppressos vi à potẽ-
tibus à calumnijs liberare: aduenam, & pupillum, &
viduam, qui humano subsidio destituuntur, nequaquam
permittere contristari, ius illis dicere, & ab omni iniu-
ria liberare, ne cum humano destituantur subsidio, &
iudicum & Principis solum suffugium habeant, si hij
neglexerint opem illis ferre, contristentur. Multo verò
minus illos opprimere, in fontem morte danare, neq;
villa

Vlla ratione permittere vt innocētium sanguis effundatur, homicidas seuerè puniendo. *Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronum eius.* Idē supra cap. 17. Vide ibi. Hæc, ait D. Hiero. intelligant Episcopi, socij; eorum præsbyteri, atq; Diaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus, quod si fecerint quæ præcepta sunt, & inter cetera sanguinem innocentem non effuderint, scandalizantes minimos quosq; , & percutientes cōscientias singulorum, obtineant traditam sibi à Domino dignitatem. Sin autem facere noluerint, atq; contempserint, ipsi redigāt Ecclesiam Dei in solitudinē. Quod nostris temporibus factum ingēti animi dolore cernimus. Ingrediuntur autē de genere Dauid per portas Ierusalem, & sedent super thronum eius, & ascendunt currus, & equos, quando refrenant & suas & populi perturbationes, & composito in Ecclesia ingrediuntur gradu, multarum virtutum choro sibiq; omni parte concinentium. *In memetipso iuravi.* D. Paulus ad Heb. 6. Quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iuravit per semetipsum. Dicitur au-

D. Hier. tem Deus iurare, ait D. Hiero. metaphoricè sicut dormire, ita fisci, quia ad modum iurātis loquitur, nobis se *in cap. 8.* attemperās, vt certiores reddamur, & securiores. *Un-*
in. 1. Cap. de idem Apostolus vbi supra. Abundantiùs volens ostendere Deus pollicitationes hæredibus, immobilitatē sui cōsiliij, interposuit iuramētum, vt per duas res immobilēs, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimam solatiū habeamus. Propriè iurat, qui dictū suum confirmat per id quod certius est. Vnde ait idē *Episto. ad Titum.* Apostolus. Homines per maiorem sui iurant. Id autem

tem Deo conuenire non potest. Nihil enim certius esse potest verbo suo. *In solitudinem erit domus hæc* Domū regis Iuda intelligit, in qua sermonem habebam, quasi dicat, Perdam regem, & domesticos eius. *Galaad tu mihi caput libani.* Galaad mons est collibus Libani copulatus. De ratione verò nominis habes Gene. 31. Sed & terra Galaad, vocabatur Regio Galileæ ad orientem vltra Iordanem, vbi dimidia tribus Manasses accepit possessionem cum tribubus Rubē & Gad. Vide. Num. 32. Deu. 3. Et Ios. 13. Dicitur ergo Galaad caput libani, hoc est, initium & principium libani. Per Galaad verò, vel regiam domum de qua in præcedenti oratione locutus est, vel urbem Ierusalem, vel templum intelligi ait Diuus Hieronymus. Nam Ierusalē caput erat omnium vrbiū Iudeæ, & regia domus caput omniū domorū Ierusalē, & tēplū caput totius Iudeæ. Per libanū verò aut terrā Iudeæ per Synecdochē à parte rotū, aut Ierusalē qua magna habebat palatia ex cedris libani cōstructa, vel viros potētes & eximios, qui cedris libani cōparari solent, intellige. Comminatur ergo deuaftationem domus Regiæ, vel vrbis Ierusalem, vel templi, vel omnium simul. Iuxta contextum, rectiùs de Ierusalem intelligitur, quasi dicat. Ierusalem caput & Metropolis Iudeæ, veluti Galaad caput libani, vel sicut Galaad caput est totius regionis vltra Iordanem, non habear posthac verax, nisi redegero te solitudinem, quemadmodum vrbes quæ nunquam habitatae fuerunt. Sed & magnificos tuos, superbos & elatos quemadmodū cedri libani: vel domos tuas elegātes & magnificas succidam, et diruam, & igni tradam. Quod autem præcessit, *Hæc dicit Domi-*

nus super domum regis Iuda, vt videatur loqui de domo regis tantum, nihil obstat; nam vastatio vrbs Ierusalem ad vastationem domus regis, quæ in ea erat, pertinebat. Sed & quod ait, *succidam electus cedros tuas*, ad eadem domum pertinet. Et quod sermo sit de vrbe Ierusalem, apertius fit per ea, quæ inferius habentur. *Et pertransibunt gentes multæ per ciuitatē hanc, et dicet vnusquisque proximo suo. Quare fecit Dominus sic ciuitati huic gradū?* Theodoretus per Galaad Palatia regia intelligi ait: & per Libanum, Ierusalem. Vocari autem Galaad palatia regia propter admissam in eis impietatē, vt in Galaad. Vnde Osee. 6. Galaad ciuitas operantium idoliū supplantata sanguine. Chald. Paraph. Quamuis tu sis dilectus coram me sicut domus sanctuarij, quæ excelsa est in cacumine montium, si non ponam te desertum, vrbes inhabitabiles. *Et sanctificabo super te interficiētem virum, et arma eius.* D. Hiero. Sanctus vocatur Nabuchodonosor, & omnis eius exercitus, quia exequitur volūtatem Dei. Septuag. Et inducam super te virum interficientem, & securim eius. Chald. Paraph. Et pre-parabo cōtra te vastantes, virum & arma eius. Sanctificare, pro præparare vtūtur Hebræi. Sic supra Cap. 6. Sanctificate super eam bellum. Sed & bella etiā apud gētes certis ritibus ac solennitatibus suscipiebantur, iurisiurandi sacramento interposito. Et apud Romanos sacris interpositis per facialem indicebatur bellū. Deut. 20. iura belli cōmemoratur. *virum & arma eius.* Phrasia Hebr. Hoc est, vnūquemq; cū armis suis. Sed & *vir* is, & *virum*, & *vnūquemq;* significat. *Et succident electus cedros tuas.* Elegātes domos & magnificas intelligit, sicut iam explicauim⁹. Chal. Para. Et occidēt pulchri-

pulchritudinē fortium tuorū, sicut succiduntur ligna saltus, & proiciuntur in ignem. Perstat in metaphora: quia libanū vocauerat, cedros quib⁹ liban⁹ abūdabat, cōmemorat. *Nolite flere mortuū.* Calamitatē regis maiorem futuram prædicit, quā eorum qui moriuntur, & magis eum lugendū ac deplorādum, quā mortuos. D. Hier. hæc de Sedechia vult intelligi, de quo sermo etiam fuit superiori Cap. Nā in eo regnum Iuda finitū est. Sub quo & vrbs capta, qui ductus est in Babylo-nē, & ibi mortuus est. Et propterea ait vocari Sellū, quod cōsummationē & completionē significat. Qui & filius fuit Iosie, & regnauit pro Iosia patre suo in Iuda. Theodoretus Ioachaz vocari Sellū ait, & de ipso fieri hęc sermonem: qui primus regnauit post Iosiam patrem suū, quem Pharaon Nechao captiuū duxit in Ægyptum. D. Tho. per mortuū quem non plāgendū dicit propheta, Iosiam intelligit. Porro quod ait, *plangite eum qui egreditur*, hoc est, qui in captiuitatem ducitur non reuersurus, Ioathan filiū Iosie intelligit. Per id autem quod ait. *Quia hæc dicit Dominus ad Sellū filiū Iosie*, Ioachim intelligit filium etiam Iosie, quia omnes filij Iosie dicti sunt Sellum, ita vt Prophetia hæc loquatur de omnibus tribus filijs Iosie, qui regnauerunt post eum in Iuda. Et ait prophetiam huius capituli factam fuisse temporibus Ioachim, cōmemorari autem captiuitatem Ioathan quasi præteritam. Nicolaus de Lyra, per mortuum quem prohibet flere, Ioachaz intelligit filium Iosie mortuum in Ægypto. Cum verò subdit. *Plangite eum qui egreditur*, de Sedechia intelligit, quem Sellum vocari ait. Quod autem in præterito dicit, *qui egressus est de loco isto*, de re futura loquitur

loquitur tãquã de præterita, sicut sæpe faciunt Propheta. Alij hæc omnia quæ hic dicuntur, de Ioachim qui fuit filius Ioakim filij Iosia, qui alio nãm in voce cabatur Sellum, expõnunt, vnde filium pro nepote sumi, cum dicitur, Sellum filium Iosia. Obscurum facit locum istum nomen Sellum, præsertim cum 1. Par. 3. legamus sic. Filij autem Iosie fuerunt primogenitus Ioannan, secundus Ioakim, tertius Sedecias, quartus Sellu. Cuius non fit mentio 4. reg. 23. vbi tres tantum filij Iosia annumerantur. Sed facile responderi potest, in libris regum, eos tantum annumerari, qui regnum post patrem obtinuerunt. Neq; enim ibi dicitur tres tantum filios habuisse. Cum igitur Sellu non obtinuerit regnum, nõ fit de eo mentio. Quod si hoc ita est, quomodo hic dicit Ieremias, ad Sellum filium Iosia regis Iuda, qui regnavit pro Iosia patre suo. Respondent Hebræi, omnes tres filios Iosie vocari Sellu, quod interpretatur cõsummatio, siue completio, eò quod regnum Iuda in ipsis finitum sit. D. Hiero. hoc nomine vocari ait Sedeciã, qui vltimus fuit regu Iuda, & ita in eo verè regnum Iuda finitum est. De quo solo prophetiam hanc intelligit, vt diximus. Hæc sententia D. Hiero. & expositio eius contextui literæ magis consonat. Nam superiori Cap. dicitur Sedeciam misisse ad Ieremiã Phassur, vt interrogaret Dominu. Cui respõsum dedit Propheta. Deinde iussus est Propheta descendere in domum regis, Sedeciã nempe: & loquitur ad regem, & ad seruos eius, hortatur ad iustitiam iudicandam: comminatur, si non audierint verba Domini: vaticinatur vastatione Ierusalẽ, & domoru eius. Et vt calamitatẽ captiuitatis Babylonicæ declarat, sub

ret, subdit. *Nolite flere mortuũ, etc.* Et hic filius fuit Iosia, vt non oporteat filiu pro nepote interpretari, & patre pro auo, vt coguntur alij. Quæ deinde sequuntur, *Qui egressus est de loco isto, nõ sunt coniungenda cũ præcedentibus, sed cũ sequentibus, non reuertetur hæc amplius:* vt hæc sit prophetia, nõ reuersurum qui egressus est, hoc est, cum egressus fuerit. Sic Chal. Para. coniungit. *Qui migravit a loco isto, nõ reuertetur huc amplius.* Est autẽ præteritum pro futuro, egressus est, pro egredietur. Sic infra. *in loco, ad quẽ trãstuli eũ.* Hoc est, *transferrã. Vt qui edificat domũ suã in iniustitia, & cœnacula sua nõ in iudicio.* Hoc est. Nõ honestis rationibus. D. Hier. hæc intelligit a Ioakim filio Iosie impio & crudeli. vide 4. reg. 14. et 2. Paral. 36. *amicũ suũ opprimet frustra.* hoc est, gratis. vt prior pars per sequentẽ exponatur, quũ ait, *et mercedẽ ei nõ reddet.* vt opprimere frustra, sit seruire & laborare facere nulla data mercede. Sep. Apud eũ proximus operatur gratis. Declarat magis, cum subdit. *Amicũ suũ opprimet frustra. Et mercedẽ eius non reddet ei.* Chal. Para. In seruitutẽ redigit amicũ suũ frustra, & mercedẽ non dat ei. In Hebræo. In socio suo seruiet gratis. vel socio vtetur pro seruo gratis. Nam verbum Hebræum *גַּבַּר* habet, quod est seruire, quãdo cõstruitur cum Beth, significat duritiem seu sæuitiam in aliquẽ exercere, aliquo vti pro seruo, vt in præfenti loco: Vnde rectè noster interpretes transtulit, *opprimet. Edificabo mihi domũ larã.* Hoc est, amplissimam. In Heb. Domũ mēsurarũ. Sic etiã Chal. Para. sub. magnarum. Sep. *Edificasti tibi domũ paruulam.* Græce est *δοματιον* hoc est, moderatam, exiguam, sed proportio natã in longitudine & latitudine. Id quod potest etiã

intelligi per domum mensurarum, quod habetur in Heb. si non subintelligamus, magnarū. *Cœnacula spacio- sa.* Sep. perflatilia. Idē est sensus. Nā in spaciosis cœna- culis liberius perflat aēr. Sed et vox Hebr. מרוות miruatim, vento expositā significat. Hisp. *Ayrofa.* Vnde subdit. *qui aperit sibi fenestras.* Subaudi, multas. Nempe vt Aēr omni ex parte ingressū habeat. Cœnaculā effi- ua intellige. vnde Sātes Pag. ita transfert. Et cœnacu- la spaciofa, vt ingrediatur ventus æstatis tempore. *Et facit laquearia cedrina.* Hebr. Et tecta in cedro. Sub. est domus. Heb. ספון sapon, à verbo ספן sapan, quod tege- re, operire significat: & est propriè supernè obtegere, laqueare, contignare. Septuag. Contignata in cedro. Chald. Paraph. Et contegit tabulis cedrinis. *Pinguis; Si- nopide.* Heb. ששף safar, sinopē colorē qui rubrica dici- tur, vel miniū significat. *Nunquid regnabis, quoniā confers te Cedro?* Hoc est, Iosia patri tuo, interpretatur D. Hiero. Diximus enim cū eodē D. Hier. de Ioakim hæc dici. Chal. Para. Num censes te esse regē primū? Pro *cōfers te*, in Hebr. מתחרת metachareth, à verbo חרה charah, quod irasci, excādescere, furore succēdi, & cōtendere & emulari significat. Vnde Sep. Nūquid regnabis quia tu cōcitus es in Achaz patrē tuū? Pro *נאז* narez, quod cedrū significat, legerūt Sep *נאז* Achaz. Sēsus est. Nū- quid existimas firmū & stabile & diuturnū futurum regnū tuū, eo q̄ velis cōtēdere gloria & magnificētia cū magnis regib⁹? vel cū existimes te cōferri posse cū patre tuo Iosia, cuius regnū stabile fuit, quem tu mini- mē imitaris? Alij trāsferūt, quia misces te cedro, idest, quod habites in domibus cedrinis, quasi dicat. Opes non faciunt regna diuturna, sed sola Iustitia. *Pater*
tuus

tuus nunquid non comedit & bibit, & fecit iudicium & iusti- tiam tunc, cum bene erat ei. D. Hiero. Hoc est, Iosias pater tuus fructus est opibus regijs: nec tamē in eo offendit Deum, quod habuit diuitias: sed in eo placuit, quod fecit iudicium atq; iustitiam. Et idcirco tam in presen- ti seculo, quā in futuro bene ei fuit, & erit. In Hebr. Tunc bene erat ei. Hoc est, prosperē egit, cū iustitiā & iudicium fecit. Lōgitudinem vitæ sibi peperit exer- cendo iustitiam. *Iudicauit causam pauperis & egeni in ho- num suum.* Heb. Tunc bonum. Sub. erat illi. Septuagin. multò aliter duas illas voces *pater tuus* cum superiori- bus connectunt. Deinde habent. Non comedent, & non bibent: melius erat te facere iudicium & iustitiā bonam. Non cognouerunt, nō iudicauerunt iudiciū humilis, neq; iudicium pauperis. Nonne hoc est igno- rare te me. vt hic sit sensus. Parum tibi proderunt di- uitiæ tuæ: neq; enim illis futi poteris tu & serui tui, vt comedatis & bibatis. Quare meli⁹ fuisset iustitiā exer- cere, quā dare operam cumulandis diuitijs. *Nunquid non ideo quia cognouit me?* Hoc est, quia rationem mei ha- buit, me timuit, volūtatem meā perficere studuit, Chald. Paraph. Nonne ista est scientia quam volo. Heb. Nonne hoc scire me? Dicunt se nosse Deum, fa- ctis autem negant, ait Apostolus. *Qui studet volunta- tem Dei perficere, iustitiā colere, ostendit se cognos- cere Deum, quem timet, amat, reueretur vt Deum ac- Dominum. Tui verò oculi et cor ad auaritiā et ad sangui- nem innocentem fundendum, et ad cursum mali operis.* Ostendit quātū illius studia & mores distent ab studijs & moribus patris sui. Nihil aliud cogitas, nihil aliud desi- deras, nisi vt diuitias tibi congeras, etiam cum aliorū
Ef 3 iniuria:

iniuria: vt innocētes interficias, vt calūnieris: Deniq; vt nihil boni agas, sed vt ecleri cursū ab vno scelere ī aliud discurras, in peius semp proficias, *ad calūniā*. Vox Heb. *פּוּץ* hahosech, significat oppressionem quę fit à tyranno, cū expilat suos, & pecunia emungit. Nā est à verbo *פּוּץ* hafach, quod vsurpare, occupare, vi capere & opprimere significat. *et ad cursum mali operis*. Heb. & super cōtritionem ad faciendā. Vox *חַמְרֻטָּה* hamerutah, significat oppressionem, quę fit cū tyrānus exigit à suis immoderatas operas. Abutebatur enim opera suorū subditorum, vt supra diximus. Eadem vox cursum significat, à verbo *רָץ* rutz, quod currere significat. vnde possumus ex Hebr. interpretari, ad cursum faciendū. sub. malū. Quod apertius transtulit noster interpres. *Ad cursum mali operis*. Chaldaica Para. Ad faciendam calumniam & volūtatem animi tui, *Propterea hæc dicit Dominus ad Ioakim filium Iosie regis Iuda*. Ex his constat superiora etiam de Ioakim intelligi, quemadmodum diximus: nisi nouam dicas esse prophetiam: cui obstat dictio, propterea. *Non plangent eum, vā frater, & vā soror: non concrepabunt ei, vā Domine, et vā in chyre*. In Heb. idem verbum. 1. & 2. loco ponitur, nempe *יָגֹדוּ* iismedu, quod plangere & planctū agere significat. Et de ceremonia propriē, vel pompa lugentium mortuos dicitur, & gestum externum lamētantium indicat. Hoc est, neq; cognati sui fratres vel sorores eum plangent, neq; subditi tanquam dominum & in chytum suū, quasi dicat. neq; plāctu priuato, neq; publico. Habes 4. reg. 24. Ioakim interfectū à latrunculis Chaldęorū, & Syrię, & Moab. Nam quod 2. Paral. 36. dicitur, contra eū ascendisse Nabuchodonosorem,

forem, & vinctū catenis duxisse in Babylonē, id antea factū est: nam eum per annum in vinculis detinuit, postea eū restituit regno tributo pacto, quod post tres annos negauit, vt habes 4. reg. 24. Quod autem ait Iosephus lib. 10. Antiq. Cap. 8. quę sequitur Lyra super 4. reg. Cap. 24. Ioakim à Nabuchodonosore interfectum, non probatur: cū dicat scriptura Dominum immisisse latrunculos in Iudā, vt disperderēt eum, iuxta verbum suum, quod locutus fuerat per seruos suos Prophetas. Et ita D. Hieronymus hoc in loco interfectum fuisse à latrunculis ait. Neq; minū probatur, quod idem Nicolaus de Lyra super 2. Paral. Cap. 36. ait, Ioakim vinctum fuisse catenis à Nabuchodonosore, vt duceretur in Babylonem, nequaquam tamen dictum fuisse, sed mutato consilio fuisse interfectum. Cū aperte sacra scriptura dicat 2. Paral. Cap. 36. Nabuchodonosorem ascendisse contra Ioakim, & vinctum catenis duxisse in Babylonem. Sic enim habet nostra litera, quāuis in Heb. sit, ad ire faciendum eum, id est vt duceret. Quidam iuxta Hebræorum sententiā aiunt in itinere, cū duceretur in Babylonē, mortuum fuisse. Sed cū in Paral. dicatur vinctum à Nabuchodonosore, in 4. autem Reg. missos fuisse latrunculos ad disperdendum eum: nequaquam dici potest mortuum esse, quādo vinctus catenis à Nabuchodonosore ductus est in Babylonē. D. Tho. ait octauo anno regni Ioakim venisse Nabuchodonosorē contra eū, cui seipsum tradidit, & factus est ei tributari⁹. Dein de rebellasse, & cōtra eū venisse iterū Nabuchodonosorē: quem cū captiuū duceret in Babyloniam, in itinere pacē cū eo iniit, reuersumq; eū fuisse in Ierusalē,

Nabuzardan verò congregatis latrunculis intrasse Ierusalem, & rupto fœdere Ioakim interfecisse. Quo sepulto in sepulchris regū à populo terræ, Nabuzardan indignatum corpus eius eduxisse ex sepulchro, & bestiis ad deuorandum exposuisse. Sed si eum populus terræ sepulture tradidisset, profectò & planctu funus eius profectus fuisset: quod nequaquã factū ait hoc in loco Jeremias. Sed posset quis dicere oeculrè sepulture traditum, cum aliter nō liceret propter hostem.

Sepultura Asini sepelietur, putrefactus et proiectus extra portas Ierusalem. hoc est, cadauer eius in sepultum exponitur volucribus & feris, vt accidit asinis. Chal. Paraph. sicut proijciunt cadauer asini, sic proijciēt cadauer eius, lacerabitur, & proijcietur extra portas Ierusalem.

putrefactus. In Hebræo. סחב sachob, trahendo à verbo סחב sachab, quod trahere, raptare per pavementū aut solum significat. Septuag. putrefactus. vicinū est huic verbo סרח sarach, quod in Niphal, corrūpi, & putrefcere significat. Et similiter. רחב rachab, vt facile fuerit vñum pro alio accipere: quamquam & sententia nō multum est diuersa. Huic loco videtur repugnare id quod 4. reg. 24. dicitur. Et dormiuit Ioakim cum patribus suis. sed vt ait D. Hiero, dormisse cōmemoratur, non autem sepultum fuisse, quod commemorare solēt sacra scriptura. Vide quæ paulò superiùs diximus hoc eodem Cap. Interfectus est a latrunculis, vt neq; plangi, neq; sepeliri potuerit.

Ascende libanum, et clama. Sermo est ad Ierusalem. Cui ironicè dicitur, vt montes cōscendat, indeq; amicorum, hoc est Ægyptiorum opem imploret, propter impendentem calamitatem. Quod frustra factura sit: cum amici eius cō-

triti

triti sint. Vel per amicos; idola intelligere possumus, quæ colebat. Ita Theodoretus. Denuntiat, inquit, vrbi vt fugiat ad libanum, & ad Basan (sunt autem montes) iidem trans mare, & vociferetur lugens proprias calamitates, quòd nullum ab idolis consecuta sit auxilium: illa enim vocat amatores. Priorem expositionem sequitur D. Hiero. Chal. Paraph. Ascende in domum sanctuarij. & clama, & in portis montis domus eleua vocem tuam. In Heb. est libanū. *Et clama ad transeuntes.* Septuag. Clama trans mare. Chald. Paraph. Et clama ad vada. Vox Heb. חבירי habarim, latera, transitus, vada, vltiores partes significat. Vnde, clama à lateribus, hoc est, vnde quaq; transferre possumus. Ex eisdem literis, mutatis punctis, constat participiū verbi חבירי habar, quod transire significat. Vnde si puncta auferas, ad transeuntes, transferri potest, vt habet noster interpres. Possumus etiā interpretari. Clama ex Abarim montibus: vt quia Libanum & Basan dixerat, Abarim etiam commemoret in montana Moabitarum.

Locutus sum ad te in abundantia tua. hoc est. Cum prospere ageres, rebus tuis adhuc integris. Chald. Para. Misi ad te omnes seruos meos prophetas, cum federes tranquillā. Heb. in felicitatibus tuis, vel securitatibus tuis. Vox Heb. שלש saleuah, quietem, salutem, felicitatē, tranquillitatem, abundantiam, prosperitatem significat. Vtuntur autem numero plurali Hebræi, quia felicitas non in vna tantum re sita est, sed in multorū bonorū aggregatione. Vnde beatitudinem ait Boetius esse statum omnium bonorum aggregatione perfectum. Septuag. multò aliter habent, nempe. Locutus sum ad te in ruina tua. Quod ita exponit Theodoretus.

tus.

tus. Confulebam peccanti, vt recederes ab errore, & consilium non suscepisti. Verbum Heb. **לָשׁוּב** casal, q̄ impingere, & offendere significat, vicinum est verbo **לָשׂוּב** salah, quod quietum esse, pacificum esse significat, à quo est nomen hìc positum. *Et dixisti nō audī.* Subaudi, verba Dei, vel prophetarum. Prosperitate & rerum abundantia abusa es in contemptum mei. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit, incrassatus impinguitus dilatatus, dereliquit Deum factorem suū.

Deut. 32. *Hæc est via tua ab adolescentia tua.* hoc est, ex quo egressa es ab Ægypto, semper hæc tua fuit consuetudo, vt cōtemneres audire vocem meam. Sicut supra. à seculo

Sup. Ca. 2. confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, dixisti non seruiam. *Omnes pastores tuos pascet ventus.* Per pastores, reges, præfides, sacerdotes, & prophetas intelligit. Pascere autem ventum aliquem, est res friuolas & vanas moliri, quasi dicat, frustrabuntur sua spe. Chal. Paph. Omnes gubernatores tui dispergētur in omnē ventum. Hoc est, huc illucq; dispergentur. Ita D. Hiero. Alij, depascet, cōsumet. vel conterentur citò, perinde ac si ventus expulisset eos. *Amatores tui in captiuitate remibunt.* Ægyptios intelligit, in quibus confidebant *Qua sedes in Libano.* Arrogantiā suggillat, ait D. Hiero. quæ de omnium rerū creuerat abundantia. Theodoretus. quasi dicat, Eminens, cōspicua, & celebris es apud omnes. Ierusalē Libano cōparat: domos & palatia eius cedris, quòd ex cedris Libani essent cōstruæ. Tu ergo quæ in tanta rerū abūdātia quieta sedes, quomodo ingemifces cū repentina calamitas ingruerit, teq; nō cogitantē inuaferit, quemadmodū dolores parturientē? Chal. Para. Quæ habitas in domo sanctuarij, & in domo

in domo regū nutriens filios tuos, quid facies, cū venerit tibi tribulatio & cōmotio, quasi dolores parturientis? *quomodo congemuisti.* In Heb. **נָחַתִּי** nechati, quā gratiosa, aut grata fuisti, sub. Deo. quasi dicat. Quid tibi corā Deo profuerūt ista omnia, à quibus gloriaris? vel pro futuro. Quam grata eris Deo? quasi dicat. Nequaquā illi eris grata, vt te à calamitatib⁹ eripiat. Verbum **נָחַתִּי** chanan, misereri, rogare, precari, gratiosum esse significat. Vnde possumus etiā transferre. Quomodo precata es? Et id videtur significare. noster interpret per vocē *congemuisti.* Hoc est, gemens precata es. Est etiā verbū vicinū **נָחַתִּי** anach, quod gemere significat. *Vino ego dicit Dominus.* Captiuitatē Iechoniæ, qui & Ioakim, prædicit, quasi dicat. Etiā si fuerit mihi antea coniunctissimus, & dilectissimus Iechonias, & similis annulo signatorio, quē homines propter dignitatē assiduè gestāt in manu dextera: tamē ob scelera euella eū, & eiciā, & traducā ad Chaldeos. Chald. Para. Si fuerit Chonias filius Ioakim rex trib⁹ domus Iuda quasi sculptura annuli in manu dextera mea, quia inde per verbū meū trāseram te. Hic Ioachin, qui & Iechonias, nepos fuit Iosif, & filius Ioakim. Hic captus à Nubuchodonosore cū matre sua, principib⁹, & artificibus, & multis nobilibus est ductus in Chaldeā, ibiq; mortu⁹. Vide. 4. reg. 24. Et 2. Para. 36. Vides autē nequaquā seruari ordinē in prophetia. Pri⁹ enim loquutus est de Sedechia, deinde à Ioakim, nūc de filio eius Ioachin. *Annulus.* Heb. **חֹתָם** chotā, signū, signaculū, sigillū, & annulū signatoris propriè significat, à verbo **חָתַם** chatā, q̄ est signare, sigillare, obsignare. Theodoretus. Quoniam non imitantes pietatem maiorū,
de cog-

de cognatione eorum gloriabantur, afferentes in me-
dium Abraham, Isaac, Jacob, Israel, Dauid, Ezechia,
Iosiam viros insignes virtute: hac de causa Deus om-
nem repellit Iechoniae arrogantiam, quasi dicat.
Nō confidat in maiorum virtute, cum illorum virtu-
tem non emuletur. Quae sequuntur aperta sunt ex li-
bris regum, & Parak. vbi haec quae hic praedicuntur, fa-
cta narrantur. *Et dabo te in manu quarentium animam tuā.*
Hoc est, tradā te in potestatem hostium tuorum, qui
tuam expetunt mortem, & interficere quærunt. *Et in
terram ad quam ipsi leuant animam suā, vt reuertantur illuc,
et non reuertentur.* Hoc est, non reuertentur in terram
hanc, quam expetūt, & desiderant: morientur enim;
vt dixit in terra Babylonis, sicut re vera accidit. Leua-
re animam, Hebraica phrasīs est, pro anhelare, aspira-
re; cupere; sua sponte ad aliquid anniti. Chald. Para.
In terram quō ipsi seducunt animas suas, vt reuertan-
tur illuc, non reuertentur. Hoc est, quō falso sibi per-
suadēt reuersuros. *Nunquid vas fictile.* Miratur quomo-
do Iechonias cum suis proiectus sit, tanquam si vas fi-
ctile contractū esset. Tribus enim tantum mensibus
regnauit. Quo genere loquendi significat nihil nobili-
tatem generis, diuitiarum abundantiam, regiam dig-
nitatem, & siquid aliud est quod hominē, hic illustrē
reddat, coram Deo valere, nisi haec omnia cum timo-
re Dei fuerint coniuncta: qui si defuerit, illustrissimi
quiq; tanquam vasa inutilia & vilia reputabūtur. Sep-
tuag. In honoratus est Iechonias, quasi vas cuius non
est vsus eius: quia proiectus est, & eiectus est in terrā,
quam nesciebat. Chald. Para. Contemptus, infirmus,
vagus est vir iste Chonias. *Aut sicut vas in quo nō est*
vtili-

vtilitas, quare translati sunt ipse & filij eius, & captiui
ducti sunt in terram, quam ignorauerunt. *Vas.* Hebr.
וַעֲבַר hatseb, dolorem, tristitiam, & idolum, & simula-
chrum significat. Est autem à verbo וַעֲבַר hatfab, quod
turbare, tristari, aut dolore afficere significat. Inde ido-
lum dictum, quod molestiam & laborē tantum adfe-
rat suis cultoribus, & Deum ad iram commoueat. vel
vt alij, ab elaborādo, quod manibus fiat. Sic etiam &
vas, vox haec significare potest, quod manib⁹ fiat. Pro
fictile in Heb. נִבְוֶה nibseh, despectum, cōtemptum sig-
nificat, quasi dicat. Nunquid est tanquam idolum, aut
simulachrum cōtemptibile, quod projicit conteritq;
homo, qui agnoscit eius vanitatem, & nihil in eo esse
vtilitatis. vel tanquam sculptile contemptū & fractū
in multas partes. Noster interpret fictile transtulit, q̄
vas fictile res sit vilis & despecta, praesertim si confra-
ctum sit. *Nunquid vas absq; vlla voluptate.* In Heb. An vas
nō volūtas in eo, idest, quod nemini placet, quod ne-
minem delectat, absq; vlla voluptate. vt nostra habet
litera. *Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.* Theodo-
retus. Quasi non audiant, qui participes sunt sermo-
num, alloquitur terram animam carentem. vel terram,
homines terram inhabitantes. Continens pro cōten-
to. Quo etiam genere dicendi significat eos terrenos
esse, nihil nisi terram cogitare, neq; oculos in caelum
attollere. Repetitio Emphasim habet, quō magis ad
attētionem prouocet. vel tres plagas terrae significat.
vel etiam terram homines, quibus cum loquebatur,
esse significat ex conditione, tanquam ex luto factos:
& terram, propter terrenos mores: & terram, quōd in
terram & puluerem sint conuertendi. Chal. Paraph.
duas

duas illas particulas *terra terra*, exponit, De terra sua enim transigrare fecerunt in terram aliam. Deinde. Terra Israël suscipe verbum Domini. *Scribe virum istū sterilem.* In Heb. Scribite, in plurali. loquitur ad habitatores terræ, quos per terram intelligit: ideo, scribite, ait. hoc est. Id notum omnibus sit, hominumq; memoriæ commendetur, vt non excidat, quemadmodū quod literis mandatur, durare solet, hominem futurum sterilem: non quod non sit liberos habiturus, sed quod nullus eorum regiam dignitatem sit cōsequuturus: se enim ipsum explicat, cum subdit. *Nec enim erit de semine eius vir qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat ultra in Iuda.* Pro sterile, in Heb. *חריט* hariti, vnicum absq; filijs significat, sterilem, infœcundum, orbū & solitarium, qui vel prorsus liberis caruit, vel eos sepeliuit. Sterile autē vocat, quasi dicat. Habeatur tāquā sterilis, ac si filios nō haberet: nō enim prosperabitur in diebus suis, id est, nullū de filijs suis gaudiū habebit, ac si omnino caruisset, nullū ex illis videbit profere agere, & regiam dignitatem habere. Habes in regū historia Ioachim successisse in regno Mathathiam patruum eius, quem Nabuchodonosor vocavit Sedeciam, in quo regnum Iuda finitum est. Theodoretus. Nec proferat quis in medium Zorobabelem, qui à Iechonia descendit. Non enim rex fuit populi, sed gubernator eius, & dux exercitus. Christus autem ex hoc deducens genus secundum carnem, sedibus Dauidicis non sedit, sed supra omnem principatum, potestatem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Quod autem Angelus ad Mariam dixit. Dabit illi

illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in eternū, & regni eius non erit finis. de spirituali regno quo regnat in Ecclesia, & regnabit in eternū intelligitur: cum ipse dixerit, Regnū meum non est de hoc mundo. Post captiuitatem Babyloniam, nemo fuit de semine Dauid, qui liberè regnum administraret in Iuda, sed parebant exteris gentibus, nunc Medis, nunc Græcis: donec Machabæi, qui erant de genere sacerdotali, excusserunt iugum Græcorum, quibus domus Herodum subrepsit. Principes tamen fuerunt de stirpe Iuda, qui censuram habebant in populum, præsertim Senatus Sanhedrim. Sed nam Christo, omnis potestas fuit illis adempta sub præside Cyrino: vt etiam illis non esset fas supplicium sumere de facinorosis. Sicq; completa est prophetia Iacob. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Et sacra scriptura vbiq; sibi constat, vt pote quæ Deum habeat auctorem. Vide Galatinum lib. 4. de arcanis catholicæ veritatis.

Luc. 1. d.

Ioan. 18. f

Gen. 49.

A R G V M E N T V M.

Inuehirur in Pastores, & populi præfectos. Prophe-
tat cōuersionem reliquiarum populi Iudaici ad Christum. Et Christi veri pastoris aduentum. Reprehendit pseudoprophetarum & sacerdotum profligatos mores: quibus ne populus credat, hortatur. De Indæ captiuitate. De fructu verbi Dei.

CAP. XXIII.

*Eze. 13.
3. 34. 2.

* & I. M.
S. H. G.
C.

M * pastoribus qui disperdunt & dilacerant gregem pascuae meae, dicit Dominus. 2 Ideo haec dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum, Vos disperdistis gregem meum, & eiecistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus. 3 Et ego congregabo reliquias gregis meis de omnibus terris, ad quas eieceram eos illuc: & convertam eos ad rura sua, & crescent & multiplicabuntur. 4 Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pauebunt: & nullus quaeretur ex numero, dicit Dominus. 5 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo David germen iustum: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium et iustitiam in terra. 6 * In diebus illis saluabitur Iuda, et Israel habitabit confidenter: et hoc est nomen quod illius. 7 * Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicent ultra, Venit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: 8 Sed, Venit Dominus qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, et de cunctis terris ad quas eieceram eos illuc: et habitabunt in terra sua. 9 Ad prophetas, Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea: factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus a vino, a facie Domini, et a facie verborum sanctorum eius. 10 Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arua deserti: factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis. 11 Prophetata namque et sacerdos pollutus sunt: et in domo mea inveni mannis est. 12 Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, et corruent in ea: afferam enim super eos mala, animum visitationis eorum, ait Dominus.

nuis

nus. 13 Et in prophetis Samaria vidi fatuitatem: & propheta - 7 MS. bant in Baal, & decipiebant populum meum Israel. 14 Et in Hier. H. prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulteratium, & iter G. C. mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, ut non converteretur vnusquisq; a malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. 15 Propterea haec dicit Dominus exercituum ad prophetas, Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: a prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram. 16 Haec dicit Dominus exercituum. * Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. 17 Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis, et omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt, Non veniet super vos malum. 18 Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit, & audiuit sermonem eius: quis considerauit verbum illius, & audiuit? 19 * Ecce turbo Dominica indignationis egre dietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet. 20 Non reuertetur furor Domini, usque dum faciat, & usque dum egredietur 6 M. compleat cogitationem cordis sui, in nouissimis diebus intelligetur S. G. C. consilium eius. 21 * Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. 22 Si stetissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo: auertissem utique 14. eos a via sua mala, et a cogitationibus suis pessimis. 23 Putasne Infr. 27. Deus e vicino ego sum, dicit Dominus: et non Deus de longe? 24 Si occultabitur vir in absconditis: et ego non videbo eum, dicit Dominus: nunquid non coelum et terram ego impleo, dicit Dominus? 25 Audiui quae dixerunt prophetae, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniani, somniani. 26 Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductiones cordis sui? 27 Qui volunt facere ut obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quae narratur vnusquis-

Gg

Unusquisque ad proximum suum: sicut oblitii sunt patres eorum
 nominis mei propter Baal. 28 Propheta qui habet somnium, nar-
 ret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermo-
 nem meum verè. quid paleis ad triticum, dicit Dominus? 29 Nū
 quid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi
 malleus conserens petram? 30 Propierea ecce ego ad prophetas,
 ait Dominus: qui furantur verba mea unusquisque à proximo
 suo. 31 Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt lin-
 guas suas, & aiunt, Dicit Dominus. 32 Ecce ego ad Prophetas
 somniantes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & sedu-
 xerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cum
 ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt po-
 pulo huic, dicit Dominus. 33 Si igitur interrogauerit te populus
 iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini?
 Dices ad eos, Vt quid vobis onus? proijciam quippe vos, dicit
 Dominus. 34 Et propheta & sacerdos, et populus qui dicit, O-
 nus Domini: visitabo super virum illum, et super domum eius.
 35 Hæc dicetis unusquisque ad proximum et ad fratrem suum,
 Quid respondit Dominus? et quid locutus est Dominus? 36 Et
 Onus Domini ultra non memorabitur: quia Onus erit unicui-
 que sermo suus: et peruertistis verba Dei viventis, Domini exer-
 cituum Dei nostri. 37 Hæc dices ad prophetam, Quid respondit
 tibi Dominus? et quid locutus est Dominus? 38 Si autem Onus
 Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis
 sermonem istum, Onus Domini: et misi ad vos, dicens, Nolite di-
 cere, Onus Domini: 39 propterea ecce ego tollam vos portans, et
 derelinquam vos, et civitatem quam dedi vobis, et patribus ue-
 stris à facie mea. 40 * Et dabo vos in opprobrium sempiternum,
 et in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur.

* Sup. 20
 II.

E X P L A N A T I O.

Va pa

De pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gre-
 gem pascuæ meæ. Per pastores, principes, pon-
 tifices, sacerdotes, & alios populi præfectos
 intelligit. Chal. Para. Væ gubernatoribus.
 De his supra Cap. 2. Sacerdotes non dixerunt, vbi est
 Dominus? & tenentes legem nescierunt me, & pasto-
 res præuaticati sunt in me, & prophetæ prophetaue-
 runt in Baal. Et Cap. 5. de optimatibus. Magis hi simul
 confregerunt iugum, ruperunt vincula. Et Cap. 10 Quia
 stultè egerunt pastores, & Dominum non quaesierunt:
 propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum
 dispersus est. Dum ergo pastores somnò indulgēt, &
 pascere gregem verbo & exemplo negligunt, dum lu-
 pos non arcent, dū sceleribus cōnuent, dū nō repre-
 hendūt, non puniūt, gregē Dñi dissipāt, & dilacerāt.
 Multò verò magis si scelerū ipsi auctores, & reproba-
 torū dogmatū doctores fiant, vt nō iam pastores, sed
 lupi vocandi sint. *Disperdunt.* Vox Heb. פאצרים meab
 dim, perdentibus, vel disperdētibus. *Et dilacerāt.* Heb.
 ורפצים vmpitum, à verbo פוצץ putz, quod dispergere,
 & coterere, & cōstringere cū dispōsione significat. Sep.
 ô pastores dispergentes, & disperdentes oues pascuæ
 meæ. Chal. Para. Væ gubernatoribus qui disperdūt, &
 dispergūt populū, super quem inuocatum est nomen
 meum. *Pascuæ meæ.* hoc est. quem ego pasco lege mea,
 sermonibus, adhortationib⁹, doctrina per prophetas
 meos. Peculiarem quandam curam modus hic dicē-
 di significat: vt quamuis omnes homines & animan-
 tia Deus pascat, à quo omnia expectant, vt det illis
 escam in tempore: oues tamen pascuæ Dei dicun-
 tur illi, qui ad populū eius pertinent, cuius Deus

Psal. 103.

Gg 2 peculia-

peculiarem habet curam, ut olim Iudaici, nunc Christiani. Id Chald. Paraph. explicauit, cum loco *pascua mea* habet, populum super quem inuocatum est nomen meum. Disperduntur oves Christi vitij, sceleribus, erroribus, haeresibus. Disperguntur & dilacerantur dissidijs, odijs, inimicitijs, schismatibus. Officia boni, & mali pastoris vide Ezechi. 34. Et Ioan. 10. *Vos dispersistis gregem meum.* Id quidem verum est, etiam si talis non adsit voluntas, si modo negligenter officio suo satisfacere studeat pastor: summam enim officium hoc exigit vigilantiam, summum studium: quod si defuerit, reus est pastor perditionis ouium. Unde hic Dominus ait, pastores dispersisse & eiecisse oves, eo quod non visitauerint. *Et eiecistis eos.* Vox Heb. a verbo *נָדַח* nadach, quod expellere, & eicere, & dispergere significat, quasi dicat. Incuria vestra factum est, ut populus meus iret in exilium. vel fecistis, ut ego illum a facie mea eicerem propter eorum scelera & idololatriam. *Et non visitastis eum.* Verbum Heb. *בָּקַר* pacad, non solum visitare, sed & requirere, rationem & curam habere significat, quasi dicat. Non fuit vobis cura. Chald. Paraph. Non quaesistis. *Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum.* Hoc est, poenas a vobis deposcam. Qui non visitant, visitabuntur a Deo in malum suum. *Et ego congregabo reliquias gregis mei.* Theodoretus. Ista quidem temporibus Zorobabelis & Iesu filij Iosedech, typice euenerunt, non tamen tota propheta. Multi enim insurrexerunt in eos, non modo vicini, sed etiam Macedones posterius, & tandem Romani. Verum predictio sufficientem gratiam pollicetur. Quo circa certum est illa quidem temporibus eorum contigisse, haec vero temporibus sacrorum Apostolorum: unde & subditur.

Ecce

Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum. &c. Quod manifeste de Christo intelligitur, ut statim docebimus. Congregabo ergo, ait, per me scilicet & Apostolos meos, in unum ouile, Ecclesiam nempe, reliquias gregis mei. Pauci enim ex Iudaismo conuersi sunt. Sed & postquam plenitudo gentium intrauerit, ait Apostolus, reliquiae etiam saluae fient. *De omnibus terris ad quas eiecero eos illuc.* Id potissimum post deuotionem, quae per Romanos facta est, contigit. Dispersi enim sunt Iudaei per uniuersum orbem. *Et conuertam eos ad rura sua.* Reducam ad caulas suas. Vox Heb. *נָוֶה* naueh, habitaculum significat, a verbo *נָוָה* nauah, quod est habitare. Sed & eadem vox locum amoenum pascuis ubi sit villa vel tugurium, hoc est rus, significat. Optime de Ecclesia intelligitur, quae & una est in uniuersum, & plures ob particulares Ecclesias. Unde in Apocalypsi. Et septem Ecclesiae quae sunt in Asia. Iam vero quod ait, *ad rura sua*, ideo dictum est, quia eadem est Ecclesia quae nunc est, cum illa quae olim fuit, ob eandem fidem: quauis quod ipsi futurum credebant, nos iam factum credimus. Christus etiam, qui caput est Ecclesiae, ex Iudaeis est secundum carnem. Sed & Apostoli Ecclesiae principes ex Iudaeis fuerunt. Denique finis legis Christus est, & Euangelium legis completum, ad quod lex ipsa eos, qui sub lege erant, ducebat. Merito ergo *ad rura sua* dixit. *Et crescent, & multiplicabuntur.* Act. 6. Et Verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde. De multiplicatione fidelium Isaias in multis locis prophetauit, praecipue Cap. 49. & 60. *Et suscitabo super eos pastores.* Apostolos nempe, & apostolicos viros, de quibus

Rom. II. c

Apoc. I. 3

Gg 3

D. Pau

Ephes. 4. D. Paulus. Alios quidem dedit Apostolos, alios Euangelistas, alios pastores & doctores. Vox Hebr. **חַכְמֵי** hachimeti, statuere, firmare vel confirmare, & sulcificare significat, à radice **חַכַּ** chum. Suscitaturum autem dixit, quòd vel alios dormitasse significet, vel extinctos prorsus, vt sacerdotij, & legis & pastorum trāslatio nō significet. vel vt officium pastoris innuat, qui semper inuigilare debeat. Vel etiam quòd nequaquam huius modi officium præstari possit, nisi Deus spiritum suum suscitet in ministris suis. Vnde Christ⁹ ad Apostolos.

Luc. VI. Accipite spiritum sanctum. Et Sedete in ciuitate, quoad vsq; induamini virtute ex alto. *Non formidabunt ultra, et non pauebunt.* Hinc constat nequaquam impletam fuisse prophetiam hanc tempore Zorobabelis. Post reditum enim ex Babylonica captiuitate Iudæi in continuis fuerunt timoribus, & aduersitatibus. Referenda ergo sunt hæc ad Christi tempora: in quibus perfecta facta est liberatio. vt christianus homo iam non timeat hostes aliquos, neq; visibiles, neq; inuisibiles: cum sciat se ouem esse Christi, dummodo pastorem suum sequatur. Vnde Christ⁹ ad suos. Nolite timere pusill⁹ grex.

Luc. I. Et Zacharias pater D. Ioannis Bap. Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi.

Ioan. 10. f. Et nullus quaeretur ex numero. Sic Christus de ouibus suis.

Ioan. 18. e. Et nemo rapit eas de manu mea. Et quos dedisti mihi, non perdi ex eis quemquam. In Heb. **לֹא יִפְחָדוּ** velo ipachedu, hoc est, non deerunt vel deficient, vel desiderabuntur. Verbum enim **פָּחַד** pachad, multiplicem habet significationem, & in coniugatione Niphal deesse, deficere, desiderari, detrahi vel subduci de numero significat. Septuag. Neq; requirentur, Eodē sensu interpretari

fari possumus, quasi dicat. nulla ex ouibus deficiet, vt tanquam deperdita requiratur. Chal. Par. Nec commouebuntur. vt scilicet dispergantur, & pereat aliqua ex ouibus. Theodoretus legit. Nec illis quicquam deficiet. *Ecce dies veniunt dicit Dominus.* De Christo manifesta est prophetia, & ex Iudeorum sententia sicut etiam Chald. Par. manifestè de Messia interpretatur. Cum igitur de Euangelicis pastoribus prophetasset, ac de summa illa pace ac tranquillitate, qua sub felicissimo Euangelij statu potimur, à auctore huius pacis prophetat. Dies ergo isti, de quibus Propheta loquitur, illi sunt de quibus Apostolus. Nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Et. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. vt cum omnes præteriti nox & tenebræ potius dicendi sint, quam dies: hi iure optimo dies vocentur, in quibus lux orta est iusto, & populus qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Et Deus ipse per viscera misericordiæ suæ visitauit nos oriens ex alto, tanquam Sol iustitiæ in cuius pennis est sanitas. Nā qui ambulat in tenebris, nescit quòd vadat: qui autē Solē hunc sequitur, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Erat enim lux vera, ait D. Ioānes, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ecce dies veniunt, ait Propheta, celebratissimos quosdam dies significans, quibus Deus promissionem iam ab initio mundi factam, toties patribus confirmatā, tot modis per legem adūbratā, per prophetas celebratā adimpleuit: vt mitteret eum qui mittendus erat, qui & futurus erat expectatio gentium: quos dies iusti omnes qui ab initio fuerunt, ardentissimis desiderijs aduenire exoptarunt, &

*Heb. 1. a.**Galat. 4.**Isai. 9. a.**Ioan. 12.**Ioan. 8.**Ioan. 1.**Gen. 49.**b.*

summis suspirijs, vt aduenirent, contendebant. Quos
Ioan. 8. g. Abraam exultauit, vt videret: vidit in spiritu, & gauisus est. *Suscitabo David germen iustum.* Christum nempe, qui ex semine Dauid fuit secundum carnem. Proinde germen ipsius Dauidis dicitur, cui & promissio facta erat. Cuius ipse meminit in Psalmo. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Chald. Para. Et suscitabo David Messiam iustum. Similiter *Cap. 33.* In diebus illis & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ. vbi Chald. Para. Suscitabo David Christum iustitiæ. *Isai. etiã. 4.* In die illa erit germen Domini in magnificentia. vbi Cald. Para. In tempore illo erit Christus Domini in gaudium & gloriam. Et *Zachar. 6.* Ecce vir oriens nomen eius. vbi in Heb. est eadem vox *מָשַׁח* tsemach, quæ germē & oriētem significat. Et Chal. Para. Ecce vir Christus nomē eius. Est igitur proprium nomen Christi germen, quo significatur proprietas diuinę personę, & humanę naturę. Nam secundum naturam diuinam filius est Dei ex patre nascens, & secundum humanam naturam filius est virginis ex Maria natus. Vnde *Isaias* germen Domini vocat, quod Dei filius sit. Et *Jeremias* germē Dauid, quod factus sit ex semine Dauid secundum carnem, vt ait *Apostolus*. Vox Heb. germen, succrescentiam, surculum significat, à verbo *מָשַׁח* tsemach, quod germinare, pullulare, oriri, crescere, succrescere significat: & de plātis propriè dicitur, sed ad alia passim trāfertur. Dauid autem in Heb. est datiui casus: præponitur enim *דָּ* signum datiui casus. Sic *Septuag.* *τὸ δαυιδ* habent. Idem est autem dicere, suscitabo Germē Dauidi,

uidi, quod suscitabo germen Dauidis. Ideo enim Dauidi dicitur suscitari, quia ex Dauide natus est. Dicitur autem Christus germen, quod ex tenuibus initijs ad summum vsq; excreuerit. Germen enim terrę paulatim crescit. Sic in *Daniele* significatur per lapidem abscisum de monte sine manibus, qui factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. Iustum autē dicit, vt statim. *Et hoc est nomen quod vocabunt eum, dominus iustus noster.* Solus enim Christus iustus fuit ea ratione, vt neq; peccatum habuerit, neq; habere potuerit. Cæteri quamuis iusti sint, non tamen possunt germē iustum vocari, cum omnes comprehendat illud *Prophetæ*. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et illud *Apostoli*. Nascimur omnes filij irę. Ita vt non ex germine illis Iustitia competat, sed ex eo quia vt palmites viti, quæ Christus est, inseruntur. Vnde de solo Christo dictum legimus. Et quod nascetur ex te sanctum: vt nō prius, conceptum fuerit, quàm sanctum; sed in ipsa conceptione fuerit sanctū. *Et regnabit rex.* Sic *Angelus ad Mariam*. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Regnum autem hoc spirituale est, quo per fidem regnat, quem omnes fideles tanquam regem adorāt, illiusq; legibus colla subdunt. Vnde & Christus dicebat. Regnum meum non est de hoc mūdo. Quamuis qua ratione filius Dei erat, & mediator Dei & hominum, potestatem habebat super omnes homines & super omnes Angelos, vt rex regum sit & Dominus dominantium. Sed regni temporalis vsum non habuit, quin potius pauper & egenus pro nobis factus

factus est, vt nos illius egestate diuites essemus. Vnde *regnabit rex* ait, vt significet priusquam regnaret vt homo, iam regem fuisse vt Deus. Sunt etiam qui regnant, neq; reges sunt, sed vi regnum inuadunt, aut si ius regni habet, tyrāni potius sunt quam reges, quod per insolentiam imperij viribus abutātur, & vi quadā animi libidine dominantur, non iure & legibus quis. Sed Christus regnat rex, vt & ius sibi regni competat, & summa æquitate omnes gubernet. Hinc autem fit manifestum, prophetiam hanc nequaquam de Zorobabele posse intelligi, vt Iudæi aliqui obstinatissimè contendunt. Non enim Zorobabel rex fuit, sed dux tantum populi. *Et sapiens erit.* De Christo dicitur in Euangelio. Crescebat & confortabatur plenus sapientia. Et proficiebat sapientia & ætate. Et Apostolus. *Qui factus est nobis sapientia.* Septuag. Et intelliget. Chald. Paraph. Et prosperabitur. In Hebr. יהשכיל vehischil, à verbo שכל sachal, quod intelligere, aspiciere, prospicere, circumspēctum esse, considerare, prouidentiam habere, & prosperari significat. Et in coniuigatione Hiphil, vt est in hoc loco, scitè & solerter & prosperè agere. *Et faciet iudicium et iustitiam in terra.*

Ioan. 12. Nunc iudicium est mundi, dicebat Christus, nūc princeps huius mundi eicietur foras. Et, In iudicium ego veni in mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et, Pater non iudicat quemquam, sed

Ioan. 5. d. omne iudicium dedit filio. Qui constitutus est à Deo

Act. 10. g. Iudex viuorum & mortuorū. Dum vixit in hac mortali vita, iudicium fecit & iustitiam, dum causam nostram aduersus inimicum nostrū egit, & nos ab illius tyrannide liberauit. Iudicium etiā fecit discretionis,

dum

*Luc. 1.**1. Cor. 1.**Ioan. 12.**Ioan. 9. g.**Ioan. 5. d.**Act. 10.**g.*

dum quos voluit, elegit. In fine autem mundi iudicium generale faciet, reddens vnicuiq; secundum opera sua. *In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter.* In diebus illius, legendum est. Sic habet Hebraicus textus, & Septuag. & Chald. Paraph. Ex his etiam verbis aperte conuincitur, locum istum de Christo intelligendum. Nunquam enim decem tribus salutem consequutæ sunt nisi per Christum, qui non solum Iudam, sed Israelem, & omnes gentes saluas fecit. De quo Dominus per Isaiam. *Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremum terræ.* Israelem autem habitare confidenter, effectus est salutis per Christum factæ. Deuictis enim hostibus nostris, & ab illis liberati tutè agimus. Sic superius. Non formidabunt vltra, & non pauebunt. *Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus iustus noster.* Hoc in loco ponitur nomen יהוה Iehouah, quod non nisi vero Deo conuenit, atq; adeò significatur Christum verū esse Deum: vt quem hominem futurum significauit, vocans germen Dauid, nunc verum esse Deum significet. Vide Galatinum lib. 3. de Arcanis Catho. verit. Cap. 9. In Hebræo est vox יחזקאל iichreo, quæ, & vocabunt, & vocabit eum, interpretari potest, iuxta diuersam punctuationem. Sept. tamen & Chald. Paraph. vocabunt, habent teste Nicolao de Lyra, & Galatino. Quamuis D. Hiero. in Commentarijs dicat Septuag. vocabit eum, transtulisse. Et in Biblijs regijs *καλεσει.* i. vocabit, habetur. In Paraph. autem Chal. in Biblijs regijs ita legimus. Et hoc est nomē quod vocabunt eum: sicut nobis iustitiæ à facie Dñi in diebus eius. Galatinus autem ait Chal. Paraph. habere. Et hoc est

nomen

Isa. 42.

nomen eius, quod ipsi appellabunt eum, Deus iustus noster. Pro *iustus noster*, Sept. habent Iosedech, quod Dominus iustus, vel Domini iustitia significat. Iustus ergo noster dicitur Christus. De quo D. Paulus ait. *I. Cor. II.* Factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio. Nam illius iustitia nos iusti sumus non formaliter, ut aiunt philosophi, sed efficienter: autor enim fuit nostre iustitiae, quam nobis meruit. Ut iustificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae, ait Apосто. *Tim. 3.* *Propter hoc ecce dies veniunt dicit Dominus: & non dicent ultra, vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti, sed vivit Dominus qui eduxit & adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eiecerat eos illuc, & habitabunt in terra sua.* Maius & eximius futurum beneficium liberationis per Christum quam liberationis ab Aegypto docet, ita ut illud propter huius magnitudinem obscurandum sit, & oblivioni tradendum: non aliter ac Solis splendore astra obscurantur, ut non appareant. Habes idem supra Cap. 16. Vide ibi. *Qui eduxit, & adduxit.* Septuag. Qui adduxit, & congregavit. Chald. Paraph. Qui ascendere fecit, & adduxit. In Heb. primo loco est *ההלח* hehelah, hoc est, ascendere fecit, transtulit, quod idem quod eduxit: secundo loco *הבי* hebi, hoc est, introduxit, ingredi fecit, adduxit. *orro* totam hanc periodum deesse in Septuag. ait D. Hiero. In Biblijs tamen regijs habetur in textu Septuag. *Ad Prophetas.* Tituli vice positum est: quod sequens sermo de Prophetis, aut contra Prophetas, falsos nempe, sit. Septuag. cum sequentibus conneantur: sic enim habent. In prophetis contritum est cor meum, Quamvis D. Hiero, coniungi cum superiori

perioribus in textu Sep. dicat, nempe hoc modo. Vocabit eum Dominus Iosedech in prophetis. Deesse enim superiorem periodum dixit. Chal. Par. Propter pseudopphetas contritum est cor meum. In Hebr. preponitur *ל* quod Ad, in, & propter significare solet. *Contritum est cor meum in medio mei.* i. conficior dolore. Sic etiam sequentibus verbis acerbissimum animi dolorem, quo premebatur, significat: idque propter dominum, & propter verba sancta eius, quod Deum scilicet iratum cerneret, & calamitates maximas comminantem adversus prophetas. *Madidus à vino.* Sep. Captus à vino. Chal. Paraph. Sicut vir factus insanus vino suo. In Heb. *עברו* habero, id est transtulit eum, vel superavit. Hoc est, quasi vir quem superavit vinum. quod idem est quod *madidus* à vino, hoc est, ebrius. *Quia adulteris.* adulteris legendum. Sic Septuag. & Chal. Paraph. Sic etiam in Heb. Sic etiam D. Hierony. in Comenta. ubi ait in Septuag. non haberi orationem hanc, *quia adulteris repleta est terra*, sed in Biblijs regijs habetur. Theodoretus per adulteros, mendaciorum precones intelligit, qui adulterant & corrumpunt verbum Dei, ut heretici faciunt. *Quia à facie maledictionis luxit terra.* Hoc est, desolata est propter periuriam. Desolata enim terra videtur veluti lugere. D. Hiero. ait Septuag. transtulisse, quia à facie iuramenti luxit terra. In Biblijs regijs in textu Septuag. à facie horum, habetur. Chal. Paraph. Quia propter iuramentum falsum deserta est terra. In Heb. *אלה* alah, iuramentum, execrationem, & maledictionem significat. *aresacta sunt arua deserti.* Quid per luctum terrae intelligat, explicat. Septuag. pascua deserti. Chald. Para. habitacula deserti. In Hebr. *נאות* neoth, habita-

habitacula ubi pascua sunt, loca amoena, & pascua significat. D. Hiero. Quicquid de terra Iudæa iuxta literam intelligis, refer ad congregationem credentium: quoniam propter adulteria, & mendacia siue periuria, virtutū & donationū Dei sterilitas in Ecclesia sit. *factus est cursus eorū malus*. Id de hominibus intelligi debet. Sic in Heb. quasi dicat. Homines Iuda seduli, & veloces sunt ad mala patranda. Chal. Para. Et eò quod multiplicant voluntatem animæ suæ, malū veniet super eos. *Et fortitudo eorum dissimilis*. Septuag. Et fortitudo eorū non sic. Ita etiam in Hebr. Idem est autem ac si dicas, non firma, non fortitudo. hoc est, nutavit eorum fortitudo, evanuit, imbecilles facti sunt: id quod significare voluit noster interpret, cum ait. *Et fortitudo eorum dissimilis*. Id est, non vera. vel fortitudo eorum non est veritas. Hoc est, veritate non nituntur, sed mendacio. vel, pro viribus suis veritati non student, sed mendacio. *Propheta namque & Sacerdos polluti sunt*. Vitijs nempe, adulterijs, iniuritijs, periurijs, idololatria. Id de falsis prophetis, & de veris intelligi potest, ut ait D. Hier. quod qui verè donū prophetiæ habebant, pseudoprophetarū similes extiterint, & eorū sceleribus se contaminaverint. Chal. Para. Quoniam & scriba & sacerdos suffurati sunt vias suas. Hypochrismi vult significare, dum quis aliud intus gerit, & aliud exterius ostendit. Heb. *chanephu*, impiè egerunt, polluti sunt, Hypocrite fuerunt, simulauerunt. proprie significat, cum quid ita inficitur, aut contaminatur, ut aliam præ se speciem ferat. *Et in domo mea inveni malum eorū*. Quod scilicet etiam in templo Dei idōlis sacrificarent. *Idcirco via illorum erit quasi lubricum in tenebris*. Hoc est, ruet, & pœ-

& pœnas dabunt propter peccata sua. Qui per lubricam viam in tenebris incedit, fieri non potest ut non corruat, impellente præsertim alio. Sic Iudæi me auctore ruent, & dabunt pœnas ob peccata & scelera sua. *Impellentur enim, & corruent in ea*. Explicat magis quod dixerat. *Afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum*. Apertius idem explicat. Septuag. Quia in feram super eos mala in anno visitationis eorū. Chal. Quia adducam super eos malum, annum visitationis peccatorum eorum. Annum pro tempore posuit. Visitacionem vocat vindictam, & punitionem. *Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem*. Nomine Samariæ, decem tribus intelligit: ut nomine Ierusalem, Iudam & Benjamin. Pro *fatuitatem*, Septuag. iniquitates habent. Chald. Paraph. impietatem. Hebr. *tiplah*, fatuitatem, & rem insulsam significat. Sic autem vocat idololatriam: quid enim magis insulsum, & absurdum, quàm lapides colere? *Prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel*. Ecce fatuitatem: nomine falsorum deorum falsa prædicere, quibus populus in errorem inducebatur. Diuus Hieronymus per prophetas Samariæ hæreticos, & omnes qui falsi nominis scientiam iactant, significari ait: qui quod dæmon suggerit, loquuntur. *Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij*. Per prophetas Ierusalem, prophetas duarū tribuum intelligit. Septuag. Vidi horribilia, adulterantes & ambulantes in mendacijs. Chal. Para. vidi mutationem adulterantium, & ambulantium in mendacio. In Heb. ad verbum. Vidi turpitudinem, adulterare & ambulare in mendacio. Vox Heb. *saharurah*, à verbo *sahar*, quod cogitare

cogitare & existimare significat. Quidam pro appare
re velut spectrum, aut terriculamētum quod est visu
horrendum, exponunt. Inde nomen supradictum stu
porem, rem horrendam, & turpitudinē significat. Su
pra Cap. 5. vbi nostra litera habet, Stupor & mirabilia
facta sunt in terra, in Hebr. est eadem vox, quæ hoc in
loco habetur. Noster interpres transtulit hoc loco si
militudinem, eodem sensu, ita vt per similitudinem, spe
ctrum, rem visu horrendam intelligamus. Quod verò
adulterantium legimus, D. Hiero. in Commēta. adulte
rium legit: vtroq; modo exponi potest infinitiuum
adulterare, quod est in Hebr. Sensus ergo est. Vidi in
prophetis Ierusalem rem visu horrendam, adulteria
nempe, & quòd mendacijs studerent, vt populum de
ciperent. vel vidi similitudinem adulterantiū, hoc est,
vidi adulterantes. Per adulterium, vel ipsum carnale
adulterium intelligere possumus, de quo supra. Vnuf
quisq; ad vxorem proximi sui hinniebat. vel spiritua
le adulterium, idololatriam nempe, & verbi Dei cor
ruptionem, dum tanquam verbum Dei proponerēt,
quod nequaquã erat verbum Dei. Adulterātes verbū
Dei, ait D. Paulus. Sic D. Hiero. & Theodoretus. *Et cō
fortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquis
que à malitia sua.* Hoc est. Dum prospera omnia pro
mittebant perseuerantibus in sceleribus suis, id planè
efficiebant, vt scelerati & flagitiosi homines in sce
leribus & flagitijs permanerent. Confortare vel ro
borare manus alicuius, est animum adijcere, constā
tem ac firmum reddere, vt in re aliqua perseueret.
Septuag. Et apprehendētes manus malorum: qua di
cēdi forma significat impietatis malorū socios fieri,
vt Theo-

Sup. Cap.
5.

2. Cor. 4.

vt Theodoretus exponit. Verbum Heb. *קין* chazach,
quod hoc in loco habetur, corroborare, & apprehen
dere significat. Dexterā autē dexteræ iungere, gestus
est fœdus inuentium. *Facti sunt mihi omnes vt Sodoma, &
habitatores eius quasi Gomorrha.* Hoc ad illorum punitio
nem refert D. Hiero. quasi dicat. Continget illis, sicut
cōtigit Sodomę & Gomorrhæ. Theodoretus ad mo
rum corruptionē. Hic enim est fructus adulterij ver
bi Dei, sicut nō hoc infelici seculo cernere licet. Sic
Isai. Nisi Dñs exercitūū reliquisset nobis semen, quasi
Sodoma fuisset, & quasi Gomorrha similes esse
mus. Semē Dei est verbum Dei purum, non contami
natum, non adulteratum; vel Euangelici viri, qui ver
bum Dei purum, non adulteratū populo proponunt.
Porrò prior pars, *facti sunt mihi omnes vt Sodoma,* ad pro
phetas falsos Ierusalem referenda est. Altera vero, *&
habitatores eius quasi Gomorrha,* ad habitatores Ierusalē.
Sic Isaias. Audite verbū Domini principes Sodomo
rum, percipite auribus legem Dei nostri populus Go
morrhæ. *Propter hæc dicit Dominus exercituum ad Prophe
tas.* Prædicat pseudoprophetarum punitioem. Chal.
Paraph. Super pseudopphetas. *Ecce ego cibabo eos ab
synthio, & potabo eos felle.* Grauißimas pœnas, acerbissi
mos dolores & cruciatum, & varias calamitates signi
ficat. Septuaginta. Ecce ego cibo eos doloribus, & po
tabo eos aqua amara. Chal. Paraph. Ecce ego addu
cam super eos angustiam amaram, sicut absynthium:
& potabo eos calice maledictionis pessimæ, quasi ca
pitibus draconum. Pro *felle* in Hebræo est, *מרוס* me
ros. i. aquas capitis vel fellis. Nam Hebr. *רש* ros, ca
put & fel, seu bilem & venenum, & toxicum signifi
cat. Pol

Isa. i.

Isa. i.

Hh

cat. Pol

cat. Possunt per aquas capitis, lachrymas interpretari: & idem erit sensus cum nostra translatione. Habes idem supra Cap. 8. Dedit nobis aquam fellis. Vide quae ibi annotauimus. Sunt qui dicant in capite Aspidis esse venenum aut toxicum, & propterea nomen *אש* ros, quod caput significat, sumi pro veneno vel toxico. Huc alludit Paraphrasis Chal. *A prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio in omnem terram.* Sub. Iudae. i. ad omnes incolas Iudae. Chal. Par. Egressa est adulatio in omnes habitatores terrae. Vox Hebr. *חנפיה* chanuphah, à radice *חנף* chanaph, quod inficere, maculare, contaminare, pollucere, & simulare, & corrumpere, adulterari significat. Pollutionem, impietatem, hypochrismum, & adulationem qua homines decipiuntur, & corrumpuntur, significare potest.

Hac dicit Dominus, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetaut vobis, & decipiunt vos. Non caret culpa peruersis acquiescere doctoribus. Par enim erit poena & magistro & discipulo. Fugiendi sunt, neque vlla ratione audiendi. Sermo enim eorum ut cancer serpit. *Visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.* Septuag. clausulam hanc cum posteriori parte superioris clausulae connectuat, hac ratione. Nam pro eo quod nos habemus, *& decipiunt vos*, ipsi habent. Quia vanam faciunt visionem à corde eorum, loquuntur, & non de ore Domini. Idem est sensus. Vanam enim facere visionem à corde suo, est decipere, dum quis à se conficta, & non quae à Deo audiunt, loquitur. Chald. Para. Impietatem cordis sui loquuntur. In Heb. ad literam, vanescere faciunt ipsi vos, pro eo quod nos habemus, *decipiunt vos.* à radice *הבל* hebel, i. vanitas. Inde verbum quod in kal euanescere, & ambulare post vanitatem significat, Et in

Hifhil

Hifhil, ut est hic, facere euanescere, & facere ambulare post vanitatem, quod est decipere. *Dicit his qui blasphemant me: locutus est Dominus, pax erit vobis: & omnibus qui ambulant in prauitate cordis sui dixerunt. Non veniet super vos malum.* Sic falsi prophetae decipiebant populum, & confortabant manus pessimorum, ut non conuerterentur à malitia sua, sed perseverarent in flagitijs, & in prauitate cordis sui, dum illis dicebant, Ne timeatis dura supplicia, nec vanis comminationibus terreamini; pax erit vobis atque tranquillitas: sic enim locutus est Dominus. Pro his qui blasphemant me. Septuaginta habent, abijcientibus verbum Domini. Chald. Paraph. Dicunt in prophetia mendacia sua his, qui irritant coram me. Vox Hebraea à radice *נאט* naat, significat abijcere, spernere, contemnere. Et in Pihel, ut hic est, augetur significatio. Hoc est, irritare, vel irasci facere. Cum verò in Deum refertur, ut in hoc loco, grauius sonat, quasi irritare contumelios, conuictijs & maledictis laceessere, blasphemare, ut noster habet interpres: *Quis enim affuit in consilio Domini, et vidit et audiuit sermonem eius? Quis considerauit verbum illius, et audiuit?* Eadem est sententia vtriusque clausulae. Repetitio est Hebraea familiaris, quae res ipsa magis confirmatur, quasi dicat. Nullus eorum pseudoprophetarum planè est, qui nouerit Dei consilium, & ipsum loquentem viderit, vel audierit, vel qui curet nosse consilium Dei, & audire illius sermones, & populo nuntiare, sed vnusquisque visionem cordis sui loquitur. Quod verò, *vidit sermonem*, ait: mos est sacrae scripturae, quod vnus sensus est, alteri tribuere, vel interpretandum est, ut diximus. Loquentem enim &

Hh 2

videre

videre possumus, & audire. videre autem sermōnem, sumitur pro loquentem videre. Porro Diuus Hieronymus verba hæc vult esse prophetæ, non pseudoprophetarum, quorum erant superiora verba. Facile enim ab vna persona in aliam fit transitus in prophetis præsertim: & hæc vna est causa obscuritatis inter aliās. Nolite ergo, ait propheta, credere prophetis vobis falsa annuntiantibus, qui dicunt, Pax vobis erit, non veniet super vos malum. Vnde enim possunt Dei nosse secreta, cum nullus eorum in consilio Dei affuerit, neque Deum loquentem viderit, aut sermones eius audierit. Theodoretus verba vult esse pseudoprophetarum. Quod minus videtur quadrare: nam cum ipsi dicerent, locutus est Dominus, significat affuisse se in consilio Domini, & illum loquentem vidisse, & audisse. Nisi dicamus, hoc de veris prophetis dicere, qui cōminationibus populū ad pœnitentiā adducere nitentur. At cōtrā pseudoprophetæ id moliebantur, vt illorum auctoritatē eliderent, ne populus fidē illis adhiberet, sicque à vitijs & flagitijs retraherent. Pro eo quod nos habemus. *Quis enim affuit in consilio Domini.* Septuag. habent. Quoniam quis stetit in subsistentia Domini. Græcè est ἐν ὑποστάσει. significat autē ὑπόστασις sedimentum, subsistentiam etiam, & fundamentum. Vox verò Hebraicā שֹׁדֶרֶת sod, secretum & consilium significat, eo quod consilium secretum esse debeat. Et nomen hoc quidam reducunt ad verbum שָׁדַד, iasad, quod fundare significat: ob id quod consilium & arcanum rerum agendarum sit fundamentum atque principium. Sic ergo per subsistentiam, vel fundamentum Dei quod habent Septuag. consilium eius intelli-

intelligere possumus, quemadmodum nostra habet æditio. Vel per subsistentiam Dei, thronum & sedem eius possumus interpretari, vnde eius manant decreta, & consilia manifestantur. Chald. Paraph. Non enim steterunt, vt reuelaretur secretum sibi à facie Domini, nec viderunt, nec audierunt sermones eius, nec auscultauerunt verba eius, nec obedierunt. *Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum ueniet.* Quasi dicat. Multo aliter res eueniet, quam pseudoprophetæ mentiuntur. Non enim erit pax & securitas, sed tempestas. Theodoretus his verbis significari ait mala inuicem succedentia, & quod à Domino immittatur. Septua. Ecce commotio à Domino, & ira egredietur in commotionem, conuersa in impios venit. Eadem est sententia. Chald. Paraph. Ecce increpatio Domini egredietur in ira, & tempestas conturbans super caput impiorum residebit. In Heb. in priori loco vbi nos habemus turbo, & in altero vbi habemus tempestas, eadem est vox טורבן sahar, quæ turbinem, & tempestatem significat. Turbo autem dominicæ indignationis, & tempestas erumpens, calamitatē maximā significat, ad modum turbinis & tempestatis irruentem, immissam à Domino irato & exardescente aduersus impios. Super caput autem impiorum, idem est, quod super impios. Numerus singularis pro plurali, caput pro capita. *Non reuertetur furor Domini usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui.* Hoc est, non placabitur ira & furor Domini: sed quod cogitauit, & prædixit, & sæpissimè comminatus est, opere complebitur: & cogitatio illius, atque sententia impiorum supplicij comprobabitur.

Septuag. Et non reuertetur furor Domini, donec faciat illud: & donec suscitetur illud à conatu cordis sui. Eadem est sententia. *In nouissimis diebus intelligetis consilium eius.* Hoc est, extremo captiuitatis tempore, cum obtinuerit vos victor exultans, & manus stridore vincerit catenarum, tunc intelligetis consilium eius, quod vos frustra nunc scire iactatis. Sep. In nouissimis diebus intelliget ea. Chal. Para. In fine dierum intelligetis hoc intelligendo. In Heb. ad literam. In nouissimo dierum intelligetis in ea intelligentia. Hoc est, in prophetia. relationum pro antecedente, quasi dicat. Tum demum intelligetis hanc prophetiam, vel diligenter eam considerabitis, cum impleta fuerit. Vox autem Hebr. *בִּינָה* binah, intelligentiam; & prudentiam significat. Intelligere autem intelligentia, *πλεονασμός* est. hoc est, certissime intelligetis, vel diligenter considerabitis. Extremo iudicij die, impij omnes malo suo intelligent consilium Dei, quibus modo prophetæ & verbi Dei præcones videntur quasi ludentes loqui: sicut visus est Loth generis suis, cum illos adhortaretur dicens, Surgite & egredimini de loco isto, quia delebit Dominus ciuitatem hanc. *Non mittebam prophetas, & ipsi prophetabant.* Hierony. Cum enim semel se tradiderint falsi doctores mendacibus, atque periurijs, & mortibus deceptorum; non pedetrim, nec considerato gradu, sed precipites currunt ad interitum, & suum, & eorum quos decipiunt. Hoc ipsum videre est in pseudo euangelicis nostri temporis, quorum mira est sollicitudo & studium in spargendis erroribus suis, ad perdendum animas. *Si stetitissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auertissent eos utique à via sua mala, & cogitationibus suis pessimis.* Vide supra hoc

Gen. 19.

hoc eodem Cap. hoc est. Si afflatus fuissent meo spiritu. D. Hieronymus. Si mea voluissent acquiescere uoluntati. Hic est fructus verbi Dei puri, non adulterati. Huc referre debet omnes suos conatus minister verbi Dei, ut impios à via sua mala, & cogitationibus suis pessimis auertat. *Putasne Deus è vicino ego sum, & non Deus de longè?* Hoc est, non tantum vicina, sed & ea quæ longe sunt, cognosco; nec presentia tantum, sed & futura conspicio. Sic Hiero. Sep. Deus appropinquans ego sum, dicit Dominus, & non Deus de longè. Contrario sensu, ut ait Hier. quasi dicat. Vbiq; presentis sum; neque ullus est locus, ubi non adsim. Quod si cum interrogatione legamus quod habent Sep. idem erit sensus cum nostra editione, quasi dicat. Numquid Deus appropinquans ego sum, & non etiam Deus de longè? Chal. Par. Ego Deus creavi orbem à principio, dicit Dominus. Ego Dominus renouaturus sum mundum iustis. Iuxta hunc sensum interpretari possumus, quod sit è vicino, mundum gubernans; & de longè, qui ex nihilo omnia condidit à principio, vel nunquid sum Deus nouus, & non potius Deus æternus? quasi dicat, non sum similis idolis nuper inuentis. *Si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum, dicit Dominus?* Explicat quod dixerat, se Deum esse non tantum è vicino, sed etiam de longè, cum nihil possit eum latere, neque possit aliquis à facie eius abscondi. *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam &c.* ait Propheta. Quia tenebræ non obscurabuntur à te. &c. Idem Amos. 9. Xenophon. Nemo est qui ignoret tum Græcos, tum Barbaros in ea est se sententia, ut putent Deos omnia scire, & instantia & futura. Et iterum. Sciunt dii immortales omnia, hoc

Psal. 138

In conui.

Xenophō

Lib. 1. de

pæd. Cyri

Hh 4

& præ

& præterita & præsentia, & quæ sunt ex ijs sigillatim
Lib. 1. de euentura. Et iterum. Deos nihil latere potest. Huius
Cyr. mi. rei assidua meditatio mirabilē habet vim, vt sequisq;
exp. in officio cōtineat, interius exteriusq; iuxta normam
 diuinæ legis componat. *Nunquid nō cælum et terram ego*
impleo, dicit Dominus? Præsentem se vbiq; esse significat,
 ob idq; nihil posse eū latere. Dicitur autem Deus cæ-
 lum & terrā implere, nō quod locū occupet, sed quia
 omnia perlustrat. Omnia enim nuda & aperta sunt
 oculis ei⁹. Et in Ps. si ascēdero in cælū, tu illic es: si des-
 cēdero in infernū, ades. Eius etiā virtus & potētia per-
 tingit à fine vsq; in finē: in ipso enim viuimus, moue-
 mur, & sumus. Chald. Para. Nōne cælum & terram
 implet gloria mea, dicit Dominus? Socrates affirma-
 bat, vt ait Xenophō, Deos omnia scire, ac vbiq; adesse.
 Vnde Lucanus Poeta lib. 9.

Lib. 1. de
fact. &
dict. So-
gra.

Estq; Dei sedes nisi terra, & pontus, et aēr,
Et cælum, et uirtus. Superos quid quarimus ultra?
Iupiter est quodcunq; uidet, quocunq; moueris.

Et Virgil. Eglog. 3.

Iouis omnia plena.

Audiuī quæ dixerunt Propheta, prophetantes in nomine meo
mendacium, atq; dicentes. Somniaui, Somniaui. Hoc est, cer-
 tō somniaui. Hiero. his verbis ait Deū inuehi in pseu-
 doprophetas, qui credunt somnijs, & omnia quæ cer-
 nunt, putant esse reuelationem diuinā. Vel dic esse in
 pseudoprophetas, qui fingebāt se reuelationē à Deo
 habuisse in somnijs. Chald. Para. pro *somniaui*, habet.
 verbum prophetiæ in somnio annūciatum est mihi.
 Sunt hodie quoq; somniatores in Ecclesia, ait D. Hie-
 ro. & nos etiā dicere possumus, qui errores suos Dñi

iactant

iactant prophetiam. Ait hīc D. Hiero. reuelationem
 Dei in somnijs propriè sanctis, & seruis Dei appetiri.
 Quōd si legimus Pharaonem, & Nabuchodonosor
 impios reges vidisse somnia quæ vera fuerint, non eo-
 rum fuit meriti, qui viderunt: sed vt per eorum occa-
 sionem sancti viri Ioseph & Daniel clarescerēt, & du-
 ra corda atq; indomabilia tyrānorū, propria consciē-
 tia sentirēt Dñi maiestatiē. *Vsquequo istud est in corde pro-*
phetarum vaticinātiū mendacium, et prophetantiū seductio-
nes cordis sui? Hoc est, quamdiu ita cogitabunt, vt scili-
 cet populum meum decipiant pseudoprophete, qui
 mendacia loquuntur, & prophetias dolosē & fraudu-
 lēter confictas annuntiant. Esse in corde, pro cogita-
 re, vel habere in animo & voluntate. Pro *seductiones*
cordis sui, Septuag. habent, voluntates cordis eorum.
 Chald. Paraph. Impietatem cordis sui. In Heb. *רמית*
ramit, fraudem & dolum significat, à radice *רמה* ra-
 mah, quod verbum projicere, fraudare, dolosē agere,
 eludere, fallere, imponere alicui, & circumuenire sig-
 nificat. Seductiones igitur, vel dolos & fraudes cordis
 vocat prophetias dolosē & fraudulentē confictas, vt
 deciperent, & in errorem inducerent populum. *Qui*
volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei prop-
ter somnia eorum, quæ narrat vnusquisq; ad proximum suum,
sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Id sa-
 nè nituntur pseudopropheta, ait, vt Dei memoriam
 penitus extinguant, & nulla eius ratio habeatur, que-
 madmodū olim populus, qui ex Ægypto egressus est
 oblitus est Dei propter Baal. Vide Num. 25. Pro eo qd
 nos habemus, *Propter Baal*, Sep. habent, in Baal, nem-
 pe iurantes. Et in hunc sensum interpretatur Chald.

Para.

Paraph. qui habet. Sicut reliquerunt patres eorum cultum nominis mei, iurantes per nomina idolorum. **3.** autem defferuiens, quod in Heb. habetur, poni solet pro propter, & per, quod est iurantis, & pro in. *Propheta qui habet somnium, narret somnium, & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere.* Hoc est. cessent fraudes & doli. Qui somniauit, dicat se somniasse, & merum esse somnium quod loquitur: qui Dei reuelationem habuit, narret quod audiuit, tanquam Dei sermonem. *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus?* Hoc est, ut quid somnia tanquam veram prophetiam proponitis, cum nihil commune cum ipsa habeant? Chald. Para. Ecce sicut qui separat paleam a tritico, sic separo impios a iustis. Hiero. Pulchre doctrina peruersa paleis comparatur, quae medullam non habent, nec possunt nutrire credentium populos. Sic etiam impij paleis, iusti tritico comparantur. Vnde. D. Ioan. Baptista de Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, dicebat. Et separabit oves ab haedis. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Sic etiam terrena omnia & mundana, paleae: virtus vero animi, triticum est. Vanitas vanitatum, dixit Eccle. i. Ecclesiastes, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram?* Vim & potentiam prophetiae, & verbi Dei significat. Sicut enim ignis omnia domat, & malleus magnus ferreus rupem, & durissima quaeque rumpere potest, sic nihil est quod non superet veritas prophetiae & verbum Dei, neque ab aliquo potest impediri. Caelum & terra transibunt, verba autem mea

Mat. 3. c.

Eccle. i.

Mat. 24.

c.

mea non transibunt. Chald. Paraph. Nonne omnia verba mea sunt fortia sicut ignis? Septuaginta pro malleus habent, sicut securis incidens petram. Vox Heb. *וּמַלְאֵךְ* patis, malleum magnum significat, Sic etiam *וַיִּפּוֹטְסוּ* à radice *פּוֹטַס* puti, est conterere cum dispersione scilicet dispergendo particulas eius huc & illuc. D. Hiero. Sermo Dei nuntiat futura supplicia, ut terreat homines à peccando, & paleis peccatorum comminatur incendium, ut haeticorum corda dura, & instar filicis indomabilia sermonis Dei malleo conterantur: auferes cor lapideum, ut ponat pro eo cor carneum, molle videlicet, & quod possit Dei suscipere, & sentire praecipua. Nihilominus videre est multos filice duriores, qui tanto igni, & tam magno malleo non cedant. Induratum est cor Pharaonis. Vae tantae duritiei. *Cor durum male habebit in nouissimo.* *Propterea ecce ego ad prophetas ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.* Theodore. Docet quam diuersa sit pseudoprophetarum ratio. Hi siquidem, inquit, quorundam furum more, furripiunt nonnullos sermones propheticos, quos immutationibus corrumpunt. Alij fingunt falsam prophetiam. Tertij somnia, quae non videntur, recitant: sicque bouum iastar, ter miserum variè pascentes populum, in nequitia reddunt obstinatum. *Ecce ego ad prophetas.* Chald. Para. Ecce ego mitto furorem meum super pseudoprophetas. *Qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.* Hoc est, cum audierint veram prophetiam ex meis prophetis, eam alijs narrent tanquam suam, de suo mendacia admiscentes. *Qui assumunt linguas suas.* Hoc est, utentes linguis suis utuntur dictione usitata veris prophetis, nempe,

Exod. 7.

Dicit

Dicit Dominus. Pagni. transfert. qui lenificant linguas suas, id est, qui blando sermone illiciunt plebem in suam sententiam. Vox Hebræa à radice *נחל* lachach, capere, & sumere significat. Rab. David hoc in loco, & in Psal. 5. Versu 10. lenificare, dulcare, hoc est dulcem facere exponit. Septuag. emittentes prophetias linguæ, & dormitantes dormitationē suā. Theodoretus exponit. fingunt falsam prophetiam, Eadem est sententia. Chald. Para. qui prophetant iuxta volūtatē cordis sui, & dicunt. Sic dicit, sub. Dominus. quod etiam subaudiendum est in Hebræo: tantum enim est, & aiunt. Dicit, *in miraculis suis*. Dum scilicet magna, ingentia, & incredibilia repromittunt. Hispanè dicimus, *hazer grandes milagros*, quando quis exaggerationibus, & gestibus magnificare conatur, quod dicit. Septuag. in erroribus suis, vel astutijs, & fallacijs: nam *πλάνος* hæc omnia significat. In idē recidit. Chald. Para. & temeritate sua. Vox Hebræa à radice *נחז* pachaz, significat festinare, accelerare, leuem velocē, mobiliēq; esse. Sic nomē mobilitatem etiam significat: vt idem sit, miraculis suis, quod mobilitatib⁹ suis, hoc est, gestulationibus, sicut exposuimus. Pag. blāditijs suis. Alij leuitatibus suis. vt incōstātiā significet, dum modò hoc modò illud incōstāter sentiunt. Quod hereticis nostri temporis conuenit, aut lenibus, & stultis suis cogitationibus, & inuentis. D. Hiero. Semper imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur prophetæ, atq; dicebant, Hæc dicit Dominus, &
Vidi dominū. et, Verbum Domini quod factum est
ad illum

ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis, Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronuntient. *Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos dicens. Quod est onus Domini? Dices ad eos. Vos estis onus. projiciam quippe vos, dicit Dominus. Et propheta & sacerdos. etc.* vsq; ad finem Cap. Verbo hoc *onus* vtuntur prophetæ, quādo graue aliquid, & importabile, & plenum laboris & ponderis Deus comminatur: vbi autem prospera pollicetur, siue post comminationē meliora promittit, visio dicitur, vel verbum Domini, ait D. Hiero. Quia igitur prophetæ solebāt populo peccatori tristitia prænunciare, & comminari supplicia, vt eos traherent ad pœnitentiam: clemens autem & misericors Domin⁹ diu sententiā differebat: putabat deceptus populus, & pseudoprophetarum fraude seductus non euentura, quæ Dominus minabatur, & rem seuerā in ludū, & iocum vertebant, prophetātibusq; prophetis quasi irridentes dicebāt, Rursum hic videt pondus, & onus Domini: Atq; ita fiebat, vt nequaquā vltra visio, sed per iocum atq; derisum, onus, & pōdus appellaretur. Contra hos igitur inuehitur Dominus, præcipitq; , ne vltra quis dicat, Quod est onus Domini: sed, Quid respondit Dominus, quid loquutus est Dominus? Theodoretus. Impij prophetas appellabāt scelestos, & prophetiam onus. Hortatur ergo Deus, ne hac appellatione vtantur, ac non obtemperantibus minatur pœnā. Verūm istud præcipit Dominus Deus, tum vt amputaret mores ex malorum demonū cultu contractos,
tum

tum vt doceret prophetas non insanire, sed esse diuini-
 norum eloquiorum ministros. Vel vtebantur hac lo-
 quendi forma irridentes, quod viderent prophetas
 Domini semper tristia nunciare, & comminari suppli-
 cia, quasi nunquam vellet Dominus prospera predi-
 ci, sed semper mala. *Quod est onus Domini?* Diximus ini-
 tio primi capituli de verbo hoc nonnulla. Septuag. *Que*
assumptio Domini? Chal. Paraph. *Quæ est prophetia*
in nomine Domini? Vox Hebræa *onus* mala, onus, pō-
 dus, eleuationem, vel assumptionem, doctrinā, & pro-
 phetiam præsertim quæ grauis est, significat, eò quod
 premat, & quia tanquam onus ferre debeat ille, cui
 malum prædicitur. *Vos estis onus: proijciã quippe vos.* Hoc
 est. Vos estis Deo onus, & quidem grauissimum prop-
 ter iniquitates vestras; nec amplius iam feret Deus tã-
 tum onus, sed proijciet vos, & eijciet ex terra hac. Lo-
 uaniensium exemplaria habent. Vt quid vobis onus?
 In Heb. *Quod onus?* vel, quid onus? sub. vobis. vel, di-
 citis. Septuag. Vos estis assumptio. Chald. Paraph. Ta-
 lis est prophetia, quasi dicat. quia dicitis onus, verbum
 hoc complebo in vobis: proijciam quippe vos. &c. Et
 hoc est, quod ait. *quia onus erit vnicuique sermo suus.* scili-
 cet quia propter sermonem suum grauissimas dabit
 pœnas. *Et peruertistis verba Dei viuentis Domini exercituum*
Dei nostri. Septuag. tantum habent, peruertistis verba
 Dei viuentis. Sed in Hebræo legimus, sicut nos habe-
 mus. ita etiam habet Chal. Para. D. Hiero. anim aduer-
 tit significari hic mysterium Sãctissimę Trinitatis: sed
 quia Septuaginta gentilibus transferebant, ne ipsi exi-
 stimarent plures deos esse, transfulerunt tantum prio-
 ra illa verba. *Si autem onus Domini dixeritis.* Apostrophe.
 subaudien

subaudiendū est aliquid: cōminatio est cū iureiurando.
Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æter-
nam, quæ nunquam obliuione delebitur. Hebr. opprobriū se-
 culi, & ignominiam seculi. Hoc tempore Babylonice
 captiuitatis factū est, sed plenius atq; perfectius post
 passionem, & resurrectionem Domini, sicut dixerat
 Dominus. Relinquetur vobis domus vestra deserta. *Luc. 13.*

A R G V M E N T V M.

Visione ficuum bonarum & malarum, partem po-
 puli reducendam, & partem cum Sedecia rege perdē-
 dam designat.

C A P. XXIII.

STENDIT mihi Dominus: et ecce duo calathi
 pleni ficis, positi ante templum Domini: postquã trã-
 stulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam fi-
 lium Ioachim regem Iuda, et principes eius, et sa-
 bryum, et inclusorem de Ierusalem, et adduxit eos in Babylonẽ.
 2 Calathus vnus ficus bonas habebat nimis: vt solent ficus esse
 primi temporis: et calathus vnus, ficus habebat malas nimis, quæ
 comedi non poterant, eo quod essent malæ. 3 Et dixit Dominus
 ad me, Quid tu vides Ieremia? Et dixi, ficus, ficus bonas, bonas
 valde: et malas, malas valde: quæ comedi nõ possunt, eo quod sint
 malæ. 4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens, 5 Hæc di-
 cit Dominus Deus Israël, Sicut ficus hæ bonæ, sic cognoscã trãf-
 migrationem Iuda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæo-
 rum, in bonum. 6 Et ponam oculos meos super eos ad placandũ,
 et reducam eos in terram hanc: et edificabo eos, et non des-
 truam: et plantabo eos, et non euellam. 7 Et dabo eis cor, vt
 sciant me, quia ego sum Dominus: et erunt mihi in po- *Infrã.
 pulum, et ego ero eis in Deum: quia reuertentur ad me 21.33.

in toto

* Infrā. *in toto corde suo. 8. Et sicut ficus pessima, quæ comedi non possunt, eo quod sint mala: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Iuda: & principes eius, & reliquos de Ierusalem, qui remanserunt in vrbe hac, & qui habitant in Terra Egypti. 9. Et dabo eos in vexationem afflictionemque omnibus regnis terræ: in opprobrium, & in parabolam, & in prouerbium, et in maledictionem in vniuersis locis ad quæ eieci eos. 10. Et mittam in eis gladium, et famem, et pestem: donec consumatur de terra, quam dedi eis, et patribus eorum.*

EXPLANATIO.

Stendit mihi Dominus, et ecce duo calathi pleni ficis positi ante templum Domini. etc. Visione hac significat Iechoniam, qui & Ioachin, & populo eius, qui se Ieremie cōsilio, & Dei iussu tradiderant regi Babylonis (quos per calathum bonarū ficuum intelligit) prospera omnia euentura. Nam & in ipsa captiuitate licuit illis exercere terram, ædificare domos, plantare pomaria in Babylonia regione. Sed & Daniel signorum miraculis fulgēs, de captiuo subitò princeps factus est. Et tres pueri gloriose de fornacis incendio liberati, clarissimi facti sunt. Et expletis annis Septuaginta sub Zorobabele, & Iesu sacerdote magno, & Esdra, ac Neemia plurima pars reuersa est Ierusalem, vt videre est 1. Esd. Sedeciam verò & populo eius (quos per ficus malas intelligit) qui sententiæ Dei contradixerunt, aduersa omnia & infalicia ventura prædicit, sicut re vera accidit: nam Sedecias captus est, cæcatusq; oculis ductus est in Babylonē, ac ibi mortuus est. Sed & populus tam qui remanserunt in Ierusalem, quam qui transfugerunt in Ægyptū, multis

multis fuerunt calamitatibus vexati, vt videre est in hoc libro, & 4. Reg. 24. *Positi ante templum Domini.* Vterq; enim populus Dei erat, & Deū colebāt: sed & quæcunq; illis euenerūt, diuino cōsilio acta sunt. *Postquam transfulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam. etc.* Trāslationē vocat, nō captiuitatē: eo quod vltro se tradiderat Iechonias regi Babylonio. *Fabrū. Sep. artifices.* sic etiā Chal. Para. Vox Heb. *פריח* charas, artificē, & fabrū, & sapientem significat. D. Hier. Per fabros & inclusores, vel legis interpretes atq; doctores debemus accipere, vel artifices inclusoresq; auri atq; gemmarū, quæ ars apud barbaras nationes preciosissima est. Alij architectos exponūt, qui scilicet cōficiēbāt arietes & turres ad opugnandas vrbes. Nabuchodonosor enim abduxit viros ingenio præstātes, & excellētes in rebus bellicis. *Et inclusorem de Ierusalē. Sep.* Et vinctos de Ierusalē. Sic in Bib. reg. sed in Græco est *δευωρας*. quæ vox & vinctos, & vincientes, siue inclusores significat. Chal. Para. Et ianitores de Ierusalem. Vox Heb. *מגפר* mager, inclusorē, ingeniorum artificem, clausorem signīficat. Inde Chal. Par. ianitorem interpretat⁹ est, quod illius sit claudere ianuā. Quidā inclusores castrorū. i. peritos castrametādi homines exponūt. *Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, vt solent ficus esse primi tēporis: et calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterāt, eo quod essent mala.* Duplicem illā sortem, regni cælorū nempe, & gehennę interpretari possumus: De quibus Christus in Euang. Ibunt hi in supplicium æternū, iusti *Mat. 25.* autem in vitā æternam. Iustorum vna bona valdē, impii altera, mala nimis. *Vt solent esse ficus primi tēporis* Ad primos illos patres alludit, Abraham, Isaac, Iacob, Ii Moysen,

Ose. 9. Moysen, Aaron, Iob, de quibus per Oseam. Sicut vna in deserto inueni Israel, & sicut ficus in ficulnea inueni patres eorum. Sed & beatus vir, cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Has precoquas ficus desiderat.

Mich. 7. Deus, sicut per Micheam ait. *Hac dicit Dominus Deus Israel.* Hæc verba per parenthesis sunt legenda. *Sic cognoscim transmigrationem Iuda, quam emisi de loco isto in terram Chaldaeorum in bonum.* De Iechonia, & illis qui translati sunt in Babylonem, loquitur. Cognoscere autem in bonum, est fauere, & beneuolentia proficere. Eandem habet significationem, quod sequitur. *Et ponam oculos meos super eos in bonum.* hoc est, beneuolo vultu eos respiciam. *Et edificabo eos, et non destruam.* hoc est, dabo illis sedes stabiles, & augebo illos liberis, & opibus. Hoc ipsum significat, per id quod ait. *Et plantabo eos, et non euellam.* de quo genere dicendi sæpe diximus in hoc opere. *Et dabo eis cor, ut sciant me.* Chald. Paraph. Ut sciant timorem meum. hoc est, dabo eis cor mihi bene affectum, quo nihil magis in votis habeant, quam me cognoscere, & mihi inservire. Hæc est vita æterna, ait Christus, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et, Qui gloriatur, in hoc gloriatur, scire & nosse me. Reliqua ex dictis sunt manifesta. *Et dabo eos in vexationem, afflictionemque;* Septuag. tantum habent, & dabo eos in dispersionem. Chald. Para. Et dabo eos in commotionem, & in malum. In Hebr. primo loco est *לזאווה* lezauaha, vexationem, & commotionem significat. Secundo loco est *לרעה* rahah, malum, & afflictionem etiam interpretari possumus. Idem est autem, ac si dicat. Omnes exteræ gentes concutientur metu, cum audierint, quæ acciderint illis, timentes ne talia sibi

Ioan. 17.
Sup. Cap.
9:

sibi contingant. habes similem modum dicendi Deut. 28. Vel iuxta nostram literam. faciam ut omnes, ad quos peruenerint, vexent eos, & affligant. *In opprobrium.* Hoc est, male audient apud omnes, eò quod Deum suum deseruerint, quod aliæ gentes non faciunt. *In parabolam.* Hoc est, infelices & calamitosos comparabunt miseris Iudæis. *In prouerbiis.* vel fabulâ. Hoc est, quotidianis sermonibus usurpabunt calamitatem, & improbitatem Iudæorum. *In maledictionem.* Hoc est, cum voluerint precari malum alicui, dicent. Contingat tibi, sicut Sedecie regi Iuda, & suis.

ARGUMENTVM.

Prædicit captiuitatem Septuaginta annorum ob verbi Dei contemptum.

CAP. XXV.

VERBUM quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudæ in anno quarto Ioachim filij Iosie regis Iudæ. (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.) 2° Quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populum Iudæ, & ad vniuersos habitatores Ierusalem dicens, 3° Tertio decimo anno Iosie filij Amon regis Iudæ vsque ad diem hanc: iste tertius & vice simus annus, factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte consurgens & loquens, & non audistis. 4° Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mitensque: et non audistis, neque inclinastis aures vestras ut audiretis, cum diceret. 5° Reuertimini vnusquisque à via sua mala, et à pessimis cogitationibus vestris, et habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo vsque in seculum. 6° Et nolite

quæ s
M S. Si-
militer
Textui
legunt
Hiero.
& G.
4. Reg.
17. 13.
Sup. 18,
11. Infr.
25, 5-33. 15
ire post

ire post deos alienos, vt seruiatis eis, adoretisque eos: neque me ad iracundiam prouocetis in operibus manuum uestrarum, & non affligam vos. 7 Et non audistis me, dicit Dominus, vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum uestrarum in malum uestrum. 8 Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Pro eo quod nõ audistis verba mea, 9 Ecce ego mittam, & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt: & interficiam eos, & ponam eos in stuporem, et in sibilum, & in solitudines sempiternas. 10 Perdamq; ex eis uocem gaudij et uocem lætitiæ, uocem spõsi & uocem sponsæ, uocem molæ, et lumem lucernæ. 11 Et erit vniuersa terra hæc in solitudinem & in stuporem: et seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. 12 Cũq; impleti fuerint septuaginta anni, uisitabo super regem Babylonis, et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum: & ponam illam in solitudines sempiternas. 13 Et adducam super terram illam omnia uerba mea: quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunque prophetauit Ieremias aduersum omnes gentes: 14 Quia seruiuerunt eis, cum essent gentes multæ & reges magni: et reddam eis secundum opera eorum, et secundum facta manuum suarum. 15 Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel, Summe calicem uini furoris huius de manu mea: et propinabis de illo cunctis gentibus ad quas ego mittam te. 16 Et bibent, et turbabuntur, et insanient à facie gladij quem ego mittam inter eos. 17 Et accepi calicem de manu Domini, et propinaui cunctis gentibus ad quas misit me Dominus: 18 Ierusalem et ciuitatibus Iudæ, et regibus eius et principibus eius: vt darem eos in solitudinem, et in stuporem, et in sibilum, et in maledictionem, sicut est dies ista. 19 Pharaoni regi Ægypti, et seruis eius et principibus eius.

† Dan. 9.

2.

Infr. 26.

12. & 29.

10.

2. Par. 36.

22.

2. Esdr.

1. I. & 6.

3.

3. Ecd. 1.

57. & 1. I.

& 6. 24.

eius, & omni populo eius, 20 & vniuersis generaliter: cunctis regibus terræ Assitidis, et cunctis regibus terræ Philistiim, & Ascalonis, et Gazæ, et Accarõ, et reliquijs Azoti, 21 et Idumæ, et Moab, et filijs Ammõ: 22 Et cunctis regibus Tyri, & vniuersis regibus Sidõnis: & regibus terræ insularum qui sunt trās mare. 23 Et Dedan, & Thema, & Buz, et vniuersis qui attonsi sunt in comã. 24 Et cunctis regibus Arabia, & cunctis regibus Occidentis: qui habitant in deserto. 25 Et cunctis regibus Zabri, et cunctis regibus Elam, et cunctis regibus Medorum: 26 cunctis quoque regibus Aquilonis de prope et de longe, unicuique contra fratrem suum: et omnibus regnis terræ, quæ super faciem eius sunt: et rex Sesach bibet post eos. 27 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Bibite, et inebriamini, et vomite, et cadite: neq; surgatis, à facie gladij quem ego mittam inter vos. 28 Cũque uoluerint accipere calicem de manu tua vt bibant, dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, Bibentes bibetis: 29 quia ecce, in ciuitate in qua innocatum est nomẽ meum, ego incipiam affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis: non eritis immunes. gladium enim uoco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum. 30 Et tu prophetabis ad eos omnia uerba hæc, & dices ad illos: Dominus de excelsis rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit uocem suam: rugiens rugiet super decorem suum: celestima quasi calcantium concinetur aduersus omnes habitatores terræ. 31 Peruenit sonitus usq; ad extrema terræ. Quia iudicium Domino cum gentibus: iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus. 32 Hæc dicit Dominus exercituum, Ecce, afflictio egredietur de gente in gentem: et turbo magnus egredietur à summitatibus terræ. 33 Et erunt interfecti Domini in die illa à summo terræ usque ad summum eius: non plangentur & non colligentur, neque sepelientur: in sterquilinum super faciem terræ iacebunt. 34 Ululate pastores, &

† I. Pet.

4, 17.

† I. Pet.

3.

Amos.

1, 2.

clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini: & dispersiones vestrae, & cadesis quasi vasa pretiosa. 35 Et peribit fuga à pastoribus, et saluatio ab optimatibus gregis. 36 Vox clamoris pastorum et ululatus optimatum gregis: quia vastauit Dominus pasua eorum. 37 Et conticuerunt arua pacis à facie irae furoris Domini. 38 Dereliquit quasi leo umbraculū suū, quia facta est terra eorum in desolationem à facie irae colūbae, et à facie irae furoris Dñi.

EXPLANATIO.

MERBVM quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudae in anno quarto Ioachim filij Iosiae regis Iuda. etc. Prædicit Ieremias captiuitatē Septuaginta annorū propter populi peccata, qui contempsit prophetarum verba, per quos Dominus loquebatur. Quæ in hoc Cap. narratur, priora sunt visione, quæ superiori Capite descripta est: illa enim facta est sub Sedecia, post quā Iechonias translatus est in Babylonē: quæ vero hīc narrat, sub Ioachim filio Iosiae, & patre Iechonie: non enim seruant prophetæ ordinē historię, ut diximus suprā in Cap. 21. Verbum quod factum est ad Ieremiā. Vide not. 1. Cap. De omni populo Iuda. vel super omnē populū. hoc est, de his quæ euentura erāt vniuerso populo Iudæ. In anno quarto Ioachim. Vide not. 1. Cap. Vide etiā Cap. 24. 4. Reg. & 36. 2. Paral. Hic fili⁹ fuit Iosiae, dictusq; est Eliacim, sed Pharaon Nechao, qui illū cōstituit regē, mutauit nomē ei⁹ Ioakim. Ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. Quarto anno regni Ioakim cœpit imperare Nabuchodonosor. Ioakim regnauit vndecim annis, cui successit Ioachim fili⁹ eius, qui & Iechonias, qui tribus mēsi-bus regnauit: trāstulit enim eū Nachodono-

for in

for in Babylonē, quod factū est octauo anno regni Nabuchodonosor, ut patet 4. Reg. 24. Ab vndecim ergo annis Ioakim, si tres demas, remanent octo. A tertio decimo anno Iosiae filij Amon regis Iuda vsq; ad diem hanc, etc. Sub Iosia prophetauit Ieremias 19. annis, quibus si addas 4. annos regni Ioakim, habebis annos 23. Nā Ioachim, qui Iosiae successit, cuius successor in regno fuit Ioakim, tribus tantū mēsi-bus regnauit. Vide nota. 1. Cap. Cōmemorat annos quib⁹ prophetauerat, quod magis populi duritiā coargueret. Tu verò admirare tantā serui Dei cōstātiā, & patientiā: sed charitas patiens 1. Cor. 13. est, & quæ animarū salutis amore flagrat, omnia suffert, omnia sustinet: nō ergo absq; causā Ieremias vocatur fratrum amator, & populi Israël. Machab. 15. De nocte cōsurgens. Sūmā diligentiā in exponenda Dei voluntate significat. Fugiebat somnus ab oculis meis, dicebat Iacob strenu⁹ pastor. Et misit Dominus ad vos oēs seruos suos prophetas consurgens diluculo, etc. Magnā & assiduā curam significat. Hiero. Non per vnū prophetā, sed per omnes populū suū Deus admonuit, & quasi ipse in vigilijs & excubijs cōstitut⁹ surrexit diluculo, ut suum populum commoneret. Quātō crebrior admonitio, tantō contemnentium fuerunt peccata maiora. Vide not. in 1. Cap. Neq; inclinastis aures vestras. ut ne habitū quidē audientium assumerent. Cūm diceret reuertimini unusquisq; à via sua mala etc. Infinita clementia, non supplicium inferre pro scelere, sed ad pœnitentiā prouocare, etiā pro misso premio. Et habitabit in terra, quā dedisti Domin⁹ vobis, et patrib⁹ vestris. Hier. Oitēdit dona Dei perpetua, si digni extiterint hi, quibus data sunt. Sine pœnitētia sunt Dei dona & vocatio, ait Apost. Aperta sunt om-

Rom. 11.

Li 4

nia, &

nia, & quæ sæpe in hoc libro repetita sunt, & à nobis exposita. *Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum.* Hieronymus. Non sic vocatur seruus, vt propheta, & sancti viri, qui verè seruiunt Deo: sed quòd in euer- sione Ierusalem Domini seruiat voluntati. **Quoniã** omnia seruiunt tibi, ait propheta. Septuag. id non ha- bent forsitan ex industria prætermiserunt, ne gentes quibus transferebant, in errorem inducerentur. *Inso- litudines sempiternas.* hoc est. Septuaginta annorũ. Vide supra Cap. 17. super illa verba, ignis succensus est in fu- rore meo, & vsq; in æternũ ardebit. *Perdamq; ex eis vocem gaudij.* Vide quæ annotauimus in Cap. 7. *vocem molæ.* vel sonum. Hieronymus. Vt scilicet non conte- rantur frumenta, & populis vescenda tribuantur. Vel per vocem molæ, cantus molētium intelligere possu- mus: vnde Chald. Paraph. habet, & vocem cœtuum cantantium ad lumē lucernarum. Alij per molam, instrumentum intelligunt duabus molis cōstans, quo condimenta teruntur, quasi dicat, non agitabitis con- iuuiã. Septuag. odorem vnguenti. Vox Hebr. רחמים re- chaim, molas pistrini inferiorem & superiorem signi- ficat: sed est à radice ריח raiach, quod verbum odora- ri significat, & propterea transfulerunt Septuag. odo- rem vnguenti, neq; omnino à sensu literæ abhorret hæc interpretatio. *Lumen lucernæ.* Hier. doctrinam pro- phetarum interpretatur, iuxta illud. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Et de Ioanne Baptista scriptum est. Ille erat lucerna ardens & lucēs. Alij lucem facu- læ interpretantur: vt per faculas, intelligant fumalia, quæ magnificis cōiuijs magna copia adhiberi solēt. *Visitabo super regem Babylonis.* A Medis & Persis destru- ctum est

Psal. 118

Psal. 118.
Ioan. 5. f.

Atum est regnum Babylonicum, & vsq; nũc vrbs Ba- byloniæ reliquiæ tantum manent, iuxta prophetiam Ieremiæ, qui contra Babylonem, & cæteras gentes quæ in Babylonio fuerant exercitu, & contra populũ Dei dimicarunt, prophetauit: vt patebit infra. *Quia ser- uierunt eis.* Chaldæis intellige: sub illis enim militarunt aduersus populum Iudæorũ. Vel de Iudæis intellige, hoc est. *Quia Iudæi seruiertunt Chaldæis, cùm essent multi & reges magni, faciã vt Chaldæi seruiãt alijs.* In Hebræo quia seruire in eis, pro, quia seruiertunt eis. Chald. Paraph. *Quia etiam ipsos ad seruitutem adi- gent populi multi, & reges magni. Sume calicem vini fu- roris huius de manu mea, et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.* Iustam vltionem significat: vocat calicem prophetiam prædicentem exitium. Sic in Ps. *Quia calix in manu Domini vini meri.* &c. Septua. *Su- me calicem vini meri.* Eadem est sententia. *Et bibent.* Hoc est audiẽt, vel complebitur in eis prophetia. Pro- pinare dicitur calicem Ieremias, dum prænunciat fu- turam vltionem. Quod autem ait. *Et insanient.* acerbi- tatem pœnæ significat, ita vt præ dolore insaniant. *Ie- rusalem & ciuitatibus Iuda, et regibus eius.* Incipit Domi- nus à suis. Per reges, Ioakim, & Ioachin, & Sedeciam intellige. *Sicut est dies ista.* Hoc est, sicut in hac die com- pletum videmus. Verba hæc adiecta sunt postea, quã do sermones Ieremiæ in vnum volumẽ redacti sunt: nam eo tempore quo hæc prophetabat, apertum est, quòd nondum erant completa. *Et vniuersis generaliter.* Heb. vniuersæ miscellanæ, vel promiscuo vulgo. In- telligit eos, qui in desertis finitimis Ierusalem habita- bant, qui aduentitij erant, & permisti ex multis genti- bus.

Psal. 74.

tibus. Septua. Et omnes mixticios eius. *Terræ Ausuidis.* Septuag. & Chald. Para. Terræ Hus. sic & in Hebræo. *Et cunctis regibus terræ Philistim.* Paletini à Babylonis capti, & vastati sunt. sic & Tyri & Sydoes, & insulæ trans mare Cyprum & Rhodum. *Et regibus terræ insularum, quæ sunt trās mare.* hoc est, in medio maris. Cyprū, & Rhodum, & Cretam, aliasq; mediterranei maris insulas intelligit. *Et Dedan & Thema & Buz, et vniuersis qui attonsi sunt in comam.* Hæ gentes, vt ait D. Hier. morantur in solitudine, vicinæ & mistæ regionibus Ismaelitarum, quos nūc Sarracenos vocāt. Sep. Et omnem circumtonsum in facie sua. Chal. Parap. Et omnibus circumdantibus angulum. Vide supra Cap. 9. *Et cunctis regibus Zamri.* Hiero. regionem Persidis existimat esse, sicut & Elam. Babylō destructa est à Medis & Persis, & ipsi ab Alexandro Macedonum rege superati. *Et cū his regibus Aquilonis.* Septuag. & *φιλίστιν.* subsolanum interpretari possumus, ait Hiero. *Vnicuiq; contra fratrem suum.* Hoc est, ab vno in aliū transibit calix, & mutuis inter se prælijs dimicabunt. sicut infra. Ecce afflictio egredietur de gente in gentem. *Et rex Sesi habet post eos.* D. Hiero. regem Babylonis intelligit. vocatum autem sic, arcana quadam ratione, per transpositionem literarū; idq; factum fuisse, ne si suo nomine eum vocasset, Babyloniorum contra se insaniam commoueret, qui obsidebant Ierusalem, illiusq; iam iam potituri erant. Chald. Para. Et rex Babylonis bibet post eos. Sed cū iam superius apertè de rege Babylonis prophetauerit in hoc eodem Cap. nō erat, cur modò de illo obscurè loqueretur. Lyra nomen proprium regis Ægypti existimat esse, sub quo vastata est Ægyptus, sicut

sicut Pharaō erat cōmune nomē regū Ægypti. Sic 3. Reg. 11. Sefach vocatur rex Ægypti, sicut & 4. Reg. 24. vocatur quidā rex Ægypti Nechao. Sed infra Cap. 31. apertè rex Babylonis vocatur rex Sefach, & pro eodē hoc in loco haud dubiè sumitur, quicquid sit de ratione, quā reddit D. Hiero. *Et dices ad eos. hæc dicit Dominus exercitū Deus Israel. Bibite et inebriamini. et vomite, et cadite, et nolite consurgere a facie gladij, quem ego misit inter vos.* Hoc est, bibetis, & inebriabimini ad vomitū vsq; & sicut ebrii cadetis, ita vt non cōsurgatis. Acerbitatem, & multitudinem afflictionum significat. *Cumq; noluerint accipere.* quasi dicat, velitis nolitis, bibetis. Omnia sunt aperta. *Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem. Rugiens rugiet super decorem suum, celestima quasi calcantium concinetur aduersum omnes habitatores terræ.* Rugitū quasi leonis vocat sententiā, quæ à Deo procedet in omnes gentes. Sep. responsum dabit. *Per decore templū, vel Ierusalē cū tēplo intelligit.* Septua. Super locū suū. Chal. Par. Clamabit, vt veniant direptores super terrā domus maiestatis suæ. *Celestima quasi calcantiū concinetur.* D. Hier. In effusione sanguinis mutui, dū se inuicem periment, carmen lugubre concinetur. Quidā celeuma dicunt esse carmen, quo calcantes vnas se ad opus adhortātur. & ita exponunt, quasi dicat, milites se inuicem ad pugnam, sanguinisq; effusionem adhortabuntur ad modum calcantium. Septua. Et illi quasi vindemiantes respondebunt. Eadē est sententia. Chal. Para. Sicut qui descendūt in torcular, qui tollūt vocē suam, sic veniet cōturbatio omnibus habitatoribus terræ. Heb. 77, 77 hedad, clamorem calcantium, quo alter alterum adhortatur, significat.

Celuma

Celeuma verò, vel potiùs celeusma, est clamor nauarum, & aliorum, quò vno aliquid iubente omnes vni-formiter respondent, quasi inuicem iubentes. Vnde quidam. Lentos tingitis ad celeusma remos. Græcè, κελύσμα ἀπὸ τῶν κελύων. i. iubeo. *Peruenit sonit⁹ vsq; ad extrema terræ, quia iudicium Domino cum gentibus, iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Domin⁹.* Hoc est, sonus celeusmatis, vel rugitus Domini quasi incitantis Chaldæos ad perdendum templum, & terram Iudæ, & omnes gētes, vt aduersum se inuicem dimicēt. Septuag. veniet interitus super partem terræ. Chald. Paraphra. Peruenit tumultus vsq; ad extrema terræ. Hæc optimè ad extremum iudicium, quo Deus cunctas gentes iudicabit, referuntur: de quo Christus. *Mat. 24.* mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & cōgregabunt electos eius à quatuor ventis à summis cælorum vsq; ad terminos eorum. *Iudicatur ipse cum omni carne.* Ita etiam Septuag. In Hebr. legitur נִשְׁפַּט, quæ vox est in Niphal, vnde iudicatur, interpretari debet. Sed peritissimi linguæ Hebræe notāt Niphal acti- uè etiam sumi. Vnde hoc in loco possumus trāsferre. iudex erit ipse. vel veniet ad iudicandum. Chal. Para. retribuet ipse omni carnī. Quòd si significationē passiuam retinere velimus, sicut etiam habent Septuag. possumus sic interpretari, quòd Deus se iustum ostendat iustè puniēdo: vt in eo quòd punit pœna dignos, iudicetur ipse, & iustificetur. Iuxta hanc sentētiā Theodoretus exponit, qui ita ait. Demonstrat iterum suam indicibilem bonitatem: non enim dixit κρινῶ. i. iudicabit omnem carnē, sed κρινῶτε. i. iudicatur, & disceptat cum omni carne. Beneficia sua subijcit oculis, & eorū qui

qui accipiunt, arguit ingratitude. *Tradidi gladio.* D. Hiero. in Cōment. tradidit, legit. Bib. reg. Tradidi. Sic & Louanien. Septuag. Dati sunt in gladium. Chal. Para. tradet morti. In Hebr. tradet eos gladio. *Hæc dicit Dominus exercituum. Ecce afflictio egredietur de gente in gentem, et turbo magnus egredietur à summitatib⁹ terræ.* Hoc est. ab vna gente in aliam. Completum est hoc, ait D. Hiero. quando à rege Babylonio cunctæ regiones in circuitu subiugatæ sunt, & imperium eius sensere crudele. Idem sæpe inculcat, quò certo euenturū quod ait, significet. Christus loquens de his, quæ extremum iudicium præcedent, dixit. *Consurget gens aduersus gētem, & regnum aduersus regnum. &c. Et erunt interfecti Domini in illa die à summo terræ vsq; ad summum eius.* D. Hiero. Dicuntur interfecti à Domino, non quòd Dominus ipse percutiat, sed quòd in interitu pessimorū voluntas, & imperium Domini compleatur. Nonnulli existimant hoc in loco prædici desolationem secūdi templi: quòd autem superiùs dixerat, *rugiēs rugiet super decorem,* ad desolationem primi templi referunt: sicq; per interfectos Domini, eos intelligunt, qui iussu Domini interfecti sunt à Romanis sub Tito. *Non plangentur, & non colligentur, neq; sepelientur, in sterquilino super faciem terræ iacebunt.* Nempe, ob multitudinem interfectorum. Hoc ipsum auget infelicitatem: nonnulla enim cōsolatio est sperare, quòd si quis fuerit occisus, saltem erit, qui post mortem ipsum plangat, & honorificè sepeliat. *Vlulate pastores, & clamate, et aspergite vos cinere optimates gregis, quia completi sunt dies vestri, vt interficiamini. et dissipationes vestræ, et caderis quasi vasa pretiosa.* Theodo. pastores vocauit reges, oues autē subditos, arietes.

arietes verò ouium principes. Chald. Paraph. Vlulatē reges, & clamate, & operite capita vestra cinere fortes in populo. Septua. Iubilate pastores. Vbi notat D. Hiero. quòd in hoc tantum loco Septuag. iubilum in malam partem posuerūt. Heb. vlulate, à verbo יָלַל, ialal, quòd vlulare, vel eiulare significat, & vocē attolle re cū tristitia & dolore cordis. Pro *optimates gregis*, Septua. habent, arietes ouium. *dissipationes*. Non est in Septuag. Chald. Para. & dispergemini. Si de desolatione secundi templi hęc intelligamus, per dissipationes, dispersionē Iudeorum per vniuersum orbem, quę post desolationem à Romanis factam contigit, intelligemus. *Et cadetis quasi vasa pretiosa*. Hier. Vt con fracta nō valeant restaurari, & quantò antea fuerunt pretiosa, tantò maius in eorum compactione sit damnū. Septuag. Cadetis sicut arietes electi. Chald. Paraph. Et cadetis, qui satiati eratis delicijs, quasi vasa desiderabilia. Heb. Et cadetis velut vas desiderij. hoc est, desiderabile. Auiditatem hostium ad interficiendum significat, quasi dicat. Ea auiditate interfectioni & neci operā dabunt, qua vasa pretiosa & desiderabilia diripi solent. Notat etiā eorū diuitias, vt interpretatur Chald. Par. *Et peribit fuga à pastoribus, et saluatio ab optimatibus gregis*. Hoc est, nequaquam fugere poterunt, neq; liberari de manibus hostium reges, neq; principes, & potentes, & duces. Chald. Paraph. Peribit domus fugitiuorum à regibus, & liberatio à fortibus populi. Hebr. habent, vt noitra, Peribit fuga, vel effugium. *Vox clamoris pastorum, et vlulatus optimatū gregis, quia vastauit Dominus pascua eorum*. Hoc est, possessiones vastare fecit, & bona eorum diripere. Septuag. etiam hęc iubilum
pro

pro vlulatu habent. Chald. Para. pro *pascua eorum*, habet, populos eorum, quos scilicet expilabant, ac ita erant illorum pascua. *Et conticuerunt arua pacis à facie irę furoris Domini*. Hoc est, desolata iacent arua, quę tempore pacis speciosa erant, propter iram Domini furētis. Sep. Et quiescent speciosa pacis. Theodo. cōmoda pacis, legit. Sunt autē cōmoda pacis (ait) agriculturę, plātationes, negotiationes, artiū & cōtractuū exercitia, nuptiæ, coetus, festa, delectationes animi, & quęcunq; sunt his similia. Chal. Para. Et desolabuntur habitacula pacifica eorū. In Hebr. נְוֹתֵי neoth, habitacula, domicilia, & specialiter tuguria, vel casas & caulas pastorū significat, & pascua circa illas, & cāpestria, à radice נוּוַי nauah, quòd verbū habitare, manere, reside re significat. Nonnulli vrbū terrę sanctę desolationē significari volunt, quę prius habitacula pacis erant. D. Hier. Quādo habuerimus pacem, & nō intellexerim? bona vel speciosa pacis, sed luxurię nos & ocio dede rimus, ac voluptatibus; tunc cōquiescent seu cōtices cent bona pacis, & auferūtur à nobis propter irā furoris Dñi, & implebitur illud quòd scriptum est. Cūm *Prou. 29.* dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus, quo veniente omnia conticescent. *Dereliquit quasi leo tabernaculum suum, facta est terra eorum in desolationem à facie irę columbę, et à facie irę furoris Domini*. Deum intelligit, de quo supra. Rugiens rugiet super decorem suum. Per *tabernaculum*, templum & ciuitatem Ierusalem. De quo in Psal. Factus est in pace, *Psal. 75.* vel in Salem, locus eius, & habitatio eius in Syon. Vnde supra primo Cap. Dimisi domum meam, dereliqui hereditatem meam. Reliquit autem quasi leo
cubile

cubile suum, vt omnes bestię vastandi terram eius habeant potestatem : leone enim custode & præside, nullus est qui audeat accedere. Sep. Dereliquit quasi leo cubile suum. Chal. Para. Migravit rex ex arce sua. Heb. כפרו sico, tabernaculū, cubile, vmbra culum significat. *Facta est terra eorum in desolationem.* Iudæorū terram intelligit, vel omnium gentium. Sep. In iniuium. *A facie iræ columbæ.* D. Hiero. per columbā Nabuchodonosorem intelligit. Nec mirū, inquit, si vocetur hic columba, cū superius seruus Dei dictus sit. Vel dic vocari columbam, ob velocitatem in expugnādo. Vn de supra Cap. 4. Velociores aquilis equi illius. & Threno. 4. Velociores fuerunt persequutores nostri aquili cæli. De volatus velocitate columbæ Virgil.

Radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas.

Inter domesticas aues nulla neq; longiūs, neque diutiūs auolat, tecti tamē, lariumq; memor summa fide reuertitur. Septuag. à facie gladij magni. Chald. Para. à facie gladij inimici, qui inebriat sicut vinum. Hebr. vbi nos habemus *iræ*, legunt חרון charō, à radice חרה charah, quod verbum irasci, excandescere, furore succendi, & pugnare significat: vnde nomen iram, furorem, excandescētiā significat: sed quia gladio pugna committitur, etiam gladiū interpretari possumus. Vbi verò habemus *columbæ*, in Heb. legitur חיונה haionah, quod verbum colūbam significat, à radice חנה hianah, quod est vim inferre, opprimere, circumuenire. Hinc dicta est columba, quòd facile seducatur, & proprium eius epithetum est, stolidā, seductā. Similiter etiam rapientem, populantem, & vim inferentem transferre possumus. Chal. Paraph. deducit à יין iain, quod

quod est vinum. Possumus etiam vertere, à facie gladij vim inferentis, vel resplendentis sicut columba. D. Grego, lib. 32. in Iob cap. 7. per columbam Deum significari vult: vnde subditur, *à facie iræ furoris Domini:* vt hoc postremum primū declaret. dictum autem est, *à facie iræ columbæ*, quia in Deum nulla furoris inæqualitas serpit: ita vt, cū irascitur, columba sit, quod simplex est animal, neq; perturbatur ira. Pierius Val. lib. 22. De Hieroglyphicis ait per columbam significari Babylonem, & Babylonios, eo quòd Semiramis Nini regis vxor Babylonem condiderit, vel potius muro latericio cinxerit, & subactis vicinis regni sui terminos latissimè propagauerit, quā Assyrij sub specie columbæ colunt. De qua Ouidius scribit eam à columbis enutritam, & in columbam inde conuersam, qua specie colebatur apud Assyrios: idq; de petulca eius improbitate intelligendum est. Vnde fieri potest, vt Babylonij in honorem Semiramis in vexillis columbam depictam deferrent, vt propterea illorum exercitus columba dicatur, sicut nonnulli dicunt. Sed & Semiramis lingua Syriaca auem significat. Impositum est nomen, quòd ab auibus adhuc infans nutrita dicatur. Fuit quidē mulier hæc clarissima, quæ post viri obitum, quòd intelligeret Assyrios grauitè mulieris imperium passuros, dissimulato illius obitu, per sonam eius assumpsit, donec Ninus filius adulesceret, regnoq; administrando idoneus fieret. Val. Maxi. lib. 9. Cap. 3. scribit de ea, aliquando cū circa cultum corporis occupata esset, & nūtiaretur ei Babylonem defecisse, soluta adhuc altera parte crinium protinus ad eam expugnandam cucurrisse, nec prius decorē ca-

cubile suum, vt omnes bestiæ vastandi terram eius habeant potestatem : leone enim custode & præside, nullus est qui audeat accedere. Sep. Dereliquit quasi leo cubile suum. Chal. Para. Migravit rex ex arce sua. Heb. **כנו** suco, tabernaculū, cubile, vmbra culum significat. *Facta est terra eorum in desolationem.* Iudæorū terram intelligit, vel omnium gentium. Sep. In inuium. *A facie iræ columbæ.* D. Hiero. per columbā Nabuchodonosorem intelligit. Nec mirū, inquit, si vocetur hic columba, cū superius seruus Dei dictus sit. Vel dic vocari columbam, ob velocitatem in expugnādo. Vnde supra Cap. 4. Velociores aquilis equi illius. & Threno. 4. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli. De volatus velocitate columbæ Virgil.

Radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas.

Inter domesticas auēs nulla neq; longiūs, neque diutiūs auolat, tecti tamē, lariumq; memor summa fide reuertitur. Septuag. à facie gladij magni. Chald. Para. à facie gladij inimici, qui inebriat sicut vinum. Hebr. vbi nos habemus *iræ*, legunt **חרון** charō, à radice **חרה** charah, quod verbum irasci, excandescere, furore succendi, & pugnare significat: vnde nomen iram, furorem, excandescētiā significat: sed quia gladio pugna committitur, etiam gladiū interpretari possumus. Vbi verò habemus *columbæ*, in Heb. legitur **היונה** haionah, quod verbum colūbam significat, à radice **הונה** hianah, quod est vim inferre, opprimere, circumuenire. Hinc dicta est columba, quod facile seducatur, & proprium eius epithetum est, stolidi, seducta. Similiter etiam rapientem, populantem, & vim inferentem transferre possumus. Chal. Paraph. deducit à **יאין** iain, quod

quod est vinum. Possumus etiam vertere, à facie gladij vim inferentis, vel resplendentis sicut columba. D. Grego, lib. 32. in Iob cap. 7. per columbam Deum significari vult: vnde subditur, *à facie iræ furoris Domini.* vt hoc postremum primū declaret. dictum autem est, *à facie iræ columbæ*, quia in Deum nulla furoris inæqualitas serpit: ita vt, cū irascitur, columba sit, quod simplex est animal, neq; perturbatur ira. Pierius Val. lib. 22. De Hieroglyphicis ait per columbam significari Babylonem, & Babylonios, eo quod Semiramis Nini regis vxor Babylonem condiderit, vel potius muro latericio cinxerit, & subactis vicinis regni sui terminos latissime propagauerit, quā Assyrij sub specie columbæ colunt. De qua Ouidius scribit eam à columbis enutritam, & in columbam inde conuersam, qua specie colebatur apud Assyrios: idq; de petulca eius improbitate intelligendum est. Vnde fieri potest, vt Babylonij in honorem Semiramis in vexillis columbam depictam deferrent, vt propterea illorum exercitus columba dicatur, sicut nonnulli dicunt. Sed & Semiramis lingua Syriaca auem significat. Impositum est nomen, quod ab auibus adhuc infans nutrita dicatur. Fuit quidē mulier hæc clarissima, quæ post viri obitum, quod intelligeret Assyrios grauiter mulieris imperium passuros, dissimulato illius obitu, per sonam eius assumpsit, donec Ninus filius adoleceret, regnoq; administrando idoneus fieret. Val. Maxi. lib. 9. Cap. 3. scribit de ea, aliquando cū circa cultum corporis occupata esset, & nūtiaretur ei Babylonem defecisse, soluta adhuc altera parte crinium protinus ad eam expugnandam cucurrisse, nec prius decorē capillorū

pillorum redegit in ordinem, quàm tantam urbem in suam potestatem restitueret. Exercitum ipsius sic describit Suidas. Peditatus centum millia, equitatus centum myriades, falcatorum autem curruum decies decem millia, virorum in camelis pugnatum par numerus: aliorum vero camelorum, ad quodcumque indigebat opus, vicies dena millia. Terga vero bouum excoriatorum tricies dena millia. Naues vero in Bractis fabricatae ter mille, & multa alia quae profectur admiranda. Verum eadem tam portentosa libidinis fuisse traditur, ut & filij concubitum expetierit, & equum usque ad coitum adamasse dicatur, Iuba auctore, ut scribit Plinius lib. 3. Nat. hist. Cap. 42. Euphorion eam *δουλω*, hoc est ardentem appellauit. Merito ergo columba nomine significatur, quod lasciuum animal est.

A R G V M E N T V M.

Prophetat Templi & Ierusalem excidium propter legis Dei contemptum. Comprehenditur a sacerdotibus & pseudoprophetais, & ab uniuerso populo: defensus a Principibus opera Ahicam filij Saphan liberat.

CAP. XXVI.

In principio regni Ioachim filij Iosiae regis Iuda, factum est verbum istud a Domino, dicens: 2 Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, uniuersos sermones quos ego mandauit tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: 3 si forte audierint & conuertantur unusquisque a via sua mala: & poeniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. 4 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me ut ambulatis in lege mea quam dedi vobis, 5 ut audistis sermones

seruorum

seruorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens & dirigens: & non audistis. 6 Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. 7 Et audierunt sacerdotes & prophetae, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. 8 Cumque complexisset Ieremias loquens omnia quae præceperat ei Dominus, ut loqueretur ad uniuersum populum: apprehenderunt eum sacerdotes & prophetae, & omnis populus, dicens: Morte moriatur. 9 Quare prophetauit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator. Et congregatus est omnis populus aduersus Ieremiam in domo Domini. 10 Et audierunt principes Iuda verba hæc, & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu porte domus Domini nouæ. 11 Et locuti sunt sacerdotes & prophetae ad principes et ad omnem populum dicens: iudicium mortis est viro huic: quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. 12 Et ait Ieremias ad omnes principes & ad uniuersum populum dicens: Dominus misit me ut prophetares ad domum istam, & ad ciuitatem hanc omnia verba quae audistis. 13 Nunc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri: et poenitebit Dominus mali quod locutus est aduersus vos. 14 Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris. 15 Verumtamen scitote et cognoscite quod si occideritis me, sanguinem innocentem detis contra vos metipsos, et contra ciuitatem istam et habitatores eius, in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc. 16 Et dixerunt principes et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas: Non est viro huic iudicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri loquutus est ad nos. 17 Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: et dixerunt ad omnem cœtum populi loquentes: Michæas de Mo-

* 1. Reg. 4. 2. 10.

* Sup. 25. 12.

2. Par. 36.

* 1. Esd. 1, 1. & 6,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

3. Esd. 1,

K k z

raſthi

*Mich. 3. *raſthi fuit propheta in diebus Ezechia regis Iuda: & ait ad om̄nem populum Iudæ, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: * Siō*
 13. *quasi ager arabitur: & Ierusalem in acervum lapidum erit, et*
 * Domi ni M. S. *mons domus * in excelsa ſylvarum. 19 Nunquid morte con-*
 q. *demnauit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? nun-*
 * Sãctua *quid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Do-*
 rij. C. *mini: et poenituit Dominum mali quod locut⁹ fuerat aduerſum*
 ? non fa- *eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.*
 ciamus *20 Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini Vrias filius*
 MS. *Semei de Cariathiarim: et prophetauit aduerſus ciuitatem iſtã,*
 Q. n. *et aduerſus terram hanc iuxta omnia verba Ieremiæ. 21 Et au-*
diuit rex Ioacim, et omnes potentes et principes eius verba hæc:
& quasi fuit rex interficere eum. Et audiuit Vrias, et timuit,
fugitque, et ingressus est Ægyptum. 22 Et miſit rex Ioacim
viros in Ægyptum, Elnatham filium Achobor, et viros cum
eo in Ægyptum. 23 Et eduxerunt Vriam de Ægypto, et addu-
xerunt eum ad regem Ioacim, et percussit eum gladio, et pro-
iecit cadauer eius in ſepulchris vulgi ignobilis. 24 Igitur ma-
nus Ahicam filij Saphan fuit cum Ieremia, vt non traderetur
in manus populi, et interficerent eum.

E X P L A N A T I O.

IN principio regni Ioachim filij Iosia regis Iuda factū est verbum istud à domino dicens. Constat hæc prophetiã esse priorẽ superiorĩ: illa enim facta est in anno quarto Ioachim, hæc in principio regni illius. Versatur autẽ in eodem argumẽto. *Hæc dicit Dominus. Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandaue ro tibi, ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum.* Verba illa, *Hæc dicit Dominus*, per parenthesis legenda sunt, sicque connectenda litera: factum est verbum istud à Domino

Domino dicẽs (Hæc enim dicit Dominus) sta in atrio &c. Atriũ locus erat, vbi conueniebat populus, vt oraret: loquitur autem ibi Propheta, vt dum ad orãdum veniunt, cogantur eius sermones audire: nempe vt peritus & audis venator, qui ceruum expectat eo in loco, quò venire solet. Iubetur autem Propheta stare, vt ex ipso corporis gestu vigor animi, quo verbũ Domini proponere debet, significetur. *Loqueris.* Septuag. Responsum dabis. quasi propheta Dei nomine respõdeat populo conuenienti in domum Domini, vt eius sciat voluntatem. *ciuitates.* hoc est, ciues qui ex ciuitatibus conueniunt. Septuag. non habent, ciuitates, sed omni Iuda. Idem est. *Noli subtrahere verbum.* Ecce quare iubetur stare, vt strenuè verbũ Dei proponat, neq; formidet persequutiones eorum, qui aduerſus eum concitandi erant. Noli, inquit, subtrahere verbum. Licet prænuntiatio tua, verbumq; quod loqueris, triste sit: quantumuis aduerſum te audientium rabies concitetur, nequaquam te ista retardet, dicito quod tibi imperatum est, ne verbũ quidem prætermittas. *Si forte audiant, & conuertantur vnusquisq; a via sua mala, et poeniteat me mali, quod cogitauit facere eis propter malitiam studiorum eorum.* D. Hiero. Verbum ambiguum (forsitan) maieſtati Domini non potest conuenire, sed nostro loquitur affectu, vt liberum homini seruetur arbitriũ; ne ex præsciẽtia eius quasi necessitate, vel facere quid, vel non facere cogatur. Eandem sententiam habet Theodoret. sic enim ait. Dixit fortasse, non quasi ignorãs: nouerat enim illorum incredulitatem: sed ambigua dictione vsus est, ne sententiæ diuinæ attendentes desperarẽt de salute. Docet itaq; per ea quę dicta

sunt, eos posse, si velint, suscipere morum mutationē. Sic in Ezechi. Cap. 2. Sic etiam Luc. 20. Forsitan ver-
buntur filiū meū. *Et poeniteat me mali, quod cogitavi face-
re eis.* Hic etiā humano affectu loquitur: neq; enim in
Deo cadere poenitētia potest, qui per prophetā suū
ait. Ego Deus, & non mutor. mutat tamen sententiā,
quando quod comminatus est malum, nō infert, no-
bis mores in melius cōmutantibus: idq; sine vlla Dei
mutatione fit; voluit enim punire, perseverātibus no-
bis in peccatis, & iuxta eandem voluntatem poenam
comminatur. *Et dices ad eos. Hæc dicit Dominus, si non au-
dieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis: ut audia-
tis sermonem seruatorum meorum prophetarum, quos ego misi ad
vos de nocte consurgens, & dirigens, et non audistis, dabo domū
istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis
gentibus terræ.* Hoc est. si non parueritis mihi in eo, ut
custodiatis legem meam, quam vobis dedi, obtempe-
rādo sermonibus seruatorum meorum prophetarum,
quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & in hoc
opus destinavi, ut scilicet vos ad observantiam legis
meæ comonerent, quorum sermonibus hætenus nō
obtemperastis: si non parueritis, inquam, dabo domū
istam sicut Silo &c. Colligit ex his verbis D. Hiero. in
nra potestate esse facere quid, vel nō facere: ita dū ta-
xat, ut quicquid boni operis volumus, appetimus, exple-
mus, ad Dei gratiam referamus, qui, iuxta Apostolum,
dedit nobis velle, & perficere. *Quam dedi vobis.* Septua,
quæ dedi ante faciem vestram. Chal. Para. coram vo-
bis. sic etiam in Heb. Data est lex Moyse in monte vi-
dente cuncto populo. *Et dirigens.* Septua. & misi. Chal.
Para. & mittens. Heb. מִיָּדוֹ יִשְׁלַח יְהוָה, hoc est, mittens,

vel

vel dirigens, & destinans. *Dabo domū istam sicut Silo.* De
templo Dei loquitur. In Silo, quæ vrbs est in tribu Bē
iamin, ut patet Ios. 18. triginta ferè annis mansit arca
testamenti cum tabernaculo, ex quo illuc è Galgalis
allata fuit, quousq; capta fuit à Palestinis. vide 1. Reg.
4. Hæc igitur vrbs frequens fuit populo, quamdiu ar-
cam habuit: ea verò capta, infrequens & solitaria visa
est: cessavit enim ibi religio, nec postea sunt ibi cele-
brata sacrificia. Destructionem ergo templi significa-
re voluit, quam sequuta est vrbs Ierusalem deusta-
tio. *Dabo in maledictionem.* hoc est. omnes illi maledi-
cent: vel cum alicui vrbi voluerint malè precari, di-
cent, contingat tibi sicut Ierusalem. *Et audierunt sacer-
dotes & prophetae, et omnis populus Ieremiam loquentem ver-
ba hæc in domo Domini.* Cumq; compleisset Ieremias loquēs om-
nia quæ præceperat ei Dominus, ut loqueretur ad uniuersum
populum, apprehenderunt eum sacerdotes et prophetae, et om-
nis populus dicens: *Morte moriatur.* Quare prophetavit in no-
mine Domini dicens: *Sicut Sileo erit domus hæc, et vrbs ista deso-
labitur, eo quod non sit habitator.* Aperta est litera. *Prophe-
tae.* Septuag. Pseudoprophetae. Sic etiam infra. Chal.
Par. Scribæ. sic etiā infra. Heb. בְּבוֹאֵם bebiim, à radice
בָּאָבָא baba. Vnde in Niphal בָּבָא niba, quod est vaticina-
ri, prophetare si, gñificat etiā enūciare, & interpretari
alterius volūtate: quo nomine doctores etiā intelligū-
tur, & legisperiti, qui scribæ dicuntur. Significat etiā præ-
sertim in Hithpahel, ut notat Elias, falsam prophe-
tiam, cum quis sese propria auctoritate à Deo non
missus ingerit, ut prophetet. *Et congregatus est omnis po-
pulus aduersum Ieremiam in domo Domini. Et audierunt prin-
cipes Iuda verba hæc, et ascenderunt de domo regis in domum*

Kk 4

Domini

Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini nouæ. Versabantur principes in domo regis, auditaq; seditione commota in Ieremiam, ascenderunt in templum: erat enim templum situm in vertice montis Sion, regia verò in loco inferiori. *Portæ domus Domini nouæ.* Chald. Paraphra. portæ orientalis. Hęc omnium maior erat, & fortassis erat instaurata, & propterea vocatur noua: sic enim habetur in Heb. Vide 4. Reg. 15. Principum autem erat sedere in porta domus Domini, vbi iudicia & causæ agitabantur. Sedent igitur, vt seditionis causam audiant. *Et locuti sunt sacerdotes et propheta ad principes, et ad omnem populum dicentes, Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatē istam, sicut audistis auribus vestris.* Accusatur Ieremias, quasi crimen mortis commisisset. *Iudicium mortis est viro huic.* Hoc est. Reus est mortis. vel dignus qui morti adiudicetur. vel causam mortis habem⁹ aduersus eū. Crudeliores erant in prophetam per inuidiam sanctitatis, qui religioni videbantur dediti: & actum fuisset de eo, si Iudicij habuissent potestatem. *Et ait Ieremias ad omnes principes, et ad vniuersum populum dicens.* D. Hier. notat prudenter, humiliter, atq; constanter prophetam causam pro se dixisse. Prudenter, cum ait se à Domino fuisse missum, vt illa loqueretur contra tēplum & ciuitatem; quòd si eius vellent audire consilium, & agere pœnitentiam, Dominus etiam suam sententiã commutaret. Humiliter, in eo quod ait. Ecce in manibus vestris sum, facite mihi, vt bonum & rectū est in oculis vestris. hoc est, vt vobis bonum visum fuerit. Constanter, dum ait. In veritate misit me Dominus ad vos, vt loquerer in aurib⁹ vestris omnia verba hęc.

Sic er-

Sic ergo debemus nos, cum necessitas exigit, humiles ostēdere, vt veritatē & animi cōstatiã nō deseramus. Addidit autē. *Verū tamen scitote, et cognoscite etc.* quasi dicat. Si irascimini, quòd cōtra tēplū & vrbē Dñi sim loquutus, & curæ vobis est salus templi & vrbe, cur augetis peccata peccatis, & sanguinis mei tam vrbem, quàm habitatores eius reos facitis? Aperta est litera ex superius dictis. *Et dixerunt principes, et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas: Non est viro huic iudiciū mortis, quia in nomine Domini Dei nostri loquutus est ad nos.* Hoc est. nihil dignū morte cōmisit, cum iubente Dño, et nomine ei⁹ loquutus sit. Populus, q̄ prius à sacerdotibus & pseudoprophetis fuerat seductus, iungitur principib⁹, & pro Ieremia loquitur: cito enim vulgus indoctum accepta ratione mutat sententiã, præsertim cum eis spem indulgentiæ dedisset, si bonas facerēt vias suas: sed sacerdotes, & pseudoprophetę, qui malitia & liuore pleni erant, nullis mouentur rationibus. *Surrexerūt ergo viri de senioribus terræ, et dixerunt ad omnem cœtum populi loquentes etc.* Probant seniōres, quorum erat vetera nosse, exemplo Michęæ (qui tempore Ezechie regis prophetauit, quemadmodum Ieremias in nomine Domini contra templum, & ciuitatem Ierusalē: neq; tamen propterea morte dānatus est ab Ezechia, neq; à populo, sed curarunt potius Deum placare pœnitentiã) Ieremiam absoluendum fore. Habes hęc prophetiam Mich. 3. quibus verbis desolatio, & excidiū templi, & Ierusalem significatur, ita vt arari posset Siō solo æquata, & Ierusalē, palatijs & domibus destructis, acruus lapidum foret, & mons Moria, vbi templum erat structum, plenus esset arboribus in Syluam redactus.

Etus. Fuit quoque uir propheta in nomine Domini Urias filius Semei de Chariatirim. etc. Voluit nonnulli exemplum hoc adductum fuisse ab illis, qui contendebant Ieremiam morti esse adiudicandum: sed magis consonum est literę, ut ab eisdem senioribus quoque adductum esse hoc secundum exemplum pro Ieremia dicamus, contendentibus Ioakim malè fecisse prophetam, qui in nomine Domini loquutus fuerat, perimendo. Sed obstat, quod prophetia hæc Ieremię facta est in principio regni Ioakim, ut patet ex principio capituli: non ergo videtur rationi consonum quod regnante Ioakim adducant in exemplum factum istud tanquam non imitandum. Sed fortassis propter hanc causam seniores non ausi sunt dicere malè fecisse regem, sed rem simpliciter narrant, ut ex eo quod Ezechias rex iustus fuerat, tacitè innuerent non rectè fecisse Ioakim. *In sepulchris vulgi ignobilis.* Hoc est. Non fuit sepultus cum illo honore, quo prophete solebant sepeliri. Septuag. In monumentis filiorum populi eius. Chald. Para. In sepulchra transmigrantium. Hebr. In sepulchra filiorum populi. hoc est, vulgi ignobilis, sicut noster habet interpret. vel in publicis sepulchris, vel pauperum. *Igitur manus Aicham filij Saphan fuit cum Ieremia, ut nõ traderetur in manus populi, et interficerent eum.* Liberatus fuit favore & opera Aicham, qui vnus erat ex principib⁹. Vide 4. reg. 22. Reseruatus est Ieremias iudicio Dei, ut reliquijs infelicis populi prædicaret, & eos retraheret ad pœnitentiam. Nouit Domin⁹ pios de tentatione eripere. Et Ecclesiastici 32. Circūdederunt me vndiq; , & non erat qui adiuuaret. Respiciebam ad adiutorium hominum, & non erat. Meino-

ratus

1. Pet. 2.

ratus sum misericordiar tuar Domine, & cooperatio nis tuar, quæ à seculo sunt: quoniam eruis sustinentes te Domine, & liberas eos de manibus gentium. Fuit ergo manus Aicham cum Ieremia, sic Deo disponente, & animum eius mouente, ut prophetam suum seruaret. Hæc digna res est principum, & magnatum, ut oppressos ab iniuria liberare, præsertim Dei seruos, & qui, ut diuinæ iussioni obtemperent præcipienti, Clama, ne cesses, annuncia populo meo scelera eorum, liberiùs loquuntur, quàm seculum hoc nostrum corruptissimum patiatur.

A R G V M E N T V M.

Iussu Domini vincula sibi facit Ieremias, & collo imponit, & regibus mittit, ut moneat subijci Nabuchodonosor imperio.

¶ CAP. XXVII.

In principio regni Ioachim filij Iosæ Regis Iudæ, factum est verbum istud ad Ieremiam à Domino dicens: 2 Hæc dicit Dominus ad me. Fac tibi vincula & catenas: & pones eas in collo tuo. 3 Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis: in manu nuntiorum qui venerunt Ierusalem ad Sedeciam regem Iudæ. 4 Et præcipientes eis, ut ad dominos suos loquantur. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël. Hæc dicetis ad dominos vestros, 5 Ego feci terram, & homines, et iumenta quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento: et dedi eam ei qui placuit in oculis meis. 6 Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei: in super et bestias agri dedi ei, ut seruiant illi.

Et ser-

7 Et seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius: do-
nec veniat tempus terræ eius & ipsius: & seruient ei gentes
multæ & reges in igni. 8 Gens autem & regnum quod non ser-
uierit Nabuchodonosor regi Babylonis: et quicumque non cu-
ruauerit collum suum sub iugo regis Babylonis: in gladio, & in
fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: do-
Sup. 23 nec consumam eos in manu eius. 9 Vos ergo nolite audire Pro-
16. phetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & ma-
Inf. 29. 8 leficos qui dicunt vobis: Non seruietis regi Babylonis. 10 Quia
mendacium prophetant vobis, vt longe vos faciant de terra ve-
stra, & eijciant vos, & pereatis. 11 Porro gens quæ subiecerit
cervicem suam sub iugo regis Babylonis, et seruerit ei, dimitta-
eam in terra sua, dicit Dominus: et colet eam, et habitabit in ea.
12 Et ad Sedechiam regem Iuda locutus sum secundum omnia
verba hæc, dicens: Subijcite colla vestra sub iugo regis Babylo-
nis, et seruite ei, et populo eius, et vinetis. 13 Quare mortemini
tu, et populus tuus gladio, et fame, et peste, sicut loquutus est Do-
minus ad gentem quæ seruire noluerit regi Babylonis? 14 Noli-
te audire verba prophetarum dicentium vobis: Nō seruietis regi
Sup. 14 Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis: 15 Quia nō
14. 23. 21. misi eos, ait Dominus: et ipsi prophetant in nomine meo menda-
29. 9. citer: vt eijciant vos, et pereatis tam vos, quā prophetæ qui va-
ticinantur vobis. 16 Et ad sacerdotes, et ad populum istum locu-
tus sum, dicens, Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba pro-
phetarum uestrorum, qui prophetant nobis dicentes: Ecce uasa
* dom^o * Domini reuertentur de Babylone nūc citō, mendaciū enim pro-
R. H. C. phetant vobis. 17 Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Baby-
G. q. lonis, ut uiuatis. quare datur hæc ciuitas in solitudinem? 18 Et si
Prophetæ sunt, et est uerbum Domini in eis, occurrant Domino
exercituum, ut non ueniant uasa quæ derelicta fuerant in Domo
Domini, et in domo regis Iuda, et in Ierusalē, in Babylonem. 19
* Quia

* Quia hæc dicit Dominus exercituum ad colūnas, & ad ma- *4. Reg.
re, & ad bases, & ad reliqua uasorum, quæ remanserunt in ci- 25. 13.
uitate hac: 20 quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis,
* cum trāferret Iechoniam filium Ioachim regem Iuda de Ie *4. Reg.
rusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusa- 24. 16.
lem. 21 Quia hæc dicit Dominus exercituum De^o Israel ad uā-
sa quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda
& Ierusalem: 22* In Babylonem transferentur, et ibi erunt vs 4. *Reg.
que ad diem uisitationis suæ, dicit Dominus: & afferri faciam 25. 13.
ea, & restitui in loco isto.

EXPLANATIO.

IN principio regni Ioachim filij Iosia regis Iu-
da factum est uerbum istud ad Ieremiā a Domino
dicens: Hæc dicit Dominus ad me: fac tibi uincula
et catenas, et pones eas in collo tuo. Ex allage, perso-
næ permutatio, Ad Ieremiam. Et statim. Ad me. D. Hie-
rony. priora illa uerba ad præcedens caput ait pertine-
re: quæ enim narratur superiori Cap. contigerunt in
principio regni Ioachim, sed quæ hic narratur de uin-
culis & catena, sub Sedechia contigerunt, vt ex sequē-
tibus cōstat. Iubetur enim Propheta uincula mittere
ad reges uicinos per nuncios, qui uenerant ad Sede-
chiam. In sequenti etiam Cap. narratur, quomodo
sub Sedechia Hananias filius Azur confregerit cate-
nam, quam in collo ferebat. A principio uerò regnī
Ioachim, usq; ad principium regni Sedechiæ fluxerūt
multi anni: regnauit quippe Ioachim uidecim annis,
cui successit Iechonias, qui tribus mensibus regnauit,
& successorem habuit Sedechiam. Neq; uidetur pro-
babile per tot annos portasse catenā Ieremiam. Alij
non existimant id esse incommodum: & fieri potest,
vt non

vt non toto illo tempore catenam portauerit, sed certis quibusdam temporibus, prout spiritus suggererat, & occasio postulabat. Quod autem subditur, *Et mitte in manu nunciorum, qui venerunt Ierusalem ad Sedechiam regem Iuda*, per futurum interpretari potest, hoc est, qui venient; vt sit præteritum pro futuro, sicut sæpe fieri solet. *Fac tibi vincula, et catenas.* Obserua, qua ratione Deus & verbis, & rebus ipsis nos doceat: vtrūq; enim est necessarium propter tarditatem nostrā, & nimiam hebetudinem animi. Sic etiā Ecclesia, quæ a Deo gubernatur, & verbo Dei, & ceremonijs nos instruit. Septuag. vincula & torques. Chald. Paraph. vincula & iuga. In Heb. primo loco est מוסרות moseroth, idest vincula. Secundo loco est מטות mototh. iuga, vel vestes, aut lignum oblongum quod transfigit iugum, vel vincula quibus iugum alligatur ad collum animantis, significat. Catenas etiam interpretari possumus, vt noster habet interpres. *Et mitte eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Amon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis in manu nunciorum, qui venerunt Ierusalem ad Sedechiam regem Iuda.* Hoc est, per manus nunciorum &c. Existimant nonnulli nuncios hos missos fuisse a regibus illis circum vicinis, vt Sedechiam ad rebellionē incitarent, vt liberarētur tributo, quod pendebant regi Babylonis: quod satis consonum est literæ, vt hinc sumpta sit occasio præsentis prophetiæ, qua monentur parere, & subijci regi Babylonis. Existimāt alij Sedechiam præpositū fuisse a rege Babylonis, vt tributū exigeret ab illis regibus, & simul cū eo quod ipse pendebat, Babylonem mitteret, & ob hanc causam nuncios venisse, vt persoluerent tributum, aut aliquid super illo

illo cum Sedechia tractarent, & fortassis etiam de rebellionē, vt diximus. *Et precipies eis, vt ad dominos suos loquantur: Hæc dicitis ad dominos vestros. Ego feci terram, et homines, & iumenta, quæ sunt super faciem terræ in fortitudine mea magna, &c.* Aperta est litera. Primo loco connumeravit homines, deinde iumenta, quamuis prius creata sint, vt significet iumenta propter homines facta. Quod autem ait. *In fortitudine mea magna, et in brachio extenta.* Metabole est, idest, iteratio vnius rei sub varietate verborum, & Somatopæia, idest corporis fictio, dum Deo brachium tribuitur. Opus creationis potentiæ diuinæ tribuitur: summa enim virtus & potentia est, ex nihilo omnia condidisse, licet in eo opere nō laborauerit Deus: solo enim verbo suo, & iussu, & voluntate sua omnia fecit. Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. *Et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.* Hoc est. Cui mihi bene visum est. Per me reges regnāt, ait diuina Sapiencia. Sic terram Chanaam, quam promisit dare Abrahamæ & semini eius, expulsis habitatoribus, Israëlítico populo ex Ægypto liberato diuisit. Quod si aliquando contingat vi & tyrannide nonnullos regna occupare, id non nisi permissione diuina, & occulto Dei iudicio fit.

Et nunc itaq; ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei, insuper et bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Diuus Hieronymus. Vel simpliciter omne genus animalium intelligere debemus: Cum homine enim & ea traduntur, quæ ei subdita sunt. Aut certè bestias, feras gentes accipiamus, quod etiam ille feruiant, quæ prius seruire non nouerant. Vel si feras etiam intelligamus, per Hyperbolem interpretandū, quasi

Psal. 148

Prou. 3.6

Rom. 6. c.
Ioan. 8. d.

quasi dicat, nihil non seruiet, etiā bestia, si fieri potest. Vel, ne ferē quidem illarum regionum nocebunt illi. Obserua, in quantam prolapsus fuerat infelicitatem Israēl, quando comparatione eius Nabuchodonosor seruus Dei appellatur, & eidem in seruum traditur. Iā verò, quantæ est infelicitatis filios Dei seruos diaboli fieri. Serui estis eius, cui obedistis. Et, Qui facit peccatum, seruus est peccati. *Et seruiet ei omnes gentes, et filio eius, et filio filij eius, donec veniat tēpus terræ eius et ipsius. Et seruiet ei gentes multæ et reges magni.* Per filium, Euilmerodach, per filium filij Balthasarē intellige, in quo defecit regnum Babylonis. vide Daniel. 5. & tunc fuit tempus vltionis, de quo hic loquitur: quo tempore tam terra, quàm ipse rex dignas dederunt pœnas pro sceleribus suis. Porro quod subiūgit, *Et seruiet ei gentes multæ et reges magni*, ita interpretatur D. Hier. hoc est, & seruituti eum subijcient, regem nempe Babylonis, gētes multæ & reges magni, vt ipse quoq; seruiat Medis & Persis, cui ante omnes gētes seruiuerant. Seruiēt igitur ei in expugnando eum, & seruituti subijciendo. In Heb. pro ei, legitur בן bo, quæ particula vice in, & vice cōtra, poni solet, vt interpretari possimus, in eo, & in eum, & contra eum. Seruire autem in eo gentes, est seruituti suæ eum subijcere, id est seruire in eum, vel contra eum. Notant etiam peritissimi linguæ Hebrææ verbum עבד habad, quod est seruire, cum Beth, quemadmodū hic reperitur, significare duritiem seu seruitiam in aliquē exercere, vel aliquo vti pro seruo. *Gens autem et regnum, quod non seruiet Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicumq; non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio, et in fame et peste visitabo super gentem*

tem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius: hoc est, qui noluerint sponte ei seruire, faciam vt coacti seruiant, velint nolint, aut omnino pereant. *Vos ergo nolite audire prophetas vestros, et diuinos, et somniatores, et augures, et maleficos, qui dicunt vobis, non seruietis regi Babylonis, quia mendacium prophetant vobis, vt longè faciant vos de terra vestra, et eijciant vos, et pereatis.* Per prophetas, pseudo prophetas intellige, qui etiam apud gentes reperiebantur, simulabantq; se diuino spiritu futura prædicere. Diuini erant, qui iactabant se futura præcognoscere. Somniatores, qui somnia interpretabantur. Augures, qui volatu auium, & oscinum vocibus faciendum quid, vel non faciendum denunciabant. Malefici, qui & venefici, vel dæmonum phantasmatis seruietes, incantationibus & malis artibus vtentes. Porro, *gens quæ subiecerit ceruicem suam sub iugo regis Babylonis, & seruerit ei, dimittam eam in terra sua, dicit Dominus, & colet eam, & habitabit in ea.* Aperta est litera. *Et ad Sedechiam regem Iuda loquutus sum omnia verba hæc dicens: subijcite colla vestra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei & populo eius, & viuetis.* Hebr. & viuite. Aperta sunt omnia. *Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut loquutus est Dominus ad gentem, quæ seruire noluerit regi Babylonis: id est? Quare vultis perire, & vos ad mortē & gladiū quasi præcipites immittere, cum possitis mortem & captiuitatem euadere? Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: non seruietis regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquuntur vobis, quia non resisti eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendacium, vt eijciant vos, & pereatis ita vos, quæ propheta qui vacillantur vobis.* Omnia sunt aperta. *Et ad sacerdotes &*

L! ad popu

ad populum istum loquutus sum dicens. Hæc dicit Dominus, nolite audire uerba prophetarū uestrorū, qui prophetant uobis ci centes. Ecce uasa domus Domini reuertentur de Babylone nunc cito: mendacium enim prophetant uobis. De uasis, quæ in Babylonem fuerant asportata cum Iechonia, & matre eius, & principibus, loquitur. Vid. 4. reg. 25. Et hæc quidem reuerfa sunt post Septuaginta annos cum illis, qui reuerfi sunt de captiuitate: sed falsò propheta- bant pseudoprophetae statim restituenda. Vid. Cap. sequens. *Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis, ut uiuatis, Quare datur hæc ciuitas in solitudinē?* hoc est. Quare uultis, ut non obediendo uoci Domini deuaftetur hæc ciuitas, & in solitudinē redigatur? *Si prophetae sunt, & est uerbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, ut non ueniant uasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem in Babylonem.* hoc est: si veri prophetae sunt, suis orationibus obtineāt à Domino, ut uasa quæ remanserunt tam in templo Domini, quam in domo regis, quàm etiam in urbe Ierusalem, nō deferantur in Babylonem, quasi dicat. tã- tū abest, ut ea quæ asportata sunt, statim reducantur, ut etiam quæ derelicta sunt, illuc sint asportanda. *occur- rant.* Chald. Paraphra. deprecetur nunc in uerbo Do- mini exercituum. Hebr. וַיִּפְגְּחוּ, iiphgchu, à uerbo וַיִּפְגַּח pagah, quod occurrere, obuiare, aggredi, & rogare, ac precari significat. Occurrimus Deo, quando illum oratione placamus, ne iratus nos perdat, id quod fecit Moyses Exod. 32. cuius deprecatio tantum potuit, ut diceret oranti Deus, Dimitte me, ut percutiam populum istum: significans illius oratione retineri. Sic etiam Samuel. Vide 1. Reg. 7. Hinc conqueritur Iſaias. Cap. 64.

Cap. 64. Non est qui inuocet nomen tuum, qui con- surgat, & teneat te: abscondisti faciem tuam à nobis, & allisti nos in manu iniquitatis nostræ. *Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua uasorum quæ remanserunt in ciuitate hac, quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Iechoniam filium Ioachim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusalem.* Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad uasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda & Ieru- salem. In Babylonem transferentur, et ibi erunt usq; ad diem ui- sitationis dicit Dominus: Et afferri faciã illa, & restitui in loco isto. Vid. 4. Reg. ultimo, & infra Cap. 52. *Ad colūnas.* In Hebræo legitur הַיְהָאֵל, quod est ad, super, contra: potest ergo transferri ad uasa, & super uasa. Chald. Para. De columnis. Idem est sensus. Porro diem uisitati- onis, uocat diem, quo post Septuaginta annos permis- sum est Iudeis reuerti in Ierusalem, & instaurare tem- plum, & restituta sunt illis uasa, quæ ex Ierusalem fue- rant à Babylonijs asportata. Vide. 1. Esdræ 1. Cap.

A R G V M E N T V M.

Hananias falsò prophetans catenā ligneam de col- lo Ieremię detractam cōfringit, pro qua iubet Deus, ut catenam ferreā sibi faciat, prædicitq; Propheta Ha- nania interitum,

C A P. XXVIII.

Et factum est in anno illo in principio regni Sedeciae regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gaboon, in domo Domini coram sacerdotibus & omni populo dicens: 2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Cōtrui iugum regis Babylonis. 3 Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciā ad locum istum omnia vasa domus Domini quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, et transtulit ea in Babylonē. 4 Et Iechoniā filium Ioachim regem Iudæ, & omnē transmigrationem Iudæ, qui ingressi sunt in Babylonē, ego conuertā ad locum istum, ait Dominus. conterā enim iugum regis Babylonis. 5 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiā prophetam in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi qui stabat in domo Domini: 6 & ait Ieremias propheta, Amen sic faciat Dominus: susciet Dominus verba tua quæ prophetaisti, ut referantur vasa in domū Domini, & omnis trāsmigratio de Babylone ad locū istum. 7 Veruntamen audi verbum hoc quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuersi populi. 8 Prophete quæ fuerūt ante me et ante te ab initio, et prophetauerūt super terras multas, et super regna magna, de prælio et de afflictione et de fame. 9 Propheta qui natiuitus est pacem, cum venerit uerbum eius, scietur propheta quem misit Dominus in veritate. 10 Et tulit Hananias propheta catenā de collo Ieremiæ propheta, & confregit eam. 11 Et ait Hananias in cōspectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. 12 Et abiit Ieremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, postquam cōfregit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ propheta, dicens: 13 Vade, et dices Hananiæ, Hæc dicit Dominus, catenas ligneas cunctiussit, et facies pro eis catenas ferreas: 14 Quia hæc dicit Dominus

Dominus exercituum Deus Israël, iugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut seruiant Nabuchodonosor regi Babylonis, & seruiant ei: insuper & bestias terræ dedi ei. 15 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam, Audi Hanania, non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. 16 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mutam te à facie terræ: hoc anno morieris: aduersum enim Dominum locutus es. 17 Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

EXPLANATIO.

Et factum est in anno illo, in principio regni Sedeciae regis Iuda in anno quarto, in mense quinto dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gaboon in domo Domini coram sacerdotibus, & omni populo, dicens. Prophetat falsò Hananias cōtra ea, quæ Ieremias prophetauerat: quòd scilicet populus Iuda liberandus esset à seruitute regis Babylonis, & vasa asportata in Babylonem intra duos annos reducēda in Ierusalē. idq; audeo dicere in domo Domini coram sacerdotibus, & omni populo. Quod si quæras, unde illi tanta fiducia? Inde, quia libenter auditur mendacia, præsertim quæ læta, & iocunda promittunt. Hinc est, quòd audeo Sedecias pseudopropheta coram rege Achab, non solum prophetare contra ea, quæ vir Dei Michæas prophetabat, sed & illum in maxillā percutere. Vide 3. Reg. 22. Sic nouatores audent cōtra ea, quæ tota docet Ecclesia, docere: antiquos patres, concilia, catholicas & probatas traditiones contemnere: quo uanè quæ auribus hominum placēt, loquantur: neque libertatem carnis. Et factum est in anno isto. Quo

scilicet superioris Cap. prophetia facta est, & Ieremias catenas misit ad reges circumuicinos. *In principio regni Sedechiæ regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto.* Si in principio regni, quomodo in anno quarto, in mense quinto? Septuaginta hæc non habent, sed sic incipiunt Caput. Et factum est in quarto anno. &c. Fortassis verba illa referenda sunt ad ea, quæ superiori Cap. narrata sunt, vt sit sensus. Et ea quidem quæ diximus, contigerunt anno illo, de quo supra, nempe in principio regni Sedechiæ regis Iuda. Et sequitur. In anno autem quarto, regni scilicet eiusdem Sedechiæ, in mense quinto, dixit ad me Hananias. &c. Lyra ex Rab. Salo. ait annum quartum regni Sedechiæ fuisse principium regni Sedechiæ, quo scilicet reuersus à Babylonia præfectus fuit alijs regibus circumuicinis. Alij principium regni Sedechiæ annum quartum vocari volunt Hebdomadis hasemita, hoc est, quietis & cessationis terræ. Vide Leuit. 25. & Deut. 15. cœpit enim regnare anno quarto hebdomadis, quibus si tres addas, hebdomadam complebis: quòd si alios septem adiungas, aliam facies hebdomadam. Regnauit autem Sedechias vndecim annis, vnde vndecimus & vltimus eius annus initium fuit septimæ hebdomadæ, quando templum fuit destructum, vt in anno remissionis terra in solitudinem redacta sabbathizaret sabbatha Dei, quemadmodum Ieremias prophetauerat. Sed magis placet, quod primo loco diximus. *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel,* Vide impudentiam, Non veretur mera mendacia verbum Domini vocare. *Contumeliam agam.* hoc est, flatui centerere, & eius imperium delituere. *Sub hoc duo anni dierum,* Hoc est, antequam

duo

duo compleatur anni, annus dierum vocatur, annus completus, & suis diebus constans. Chal. Para. In fine duorum annorum. *Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini: Et ait Ieremias propheta: Amen. Sic faciat Dominus.* Verus Dei propheta optat fieri, quod pseudopropheta mentitur. Ex animo enim populū diligebat, & prospera quæq; illi optabat, quāuis aduersa omnia prædiceret, vt Deo præcipienti obtemperaret: cupit autem pro rerum prosperitate, magis illum quàm se vera dicere. Sic & Michæas 2. Cap. Vtinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. E contrario Ionas contristatur, quòd visus sit mendaciū dixisse, & arguitur à Domino, vtilius prophetæ esse docens, quòd mendaciū dixisse visus fuerit, quàm tanta multitudinis ruinam. *Amen.* Ita sit. Vide de hac particula supra Cap. II. *Suscitet Dominus verba tua.* hoc est. Compleat, faciat quod dicis. Suscitatur verbum quo aliquid prædicitur, quando illud adimpletur, quasi interim dormiat. Tūc enim omnes recordantur, & aiunt, hoc est quod propheta dixerat: & in ore omnium, sequuto effectu, prophetia versatur. Chal. Par. Cōfirmet Dñs verba tua, quæ propheta sti. Nonnulli existimant, quādo ita loquutus est Ieremias, nondū reuelatū illi fuisse à Domino illum esse pseudoprophetā: deinde verò, postquam reuelatum illi fuit, apertè illi dicit, non misit te Dominus. *Veruntamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuersi populi. Prophetia qui fuerunt ante me, & ante te ab initio, et prophetauerunt super terras multas, & super regna magna de prælio, et de afflictione, & de fame.* Propheta qui uaticinatus est pacem, cum ve-

Ion. 4.

Ll 4

neris

uerit verbum eius, tunc scietur propheta, quem misit Dominus in veritate. Quasi dicat. Parum prodest confidenter loqui: rerum enim exitu cōprobanda est prophetia, profertim si prospera quis prædicat: nam in aduersis quādoq; mutatur sententia, quando illi, contra quos prædicta sunt, poenitentiam agūt. *Cū venerit verbum eius.* Hoc est, cū uenerit, ut fiat quod dixit. venire verbum, pro opere compleri. *Et tulit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ prophetae, et confregit eam. Et ait Hananias in conspectu omnis populi dicens: Hæc dicit Dominus, Sic cōfringā iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. Et abiit Ieremias in viam suam.* Patienter fert iniuriam seruus Dei, donec quid facere oporteat, edoceatur à Dei spiritu: nō enim suo arbitrio loquuntur Prophetæ Dei, sed ex Domini uoluntate, maximè de futuris. *Abiit in viam suam hoc est, quod sibi placuit.* Hispanè dicimus. *fuese su camino.* Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, postquam cōfregit Hananias propheta catenā de collo Ieremiæ prophetae, dicens: *vade, et dices Hananiae: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contriuiisti, & faciam pro eis catenas ferreas. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Iugum ferreum posui super collū cunctarum gentium istarum, ut seruiat Nabuchodonosor regi Babylonis, et seruiet ei. Insuper & bestias terræ dedi ei.* Significat in maiora se coniecisse mala populum Iuda, dum falsis prophetis fidem adhibet, & veros prophetas contemnit. Per *iugum ferreum*, grauem seruitutē intellige. Omnia quæ in hac vita sustinemus aduersa, quātumuis grauiā sint, & inportabilia videant, catena lignea, & iugum ligneum est, quod cito confringitur. Quod

2. Cor. 4. in præsentī momentaneum, & leue est tribulationis nostre,

nostræ, dicebat Apostolus. Hæc dum nolimus patienter ferre pro æterna vita, in vincula ferrea nos cōiicimus, mala scilicet æterna. Durum tibi videtur illecebris carnis reluctari, corpusq; affligere, ne in tentationibus succumbas: sed quātō durius erit illud. Quātū in delicijs fuit, tantū date illi tormentum & luctum. Et illud. Ligatis manibus & pedibus mitte eū in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium. Nouerat tanē quāu esset catena lignea præsens tribulatio, qui dicebat. Hic ure, hic seca, ut in æternum parcas. *Et dixit Ieremias propheta ad Hanania m prophetā: Audi Hanania non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terræ: hoc anno moriens, aduersum enim Dominum loquutus es. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo mense septimo.* Vide quāu confidenter loquatur sanctus Dei Propheta contra Hananiam, qui antea patienter, & humiliter sustinuit catenam ligneam è collo suo detrahi, & confringi. Norunt sancti prauos homines, ac illatas sibi iniurias ab eis patienter ferre: norunt etiam, cū opus fuerit, in faciem illis resistere, etiam regibus, & principibus absque vllō metu. Sic Elias ad regem Achab. Non ego turbavi Israël, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & sequuti estis Baalim. Vide serui Dei constantiam, qui prius fugerat, & abscederat se, & deinde fugit Iezabel: ut & humilitatis, & patientiæ, cōstantiæ, & magnanimitatis exempla in sanctis Dei uiris habeamus, quæ imitemur. *Ecce ego mittam te a facie terræ. eijciam te, tollam te de terra. hoc est, mori faciam.* *Aduersus enim Dominum loquutus es.* Chaldaei. Paraph. Quia peruer-

Apoc. 18.

Mat. 22.

3. Reg. 18.

peruersum loquutus es coram Domino. In Heb. 17. 18 Sarah, auersione, rebellione, puersum significat. Transferre ergo possumus. auersione, vel rebellione, aut puersum contra Dnm loquutus es. Vh illis, qui Deo aduerfantur, quorum certus est interitus, & perditio.

ARGUMENTVM.

Mittit Ieremias iussu Dni epistolam ad eos, qui in Babylonem translati erant, quae illis significat captiuitatem ipsorum nequaquam finiedam, donec Septuaginta anni compleantur. Hortatur, vt pacifice agant, neque fide pseudo prophetis adhibeant, quae eos statim reuersuros esse mentiebatur,

quem i
MS. Hic
ro. Simi
liter
Textui
reddide
runt G.

CAP. XXIX.

Haec sunt verba libri, quae misit Ieremias propheta de Ierusalē ad reliquias seniorum transmigracionis, et ad sacerdotes, et ad Prophetas, et ad omnem populum quē traduxerat Nabuchodonosor de Ierusalē in Babylonem: 2 postquam egressus est Iechonias rex, et domina, et eunuchi, et principes Iuda et Ierusalē, et faber et inclusor de Ierusalē: 3 in manu Elasa filij Saphā, et Gamariae filij Helciae, quos misit Sedechias rex Iuda ad Nabuchodonosor regē Babylonis in Babylonem, dicens: 4 Hae dicit Dns exercituum Deus Israel omni transmigracioni, quam transtuli de Ierusalem in Babylonem, 5 Edificate domos, et habitate: et plantate hortos, et comedite fructum eorum. 6 Accipite uxores, et generate filios et filias: et date filijs vestris uxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias: et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero. 7 Et querite pacem ciuitatis ad quam transmigrare vos feci: et orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis. 8 Hae enim dicit

dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetae vestri qui sunt in medio vestrum, et diuini vestri: et ne attendatis ad somnia vestra quae vos somnialis. Quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo: et non misi eos, dicit Dns. 10 Quia haec dicit Dominus: Cum ceperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos: et suscitabo super vos uerbum meum bonum, ut reducat vos ad locum istum. 11 Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super uos, ait Dns, cogitationes pacis, et non afflictionis, ut dem vobis finem, et patientiam. 12 Et inuocabitis me, et ibitis: et orabitur me, et ego exaudiam uos. 13 Quaretis me, et inuenietis: cum quaesieritis me in toto corde vestro. 14 Et inueniar a uobis, ait Dns, et reducat captiuitatem uestram: et congregabo uos de uniuersis gentibus, et de cunctis locis ad quae expulsi uos, dicit Dominus: et reuertentur uos ad locum quem transmigrare uos feci. 15 Quia dixisti: Suscitabit nobis Dominus prophetas in Babylone. 16 Quia haec dicit Dominus ad regem qui sedet super solium David, et ad omnem populum habitantem in urbe huius, ad fratres uestrum qui non sunt egressi uobiscum in transmigracionem. 17 Haec dicit Dominus: Ecce, mittam in eos gladium, et famem, et pestem: et ponam eos quasi ficus malas, quae comedi non possunt, et quod pessima sint. 18 Et persequar eos in gladio, et in fame, et in pestilentia: et dabo eos in vexationem uniuersis regnis terrae, in maledictionem, et in stuporem, et in sibilum, et in opprobrium cunctis gentibus ad quas ego eieci eos. 19 Eo quod non audierim uerba mea, dicit Dns, quae misi ad eos per seruos meos prophetas de nocte consurgens et mittens: et non audistis dicit Dns. 20 Vos ergo audite uerbum Domini omnis transmigracionis, quam emisi de Ierusalē in Babylonem. 21 Haec dicit Dns exercituum Deus Israel ad Ahab filium Coliae, et ad Sedechiam filium Maasae, qui prophetant uobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis.

*Sup. 14
13. 23, 16.
27. 9.
-R. H. C.
Additur
autem
MS. &
G.
Sup, 25,
22. & 26.
22,
2. Par. 36:
21.
2. Esd. 1, 1
Dan, 9, 2.
3. Esd. 1,
47.
*Suscita
uit. 1.
MS. H.
G. C.
*Sup. 24
10.
Sup. 24,
8.

lonis: & uerentiet eos in oculis uestris. 22 Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iudae, quae est in Babilone, dicitur: Ponat te Dominus sicut S. deia, & sicut Achab, quos frinxit rex Babilonis in igne, 23 pro eo quod fecerint stulticia in Israel, & moechati sunt in uxores & uxoribus suorū, & locuti sunt uerbum in nomine meo mendaciter, quod non mandauit eis. Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. 24 Et ait Semeciam Nehelamiten dices. 25 Ego dicit Dominus exercituum Deus Israel, Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum qui est in Ierusalem, & ad Sophoniam filium Masiae sacerdotē, & ad uniuersos sacerdotes, dicens: 26 Dominus dedit te sacerdotem pro loiaie sacerdote: ut sis lux in domo Domini super omnē uirū arreptiū, et prophetiā, ut mittas eum in uerbum, & in carcerē. 27 Et nunc quare non increpauit Ieremiam Anathothiten, qui prophetauit uobis? 28 Quia super hoc misisti in Babilonem ad nos, dicens: Longum est: & luxurate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorū. 29 Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Ieremie prophetae. 30 Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam dicens: 31 Misisti ad omnem transmigrationē, dicens: Haec dicit Dominus ad Semeciam Nehelamiten: Pro eo quod prophetauit uobis Semecias, & ego non misisti eum. & fecit uos confidere in uerbo meo. 32 & dicitur haec dicit Dominus: Ecce ego uisitabo super Semeciam Nehelamitē, et super semen eius: non erit ei uir seletens in medio populi huius, et non uidebit bonum quod ego factam populo meo, ait Dominus: quia prauaricationem locutus est aduersus Dominum.

EXPLANATIO.

ET haec sunt uerba libri, &c. Non tantum prophetauit ad eos, qui erant in Iuda uerbo tuo loquens ad eos, sed etiam ad illos qui erant in Babilone, missa ad eos epistola, siue libello. Libr. Heb. יְפֹתֵי הַיּוֹרֵם, iephethi uorum, cathalogū, enumerata

enumerationē, & literas, uel epistolam significat. Ad reliquias seniorū. hoc est, ad eos qui superstites erant ex senioribus, quos Nabuchodonosor trāstulerat in Babilonem. Et ad prophetas, Sep. pseudopphetas, Chal. Para. Scribas, Heb. uox prophetas, & scribas etiā significat. uide notata in Cap. 26. Prophetæ uocantur pseudopphetæ, quia reputabantur ueri prophetae: sicut Ioseph pater uocatur Christi Iesu, quia talis putabatur. Et domina. Sep. Regina. sic etiā Chal. Par. Heb. גְּבִירָה gebirah, dominā, herā, & eā quae alijs auctoritate & domino praestit: unde & reginā significare potest, sicut in hoc loco. Eunuchi. Sic Sep. Chal. Para. principes. Heb. שַׂרִיסִים sarisim, i. eunuchos, uel principes, optimates, & aulicos Graecē. ἐυνούχος, ab ἐυνός, i. cubile, & ἔχω, i. custodio, quod id hominū genus adhibeatur seruandis cubilibus regū, & principū, quasi eunuchus. i. cubilis custos, & per syneresim, eunuchus. Nō ergo uox graeca spadones significat, sicut neque tales erant omnes, qui eiusmodi officium in domibus regū & principū gererent. nā Genes. 37. Potiphar eunuchus regis uxorem habebat: quamuis apud Aegyptios, qui gynaeceis praeficerentur, ne de fide continentiae suspecti essent, castrari solebant. Castratio inter Israelitas prohibita erat Deu. 23. Unde si castrati erant isti, qui eunuchi uocantur, ex alijs nationibus eos ascuissse reges Israeliticos necessarium est dicere. Et faber et inclusor. Vide Cap. 24. Haec dicit Dominus exercituum rex Israel omni transmigrationi, quae trāstulit de Ierusalem in Babilonē. Edificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructus eorū. Accipite uxores, et generate filios et filias, et date filijs uestris uxores, et filias uestras date uiris, et pariant filios et filias, et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci nu-

pauci numero. Hoc est quod epistola missa continebat. Significat multo tempore ibi māsuros: sed quia post Septuaginta annos reuersuri erāt in Ierusalē, mōnet, vt multiplicationi operā dēt. Omnia sunt aperta. My sticè tamē. Qui se exulē à cælesti patria in hoc mūdo cognoscit, illucq; aliquādo peruenire sperat, edificet spiritualem domum supra firmam petram, Christū, *Ephes. 2.* in quo omnis edificatio constructa crescit in templū sanctum Domino, & edificatur in habitaculum Dei in Spiritu Sancto; & habitet in hac domo secum habitans, & non foris vagans: nec deserat tantum hospitem, ne ab ipso deseratur: plantet hortos, excolat animum virtutibus, dulcissimofq; earum fructus comedat: accipiat vxorem sapientiam, de qua Sap. 8. Hanc amaui, & exquisiui, & quæsiui eam sponsam mihi accipere. ex qua spirituales filios generare possit, de quib⁹ *I. Cor. 4.* *Gal. 4.* Apost. In Christo Iesu per euāgelium ego vos genui. Et alibi. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. *Et quærite pacem ciuitatis, ad quā transmigrare vos feci, et orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit vobis pax.* Hoc est. Quantum in vobis est, curate pacem. *Et orate pro ea ad Dominum.* Vbi ergo sunt, *I. Tim. 2.* qui prohibēt pro inuicem orare? Sic Apost. Obsecro igitur primū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. *Hæc dicit Dominus exercituum Dens Israel: Non vos seducant propheta*

*pheta vestri, qui sunt in medio vestrum, & diuini vestri: et ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somnatis: Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: non misi eos, dicit Dominus, Somnia vocat inanes & falsas persuasiones, vel ficta somnia: dum aliqui falsò dicebant visionem in somnis habuisse. Quia hæc dicit Dominus, cum cœperim impleri in Babylonia Septuaginta anni, visitabo nos, et suscitabo super nos verbū meū bonū, vt reducā vos ad locum istum. Septuag. cum fuerint impleti. Idem Chald. Paraph. In Hebræo ad literā, ad os implere, vel in ore implere. Vox Heb. פֶּחַח, os significat. sumitur etiā pro extremitate. Idem ergo est dicere, in extremitate adimpleri in Babylone Septuaginta annos, q̄ cum cœperint impleri, vel cum adimpleti fuerint Septuaginta anni. *Visitabo vos.* in bonū scilicet: hoc est, misericorditer agā vobiscum. *suscitabo super vos verbū meū bonū.* hoc est, cōplebo opere, quæ prædixi bona de vobis, quòd scilicet vos esse redūcturus ad vestra. Diximus de hac phrasi superiori Cap. *Ego enim scio cogitationes, quas cogito super vos, dicit Dominus, cogitationes pacis, et nō afflictionis, ut de vobis finē et patientiā.* Sep. vt dem vobis hæc. nempe quæ dixi, vt reducā vos ad locum istum. Chald. Paraph. finem, & spem. In Heb. וְתִקְוֶה וְתִסְבֵּךְ vetichuah acharith, prior dictio finē, & nouissimū significat: & quia merces est finis operis, sumitur etiam pro mercede. posterior verò spem, & expectationem sonat. Possumus ergo transferre. vt dem vobis finem, & spem, vel expectationem, quasi dicat, vt imponam finem transmigrationi vestræ. vel vt dem finem optatum, & dē vobis, quod sperastis, vel expectatis, Et in eundem sensum interpretari possumus, quod nostra lectio habet, finem*

Rom. 8.

finem & patientiam. Per patientiã enim expectamus, vt ait Apostolus. Possumus etiam transferre, vt dem vobis mercedem patientiã, vel expectationis vestrã. *Et inuocabitis me, et ibitis, et orabitis me, & ego exaudiam vos.* Septuag. tantã habent. Et orate ad me, & ego exaudiam vos. Chald. Paraph. Et orabitis corã me, & suscipiam orationem vestrã: & quãretis à facie mea, & faciam deprecationem vestram. In Heb. habetur, vt nota habet lectio. *Et ibitis.* Sub. in vijs meis. vel viuetis, & prosperè agetis. Vox Heb. à radice **חלל** halac, quod verbum ambulare, ire, & cõuersari significat. Vertere possumus. inuocabitis me, & ambulabitis, sub. mecum. hoc est, in vijs meis: hoc enim sonat ambulare cum Deo. vel inuocabitis me, & ibitis, hoc est, recedetis à facie mea læti, & bono animo, quia suscipiam orationem vestram. *Quãretis me, et inuenietis, cum quãseritis me in toto corde vestro.* Chal. Paraph. Et requiretis timorem mei, & inuenietis, cum postulabitis à facie mea toto corde vestro. Hic Deum quãrere, est propitium illi velle habere, quãrere eius benignitatem, clemẽtiam, vt benignè nobiscum agat, & misericordem se ostendat. Id quod sanè inuenimus, cum ex toto corde quãrimus. hoc est, cum nihil in corde nostro est, quod illi aduersetur: cum non duplici corde, sed simplici, & in veritate ad illum accedimus. deniq; cum nihil aliud, quam ipsum quãrimus. *Inueniar à vobis, ait Dominus. Et reducam captiuitatem vestram, et congregabo vos de vniuersis gentibus, et de cunctis locis, ad quã expuli nos, dicit Dominus. Et reueri nos faciam de loco, ad quem transmigrare nos feci.* Sep. habent tantum, Et apparebo vobis. quod in eandem sententiam interpretandum est. *Quia dixistis: suscitabit nobis*

nobis Dominus propheta in Babylone. Videtur esse Apofisiopeffis, quã irascentium propria est, quasi irascatur Dominus in pseudopphetas, qui imponebant populo. subintelligendũ, hæc faciam vobis, puniam vos. *Suscitabit.* pro suscitauit, quasi dicat, habemus prophetas à Deo missos, qui nobis nomine Dei promittunt celerem reditum. *Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, et ad omnem habitatorem vrbis huius, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigratiõnem: Hæc dicit Dominus exercituum. Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem, et ponã eos quasi ficus malas, quã comedi non possunt, eo quod pessimã sint, Et persequar eos in gladio, & in fame, et in pestilentia. etc.* Ad Sedechiã loquitur, & ad populum eius. quasi dicat. Tantũ abest, vt vos qui translati fuistis in Babylonem, reuertamini cito, quemadmodum pseudopphetã mentiuntur, vt & qui remanserunt in Iudãa, sint perituri. Vide Cap. 24. vbi hæc eadem habentur, & fusiùs explicata sunt. *Et nõ audistis, dicit Dominus.* Exallage. trãsitus à tertia persona in secundam. *Vos ergo audite verbum Domini omnis trãsmigratio, quam emisi de Ierusalem in Babylonem. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Chullã, et ad Sedechiam filium Maasie, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manu Nabuchodonosor. etc.* Conuertit sermonem ad eos, qui transmigrauerant in Babylonem, & nomine Domini prædicit interitum Achab filij Chullie, & Sedechie filij Maasie pseudopphetarum. *Et assumetur ex eis maledictio omni transmigratiõni Iudãe, quã est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedechiam, et sicut Achab, quos frixit in igne. Pro eo quod fecerint stultitiã in Israel, et mœchati sunt in vxoribus*

res amicorum suorum, & loquuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis. Satis aperta est litera.

Mat. 7. c. Attendite à falsis prophetis; ait Dominus, qui veniunt ad vos in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. Vide fructus pseudoprophetarum, luxuria, immunditia, adulteria. Tales etiam reddunt fructus pseudopropheta, & pseudo Evangelici nostri temporis, qui si ignem huius vitæ evaserint, non effugient manus regis Babylonis, qui rex est super omnes filios superbiæ, qui eos æterno igne torreat. *Fruxit.* Heb. חָרַחֵלָם, torrere, affare, & cōburere significat. D. Hier. in hunc locū, & in Daniel. 13. Cap. refert quorūdam Hebræorū opinionem, qui affirmabāt hos duos, Sedechiam & Achab, fuisse senes illos, qui Susannæ pudicitiam tentarunt, & deinde falsum contra eam testimonium dixerunt. Sed obstat, quod in Daniele dicitur, lapidatos fuisse à populo: hinc autem, quod frixerit eos rex Babylonis. Sed id cōciliari posset: nam per ignem & combustionē, quævis pœna significari solet. Sic Deu. 4. Egyptiaca seruitus fornax ferrea dicitur, & Psal. 16. igne me examinasti. Ios. 7. præcepit Dominus igne comburi cū omni substantia sua eum, qui fuisset deprehensus tulisse aliquid de anathemate in expugnatione Iericho. & deinde dicitur, deprehensum in crimine Acham lapidatum fuisse ab omni populo. Nam quod hic dicitur, regem fruxisse, in Daniele autem, à populo lapidatos, facilem habet solutionem, quod iubente, & sententiā ferente rege, populus fecerit. *Ego sum iudex, & testis, dicit Dominus.* Hoc est: Quæ de duobus pseudopropheta dixi, quod scilicet loquantur in nomine meo mendaciter.

meo mendacium, quod non mandavi eis, nequam opinione cognoui, sed ipse scio vera esse. Septuag. tantum habent, Ego testis. Chald. Paraph. Et coram me manifestum est, & verbum meum est testis. In Hebr. Ego cognoscens, & testis. Verbum enim יָדַע, scire, & cognoscere significat: sed quia Iudex cognoscit de causa, possumus etiam interpretari Iudex, ut nostra litera habet, hoc est cognoscens de causa impiorum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Quis effugiet Iudicem, qui etiam testis est? qui renes scrutatur & corda, cui omnia patent, cuique omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum? Unde Iob totus tremebundus dicebat. Ecce in celo testis meus, & conscius meus in excelsis. *Et ad Scinciam Nebelamitem dices: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populū, qui est in Ierusalē, & ad Sophoniā filiū Maasie sacerdotem, et ad uniuersos sacerdotes, dicens: Dominus dedit te sacerdotē pro Ioiade sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium & prophetantem, ut mittas eum in neruum, et in carcerem. etc.* Non pertinet hæc prophetia ad Epistolam, quam Ieremias misit ad eos, qui erant in Babylone: sed noua est prophetia contra Semeiā, qui postquam Ieremias miserat epistolam prædictā, scripsit ipse in Ierusalem. nam in epistola vel libello suo mentionem facit epistolæ, quam Ieremias miserat in Babylonem. *Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade.* Non successit in sacerdotio Sophonias Ioiadæ, sed blandiendo hoc dicit, fuit enim Ioiadas vir iustus: quasi dicat, Te dedit pro Ioiade, ut & sacerdotij, & sanctitatis eius hæres sis. Vel, dedit te pro Ioiade, ut

Heb. 10.

Iob. 16.

quemadmodum ille interfecit sacerdotes Baal, sic tu animaduertas in Ieremiam: tui enim officij est & numeris discernere inter veros prophetas, & falsos: & quos falsos deprehēderis, punire. *Vt sis dux in domo Domini.* hoc est, vt curā habeas templi, & summus sacerdos sis, cui omnes alij debēt esse subiecti. *Super omnem virum arreptitium et prophetantem.* Septua. prophetanti, & insanienti. Chald. Paraphra. omni viro stulto & insipienti. In Hebr. primo loco est משוגע mesugah, insanum, furiosum, arreptitium significat. secundo loco וּמְרַנֵּב ומרנב, hoc est, prophetātem. & est in Hirhpacl, in qua coniugatione notat Elias falsam prophetiam ferē significare verbum hoc. Insanum ergo, & falsum prophetam vocabat Ieremiam: tales enim vocabantur veri prophetæ à pseudoprophetis. tales etiam à mundanis hominibus iudicantur serui Dei.

1. Cor. 4. Nos stulti propter Christum, dicebat Apostolus. Et *Sap. 5. a.* in lib. Sap. aiunt impij de iustis. Nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam. *Vt mittas eum in neruum, et in carcerem.* Septuag. in carcerem, & in cataractem. Heb. primo loco est חֲמַחֲפֶחֶת hamahpechet. subuersionem, & carcerem, neruum, siue compedes, & cippū significat. Rab. Ioseph Kimchi scripsit fuisse instrumentum è duobus confectum lignis, inter quæ erat locus colli, vt ibi vincti collum tenerent. Secundo loco est חַצְיוֹנֶה hatfinoch, carcerem, neruum etiam, & compedes significat. Nōnulli priorem dictionem aiunt significare cippum ex duobus lignis. ad collum includendum, secundam verò lignum ad includendas manus. *Et nunc quare non increpasti Ieremiam Anathothitem, qui prophetat vobis. Quia super hoc misit in Babylonem.*
ad nos

ad nos, dicens: longum est, edificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructus eorum. Aperta sunt ex superioribus. *qui prophetat vobis,* hoc est, qui vult videri propheta, quam ob causam misit epistolam in Babylonem. *longum est,* expone. longo tempore manebitis in Babylonē. *Legit ergo Sophonias sacerdos librū istum in auribus Ieremie propheta.* hoc est, audiente Ieremia. D. Hier. Legit (inquit) quodam modo fuggillans eum, & ipsa increpans lectione, quare auderet talia in Babylonem scribere. *Et factum est verbum Domini ad Ieremiā, dicens: Mitte ad omnem transmigrationem dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeiā Nebelamiten.* Pro eo quod prophetauit vobis Semeias, & ego non misi eum, & fecit vos confidere in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus. Ecce ego visitabo super Semeiā Nebelamiten, & super semen eius. Non erit vir sedens in medio populi huius, & nō videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia præuacatione loquutus est aduersus Dominū. Pœnam comminatur Semeiæ propter illius temeritatem. *Ad Semeiā.* hoc est, aduersus Semeiam: loquitur enim cum populo, & non cum Semeia. *Ecce ego visitabo in malū,* hoc est, pūniā, animaduertā. *Non erit vir sedens in medio populi huius.* Heb. וְשֵׁבִיטֹסֶב, hoc est, habitans, vel sedens, pro habitatore & ciue, quasi dicat. nullus ex posteris eius erit, qui connumeretur inter ciues Ierusalem, eo præsertim tempore, quo Deus visitabit populum suum, & reducet in terram hanc. *Et nō videbit bonum, quod ego faciā populo meo.* Hoc secundum explicatio est eius, quod præcessit. Septua. coniungunt hac ratione. Non erit ei homo in medio vestri, vt videat bona quæ ego faciā vobis. Idē est ac si dicat. neq; erit ex eius posteris, qui videat bonū, quod ego faciā.

est enim Benoni, faciēs, quod pro presenti, & pro futuro sumi potest. vel facio, pro cogito facere. Sep. & Chal. Par. faciā. Quia prauaricationē locutus est. Chal Par. quia peruersum loquutus est coram Domino. Vox Heb. פָּרָה Sarah, peruersum, auersionem, rebellionē, contumaciā significat. hoc est, quia loquutus est mēdaciū, fecitq; populum prauaricari, vt non obediret prophetis Dñi, & his quę Deus p̄ illos loquebat.

ARGUMENTVM.

Prophetat de regno Christi, & de liberatione Israel & Iuda per ipsum.

C A P. XXX.

HOC verbum quod factū est ad Ieremiam a Dño dicēs: 2 Hęc dicit Dñs Deus Israel, dicēs: Scribe tibi omnia verba qua locutus sum ad te, in libro. 3 Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & conuertā auersionem populi mei Israel & Iuda, ait Dominus: & conuertam eos ad terrā, quam dedi patribus eorū, & possidebunt eam. 4 Et hęc verba quę locutus est Dominus ad Israel, et ad Iudā, 5 Quoniā hęc dicit Dominus: Vocem terroris audiuimus, formido, & non est pax. 6 Interrogate, et videte, si generat masculus? quare ergo vidi omnis viri manum super lumbū suū, quasi parurientis, et conuersę sunt vniersę facies in auruginē? 7 Vā, quia magna dies illa, nec est similis eius, tēpusq; tribulationis est Iacob, & ex ipsa saluabitur. 8 Et erit in die illa, ait Dominus exercitū: conterā iugū eius de collo tuo, & vincula eius dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alicui: sed seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo quē suscitabo eis, 10 Tu ergo non timeas serue meus Iacob, ait Dominus, neque paucas Israel: quia ecce ego saluabo te de terra longinqua, & semen tuū de terra captiuitatis eorū: & reuertetur Iacob, & quiescet, & cunctis

* Ioel 2, 2. II. Amos, 5 18. Soph, 1. 15. Isa. 13, 6. * Isa. 43, 1. 44, 2. Luc. 1,

cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet: 11 Quoniā tecum ego sum, ait Dominus, vt saluem te: faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te, te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innocuus. 12 Quia hęc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. 13 Nō est qui iudicet iudicium tuū ad alligandam: curationum vtilitas non est tibi. 14 Omnes amatores tui oblitī sunt tui, teque non querent: * plaga enim inimici percussit te, castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuę dura facta sunt peccata tua. 15 * Quid clamus super contritione tua: insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuę, & propter dura peccata tua feci hęc tibi. 16 Propterea omnes qui comedunt te, deuorabuntur, et vniersi hostes tui in captiuitatē ducentur, et qui te vastant, vastabuntur, cunctosq; predatores tuos dabo in prædā. 17 Obducam enim cicatricem tibi, et a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia et ceteram vocauerunt te Sion, hęc est quę non habebat requirentē. 18 Hęc dicit Dñs. Ecce ego conuertam conuersionem tabernaculorū Iacob, et reuertetur eis misericordia, et edificabitur ciuitas in excelso suo, et templum iuxta ordinem suū fundabitur. 19 Et egredietur de eis laus, voxque iudentium: et multiplicabo eos, et non minuentur: et glorificabo eos, et non attenuabuntur. 20 Et erunt filij eius sicut a principio: et cœnis eius coram me permenebit: & visita bo aduersum omnes qui tribulant eum. 21 Et erit dux eius ex eo: & princeps de medio eius producet: & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iste est, qui applicet cor suum, vt appropinquet mihi, ait Dominus? 22 Et eritis mihi in populum: et ego ero vobis in Deum. 23 Ecce, turbo Domini furor egrediens, procella ruens in capite impii, conuiescet. 24 Non aueriet irā indignationis Dominus: donec fuerit et compleat cogitationē cordis sui, in nouissimo dierum intelligetis ea.

* Sup. 23. 19. Sup. 13. 22. * Sup. 15. 18. Sup. 13. 22.

EXPLANATIO.

OC verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens: *Hæc dicit dominus Deus Israel dicens. Scribe tibi omnia verba, quæ loquutus sum ad te in libro. De regno Christi, & liberatione ipsius est prophetia: ideo iubetur Propheta scriptis eam mandare, quòd non citò esset adimplenda, sed multo post tempore. Quod autem prophetia sit de regno Christi, & liberatione per ipsum, ex ipsius explanatione fiet manifestum. Ecce enim dies ueniunt, dicit Dominus, & conuertam conuersionem populi mei Israel et Iuda, ait Dominus, et conuertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum, et possidebunt eam.* Per Israel, decem tribus intelliguntur, quas Salmanasar in captiuitatem adduxit. Per Iudam, duæ aliæ tribus. Et quidem decem tribus nunquam reuersæ sunt ex captiuitate, neq; expectantur reuersuræ etiam ab ipsis Iudæis. Cum ergo ait, *Conuertam conuersionem Israel.* hoc est, reuerti faciã decem tribus, quæ transmigrarunt, & captivæ ductæ sunt, cogimur necessariò de conuersione ad fidem, de ea præsertim quæ in ultimo tempore fiet, quando cum intrauerit plenitudo gentium, reliquiæ etiam Iudæorum saluæ fient, ut ait Apost. prophetiã intelligere. Vide Ezechij. 37. Cap. ubi eadem est prophetia. Per *terram*, illam uiuentium terram intellige, de qua Propheta. Credo uidere bona Domini in terra uiuentium. *Quam dedi.* expone daturus sum. præteritum pro futuro, quod frequens est apud Prophetas. Vel *dedi*, hoc est, promissum dare. vel *dedi*, in figura & umbra. nam terra illa promissionis, quæ lacte & melle manabat, cœlestem patriam adumbrat.

Rom. II. c.

Psal. 26.

adumbrabat, de qua Christus. Ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. *Et hæc verba quæ loquitur est Dominus ad Israel, & ad Iudæam. Quomòdò hæc dicit Dominus: uocem terroris audiuimus: formido, et nò est pax.* Septua. super Israel, & Iuda. ita etiam Chald. Paraph. Dictio Hebr. *El, ad, super, & in,* significat. *Vocem terroris.* hoc est, uocem terroris plenã eorũ, qui toti formidolosi erant, neq; securitatem habebant ullam. magis hæc declaratur per ea, quæ mox sequuntur. D. Hiero. Primum tristitia annunciantur, ut post malorum magnitudinem, læta succedant. gratior quippe est sanitas ægritudine repulsa. *Non est pax.* hoc est, nulla est securitas. omnia plena timore, vel bellis & sanguine. Nonnulli hoc de persecutione Antichristi intelligunt, vel de persecutione Ecclesiæ post prædicationem Euangelij. potest & de vastatione, quæ facta est à Chaldæis, intelligi. *In terrogate & uidete, si generat masculus. Quare ergo uidi omnis uiri manum super lumbum suum quasi parturientis? et conuersæ sunt uniuersæ facies in auruginem?* Quasi dicat. certè masculus nò generat, ut dolores parturiētis experiat. quid ergo est quòd uiri, quorum est còtra aduersarios dimicare, muliebri timore oppressi manus nequaquã ad arma, sed ad renes tenendos conferat, in modum mulieris parturientis? Acerbitatem doloris significare uult. Idem Cap. 13. dolores apprehēderunt te, quasi mulierem parturientem. *Et conuersæ sunt uniuersæ facies in auruginem.* Hoc est, in pallorē: cordis nempe pauorem pallore uultus testantes. Heb. *יָרַח* uera con, rubiginem, vel auruginem significat. Et autem aurigo, vel aurugo, in orbus regius à colore auri, quæ bilis per totum corpus diffusa representat. Græce *μελας*. Pallorem er-

rem ergo vultus hoc in loco significat. *Va quia magna dies illa, nec est similis eius: tempusque tribulationis est Jacob, & ex ipsa saluabitur.* Dies pro tempore. dicitur dies magna, propter magnitudinem tribulationis. Christus de persecutione Antichristi ait. Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque; modò, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. *Et ex ipse saluabitur.* Liberabitur. patietur quidem Ecclesia, sed ad tempus: breuiabuntur enim dies illi. Septuag. Et tempus angustum est Jacob. hoc est, tempus angustiæ. Per Jacob, duodecim tribus significat, quæ cum non sint sub Zorobabele liberata, constat non loqui de liberatione facta sub Zorobabele, sed de ea, quæ per Christum. *Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram iugum eius de collo tuo, & vincula eius dirumpam, & non dominabunt ei amplius alieni.* Post malorum magnitudinè læta annunciantur. Est autè Epexegetis, dū prior pars per posteriorè explicatur. cōterere enim iugū de collo, & vincula dirūpere, est facere vt nō dominētur amplius Jacob alieni. Sublato de medio peccato, & deuiata morte, cōtriuuit Christus iugū diaboli de collo fidelū, & vincula eius rupit. Hoc quātū beneūciū sit, quis poterit pro dignitate cogitare? quātē verò demetiæ, & ingratiitudinis sit, cōtrito iugo & ruptis vinculis, iterū grauiſſimo illo iugo colla submittere, & vltro manus vinculis ligādas offerre, quis nō videat? In libertatē vocati estis fratres, nolite iterū fieri serui hominū. Quid ergo demoniorū? Dñm habes, qui te fecit, qui te redemit, qui te pascit, & curā tui agit: ita vt nō dormiat, q̄ custodit Israel, cur ergo seruias alienis? Manus

Psal. 120

tua

tua fecerunt me, & plasmaverunt me, da mihi intellectū, vt discā mādata tua, vt tibi soli placeā, tibi soli seruiā. *Sed seruient Dño Deo suo, et David regi suo, quē suscitabo eis.* Chal. Par. Et seruiet corā Dño Deo suo, & obediēt Christo filio David regi suo, quē suscitabo eis. Quod autē hic dicitur, *suscitabo.* Zacharias cōpletum canit. *Erexit cornu salutis nobis in Domo David pueri sui.* Quū planè collapsæ viderētur vires Israelitis, ac inprimis actū esse viderēt de magnificis illis promissis David factis super regno ipsius eterno excitauit Dñs Christū suū, q̄ inuictō suo robore tāquā cornu quodā prostratis aduersarijs Israelis, eternū illud regnū assereret. Sic Amos 9. In die illa suscitabo tabernaculū David, & cecidit: & reedificabo aperturas murorū eius, & ea quæ corruerāt instaurabo. *Tu ergo ne timeas serue meus Jacob, ait Dñs, etc.* Bono, inquit, esto animo. Tu enim, q̄ lōgè à me eras, faciā vt propè sis p̄ fidē: reducā te ab infidelitate, vbi captiuus sub Satana detinebaris: cūq; ad me reuersus fueris, in tranquillitate & in pace eris. *Cū estis affluet bonis.* Chal. Para. & habitabit confidenter. In Heb. *שׂוֹאֵן* saanan, quietū, pacificū, fælicē, opulētū, & omnib⁹ rebus affluentē significat: id q̄ magis ad statū fælicitatis eterne, quā ad presentis vite exiliū ptinet. Sanè Iudæi post liberationē sub Zorobabele nūquam quieti & pacifici fuerunt. Vide histo. lib. Esd. Adde, q̄ sub illo Iuda tātū in propria redijt: nō ergo de illa liberatione hīc loquitur. *Quoniam tecū ego sum, ait Dominus, vt saluē te.* Quē formidabit, cui adest Dñs, vt saluet? Dñs illuminatio mea & salus mea, quē timebo? Dñs protector vite meæ, à quo trepidabo? Si cōsistāt aduersum me castra, nō timebit cor meū. &c. *Factā enim consum-*

Psal. 116.

Luc. 1.

Psal. 26.

mationens

*mationē in cūctis gētib⁹, in quibus dispersi. Te autē non faciā in consummationē, sed castigabo te in iudicio, ut tibi nō videaris in noxi⁹. Hoc est, fundit⁹ perdī gētes alias: te verò nequaquam, sed modo adhibito castigabo, nō summo iure & exacta iustitia, sed equitate quadam. Castigabo te in iudicio. hoc est, cum æquitate, non summo iure, non in furore. Vide Cap. 10. Chal. Paraph. adducam super te ægrotationes, vt doceam te in iudicio misericordiæ. quasi dicat, ægrotabis sanè, sed non morieris. hoc est, non omnino peribis. Vt tibi nō videaris innocuus. Vt cognoscas te peccasse, & non prorsus culpa vacare, nec quicquam pœnæ fuisse commertum, quasi planè sis innocens. Septuag. Et mundās nō mundabo te. Eadem est sententia. hoc est, faciā, vt non omnino mundus videaris, dum nō omnino pœnas peccatis debitas effugies. Chal. Paraph. Et perdendo nō te perdam. In eandem sententiam potest interpretari, quasi dicat. non omnino perdam: puniam tamen, vt peccasse videaris. Heb. Et mundando non mundabo te. quemadmodum habent Septuag. quod cum nostra litera conuenit. Vox Heb. à radice נָכַח nāch, significat mūdum esse, inno centem esse, mudare, euacuare, succidere. & in Pihel, vt est hic, absolui, vacuum fieri à culpa, & excidi, & de solari: vt possit omnes supradictas interpretationes admittere. Possumus ergo sic transferre. Et absolues non absoluam, non vacuum faciā à culpa, dum nō omnino pœnā euades, faciā vt cognoscas te non omnino esse liberum à culpa. Et in hac sententiam transfuit noster interpres. licet nonnulli nō probent hāc interpretationem, sed transferēdum potius esse, succidendo non succidam te, hoc est, nō te omnino tollā

è medio*

è medio, vt mundus maneat mundus. i. vacuum te: voluntq; apertam esse Antithesim, cum dixisset, faciā cōsummationē in gētibus. Sed certè interpretatio dicta cum verbo Heb. quadrat, vt diximus. Et quod ad Antithesim attinet, ea quidem absoluitur illis verbis, faciā consummationē. et, Te autem non faciā in cōsummationem. Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. D. Hiero. de vastatione Ierusalem, quæ facta est à Babylonijs, hoc intelligit. sic etiā Theodoretus, simul & de captiuitate sub Nabuchodonosore, sub quo liberationē non est assequutus populus Iudæorum. Alij de persecutione sub Antichristo exponunt. Sed & de fractura peccati, quæ non aliter quàm per Christum sanari potuit, intelligi potest. Septuag. Suscitauit contritionem, dolorosa plaga tua. Chal. Paraph. fortis est compactio tua, grauis est plaga tua. Insanabilis. Heb. שָׁנָא anus, grauem infirmitatem, fortem, validum, deploratum, insanabile significat. Quod si dicamus sin, esse loco samech (sunt enim hæ duæ literæ inuicem permutabiles) שָׁנָא anus, coactū, cōpulsū significat: & fortassis in hac significatione acceperunt Septuag. vt idem sit, suscitauit contritionem, quod compulsā est contritio. Pessima. Heb. נַחְלָה nachla, infirma, ægra, pessima, & dolorosa transferri potest. Non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandam curationem: vtilitas non est tibi. Hoc est. Nullus est chirurgus, qui iudicare aut intelligere valeat, quo medicamine curari possit plaga tua. Vel, nullus est, qui pro causa tua in iudicio stare possit, vt sanitatem conciliet. Frustra curationes adhibētur, quarum nulla futura est vtilitas. Theodoretus. Nemo redarguebat iniuriam

litiam

sticiam regis Nabuchodonosor. Septuag. Non est iudicans iudicium tuum in dolorem: curata es, vtilitas non est tibi. Chald. Para. Non est qui iudicet causam tuam, vt misereatur tui: medicina non est exorta tibi. Idem est sensus. Nam quod Septuag. habent, curata es, sic est interpretandum. Conati sunt, pseudoprophete nemp̄, te curare, pacem & liberationem falso promittendo: sed nihil tibi contulerunt, neq; vtilis fuerunt. Quidam ex Heb. non iudicans, vel nō est qui iudicet iudicium tuum ad medelam, vel sanitatem: medicinae curationis vel curatiuæ non tibi. sub. sunt. *Ad alligandum.* Heb. לְמַזוֹר lemaazor, plagam; percussione, & sanitatem & curationem, & medicamentū, & compressionem significat, & circumligationem à radice זָרזר, quod verbū premere, circumligare, & curare, & cōprimere, ad modū quo chyrurgus vulnera hiātia cōprimat, significat. Recte ergo, ad circumligationē, vel ad alligandum, vt nostrā habet lectio, interpretari possumus. *Curationū vtilitas.* Heb. רִפְאוּת תְּהַלָּה rephuoth tehalah. Prior dicitio medicinae, sanitates, & curationes significat. posterior sanitatē etiam, & curationem, obductionē, & ascensum cicatricis, seu carnis significat. Quod si sit à radice הַי, iahal, vtilitatē significabit: verbum enim hoc prodesse, vtile esse, vtilitatemq; adferre significat. D. Hiero. sic interpretatur. Non est qui iudicet iudicium tuum, nec altissimo vulnere valeat cutem cicatricis obducere. Quocunq; te conuerteris, vtilitas non est tibi: quia offendisti eum, qui verus, & solus est medicus. *Omnes amatores tui obliu sunt tui, te non querant.* Diuus Hieronymus. Amatores, hoc est, sacerdotes vel principes, aut certē angelorum praesides, qui-

des, quibus, priusquam offenderes Dominum, vallabaris, te non quarent. Sic etiam de Aegyptijs, alijsq; gentibus, ad quas solebat populus confugere, & de idōlis quæ colebat: sed & de diuitijs, voluptatibus, & de omnibus illis, quæ contra Dei legem amamus, intelligi potest. Sic Moyses in Cantico. Vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam? Surgant & opitentur vobis. Septuagin. Omnes amici tui obliu sunt tui, te nō interrogabunt. sub. quī valeas, vel an aliquo indigeas. Chald. Paraph. Rogare de pace tua nō quæ fuerunt. Idem est sensus. *Plaga enim inimici percussit te, castigatione crudeli.* Hoc est. abiq; vlla miseratione plaga lethali, vt hostis hostem percutere solet. pater enim percutit, vt corrigat: inimicus, vt occidat & perdat. Id quidem fieri solet, cum quis ob immania scelera datur in reprobum sensum, & induratur, vt quasi equus laxus habenis ad vada & scopulos, omneq; præcipitij gen^o ferat. De qua castigatione Proph. Et dimisi eos secundū desideria cordis eorū: ibūt in adinuetionib⁹ suis. Quæ extrema est, & miserrima omnium, quæ in hac vita cōtingere possūt, calamitas. *Propter multitudinē iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua.* Vt scilicet nō possit vlla medicina adhiberi, & propterea percussit te plaga inimici. Sep. Quia plaga inimici percussit te, castigatione fortissimā omnē iniquitatē tuam, multiplicata sunt peccata tua. Chald. Paraphrasis. Quia plaga inimici percussit te, castigatione crudelium: propterea quod multiplicata sunt scelera tua, & inualuerunt peccata tua, feci hæc tibi. *Dura facta sunt.* Alij ex Hebræo inualuerunt, vel multiplicata sunt. Vox Heb. חָזְקוּ חַטָּאוֹתַי hatimū, inualuerunt, obfirmata sunt, & multiplicata sunt

Deut. 32.

Psal. 80.

causa sunt, interpretari potest. Dum peccata multiplicantur, duriora fiunt, dum vnum aliud premit & calcatur. impium enim est dimidiam à Deo sperare veniã, non dimittit vnum peccatum, quin omnia dimittat. quò ergo plura sunt, eò difficilior remissio. Sed & cor magis induratur, non secus ac via quæ frequenter calcatur. *Psal. 37.* Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meū, & sicut onus graue grauata sunt super me. *Quid clamis super contritione tua? Insanabilis est doctor tuus propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.* Idem repetit. D. Hier. Non mea voluntate, sed medicinæ ratione cogente feci hæc tibi: eò quòd tam multa & dura peccata tua sanari non poterant, nisi mordacissimo puluere, & ardenti cauterio, ferroq; acutissimo, quo putridas carnes & insanabiles amputarē. Hæc nõnulli de persequutione Ecclesiæ immissa propter peccata interpretantur. Vide Euseb. lib. 8. Ecclesiast. Histo. Cap. 1. & Nicephorū Callixtum lib. 7. Cap. 2. *Propterea omnes qui comedunt te, deuorabuntur, et vniuersi hostes tui in captiuitatem ducentur, & qui te vastant vastabuntur, cūctosq; prædatores tuos dabo in prædã* etc. D. Hier. Sub Zorobabele hæc facta cognoscimus, quando Assyrios, hoc est, Niniem vastauere Babylonij, atq; Chaldæi. Et rursum Babylonios & Chaldæos, Mædi Persq; ceperunt, & Babylon destructa est. Sic etiam post persequutionem illam Diocletiani & Maximini propter peccata immissam, vt narrat Eusebius loco superius adducto, Diocletianus & Maximinus grauem Dei manum senserunt, & imperante Constantino, pax Ecclesiæ data est summa cum gloria. Vide Euseb. lib. 8. Ecclesi. Histo. Cap. 15. & Cap. 18. & lib. 9. Cap. 19.

Cap. 10. *qui comedunt te deuorabuntur.* Comedere & deuorare, pro vastare & perdere. Chaldai. Paraphra. Omnes qui te vi opprimunt, vi opprimuntur. *et qui te vastant, vastabuntur.* Epexegetis. Expositio prioris dicti. Sep. Et erunt qui irident te, in derisionem. Chal. Paraph. Et erunt hi, qui te deprædati sunt, in prædã. Vox Heb. à radice *ספח* safah, diripere, & deprædari significat. Est autem hoc in loco cum aleph, vice yau. Septuag. *διαφροσύνης* habent. *διαφροσύνη* autem est difraho, diuello, perdo, vexo. *prædatores tuos dabo in prædam.* Hoc in loco vox Heb. à radice *בזר* bazar, hoc est, spoliare & prædari. Septuag. *πρὸς μέρους*, à *πρὸς μέρος*. i. prædo, vasto, diripio. Idem toties repetit, quia non semel vastata, & direpta, & deprædata est Ierusalem: neq; ab vna sola gente, sed sæpe, & à multis. *Obducam enim cicatricem tuam.* Sep. Obducã enim sanitatem tuã. Chald. Par. Adducam sanitatem tibi. Heb. ascendere faciam sanitatē, vel cicatricē tibi. Ascendere facere, est obducere. Significat autē reparare præteritã desolationē, vt nulla illius signa remaneant. *Et à vulneribus tuis sanabo te.* Epexegetis iterum, præcedentis dicti expositio. *Quia eiectam vocauerunt te Sion.* Septuag. Quia dispersa vocata es Sion. Chal. Para. Quia vagam vocauerunt te Sion. Vox Heb. à radice *נדה* nadah, eiectam, expulsam, dispersam significat. Hoc est, compararūt te mulieri eiectæ à viro suo, & cuius nullus curam habet, vt eam requirat. *Hæc dicit Dominus: Ecce ego conuertam conuersionem tabernaculorum Iacob, & tectis eorum miserebor.* quasi dicat. Erit qui querat, ego nēpe, Restituã Ecclesiã suo pristino nitore. Hiero. Horū typus præcessit in Zorobabel, & Esdra: quando reuersus est populus, &

Mat. 5.

cœpta est ædificari ciuitas in excelsio suo, templiq; obferuari religio, & cetera quæ ipsius Esdræ volumine cōtinētur. Plenius autē atq; perfectius in Dño Salvatore Apostolisq; cōpletū est, quādo ædificata est ciuitas in excelsio suo, de qua scriptū est. Nō potest abscondi ciuitas supra montē posita. et templū iuxta ordinē suū, ceremoniasq; fundatū: vt quidquid in priori populo fiebat carnaliter, in Ecclesia spiritualiter cōplere tur. Sep. Ego conuertā trāsmigrationē Iacob, & captiuitatis eius miserebor. Chal. Par. Ego reducā trāsmigrationē terrę Iacob, & ciuitatū eius miserebor. In Heb. habetur, vt habet nra lectio. Sep. sensum trāstulerunt. Meminit tabernaculorū, eo quōd in tabernaculis habitauerint filij Israel in deserto. Vox Hebræa מִשְׁכָּנוֹת mischanot, pro qua nos *teclis* habemus, habitacula significat, à radice שָׁכַן sacan, hoc est, habitare, manere. Sic tectum pro tota domo, & habitatione sumitur. *Et ædificabitur ciuitas in excelsio suo, & templū iuxta ordinem suum fundabitur.* Exponit metaphoram. Hoc enim est quod dixerat, *obducam cicatricem uulnū, & a uulneribus sanabo te.* Chald. Para. Et ædificabitur ciuitas Ierusalem in loco suo. Erat enim constructa in excelsio loco super montē Moriā, & Siō, qui erant fere continui, imò vnus erat, sed biceps: habebat enim duo cornua, vnde in Psal. Fundamenta eius in montibus sanctis. Heb. הַהַלְלָהּ hal, talah, super tumulum suum, aut cumulum tuum, à radice הָלַל talal, hoc est, eleuare in statum tumuli, vel in excelsio suo, hoc est in dignitate sua. Sic Ecclesia in excelsio constructa est, vt abscondi nō possit. Contra hereticos, qui eam inuisibilem esse mētuntur. *Ædificata enim est super Christum.* De quo

Apost.

Apost. Fundamentū aliud nemo potest ponere, præter I. Cor. 4. id q̄ positū est, q̄ est Christus Iesus. Hic est lapis, qui abscisus est demōte sine manibus, & factus est mons magn⁹, & impleuit vniuersam terrā. Vide Dan. 2. Sed & fundata est super Petrū, Cui Christus. Tu es Petr⁹, & super hanc petrā ædificabo Ecclesiā meā. Est enim prima petra Petrus, quę fundamēto adhæret, sup quā Ecclesia cōstruitur, & caput Ecclesię. Sic etiā reliqui Apostoli primę petre sunt huius ædificij. Vnde Apoc. 21. Et numer⁹ ciuitatis habēs fūdāmēta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorū Agni. *Et tēplū iuxta ordinē suū fundabitur* hoc est, pro sua dignitate, vel secūdum oēs suas partes. Sep. Et Tēplū secūdum iudiciū suū sedebit. Chal. Par. Et domus sanctuarij, sicut decet eā, fundabitur. Vox Heb. מִשְׁפָּט mispat, iudiciū, mensurā, normā, regulā, dispositionē significat. Porrò. יֵשֶׁב, ieseb, pro quo nos fundabit, habemus, sedebit, manebit, p̄seuerabit significat. Sedere autem ædificiū est fundari. Sic Ecclesia iuxta ordinē suū fundata est à Christo: dū, vt ait Apost. quosdā dedit Apostolos, quosdā autē prophetas, alios verò Euāgelistas, alios autē pastores & doctores, ad cōsummationē Sāctorū in op⁹ ministerij, in ædificationē corporis Chrī. Vnde qui ordinē & Hierarchiā Ecclesiasticā confundūt, totū ædificiū destruūt. Fundatū enim est tēplū iuxta ordinē suū. Quōd si hierarchicū ordinē de medio tollas, ruant omnia necesse est: nec iā Ierusalē, sed Babilō erit: vbi nō Chrīus, sed diabol⁹ regnat. *Et egrediet̄ de euilau, voxq; ludētiū.* Hoc est, grās Deo agēt pro tāto beneficio, vocesq; lētię & exultationis inde erūpēt. Sep. Et egrediet̄ ab eis canētes, & vox ludētiū. Chal.

Nn 2

Para.

faciam eum, vel inuitabo vt ad me accedat. Sed fingi
lare in plurale transtulerunt Septuagin. de populo Is-
rael interpretantes, de quo in singulari & in plurali po-
test quis loqui. *Quis enim iste est qui applicet cor suum, vt
appropinquet mihi, ait Dominus?* quasi dicat. Eximius qui-
dam præ omnibus alijs est, nempe filius meus dile-
ctus, qui meam perficiet voluntatem, & ad me acce-
det cum fiducia, & orabit pro mortalibus. Septuagin.
Quia quis est iste, qui dedit cor suum vt conuertatur
ad me, dicit Dominus? Eadem est sententia: quanquã
ad populum referant, sicut præcedentia. Chald. Para.
Quoniam quis est iste, qui vult accedere ad cultum
meum, dicit Dominus? Verbum Heb. **קרב** harab, mul-
tas habet significationes. Transferre ergo possumus,
Qui direxit cor suum, vel accommodauit, decorauit,
aptauit, idest decorè & cõuenienter composuit. Alij,
edulcauit cor suum. Alij, dilatauit. Possumus etiam ita
interpretari. *Quis est qui cor suum ita aptauerit, vt ad
me accedat, sicut Christus meus, qui semper volunta-
tem meam perficiet?* Quasi dicat, nullus. vel, qui ita fe-
cerit, multis illum bonis ditabo. Inclinaui cor meum
ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter

Psal. 118. retributionem, ait Propheta. *Et eritis mihi in populum, et
ego ero vobis in Deum.* Hoc est, obseruantia legis meæ te

1. Pet. 2.

stabilimini vos meos esse, & ego fauoribus quibus vos
prosequar, & protectione mea testabor vestrum esse
Deum. Hæc optimè Christo tribuuntur, qui populum
fidelium sanguine suo acquisiuit. Sic D. Petrus. Vos
autem genus electum, regale sacerdotium, gens san-
cta, populus acquisitionis: vt virtutes eius anuntietis,
qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.

Qui ali

Qui aliquando non populus: nunc autem populus
Dei, qui non consecuti misericordiam: nunc autem mi-
sericordiam consecuti. D. Hiero. ait hæc non habere
Septua. sed in Biblijs regijs habentur. *Ecce turbo Domi-
ni furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conques-
cet.* Hæc optimè de extremo iudicio, quod persecu-
tionem Antichristi sequetur, intelligi possunt. Septua-
ginta. Quia ira Domini egressa est cum furore, egres-
sa est ira ruens, ad impios venit. Chald. Paraph. Ecce
increpatio à facie Domini egrediens in ira, & procella
collecta super caput impiorum residebit. Isa. 2. Dies
Domini super omnem superbum, & excelsum, & su-
per omnem arrogãtem, & humiliabitur. &c. Nam iu-
stis dicitur. His autem fieri incipiẽtibus, respicite & le-
uate capita vestra, quia appropinquat redemptio ve-
stra. De euerfione Ierusalem explicat D. Hiero. & Iu-
deorum perfidorum excidio. *Non auertet iram indigna-
tionis Dominus, donec faciat, & compleat cogitationem cordis
sui.* Septuag. Conatum cordis sui. Vox Hebr. à radice
קרא qrah, hoc est, cogitare, animo concipere. *donec
faciat, sicut cogitauit, vel animo concepit, vt scilicet
inpios in Infernum detrudat.* Habes si milem senten-
tiam supra Cap. 23. *In nouissimo dierum intelligetis ea.* Pro-
phetiã nempe hanc, et quæ in ea cõtinentur. Theo. Quæ
verbis nõ cre ditur, ipsarũ rerum experiẽtia discetis. D.
Hie. Quo modo artifex nõ potest intelligi, nisi opere
copleto: nec medicinẽ industria, nisi postq̃ fuerit sani-
tas cõseputata: eã n euerfio fuerit Ierusalẽ, & prio-
ris populi abiectio, tũc intelligẽt credẽtes, q̃ repulsio
Iudeorũ nrẽ salutis occasio sit. Sic iuxta eundẽ Hie. in
Cap. 4. Mich. nouissima hora dicit tẽpus fidei genũ.

Luc. 21. f.

EXPLANATIO.

De Christi aduentu, & perfecta Israel liberatione per Christum, & de nouo pacto & lege.

CAP. XXXI.

N tempore illo, dicit Dominus, Ero Deus vniuersis cognationibus Israel, & ipsi erunt mihi in populum. 2 Hæc dicit Dominus: Inuenit gratiam in deserto populus qui remanserat gladio: vadet ad requiem suam Israel. 3 Longè Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te. idè attraxi te miseràs. 4 Rursum que edificabo te, & edificaberis virgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentiù. 5 Adhuc plantabis vineas in mōtibus Samariæ: plantabūt plantātes, & donec tēpus veniat, non vindemiabūt. 6 Quia erit dies in qua clamabunt custodes in mōre Ephraim, Surgite, et ascēdamus in Siō ad Dominū Deū nostrū. 7 Quia hæc dicit Dñs, Exultate in lætitiâ Iacob, & hinnite cōtra caput Gēnū, personate, & canite, & dicite: Salua Dñe populū tuū reliquias Israel. 8 Ecce, ego adducā eos de terra Aquilonis, et cōgregābo eos ab extremis terræ: inter quos erunt cæcus et claudus, et prægna et paries simul. cœtus magnus reuerentiū huc. 9 In fletu venient: et Zach. 8. in misericordiā reducā eos per torrētes aquarū in via recta, et nō impingēt in ea: quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus est. 10 Audite verbum Domini gentes, et annuntiate in insulis quæ procul sunt, & dicite, Qui disper- sit Israel, congregabit eum, & custodiet eum sicut pastor gregem suam. 11 Redemit enim Dominus Iacob, & liberabit eū de manu potentioris. 12 Et venient, & laudabūt in mōre Siō: & confluent ad bona Domini super frumēto, et vineo, et oleo, & fœtu pecorum, & armentorum: eritq; anima corū quasi horius

*in mō-
te Sama
riæ MS.
Q n.
*Isa. 2. 3.
Mich. 4.
2.
Zach. 8.
21.
*precib⁹
M S. Q.
n.

hortus irriguus, & Ultra non esurient. 13 Tunc latabitur virgo in choro, iuuenes & senes simul: & conuertam luctum eorum in gaudium, & cōsolabor eos, & lætificabo à dolore suo. 14 Et inebriabo animā sacerdotū pinguedine: & populus me⁹ bonis meis adimplebitur, ait Dñs. 15 Hæc dicit Dñs *Vox in excelsa audita est lamētationis, luctus & fletus Rachel plorā- tis filios suos: & nolētis consolari super eis, quia non iunt. 16 Hæc dicit Dñs: Quiescat vox tua à ploratu, et oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici. 17 Et est spes nouissimis tuis, ait Domin⁹, & reuertentur filij ad terminos suos. 18 Audiens audiui Ephraim transmigrantem. Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuenculus indomitus. conuertere me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. 19 Postquā enim conuertisti me, egi pœnitētiā: & postquam ostendisti mihi, percussisti femur meū. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobriū adolescentiæ meæ. 20 Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo loquutus sum de eo, adhuc recordabor eius. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum: miserans mise rebor eius, ait Dominus. 21 Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas. 22 Vsq; quo delicys dissolueris filia vaga: quia creauit Dominus nouum super terram. **F O E M I N A C I R C V N D A B I T V I R V M.** 23 Hæc dicit Dominus exercituum Israel. Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda, & in vrbibus eius, cum conuertero captiuitatem eorum, Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus: 24 & habitabunt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius simul agricolæ et minātes greges. 25 Quia inebriavi animā lassam: & omnē animā esurientē saturavi. 26 Ideo quasi de somno suscitatus sum: & vidi, et somnus meus dulcis

*Mat. 2,
18.

dulcis mihi. 27 Ecce dies venturæ, dicit Dominus: & seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum, & semine iumentorum. 28 Et sicut vigilavi super eos, ut euellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem; & affligerem: sic

*Ezech. 18.2. *vigilabo super eos, ut edificem, & plantem, ait Dominus. 29* * In diebus illis non dicent Vltiræ, Pares comederunt vnam acerbâ, *Heb. 3, b. 8. *& dentes filiorum obstupuerunt. 30 Sed vnusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit vnam acerbâ, obstupescet dñes eius. 31* * Ecce dies venient, dicit Dominus: *et feriam domum Israel et domum Iuda fœdus nouum: 32 non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum, ut educaerem eos de Terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. 33 Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: * Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam: et ero eis in Deum: et ipsi erunt mihi in populum. 34 Et non docebit Vltiræ vir proximum suum, et vir fratrem suum dicens, 'Cognosce Dominum, omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum, ait Dominus: * quia propitiabor inquirari eorum, et peccati eorum non memorabor amplius. 35* *Hæc dicit Dominus qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ et stellarum in lumine noctis: qui turbat mare et sinant fluctus eius, Dominus exercituum nomē illi. 36 Si defecerint leges istæ coram me dicit Dñs: tunc et semē Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus. 37* *Hæc dicit Dñs: Si mēsurari potuerint cœli sursum, et inuestigari fundamenta terræ deorsum: et ego abijciā vniuersam semina Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus. 38* *Ecce dies veniūt, dicit Dominus, et edificabit civitates Dño à turre Hananeel vsque ad portam anguli. 39* *Et exiabit Vltiræ norma mensuræ in conspectu eius super collem Ga-*

reb: et

reb: et circuibit Goatha. 40 *Et omnē vallē cadauerum, et cineres, et vniuersam regionē mortis, vsque ad angulum portæ equorum Orientalis: et vsque ad torrentē Cedron, sanctum Domini non euellatur, et non destruetur Vltiræ in perpetuum.*

EXPLANATIO.

N tēpore illo dicit Dominus, ero Deus vniuersis cognationibus Israel, et ipsi erūt mihi in populum. Prophetia est de aduetu Christi. Tēpus illud significat, de quo supra. In nouissimo dierū. Loquitur de Israel secūndum fidē. vel etiam de illis, qui ex Israel & Iuda ad Christū eōuertentur. Prosequar, inquit, multis fauoribus populū meū, quibus me illorū esse Deum testabor, ipsos verò peculiū esse meū. Beata gens cuius est Dñs Deus eorum, populus quem elegit in hereditatem sibi. Sic alibi fauores, quibus De⁹ suos prosequitur, annumerat. Dñs regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. &c. *Hæc dicit Dominus. Inuenit gratiam in deserto populus qui remanserat gladio, vadet ad requiem suam Israel.* Comemorat beneficia collata populo Israelitico, quādo liberatus de gladio Pharaonis in desertum exiuit, ut ad terram promissam pergeret, in qua requiē erat habiturus. Sic Chal. Para. Hæc dicit Dominus, qui dedit misericordias populo, quem ascendere fecit de Ægypto, necessaria tribuit eis in deserto, quādo fugiebant a facie eorū qui occidebāt gladio, duxit verbo suo, ut collocaret Israelē in loco quietis. D. Hiero. de Iudæis ad Christum cōuersis interpretatur. Cūm populus Iudæorum, ait, qui Romano remanserat gladio, vel certē irā furoris Dñi potuerat euitare, inuenit grā in deserto gētiū, ut intra urbā nationū in Ecclesia saluet: unde vadet

det & inueniet requiem suam Israel, quam semper sperauerat, quam ei prophetarum promiserant uaticinia, Septuagin. multò aliter habent. Inueni calidum in deserto, cum his qui perierant gladio: ite, & non perdatis Israel. Diuus Hierony. ait eos pro **יח** chen, idest gratia, legisse **חם** cham, quod calidum significat. Sunt etiam hæ literæ permutabiles adinuicem, & iuxta hæc lectionem interpretatur, inuenisse Deum calidos atq; viuentes Apostolos, & socios eorum in deserto gentium, inter eos qui cum infidelitate sua interfecti fuerant, nec habebant calorem vitæ. vnde precipitur Angelis, & his qui in ministerio Dei sunt, ne omnes interficiant, ne Israel penitus deleatur, sed sint qui uiuant & caleant ardore fidei. Theodo. Syrus inquit & Hebræus posuerunt misericordiam. & cum eo Græcæ vocis interpretatio quandam habet cognationem: quia dum quis calefit, laxatur ad misericordiã. Desertum autem, ait, vocat Babylonem, & docet Dñm desertum esse seruientium illic. Possumus ergo ita interpretari, vt dicat Deus. Inueni calidum mea misericordia, scilicet in deserto, hoc est in Babylone, vt idem sit calidum, q̄ cõsequutum misericordiã, & veluti calefactum Dei propiciatione, quasi dicat. Sensit misericordiam meã popul⁹ qui erat in Babylone, vel in deserto, post quã eductus est de Ægypto, cum his qui perierat gladio. Possumus de illis intelligere, qui occisi sunt propter adorationem vituli. Oēs enim senserant Dei misericordiam, quãdo educti sunt de Ægypto. Quod autem ait, & non perdatis Israel, potest sic exponi. Ite, sub. in requie uestra, & non pereatis o Israel. *Να ολίγοντε*, q̄ habent Sep. p̄ datis & pereatis potest interpretari, & hoc modo

modo idem erit sensus cū nostra litera. *vadet*. In Heb. **הלך** haloch. ire, vel eundo: solet pro imperatiuo vsurpari, vadat, & pro præterito, ambulauit, iuit: & in hac significatione nonnulli de Deo interpretantur hac ratione. Iuit Deus, vt illi requiem pararet: præcedebat enim populum suum Deus die in columna nubis, & nocte in columna ignis, Pag. Iuit Deus ante eum, vt requiescere faceret eum: Sic etiam Chald. Paraph. Duxit verbo suo, vt collocaret Israelem in loco quietis. *Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexisti te, ideo attraxisti te miserans.* Dialogus inter Synagogam & Deum. Ait Synagoga, olim fauit mihi Domin⁹, quasi dicat, videtur me nunc deseruisse. Respondet Dominus. Non te deserui, sed eodem quo olim prosequor amore. Chald. Paraph. Dixit Ierusalem, iam olim reuelatus est Dominus patribus nostris, Propheta dic eis, Ecce dilectione sempiterna dilexi vos, ideo duxi vos in benignitate. *Longe.* Heb. **מרחוק** merachoc, à longinquo, hoc est à longo tempore, nempe quando me ex Ægypto liberauit, & in deserto legem dedit. Septua. Dominus de longe apparebit ei. futurum pro præterito interpretati. Referunt id ad Christi aduentum, vel ad vocationem ad fidem, quando reliquæ saluæ fiēt, *Rom. 11.* quasi dicat. In nouissimis dieb⁹ apparebit ei Domin⁹. Sic etiam D. Hie. löge, inquit, Israel recesserat à Deo, idest cū dixisset, Non habemus regem nisi Cæsarem. Et, Venite, & interficiamus eum, & nostra erit hæreditas. propterea Dominus post multum tempus apparuit ei, non tempore Zorobabel & Esdræ, postquam rursus capti sunt, sed in charitate perpetua dilexit eum, quæ nullo fine delebitur. Et attraxit eum miserans:

rans: nequaquam enim merito, sed clementia saluatus est. *Et in charitate perpetua dilexi te.* Potest & hoc confirmatio esse eius quod dixit, à longo tempore apparuit Dominus mihi. quasi dicat, Ita est vt dicis: dilexi enim te charitate ppetua. Vox Heb. *חַיְיָ* holam, perpetuum, & tempus longum significat. Vnde à longo tempore charitate dilexi te, vel diuturna charitate, interpretari possumus, cum scilicet in Ægypto esses, indeq; eduxi te miserans vicem tuam, & seruitutem durissimã qua premebaris. Sed & dilectio, qua Deus nos diligit, æterna est, sicut & ipse æternus. Elegit nos ante mundi constitutionem. Elegit autem, quia dilexit. Vide ergo quam charitatem rependere debeas tam antiquo amatori. Dilexit te charitate perpetua. Cur ergo, vel nunc tandem non redamabis? Cœpisti nimiũ sero æternum amatorem diligere: tarditatem seruo compensa. Breue est tempus vitæ nostræ ad redamandum eum, qui ab æterno nos amauit: Cur ex tam breui tempore tot partes auferre non vereris? Cur tuam differs cõuersionem, vt necdum incipias diligere eũ, qui te ab æterno dilexit? Dilige ex toto corde, dilige ex tota mente; dilige ex tota anima, dilige totis virib⁹, Luc. 10: dilige in omni tempore. Heu Domine Deus amator meus. Sero te cognoui bonitas antiqua, sero te amari charitas æterna. *Ideo attraxi te miserans.* Septua. in misericordiam. Chal. Para. in benignitate. Heb. misericordia. Nonnulli transferunt, attraxi tibi misericordiam. Hoc est, vñsus sum misericordia erga te: nec volui te perdere, sed corrigere solũ. Nemo venit ad me, ait Ioh. 6. e Chñsus, nisi pater meus traxerit illũ. Et D. Pau. Cuius Rom. 9. d vult miseretur, & quẽ vult indurat. Et miserebor cui⁹ miserebor

miserebor, & misericordiã præstabo cui miserebor. Igitur non volentis, neq; currentis, sed miserẽtis est Dei. Sic David clamat. Miserere mei Deus secũdũ magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Vel, attraxi te misericordia, hoc est, beneficijs. Sic Osæe 11. Quia puer Israel, & dilexi eum: & ex Ægypto vocaui filium meum. Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachijs meis, & nescierunt quod curarem eos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Sic & Christus. Ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, vel attraxi, id est attraham. præteritũ pro futuro. Hoc est, reducam ex captiuitate. Vnde subdit. *Rursumq; edificaberis Virgo Israel.* Restaurabuntur ruinæ tuæ. Hoc per cõuersionẽ ad Chñstũ perfectissimẽ cõpletũ est. Virgo Israel, & filia populi mei, idẽ est: significatq; populũ Israeliticũ. Annotat nonnulli virginẽ vocari gentẽ Israeliticam, antequam exteris seruiret, aut alienos deos coleret. Sed hoc in loco ad populũ ob idololatriã in captiuitatẽ adductũ est sermo. Possumus nihil omin⁹ sic interpretari. Virgo Israel, hoc est, quæ aliquãdo fuisti virgo. vel edificaberis virgo, vt scilicet virgo sis, iuxta illud D. Pauli. Despondi vos vni viro virginẽ castã exhibere Chñsto. *Edificabo, et edificaberis.* Tautologia est in sacris literis frequentissima. Nec ociosẽ. nam nisi ipse edificet, nõ edificabit. Nisi Dñs edificauerit domũ, in vanũ laborauerunt qui edificãt eam. Chal. Para. Adhuc confirmabo te, & confirmaberis cœtus Israel. *Alhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentium.* Hoc est, restituaui te in priãnam gloriam.

Psal. 50.

Ioh. 12. e

2. Cor. 11.

Psal. 126.

riā. ornari tympanis, metaphoricus dictum existimat Kimchi. metaphoram explicat Chald. Para. Adhuc ornaberis ornamentis. Sed sine metaphora potest explicari. Ornatur enim tympanis turma saltantiū. Verbum etiam quod est in Heb. *הדא* hadah, ornari, & decorari, & transire significat. Vnde possumus interpretari, trāsibis tympanis: quod apertius significatur, cum subiungit, *Et egredieris in choro ludentium*. Signa sunt hęc gaudij & lætitię. Heb. *תופ* top, tympanum significat, à sono factum nomen. Sic etiam Hispanè cum sonum tympani referre volumus, dicimus *topotop*. D. Hieron. Adhuc ornaberis tympanis tuis, vt canas Domino in Ecclesijs, omni in te malorū operū carne cōsumpta. Fit enim tympanū ex pelle à carne mundata. Et egredieris in choro ludentium cum gētium turbis. *Adhuc plantabis vineas in mōtibus Samariæ*. Iudei reuersi ex captiuitate non possederunt Samariam: ibi enim gētes habitauerunt aliunde adductę. Oportet ergo intelligamus de conuersione Samaritanorum ad fidem, & per vineas Ecclesias particulares, quasi dicat. Cōvertes multos in Samaria prædicatione Euāgelij. Vide Ioā. 4. & Actu. 8. Meminit mōtiū, quod vineę montes ament. Vel per montes Samarię, vniuersa terra Iudeę intelligi debet, à parte totum per Synechdochen. *Plantabunt plantantes, & donec tempus veniat, nō vindemiabunt*. Alludit ad id quod Leu. 19. præcipitur. Fructus enim tribus primis annis à plantatione arborum immundi erant, nec licebat illis vesci. Quarto anno consecrabantur Domino. Quinto anno prophanabantur, hoc est, fiebant cōmunes, & licebat eis vesci. Hoc est ergo quod ait, fruentur laboribus suis. Lætitiā capient, cum vide-

runt

runt eos quos instruxerint, in fide profecisse. Sic D. Ioan. Maiorem horum non habeo gratiam, quàm vt *3. Ioan. 6.* audiam filios meos in veritate ambulare. Septua. Plā tantes plantate, & laudantes laudate. Chald. Para. Plā tate plantantes, & publicate. Eadem est sentētia. Hoc est, cōmunes facite fructus, vt possitis illis vesci. Hebr. *חילו* chilelu, prophanabunt, vel communem faciēt, hoc est, vindemiabunt. Rectè noster interpres sententiam reddidit. Sic Deut. 20. *Quis est homo qui plantauit vineam, & nec dum fecit eam esse cōmunem, de qua vesci omnibus liceat*. Ibi in Hebr. est eadem vox, quæ hoc loco. Significat etiam hoc verbum, tibia canere. Et in ea significatione interpretati sunt Septua. & laudantes laudate. Sed & vindemia non fit sine cātu & lætitia magna. *Et donec tempus veniat non vindemiabunt*. Multa opus est patientia in vinea Domini excolenda: neq; cessandum est à prædicatione, quāuis non statim fructus videas. Prædica verbum, in sta, opportu *2. Tim. 4.* nē, in multa patientia, nec defatigeris: vindemiabis, dū tempus veniet. Nam neq; qui plātat aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, *Qui opera-* *1. Cor. 3.* *tur omnia secundum consilium voluntatis suę, vt simus in laudē glorię eius*. Nequis dicat, Ego sum Pauli, & alius, ego sum Apollo. Sed vnusquisq; dicat, ego sum Christi. Hoc ipsum accipe de vinea cordis, quam vnusquisq; excolere debet. *Quia erit dies in quo clamabunt custodes in monte Ephraim. Surgite & ascendamus in Siō ad dominum Deum nostrum*. Hoc est. Prædicatores Euāgelij hortabuntur, vt confluant ad Ecclesiam, extra quam nulli esse potest salus. In monte Ephraim, ait, vt conuersionem decem tribuum significet. Est enim

Oo

mons

mons hic in Samaria, vbi prius decem tribus habitabant. Septuaginta. quia est dies vocationis respondentium in montibus Ephraim: Surgite. &c. Eadem est sententia. Chald. Paraph. Nam est longitudo dierum, & multum bonum euenturum est iustis, qui seruauerunt legem meam ab initio: pars eorum erit in terra Israel, qui desiderabant annos cōsolationis. Qui dicitis, Quando surgemus, & ascendemus in Sion, & apparebimus coram Domino Deo nostro? Hic vnus est ex locis in quibus Chaldaica Paraph: Rabinorum somnijs resperfa est. Expectant Rabini obscuro, quibus nondum datum est lucem videre, Ierusalem nouam, & regnum Messiae terrenum. Sed frustra. Nam Ierusalem reaedificata est per Christum, & magna & pretiosa dona nobis donata sunt, non seruantibus legem Moyse, quæ finem habuit, sed fidem Iesu Christi, & Euangelium sectantibus. *Quia hæc dicit Dominus. Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contra caput gentium, personate, canite, & dicite: salua Domine populum tuum reliquias Israel.* Hoc est. Exultate propter lætitiā Iacob, id est populi Dei, & clara & læta voce vociferamini contra gentes à quibus captiui detinentur. Vel contra gentes, quæ prædicationi Euāgelij bellum mouēt, & orate Dominum, vt conuertat reliquias Israel. Sermo est ad prædicatores Euāgelij, qui non aliter possunt rectè officium suum obire, nisi cum prædicatione supplicem ad Deum orationem coniungant. Septuaginta. eandem habent sententiā. *In lætitia Iacob.* Vox Iacob, in Hebræo habet præpositum & signum datiu. casus, id est, ipsi Iacob, vel propter Iacob. Quamquā, vt monuisti aiant, potest accipi loco ꝓ. vt exponamus, in

mūs, in lætitia in Iacob. Septuag. Sic dicit Dominus Iacob. Exultate & hinnite. Chaldaï. Paraphra. Quia hæc dicit Dominus, laudate viti domus Iacob in lætitia. *Ei hinnite contra caput gentium.* Cōminationem significat. Alij, in capite gentium. ꝓ præpositum, in, & super, & propter significare potest. Diuus Hieronymus. Hinnite, ad caput gentium referentes cuncta, quia cauda quondam versa est in caput. Chaldaica Paraphra. Et exultate capite nudo in oculis omnium populorum. *Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ.* Ecce fructus orationis pro conuersione & salute fidelium. Dixerat enim. Dicitis, Salua Domine populum tuum reliquias Israel. Et respondet Dominus, Ecce ego adducam. &c. hoc est, Faciam vt petitis. Per terram Aquilonis, infidelitatem optimè intelliges, sicut per extrema terræ. Longè enim à peccatoribus salus. *Inter quos erunt cæcus & claudus, & prægnans & pariens simul, cæcus magnus reuertentur huc.* Non est personarum acceptor Deus, ait D. Paulus. Neq; est apud illum masculus, neq; femina. Omnes vult saluos fieri, omnes vocat, neminem contemnit. Luc. 14. dixit pater familias seruo suo, Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduce huc. Sed & Itias. Tunc aperientur oculi cæcorum, & saliet sicut ceruus claudus. Quod & iuxta literam, & in spiritu per Christum factum est. Septuaginta. Congregabo eos ab extremo terræ in solennitate Paschæ. Et generabunt filios multos, & reuertentur huc. Iudæi sub Esdra post diem Phasæ egressi sunt de Babylone, vt reuertentur Ierusalem. Et hoc fortasse volue

Psal. 118.

Gal. 3.

Isai. 35. b.

runt significare Septuagin. Sed typus illud fuit, non veritas. Nam multa quę hic prædicuntur, non tunc, sed tempore Christi fuerunt completa. D. Hieronymus quod hic habent Septua. in solennitate Paschæ &c. de tēpore, quo Christus passus est, interpretatur. Tunc enim propter solēnitatē Paschæ multus cōfluxerat populus. Et moriēs Christus multos generauit, sicut ipse dixerat. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Et Isa. Si posuerit pro peccato animā suam, videbit semen lōgeum. *In fletu venient, et in misericordia reducam eos.* Hoc est. Prę gaudio flebūt. vel desentes peccata sua. Sep. In fletu egressi sunt, & in consolatione adducam eos. Hoc est, quando captiui adducti sunt, ibant gementes: sed reuertentur magna cū lætitia. Sic etiā Chal. Par. In trāsmigratione sua cūm flerent, migrarūt. At cūm reuersi fuerint de medio transmigrationis suę, in miserationibus multis appropinquare faciā eos. In Heb. יָבוּאוּ, iabou, venient. Nō nulli codices habēt, & in precibus. Sed nō est in Heb. neq; in Sep. *Et in misericordia.* Heb. Cū misericordijs. Hoc est clemētissimē, summa clementia reducā eos, qui abducti erāt à Sathana. *Et adducā eos per torrentes aquarū in via recta, & nō impingēt in ea, quia factus sum Israel pater, & Ephraim primogenitus meus est.* Copiā græ & doctrinę significat, quibus via facilis redditur, & offendicula omnia auferūtur. Erunt praua in directa, & aspera in vias planas, ait Isaias. Quod cōpletū esse in Chri aduētū docet Euāgeliū. Per Israel & Ephraim, decem tribus intelligūtur, eo q̄ Ieroboā fili⁹ Nabath ex hac tribu regnū prim⁹ obtinuit in Samaria. Vide 3. reg. 12. Sed & Ephraim populi ex gētibus congregati typus.

Ioan. 12.

Isai. 53.

Isa. 40. a.

Luc. 3.

typus fuit. Nam cū posterior filius Ioseph esset, surripuit primogenita Manasse, qui maior natu erat. Sed in mysterio crucis decussatis manibus. Vide Gen. 48. Sic per crucem Christi populus ex gentibus primatū obtinuit in Ecclesia. Chal. Paraph. Quia fuit verbum meum Israeli quasi pater, & Ephraim dilectus est coram me. Septuaginta et Hebræ. habent vt nostra. *Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in Insulis quę procul sunt, & dicite. Qui dispersit Israel, congregabit eum, & custodiet eum sicut pastor gregem suum.* Audiāt omnes Dei benignitatem erga Israelem, vt tanta Dei benignitate, & clementia audita, nemo sit qui non libenter ad eum accedat, eumq; pro Deo habere velit. Congregat dispersos, & custodit ne dispergantur. Nō est cur desperet quis, quātumuis dispersum se videat. Est qui congreget, & custodiat. Quoties, ait Christus, *Mat. 23.* volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluiti. *Redemit enim Dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris.* Hoc est, de manu Sathanæ. Qui tanquam fortis armatus *Luc. 11. c.* custodiebat atrium suum, & in pace erant omnia, quę possidebat. Sed venit fortior eo, qui eum vicit, & arma eius diripuit, & spolia distribuit. Fortiores quidem nobis sunt aduersarię potestates, si naturam fragilitatis humanę cōsideres. Sed nos fortiores fide, Dei grā & protectione. Vnde Dauid. In te inimicos nostros *Psal. 43.* ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Et rursum. Super Aspidem & Basiliscum ambulabis, & cōculcabis leonem & draconē, *Psal. 90.* Et Christus ad suos. Ecce dedi vobis virtutem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem

Mat. 23.

Luc. 11. c.

Psal. 43.

Psal. 90.

Luc. 10.

tutē inimici. *Dominus.* יהוה, Iehoua, Christus qui nos redemit, ver^o est Deus, patri cōsubstantialis. Quod significat nomē Dei Tetragāmaton hic positū. *Et venient, et laudabūt in mōte Sion.* vtiq; liberati de manu potētioris, vt possint sine timore læti laudes Dñi liberatoris sui decātare in Ecclesia, quæ est domus Dei. *Et confluet ad bona Domini super frumētō, & vino, & oleo, & fœtu pecorū & armentorum.* Confluent ad bona Domini possidenda, quibus abundabunt. Omnium rerum abundantia significat. Quæ spiritualiter intelligenda sunt. Per frumentū & vinum, Corporis & sanguinis Christi ineffabile Sacramentum sub speciebus panis & vini. Per oleum verò, Spiritus Sancti gratia & vnctio. De quo

Psal. 22.

Psal. 44.

in *Psal.* Impinguasti in oleo caput meū. Et, *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ.* Per fœtus pecorū & armentorum, multiplicationem fidelium, inter quos aliqui sunt simplices, alij qui possint cornibus aduersarios ventilare sapientia sua & doctrina. *Eritq; anima eorum quasi hortus irriguus, & ultra non esurient.* Apertè innuit bona prædicta ad animam pertinere. Sep. Eritq; anima eorum quasi lignum fructiferum. vtiq; de quo in *Psal.* Erit tanquā lignū, quod plantatū est super riuos aquarū, quod fructū suū dabit in tēpore suo. Vide supra. 17. Cap. Chald. Para. Et erit anima eorū plena delitijs, sicut hortus irriguus qui irrigatus est, & non addent vt sint ultra solliciti. Per aquarum fluentia, gratiam & doctrinam intellige, quibus animus irrigatur, vt semper sit floridus, fructumq; det in tempore suo, vt neque folium eius decidat. Porro in tanta bonorum abundantia, quis esuriet? Qui biberit ex hac aqua,

Ioan. 4. b

non sitiet in æternum. *Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes &*

nes & senes simul, & conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo. Communem lætitiā significat. In tanta bonorum abūdātia, quis non lætabitur? quis non exiliet præ lætitiā? Per virginem, Chald. Paraph. cœtum Israel intelligit. Sed melius est propriam retinere significationem: virginum enim est in choro saltare. Iam verò quā gloriosum est in Ecclesia Dei tot virginum, & iuuenum, & senū turmas in cænobijs videre laudes Dei in choro decantantes summa cum hilaritate? vt dicant cum Propheeta. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Et, Secundū multitudinem dolorum meorū in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. *Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.* De alijs, dicitur. Non esurient. De sacerdotibus, inebriabo pinguedine. Quid ni inebriabuntur pinguedine, qui die ac nocte in lege Dei meditantur, & sacrosancta mysteria corporis & sanguinis Christi frequētāt, & vitulum saginatum manducant? *Comedite amici, bibite & inebriamini Charissimi.* Et calix meus inebriās quā præclarus est. Et, Sicut adipe & pinguedine repletur anima mea. Per pinguedinem, dona spiritualia opima intellige. Alludit ad oblationes pingues, quarū pars cedebat sacerdotibus. *Hæc dicit Dñs. Vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus, Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt.* Prophetiā hęc in nece infantium, quos Herodes in Bethleē & finibus eius occidi fecit, completam esse docet D. Matthæus. vt per Rachel, Matronæ Bethleemiticæ intelligatur, eò quòd in Bethleem sepulta sit Rachel.

Psal. 83.

Psal. 93.

Cant. 5. a.

Psal. 22.

Psal. 26.

Mat. 2. c.

Vide Gen. 35. Vbi obseruat D. Hiero. Euangelistam lo cum hunc neq; iuxta Hebraicam lectionem, neq; iux ta Septuag. citasse. Ex quo, inquit, perspicuum fit, Euā gelistas & Apostolos nequaquam ex Heb. interpreta tionem alicuius sequutos, sed quasi Hebræos ex He bræis quod legebāt Hebraicè, suis sermonibus expref sisse, Iudæi de luctu matronarum Iuda intelligunt: vt per Rachel, Benjamin ex Rachele genitum intelliga mus. Et Benjamin ad Iudam pertinet. Quo nomine duæ illę tribus Iuda, & Benjamin significātur, quasi di cat. Congregatio Matronarum Iuda conscendet loca edita regionis, vt illic lugeat, quò longiùs exaudiatur, liberos suos, dum abducentur captiui in Babylonem: nec admittet cōsolationem, cūm neq; vnus quidem remaneat. Tribuitur autē luctus hic mulieribus, quia foemina non tā sollicitè abducūtur captiua, sicut ma res. Nō est absurdum locum hūc duabus rebus accō modare, sicut plerunq; fit in prophetis. Chal. Paraph. Vox in excelsō mūdi audita est, vox domus Israel flētis, & gementis post Ieremiam prophetam, quando misit eum Nabuzardan princeps occidentium ex Ra mah: Rachel lamentatur, & plorat ob amaritudinem Ierusalem, plorat propter filios suos, & renuit conso lari super filijs suis, quia migrauerunt. *Vox in excelsō. su baudi colle.* Vox Hebr. *רמח* ramah, excelsum signifi cat. Sed et Ramah vrbis nomē est in tribu Benjamin, à situ forsan dictę, quòd in colle aut loco edito sita es set. Quo nomine & alia oppida sunt dicta. vt Iud. 15. Septuag. habent, in Rama. *luctus & fletus.* Hebr. fletus amaritudinū, hoc est, amarissimus. *quia non sunt.* quòd scilicet omnes occisi sunt: vel quia migrarunt, neq; v-

nus

nus remanserit. Heb. quia non ipse, sunt nempe, nam di ctioni *נ* en affixa, id est pronomina, apponuntur vi ce verbi *um, es, est.* *Hac dicit Dominus. Quiescat vox tua à ploratu, et oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait Dñs, et reuertentur de terra inimici: & est spes nouissimis tuis, et reuertentur filij ad terminos suos.* D. Hie. De eisdem infan tib⁹ ab Herode interfectis interpretatur: vt sermo sit ad Rachel, vt lamentis finem imponat, eo quòd filij eius mercedē habituri sunt sanguinis pro Christo ef fusi. Et pro terra Herodis inimici, possessuri sint regna cælorum: & reuersuri sunt in sedem pristinam, quādo pro corpore humilitatis, corpus receperint gloriosū. Et hanc vocat spem nouissimam, quando iusti fulge bunt sicut Sol, & infantes quondā paruuli atq; laeten tes, absq; ætatum incremēto, & iniurijs ac labore cor poreo, resurgent in virum perfectum, in mensurā eta tis plenitudinis Christi. *Quia merces est operi tuo.* Possu mus per opera filios interpretari. Hoc est, his quos ge nuisti, quasi dicat. Non remanebunt absq; mercedē fi lij tui, qui pro Christo occisi sunt. Chal. Paraph. Quia est merces operibus patrū tuorum iustorū. Theodō. per opera quibus merces promittitur, intelligit pœni tentiam, quam in Babylone egerūt, de qua statim. Au diens audiui Ephraim lugētem. Sic enim habent Sep tuag. *Et reuertentur de terra inimici.* Hoc est, ab infideli tate, à regione peccati. *Et spes est nouissimis tuis.* reliquijs sci licet, quæ saluę fient. *Et reuertentur filij ad terminos suos.* vel ad regionem suam, ad Ecclesiam nempe: Nā fiet Ioan. 10. vnus ouile, & vnus pastor. *Audiens audiui Ephraim trās migrantem. Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus in domibus.* Per Ephraim, decem tribus intelliguntur, qui-

bus pri

bus primus imperauit Ieroboam fili⁹ Nabath. Multo⁹ inquit, labore atq; verberibus eruditus sum, neq; profeci. Septuag. Audiens audiui Ephraim lamentatem. Castigasti me, & eruditus sum, ego quasi vitulus non didici. Chal. Para. Auditum & manifestum est coram me, quod domus Israel plorat & gemit, pro eo quod transmigrauerunt. Dicit enim, Induxisti super nos correptiones, neq; edocti sumus, quasi vitulus non assuetus iugo. *transmigrantem*. Heb. מִתְּנוֹדֶר מִמִּנְדֶּר, à radice נָדָה nud, hoc est, mouere, migrare, cōmoueri, condolere. Vnde transmigrantem, & lamentantem transferre possumus. vel commemorantem apud se castus suos. *quasi iuenculus indomitus*. Heb. לֹלָמָד לֹלָמָד, nō assuet⁹, subaudi iugo. Sic supra. 5. Cap. Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisi eos, & reuerunt accipere disciplinam. *Conuerte me & conuertar, quia tu Dominus Deus meus*. D. Hic. Ergo id ipsum quod agimus pœnitentiam, nisi Dei nitamur auxilio, implere nō possumus.

Zach. 1. a Alibi. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo docemur liberū hominis arbitriū operari: spōtē enim conuertimur, & volentes. Sed hoc ipsum q̄ est velle conuerti, non nisi Deo p̄ueniente fit, iuxta illud. A

Isai. 26. Spiritu tuo concepimus & parturiuimus. &c. *Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiā: et postquā ostendisti mihi, percussi femur meum*. Hoc est. Postquā fecisti vt in captiuitate abirē, tunc me pœnituit, quod cultū tuū dereliquerim. Et postquā ostēdisti mihi labores seruitutis & captiuitatis, dolui. Sep. Quia post captiuitatem meā egi pœnitentiā: & postquā cognoui, ego ingemui. Chal. Par. Quando enim nos redimus ad legem, consolationem accipimus: & nunc cū notum fuit nobis,

percussi-

percussimus femur nostrū. Sic etiā nō ante quis pœnitentiā agere potest, quā Deus illū ad se conuertat, vt cognoscat quē offenderit, & malū & amarū esse dere liquisse Dñm, & illi⁹ timorē abieciisse. Et postquā De⁹ ostēdit nobis culpæ fœditatē, erubescimus, dolemus. Percutere femur, vel supra femur, signū est dolentis. Solent enim qui dolent, vel pœnitēt facti, femur percutere. *Confusus sum et erubui, quoniā sustinui opprobriū adolescentiæ meæ*. Explicat magis quod dixit, *percussi femur meū*. Cōfusus (inquit) sum, & erubui, cū viderem me pœnas luere meorū scelerū⁹, quę antea admiserā: nā abij in exiliū. Sep. Ego ingemui in diebus cōfussionis, & ostēdi te, qm̄ accepi opprobriū ex adolescentiā mea. Chal. Par. Cōfusi sumus, & rubore suffusi, quia recepi mus opprobriū peccatorū nostrorū, quę à principio sunt. *Erubui*. Sic ī Heb. Sep. *וְעָרַבְתִּי עָרָבָה*. In Bib. reg. ostēdi te. trāsferre possum⁹ timui te, vel expaui te. Nā *Expauo* d'ad' *Expauo* significat. Erubescētia autē species timoris est, vt in idem recidat, erubui & expaui, vel timui te. *opprobriū adolescentiæ meæ*. Hoc est, peccatorū quę in adolescentiā cōmisi. Qui peccat adolescens est, imò puer, imprudēs, parū cōrdatus. Vnde illud. Male *Isai. 65. d* dictus puer centum annorū, Sic & adolescētiō filius *Luc. 15.* à domo patris recessit, vt se ipsum p̄deret. Sic ī Pl. De *Psal. 24.* delicta iuētutis meæ, & ignorātiās meas ne memineris. Delicta iuētutis vocat ignorātiās: q̄ illa etas ignorātia plena sit, & etiā prauis cupiditatib⁹ admodū obnoxia: vt vix liceat, quid expediat, cognoscere. *Si filius honorabilis mihi Ephraim. etc.* D. Hic. verba sunt Dēi, quib⁹ ostēdit in quāto pretio apud ipsū sit Ephraim, postquā pœnitentiā egit, vt in honore illum & delictis habeat.

habeat. Quod autē ait, *ex quo loquutus sum de eo*, Sep. habent, quia pro eo quòd verba mea in eo, memoria recordabor eius. Et iuxta hanc interpretationem exponit D. Hiero. recordabor eius, quia verba mea fuerūt in eo. Non in ore eius, non in labijs, sed in imo cordis affectu. Sic etiam fere Theodo. Si perseueres, inquit, eo vti affectu, memor prouidētiae meae, bonis perfrue ris. Et quia poenitentia vsus est, & memor est mandatorum meorum, experietur prouidentiam meam. Chald. Par. Ecce sicut filius dilectus coram me Israel, utiq; puer amabilis est. Quo enim tempore pono verba mea in corde eius, vt faciat ea: recordando recordor, vt bene faciam ei adhuc. *Si*. Heb. **הא**, An, num, nūquid, interrogandi, & admirandi particula est. In secundo loco, si puer delicatus. In Heb. **דל** im, si, & verè significat. Vnde possumus sic trāsferre. Num filius honorabilis mihi Ephraim, certè est, & puer delicatus. In quē sensum interpretari possumus lectionem nostram. Nā & Septuag. & Chald. Paraph. affirmanter legunt. Alij exponunt negatiuè, quasi dicat, nō est mihi pretiosus, neq; in eo est mihi consolatio aut delectatio, quando quidem inobediens fuit, propter quod coactus sum eum expellere patria sua. Tamen ex quo incipio sermonē facere de illo, adhuc soleo recordari amoris, quo illū aliquando sum prosequutus. *Honorabilis*. Septuag. dilectus. Chald. Paraph. Sicut filius dilectus. Hebr. **יקר** iachir, pretiosus, honorabilis, inclytus, gloriosus, a radice **יך** iachar, in honore, & gloria, & pretio esse. Nimis non orati sunt amici tui Deus, ait propheta. Et 1. reg. 2. ait Dominus. Quicūq; honorificauerit me, glorificabo eum: qui autē in corde annuntiat me, erunt ignobiles

Psal. 138.

biles. *Puer delicatus*. Hebr. filius deliciarum vel lætitarum. Quidam volunt nomen **יעלד** ieled, primum ætatis gradum significare, hoc est, infantem recenter natum. Eo autem tempore teneriores sunt filij, & delictiæ parētum. *quia ex quo loquutus sum de eo*. Heb. **ב** bo, cum eo, & in eo, & de eo significat. Interpretari possumus, ex quo loquutus sum de eo, vt scilicet eū ad me reducerem. vel ex quo decreui ad me reducere, semper memoriā eius faciā. Aut recordabor verbi quod loquutus sum, vt illum ad me reducam. *Adhuc recordabor*. Heb. recordādo recordabor: hoc est, certissimè recordabor. *Idcirco conturbata sunt viscera mea super eū, miserans miserebor eius, ait Dominus*. D. Hiero. Fuerunt quidem sermones mei in eo, & omnia mandata mea audio suscepit animo, & in suo corde seruauit: & tamen miserans miserebor eius, ait Dominus, vt ostenderet omnium hominū iustitiam indigere misericordia Dei. Septuag. Idcirco festinaui super eum. Chald. Paraph. commota sunt viscera mea super eos. Hebr. **המון** hamon, sonauerunt, fremuerunt, cōturbata sunt, a radice **המה** hamah, Septuag. videntur deduxisse a radice **מהר** mahar, vt loco Vau, Res, legerint. Est enim magna vicinitas inter has duas literas. Quanquā possumus dicere, festinaui super eū, idem esse quod motus sum super eum, hoc est, commotus. quod est idē cum eo quod nos habemus, *conturbata sunt viscera mea super eum*. Significat autē doluisse Deum vicem eius. Sic Ose. 6. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? verba sunt commiserantis. Loquitur autem Deus humano more. Explicat autem quid sit, cōmota fuisse viscera super eum, cum subdit. *Miserans miserebor.*

rebor. Tautologia frequentissima in sacris literis, & augendi gratia fit. Hoc est, certissime miserebor, *Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: reuertere virgo Israel, reuertere ad civitates tuas istas.* D. Hiero. Statue tibi speculas, siue speculatores, qui tibi prænuntient aduenire tibi tantam rerum omnium felicitatem, & plange antiqua peccata, vel præ gaudij magnitudine, & tota mente ad Deum conuerrere, & dirigere, vel pone cor tuum in viam rectam, per quam profecta es: inde enim reditura es. Nam reuerti te faciam ad civitates tuas, quas captiua deseruisti. Theodo. Animaduerte benè, quos fructus ex transgressione decerpisti: quæ verò bona conciliauit tibi poenitentia. *Statue tibi speculam.* Septuagin. Statue tibi speculatores. Chald. Paraph. Coetus Israel recordare tibi operum patrū tuorum rectorū. Effunde preces. Heb. *ימים*, siuini, à radice *יצ* saia, statua, titulum, aut signum significat, quod ponitur super sepulchrum, vel iuxta viam: Vnde nonnulli ita exponunt, Statue tibi titulos, vel acernos lapidum, quasi dicat. O congregatio electorum, quæ quotidie Dei tui ignara transis in potestatem Sathanæ, vias illas quibus iter facis, dum abduceris ad tyrannum, nota, & signa titulis, & altis lapidum aceruis: vt cum tibi redeundum erit in patriam tuam, facile viam quam transisti, inuenire possis. Vel, vide quid tibi occasio peccandi fuit, vt deinceps caueas, & declines ab huiusmodi occasionibus. Sed à radice *יצ* saiah, est *יוצ* siuon, quæ vox acerruum, & speculam significat, vel quòd ex specula signum datur, vel quòd sit erecta, & eminens, & in signum omnium. *Statue tibi speculam.* Hoc est, vigila in tui custodia.

stodia. Sic Isai. 21. Super speculam Domini ego sum, stans iugiter per diem, & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Et Hab. 2. Super custodiam meam stabo. *Pone tibi amaritudines.* Septua. Fac poenā. Theodo. legit. Sume de te supplicium. Chal. Paraph. In amaritudine pone cor tuū. Eadē est sentētia. Heb. *תמרורים* tamerurim, amaritudines significat, à radice *מרר* marar, quod est amarescere, amarum esse. Nonnulli Hebræorum titulos excelsos, vel cumulos interpretantur: & exponunt sicut illud quod præcessit, *Statue tibi speculam.* Alij statuas amaritudinum, seu idola irritantia exponunt. Sicut & illud Ose. 12. Ad iracundiam me prouocauit Ephraim in amaritudinibus suis. vbi in Heb. eadem dicitio habetur. Verbum *מרר* marar, in Hithpael eleuare significat. Et in hunc sensum etiam interpretari possumus literam nostram, pone tibi amaritudines, hoc est, statue ante cor tuum excelsa, vel idola quibus amarescere fecisti, & irritasti Deum tuum. Vel sicut alibi. Vide quia malū & amarum est dereliquisse te Dominum Deum tuum. Considera diligenter, quas poenas pro peccatis tuis sustinuisti, & quæ te manēt post mortem multò amariores & acerbiores. *Dirige cor tuū in viam rectam, in qua ambulasti.* Scilicet aliquando, quasi dicat. Recogita, quàm lene tibi fuerit, quādiu viā rectā tenuisti. Vel possumus præteritū pro futuro vel præienti interpretari, quasi dicat. Statue in corde tuo, vt post hac ambules per viā rectā mandatorū Dei. Sic Propheta. Iurani, & statui custodire in *Psal. 118.* iudicia iustitiæ tuæ. Et inclinaui cor meū ad faciēdas iustificaciones tuas. Sep. Da cor tuum in humeros tuos. Chald. Paraph. Contemplant opera quæ fecisti, an te

sta sint, cum transmigraueris in viam longinquā. Iuxta hanc sententiam interpretari etiam possumus literam nostram. Heb. לַמִּסְלָל lamfilah, ad viam tritam, à radice לָלַל salal, quod est eleuare viam, vel sternere aggesta terra, vel lapidibus. Vnde nomen, viam eleuatam, vel stratam lapidibus, & viam tritam & calcatā, & viam sine lapidibus & offendiculis significat. Nam הָלַל halah, calcare significat. Nostra lectio habet *rectam* nam via sine offendiculis, via recta est. Sensus magis expressit noster interpres. Quod autem Septuag. translulerunt, Da cor tuum in humeros tuos, nescio quomodo cum Hebreo conueniat, nisi legamus דְּמוּס quod duros significat. Nam דְּמוּס cum ω circumflexo humerum significat, at verò דְּמוּס cum acuitur, durum & sæuum. via autem trita & calcata est via dura. Cum autem solo accentu duæ istæ dictiones differant, facile potuit irrepere error, præsertim cum antiquitus huiusmodi accentus non notarentur. D. Hiero. eodem modo legit iuxta Septuag. & etiam Theodoretus. Interpretatur autem D. Hiero. hac ratione. Da cor tuum in humeros tuos, hoc est, cogitationes operibus iunge. Siue contemplare humeros portantium te, & de captiuitate reducentium. Quod Isaias plenius exequitur Cap. 60. Vbi in camelis, & curribus, ac basternis eos asserit reducendos. Theodo. Impone tibi onus poenitentiae; permane in his, quæ rectè elegisti. Iuxta hanc interpretationem idem est sensus cum nostra lectione. *Reuertere Virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas.* Chald. Paraph. Nunc autem cōuertere cœtus Israel ad legem, & reuertêris ad ciuitates has. Non nulli subaudiendū volunt, Nā olim sum tibi dicurus

reuertere

reuertere &c. vel reuertere pro reuertêris. vel reuertite faciam, sicut interpretatur D. Hiero. De conuersione ad fidem hoc intelligitur, quando quidem certum est nūquam reuersum fuisse Israel, hoc est, decem tribus ad ciuitates suas. Sed per ciuitates, Ecclesias particulares intelligere debemus. Suas autem dicit, propter Dei prædestinationem. Sic cælestem patriam, patriam nostram dicimus, ad quam prædestinati, & electi sumus. *Vsquequo delitijs dissolueris filia vagā? Quia creauit Dominus nouum super terram. Fœmina circundabit virū.* D. Hiero. vsquequo negligentia dissoluêris, & profundo errore vagaberis? Respice quid dicturus sum: & vnde tibi tāta beatitudo expectāda sit, diligenter attende. Audi quod nunquam antea cognoueras. Nouam rem creauit Dominus super terram. Absq; viri semine, absq; vilo coitu, atq; conceptu, fœmina circundabit vitum gremio vteri sui, qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur sapientia & ætate: sed perfectus vir in vêtre fœmineo solitis mensibus continebitur. Litera nostra conuenit cum Heb. quamuis Septuag. aliter habeant, fortassis vt mysterium Incarnationis Gentibus, quibus interpretabantur scripturas, celarent: ne quasi impossibile reputarent, vt mulier circundaret vitum. *Vsquequo delitijs dissolueris?* Heb. תִּתְחַמְּחִין titchamachin, à radice חָמַח chamach, quod est, circuire. Circuibis, vel diuertês, aut declinabis, vel hūc & illūc te vertes, vel discures, vel vagaberis, trāsferre possumus, quasi dicat. Quousq; huc illucq; discures, idolorū nempe causa? Quod autem noster interpres habet, *delitijs dissolueris*, inde est, quod verbū huic affine חָמַח chamach, signifi-

Pp

cat

cat appetere quod iocūdam, et gratum, & voluptuosum est. Chald. Paraphra. Quousq; tu obfirmas, quominus redeas. Septuag. Lugens vsquequo conuertēris. Theodore. dictionem lugens cum superiori oratione coniungit, hoc modo. Reuertere in ciuitates tuas lugens. Et exponens ait, Nec huiusmodi luctus aduersatur lætitiæ: cum nos, alio qui fruētes bonis, memores esse debeamus priorum delictorum, & ea deslere. Diximus iam dictionem in Hebr. significare discurrere, vagari huc atq; illuc: & quia qui nō vult aliqūd ire, huc illucq; discurret, neq; viam ingreditur, in hunc sensum interpretati sunt Septuagin. & Chal. Paraph. vsquequo renuis conuertī? Sic etiam in hunc sensum interpretari possumus literam nostram, Vsq; quo delitijs dissoluēris, vt conuersionem tuam differas? vt delitijs dissolui sit, laborem fugere, negligentia & pigritia detineri, sicut D. Hieronymus interpretatur *filia vaga*. Heb. *השׁוֹבְבָה* hasōbebā, rebellem significat, à radice *שׁוּב* iub, significat reuerti, redire, conuerti, auerti, rebellare. Sed etiam *שׁוֹבָב* sabab, in Pihel facere vagari significat: vt *vagam* etiam interpretari possumus, sicut nostra habet lectio. Septuag. filia desperata. Ita Bibl. reg. Diuus Hieronymus, despecta, legit iuxta Septuag. Theodore. ignominiosa legit. Græcè *ἀπειρασμένη* difisam, desperatam sed improbatam, quod idem est quod despectam & ignominiosam, interpretari possumus. Nam *ἀπειρασμένη* desperare, & improbare significat. & sic conuenit cum Hebr. Nani *שׁוֹבָב* sabab, abiectionem, reiectionem significat. Chald. Paraphra. Cœtus cuius auersiones sunt multæ. *Qui creauit Dominus nouam super terram.* Ita in Heb.

Est au-

Est autem præteritum pro futuro, more prophætico. Obseruat Diuus Hieronymus natiuitatem Saluatoris, & conceptum Dei creationem nuncupari. Verbum Hebr. *בָּרָא* bara, notant peritissimi linguæ Hebr. Deo propriè conuenire, non homini: ille enim ex nihilo aliquid facit quod prius non erat, vt in mundi creatione fecit: vel ex præiacenti materia, nouo modo, & singulari consilio atque omnipotentia aliquid condit, & exhibet, quod nulla creatura possit efficere, sic fuit conceptus beatissimæ Virginis. & in hac significatione accipi debet in presenti loco. *Fœmina circū dabit viri.* Nomen *נְקִיבָה* nechbah, hoc est fœmina, nō est sexus, nō corruptionis, & nō tantum ad homines, sed & ad alia animātia pertinet, sicut & latinū fœmina. Nōmē autē Heb. *גָּבַר* gaber, hoc est vir, à radice *גָּבַר* gabar, roborare, & fortificare significat: de viro iā perfectæ ætatis dicitur. Christus autē in vtero adhuc virginis vir fuit, non propter corpus, sed propter animum, vt diximus suprā ex D. Hierony. quod propheta significare voluit, virum vocans. Septuaginta. quia creauit Dominus salutem in plantationem nouam. in salute tua circuibunt homines. Theodoretus interpretatur. Hoc loco, ait, apertè ostendit causam reuocationis Iudæorum ex captiuitate, cum per eam vaticinetur futuram nouam plantationem. Hanc enim mūdo attulerunt, qui ex ea, hoc est ex Iudæis reuocatis ex captiuitate nati sunt, Apostoli nēpe. hi enim p̄meantes omnes gentes, & lustrantes omnia regna p̄ Dei cognitionem & prædicationem Euangelij illis salutem attulerunt. Non video, qua ratione hæc interpretatio Septuag. cum Heb. conueniat. Sed videtur

Pp 2

data

data opera voluisse aliter interpretari propter causam superius adductam. aut voluit Spiritus Sanctus per eos, mysteriū hoc cōuersionis ad fidem per Apostolos, hoc in loco predicere, fructū nempe dominicæ incarnationis. Possumus etiam & plantationem nouam Christum intelligere, qui germen Domini vocatur, à quo in omnes salus profluxit; in cuius salute Apostoli circuierunt, annuntiantes salutem per Christum. Chaldaei. Paraphra. Quia ecce creauit Dominus nouum in terra: Et populus domus Israel incumbet legi. fortassis per mulierem Synagogam voluit intelligi, & per virum populum incumbentem legi. vt mulierem circumdare virum sit, Synagogam intra se habere viros perfectos incumbentes obseruationi legis. Sed hæc nimium Rabbinica expositio est. Iam verò cum nouum Deus creauerit super terram, cur adhuc delitijs dissoluimur? cur in nostra desidia torpemus? cur in nostra vetustate consenesimus? cur non veterem hominem exuimus, vt nouum induamus? verè nouum, verbum caro. Quis vnquam tale audierat? Quis vnquam, non dico hominum, sed neq; Angelorum tale cogitauerat? Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia noua fecit. Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. vtique Iesus. Nomen super omne nomen. Nouum nomen noui hominis. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Nunquam ante talis Iesus. Si qua ergo in Christo noua creatura: vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua, Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit

Isa. 43.

Isa. 62.

Mat. 2.

2. Cor. 5.

ciliauit sibi per Christum nouum hominem, vt in nouitate vitæ ambulemus. *Fœmina circumdabit virum*, vtique infantem virum, paruulum admirabilem, Deum fortem, patrem futuri seculi, principem pacis. Vsq; quo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt sciētiam? Mulier circumdabit virum, vt nos viros faciat, vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia & intellectus: neq; amplius efficiamur pueri sensibus, sed malitia paruuli simus. neq; simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vêtō doctrinæ in nequitia hominū, in astutia ad circumuentionē erroris. Mulier circumdabit virū, vt nouū hinc beneficiū agnoscas, dū vir nō horruit virgineo vtero claudi. Nā etsi infanti, q̄ etiā sensu infans est, nullus sit honor, esset tamen infanti qui vir esset sensu. Vnde Ecclesia beneficium hoc agnoscens cantat. Tu ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis vterum. *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda, & in urbibus eius, cum conuertero captiuitatem earum. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus: & habitabunt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius simul: agricolæ et minantes greges.* D. Hiero: Hoc ex parte videtur sub Zorobabel & Esdra esse completum: plenitudo autem vaticinij ad Christi tempora referatur: & vel in primo aduentu, quando spiritualiter hæc facta sunt, vel in secundo vniuersa cōplētur. At ergo, adhuc Israelitæ in spiritu, quum liberati à satana venient ad Ecclesiam Christi, illi benè precabuntur, dicentes, *ô habitaculum iustificato- ris, ô mons, in quo colitur sanctificator Christus, benedicat tibi Dominus, hoc est, multiplicet habitatores tuos,*

Isai. 9. b.

Prou. 1. c.

1. Cor. 14.

Ephē. 4. c.

tnos, & beneficijs prosequatur. *Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus.* Septua. Benedictus Dominus super iustum montem sanctum eius. idem est sensus. Chald. Paraph. Benedicat tibi Dominus habitaculum veritatis eius, mons sancte. *Pulchritudo iustitiæ.* Vox Heb. נְעוּחַ neuch, habitaculum significat, à radice נָחָה nauah, quod est habitare. Sed & pulchritudinē & locum amœnum significat, siue ab eadem radice, siue à verbo affini נָחָה auah, quod est desiderare: quod appeti soleant, quæ pulchra sunt. Idem ergo est, pulchritudo iustitiæ, quod pulchrum habitaculum iustitiæ. Iustitia propriè ad nouã legem pertinet. Sic D. Pau. ad Galat. 2. In lege nemo iustificatur apud Deum. Et 1. Cap. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Erat quidem iustitia sub lege, sed non ex operibus legis, sed ex fide Christi. Sic & Abraham, ait Rom. 4. b. alibi D. Paulus, accepisse circumcisionē signaculum iustitiæ fidei. Nōbis autem Christus factus est sapientia 1. Cor. 1. à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt nos 2. Cor. 5. efficeremur iustitia Dei in ipso. Rectè igitur Christi Ecclesia pulchritudo, vel pulchrū habitaculū iustitiæ Iohan. 1. b. dicitur: Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est: vt sine timore de manu inimicorū nostrorum liberati seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso. *Mons sancte.* Heb. mons sanctitatis, hoc est mons sancte. D. Paulus ad Heb. 12. Accessistis ad Sion montem, & ciuitatē Dei viuētis, Ierusalem cælestem, & multorū milliū angelorū frequentia, &c. Vide quāta sit sanctitas huius mōtis Dei: vide etiam, quā turpe sit in pulchritudine iustitiæ vitijs fœdari, & in monte sancto peccatis se polluere, & im-

mundi-

munditiæ deseruire. Non enim vocauit nos Deus in immunditiā, sed in sanctificationē, ait Apostolus. *Et habitabit in eo Iudas, & omnes ciuitates eius.* Vtiq; in monte sancto Dei. Per ciuitates, ciues intellige per Metonymiam. Chal. Para. & habitabunt in ea viri domus Iuda, & in omnibus ciuitatibus eius. Sep. & qui inhabitāt in terra Iudæa, & in omni ciuitate eius simul cum agricola, & eleuabitur in grege. connectunt cum superiori oratione, vt sit sensus: Dicent, benedicat Dominus, vel benedictus Dominus super iustum montem sanctum eius, & super eos qui inhabitant &c. In Heb. habetur, vt nostra habet lectio: quamquam & iuxta nostram lectionem possunt hæc cum superioribus cōnecti: sic vt habitabunt, pro habitent sit, vt subaudiatur, & dicent, & habitent in eo Iudas &c. Per agricolas, & minantes greges, Doctores & pastores intellige, de quibus D. Paulus. Et ipse, nempe Christus, dedit quosdam quidem Apostolos, quosdā autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autē pastores & doctores &c. Et alibi. Dei agricultura estis. Et, Ego plātaui, Apollo rigauit, *minantes gregē.* Chal. Par. & qui proficiscuntur cum grege. Heb. & profecti sunt in grege, vel cū grege, hoc est, proficiscuntur cū grege. sub. pastores. quod vnico verbo expressit noster interpres trāsferēdo, *et minantes gregē.* quo quidē nō nudū officiū, & inane pastoris nomē, sed officij exercitiū, & opus ipsum pastoris significatur: ne quis solo nomine sibi placeat, cum D. Pau. dicat. Qui preest, ī sollicitudine. Et alibi. Labora, vt bonus miles Chri. *Quia inebriani animā lassā, et omnē animā esuriētē satiani. I deo quasi de somno suscitatus sum, et somn⁹ meus dulcis mihi.* D. Hic. mutationē psonarū hic

pp 4

esse

esse ait, & veluti dialogum quendam. Dixerat propheta, *Adhuc dicent, Benedicat tibi. &c.* nunci ista dicentibus respondit Dominus. *Quia inebriavi animam lassam. etc.* illoq; ista dicente, respondit populus qui de captiuitate venerat, *Ideo quasi de somno etc.*

Quia inebriavi animam lassam. hoc est, sanè inebriavi animam præ siti deficientem. Qui sitit, ait Christus in Euan. veniat ad me, & bibat. Et, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Esurietas & satietas, doctrinæ, & spiritualium bonorū, & consolationis significant abundantiam. *esurientem* Heb. דָּבַח dabah, hoc est, dolentem, languentem, & esurientem etiam, à radice דָּבַח daab, hoc est, dolere, sollicitum esse, angī, discruciarī siue præ dolore siue præ fame. Cū ergo sequatur מִלֵּיתִי milethi, hoc est, impleui, rectè noster interpres transtulit *esurientem*. sic etiam Septuag. Chald. Paraph. & omnem animā sollicitam implebo bono. *Ideo quasi de somno.* Iuxta D. Hiero. vt diximus, verba sunt populi de captiuitate liberati agentis gratias, quasi dicat, suscitasti me veluti somno, dum me tuis iocundis promissionibus exhilarasti, & somnum meum in dulcedinē conuertisti. Vel, post hac securè dormiam, dulcis mihi erit somnus. Alij volunt verba esse propheta, quasi dicat. Et quia hæc plena sunt gaudij, quasi de somno totus hilaris & iocundus suscitatus sum, & somnus siue mentis excessus, in quo hæc vidi, dulcis mihi. ita Chald. Paraph. sic enim habet. Dixit propheta, Propter hanc annūciationem dierum consolationis qui vēturi sunt, suscitatus sum & vidi: dormiui, & somniū meū requiem dedit mihi. *Ecce dies veniunt dicit Dominus: et seminabo domum Israel,*

et do

et domum Iuda semine hominum, et semine iumentorum. Multitudinem designat, ait Theodoretus. Per homines, rationales: per iumentā, simplices intelligi vult D. Hierony. Hæc autem multiplicatio facta est in primo Christi aduentu, & complebitur in fine, quando post quā plenitudo gentiū intrauerit, omnis Israel saluus fiet: vt sit Deus omnia in omnibus. Vide D. Paulum Rom. II. Chal. Para. Ecce dies veniunt, dicit Dñs, & suscitabo domum Israel & domum Iuda: multiplicabo eos hominibus, & prosperabo eos pecorib⁹. Septuag. nō habent, domum, sed Israel & Iudam. In Heb. habetur, sicut nostra habēt, *Et sicut vigilavi super eos vt euellerem, et demolirer, et dissiparem, et disperderē, et affligerem: sic vigilabo super eos, vt edificem, et plantem,* ait Dominus. Vide notata in I. Cap. hoc est, sicut sollicit⁹ fui, vt perderem: sic sollicitus ero, vt restaurem. Chal. Paraph. Sicut cogitavi super eos, vt euellerem &c. sic lætabitur verbum meum super eos, vt edificem, & suscitarem. Septuag. tantū habēt, vt destruerem, & affligerem. *In diebus illis non dicent vlti à, Patres comederunt vnam acerbam, et dentes filiorum abstupuerunt: sed vnus quisq; in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit vnam acerbā, obstupescant dentes eius.* Vide Ezech. 18. Abierat in proverbium (inter eos præfertim, qui captiui detinebantur, neq; tamen sceleribus parentum se contaminauerant: aut fortassis, quod nequaquam sua considerantes peccata, existimabant se è terra eiectos & in captiuitatem adductos propter auorum peccatum, qui vitulum aureum in deserto adorauerunt, de quo peccato Exod. 32. scriptum est, quod dixerit Dominus. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatū eorū.) abierat,

abierat, in quā, in prouerbiū, vt dicerēt, Patres comederūt vñ acerbā, & dentes filiorū obtupuerūt. quasi dicerent, Patres nostri peccauerunt, & nos pœnas damus pro illorum peccatis. Nūc ergo ait Dominus, futurum est, tēpore scilicet Christi, vt veri Israelitæ non reijciant causas pœnarum suarū in aliena scelera, auorum nempe suorum: sed agnoscent se peccatores, & fatebuntur se dignos morte sempiterna propter delicta sua, à quibus, & ab æterna morte per Christum liberandos se credent. Vel significat omnino delēdum per Christū peccatum illud adorationis vituli, vt non amplius propter illud quis puniatur, sed propter peccata quæ ipse commiserit. Puniebantur quidem Iudæi propter peccata propria: sed puniebat etiam in illis Deus peccata auorum, quorū ipsi imitatores erāt. Neq; in hoc aliqua erit iniustitia: nam nō maiores sustinebant pœnas, quā propria peccata commersissent, sed multò minores. has autem penas sustinebāt tum propter peccata propria, tum propter peccata auorum: vt qui illorum imitabantur peccata, & ipsa imitatione illa probare videbantur, neq; paterna afflictione erudiebantur, pro illis etiam pœnas sustinerēt. & hoc est quod dicitur Exod. 20. Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrū in filios, in tertiam & quartā generationem eorum, qui oderunt me. Nempe qui parentum imitantur peccata, quæ tamē detestari debuissent: vt nouum sit ingratitudinis genus, cum ortum quis habeat à parentibus sceleratis, quos iustè potuisset Deus omnino delere vt nulla de reliquo eorum esset posteritas, neq; tamē fecit: non agnoscere tātum beneficiū, sed eisdem sceleribus se

leribus se cōtaminare. D. Hier. super Cap. 18. Ezechie, multum se cruciat, vt ostendat nullā esse iniustitiā, si Deus puniat filios propter peccata patrū. Sed, quod pace tātī Patris dixerim, nō omnino quæstionem absoluit, & cogitur ad allegorias confugere: sed hoc quod diximus modo, omnia cōsonant, neq; vllus remanet scrupulus. Quenā enim est iniustitia, si Deus filiū imitantem patrū peccata grauius puniat, quā aliās puniturus esset, propter patrū peccata, quorum ipse imitator est, quando quidē non maiorem infligit pœnam, quā filiorum peccata exigāt, sed multò minorem? Adde etiam, quod neq; parentes condignam sustinuerunt pœnam pro peccatis suis: vt nulla sit iniustitia, si in filiis, qui veluti portio quædam eorum sunt, adhuc puniantur. Sed iam in Euāgelio per Christum auorum peccata omnino deleta sunt, iuxta illud D. Pauli. Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transferunt. Et alibi de Christo loquens ait, Noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum preuaricationum, quæ erant sub priori testamento, re promissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis. Et inferius prædicit Ieremias, quod sub nouo testamēto propitiaretur Deus iniquitati, & quod non memoraretur amplius peccati. Punitur autem vnusquisq; propter peccata, quæ ipse committit. Quod attinet ad literam, aperta est: & nostra lectio, & Septuag. cum Hebraica veritate conueniunt. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & feriam domum Israel et domum Iuda foedus nouum: non secundum pactam quod pepigit cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorū, vt educerem eas de terra Egypti: pactā quod irritam fecerunt.* et ego.

2. Cor. 5.
Heb. 8.

et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. sed hoc erit p̄-
 ctum, quod feriam cum domo Israel post dies illius, dicit Domi-
 nus: dabo legē meā in visceribus eorū, & in corde eorū, scribam
 eam: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populū. Locum
 hunc egregiè & luculenter interpretatur D. Pau. ad
 Heb. 8. & 9. Fœdus vetus fuit, Seruate leges meas in ta-
 bulis lapideis scriptas. et, Dabo vobis terrā, quam pa-
 tribus vestris promisi, & omnium bonorum affluen-
 tiam. Nouum est, Baptizamini, & credite Euangelio,
 & seruate quæ in eo præcepta sunt, & dabo vobis eter-
 nam vitam. Primi fœderis mediator fuit Moyses: se-

Heb. 8.

cundi Christus, de quo D. Paulus. Nūc autem melius
 sortitus est ministerium, quantò & melioris testamē-
 ti mediator est, quod in melioribus repromissionibus
 sancitum est. non enim iam terram, sed cælum nobis
 promittitur. Verus fœdus confirmatum & dedicatū
 est sanguine vitulorum & hircorum. Vide Exod. 24.

Mat. 26.

nouum morte Christi, & sanguine eius. Sic Christus
 sanguinem suum, noui testamēti sanguinem vocauit.

Heb. 9. c.

Vnde idem D. Paulus de Christo loquēs. Et ideo, ait,
 noui testamenti mediator est: vt morte intercedēte,
 in redemptionem earum præuaricationum quæ erāt
 sub priori testamento, repromissionem accipiāt, qui
 vocati sunt, æternæ hereditatis. vbi enim testamētū
 est, mors necesse est intercedat testatoris. &c. Vide lo-
 cum. Obseruat autem idem D. Pau. quæ ratione, dicē-
 do nouum fœdus, veterauit prius. Quod autem anti-
 quatur & senescit, prope interitū est. *Ecce dies veniunt,*
dicit Dominus. Tempore scilicet aduētus Christi in car-
 ne, noui testamēti mediatoris. *fœdus nouum.* Heb. ברית
 berit, fœdus, & pactum significat, à radice ברית barat,

vel

vel ברית barah, vt Tau sit commutatum pro He, vt ait
 Rab. Dau. quod est succidere. Ratio autem nominis
 ex eo deducta est, quod in fœdere sanciendo cæderē-
 tur victimæ, vt constat tum ex prophanis literis, tum
 ex sacris, vt habes Gene. 15. & Infra 34. Cap. & alijs lo-
 cis. Vnde & verbum ברית barat, quod est excidere, pas-
 sim cum nomine ברית berit, iunctum videas, vt latinè
 icere & percūtere. Alij malūt ad ברית barar, reuocare,
 quod est declarare: eo quod fœderibus vtrinque aper-
 ta & rata amicitia inter contrahentes confirmaretur,
 adhibita publica solennitate. Septuag. *Nachumlex* testa-
 mentum, transtulerunt: quos sequutus est D. Paulus
 ad Heb. Vt autem ait D. Hiero. rectè testamētum pa-
 ctum appellatur, quia voluntas in eo, atque testatio eo-
 rum qui pactum incunt, cōtinetur: nempe hæreditas,
 & cōditiones quibus adiri debeat. Sic etiam Christus *Mat. 26.*
 nouam legem & nouum fœdus, testamentum appel-
 lauit, ea potissimum ratione, quod non alieno sangui-
 ne, neque victimis alienis cæsis, sicut in fœdere sancien-
 do fieri solet, sed proprio sanguine, & morte testato-
 ris Christi confirmandum erat, sicut in testamētis fit.
 Vbi enim testamentum est, ait D. Paulus, mors neces- *Heb. 9. c.*
 se est intercedat testatoris. Testamentū enim in mor-
 tuis confirmatum est, alióquin nōdum valet, dum vi-
 uit qui testatus est. Quantum autem sit scelus fœdus
 hoc nouum violare, explicat D. Paulus dicēs. Irritam *Heb. 10.*
 quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duo-
 e
 bus vel tribus testibus moritur: quantò magis putatis
 deteriora mereri supplicia, qui filium Dei cōculcaue-
 rit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo
 sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliā fecerit?

Vbi

Vbi obserua, quàm exactè malitiã & grauitatem peccati, quod sub Euangelio committitur, expressit. Peccare enim sub Euangelio, est filiũ Dei conculcare, sanguinẽ Christi, q̄ 10 nouũ fœdus & nouũ testamentũ cõfirmatũ est, & in quo sanctificati sumus, pollutum ducere, & pro re vili habere, & spiritui gr̄e, hoc est spiritui sancto, contumeliã facere, dum acceptã eius gratiam reijcimus. Hęc si attentè perpenderis, detestaberis prorsus, & quasi à facie colubri fugies peccatũ. *In die qua apprehendi manum eorum, vt educerẽ eos de terra Ægypti.* Non præcisè diem, quo egressũ sunt ex Ægypto filij Israel, significare voluit: sed tempus illud totum, quo egressi de Ægypto, deo ducente, ad terrã promissam pergebant. Percussum autẽ est fœdus in solitudine Sinai, quò peruenerũt mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti. Vide Exod. 19. & 24. Apprehendi, ait, manum eorum, quia in manu forti eduxit eos Exod. 13. quasi manu sua manũ eorum apprehendendo, iuxta illud Psal. Emitte manum tuam de alto, eripe me & libera me de aquis multis. &c. D. Chrysostomus. Non quasi seruos eduxit, sed veluti paruulum filium manu accipiens pater sic liberauit: non post tergũ sequi mandauit quasi seruum, sed veluti filium nobilẽ, & liberam manu tenens sic duxit. *pastrum quod irritum fecerũt.* Vtiq; in eodem loco vbi percussum est fœdus, aureo vitulo cõflato: vt præ dolore animi & indignatione Moytes tabulas, in quibus lex digito Dei scripta erat, proieceret, & confingeret. Vnde Dominus ad Moyten, Reverserunt citò de via, quam ostendisti eis. Vide Exod. 32. *Et ego dominatus sum eorũ, dicit Dominus.* Septuag. Et ego neglexi eos. Chald. Paraphra. Et ego compla

Psal. 143

complacui mihi in eis. In Heb. *בַּחַלְתִּי* bahalti, à radice *בָּחַל* bahal, quod est dominari, dominium habere, potest fieri vt dominum. Nonnulli Hebræorum aiunt, verbum hoc sequente Beth, sicut hic, cõtemptũ & despectionẽ significare: vnde hoc loco, fastidiui, abominatus sum, interpretantur: quam significationem sequuti sunt Septuag. Sed et verbum *בָּחַל* bahal, quod affine huic est, abominari, reprobare, repellere, abijcere significat. Alijs hoc non placet, sed retinendam primam significationem: & exponunt, irritum fecerunt pactũ, tamen ego dominarer eis, & essem eis in Deum. In eundem sensum potest litera nostra exponi. Alij iuxta sensum Chaldæi. Paraphra. exponunt. Factus sum quasi vir illorum, vel functus sum officio veri sponsi erga illos. Et quidem, siue hoc vel illo interpreteris modo, verum dicis: nam & tunc quando, irritato facto pacto, vitulum adorauerunt, abominatus est eos Dominus, ita vt vellet omnino delere, nisi eum Moyses oratione sua placasset: & postquam placatus est, factus est quasi vir illorum, & functus est officio viri & sponsi erga illos. Potest etiam referri ad eadem, quã in eos exercuit, ob adoratum vitulum: nam triginta millia hominum ceciderunt in illa die: quo quidem ostendit Deus se illorum esse Dominum, dum vt seruos malos puniuit. Percussit Dominus, ait ibi scriptura, populũ pro reatu vituli, quẽ fecerat Aaron. Ibidem etiã habetur dixisse Dominũ, Ego autẽ in die ultionis visitabo & hoc peccatũ eorũ. Quod huic loco accõmodari potest, vt dominat⁹ sum eorũ, idẽ sit quod super illos obtinuit iustitiam puniendi pro tanto scelere, etiam vsq; ad tertiam & quartã generationem.

Exod. 32.

Dabo

Dabit legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribita in illam. Theodo. Hoc rebus ipsis demonstraui nobis Deus: cum enim sacros Apostolos abduxisset in montem, non dedit eis tabulas lapideas, sed in cordibus eorum inscripsit leges diuinas, & dantibus operam virtuti beatitudinem obtulit. Tū etiam quando Christus Apostolis præcepit, vt Euangelium prædicarent,

Marc. 17. nullas leges scriptas illis dedit, sed dixit tantum, Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creature. Sic etiam eisdem Apostolis dixit, Spiritus Sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcūq; dico vobis. Et iterum. Cūm venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. D. Tho. 1. 2. q. 106. ar. 1. ea ratione dicit nouam legem scriptam in cordibus, quia quod in ea potissimum est, gratia scilicet Spiritus Sancti, cordibus fidelium infunditur. Vnde legem fidei vocat Apost. Rom. 3. vt ipsam gratiam fidei, legem nouam dicat. Et ad Rom. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, & mortis. Sic. D.

Ioan. 14. Augu. Plenitudo legis est charitas. Hæc non in tabulis conscripta lapideis, sed diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Lex ergo Dei est charitas. Item post quinquaginta dies à celebratione Pasche Moyses legem accipit in tabulis digito Dei conscriptis: & post quinquaginta dies à passione & resurrectione illius, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, congregatos in vnum fideles digitus Dei, hoc est Spiritus Sanctus, impleuit, & legem spiritus scripsit in cordibus eorum. Et iterum. Quid sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præ-

Ioan. 15. sentia Spiritus Sancti, qui est digitus Dei? quo præsentia diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & præcepti finis. Idem D. Ambro. in Episto. ad Heb. *Et ego ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum.* hoc est, ego illorum curam agam, & vt meos agnoscam. *Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens. Cognosce Deum, omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsq; ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitatibus eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.* Theodore. Hæc autem verba fortientur effectum in futura vita: in illa enim non amplius indigebimus mutua disciplina. Alij ad tempora Apostolorum, & primitiuam Ecclesiam hæc referunt, & hoc modo interpretantur illud 1. Ioan. 2. Nō necesse habetis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verū est, & nō est mendaciū. Sed non est cur Prophetiam hanc aliquo modo coarctemus, cūm adeo manifestè impletam esse videamus in fidei nostre cōfirmationem. Quis enim est in Catholica Ecclesia, qui Deum non cognoscat? decantant omnes etiam pueri, qui vix norunt verba formare, Symbolum fidei, in quo perfecta quædam Dei cognitio, & Sanctissime Triadis, & verbi Dei incarnationis continetur: quæ sub veteri testamento paucissimis, hisq; Sanctissimis: vix nota erant. Prædicarunt Apostoli Euangelium edocti ab Spiritu sancto: sed post illorum prædicationem repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operiētes, sicut prophetauerat Isaias 9. Cap. Et quidem, vt qui infidelis est ad fidem veniat, necessaria est prædicatio, dicente Apostol. Fides est ex auditu: & quomodo audient sine prædicante? Sed

Aug. l. b. de Spiritu et littera. Cap. 17. postquā

Cap. 16. postquā

sentia Spiritus Sancti, qui est digitus Dei? quo præsentia diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & præcepti finis. Idem D. Ambro. in Episto. ad Heb. *Et ego ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum.* hoc est, ego illorum curam agam, & vt meos agnoscam. *Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens. Cognosce Deum, omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsq; ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitatibus eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.* Theodore. Hæc autem verba fortientur effectum in futura vita: in illa enim non amplius indigebimus mutua disciplina. Alij ad tempora Apostolorum, & primitiuam Ecclesiam hæc referunt, & hoc modo interpretantur illud 1. Ioan. 2. Nō necesse habetis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verū est, & nō est mendaciū. Sed non est cur Prophetiam hanc aliquo modo coarctemus, cūm adeo manifestè impletam esse videamus in fidei nostre cōfirmationem. Quis enim est in Catholica Ecclesia, qui Deum non cognoscat? decantant omnes etiam pueri, qui vix norunt verba formare, Symbolum fidei, in quo perfecta quædam Dei cognitio, & Sanctissime Triadis, & verbi Dei incarnationis continetur: quæ sub veteri testamento paucissimis, hisq; Sanctissimis: vix nota erant. Prædicarunt Apostoli Euangelium edocti ab Spiritu sancto: sed post illorum prædicationem repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operiētes, sicut prophetauerat Isaias 9. Cap. Et quidem, vt qui infidelis est ad fidem veniat, necessaria est prædicatio, dicente Apostol. Fides est ex auditu: & quomodo audient sine prædicante? Sed

postquam quis catholicam fidem suscepit, & cœtū fidelīū aggregatus est, nullo negotio Dei cognitionē sibi comparat, cūm audiat quotidie Symbolū fidei decantari, & Euangeliū Christi legi. Nō ergo aufert Prophetā ministerium verbi, cūm dederit Christus Ecclesię Apostolos, & Euangelistas, & doctores & pastores in ædificationem corporis eius: Sed id tantūm voluit significare, quōd sub nouo testamēto facilē, & nullo negotio possent homines Dei cognitionē sibi cōparare, eam præsertim quę necessaria est ad salutē. In elucidandis autem diuinis mysterijs, in explicandis diuinis scripturis, in defendenda catholica veritate cōtra infidelēs & hæreticos, audire debent minores maiores, quos Christ⁹ doctores & pastores cōstituit, & Ecclesię suę præposuit: vt non circūueniamur omni v̄to doctrinę in astutia hominū. Sed etsi quid difficile exortū fuerit, habet Ecclesia Catholica Spiritū sanctū in ea manētē, qui eā doceat, neq; errare p̄mittat. *Quia propitiabor iniquitati eorū, & peccati eorū nō memorabor amplius.* Nēpe, vt p̄niā. Illud autem, *quia*, potest causam reddere eius quod præcessit, *omnes cognoscent me*. quia scilicet propitiabor iniquitati, & tanquam amicis manifestabo illis me ipsum. Vbi autē horū remissio, colligit D. Paulus, iam nō est oblatio pro peccato. in priori testamēto omnis sacerdos p̄sso erat quotidie ministrans, & easdē sepe offerens hostias, quę nunquam poterāt auferre peccata. sed Christus vnā pro peccatis offerēs hostiam in sempiternū sedet à dextris Dei: vna enim oblatione cōsummauit in sempiternū sanctificatos. Et iterū Christus assitēs pontifex futurorū bonorū, p̄ amplius & p̄fectius tabernaculū non manu factum

Ephes. 4.

Heb. 10:

Heb. 9.

factū, idest non huius creationis (corpus suū sanctissimū cōceptū de Spiritu sancto intelligit) neq; per sanguinē taurorū aut vitulorū, sed per propriū sanguinē introiuit semel in sancta (nempe in cælum) æterna redemptione inuenta. Item. Et Christus semel oblat⁹ est ad multorum exhaurienda peccata. Qui tamē Ecclesię reliquit sacrificium incruētum Corporis, & sanguinis sui sub speciebus panis & vini, in memoriā passionis & mortis suæ, & cruēti illius sacrificij quod ipse semel obtulit, quotidie offerendum in remissionem peccatorum: dum scilicet per illud applicatur nobis virtus cruēti sacrificij, ad expiationē pœnę pro peccatis debitę. Sic & per alia sacramenta eandem virtutem, & remissionē peccatorū iam factam voluit applicari, ad expiationē culpę & pœnę, p̄ baptismū præsertim, & pœnitētię sacramētū. Quod autē subinfert D. Pau. Voluntariē peccantibus nobis, post acceptā notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia, idem est quod dixit, Nā Ch̄s semel tantūm oblat⁹ est. neq; iterū se offeret cruenta hostia: reliquę autē hostię veteris legis finē habuerunt: incruenta autē hostia in memoriā illius cruēti instituta est, vt diximus, neq; à culpa mundat, quamuis ad expiationem pœnę valeat. Quod autē subiūgit Apost. Terribilis autē quędam expectatio Iudicij, & ignis emulatio, quę consumptura est aduersarios, intelligendum est, nisi pœnitentiam egerimus. Vel per voluntariē peccantes, in peccatis permanentes, & voluntariē in peccatis perleuerantes intelligamus. Igitur voluntariē peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, per quam

Heb. 6.

Heb. 10.

Ibidem.

Q q 2

remissio

remissionem consequamur absq; pœnitentiâ: nã ante acceptam notitiam veritatis peccantes habent hostiam à Christo pro peccatis oblatam, cuius virtus per baptismum applicatur in remissionem peccatorum, absq; gemitu & planctu, quamuis non absque odio & detestatione peccatorum: vt non solum culpa deleatur, sed & pœna pro peccatis debita condonetur sine vlla alia satisfactione. Qui verò post acceptam notitiam veritatis, & post emundationem quæ per baptismum fit, peccant, multo dolore & lachrymis oportet veniam per pœnitentiã querant. Voluit igitur D. Paulus inanem, & vanam hereticorum fiduciam his verbis reprobare, qui voluntariè peccantibus post acceptam veritatis notitiam, sola fide veniam promittunt per hostiam Christi, dicentes, pax, pax, cum non sit pax, sed terribilis quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio eos maneat, quæ consumptura est eos, & qui illorum sequuntur errores, & doctrinæ catholicæ Ecclesiæ aduersantur.

Hæc dicit Dominus qui dat Solem in lumine diei: ordinem lunæ et stellarum in lumine noctis: qui turbat mare et sonant fluctus eius, Dominus exercituum nomen illi. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus: tunc et semen Israel deficiet, vt non sit gens coram me cunctis diebus. Significat, quamdiu mûdus erit, semē Israel & gentē Iudaicā permanfurã. Permanet quidē gens Iudaica, & permanebit vsq; ad finem seculi, sed nō corā Deo, hoc est vt illi accepta sit, nisi in his qui crediderūt Euāgelio, vel credituri sunt. *Qui dat Solē in lumine diei*, hoc est, vt die luceat. Gen. 1. vt præfesset diei. *ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis.* Gene. 1. fecit luminare minus, vt præfesset nocti

nocti & stellis. Septuag. Lunam & astra in lucem noctis. Chald. Paraph. statuta Lunæ, & syderum ad lucendum nocte. Heb. חֻכּוֹת chucot, statuta, & quod tanquã pro decreto & statuto habetur, & est cuiq; ordinariũ, demensum significat: quasi formã, aut normã, ritum, aut ordinationē constitutã, præscriptã & certã dicas. Quia ergo Luna suas habet vicissitudines, & crementã, & decementã, & astra suos habent ortus, & varios aspectus: & quia hæc iuxta normam à Deo constitutã sunt, qui dat ordinem vel statuta Lunæ & stellarum, dixit, *Qui turbat mare, & sonant fluctus eius.* Septua. & clamorem in mari, & resonauerunt fluctus eius. Chald. Paraph. Increpat mare, & sonant fluctus eius. Heb. יָרַח יָרַח, scindens, findens, conturbans. Nonnulli ad diuisionem illam maris rubri, quæ facta est post egressum Israelis de Ægypto, referunt. Sed & in vniuersum conturbat Deus mare, quando ventorum vi intumescit, & fremit, & dũ semper agitur, & feruet, vt quiescere non valeat: cum verò conturbatur, scinditur, & conteritur, & alliditur. *Dominus exercituum nomen illi.* Diximus aliàs de hoc nomine. Præmisit autē hæc Propheeta, vt ostēderet posse Deũ præstare quod dicit, vt nō deficiat Israel. Nã q̄ potuit Solē dare in lumine diei, & legem præfigere lunæ & stellis in lumine noctis, & turbat mare vt sonent fluctus eius, ita ut spectantibus terrorem incutiant, poterit & illud facere. *Si defecerint leges istæ coram me.* nempe, vt Sol non luceat die, & luna & stellæ nocte iuxta leges à me perscriptas, quasi dicat. Quemadmodum fieri non potest, vt leges istæ deficiant: ita nūquam fiet, vt semen Israel deficiat. *Vt non sit gens coram me.* Chald. Paraph. Sicut fieri non potest,

test, vt pertranseant pacta hæc à facie meâ, dicit Dominus, semen quoq; Israel non desinet esse populis ministrans coram me omnibus diebus. Hoc si de ministerio quod fit in obseruatione sacrificiorum & ceremoniarum legis intelligatur, apertè est falsum: nam post destructam Ierusalem, & subuersum templum à Romanis, cessarunt sacrificia, & aliæ obseruationes, quæ non nisi Ierosolymis celebrari poterant. De Israelitis ergo non secundum carnem, sed secundum spiritum intelligi debet. Vnde ait D. Paulus. Non autem quod exciderit verbum Dei. (vtriq; hoc, quo promittit non defecturum semen Israel.) Non enim omnes qui ex Israel, ij sunt Israelitæ: neq; qui semen sunt Abrahæ, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Sic inter filios Isaac Iacob eligitur, reprobato Esau. Et inter filios Iacob, qui & Israel, qui vocati sunt ad fidem ad populum Dei pertinent simul cum illis, qui ex Gentibus vocati sunt. Vnde idem Apost. Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit: sed sicut tempore Eliæ dixit Dominus, reliqui mihi septem millia virorum, qui non curauerunt genua ante Baal, sic in hoc tempore, reliquæ secundum electionem gratiæ salutis factæ sunt. Concludit deinde. Quid ergo? sub. factum est? Hoc nempe, quod quærebat Israel, subaudi secundum carnem, non est consequutus, vt scilicet qui electi erant, iustitiam apprehenderent, & ad populum Dei pertinerent, non per opera legis sed per fidem, ceteri verò excecati sunt. *Hæc dicit Dominus, si mensurari possunt celi sursum, & inuestigari fundamenta terræ deorsum:*

et ego

Et ego abijciam vniuersum semen Israel propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus. Altitudinē cæli, & latitudinē terræ, et profundū abyssi quis dimēsus est? ait Ecclesiasticus. Eadē est sententiā, cū his quæ præcesserūt. hoc est. Quemadmodum fieri non potest, vt quis magnitudinem vel altitudinem cælorum comprehendat, aut terræ profunditatem penetret: sic nunquam fiet, vt ego vniuersam Israelem abijciam propter iniquitates suas, quas fecerunt. Dixerat enim, *Quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.* Non abiicit ergo vniuersum Israel, quando quidem reliquæ secundum electionem gratiæ salutis sunt. Chaldaei. Paraphrasis. Sicut non potest fieri, vt sciat homo mensuram cæli desuper, neque etiam inuestigare fundamenta terræ deorsum: sic verbum meum non auersabitur omnem cognationem Israel, pro ijs omnibus quæ fecerunt coram me, dicit Dominus. Septuaginta. Si eleuatum fuerit Cælum in sublime, & si humiliatum fuerit pauimentum terræ deorsum, & ego non reprobabo gentem Israel, dicit Dominus, pro omnibus quæ fecerunt. Theodoretus sic interpretatur. Qua ratione fieri non potest, vt cælum sit sublimius quàm est, & terra inferior: ita planè impossibile est reijci Israelem. Eadem est sententiā, quamuis diuerso modo explicata. Fortassis Philosophi Gentium, qui multum sibi tribuebant, existimassent posse altitudinem cælorum, & terræ profunditatem comprehendere, propterea Septuaginta, cū Gentibus scripturam sacram interpretarentur, rem omnino impossibilem proposuerunt, vt scilicet cælum sublimius sit, aut terra inferior. *Ecce*

Qq 4 dies

dies veniunt, dicit Dominus: & edificabitur ciuitas domino a turre Hananeel vsq; ad portam anguli: De ædificatione Ierusalem, & eius amplificatione prophetat D. Hier. de ædificatione spiritualis Ierusalem, quæ est Ecclesia Dei, interpretatur. Per turrem Hananeel, turrem obedientiæ, siue gratiæ & donorum Dei, iuxta nominis ætymon intelligit. per portam anguli, huius vitæ imperfectionem: quamdiu enim in ista carne subsistimus, rectam veritatis lineam non possumus possidere, sed in angulo stamus, quasi fractis lineis: constat enim angulus ex lineis fractis. Alij per appendices istos quibus ampliandam Ierusalem prædicitur, vnum & idem intelligunt, Gentium nempe conuersionem, vt amplificare Ierusalem sit, Gentium plenitudinem Ecclesiam intrare: ex quo factum est, vt in loco vbi non erat Ierusalem, neq; populus Dei, nunc sit Ecclesia & Dei populus, iuxta illud D. Pauli ad Rom 9, quod ex Ose. citat. Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consequutam, misericordiam consequutam. Et erit: in loco vbi dictum est eis, Non plebs mea vos: ibi. vocabuntur filij Dei viui. Et quidem, quod hic dicitur de ædificatione Ierusalem, constat neq; sub Salomone, neq; sub Nemia completum fuisse. Quidam tamen aiunt in illa reædificatione, quæ post vastationem sub Tito & Vespasiano per Adrianum Imperatorem facta est, amplificationem fuisse iuxta prophetiam hæc: nam loca in quibus Christus crucifixus est, & sepultus, muro ciuitatis fuerunt comprehensa, quam Adrianus tradidit Christianis habitandam, prohibens ne aliquis Iudæorum habitaret ibi. Turris Hananeel, & portæ anguli vel angulorum

lorum mentio sit Zachari 4. Vide etiam 4. Reg. 14. & 2. Paral. 26. & Neem. 3. Vox Veb. 739 panah, angulum significat. Quidam ad 739 panah, reuocant, quod est aspicere, respicere: vt non sit recessus, sed flexus, ceu acies exterior ædificij, quod profert, vel quod in varia loca respiciat. Sic etiam latino sermone pinna quiduis acutum significat, unde & pinna murorum, id est, summitates. Et quia anguli sunt domus robur & fortitudo, turre fortes appellantur anguli. Sic Sophon. 1. Super ciuitates munitas, & super angulos excelsos, hoc est turre excelsas. Tum etiam, quia anguli domus fiunt ex lapidibus maioribus, qui duos parietes coniungant, & ædificium sustineant, maiores populi duces ac principes vocantur anguli. Iud. 20. Omnesq; anguli populi, & cuncta tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuerunt, hoc est principes aut maiores populi. Et 1. reg. 14. Applycate huc vniuersos angulos populi. quamuis & in vtroq; loco per angulos possint tribus intelligi: vt tribus apud Hebræos anguli vocentur, quemadmodum apud Palæstinos Satrapia. Heluetiorum duces etiam hodie anguli dicuntur, vulgò *Cantoni*. Sic ergo interpretari possumus, spiritualem Ierusalem à turre Hananeel vsq; ad portam anguli ædificari, quia turris est David, quæ ædificata est cum propugnaculis, vt dicitur in Cant. ex qua mille clypei pendent, omnis arma *Cant. 4.* tura fortium. Est etiam specula, in qua reuelata facie gloriam Dei specularantes in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem tãquam à Domini spiritu, vt ait Apost. Et porta anguli, quæ duos respicit populos, & ambobus patet. Sed & Christus, qui de se ait, Ego sum ostium, per me si quis introierit, salua- *Ioan. 10.* bitur,

117. tur, petra est angularis, qui facit vtrāq; vnum, de quō in Psal. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Vide Ephes. 2. & 1. Pet. 2. *Et exibat super normam mensuræ in conspectu eius super collem Gareb: & circuibit Goatha, & omnem vallem cadauerū, & cineres, & vniuersam regionem mortis, vsq; ad torrentem Cedron, & vsq; ad angulum portæ equorum Orientalis: sanctum domino non euelletur, & non destructur vltra in perpetuum.* Amplificationem ciuitatis ædificandæ declarat, vt scilicet intra eam cōprehendantur collis Gareb, & Goatha, & vallis cadauerum, & locus cinerum, & locus vbi morte plectebantur rei, vsq; ad angulum portæ equorum Orientalis, & vsq; ad torrentem Cedrō, quæ omnia loca consecranda Deo dicit, & sancta fore, & vniuersam ciuitatem cum omnibus suis partib; tanquam deo sacratam, nequaquam euellendā, neq; destruendam amplius vllō tempore. *Et exibat super normam mensuræ in conspectu eius super collem Gareb.* hoc est, Funis, qui tenderetur ad fundamenta ciuitatis designanda, vltra antiquam normam mensuræ protrahetur e regione portæ anguli iam dictæ super collem Gareb. Chal. Par. Et egredietur adhuc filū mensuræ ædificij e regione eius, donec perueniat ad vallē, quæ est vicina Gareb. Sep. Et exibat norma ei; corā ea vsq; ad colles Gareb. Collē Gareb, nōnulli locū qui in Euāgelio Caluarie dicitur, existimant esse. Vox Heb. גָּרֵב, gareb, scabiē significat. Sūt autem intra Ecclesiam scabiosæ oues, quas bonus pastor (qui requirit quod perierat, & quod abiectum erat, reducit: & quod confractum est, alligat: & quod infirmum est, consolidat, vt est in Ezech. Cap. 34.) ad sanitatem curat reducere: nam & Chri

& Christus leprosos mūdabat: Sed & per collem Gareb, sacramentū pœnitentiæ optimè intelliges, in quo peccatorum peccatorum scabiem deponit, & mundatur. *Et circuibit Goatha.* Chald. Para. & erit circumiens arcem rotundam. Septuagin. & circundabitur in circuitu de electis lapidibus. Vox Hebr. גֹּהַתָּה, gohathah, si sit à radice גָּהַג, hagal, rotūdum, vel rotunditatē significat in circuitu: & ab hac radice deduxit Chal. Par. Si sit à radice גָּלָל, galal, idem significat: & ab hac radice est Golgotha, quod lingua Syriaca Caluarie locū significat, quamuis corruptè legatur, Golgotha: & nonnulli existimant locum hunc, de quo hic fit mentio, eundem esse cum illo qui in Euangelio Golgotha vocatur. Vt cunq; sit, cū n vox Hebræa Gohatha, rotundum, vel rotunditas, in circuitu, interpretari possit, possumus ex Hebræo transferre, & circuibit rotunditatem, vel circundabitur in circuitu. subaudiri autem voluerunt Septuaginta, Electis lapidibus. Noster interpretis vocem Hebraicam reliquit, liberum relinquens siue hoc modo, siue alio interpretis. Quod si interpretationem Septuaginta sequamur, quadrabit huic loco quod D. Petrus ait, Et ipsi 1. Pet. 2. tanquam lapides viui super ædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerētes spirituales hostias, & acceptabiles Deo per Iesum Christū. Et quod Apoc. 21. dicit Ioannes de Ierusalē sancta. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioso ornata. *Et omnem vallem cadauerum.* Chaldaica Paraphrasis. & omnis vallis vbi ceciderunt cadauera exercitus Assyriorum

fyriorum. Habes historiam 4. reg. 19. Sic & Ecclesia Dei vallem cadauerum intra se continet, sicut & pisces bonos & malos, & triticum & paleas, & virgines prudentes & fatuas: sed & cadauerum curam habet, dum honorificè sepeliri vult, & in loco ad id sacro reponi, tanquam quæ resurrectionem expectet. Et cineres. Septuag. & cineris, hoc est, vallem cadauerum, & vallem cineris, vel cinerum. Santes Pag. & cineris locum. Quidam eundem locum cum valle cadauerum esse volunt. vbi etiam quandoq; cadauera cremabantur, vallis cadauerum & cinerum dicitur. sed & cinis, pro manibus, & reliquijs funerum sumi solet: vnde & illud Virgil. 4. Æneid. Nec patris Anchisæ cineres manesue reuellere, & Cic. 3. in. Verr. Homo inportunissime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atq; ossibus inuisti? Chald. Paraph. non habet, cineres, intelligens nimirum per cineres idem, quod per vallem cadauerum. Et vniuersam regionē mortis. hoc est, vbi rei morte pledebatur. Sep. & omnē Afferemoth. Chal. Par. & omnes aquæ ductus. Heb. חַסְרֵמוֹת hasferemot, quæ dictio licet scribat̄ cū Res, legit̄ cū daleth, vt ait Rab. Dau. in Cōmēta. est autem plurale nominis חַסְרֵמָה sedemah, quod aruum, agrum, regionem, campum, planitiem significat: vnde omnes regiones, vel omnia arua transferre possumus. Sed si vocem Heb. in duas diuidam, regionem vel agrū mortis significabit. & hoc modo diuisit noster interpres, quemadmodum D. Hiero. in Commentarijs affirmat se fecisse, & proinde vertisse regionem mortis, Continet autem Ecclesia regionem mortis, quia quamdiu hic sumus, in regione mortis sumus.

sumus. Constitutum est enim hominibus semel mori. Sed & vita hæc plena est periculis, vt. cū timore & tremore oporteat nos salutem nostrā operari: vt qui stat, videat ne cadat: Quoniam aduersarius noster diaboli, tanquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret. Et in Apoc. 3. Cap. Angelo Ecclesiæ Sardis dicitur. Nomen habes quod viuas, & mortuus es. Et D. Paulus. i. Tim. 5. Vidua quæ in delitijs est, viuēs mortua est. Vsq; ad torrentem Cedron. sic dictus ab opacitate: nam קִדְרוֹן kador, est nigrescere, tenebrescere, obscurum vel atrum esse, & ab hac radice קִדְרוֹן kidron. Torrens autem hic præterfluit Ierosolyman ad Orientem, & diuidit eam à monte Oliueti, & vallis per quam fluit, eodem nomine vocatur. De quo passim in testamento veteri fit mentio, & in nouo Ioan. 18. Ecclesia autem in Canticis ait, Nigra sum, sed formosa. Sed & cognitio Dei, quam in hoc exilio habemus, opaca est, & obscura, dicente D. Paulo, Videmus nunc per speculum in enigmate, & per fidem ambulamus, nō per speciem. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Vsq; ad angulum portæ equorum orientalis. Nehem. 3. mentio fit portæ equorum. & 2. Paral. 2. 3. Aiunt nonnulli duas fuisse portas, quæ equorum dicebantur, ad Orientem vnā, & alterā ad Occidentem, vicinā templo: per illam equi educebantur in torrentem Cedron ad aquādū: hæc verò prope templū sic vocabatur, quod illuc vsq; equitare liceret per gentibus in Templum: inde verò pedites incedebant, & equos iuxta illam portam relinquebant. Chal. Par. vsq; ad angulū portæ domus stadij regis orientem versus. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilatus.

Heb. 9. g.

I. Pet. 5.

Cant. 1.

I. Cor. 13.

Hebr. 11.

Cant. 1.

u i e

- Pfal.* 67. ui te amica mea, dicitur in Cāt. Et in *Pfal.* Currus Dei decē millibus multiplex millia lætantium. & *Habac.* 3. Qui ascendis super equos tuos, & quadrigæ tug saluatio. Sed & currus Israel & auriga eius, clamat *Eli-* 4. *Reg.* 2. ſeus, dum Elias tollitur. *Sanctum Domini non euelletur, et non destruetur ultra in perpetuum.* Vniuersa hæc fabrica, & 1. *Cor.* 3. structura sanctitas domino est. Templum sanctum, *Pfal.* 45. quod estis vos, dicebat *Apost.* Et in *Pfal.* sanctificauit tabernaculum suū altissimus. Et alibi *Apost.* Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam 5. *Ephes.* sanctificaret. Et *Apoc.* 21. Ostendit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem: de qua Christus, Et portę inferi non 16. *Mat.* preualebunt aduersus eam. Non ergo euelletur, neq; destruetur in sempiternū: fundata enim est supra firmam petram Christum, de quo *Angelus*, Et regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis. 1. *Luc.*

A R G V M E N T V M.

Ieremias in carcere existēs prophetat similitudine agri, quem emit iussu domini, Iudam post captiuitatē reducendum, libertatem per Christum significans.

CAP. XXXII.

VERBUM quod factum est ad Ieremiam a Domino in anno decimo Sedecie regis Iuda: ipse est annus decimus octauus Nabuchodonosor. 2. Tūc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. 3. Clauferat enim eū Sedecias Rex Iuda, dicens: Quare variicinaris, dicens: Hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo ciuitatem

ciuitatem in manu regis Babylonis, & capiet eam? 4. Et Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldeorum: sed iradetur in manu regis Babylonis: & loquetur os eius cum ore illius, & oculi eius oculos illius videbunt. 5. Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus, si auzem dimicaueritis aduersum Chaldeos, nihil prosperum habebitis. 6. Et dixit Ieremias, Factum est verbum Domini ad me, dicens: 7. Ecce Hanameel filius Sellum paruulus tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate vt emas. 8. Et venit ad me Hanameel filius patris mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me, Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Beniamin: quia tibi competi hereditas, et in propinquus es vt possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset. 9. Et emi agrū ab Hanameel filio patris mei qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos. 10. Et scripsi in libro, & signaui, & adhibui testes: et appendi argentū in statera. 11. Et accepi librum possessionis signatū, et stipulationes, et rata, et signa foris secus. 12. Et dedi librū possessionis Baruch filio Neri filij Maasie in oculis Hanameel paruulus mei, & in oculis testium qui scripti erant in libro emptionis, in oculis omnium Iudeorum qui sedebant in atrio carceris. 13. Et præcepit Baruch corā eis, dicens: 14. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Sume libros istos, librū emptionis hunc signatum, & librum hunc qui apertus est: & pone illos in vase fictili, vt permanere possint diebus multis. 15. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel, Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista. 16. Et orauit ad Dominū, postquam tradidit librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: 17. Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce in fecisti calū et terrā in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extē

* Exod. to: nō erit tibi difficile omne verbum: 18 * Qui facis misericordiam
 34.2. in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinu filiorum eorū
 post eos, Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum
 nomen tibi. 19 Magnus consilio, & incomprehensibilis cogita-
 tu, cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam: ut
 reddas unicuique secundum vias suas, & secundum fructum
 adinventionum eius. 20 Qui posuisti signa et portenta in Terra
 Egypti usque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus:
 & fecisti tibi nomen sicut est dies hęc. 21 Et eduxisti populum
 tuum Israel de Terra Egypti, in signis, & in portentis, & in
 manu robusta, & in brachio extenso, & in terrore magno. 22 Et
 dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorū ut dares eis,
 terram fluentem lacte & melle. 23 Et ingressi sunt, & possede-
 runt eam: et non obedierunt voci tuę, et in lege tua non ambula-
 uerunt: omnia quę mandasti eis ut facerent, non fecerunt: et ene-
 nerunt eis omnia mala hęc. 24 Ecce munitiones extructę sunt
 aduersum ciuitatē, ut captatur: et vrbs data est in manus Chal-
 dæorum, * qui præliantur aduersus eam à facie gladij, et famis,
 * & in ma-
 n^o regis et pestilentie: et quęcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cer-
 Babylo- nis. 25 Et tu dicis mihi Domine Deus, Eme agrum argento, et
 nis. o. adhibe testes, cum vrbs data sit in manus Chaldæorum: 26 Et
 factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 27 Ecce, ego
 Dominus Deus vniversę carnis: nunquid mihi difficile erit om-
 ne verbum: 28 Propterea hęc dicit Dominus, Ecce, ego tradam
 ciuitatem istam in manus Chaldæorum, et in manus regis Ba-
 bylonis, et capient eam. 29 Et venient Chaldæi præliantes aduer-
 sum vrbs hanc, et succendent eam igni, et comburent eam, et
 domos in quarum domatibus sacrificabant Baal, et libabāt dijs
 alienis libamina ad irritandum me. 30 Erant enim filij Israel
 et filij Iuda iugiter, facientes malum in oculis meis ab adolescē-
 tia sua: filij Israel qui usque nunc exacerbant me in opere ma-
 nuum

nuum suarū, dicit Dominus. 31 Quia in furore, & in indigna-
 tione mea facta est mihi ciuitas hęc, à die qua edificauerunt
 eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo. 32
 Propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Iuda, quam fe-
 cerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi, & reges eorū, prin-
 cipes eorū, & sacerdotes eorū, & prophete eorū, viri Iu-
 da, & habitatores Ierusalem. 33 * Et uerterunt ad me terga et
 non facies: cum docerem eos diluculo & erudirem, & rollēt au-
 dire, ut acciperent disciplinam. 34 * Et posuerūt idola sua in do-
 mo, in qua inuocatum est nomen meum, ut polluerent eam. 35 Et
 edificauerunt excelsa Baal, quę sunt in valle filij Ennom: ut
 imitarent filios suos & filias suas Moloch: quod non mandauī
 eis, nec ascendit in cor meum, ut facerent abominationem hanc,
 & in peccatum deducerent Iudam. 36 Et nunc propter ista,
 hęc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos
 dicitis quod tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in
 fame, et in peste. 37 Ecce ego congregabo eos de vniversis terris
 ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, et in indignatio-
 ne grandi, et reducā eos ad locum istum, et habitare eos faciam
 confidenter. 38 Et erunt mihi in populū, et ego ero eis in Deum. * Exod.
 39 * Et dabo eis cor vnū, et viā vnā, ut timeāt me vniversis die-
 bus: et bene sit eis, et filijs eorū post eos. 40 Et feriā eis pactum
 II. 19, 36.
 26.
 sem piternū, & non desinam eis benefacere: & timorem meum
 dabo in corde eorū, ut nō recedant à me. 41 Et letabor super
 eis: cum bene eis fecero, et plantabo eos in terra ista in veritate
 in toto corde meo, et in tota anima mea. 42 Quia hęc dicit Do-
 minus, Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc
 grande: sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad
 eis. 43 Et possidebunt aori in terra ista de qua vos dicitis quod
 deserta sit, eo quod nō renāserit homo et iumentū, et data sit in
 manus Chaldæorum. 44 Agr. ementur pecunia, et scribuntur

in libro, & imprimetur signū, et testis adhibebitur in terra Bē iamin, & in circuitu Ierusalē, in ciuitatibus Iuda, & in ciuitatibus mōtānis, et in ciuitatib⁹ cāpestrib⁹, et in ciuitatibus qua ad Austrū sunt: quia conuertā captiuitatē eorū, ait Dominus.

EXPLANATIO.

MERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino in anno decimo Sedecia regis Iuda: ipse est annus decimus octauus Nabuchodonosor. Prophecia est de reducenda captiuitate Iudæ, quo libertas per Christum significatur: & quia res magni momenti erat, tempus, & locus, & ceterę circūstantiæ notantur. *Erat clausus.* Causam statim exponit. *in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda.* Anastrophē, hoc est, verborum inuersionem nonnulli existimant. pro in carcere qui erat in atrio domus regis. D. Hiero. nullam hic verborum inuersionē agnoscit. Nequaquā, inquit, in carcere, sed in vestibulo carceris recludi iusserat rex Sedecias, libera videlicet custodia, ne posset effugere, vt nōnulla fuerit clemētia. *Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare uaticināris dicens: Hæc dicit Dominus: &c.* Ecce crimen, Dei nomine loquutū fuisse tritū & aduersa. Quod si prospera loquut⁹ fuisset, etiā si ex proprio capite, & mēdaciter, susciperet ab omnibus, cōmēdaretur, diligeretur. Populus enim ad iracundiam pronocās est, vt ait Isaias 30. Cap. & filij mendaces, filij nolentes audire legē Dei. Qui dicūt videntibus, Nolite videre, & aspiciētibus, Nolite aspiciere nobis ea, quę recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Sed seruus Dei nō querit hominibus placere, iuxta Apost. sententiā, ne seruus Dei esse desinat, & fiat seruus hominū. Nec timet eos, qui

occidūt

Galat. 1.

occidunt corpus, & ultra nihil possunt facere: sed timeat eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. sic D. Ioannes Bapt. in carcerē traditur, quia Herodi dicit, Non licet tibi habere vxorē fratris tui. *Mat. 10. Luc. 12.4* *Et loquetur os eius cum ore illius, hoc est, coram alloquetur regem Babylonis. Humilis & captiuus, ait D. Hieronymus, cum potentissimi regis insania. Grauior terror est, videre quem timeas, & antē increpationē verborum, quā poenarum sustinere cruciatū. donec uisitem eum.* per mortē nempe: mortuus est enim in Babylone. Hoc cū eo quod sequitur, *si autem dimicaueritis aduersum Chaldeos, nihil prosperū habebitis,* ait D. Hier. non haberi in Sep. sed in Bib. reg. habetur in interpretatio ne Sep. *Et dixit Ieremias: factum est verbū Domini ad me, dicens: Ecce Hanameel filius Sellū patruelis tuus ueniet ad te, dicens, eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth.* D. Hier. Helchias, & Sellū fratres fuerunt germani. Helchias filius, Ieremias, Sellū Hanameel. Nō licebat possessionē de tribu ad tribum transire, neq; de familia ad aliā familiā: & præcipuè suburbana sacerdotū nulli alijs poterāt uenūdari, nisi ei quem propinquitas expetebat. Vide Leuit. 25. Porro per agrum, prædium urbanū intelligi debet, hoc est, edificiū in vrbe cum orto olitorio saus amplo: nam agrum arabilem non licebat neq; Hanamaeli, neq; Ieremiæ possidere, cū esset Leuitæ. *Tibi enim competit ex propinquitate, vt emas.* Chald. Paraph. quia tibi conuenit hēreditas, vt emas. Sep. quia tibi iudicium, vt assumas in possessionē. In Heb. quia tibi (iubaudi est, vel competit) ius redēptionis. *381* gaal, est redimere, et rē alienata vel implicata rucium sibi propinquitatis iure asserere aut uendicare. *Et uenit ad me*

Re 2

Hanameel

*Hanameel filius patris mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, et ait ad me: posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin: quia tibi competit hereditas, et tu propinquus sicut possides. In Heb. quia tibi, sub. competit, iure hereditatis, & tibi, sub. competit, redemptio. eme tibi; pro ut emas, & possideas. Septuagint. & tu senior, quod loco huic non convenit, dicit D. Hier. Heb. חֶנֶּכְחַלַּח chenechlac, eme tibi. Vox verò vicina זַחֶנֶּךָ zachen, senem vel seniore[m] significat. ex vocum ergo affinitate potuit error contingere, ut pro vau legerint *zaiin*, cum n inter has duas literas magna sit similitudo, ut vix discerni queant. Intellexi autem, quòd verbum Domini esset. Hoc est, quòd à Deo emanasset, & voluntas eius & mandatum eius esset. D. Hierony. durum quidem erat, & prope inconsequens, risuq; dignum, cum, qui iam iamq; capiendam prophetabat Ierusalem, & omnes ducendos esse captivos, vel gladio, fame, & peste perituros, agrum in Anathoth emere, quem non erat possessurus: sed intellexi, inquit, verbum Dei esse, & emptionem meam argumento & vaticinio Domini coaptandam, & ideo acquievi præcepto eius, ut emerem: nec frustra ad me super huiusmodi re Dei factum esse sermonem. *Et emi agrum ab Hanameel filio patris mei, qui est in Anathoth, et appendi ei argentum septem stateras, et decem argenteos.* Heb. Septem שֶׁבַע סְטָטֵרִים secalim. nomen est monetæ, aut nummi argentei, vel aurei. siclus dicitur, quod sonat libratores seu librationem, aut pondus: erat enim modus & regula omnium ponderum. Iuxta Græcorum ponderationem pendebat tetradrachmō, id est quatuor drachmas, & quilibet drachma quinque obolos, quare siclus viginti pendeat obolos.*

Hebræos.

Hebræos, qui maiores erant obolis Atticis: nam drachma sex obolos atticos pendet, Exod. 30. Hoc de siclo Sanctuarij, & sacerdotali intellige: nam prophanū pēdebat didrachmō, hoc est duas drachmas. hic autem de siclo sacro est sermo, quia Leuita à Leuita emebat. Tradunt hac figura fuisse, ut vna facie aram præferret: vel ut alij volunt, vna formam, illius scilicet, in qua manna repositum in arca servabatur, cum in inscriptione tali שִׁכֶּל יִשְׂרָאֵל sichel israel, siclus Israelis. altera verò virgam Aarōnis cum inscriptione tali לֵם הַקְּרוּשָׁה Ierusalē hacdo sah, Ierusalē sancta. Quibus duobus symbolis Regnū, & Sacerdotiū adūbrare voluerūt. Volunt autē nonnulli siclum pēdere quatuor nummos, quos nos regales vocamus, nēpe dimidiam vnciam, non vulgarem, sed cuius pharmacopæis in medica materia expendenda usus est, quam semunciam atticam antiqui dixerunt. Stater nomen item Atticum eiusdem ponderis cum siclo est, dimidię nempe vncię. Sic ergo noster interpretes pro siclo staterem transtulit. Septuag. septem siclos. Chald. Paraph. septem minas. sed mina viginti quinque siclos continet. Sed Chaldæis fortassis idem erat mina, quod siclus: aut tēporum successu mutatus est valor, sicut & argenti, ut statim dicemus. *Et decem argenteos.* Hebr. עֶשְׂרֵי כֶסֶף cheseph, argentum, seu monetam argenteam significat. Si absolute dicas, argentum, incertæ notationis est: si verò certo numero tres aut quatuor argenteos dicas, certæ est notationis. Nonnulli tres argenteos aiunt facere dimidium sicli. Alij ex lib. Misnaioth. Tract. de Bechoroth. Cap. 8. aiunt tēpore Moyſis argētum pondus habuisse trecentorum & viginti granorum hordei. In

R r 3

templi

templi verò secundi tempore auctam fuisse vsq; ad pondus trecentorum & octoginta quatuor granorū, atq; eandem cum siclo rationem obtinuisse. sic Chal. Paraph. Et decem siclos argenti, habet. Septuag. & decem argenti, hoc est siclos, quasi numeravit septem siclos auri, & decem argenti. Alij per argenteos, oboles intelligunt, vt septem argentei, dimidium sicli cōficiant. *Et scripsi in libro, & signavi, et adhibui testes: et appēdi argentum in Statera.* Hic erat mos apud Hebræos, vt primūm conscriberetur instrumentum, in quo exprimebatur pretium rei venditæ: deinde adhibebantur testes contractus, qui in instrumento nomina sua adscribebant: postea obsignabatur annulo publico instrumentum: postremo loco numerabatur pecunia, & appendebatur. In contractu venditionis duo fiebant instrumenta, quorum alterum obsignabatur, alterum verò annulo publico carebat: vnde minus auctoritatis & fidei habebat. Nam si quādo emptor ob rem emptam vocabatur in ius, obsignato instrumento locus erat apud iudices, non aperto illo & resignato. Precipui ergo instrumenti primo loco fit hic mentio, deinde alterius: & hoc secūdam vocabatur copia, aut duplum. sic infra vtriusq; libri, signati, & aperti fit mentio. *Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus.* Septuag. tantūm habent, & accepi librum possessionis, qui lectus fuerat, & sigillatus. Per librum possessionis, literas emptionis intelligit obsignatas. Vox Heb. מִכְנָה micnah, emptionem, & possessionē significat, à verbo חָנָה chanah, quod acquirere, possidere, & emere significat. In literis autem illis, simul cū re emptā & pretio eius, scribebantur leges illæ, quæ ad

redemptio

redemptionem fundorum pertinebant, quatum mentio fit Leuit. 25. *et stipulationes.* Heb. חֲמֵשׁוּהָ חַמֵּשׁוּהָ hamefeuah, præceptum, & mandatum significat, à radice חָנָה tsanah, quod est præcipere, & mandare. Conditiones contractus & emptionis intelligūt, hoc est, leges illas quæ ad redemptionem fundorū pertinebant. Chal. Par. Et tuli chirographū emptionis, quod scriptum erat, ratificatum, & signatum iuxta morem. Sed & verbū Hebræ. promittere significat: vt stipulationes, & promissiones transferre possis. *et rata,* Heb. חֲכִימִים hachuchim, statuta, leges. sed & ius quod quis habet in aliū significat, à radice חָכַח chacac. *et signa forinsecus.* Literas apertas, vulgò copiam, de quibus supra. Chaldai. Paraph. Chirographum apertum. Heb. הֶגְלָה hegalah, hoc est, apertum hunc, subaudi librū. à radice הִגְלָה galah, deregere, reuelare, aperire significat. Non sterius interpretes, signa forinsecus, interpretatus est, vt literas apertas intelligas. Sic inferius, librum apertum transtulit. *Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filij Maasia in oculis Ananiam patrueles, et in oculis testium qui subscripti erāt. etc.* Hic iam apertè duos vides libros, alterū signatū, alterū apertum. Pro quo Septuag. habent, librum qui sigillatus est, & lectus est. Sed vox Greca ἀνεγνωμένον cognitum & manifestum significat, quod idem est quod apertum. Explicat autem, quid voluerit significare Dñs in eo, quod iusserit agrū emere imminente captivitate, nēpe eos, qui abducēdi erāt captivi, aliquādo esse reducēdos: ita vt iterū possiderent domos, & agros, & vineas in terra illa. Quod explicitius etiā declarat, dum iubet libros reponi, & in vase testaceo servari, ne paterent rapinæ, vel humo conditi humore

Rr 4

terra

terræ soluerentur. Habemus thesaurum in vasis fictilibus, ait Apostolus 2. Cor. 4. Quod quidem factum est, ut permanere possit. Nempe, ut humilitate seruetur. Habuit Lucifer thesaurum, sed non in vase fictili, & superbia elatus perijt. Posuit Deus in homine thesaurum in vase fictili, spiritum in corpore: ut dum vile istud vas consideras, elationem reprimas, superbiam rerundas. Quid enim superbiat terra & cinis?

Et orauit ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Barchan filio Neri, dicens. &c. Orat Deum, cuius potentiam & maiestatem, bonitatem & clementiam confitetur, ut reuelet, quam ob causam iusserit emere agrum, cum breui esset ciuitas Chaldeis tradenda. Et quidem iam huius rei causam expresserat: sed quod magis rem ipsam aperiat, & cordibus audientium imprimat, orat causam sibi reuelari, quasi nesciat. *heu, heu, heu*, vide in princip. lib. Tibi, inquit, potentissimo, qui potentia tua ex nihilo celum & terram fecisti, nihil poterit esse difficile. Septuag. Non abscondetur a te quidquam. Chald. Paraph. Nullum verbum te latet. Hebr. *לויפלא* loiipale, non abscondetur, non erit difficile. utrumque significat verbum *פלא* pala. *Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinu filiorum eorum post eos.* Diximus superiori Cap. nullam esse iniustitiam, si in filiis puniat Deus parentum peccata. D. Hiero. Gracis clementia creatoris, misericordiam suam in mille generationes extendere, & iustitiam statim in altera generatione monstrare: quæ tamen & ipsa mixta est misericordiam. Neque enim statim punit delinquentem, sed expectat poenitudinem: ut si liberi imitati fuerint parentum vitia, diu dilata poena reddatur. Chald. Paraph.

Faciens

Faciens benignitatem in mille ætates, & reddens peccata Patrum filijs, quando pergunt filij peccare post eos. Quod ergo nos habemus, *post eos*, & etiã Septuag. sic interpretatur Chald. Paraph. quando filij pergunt peccare post eos, nempe parentes. *Fortissime, magne, & potens, Dominus Exercituum nomen tibi.* Septuag. & Chal. Paraph. Deus magnus. Hebr. *האל* hael, Deum significat, a fortitudine & patientia sic appellatum: unde & fortē etiã significat. Unde noster interpres *fortissime* trãtulit. Sũt qui hoc nomē Dei *אל* el, ad *אלה* alah, referant, quod est iurare: quod Dei Potētia se tam latē exerat, ut omnia ei suam quamcunq; habent virtutē & potentiam acceptam ferentia, veluti iure iurando obstricta sint. Aliud verò nomē Dei huic affine *אלה* eloah, a iudicando dicitur, quod iudex sit omnium. Unde Deo vero, Angelis, & hominibus admiratione dignis, præsertim qui alijs præsumunt, tribuitur. *potēs.* Heb. *גבור* gibor, potētem, fortem, robustum, præualidum, qui alijs virtutē, potentia, vel etiã auctoritate excellit, significat. *Magnus consilio.* Hoc est, Cuius consilia sublimia sunt, & eximia, & incomprehensibilia. *incomprehensibilis cogitatu.* Septuag. Potens operibus. Chald. Para. Multa opera eius. Hebr. *ירב העלילה* iarab hahali, liah, & magnus vel multus opere, vel adinuentione, siue conatu. Noster interpres per magnū, vel multū conatu, vel adinuentione intellexit: quod omnē conatum & adinuentionem, quo quis conatur eum comprehendere, & rationem eius inuenire, superet. Et iuxta hunc sensum, *incomprehensibilis cogitatu*, trãtulit. Singula hæc attentam postulant considerationem. Sed ethorum cōsideratio mirum in modum obseruatiã, reuelea-

reuerentiam, timorem, & religionem excitat. Sed nō licet singula persequi. *Qui posuisti signa & portenta in terra Egypti vsq; ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus, et fecisti tibi nomen sicut est dies hęc.* Illud, vsq; ad diem hanc, D. Hiero. cum sequentibus connectit hoc sensu. Et in Israel, & in cūctis mortalibus quotidie tua signa complentur. Siue aliter, Signa atq; portenta non solū in Egypto perpetrasti, sed vsq; hodie eadem tuę misericordię fortitudo saluauit populum tuum, & uniuerso generi humano creatoris subuenis potestate. Potest etiam ad superiora referri, vt sit sensus. Posuisti signa & portenta in terra Egypti, quorum memoria vsq; ad diem hanc perseverat. *Et fecisti tibi nomen, sicut est dies hęc.* Hoc est, quemadmodum p̄sens dies demonstrat, cum toto orbe celebreris, omnes te & potentissimam & sanctissimam p̄dicent. Separat autē Istael ab alijs hominibus, iuxta illud Exo. 4. Filius me⁹ primogenitus Israel. *Et eduxisti populum tuum Israel de terra Egypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, et in brachio extento, & in terrore magno.* Septuag. & Chald. Paraph. in visionibus magnis, vel in visione magna. Hoc est, in visionib⁹ terrificis, vt idem sit sensus. Vox Heb מִרְאָה מִרְאָה, timorem, & terrorem significat. *Et dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorum, vt dares eis terram fluentem lacte & melle. Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non obediuerunt voci tuę, & in lege tuā nō ambulauerunt. Omnia quę mandasti eis vt facerent, nō fecerunt: & euenerunt eis omnia mala hęc.* Aperta sunt omnia. Obserua autem, quo modo sit fidelis Dominus in omnibus verbis suis, qui vt fidem seruaret Patribus, terram illis promissam dedit filijs, quos sciebat futuros rebelles &

les, & inobedientes. Quod autem, fluentē lacte & melle dicit, rerum omnium abundantiam significat, quasi dicat, quę abundat optimis quibusq; fructibus, & rebus delicatissimis. Sed & terra Palestinę plurimum lacte & melle abundat. Obseruat D. Hiero. qua ratione inter possessionem terrę, & inobedientiam nullum fuerit medium: vbertas enim securitatem, securitas negligentiam, negligentia contemptum parit. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassat⁹, impinguitus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo, cecinit Moyses. *Et euenerunt eis omnia mala hęc.* Nempe, quę p̄sentia cernebant, vt statim declarat. Quia dilexit maledictionem, & ueniet ei: & noluit benedictionem, & elōgabitur ab eo. Quoties populo Dei aduersa eueniunt, id cogitare debemus, vt dicamus. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Et, Omnia quę fecisti nobis, in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuimus. *Ecce munitiones extructę sunt aduersus ciuitatem, vt capiatur: & vrbs data est in manus Chaldeorum, qui preliantur aduersus eam a facie gladij, & famis & pestilentie: & quęcūq; loquutus es, acciderūt, vt tu ipse cernis.* Ecce mala. Obsessa ciuitas iā iā capienda erat, vt nulla esset spes euadēdi. Sed & fame, & peste premebatur: vt nō minora essent mala quę intus patiebātur, quàm quę extra iminebant ab inimicis, qui aduersus eam preliabantur. *munitiones extructę:* Septuaginta. Ecce turba uenit super ciuitatem hanc. Chaldaica Paraphra. Ecce aggeres congeffi sunt contra ciuitatem ad eam subiiciendam. Heb. חֲסִילֹת חֲסִילֹת, aggeres, & munitiones significat, vel anores. Hebręi dicunt esse instru-

Deut. 32.

Psal. 108.

Psal. 118.

Dan. 3.

menium

mentum bellicum, quo lapides proijciuntur intra urbem. Sic Rab. Dau. in lib. Radicum. Ballistam maiorem uocant nonnulli, quam inuenerunt Phœnices, ut ait Plinius, ἀπὸ τῶν βάλλων, quod Græcis est iacio. Vnde & Nonius Ballistam appellat, qua saxa maiora iaciuntur. Et Vegetius ea magnitudine formari scribit, ut lapides centum viginti pondo eiaculentur. Noster interpres munitiones interpretatus est, cōmuni nomine omnia comprehendens, siue aggeres, siue arietes, siue tormenta, siue Catapultas, Ballistas, Onagros dicas, Quod verò Septuag. habent, turba, Græce est ὄχλος turbam, cateruam, tumultum significat. Sed ὄχλος uetere significat. Et uetis significat etiam instrumentum ad aliquid subuertendum, effringendum ué. vox etiam Heb. trabem significat. à facie gladij, & famis, & pestilentia: Chald. Paraph. à facie eorum qui occidunt gladio, & fame, & pestilentia. Connecte sic literam. Urbs data est, pro dabitur, in manu Chaldæorum, qui præliantur aduersum eam. dabitur, inquam, in manus eorū, ob vim gladij, & propter famem & pestilentiam, quæ in ea grassatur, quasi dicat. Iam iam tradetur in manus Chaldæorum, tum propter illorum potētiam qui aduersus eam præliantur, tum etiā quia fame premitur, & pestilentia. Alij, capietur hæc urbs à Chaldæis, sed fame & peste prius afflicta. Obsidionem enim lōgam solet comitari fames, & famem pestis. *Et tu dicis mihi Domine Deus, Emne agrum argento, & adhibe testes: cum urbs data sit in manus Chaldæorum?* Hoc est, dāda sit iam iam. D. Hiero. Non reprehendit, sed interrogat: nec tam sibi quàm alijs uult discere, qui sedebant in atrio carceris, & forsitan taciti reprehendebant, quomodo idem
Propheta

Propheta, quem verum nuntiare credebāt, & urbem dicat esse capiendam, & agrum emat quasi possessurus *Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam dicens: Ecce ego Dominus Deus uniuersæ carnis. Nunquid difficile mihi erit omne uerbum?* Septuag. Nunquid absconderetur à me aliquid? Chald. Paraph. An mihi aliquid erit abstrusum? Vide suprā in hoc eodē Cap. Deus uniuersæ carnis dicitur, ut intelligamus nihil esse, quod effugiat scientiam, & prouidentiam Dei: curam habet non tantum Israelis, sed & omnium hominum, quorum & brutorum animantium. Vnde in Psal. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et alibi. Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore. Et in Euangelio. Nonne duo passeret assē uenerūt, & vnus ex illis non cadet super terram sine Patre uestro. *Propterea hæc dicit Dominus. Ecce ego tradam ciuitatē istam in manus Chaldæorū, et in manus regis Babylonis, et capient eam. Et uenient Chaldæi præliantes aduersus urbem hæc, et succendent eam igni, et comburent, et domos in quarum domibus sacrificabāt Baal, et libabant dijs alienis libamina, ad irritantum me.* Succedēt eam igni, Pleonasmus est. in quarum domibus. Chald. Paraph. in quarum tectis. Vox Heb. gag, tectum significat, & partem superiorem domus, quæ discooperta erat in Palæstina, ut ibi possent sub diuo manere, pannosq; deficcare: & fiebat in circuitu paries, ne quis cadere possēt. Hoc ipsum doma apud Latinos significat, vox Hieronymo usitata. In partibus ergo illis superioribus domus sacrificabat Baal, & libabāt dijs alienis, quo Deum irritabāt, & ad iracundiam prouocabant, iuxta illud. Prouocauerūt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiā
concita

Psal. 146.

Psal. 103

Mat. 10.

d.

Deut. 32.

Ibidem. concitauerunt. Et iterum. Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis. Et ego prouocabo eos in eo qui non est populus (Dei, vel meus) & in g're stulta irritabo eos. sicut hic factum cernimus. *Erant enim filij Israel, & filij Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua, filij Israel qui vsq; nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus.* Pro eo quod nos habemus iugiter, Septuag. habent, soli. Chald. Para. utiq; Heb. גַּח, utiq; profectò, certè significat, et etiam tantum. Et propterea Septuag. trãstulerunt, soli. Idem enim est si dicas, erãt filij Israel & filij Iuda tantum faciẽtes mala, quod soli facientes mala. Noster interpres vim dictionis Hebr. quæ utiq; , & profectò significat, explicauit dictione illa *iugiter*. D. Hiero. exponens literam Septuag. Soli, inquit, Quia qui habet notitiam Dei, & recedit ab eo, solus peccat in oculis Dei: qui verò increduli permanserint, quasi illo non vidente, & negligente delinquunt. Vnde Dauid vir sanctus, qui corruerat in peccatum vxoris Vriæ, agens postea poenitentiam ait, Tibi soli peccaui, & malum corã te feci. i. in cõspectu tuo. *filij Israel, qui vsq; nunc &c.* Hoc ait D. Hiero. non haberi in Sep. quamuis in Bibl. regijs in textu Sep. legatur. Quod autem prius dixerit, filij Israel & filij Iuda, nunc autem filij Israel tantum, idem est. Nam omnes tribus dicebãtur filij Israel, cum ab Israele ortu haberent. *Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi ciuitas hæc, à die qua edificauerunt eam vsq; ad diẽ i. tã qua auferetur de cõspectu meo.* Hoc est, ex quo edificata est, prouocauit indignationem meam. Chald. Paraph. Quia ira mea & furor meus refedit in ciuitate hac, a die qua

construxe

Psal. 50.

construxerant eam, vsq; ad diem hanc, vt transmigrare facerem eam à cõspectu verbi mei. Vide ergo Dei patientiam, & longanimitatem. Qui in multa patientia sustinuit vasa iræ apta in interitum. Tu verò noli diuitias bonitatis & longanimitatis Dei contemneres, ne thesaurizes tibi iram in diem vindictæ. Propter malitiam filiarum Israel, & filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi & Reges eorum, et Principes eorum, & Sacerdotes, & Prophetæ eorum, viri Iuda & habitatores Ierusalem. Auferetur, ait, de cõspectu meo, & in manus hostiũ dabitur propter malitiam &c. Vide suprã Cap. 2. *Et verterunt ad me terga, et non facies, cum docerem eos, & erudirem diluculo, & nolent audire, vt acciperent disciplinam.* Vide etiam Cap. 2. Obserua hic facultatem liberi arbitrij. Doctus à Deo potest audire, & accipere disciplinam, & potest non audire. Aliàs nulum esset crimen nolle audire. Simul etiam Dei bonitatem & clementiam, hominis verò ingratitude & duritiem perpende. Ille docet, erudit, & quidem diluculo: hic renuit audire, & disciplinam accipere. *Et posuerunt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum, vt polluerent eam.* Idem Cap. 7. vide etiam Ezechi 8. Sic qui errorem contra catholicam veritatem sequitur, qui inordinate alicui rei cõtra diuinas leges afficitur, in domo Dei, hoc est, in corde & animo idolum ponit. Scriptum est enim. Nescitis, quia Tẽplũ Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? *Et edificauerunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filij Ennom: vt inuitarent filios suos, & filias suas Moloch, quod nõ maddani eis, nec ascendit in cor meum, vt facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Iudam.* Idem suprã Cap. 7. Tribus Iuda, & Benjamin

in phano

Rom. 9. e
Rom. 2. d.

1. Cor. 3.

in phano Baalis & Moloch demonū Simulachra veneratae sunt. vitulos autē aureos in Bethel, et Dan decē trib⁹, quę appellātur Samaria, Ioseph, & Ephraim. *Ut initiarent.* Cap. 7. dictum est, vt incenderent. Septua. vt offerrent. Chald. Para. vt traducerent. Heb. *לְהַחֲנִיף* lebahani, ad transire faciendum. Hoc est, vt transire faciant. Impius ritus significatur, quo parentes idolo Moloch, quod erat idolū Ammonitarū, liberos suos per ignem traducebant, notanter vetitus Leuit. 18. Erat autem hæc ratio initiandi. Extruebātur duę pyrę, & initiandus nudis pedibus eas pertransibat. Id latinè initiare, inaugurare, lustrare dicitur. *Et nunc propter ista hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quod tradatur in manus Regis Babylonis in gladio, et in fame, et in peste. Ecce ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, et in ira mea, et indignatione grandi, et reducam eos ad locum istum, et habitare eos faciā confidenter.* Quod ait, *propter ista*, vel propterea, non debet ad superiora referri. Non enim fælicia hæc, & prospera pollicetur propter abominaciones superiūs cōmemoratas, sed ad id quod sequit̄, *de qua vos dicitis, quod tradatur in manus Regis Babylonis.* Sic enim hæc dicebāt, vt prorsus desperarēt, nullāq; post subuersionē vrbis salutē expectarent. *De qua vos dicitis.* Sep. quā tu dicitis. Supra hoc eodē cap. dixit hoc Proph. & popul⁹ hoc ipsum dicebat. Quod hic promittitur, vt sepe dixim⁹, ad aduentum Saluatoris referendum est. Nam quando sub Zorobabel reuersi sunt de captiuitate, non solum à vicinis Gētibus, sed à Persis quoq;, & Macedonibus, & Ægyptijs, Romanisq; saepe capti sunt, & huc vsq; seruiant. Quo modo ergo verum esset, quod habitarent

bitarent confidenter, vt hic promittitur? *Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum. Et dabo eis cor vnum, et viam vnā, vt timeant me vniuersis diebus, et bene sit eis, et filijs eorum post eos.* In Actibus Apostolorum Cap. 4. legimus. Multitudinis autem credētium erat cor vnū, & anima vna. Sed, & via vna est Christus, qui in Euan- *Ioan. 14.* gelio ait, Ego sum via, veritas, & vita. Sed, & vna fides *Ephes. 4.* est, vnum Baptisma. Sed, & vna Charitas. de qua Aposto. *1. Cor. 12.* Ecce excellentiorē viam vobis demonstro. Vnus etiam spiritus, qui in cordibus fidelium manens, docet eos Deum timere & reuereri. Septua. Et dabo eis viam aliam, & cor aliud. Dicitio Heb. *אֶתְּאֵד* atad, vnum significat, Sed vnum, pro altero sumitur aliquando apud Hebr. sicq; & vnum, & alterū, vel aliud transferri potest. *Et feriam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere, et timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me.* Dixit superiori Capite de nouo fœdere, quod hic sempiternum vocat. Sic & Christus sanguinem suum dixit noui & æterni testamēti. Et, Ecce vobiscū sum, vsq; ad consummationē seculi. vtiq; vt beneficiat, & fauoribus prosequatur. *Et laborabo super eis, cum bene eis fecero. Et plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo, et in tota anima mea.* Hoc est, spontē & ex animo eis beneficiam, nō veluti coactus propter promissionem Patribus factam, quemadmodum Iudeorum populo: vt non sit mihi molestum, sed gratū valde illis benefacere. Sic Apōsto. hortatur. Nō ex tristitia, aut ex necessitate: hilarē enim datorē diligit De⁹. *2. Cor. 9. b.* Sic & D. Petrus ad Pastores, Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactē, sed spontaneē secundū Deum, neq; turpis lucri gratia, sed voluntariē.

tariè. Septuag. Et visitabo eos, vt benefaciam eis. Sed & verbum *ἐπισκέψομαι* aspicio etiam significat, vt trās ferre possimus, aspiciam eos, subaudi vultu hilari, vt benefaciam. Quod idem est, quod nostra litera iuxta Heb. habet. Et lætabor, vel gaudebo, vel voluptatem capiam super eos, cū in eis benefecero. *in veritate*. Septuag. in fide. Heb. *אמת* emeth, veritatem significat, & fidē. Idē autē est hīc in fide, q̄ in veritate, hoc est verē & fideliter plantabo, vt scilicet nō euellā ampliūs. Quod magis exprimitur, cū ait, in toto corde meo, & in tota anima mea, hoc est, ex animo. Sic Deus à nobis exigit, vt ad eum cōuertamur ex toto corde no-
 3. Reg. 18. stro: vt non simus quales illi, ad quos Elias, Vt quid
 d. claudicatis altero pede? Sed vt quidquid Deo aduer-
 sator, abijciamus ex corde nostro: non in mendacio,
 & hypochrisi. Inuenitur autem Deus ab his, qui eum
 in toto corde, & in tota anima quærunt.

Quia hæc dicit Dominus, Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande, sic adducam super eos omne bonum quod ego loquor ad eos. Et possidebuntur agri in terra ista, de qua vos dicitis quod deserta sit, eo quod non remanserit homo et iumentum, et data sit in manibus Chaldæorum. Agri ementur pecunia, et scribentur in libro, et imprimetur signum, et testis adhibebitur in terra Benjamin, et in circuitu Ierusalem, in ciuitatibus Iuda, et in ciuitatibus montanis, et in ciuitatibus campestribus, et in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt: quia conuertam captiuitatem eorum, ait Dominus. Ecce quid voluit Deus significare, cū præcepit Prophetæ, vt agrum emeret argento in Anathoth in terra Benjamin, & adhiberet testes, & scriberet librum, & signaret. in ciuitatibus campestribus. Septuagin. in ciuitatibus Sephela. relique-

liquierunt vocem Heb. Significat autem locum humilem seu campestre, & planitiem. Sic pro eo quod nos habemus, *in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt*, transtulerunt, Et in ciuitatibus Nageb, vocem etiam Heb. relinquentes, quæ meridiem significat. Diuus Hierony. Hæc iuxta literam licet in typo præcesserint post reditum de Chaldæis, quando ad Cyri regis imperium reuersus est populus in Indæam: tamen spiritualiter in Christo, & Apostolis veriūs pleniusq̄; complentur. Tunc & homines, & iumenta reducti sunt in Ecclesiam: iuxta illud quod scriptum est. Homines & iumenta *Psal. 35.*
 ta saluabis Domine, rationales quosq̄; & simplices. Tunc agri empti sunt pecunia, vt faceremus nobis amicos de iniquo Mammona, qui nos reciperent in æterna tabernacula. Et scriptum in libro, haud dubiam quin viuentium. Et impressum est signum vexilli dominicę Crucis, atque victorię: & testes adhibiti sunt Martyres, & omnis sanctorum chorus. In terra Benjamin, vbi est Domini fortitudo: & in circuitu Ierusalem, in qua est visio pacis, & æterna securitas: in ciuitatibus Iuda, in quibus est Christi vera confessio. Et in ciuitatibus montanis, de quibus vna est, de qua dicitur. Non potest ciuitas abscondi in monte posita. *Mat. 5. b.*
 Et in ciuitatibus campestribus, vt de profundis atque depressis, per camporum equalitatem ad summa gradiamur. Et in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt, vbi est meridies, & plena lux veritatis. Cū in autem hæc omnia facta fuerint, implebitur quod scriptum est, Conuertam captiuitatem eorū, ait Dominus: de quo scriptum est. Ascendēs in altum captiuā duxit captiuitatē. *Ephes. 4.*
 Accepit, siue vt Apost. ait, dedit dona hominibus.

ARGUMENTVM.

Monetur Propheta orare pro populi liberatione post captiuitatem, & reuelat ei Deus liberationem faciendam.

¶ C A P. XXXIII.

T factum est verbum Domini ad Ieremiam secundo, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens: 2 Hæc dicit Dominus qui facturis est: & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen eius. 3 Clama ad me, & exaudiam te, & annuntiabo tibi grandia, et firma quæ nescis. 4 Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos vrbis huius, et ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt, & ad munitiones, 5 & ad gladium venientium ut dimicent cum Chaldeis, & impleant eas cadaueribus hominum, quos percussit in furore meo, & in indignatione mea, abscondens faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. 6 Ecce, ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos: & reuelabo illis deprecationem pacis et veritatis. 7 Et conuertam conuersionem Iuda, et conuersionem Ierusalem: et edificabo eos sicut à principio. 8 Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccauerunt mihi: et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et spreuerunt me. 9 Et erit mihi in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exultationem cunctis gentibus terræ quæ audierint omnia bona quæ ego factururus sum eis: et pauebunt, et turbabuntur in vniuersis bonis, et in omni pace quam ego faciam eis. 10 Hæc dicit Dominus, Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eo quod non sit homo nec iumentum in ciuitatibus Iuda, et foris Ierusalem, quæ desolata sunt absque homine

Domini. 5 M
S. H. C.
Tex. le-
ctiōni
suffragā
tur Rab.
& G.
ei. 7. M
S. Rab.
H. G.
Israel.
R. H. C.
G q.

mine & absque habitatore & absque pecore.) II vox gaudij & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium, Confitemini Domina exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia eius: & portantium vota in domum Domini, reducam enim conuersionem terræ sicut à principio, dicit Dominus. 12 Hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque iumento, & in cunctis ciuitatibus eius, habitaculū pastorum accubantium gregem. 13 In ciuitatibus montuosis, & in ciuitatibus campestribus, et in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt, et in Terra Benjamin, et in circuitu Ierusalem, et in ciuitatibus Iuda adhuc transibunt greges ad manū numerantis, ait Dominus. 14* Ecce dies venient, dicit Dominus: et suscitabo verbū bonū quod locutus sum ad domum Israel et ad domū Iuda. 15 In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ, et faciet iudiciū et iustitiam in terra. 16 In diebus illis saluabitur Iuda et Ierusalem habitabit confidenter, et hoc est nomē quod vocabitur eū, Dominus iustus noster. 17 Quia hæc dicit Dominus, Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronū domus Israel. 18 Et de sacerdotibus et de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocausta, et incendat sacrificiū, et cadat victimas omnibus diebus. 19 Et factū est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: 20 Hæc dicit Dominus, Si irritum potest fieri pactū meū cum die et pactum meū cum nocte, ut non sit dies et nox in tempore suo: 21 Et pactum meum irritum esse poterit cum Dauid seruo meo, ut nō sit ex eo filius qui regnet in throno eius, et Leuitæ et sacerdotes ministri mei. 22 Sicuti enumerari non possunt stella cœli, et metiri arena maris, sic multiplicabo semen Dauid serui mei, et Leuitas ministros meos. 23 Et factum est verbū Domini ad Ieremiam, dicens: 24 Nunquid non vidisti quid populus hic loquutus sit dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Domi-

+Sup. 25
5.
Israel
M S.
Rab.
hoc est
voca-
bit eā
MS. H.
Q. n.

nus, abiecta sunt: et populum meum despexerunt, eò quòd non sit ultra gens coram eis. 25 Hæc dicit Dominus, Si pactum meum inter diem, et noctem, et leges celo et terræ non posui: 26 equidem et semen Iacob, et David serui mei projiciam, ut non assumam de semine eius principes: seminis Abraham, Isaac, et Iacob: re-ducam enim conuersionem eorum, et miserebor eis.

E X P L A N A T I O.

*E*t factum est verbum Domini ad Ieremiam secundò, cum adhuc clausus esset in atriò carceris, dicēs. Idem est argumētum cum superiori Capite. Vide initium superioris Capitis, qui facturus est, et formaturus illud, et paraturus. Septuag. faciens terram, & plasmans eam ut dirigat eam. Chald. Paraph. qui fecit illud, Dominus qui creauit ut pararet illud. In Hebræo. faciens eam Dominus formans illam, ad stabiliendum vel parandum illam. De Ierusalem sermo est, vel de terra Iuda, de qua in calce superioris Capitis. Sic relatiuum, *illud*, quod habet nostra littera, refert id, quod in calce superioris Capitis Deus promiserat. Sed hæc optimè ad spiritalem Ierusalem referuntur. Deus, inquit, qui facturus est, hoc est magnificaturus Ierusalem, & inuouaturus & instauraturus est illam, ut è terrestri cælestem faciat. *grandia et firma*. Chald. Paraph. grandia & reseruata. Hebr. *בצרות* betiuroth, fortia, id est difficilia intellectu, munita, a ra dice *בצר* batfar, quod roborare, munire, prohibere significat. Quia hæc dicit Dñs Deus Israel ad domos vrbs huius, et ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt ad munitiones, et ad gladium venientium ut dimicent cum Chaldæis, et impleant eas cadaueribus hominum, quos percussit in furore meo, et in indignatione mea, abscondens faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. Dam obsiderentur, domos subuerterunt, ut munitiones erigerent, quibus se defenderent contra Chaldæos, qui obsidebant, & pugnant contra ciuitatem. Multi etiam ex omni Iudæa venerant in Ierusalem cum gladijs, ut ciuitatem defenderent: factumq; est, dum resistere volunt, ut plures caderent, & domus cadaueribus implerentur. Hoc igitur est quod ait, *ad domos vrbs huius, et ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt ad munitiones*, subaudi erigendas, et *ad gladium*, hoc est gladios (singulare pro plurali) venientium, hoc est, eorum qui venerant, ut dimicarent contra Chaldæos. Chaldæi. Paraphra. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel super domos vrbs huius, & super domos regum Iuda, quas diruerunt, & congerunt aggeres ad muniendum murum à facie eorum, qui occidunt gladio: veniebant ad dimicandum cum Chaldæis, & ad adimplendas eas cadaueribus filiorum hominum. *quæ destructæ sunt ad munitiones, & ad gladium venientium ut dimicent* &c. Septuaginta. quæ destructæ sunt in vallum, & propugnacula ut pugnent &c. *χάρακας* vallum, & munitionem significat. *πρὸς μάχην*; propugnacula. Vox Hebræa pro qua nos, *gladium*, habemus *צרב* chareb, gladium, & malleum significat, sed & securum ad deicienda edificia. *Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, et curabo eos, et reuelabo eis deprecationem pacis et veritatis*. Hæc nus ostendit se iustum puniendo propter scelera: nunc ostendit se misericordem erga eos, quos iuste puniuit. Quæ sequuntur usq; ad finem Capitis, etiã ex sententia Hebræorū de tempore Messie intelligunt. vide supra Cap. 30.

di gna.

dignatione mea, abscondens faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. Dam obsiderentur, domos subuerterunt, ut munitiones erigerent, quibus se defenderent contra Chaldæos, qui obsidebant, & pugnant contra ciuitatem. Multi etiam ex omni Iudæa venerant in Ierusalem cum gladijs, ut ciuitatem defenderent: factumq; est, dum resistere volunt, ut plures caderent, & domus cadaueribus implerentur. Hoc igitur est quod ait, *ad domos vrbs huius, et ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt ad munitiones*, subaudi erigendas, et *ad gladium*, hoc est gladios (singulare pro plurali) venientium, hoc est, eorum qui venerant, ut dimicarent contra Chaldæos. Chaldæi. Paraphra. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel super domos vrbs huius, & super domos regum Iuda, quas diruerunt, & congerunt aggeres ad muniendum murum à facie eorum, qui occidunt gladio: veniebant ad dimicandum cum Chaldæis, & ad adimplendas eas cadaueribus filiorum hominum. *quæ destructæ sunt ad munitiones, & ad gladium venientium ut dimicent* &c. Septuaginta. quæ destructæ sunt in vallum, & propugnacula ut pugnent &c. *χάρακας* vallum, & munitionem significat. *πρὸς μάχην*; propugnacula. Vox Hebræa pro qua nos, *gladium*, habemus *צרב* chareb, gladium, & malleum significat, sed & securum ad deicienda edificia. *Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, et curabo eos, et reuelabo eis deprecationem pacis et veritatis*. Hæc nus ostendit se iustum puniendo propter scelera: nunc ostendit se misericordem erga eos, quos iuste puniuit. Quæ sequuntur usq; ad finem Capitis, etiã ex sententia Hebræorū de tempore Messie intelligunt. vide supra Cap. 30.

ss 4

Septuag.

Septuag. Et reuelabo eis vt exaudiam, & faciã illis pacem & fidẽ. Eadem est sententia. Reuelabo eis, subaudi deprecationem, quam ego exaudiam. vel reuelare deprecationem pacis & veritatis, est dare pacẽ & veritatem, pro qua deprecati sunt sancti omnes. Hoc per *Ioan. I. b.* Christum impletum est: per quem gratia, & veritas, & pax facta est. Chald. Paraph. Et reuelabo eis portam pœnitentiã: & significabo eis, quomodo ambulẽt in via pacis, & veritatis. Pro eo quod nos habemus, *deprecationem*, in Heb. est *חַתּוּמָה* hateret, orationẽ significat. Nonnulli cõciliationẽ, alij multiplicationẽ & affluentiã exponũt. *Et conuertã cõuersionẽ Iuda, et edificabo eos sicut à principio* Idẽ supra Cap. 30. *Et emũdabo illos ab omni iniquitate sua in qua peccauerũt mihi, et propitiuſ ero cunctis iniquitatib⁹ eorũ, in quib⁹ deliquerũt mihi, et spreuerunt me.* Remissio peccatorum per Christum. Vide etiam Cap. 30. *Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terrã quã audierũt omnia bona quã ego facturus sum eis: & pauebunt, & turbabuntur in vniuersis bonis, & in omni pace, quam ego faciam eis.* Theo. Gentes reditum intuentes laudibus extollent liberationis auctorem, & qui rectẽ probeq; viuunt, admirabũtur: qui verò nequitiam amplectuntur, acerbẽ ferent. audierunt pro audient, *et in exultationem.* Septuag. & in magnificentiam. Chal. Para. in gloriam. Heb. *תְּהִלָּתִי* letiphereth, in gloriam & decõrẽ, splendorem, & magnificentiam. *μεγαλοπρεπεια* Græcis dicitur. Noster interpretes *exultationem* tranſtulit. Subaudi propter splendorem, & magnificentiam, & gloriam. Sed & illud, *Et pauebunt & turbabuntur*, ad bonos referri potest, vt pavor & turbatio ex stupore nascatur. *Hac dicit Dominus, adhuc*

adhuc audietur in hoc loco, quem vos dicitis esse desertum, eo quòd non sit homo nec iumentum in ciuitatibus Iuda, et foris Ierusalem etc. vox gaudij et vox lætitiæ, vox sponsi et vox sponsæ etc. Aperta sunt, & sepius repetita. *et foris Ierusalem.* Chaldaica Paraphrasis. & in plateis Ierusalem. Hebr. *חֻסוֹת* chusoth, extra, foris, foras significat. Et quia platea locus est exterior, sumitur etiam pro platea, & in vniuersum pro loco exteriori qui est extra domum, vel extra ciuitatem, vt pro via & vico. *Et portabunt dona.* Septuag. Et portabunt dona. Chald. Para. & offerentium sacrificium confessionis. Heb. *תּוֹרָה* torah, confessionem significat, gratiarum actionem, laudem, & sacrificium, super quo offerentes confitebantur peccata sua vniuersa: vnde non fiebat secundum ritum sacrificiorum pro singulari delicto. Significabatur etiam hoc nomine sacrificium, quo quis accepto beneficio, Dei clementiam & benignitatem celebrabat gratias agens. Vide Leuit. 7. Hoc ipsum noster interpretes per vota significari voluit. Offerebatur enim ab ijs, qui è periculo liberati vota sua Deo reddebant, quã dũ in periculo erãt, obtulerãt. Significat ergo tẽpli instaurationem. *Hac dicit Dñs exercitũ, Adhuc erit in loco isto deserto absq; homine, & absq; iumento, et in cunctis ciuitatibus eius, habitatio Pastorum accubantium gregem.* Hoc est, accubare facientium gregem. *In ciuitatibus montuosis, & in ciuitatibus campestribus, & in ciuitatibus quã ad Austrum sunt, & in terra Benjamin, & in circuitu Ierusalem, & in ciuitatibus Iuda, adhuc transibũt greges ad manũ numerantis, ait Dominus.* Vide finem superioris Capitis. Curam pastorum significat. Solent pastores vesperi, quando reducunt oves ad caulas, numerare eas. Hoc ergo

Ioh. 10.

ergo genere dicendi significare voluit Propheta, non relinquendum gregem sine pastore. Sic in Ecclesia sua constituit dominus Pastores, quibus precipitur inuigilare super gregem suum. Chald. Para. Adhuc discet populus per manum Messie. Per numeratam, qui est pastor, Messiam intelligi voluit. Et Christus in Evangelio ait. Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas, & nemo rapiet eas de manu mea. Et, Bonus pastor oves suas vocat nominatim, & ante eas vadit, & oves eum sequuntur, & sciunt vocem eius. *Ecce dies venient dicit Dominus, & suscitabo verbum bonum quod loquutus sum ad domum Israel, & ad domum Iuda.* Hoc est, adimplebo promissionem illam optimam, quam pollicitus sum in gratiam fidelium & electorum Israelitarum, ut scilicet mittam Messiam meum, de quo subdit. *In diebus illis & in tempore illo germinarum faciam David germen iustitiae, & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Ierusalem habitabit confidenter, et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.* Idem supra Cap. 23. vide ibi. *Quia haec dicit Dominus, Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel.* Hoc est, non deficiet, qui ex stirpe David sedeat super thronum eius. De Christo dixit Angelus. Et dabit illis dominus Deus sedem David, & regnabit in domo Iacob in eternum. Quod nisi haec ita intelligamus, dicant Iudaei, quare ratio ne vera sunt? ubi habent sedentem super Thronum domus Israel ab eo tempore, quo Ierusalem vastata est a Romanis? *Et de sacerdotibus, et de leuitis non interibit a facie mea, qui offerat holocaustum, & incendat sacrificium, et calat victimas omnibus diebus.* Neque hoc verum esse poterit nisi de sacerdotibus Nouae legis, quos illi veteris legis adu-

Luc. 1.

legis aduibrabant, intelligatur. Sicut & omnia illa sacrificia veteris legis, sacrificium Corporis & Sanguinis, quod Christus semel obtulit sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech ad multorum exhaurienda peccata, quodque quotidie offertur sub speciebus panis & vini, praefigurabant. *Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens. Haec dicit Dominus, Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo. Et pactum meum irritum esse poterit cum David seruo meo, ut non sit ex eo filius, qui regnet in Throno eius, & Leuitae, & sacerdotes ministri mei.* Gene. 8. Pepigit Deus foedus cum die ac nocte dicens, Cunctis diebus terrae, nox & dies non requiescent: quod foedus nequaquam irritum factum est, sed firmum semper permansit. Sic ait, & permanebit foedus, quod cum David seruo meo pepigi. *Sicut enumerari non possunt stellae caeli, et metiri arenae maris sic multiplicabo semen David serui mei, & Leuitas ministros meos.* Theodoretus. De his testimonium praebent res ipsae. Terra namque vniuersa & mare plena sunt pontificibus, & diaconis leuitico munere fungentibus. *Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens. Numquid non vidiisti quid populus hic loquutus sit, dicens. Duae cognationes quas elegerat Dominus, abiectae sunt, & populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis.* Per duas cognationes, Iudam, & Benjamin intelligit: solae enim haec duae tribus remanserant, alijs decem in captiuitate abductis ab Assyrijs. Vnde elegisse has Deus dicebat, & sibi seruasse: quas abiectas cum viderent impij homines, & in captiuitatem pariter abducendas a Chaldaeis, despiciebant & contenebant populum Dei, neque inquam ad pristinam dignitatem restituendum credebant.

debant: quorū tamē impiā sententiā, & opinionē auferret Deus per Prophetā. eo quōd nō sit vltra gens corā eis. Sep. vt nō sit gēs in cōspectu ipsorū, hoc est, vt pro nihilo ducant populū meū, neq; vltra annumerandum inter populos credāt. Chal. Para. quōd minū vltra sit populus ministrans coram me in cōspectu ipsorum. hoc est, vt iuxta illorum existimationem, nō amplius futurus sit populus, qui mihi ministret, & offerat sacrificium. *Hæc dicit Dominus, si pactum meum inter diem & noctem, & leges cæli, & terræ non posui, equidem & semē Iacob, et David serui mei projiciam, vt non assumam de semine eius principes seminis Abraham, Isaac, et Iacob. Reducā enim conuersionem eorum, et miserebor eis.* Hoc est, Quemadmodum fieri nō potest, vt non posuerim leges cæli & terræ: sic fieri non potest, vt omnino abiciā filios Iacob, & David: & non sint principes ex eis, qui coram me permaneant, cū reduxero ex captiuitate, & propitius fuero eis. Apostoli ex semine Abraham, & Isaac, & Iacob. principes constituti sunt, quorum successores Episcopi in finē vsq; remanebūt: iuxta illud Psal. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, cōstitues eos principes super omnem terram: memores erunt nominis tui Domine. Et Christus, Sedebitis super sedes iudicātes duodecim tribus Israel. Vnde Diuus Paulus ait. Dico ergo, Nunquid Deus repulit populam suam? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin &c. Vide locum.

Psal. 44.

Mat. 19.

Rom. 11.

ARGUMENTVM.

De Excidio Ierusalem, Et captiuitate Sedecie regis Iuda. Obiurgatio ob legis Dei contemptum.

CAP. xxxiiii.

CAP. XXXIIII.

VERBUM quod factum est ad Ieremiam a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus eius. vniuersaq; regna terræ quæ erant sub potestate manus eius, et omnes populi belabant contra Ierusalem, & contra omnes vrbes eius, dicens: 2 Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vade, & loquere ad Sedeciam regem Iuda: & dices ad eum; Hæc dicit Dominus, Ecce, ego tradam ciuitatem hanc in manus regis Babylonis, & succedet eam igni. 3 Et tu non effugies de manu eius: sed cōprehensione capieris, et in manu eius traderis: et oculi tui oculos regis Babylonis videbūt, et os eius cū ore tuo loquetur, et Babylonē introibis. 4 Attamē audi verbū Dñi Sedecia rex Iuda, Hæc dicit Dominus ad te, Nō morieris in gladio, sed in pace morieris, et secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te: et Væ Domine, plangent re: quia verbum ego loquutus sum, dicit Dominus. 6 Et loquutus est Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda vniuersa verba hæc in Ierusalem. 7 Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ierusalem, & contra omnes ciuitates Iuda quæ reliquæ erant contra Lachis, & contra Azecha: hæ enim supererant de ciuitatibus Iuda, vrbes munitæ. 8 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Ierusalem, prædicans, 9 Vt dimitteret vnusquisque seruum suum, & vnusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam liberos: & nequam dominarentur eis, id est in Iudæo & fratre suo. 10 Audierunt ergo omnes principes, & vniuersus populus, qui inierant pactum, vt dimitteret vnusquisque seruum suum et vnusquisque ancillam suam liberos, & viri non dominarentur eis,

tur eis. audierunt iocitur, & dimiserunt. 11 Et conuersi sunt de in
 -6 M S. cepi: & retraxerunt seruos & ancillas suis quos dimiserant li
 H.G.C.beros, & subingauerunt in famulos. & famulas. 12 Et factum
 est verbum Domini ad Ieremiam à Domino, dicens. 13 Hæc dicit
 Dominus Deus Israel, Ego percussi fœdus cœ patribus vestris
 in die qua eduxi eos de Terra Ægypti, de domo seruitutis, di-
 cēs: 14 Cũ completi fuerint septē anni, dimittat vnusquisque
 †Exod. fratrem suũ Hebræũ, qui venditus est ei, & seruet tibi sex an-
 21.2. nis: & dimittes eũ à te liberum: & non audierunt patres vestri
 Deut. 15 me, nec inclinauerunt aurem suam. 15 Et conuersi estis vos ho-
 12. die, & fecistis quod rectum est in oculis meis, vt predicaretis li-
 bertatē vnusquisq; ad amicũ suum, & iniistis pactũ in conspe-
 ctu meo, in domo in qua inuocatiũ est nomen meum super eam.
 16 Et reuersi estis, & cõmaculastis nomē meũ: et reduxistis v-
 nusquisq; seruitũ suũ, & vnusquisq; ancillã suã quos dimiserat-
 is vt essent liberi & suã potestatis: & subingastis eos, vt sint
 vobis serui et ancillæ. 17 Propterea hæc dicit Dñs, Vos nõ audi-
 stis me, vt predicaretis libertatē vnusquisq; fratri suo, et vnus-
 quisq; amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Domi-
 nus ad gladium, ad pestem, et ad famem: et dabo vos in commo-
 tionem cunctis regnis terræ. 18 Et dabo viros qui præuarian-
 tur fœdus meum, et non obseruauerunt verba fœderis quibus as-
 sensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas
 partes, et transferunt inter diuisiones eius, 19 Principes Iuda et
 principes Ierusalẽ, eunuchi, et sacerdotes, et omnis populus ter-
 ræ, qui transferunt inter diuisiones vituli. 20 Et dabo eos in ma-
 nus inimicorũ suorum, et in manus querentium animam eorũ, et
 erit mortitinum eorum in escam volatilibus cœli et bestijs ter-
 ræ. 21 Et Sedeciam regem Iuda et principes eius dabo in manũ
 inimicorũ suorũ, et in manus querentium animas eorum, et in
 manũ exercitũ regis Babylonis, qui recesserunt à vobis. 22 Ecce,
 Ego præ

Ego præcipio, dicit Dominus, et reducam eos in ciuitatem hæc,
 & præliabuntur aduersus eam, & capient eam, & incendunt
 igni: & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, eò quòd non sit hæ-
 buator.

EXPLANATIO.

Erbum quod factũ est ad Ieremiã à Domino, quã
 do Nabuchodonosor rex Babylonis etc. Prædicat
 Propheta ciuitatem Ierusalem tradendam
 in manus regis Babylonis, qui eã cum suo
 exercitu obsidebat. Eo tempore, hortatu Ieremiæ
 Prophetę, Rex Sedecias legi Dei obtēperans præcepe-
 rat, vt vnusquisque dimitteret seruos & ancillas libe-
 ros; & pacto inito promiserat populus ita facere: sicut
 & fecerunt. Sed obsidione soluta, & recedente Rege
 Babylonis (audierat enim Regē Ægypti venire, vt au-
 xilium ferret obsessis) Iudęi rursus, quos dimiserat, in
 seruitutem adegerunt: ob quã rem reprehendit eos Ie-
 remias, & regem Babylonis reperiturum, & ciuitatem
 capturum prædicat. Hæc dicit Dominus Deus Israel, Va-
 de, & loquere ad Sedeciã regem Iuda: & dices ad eum, Hæc
 dicit Dominus, Ecce ego tradam ciuitatem hanc in manus re-
 gis Babylonis, & succendet eam igni. Pleonasmus est, suc-
 cendere igni. Superiori Capite dictum est, Ieremiam
 in carcere fuisse: hic autem præcipitur ei, vt vadat, &
 loquatur ad Sedeciam. Fortassis licebat ei egredi, aut
 iam liberatus erat.

Et tu non effugies de manu eius: sed comprehensione capieris,
 & in manus eius traderis & oculi tui oculos regis Babylo-
 nis videbũt, et os eius cũ ore tuo loquetur: etc. Idẽ supra Cap 32.
 Tautologia est, cõprehensione capi, frequentissima in
 sacris literis: sũt autẽ augẽdi gratia. Sic etiam & subdi-
 tur,

aut in animam suam, siue voluntatem suam, est dimittere vt sit liber, & suæ potestatis. *Ecce ego prædico vobis libertatem dicit Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem.* Hoc est, concedo vt liberè in vos grassetur gladius, pestis, & fames. *Et dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.* Septuag. in dispersionem. Chald. Paraph. in commotionem. Significat autem vox Hebr. זָזַח זָזַח, morū quo quis ab vno loco in alium subinde mouetur, qualis est cūm præ metu diffugimus: vel animi fluctuationem, cūm propter metum nescimus quid capiamus consilij. Duplicem sensum potest habere locus hic. Alter est iuxta Septuag. Dispergā vos per vniuersa regna, vt nullibi pacem, & quietem inuenire possitis. Alter est. Faciam, vt metuant me omnia regna, audita calamitate vestra. vel faciam, vt omnia regna super vos moueant caput suum: qui gestus est hominis dolentis, vel subsannantis. Sic in Psal. Posuisti nos in similitudinem gentibus: commotionem capitis in populis. & iterum. Locuti sunt labijs, & mouerunt caput. *Vitulum quem coniderant in duas partes, & transferunt inter diuisiones eius.* Per vitulum, pactum occisione vituli confirmatum intelligit. In fœdere sanciendo, occiso vitulo, diuidebatur ille in partes, & per medium partium transibant, quasi imprecantes sibi mortem, si fœdus violarent. Vide Gene. 15. *Et reducam eos in ciuitatem hanc.* Recefferāt Babylonij propter causam, quam in principio huius Cap. diximus: Iudæi autem, qui non ex corde ad Deum conuertebantur, sed ex timore quodam seruili, soluta obsidione, iterū ad pristina flagitia reuertebantur. Sic in Psal. Cūm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ve-

Psal. 43.

Psal. 21.

Psal. 77.

lo ve-

Io veniebāt ad eū. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autē eorū non erat rectū cum eo &c. Sic multi, dum aliqua premuntur aduersitate, multa & magna proponunt, & promittunt: sed rebus in melius mutatis, citò obliuiscuntur. Sed noli. Gal. 6. b. te errare, ait Apost. Deus non irridetur.

A R G V M E N T V M.

Exemplo Rechabitarū conuincit inobedentiā Regis Ioacim, & populi Iudaici, qui Deo non obediunt.

CAP. XXXV.

MERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filij Iosia regis Iuda, dicēs: 2 Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam ex edram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. 3 Et assumpsit Ieremiam filium Ieremie filij Habsanie, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarum. 4 Et introduxi eos in domum Domini, ad garophylacium filiorum Hanan filij Iegedelie hominis Dei, quod erat iuxta garophylacium principum, super thesaurum Maasia filij Selmum, qui erat custos vestibuli. 5 Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. 6 Qui responderunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. 7 Et domum non edificabitis, & sementē nō sereus, et vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cūctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super facie terræ in qua vos peregrinamini. 8 Obedimus ergo voci Io-

Tt 2

nada:

nadab filij Rechab, patris nri, in omnibus quæ præcepit nobis ita
 ut nō biberemus vinū cūctis diebus nris nos et mulieres nostræ,
 filij & filie nostræ: 9 et nō edificaremus domos ad habitandū,
 & vineā & agrū & sementē nō habuimus: 10 sed habitavi-
 mus in tabernaculis, et obediētes fuimus iuxta omnia quæ præ-
 cepit nobis Ionadab pater noster. 11 Cū autē ascendisset Nabu-
 chodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus, Veni-
 te & ingrediamur Ierusalem à facie exercitus Chaldeorū, &
 à facie exercitus Syria: & mansimus in Ierusalem. 12 Et factum
 est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: 13 Hæc dicit
 Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda
 & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis discipli-
 nam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? 14 Præualue-
 runt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis ut
 non biberent vinum: & nō biberunt vsque ad diem hanc,
 quia obediunt præcepto patris sui: ego autem loquutus sum
 ad vos, de mane consurgens & loquens, & non obediistis mi-
 hi. 25 Misique ad vos omnes seruos meos prophetas, consur-
 gens diluculo mittensque & dicens, * Cōuertimini vnusquis-
 que à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite
 sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra
 quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinastis aurem
 vestram, neque audistis me. 16 Firmauerunt igitur filij Iona-
 dab filij Rechab præceptum patris sui quod præceperat eis: po-
 pulus autem iste non obediuit mihi. 17 Idcirco hæc dicit Do-
 minus exercituum Deus Israel, Ecce ego adducam super Iudā
 & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem
 quā locutus sum ad illos, eo quod locutus sum ad illos & non
 audierūt: vocaui illos, & non responderūt mihi. 18 Domui au-
 tem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exerci-
 tum Deus Israel: Pro eo quod obediistis præcepto Ionadab patris
 vestri,

fecim⁹
 8 M.S.
 H.G.C.

*Sup. 18.
 II. 25. 3.

addu-
 co M.S.
 H.G.C.

vestri, et custodistis omnia mādāta eius, et fecistis vniuersa quæ
 præcepit vobis. 19 Propterea hæc dicit Dominus exercituum De⁹
 Israel, Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in
 conspectu meo cunctis diebus.

EXPLANATIO.

N diebus Ioacim Quæ in hoc Cap. narratur,
 prius contigerūt, quàm quæ superiori Cap.
 scripta sunt: illa nēpē sub Sedecia, hæc sub
 Ioacim. Diximus in Prophetis non seruari
 ordinem Temporis. Ad domū Rechabitarū. Rechab du-
 xit genus ab Hobab socero Moyfi, qui alio nomine
 dicitur Iethro, Ab hoc dicta est familia Rechabitarū.
 Ionadab autē filius Rechab præcepta hæc, de quibus
 in hoc Capite fit mentio, filijs suis dederat. hic amicus
 fuit Iehu Regis Israel. Vide 4. Reg. 11. Theodoretus.
 Admiratione digna est paterna legislatio, & filiorum
 atq; posterorum prompta obedientia. Quippe qui vi-
 tam curis vacuam, & prædijs carentē adamauerūt: &
 quod maximè omnium superat opinionem, habentes
 liberos paruipendebant possessiones, toti quod ad
 se suaq; à fiducia in Deum pendentes. Quod si tem-
 pore legis, quæ continebat imperfectionem, propter
 infirmitatem eorum quæ lege cauebantur, summam
 Philosophiam amplexi sunt isti: quales esse debēt, qui
 legem Euangelicam audierunt? In vnam exedram thesau-
 rorū. Cubicula hæc erant, siue cellaria in appen dicibus
 templi. Septuag. In vnum atriorum. Chal. Paraph. ad
 vnum de gazophylacijs. filij Iegedelia hominis Dei. hoc
 est, Prophetæ. Sic Chal. Paraph. qui erat custos vestibuli.
 Septuag. Custodientium viam. Chal. Paraph. præpo-
 titi, tan

fiti, tantum habet. Heb. **קרח** hasaph, vas, & limen significat. Unde nonnulli, eisdem vasis, hoc est vasorum, interpretantur. Alij, eisdem liminis vel vestibuli. *Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Chal. Para. ministrans coram me. Putant Hebrei filios Rechabitarum nupsisse Leuitis, & liberos ex illis natos ministrasse Domino in templo. Alij interpretantur de diuinis fauoribus, quasi dicat. Sæper Rechabitas fauoribus prosequar, & memor eorum ero, & præ oculis habebō. Sic etiã omnes quotquot obseruationi diuinæ legis dant operã, sunt veri ac genuini filij veri Rechab Christi, qui factus est Patri obediens usque ad mortem, qui & dicebat. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me.

Phil. 2. b.
Ioan. 4. e.

A R G V M E N T V M.

Ieremias præcepto Domini conscribit librum de vocatione Ierusalem, quem Baruch legit in domo Domini: Rex librũ in ignem proiecit. Sed iussu Domini Propheta alium conscribit, qui multo plura, quam prior continet.

CAP. XXXVI.

Factum est in anno quarto Ioachim filij Iosia regis Iuda, factum est verbum hoc ad Ieremiam a Domino, dicens, 2 Toll: volumen libri, & scribes in eo omnia verba quæ loquutus sum tibi aduersum Israel & Iudã, & aduersum omnes gentes: a die qua loquutus sum ad te ex diebus Iosia usque ad diem hanc. 3 Si forte in ueritate domo Iuda vniversa mala quæ ego cogito facere eis, reuertatur vnusquisque a via sua pessima: et propitius ero iniquitati, & peccato eorum. 4 Vocauit ergo Ieremias Baruch filium

Neria:

Neria: et scripsit Baruch ex ore Ieremie omnes sermones Domini, quos loquutus est ad eum, in volumine libri. 5 Et præcepit Ieremias Baruch, dicens, Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini. 6 Ingredere ergo tu, et lege de volumine in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunij: in super & audiente vniverso Iuda, qui veniunt de ciuitatibus suis, leges eis: 7 Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, et reuertatur vnusquisque a via sua pessima: quoniam magnus furor & indignatio est, quam loquutus est Dominus aduersum populum hunc. 8 Et fecit Baruch filius Neria iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. 9 Factum est autem in anno quinto Ioachim filij Iosia regis Iuda, in mense nono prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniversa multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. 10 Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremie in domo Domini in gazophylacio Gamaria filij Saph in scriba, in vestibulo superiori, in introitu porte noue domus Domini, audiente omni populo. 11 Cumque audisset Michæus filius Gamaria filij Saphan omnes sermones Domini ex libro: 12 descendit in domum regis ad gazophylacium scriba: & ecce ibi omnes principes sedebant, Elisama scriba, & Dalaias filius Semeia, & Elnathan filius Achobor: et Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Ianania, & vniversi principes. 13 Et nuntiavit eis Michæus omnia verba quæ audiuit legentem Baruch ex volumine in auribus populi. 14 Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathania filij Selemia filij Chusi, dicentes: Volumen ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neria volumine in manu sua, et venit ad eos. 15 Et dixerunt ad eum, Sede et lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in au-

legente
H.G.C.

Tt 4

ribus

ribus eorum. 16 Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch, Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. 17 Et interrogauerunt eum, dicentes, Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore eius. 18 Dixit autem eis Baruch, Ex ore suo loquebatur quasi leges ad me omnes sermones istos: ego scribebam in volumine atramento. 19 Et dixerunt principes ad Baruch, Vade, & abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat ubi sitis. 20 Et ingressi sunt ad regem in atrium: porro volumen commendauerunt in gazophylacium Elisamæ scribæ: & nuntiauerunt audiente rege omnes sermones. 21 Misitque rex Iudi, ut sumeret volumen: qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, & vniuersis principibus qui stabant circa regem. 22 Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nono: & posita erat arula coram eo plena prunis. 23 Cumque legisset Iudi tres pagellus vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ: & proiecit in ignem qui erat super arulam: donec consumeretur omne volumen igni qui erat in arula. 24 Et non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua rex, & omnes serui eius qui audierunt vniuersos sermones istos. 25 Veruntamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarius contradixerunt regi, ne combureret librum: & non audiuit eos. 26 Et præcepit rex Ieremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch scribam, & Ieremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus. 27 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen, & sermones quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens: 28 Rursum tolle volumen aliud: & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Ioacim rex Iuda. 29 Et ad Ioacim regem Iuda dices, Hæc dicit Dominus, Tu combussisti volumen illud, dicens, Quare scripsisti in eo annuntians, Festinus de

nus veniet rex Babylonis, & vastabit terram hanc: & cessare faciet ex illa hominem & iumentum. 30 Propterea hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui sedeat super solium David: & cadaver eius projicietur ad æstuum per diem, & ad gelum per noctem. 31 Et visitabo contra eum, & contra semen eius, & contra seruos eius iniquitates suas, & addam eam super eos et super habitatores Ierusalæ, et super viros Iuda omne malum quod loquutus sum ad eos: et non audierunt. 32 Ieremias autem tulit volumen aliud, et dedit illud Baruch filio Neræ scribæ, qui scripsit in eo ex ore Ieremiæ omnes sermones libri, quem combusserat Ioacim rex Iuda igni: et in super additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant.

EXPLANATIO.

Factum est anno quarto Ioacim filij Iosia regis Iuda. Daniel. i. Cap. habes, Anno tertio regni Ioacim regis Iuda, venisse Nabuchodonosor regem Babylonis in Ierusalæ, & obsedisse eam, & traditum esse in manus eius Ioacim. Et tamen ex hoc loco constat, quod quarto anno regni sui Ioacim erat in Ierusalæ: de quo 4. Reg. 23. dicit, Ioacim vndecim annis regnasse in Ierusalæ. & Cap. 24. dicit, In diebus Ioacim ascendisse Nabuchodonosor regem Babylonis, & factum esse ei seruum Ioacim tribus annis: & rursum rebellasse contra eum. Idem 2. Paral. 36. Nonnulli soluunt nodum hunc dicentes, bis tempore Ioacim venisse Nabuchodonosor in Iudeam, & in primo aduentu, qui intra 3. & 4. annum regni Ioacim fuit, contigisse quod in Daniele scriptum est, obsedisse nempe Ierusalæ, & traditum fuisse in manus eius

eius Ioacim, quem tamen ibi reliquit tributo impo-
 sito, secum autem adduxisse obsides Danielelem, Ana-
 nam, Azariam, & Misaellem, vt ait D. August. lib. 2. de
 Mirabilibus Sacræ scripturæ. Quæ verò in hoc Capite
 narratur, cõtigisse anno 4. regni Ioacim. Deniq; cum
 Ioacim rebellasset, nec vellet tributum soluere Nabu-
 chodonosor, iterum ille venit in Iudæam, & compre-
 hensum Ioacim carenis vinxit, vt dicitur 2. Paral. 26.
 & Babylonem vincitum perduxit: quò tamen, ait D.
 August. non peruenit, sed in campo Babylonis vnde-
 cimo regni sui anno interfectus est. Alij aliter conciliant
 locum hunc Ieremiæ cum loco Danielis: aiunt enim sub
 finem anni tertij Ioacim, cœpisse Nabucho-
 donosor comparare, & conscribere exercitum cõtra
 Ierusalem, quam post nonũ mensẽ quinti anni reg-
 ni Ioacim, hoc est, in fine quinti anni, aut initio sexti
 (tempus enim primę expugnationis incertum est) ex-
 pugnavit, & Ioacim adduxit captiuum, & cum eo Da-
 nielẽ, & alios. Eodem autem anno, aiunt, redijssẽ Je-
 rosolymam pacto tributo, quòd tribus annis tantũ
 pepedit, hoc est Sexto, Septimo, & Octauo regni sui:
 postea tributum negasse, & iterum reuersum Nabu-
 chodonosor, capta Ierosolyma, Ioacim comprehen-
 sum carenis vinxisse, vt in Babylonẽ perduceret, sed
 in itinere mortuum sepultura caruisse. Anno ergo 4.
 Ioacim scriptã fuisse affirmant Epithomem Prophe-
 tiarum Ieremię à Baruch, & mensẽ nono anni quin-
 ti regni Ioacim recitatam fuisse in cœtu populi, qui
 conuenerat in templum ieiunij indicendi gratia, ob
 aduentum Chaldeorum, quos fama erat aduenire
 contra Ierusalem. Indictum ergo fuisse ieiunium, &
 recita-

recitatã prophetiã ante obsidionẽ vrbis: ieni enim tra-
 dita est à Ioacim, quòd cõtineret prædictionẽ aduen-
 tus Chaldeorũ. Aiunt autem Nabuchodonosor in pri-
 mo aduentũ duos ferè annos consumpsisse. abest autẽ
 Babylon ab Ierusalẽ itinere quatuor mēsiũ, vt collige
 relicet ex 7. Cap. 1. lib. Esdr. Alij, quòd dicitur Dan. 1.
 ad secũdũ aduentũ Nabuchodonosor referũt. Tertiũ
 autẽ annũ vocari regni Ioacim, nõ simpliciter, sed ab
 eo tẽpore quo cœpit tributũ pẽdere Nabuchodono-
 sor: esse autẽ verè vndecimũ regni eius. Iosephus lib.
 10. Antiq. Cap. 7. primũ aduentũ Nabuchodonosor in
 Iudẽã in annũ 8. regni Ioacim reijcit, iuxta cuius cõpu-
 tationẽ, vndecimũ annus regni Ioacim erit tertius ab
 eo tempore, quo cœpit tributum pendere, quemad-
 modum auctores superioris opinionis supputãt, quã
 sequitur Lyra in primum Cap. Daniel. vide quã dixi-
 mus in Cap. 22. *Tolle volumen libri.* Heb. מגילת, megilah,
 idest volumen, à radice גלל galal, idest, reuoluere, in-
 uoluere. vnde per volumẽ, chartã plicatã intellige,
 in qua scribere solebãt Hebræi. Sũma eorum, quæ in
 volumine scripta erãt, cõtinetur infra hoc eodẽ Cap.
 Nempe, Festinus veniet rex Babylonis, & vastabit
 terram hanc, & cessare faciam ex illa hominem & iu-
 mentum. *Si fortè cadat oratio eorum in conspectu Domini,*
 Sep. fortasse cadet misericordia eorũ ante faciẽ Do-
 mini. hoc est, fortasse Deus illorum miserebitur, & re-
 uertentur à via sua mala. Chaldai. Paraphrasis. For-
 tẽ acceptabilis erit deprecatio eorum corã Domino,
 & conuertetur vnusquisq; à via sua mala. In Heb. ha-
 betur, sicut nostra habet lectio. Cadere autẽ orationẽ
 est, prosternere & profundere preces, vel nos coram
 Deo

Deo orantes prosternere, quasi dicat, Si fortè proster-
nāt orationē, hoc est, humiles effecti corā Deo se pro-
sternāt orantes. Cadere etiā orationē in cōspectu Do-
mini est, acceptam illi esse, quod Hispanè dicimus, *Ca-
herle en gracia*. In sequenti Cap. transtulit noster inter
interpretēs, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo.

*Factum est autem in anno quinto Ioacim filij Iosia regis Iuda
in mense nono.* In principio Cap. dicitur, In anno 4. Ioa-
cim: Et iuxta contextum literæ vidētur omnia simul
contigisse. Sed cogimur aliter dicere. Quod ergo an-
tea scriptū est, *et fecit Baruch filius Neria iuxta omnia quæ
præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones
Domini*, per anticipationē dictū est: Non enim hoc fa-
ctū est anno 4. regni Ioacim, sed quinto, vthic narra-
tur. Sed & quod in hoc eodem Cap. habetur, *Et præce-
pit Ieremias Baruch dicēs, Ego clausus sum, nec valeo ingredi
domū Dñi etc.* ad hoc idē tēpus referendū est. In anno
igitur quarto factū est verbū Domini ad Ieremiā, &
toto illo tempore vsq; ad nonum mensem anni quin-
ti regni Ioacim conscribendo libro dedit operam: na-
cta autem occasione Ieiunij, præcepit Baruch vt lege-
ret. Aiunt autem ieiunium hoc indictum extra ordi-
nem: nam ieiunium expiationis mēse Septimo cele-
brabatur, vt videre est Leuit. 16. Hoc autem ieiuniū,
de quo hic fit mentio, mense nono indictum est: for-
tassis quod audissent Nabuchodonosor parare expe-
ditionem contra Ierusalem, & ob hanc causam iussi
sunt conuenire in Ierusalem in templum, oraturi pro
pace. Quamquam quod hic dicitur, *mense nono*, si de tē-
pore regni Ioacim intelligatur, non oportet, vt no-
nus mensis anni quinti regni Ioacim cū nono mense
anni

anni cōmunis incidat. *Elisama Scriba*. Erat regius scri-
ba, & cancellarius. *Et præcepit Rex Ieremiel etc.* vt com-
prehenderet Baruch scribam, et Ieremiam prophetam: abscon-
dit autem eos Dominus. In principio Cap. dicitur, dixisse
Ieremiam Baruch, Ego clausus sum, nec valeo ingre-
di domum Domini: Quomodo ergo iubetur cōpre-
hendi, qui clausus erat in carcere? Solutū nonnulli, iu-
sum fuisse comprehendi, vt interficeretur. Sed fortas-
sis liberatus fuerat: nam diximus menses aliquot flu-
xisse ab eo tempore, quo liber cœptus est conscribi,
quod usq; legeretur. Et in hoc eodem Capite habes,
dixisse principes ad Baruch, Vade & abscondere tu
& Ieremias, & nemo sciat vbi sitis: quod si clausus
fuisset, qua ratione potuisset abscondi? Sed si liberē iā
incedebat Ieremias, cur ipse librum nō legit, aut quē
in libro continebantur, verbō non nunciauit? Fortas-
sis quamuis liberatus fuisset ex carcere, nō licebat illi
in publicum prodire. Quod autē dicitur, abscondisse
dominum Baruch & Ieremiā, multis modis fieri po-
tuit. Sicut 3. Reg. 18. Eliā dixit Abdias, Spiritus Domi-
ni asportabit te in locum, quē ego ignoro. Sic & Chri-
stus, cū vellent eum lapidare Iudæi, exiuit de tēplo,
& abscondit se: nondū enim venerat hora eius. Abscō-
dit ergo Dominus Prophetam suum, quia nondum
hora eius venerat. Non enim prauī homines habent
potestatem in seruos Dei, nisi quantum Deus permit-
tit, qui suis dixit, Capillus de capite vestro nō peribit. *Luc. 21. d*
& Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. *Propter Mat. 10.*
ea hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit d.
ex eo qui sedeat super solium David. Habes 4. Reg 24. Et
*dormiuit Ioacim cum patribus suis: & regnauit Ioa-
cim*

cim cum patribus suis: & regnavit Ioachim filius eius pro eo. idē in sequēti Cap. huius lib. Sed ibidē dicitur, tribus tantū mensibus regnasse, nullo relicto filio. Nabuchodonosor autē constituit regem pro eo Mathaniam patrum eius, cui imposuit nomen Sedecia. Quia ergo tam paruo tempore regnum obtinuit, neque vllum habuit filium successorem in regno, iure dicitur de Ioachim, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid. Et cadaver eius proiecietur ad astum per diem, & ad gelu per noctem. Vide supra Cap. 22.

A R G V M E N T V M.

Jeremias vrbis excidium p̄dicens à Sedecia rege in carcerem mittitur.

CAP. XXXVII.

*4. Reg.
4, 15.
2. Paral,
26, 10.
3. Efd. 1,
1, 47.

T regnavit rex Sedecias filius Iosia pro Iechonia filio Ioachim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda. 2 Et non obediuit ipse, & serui eius, & populus terræ verbis Domini quæ locutus est in manu Ieremiæ prophetæ. 3 Et misit rex Sedecias Iuchal filium Selemiæ, & Sophoniam filium Maasie sacerdotem ad Ieremiam prophetam dicens, Ora pro nobis Domini Deum nostrum. 4 Ieremias autem liberè ambulabat in medio populi, non enim miserant eum in custodiâ carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Egypto: & audientes Chaldæi qui obsidebant Ierusalem, huiuscemodi nuntii, recesserunt ab Ierusalem. 5 Et facti sunt verbi Domini ad Ieremiam prophetam, dicens: 6 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sic dicitis regi Iuda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Egyptum: 7 & redient Chaldæi, & bellabunt
contra

contra civitatem hanc: & capient eam, & succendent eam igni. 8 Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes, Euntēs abibunt, & recedent à nobis Chaldæi: quia non abibunt. 9 Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui præstantur adversum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendēt civitatem hanc igni. 10 Ergo cū recessisset exercitus Chaldæorum ab Ierusalem propter exercitum Pharaonis, 11 Egressus est Ieremias de Ierusalem ut iret in terram Benjamin, & divideret ibi possessionem in conspectu civitatis. 12 Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Ierias, filius Selemiæ filij Hananiæ: & apprehendit Ieremiam prophetam, dicens, Ad Chaldæos profugis. 13 Et respondit Ieremias, Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audiuit eum: sed comprehendit Ierias Ieremiam, & adduxit eum ad principes. 14 Quam ob rem irati principes contra Ieremiam, & sum eum miserunt in carcerem qui erat in domo Ionathæ scribæ. ipse enim præpositus erat super carcerem. 15 Itaq; ingressus est Ieremias in domum laci & in ergastulum: & sedit ibi Ieremias diebus multis. 16 Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogavit eum in domo sua absconditè, & dixit, Putasne est sermo à Domino? Et dixit Ieremias, Est. Et ait, In manus regis Babylonis tradèris. 17 Et dixit Ieremias ad regem Sedeciam, Quid peccavi tibi et servis tuis et populo tuo, quia misisti me in domum carceris? 18 Vbi sunt prophete viri qui prophetabāt vobis, et dicebāt, Nō veniet rex Babylonis super vos, et super terram hanc? 19 Nunc ergo audi obsecro Domine mi rex, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: et ne me remittas in domum Ionathæ scribæ, ne moriar ibi. 20 Præcepto ergo rex Sedecias, ut traderetur Ieremias in vestibulo carceris: et darēt ei torta panis quotidie, excepto pulmēto. donec conlumeretur oēs panis de civitate: et mansit Ieremias in vestibulo carceris.

EXPLA

EXPLANATIO.

*R*egnavit Rex Sedecias filius Iosia pro Iechonia filio Ioachim: quem constituit regē Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda. Vide in hoc eodem lib. Cap. 52. & 4. Reg. 24. & 2. Paral.

36. *Ora pro nobis Dominū Deum nostrum.* Impius rex postulat pro se orare Prophetā, cū ipse in impietate perseveraret. Multū valet oratio iusti assidua. Sed & Moyses, & Samuel, & Daniel pro Populo orāt. Sic Iaco. 5. d. & Apostolus præcipit pro regibus orare. & D. Iacobus, vt proiucem oremus, hortatur. Et hæc quidem profunt, si interim cures ab iniquitate recedere. Sed Sedecias pro externa calamitate sollicitus, parum de interna curat. *Ieremias autem liberè ambulabat in medio populi: non enim miserāt eum in custodiam carceris.* Fuerat quidem missus in carcerem, regnante Ioachim: sed fuerat liberatus. *Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto.* Nēpe, vt suppetias ferret Ierosolymitanis: sed occurrerūt Ægyptijs Chaldei, quibus superatis, reuersi sunt in Ierusalem: quos tamen pseudopphetæ minimè reuersuros mentiebātur: sed Ieremias verus Dei Prophetā verum prænunciat. *Et diuideret ibi possessionē.* Sep tuag. vt emeret inde. Chald. Paraph. vt diuideret hæreditatem, quam habebat. Heb. קלל lechalich, ad diuidendum, inde in medio populi. quod nonnulli ita interpretātur, vt possessionem quam emerat, de qua mentio facta est suprā Cap. 32. diuideret, hoc est, à possessore separaret, sibiq; sumeret coram omni populo. Sic etiam interpretari possumus lectionē Septuag. vt emeret, hoc est, ut emptam sibi acciperet. Alij interpretantur,

pretatur, vt se ipsum diuideret, vel diuerteret inde ex Ierusalem, eò quod esset in medio populi, ne scilicet in carcerem conijceretur. Alij in eundem sensum vocem Heb. ad lubricandū, transferūt, sub. seipsum. hoc est, vt more rei lubricæ se illinc præriperet, quasi dicat. Cū soluta obsidione multi foras proficiscerētur, conatus est Ieremias, vt missus turbæ egredienti elabere tur illinc. Vel, voluit per mediam turbam ex vrbe se subducere. *Erat ibi custos portæ per vices.* Sep. Et ibi homo ad quem diuertit. Chald. Paraph. Erat ibi vir constitutus super portam. In Heb. Et ibi Dominus præfaturæ, vel custodiæ. hoc est, præfectus erat custodiæ. vel præfectus ad custodiendam portam: quod quia per vices fieri solebat, noster interpretes transtulit, custos portæ per vices. *ipse enim præpositus erat super carcerē* Sep tuag. quia hanc, domum nempe Ionathan, fecerūt in domū carceris. Chal. Para. ipsam enim fecerant in carcerē. Sic et in Hebr. Possumus etiā trāsferre ex Heb. Nā ipsum fecerunt super domū carceris. lamed enim præfixū significat etiā, super. Itaq; *ingressus est Ieremias in domū Laci, et in ergastulū.* Sep. Et venit Ieremias in domū laci, & ad vincula. Chal. Par. Ingressus est Ieremias in domū carceris, & in mediū tabernarū. Priori loco in Heb. est dictio הבור habor. cisternā, carcerē, fossā excisam significat. secundo loco est החנוית hachanuioth. māstiones, habitacula ad pernoctandū, ergastulū interpretari possumus. Cōstat ex Cap. sequenti carcerē hūc fuisse tetrū, & horrēdū: postulauit enim Ieremias à rege, ne illū iuberet reduci in domū Ionathan, ne ibi moreretur. *Putasne est sermo à Domino?* Hoc est, Habes ne reuelationē a Dño? Est ne verbū Dñi, quod

tu tam constanter loqueris? *Et dixit Ieremias. Est. Et ait, In manu regis Babylonis traderis. Vide Prophetæ Dei constantiam. non pertimescit carcerem, licet tetrum, & horrendum: liberè coram rege loquitur, etiam aduersus eum. V. aleat deprecatio mea in conspectu tuo. Hebr. cadat. Vide de hac phrasi superiori Cap. In vestibulū carceris. Septua. in domum carceris. Chal. Para. in vestibulo domus carceris. Heb. in atrio custodię. quod quidā interpretatur, in publico carcere, qui erat in atrio Regię. Et daretur ei torta quotidie panis. Septua. Et dederunt ei panem vnum in die. Chald. Para. Et dabatur ei frustum panis quotidie. Vox Heb. ככר chichar, tortam, frustum, & bucellam significat. Excepto pulmento. Septua. de foris vbi panes faciunt. Chal. Paraph. de vicopistorum. Heb. מִיִּחַתְּ הָאֹפִיִּים michatshaophim, de platea pistorum. Sed prior dictio plateā, & extra, vel præter significat. secunda, decocta, exponi potest. nam אפח aphah, coquere significat. præter decocta ergo, vel præter cibos decoctos, interpretari possumus: quod est idē, quod excepto pulmēto, q̄ n̄a habet litera. Et mansit Ieremias in vestibulo carceris. Subaudi, vsq; ad expugnationē vrbis. Sic in fine sequētis Capituli.*

A R G V M E N T V M.

Principes postulant Ieremiam occidi. Mittitur in lacum, Liberatur opera Abdemelech.

CAP. XXXVIII.

VDIVIT autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phassur, & Iuchal filius Selemia, & Phassur filius Melchie, sermones quos Ieremias loquebatur ad omnem populū, dicens, 2 Hæc dicit

dicit Dominus: * Quicumque manserit in ciuitate hac, morietur * Sup. 21, gladio & fame et peste: qui autem profugerit ad Chaldeos, viuet, et erit anima eius sospis & viuens. 3 Hæc dicit Dominus, Tradendo tradetur ciuitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & accipiet eam. 4 Et dixerunt principes regi, Rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantium, qui rem. inserunt in ciuitate hac, & manus vniuersi populi, loquens ad eos iuxta verba hæc: siquidem homo iste non querit pacem populo huic, sed malum. 5 Et dixit rex Sedecias, Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quicquam negare. 6 Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchie filij Amelech qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Ieremiam: in funibus in lacum in quo non erat aqua, sed lutum. descendit itaque Ieremias in cœcum. 7 Audiuit autem Abde-melech Ethiops vir eunuchus qui erat in domo regis, quod misissent Ieremiam in lacum: porro rex sedebat in porta Beniamin. 8 Et egressus est Abde-melech de domo regis, & loquutus est ad regem, dicens, & in lacu Domine mi rex, male fecerunt viri isti omnia quæcumque peccarunt contra Ieremiam prophetam, mittentes eum in lacum, vt moriatur ibi fame, non sunt enim panes vltra in ciuitate. 10 Præcepit itaque rex Abde-melech Ethiopi, dicens, Tolle tecum hinc triginta viros, & leua Ieremiam prophetam de lacu, antequam moriatur. 11 Assumpsit ergo Abde-melech secū viros, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario: & tulit inde veteres pannos, & antiqua quæ computruerant: & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos. 12 Dixitque Abde-melech Ethiops ad Ieremiam, Pone veteres pannos, & hæc scissa & putrida sub cubito manuum tuarū, & super funes. 4. MS. fecit ergo Ieremias sic. 13 Et extraxerunt Ieremiam funibus, et eduxerunt eū de lacu. mansit autē Ieremias in vestibulo carceris

14 Et misit rex Sedecias, et tulit ad se Ieremiam prophetam ad ostium tertium quod erat in domo Domini: Et dixit rex ad Ieremiam, Interrogo ego te sermonem, ne abscondas à me aliquid. 15 Dixit autem Ieremias ad Sedeciam. Si annuntiauero tibi, nunquid non interficies me? Et si consilium dederò tibi, non me audies. 16 Iurauit ergo rex Sedecias Ieremiæ clam, dicens, *Viuit Dominus qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, et si tradidero te in manus virorum istorum, qui querunt animam tuam.* 17 Et dixit Ieremias ad Sedeciam, *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet anima tua, et ciuitas hæc non succendetur igni: et saluus eris tu, et domus tua.* 18 *Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorum; et succendent eam igni: et tu non effugies de manu eorum.* 19 Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam, *Solicitus sum propter Iudæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne forte tradar in manus eorum, et illudant mihi.* 20 Respondit autem Ieremias, *Non te tradent. audi quæso vocem Domini, quam ego loquar ad te, et bene tibi erit, et viuet anima tua.* 21 *Quod si nolueris egredi: iste est sermo quæ ostēdit mihi Dominus.* 22 *Ecce omnes mulieres quæ remanserunt in domo regis Iudæ, educentur ad principes regis Babylonis: et ipsæ dicent, Seduxerunt te, et prauauerunt aduersum te uiri pacifici tui, demerserunt in cœno, et in lubrico pedes tuos, et recesserunt à te.* 23 *Et omnes uxores tuæ, et filij tui educentur ad Chaldæos: et nõ effugies manus eorũ, sed in manu regis Babylonis capieris: et ciuitatē hanc comburet igni.* 24 Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam, *Nullus sciat verba hæc, et non morieris.* 25 *Si autem audierint principes quia loquutus sum tecum: et venerint ad te, et dixerint tibi, Indica nobis quid loquutus sis cū rege, ne celes nos, et non te interficiamus: et quid loquutus est tecum rex.* 26 Dices ad eos, *Prostrati ego preces*
meas

meas coram rege, ne me reduci iuberet in domum Ionathan, et ibi morerer. 27 Venerunt ergo omnes principes ad Ieremiam, et interrogauerunt eum: et locutus est eis iuxta omnia verba quæ præceperat ei rex, et cessauerunt ab eo: nihil enim fuerat auditum. 28 Mansit verò Ieremias in vestibulo carceris, usque ad diem quo capta est Ierusalē: et factum est, ut caperetur Ierusalē.

EXPLANATIO.

SERMONES quos Ieremias loquebatur ad omnem populum. Intellige de populo, qui ad illum in carcere agentem confluebat. Et erit anima eius spes, et viuet. Septuag. Et erit anima eius in lucrum, & viuet. Chald. Para. Et erit anima eius in spolium, & viuet. hoc est, spes erit, vt nostra habet lectio: spolia enim seruantur, & charissima habentur. Tradendo tradetur. Tautologia, frequentissima in sacris literis, augendi & confirmandi gratia fit. Dissoluit manus virorum bellantium. debilitat, frangit, hoc est, animos frangit, vt non possint manibus & alijs corporis membris vti. Eunuchus. Chal. Para. Vir magnus. Vide supra Cap. 29. Ad ostium tertium quod erat in domo Domini. Septuag. In domum tertiam, quæ erat in domo Dñi. Heb. ad introitum tertium, hoc est, ad portam tertiam templi, quæ Regiæ respōdebat, qua scilicet Rex è Regia in templum accedebat. prauauerunt aduersum te uiri pacifici tui. Heb. pacis tuæ. hoc est, domestici, & familiares, qui persuadebāt regi, vt non crederet sermonibus Ieremiæ, sed potius mendacijs pseudoprophetarum fidem adhiberet. demerserunt in cœno, et in lubrico pedes tuos, et recesserunt à te. Septuag. Et praualebunt in lubricis contra pedes tuos, recesserunt à te. Chal. Par.

Submersi sunt in confusione pedes tui, conuersi sunt retrorsum. Heb. infixi sunt in cœno pes tu^s (pro pedes tui,) conuersi sunt retrorsum. Noster interpret sententiam reddidit. Hispanè dicimus, *pusieron te del lodo tus amigos, vel dexasõ te enel lodo, y fuerõ se*. Lutum vocat persuasionem humanã, & falsas prophetias, siue calamitatem ipsam in quam inciderat nolens credere verbis prophetæ, sed suorum potiùs familiarium & domesticorum, quasi dicat. Fugã tēstasti consulere vitæ tuæ, sed captus es à Chaldæis: & quasi si in lutum tenacissimum incidisses, coactus es referre pedem. Sic faciunt assentatores, & qui secundum carnem nos diligunt: dum ad luxum, ad voluptates, ad delicias nos pertrahunt. Vnde Isa. Proph. Popule meus, qui te beatū dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuū tuorū dissipāt.

Isai. 3. c.

ARGUMENTVM.

Capitur ciuitas, Sedecias fugit, comprehenditur, exoculatur. Ieremias & Abdemelech saluantur.

CAP. XXXIX.

4 Reg.
25. 1.
Infr. 52,
4.
nona
R. H. G.
C.

NONO Sedecia Regis Iuda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis: & omnis exercitus eius ad Ierusalem, & obsidebant eam. 2. Vndecimo autē anno Sedecia, mense quarto, quinta mensis aperta est ciuitas. 3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Serefer, Semegar-nabu, Sar-sachim, Rabsares, Neregel, Serefer, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis. 4. Cūque vidisset eos Sedecias rex Iuda, & omnes viri bellatores, fugerunt: & egressi sunt nocte de ciuitate per viam horti regis, & per portam quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti.

deserti. 5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Terichontina, & captū adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: et locutus est ad eū iudicia. 6. Et occidit rex Babylonis filios Sedecia in Reblatha, in oculis eius: & omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis. 7. Oculos quoque Sedecia eruit: & vinxit eum compedibus, vt duceretur in Babylonem. 8. Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni: & murū Ierusalem subuerterunt: 9. Et reliquias populi, qui remanserant in ciuitate, et perfugas qui trans fugerant ad eum, & superfluas vulgi qui remanserant: transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem. 10. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militū in terra Iuda: & dedit eis vineas & cisternas in die illa. 11. Præceperat autē Nabuchodonosor rex Babylonis de Ieremia Nabuzardan magistro militum, dicens: 12. Tolle illū, & pone super eum oculos tuos, nihilq; ei mali facias: sed vt voluerit, sic facias ei. 13. Misit ergo Nabuzardā princeps militia, & Nabusezbar, & Rabsares, & Neregel, & Serefer, et Rebmag, et omnes optimates regis Babylonis, 14. miserunt, et tulerunt Ieremiam de vestibulo carceris, et tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filij Saphan, vt intraret in domum, et habitaret in populo. 15. At Ieremiã autem factus fuerat sermo Domini, cū clausus esset in vestibulo carceris, dicens, 16. Vade, et dic Abdemelech Ethiopi, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce ego inducam sermones meos super ciuitatem hanc in malum, et non in bonum: et erunt in conspectu tuo in die illa. 17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: et non traderis in manus virorum quos tu formidas: 18. Sed eruens liberabo te, et gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

Nabu
& Sef-
ban o.
Nabu-
fazban
I M. S.
H. C. G.

EXPLANATIO.

A NNO nono Sedecia regis Iuda. Ex euentu mōstratur veram fuisse prophetiam Ieremiæ. Vide Infrà Cap. 51. & 4. Reg. 25. *Aperta est ciuitas.* Septuag. diruta est ciuitas. Sic & Chal. Paraph. Heb. Confracta est, diffisa est, fractis muris & portis patuit hostibus. *Neugel, Serefer.* Nonnulla ex his nominibus officiorū sunt: vt quæ à Rab, & Ser incipiūt, vt Serefer, thesaurorū præfectus. Rabsares, præfectus aulicorum, aut Eunuchorū. *Cumq; vidisset eos Sedecias.* Intellige, ante ingressum vrbs: nō enim aliàs potuisset fugam parare. Cū vidisset ergo iam in proximo esse, vt ingrederentur ciuitatem, muris dirutis & portis confractis, voluit rex cum suis fuga sibi consulere. *Per viam horti regis, et per portā quæ erat inter duos muros.* Viam hanc subterraneam fuisse ait Rab. Sa. cuius porta, ne omnibus pateret, erat in horto regis. cōtinebat autem via hæc totum illud spacium duorum murrorum, exitum autem habebat longè à ciuitate versus desertum. Sic ergo interpretandum est quod dicitur, portam fuisse inter duos muros, quod scilicet porta esset cuniculi defossi intra duos muros. *Et loquutus est ad eum iudicia.* hoc est, acriter & durè cum illo egit, eò qd defecisset ab eo, rupto fœdere. Vide de hac phrasī quæ annotauimus in primum Cap. *Et superfluos vulgi qui remanserant.* Septuag. Et reliquū populi, & relictos. Chal. Paraph. Et reliquum populū qui remanserant. Heb. Et residuum populi remanentium. Sic ergo interpretanda est nostra litera, superfluos populi, hoc est, qui ex popularibus super fuerant, & remanserant, qui

gladum.

gladium, & famem, & pestē euaserant. *Nubuzardan magister militum.* Septuag. princeps coquorum. Chaldaei. Paraph. princeps occidētium. Vox Heb. **טבאח** tabach, coquum significat, & occisorem. princeps ergo occidētium, hoc est militum, transferre possumus, id est præfectus militiæ. *pone super eum oculos tuos.* hoc est, curā illius habe. Solemus oculos auertere ab illis, quos contēnimus. Theodoretus. Auxerunt crimen Iudæorum Nabuchodonosor rex, & Abdemelech Ætiops. Hi enim, cū sint alienigenæ, solati sunt Prophetam: Iudæi verò in verbis propheticis enutriti, diuinis sermonibus attendere noluerunt, & prophetas quibusvis supplicijs subegerunt. Effectum tamen sortita est promissio diuina: Nam cū Deus illum creasset prophetā, pollicitus est ostensurū se illum inuictū, & colū nā ferre, muroq; cæneo simīlē: quia licet impugnādus esset, nō tamē expugnādus aut superādus. Sic Christ⁹ à Iudæis morti traditus, à Gētibus est agnitus, & creditus Deus. *Vt intraret in domū, & habitaret in populo.* hoc est, vt liberè versaretur in medio populi. Septuag. Et eduxerūt eū, & sedere fecerūt in medio populi. Chal. Paraph. vt educeret eum in domū, & habitauit in medio populi. Vox Hebr. à radice **יצא** iatla, egredi, exire, & ingredi significat. Egredi autem & ingredi est, domi & foris munus suum obire, & vtrò citroq; commeari. *Quia in me habuisti fiduciā.* Chaldaei erga impios crudeles, erga pios misericordes, & benigni sunt diuina prouidētia. Sic aqua maris rubri Israelitas seruauit illæsos, Ægyptios submersit. Flamma camini Babylo nis regis ministros incendit, pueros in medio ignis cæcedentes Deum seruauit. *Vnde sapientia. Creatura*

Exod. 14.

Dan. 3.

Sap. 16.

c. 11.

Psal. 2.

enim tibi fautori suo deseruiens exardescit in tormē-
tum aduersus iniustos, & leuior fit ad benefaciēdum
pro his, qui in te confidunt. Deniq; , Cūm exarserit ira
breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.

ARGUMENTVM.

Ieremiæ datur libertas, vt quò voluerit proficiscatur.
Iohanā Godoliæ duci prædicat cedem suam, qui
tamen noluit credere.

CAP. XL.

SERMO qui factus est ad Ieremiam à Domino,
postquam dimissus est à Nabuzardan magistro mi-
litiæ de Rama, quando tulit eum vinctum catenis
in medio omnium qui migrabant de Ierusalem, et
Iuda, & ducebantur in Babylonem. 2 Tollens ergo princeps mi-
litiæ Ieremiam, dixit ad eum, Dominus Deus tuus locutus est
malum hoc super locum istum, 3 & adduxit: et fecit Dominus
sicut locutus est: quia peccastis Domino, & non audistis vocem
eius, & factus est vobis sermo hic. 4 Nunc ergo ecce solui te hodie
de catenis quas sunt in manibus tuis: si placet tibi vt venias
mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te. si
autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce om-
nis terra in cōspectu tuo est, quod elegeris, & quò placuerit tibi
vt vadis, illuc perge. 5 Et mecum noli venire: sed habita apud
Godoliam filium Ahicam filij Saphã, quem præposuit rex Ba-
bylonis ciuitatibus Iudæ: habita ergo cum eo in medio populi: vel
quocūq; placuerit tibi vt vadis, vade. Dedit quoq; ei magister
militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum. 6 Venit autē
Ieremias ad Godoliam filium Ahicã in Masphath: et habita-
uit cum eo in medio populi qui relictus fuerat in terra. 7 Cūque
audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per re-
giones

giones, ipsi & socij eorū, quòd præfeciisset rex Babylonis Godo-
liam filium Ahicam terræ: & quòd cōmendasset ei viros, et mu-
lieres, & paruulos, & de pauperibus terræ qui nō fuerāt trās-
lati in Babylonem: 8 Venerūt ad Godoliam in Masphath, &
Ismahel filius Nathaniæ, & Iohanā, & Ionathan, filij Caree,
& Sareas filius Thanehumeth, & filij Ophi qui erāt de Ne-
thophathi, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & viri eorum.
9 * Et iurauit eis Godolias filius Ahicam filij Saphan, et comi-
tibus eorum, dicens, Nolite timere seruire Chaldeis: habitate in
terra, & seruite regi Babylonis, et bene erit vobis. 10 Ecce ego
habito in Masphath, vt respondeam præcepto Chaldeorū, qui
mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, & messē
& oleum, & condite in vasis vestris: & manete in vrbibus ve-
stris quas tenetis. 11 Sed & omnes Iudæi qui erant in Moab, et
in filijs Ammō, & in Idumæa, & in vniuersis regionibus, au-
dito quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Iudæa, & quòd
præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filij Saphã:
12 reuersi sunt inquam omnes Iudæi de vniuersis locis ad quæ
profugerant, & venerunt in terram Iuda ad Godoliam in Mas-
phath: et collegerūt vinum, et messē multam nimis. 13 Ioha-
nan autem filius Caree, et omnes principes exercitus, qui disper-
si fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath.
14 Et dixerunt ei, Scito, quòd Baalis rex filiorum Ammon mi-
sit Ismael filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non
credidit eis Godolias filius Ahicam. 15 Iohanā autem filius
Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens, Ibo, et
percutiā Ismael filium Nathaniæ nullo scire: ne interficiat ani-
mā tuā, et dissipentur omnes Iudæi qui cōgregati sunt ad te, et
peribūt reliquie Iuda. 16 Et ait Godolias filius Ahicã ad Ioha-
nan filium Caree, Noli facere verbum hoc: falsum enim tu lo-
queris de Ismael.

*4 Reg.
23, 24.*finibus
o.

EXPLA.

EXPLANATIO.

SERMO qui factus est ad Ieremiam à Domino. In hoc Capite nihil legimus dictum Ieremiam à Domino: unde nonnulli volūt liberationem Ieremiam, quæ hinc narratur, reuelatam illi fuisse à Domino. Alij dicunt, sermonem hūc fuisse illum, quo Ieremias monuit reliquias Iudæorum, ne in Ægyptum proficiscerentur: interferi autem lōgam Historiam, quæ presenti Cap. & sequenti narratur. *Postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militia de Rama, quando tulit eum vincitū catenis in medio omnium, qui migrabant de Ierusalem et Iuda, et ducebatur in Babylonem.* Nonnulli ex Hebræis dicunt, Ieremiam spontè sequutum fuisse populum, qui in Babylonem ducebatur, ligari se permisisse cū alijs, venisseq; vsq; Rama: sed non permisisse Nabuzardā vltra cum vincitū progredi. Fieri etiā potuit, vt priusquàm cognosceretur, simul cum alijs vincitū duceretur: cognito autem ipsum esse Ieremiam, liberatum fuisse. Sed obstat quod superiori Capite dictum est, Nabuzardan misisse, & tulisse Ieremiam de vestibulo carceris, & tradidisse eum Godoliam. Quare quod dicitur, *quando tulit eum vincitū catenis*, intelligi debet de catenis quibus in carcere vincitū erat, quando inde eum tulit Nabuzardan. *Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum.* Vide, qua ratione barbari homines non sibi tribuebant victoriam, quam de Iudæis, & de Ierusalem reportauerāt, sed Deo: qui propter peccata tradiderat Iudæos in manus eorum. *Et mecum noli venire, sed habita apud Godoliam.* Septuag. Et reuertere ad Godoliam. Chal. Para. Et si tu non vis habitare, reuertere

uertere ad Godoliam. In Heb. *Et adhuc ipse non reuertit, & reuertere ad Godoliam.* hoc est, adhuc illo non reuertente, dixit, Et reuertere. Quod ita exponunt nō nulli: Cū ille non reuerteretur, cognosceret autem Nabuzardan ex vultu, illum velle reuerti in Ierusalē, dixit, reuertere &c. Sic etiam aliquid subaudiendū est in nostro textu. nam cū prius dixisset Nabuzardan Ieremiam, vt secum iret in Babylonem, vel si nollet, remaneret: subaudiendum est, cum verò ille significaret velle remanere, dixit ei, Et mecum noli manere. &c. Hūc Godoliam dicunt vnum ex principibus Iudæorum fuisse, qui monente Ieremia ad Chaldæos transfugerant, quem ducem constituit Nabuzardan super populum, quem in Iudæa dimisit. *Vt respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos.* Septuag. vt stem ante faciem Chaldæorum, qui venerint ad nos. Chald. Paraph. vt stem coram Chaldæis, qui veniunt ad nos. Heb. *לחמוד* lahamod, ad standum, ad manendum. Dicitur de ministris qui Dominis suis adstant vel in privato, vel in publico ministerio, & ad Dñi iussa exequēda præsto adsunt. Id voluit noster interpres significare per illud verbum, *respondeam.* hoc est, vt præsto sim ad respondendum, & exequendum quæ mihi à Chaldæis fuerint imperata. *Quod dedisset rex Babylonis reliquias in Iudæa.* Septuag. quod dedisset reliquias Iudæ. Chald. Paraph. Quod dimisisset reliquias domus Iuda. In Heb. *נא* nathan, dedit, posuit, permisit. dedisse ergo reliquias in Iudæa est, dimisisse, vel cōcessisse Iudæa reliquias, vt non omnino desolata, & orbata suis remaneret.

ARGV-

Ismael occidit Godoliam. Iohanan persequitur Ismaelem.

CAP. XII.

Factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniae filij Elisama de semine regali, & optimares regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: et comederunt ibi panes simul in Masphath. 2 Surrexit autem Ismahel filius Nathaniae, & decem viri qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam filij Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem praefecerat rex Babylonis terre. 3 Omnes quoque Iudeos qui erant cum Godolia in Masphath, & Chaldaeos qui reperi sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismahel. 4 Secundo autem die postquam occiderat Godoliam nullo adhuc sciente, & venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri: rasi barba, & scisus vestibus, et squallentes: & munera & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. 6 Egressus ergo Ismahel filius Nathaniae in occursum eorum de Masphath, incedens & plorans ibat: cum autem occurrisset eis, dixit ad eos, Venite ad Godoliam filium Ahicam. 7 Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniae circa medium lacus, ipse & viri qui erant cum eo. 8 Decem autem viri reperi sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel, Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti & hordei, & olei, & mellis. Et cessavit: & non interfecit eos cum fratribus suis. 9 Lacus autem in quem proiecerat Ismahel omnia cadavera virorum quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit rex Acha, propter Basa regem Israel: ipsum replevit Ismahel filius Nathaniae occisis. 10 Et captivus

captivus duxit Ismahel omnes reliquias populi: qui erant in Masphath: filias regis, & universum populum qui remanserat in Masphath, quos commendauerat Nabuzardan princeps militiae, Godoliae filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniae: & abiit, ut transiret ad filios Ammon. 11 Audiuit autem Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cum eo, omne malum quod fecerat Ismahel filius Nathaniae. 12 Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellaret adversum Ismaelem filium Nathaniae, et invenerunt eum ad aquas multas quae sunt in Gabaon. 13 Cumque vidisset omnis populus qui erat cum Ismahel, Iohanan filium Caree, & universos principes bellatorum qui erant cum eo, latati sunt. 14 Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Masphath: reversusque abiit ad Iohanan filium Caree. 15 Ismahel autem filius Nathaniae fugit cum octo viris a facie Iohanae, et abiit ad filios Ammon. 16 Tulit ergo Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reducerat ab Ismahel filio Nathaniae de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortes viros ad prelium, & mulieres, & pueros, & eunuchos quas reducerat de Gabaon. 17 Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quae est iuxta Beth-lehem: ut pergerent, & introirent Aegyptum a facie Chaldaeorum. 18 timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniae Godoliam filium Ahicam, quem praeposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

EXPLANATIO.

Et comederunt ibi panes. hoc est, egerunt conuiuium. Panis enim quemcumque cibum significat, quod maxime sit communis, & praecipuus cibus victui hominis necessarius. Sed & vox Hebraea לחם lechem, panem, & cibum significat, a verbo לחם lacham, id est comedere, vel cib.

vesci, edere. *Et squalentes*. Septua. Et plangentes. Chal. Paraph. incisa, subaudi. facie. Vox Heb. à verbo 771 ga dad, quod congregare, seu cogere; vel ducere exercitum, & irrumpere, & incidere, & lacerare significat. Nōnulli interpretantur, facie lacera vel incisa, subaudi. vnguibus, quemadmodum Chal. Paraph. Cū enim in itinere audissent templum direptum, & combustum fuisse à Chaldæis, signa hæc luctus ædere cœperūt. Et quia hæc signa luctus erant, plangentes, transtulerunt Septuag. Sed quia idem verbum cogere significat, noſter interpret. *squalentes*, transtulit, hoc est, multarū fordidum congerie, aut sanguine contaminati. *Et munera, & thus habebāt in manu, vt offerret in domo Domini.* Quod scilicet, quando se itineri accinxerūt, nihil de vastatione templi audissent: quāvis potuerint de vastatione vrbs audisse: vrbs enim capta est mense quarto, vt supra Cap. 39. Templum verò combustum est mense, vt 4. Reg. 25. *incedens, & plorans ibat.* simulabat se triste ob ea, quæ acciderāt Ierusalem, & templo: vt hac via facilius imponeret incautis hominibus. *circa mediū lacu.* Nonnulli subaudiunt, proiecit. occisi sunt in medio ciuitatis, & proiecti sunt in mediū lacu: dictio enim 771 el, iuxta, & in, significat. *Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est iuxta Beth-leem.* Septuag. Et abierunt, & sederunt in terra Baroth chamaam, quæ iuxta Beth-leem. Chald. Paraph. Et abierunt, & sederunt in peregrinatione, quā dederat Dauid Camahā filio Berselai Gaaladitæ, quæ est iuxta Beth-leē. Hebr. & abierunt, & sederunt, vel manserunt (vtrūq; enim verbum 771 asab, significat) in peregrinatione Chamaam, quæ iuxta Bethleē. Si federūt, interpretemur, ordinan-

ordinanda est litera hac ratione, Et abierunt in peregrinatione, hoc est, peregrinantes; & sederunt in Chamaam, quæ est iuxta Beth-leem, hoc est, quieuerunt ibi. Nōnulli vocē 771 gerut, quæ peregrinationē significat, volunt nomē proprium esse: alij appellatiuū. Interpretantur autem hac ratione, Abierunt, & sederunt in loco peregrinationis Chamaam, hoc est, vbi habitauit Chamaā filius Berzellai, de quo. 2. Reg. 19.

ARGUMENTVM.

Jeremias monet reliquias populi, ne proficiscantur in Aegyptum.

CAP. XLII.

ET accesserunt omnes principes bellatorum, & Iohanan filius Caree, & Iesonias filius Osaiæ, et reliquum vulgus à paruo vsque ad magnum. 2 Dixeruntque ad Ieremiam prophetam, Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuū pro vniuersis reliquijs istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur. 3 Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam per quā pergamus, et verbum quod faciamus. 4 Dixit autem ad eos Ieremias propheta, Audini: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrū secundū verba vestra. omne verbum quodcunque responderit mihi, indicabo vobis: nec celabo vos quicquam. 5 Et illi dixerunt ad Ieremiā, Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. 6 Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri ad quē mittimus te, obediemus: vt bene sit nobis cū audierimus vocē Domini Dei nostri. 7 Cū autē completi essent decem dies, factū est verbum Domini ad Ieremiam. 8 Vocauitque Iohanan fi-

Offic. S.
M. S.
Iosie o.
Quæ in
text. est
lectio
confor-
mior est
H. C. &
G.

lium Caree, & omnes principes bellatorū, qui erant cum eo, et vniuersum populum à minimo vsque ad magnum. 9 Et dixit ad eos, Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem misistis me, vt prosternerem preces vestras in conspectu eius. 10 Si quiescentes manseritis in terra hac, edificabo vos, & non destruiam: placentabo, & non euellam: iam enim placatus sum super malo quod feci vobis. 11 Nolite timere à facie regis Babylonis, quæ vos pauidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, vt saluos vos faciam, & eruam de manu eius. 12 Et dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitare vos faciam in terra vestra. 13 Si autem dixeritis vos, Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri, 14 dicentes, Nequaquam, sed ad Terram-Ægypti pergemus: vbi non videbimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus, & famem non sustinebimus: & ibi habitabimus. 15 Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquæ Iuda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram, vt ingrediamini Ægyptum, & intraueritis vt ibi habitetis: 16 gladius quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti: & fames pro qua estis solliciti, adhaerebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini. 17 Omnesque viri, qui posuerint faciem suam, vt ingrediantur Ægyptū vt habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali quod ego asserā super eos. 18 Quia hæc dicit Dñs exercituum, Deus Israel, Sicut cõflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalē: sic cõflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Ægyptū, et eritis in insuradū, et in suporē, et in maledictū, et in opprobriū: & nequaquā vltor videbitis locū istū. 19 Verbum Domini super vos reliquæ Iuda: Nolite intrare Ægyptū: sciētes sciētis quia obrestat sum vas hodie, 20 quia decepistis animas vestras. Vos enim misistis

me ad

me ad Dominum Deum nostrum dicētes, Ora pro nobis ad Deum vestrum. minimum Deum nostrum, & iuxta omnia quæcunque dixerit tibi. MS. ibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus. Et R. H. G. annuntiaui vobis hodie, & non audistis voce Domini Dei vestri super vniuersis pro quibus misit me ad vos. 22 Nunc ergo sciētes sciētis quia gladio, & fame, & peste moriemini in loco ad quem voluistis intrare, vt habitaretis ibi.

EXPLANATIO.

Alat oratio nostra in conspectu tuo, hoc est, Acceptum sit coram te quod oramus, vt ores pro nobis. Vide Caput 36. de hac phrasi. Septuag. Cadat iam misericordia nostra ante faciem tuam. Chald. Paraph. Acceptabilis sit nunc deprecatio nostra corā te. Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. Septuag. Sit Dominus in nobis in testem iustum & fidelem, si non secundum omne verbum quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus, quasi dicat. Ipse Dominus sit testis eorum quæ promittimus, facturos nempe quid quid per te Deus reuelauerit faciendum: & ipse vltor sit, si non opere compleuerimus. Siue bonum est, siue malum. hoc est, siue felicitatem, siue calamitatem prædixeris, monitis Dei parebimus. Vt prosternerem preces vestras in conspectu eius. hoc est, vt nomine vestro deprecaret, humiles preces vestras illi proponerem. iam enim placatus sum super malo, quod feci vobis. Septuag. quia placatus sum super malis, quæ dixi facere vobis. In Hebr. vox à radice נחם nacham, quæ cõsolari, consolationem accipere, pœnitere, & in vniuersum

Xx 2

mutatio-

mutatione in animi, aut affectus factam vel poenitudine, vel cōmiseratione, & condolentia significat. rectè igitur nos ter interpretes, & Sep. habent, placatus sum, quasi dicat, Sufficit mihi perijsse, & in captiuitatem ab ductos fuisse eos, qui hactenus perierunt, & captiui ab ducti sunt: *Si posueritis faciem vestrā, vt ingrediamini Aegyptū.* hoc est, si omnino decreueritis proficisci in Aegyptum. ponere faciem suam ad aliquid faciendū est, firmum & fixum propositum habere aliquid faciendi. Sic Infra. *Sicut cōflatus est furor me⁹, & indignatio mea super habitatores Ierusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Aegyptum.* Septua. Sicut stillauit furor meus. Chal. Paraph. Sicut resedit. Vox Heb. נָתַח nathac, effundi, stillare, peruenire, manere, fundi vel conflari. conflari iram super aliquem est, subito furore obrui, sumpta metaphora à metallis liquefactis, aut ab imbribus subitò & repentè decidentibus. *Et eritis in iusiurandum.* Septuag. in desolationem. Chald. Paraph. in iusiurandum. Heb. הִלַּחֵל lealah. iuramentum, execrationem, & maledictionem significat. esse ergo in iusiurandum est, vt cum quis voluerit iurare, dicat, Per Deum qui perdidit populum Iudæorum. vel, Ita me Deus liberet à malis, quæ Iudæorum populo euenerunt. aut, similia mihi eueniant, si non est verum quod dico: vt sit iusiurandum cum deuotione, aut imprecatione. & in stuporem. Septuag. καὶ ὡς οὐλοῖσθε. & mācipia, vel in potestatem traditi, vel captiui. Chaldai. Paraph. in desolationem. Heb. הִמַּחֵח samah, admiratio nem, stuporem, & desolationem significat. stupendam desolationem interpretari possumus. Sic etiam Septuag. qui habent. Eritis veluti vilia mancipia, & miseri

& miseri captiui: vt summa vestra miseria videntes in stuporem adducat. *Quia decepistis animas vestras.* Septua. male fecistis animabus vris. Chal. Par. vt nra. In Heb. errare fecistis in animas vestras. hoc est, cōtra animas vestras errare fecistis, nempe me, quem fecistis orare pro vobis, & consulere Dominum. quid facere deberetis: & modò non vultis acquiescere diuino cōsilio. *Vel, vos ipsos decepistis in malum vestrum: dū aliud verbis promissistis, aliud opere completis.*

ARGUMENTVM.

Reclamante Ieremiā Iohanan abducit reliquias populi in Aegyptum. Ieremias prædicit vastationem Aegypti.

CAP. XLIII.

ACTVM est autem, cum compleisset Ieremias loquens ad populum vniuersos sermones Domini Dei eorū, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc: 2 dixit Azarias filius Iosæ & Iohanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Ieremiam, Mendacium tu loqueris: nō misit te Dominus Deus noster, dicens, Ne ingrediamini Aegyptum, vt habitetis illic. 3 Sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos, vt tradat nos in manus Chaldæorum, vt interficiat nos, & eraduci faciat in Babylonem. 4 Et non audiuit Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & vniuersus populus vocem Domini vt manerēt in terra Iuda. 5 Sed tollens Iohanā filius Caree, & vniuersi principes bellatorū vniuersos reliquias Iudæ, qui reuersi fuerant de cunctis Gentibus ad quas fuerant antè dispersi, vt habitarent in terra Iuda: 6 viros & mulieres,

res, & paruulos, & filias regis: & omnem animam quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam filij Saphan: & Ieremiam Prophetam, & Baruch filium Neræ. 7 Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: & Venerunt vsque ad Taphnis. 8 Et factus est sermo Domini ad Ieremiã in Taphnis, dicens. 9 Sume lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro lateritio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Iudæis. 10 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce, ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & ponam thronum eius super lapides istos quos abscondi, & statuet solium suum super eos. 11 Veniensq; percutiet Terram Ægypti: quos in mortem, in mortem: & quos in captiuitatē, in captiuitatē: & quos in gladium, in gladium. 12 Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea, & captiuos ducet illos: et amicitur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace. 13 Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in Terra Ægypti: & delubra deorum Ægypti comburent igni.

EXPLANATIO.

MNES viri superbi. Hebr. מְזִדִּים hazedim, à radice זָדַד zud, quod verbum iuperbè & temerè agere significat, & de industria, & data opera aliquid facere. Sic isti, eum nota illis esset voluntas Dei, quam Propheta declarauerat, qui interpellatus ab ipsis Deum consuluerat, contra voluntatē Dei, contra promissionem factam quã iuramento confirmauerant, spreto Deo, conculcato Propheta Dei, cui nō verentur dicere, Mendacium tu loqueris, proficiscuntur in Ægyptum. Vide superbiam, vide temeritatem, vide contemptum, vide quantum possit iniquis

iniquitas, vbi semel animo insederit, & dominari coeperit. Et Ieremiam Prophetam. Non spontè, sed coactè profectus est Ieremias; neq; in eo cōtra voluntatē Dei fecit: quin potius fuit voluntas & consiliū Dei, vt illos sequeretur; vt vsq; ad vltimam illorū perniciem non cessaret eos admonere. Et venerunt vsq; Taphnis. Vrbs est Ægypti, vbi erat Regia, sicut apertè colligitur ex hoc Cap. mētio enim fit portę domus Pharaonis. Existimāt nōnulli eandē fuisse urbē cū illa, quę Tanis vocatur, & Heb. תַּנִּיס. Iohan. de qua in Ps. 77. Et prodigia sua in cāpo Tancos. Ab hac vnū ex ostijs Nili Taniticū dicitur Strabo. lib. 17. & Plin. lib. 5. Cap. 10. Soiticū Stephano dicitur, à Tcoã. Sic enim dicebatur Hebraicè & Ægyptiacè, corruptè autē Tan, & Tanis. Ioseph. 180. stadijs à Memphis distare affirmat. Absconde eos in crypta, quæ est sub muro lateritio in porta domus Pharaonis. Sep. in vestibulis in porta domus Pharao. Chal. Par. in iunctura ædificij, quæ est in porta domus Pharaonis. Heb. בַּמַּלְטָה בַּמַּלְטָה bamelet bamalben. Prior dictio luto ex calce & arena cōfectum significat. Rab. Dau. in Cōm. in luto è quo fiūt lateres, vel in cemēto è calce arenaq; cōfecto interpretat. incrustationē alij exponūt, alij officinā lateritiã vnde procedunt lateres. nã verbū מַלְטָה malat, euadere, & parere, & seruare significat. Vnde noster interpres Cryptā trāstulit, q̄ sit velut refugium, vbi quis se abscondit, vt periculum euadat. Cōsentaneum rationi est, vt lapides illi grandes, quos præcepit Deus Ieremiæ abscondere, in loco aliquo qui posset eos capere, absconderent. Posterior dictio, pro qua noster interpres murū latericiū trāstulit, fornacē laterū, vel locū vbi fiūt lateres significat, auctore Rab. Dau.

sed & murū latericiū, interpretari possumus. nā vox Heb. **לבן** laban, laterē significat, & **מלבן** malben, latericiū vei laterariā interpretari possumus, vt subaudiamus murū. Quod autē Sep. in vestibulis, interpretati sunt, vnica dictione totum cōprehēderunt. Græcè est **πύλον**. **πύλον** & **πύλον** autem significat vestibulum, limen, domus primam partem, aut frontem primā. Vnde possumus interpretari, in locis qui erant in fronte domus Pharaonis. Vnde prædicit collocaturum solium suū Nabuchodonosor super eum locum, vbi erant lapides absconditi iuxta domū Pharaonis, significans obliuionem ciuitatis. *Et amicitur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo.* Sep. Et scrutabitur terrā Ægypti, sicut pediculis purgat pastor vestimentū suum. Vbi Theo. Vt doceat non obiter dūcturum exercitum aduersus Ægyptum Nabuchodonosor, sed exactè eam deleturum, comparat eum pastori vestimenti pediculos coligenti: diligenter enim hoc faciunt pastores, vt pote otio plurimum abundantes. Chal. Paraph. Et amicitur terram Ægypti, sicut amicitur pastor vestimento suo, hoc est, circumdabit vndiq; exercitu suo numerosissimo. Heb. **חַוַּי** hatah, tegere, operire, inuoluere significat. Vnde trāsferre possumus, Operiet terram Ægypti, quemadmodum operit se pastor vestimento suo. Rab. Dau. in Cōm. exponit, Deprædabitur omnia spolia: & quemadmodum pastor operit se, & inuoluit vestimento suo, sic ipse cōuoluet, complicabitq; omnia spolia terræ Ægypti: pastor enim ob frigus noctis diligenter operit, & circumcingit se vestimento suo. quasi dicat, redibit in patriam onustus spolijs Ægyptiorum. Quod autem Sep. transtulerint, **אשר**, nullam

nullam aliam video rationem, nisi quia fortasse legerunt **חַוַּי** chata, pro **חַוַּי** hatah. significat autē prior vox in Pihel mundare & purgare. *Et conteret statuas domus Solis.* Septuag. Heliopolis. ciuitatem Solis significat: ab eo dictam, quod esset Solis numini sacra. Gen. 41. habes Pharaonem dedisse Ioseph vxorē Aseneth filiam Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Hęc vrbs vocatur etiam Thebæ, vt nonnulli volunt: quamuis Herodotus libr. 2. dicat distare à Thebis navigatione dierum nouem. In Heb **בֵּית שֶׁמֶשׁ** beth semes. domus Solis. Phænices, & Ægyptij primi omnium, auctore Eusebio, Solem & Lunam & stellas vt Deos venerati sunt, tanquam gignendarum abolendarumq; rerum omnium causam. Pingebant autem Ægyptij Solem iuuenili, & rotunda facie, eumq; in nauī collocabant, quam Crocodilus trahebat. Per nauigium, motum eius in humido significabant, hoc est, in æthere, vel intelligentijs: nam & æther multi humidū esse putarūt, & in sicco tam diuturnum motum fieri non posse, & cælos aqueos dixerunt. In sacris etiā literis sæpe aquarum cælestium mētio fit, & Angeli aquarum nomine significatur. Per Crocodilum verò, aquam pluuiam, cuius causa Soli tribuitur. In Elephantinopoli Ægyptia vrbe Osiridis simulachrum colebatur, viri corpus habens cærulei coloris, caput verò arietis, quod Solis & Lunæ coniunctionem significasse ait Eusebius. Cæruleus autem color ei propter humiditatem tribuebatur, quia lunaris cōiunctio humidior est: nec no quia noctes cæruleas facit: tunc enim potissimum noctibus serenis cæruleum videtur cælum. In Heliopoli verò Lunæ simulachrum hoc simbolo cōsecratum erat.

Homino accipitris habens faciem, lancea Typhona infertificans. Pingitur autem Typho fluuiatilis equi forma: & totum hoc simulachrum candidi coloris erat, qui color ab alio lumē accipere Lunam significabat: accipitris verò facies à Sole eam lumen accipere indicabat, vnde & spiritū attraheret: Soli enim accipiter dicatus erat, qui lucis, ac spiritus symbolum est, tum propter motus velocitatē, tū quia alis altiora & lucidiora petit. Socrates in Xenophon. eos reprehendit, qui Solem Deum posuere, lumenq; eius, & formam ad Deum Op. Max. refert, quòd omnis eius potestas, & magnitudo à Deo sit, à quo vnà cum Luna fuerit creatus: Ea q; ratione reprehendit Homerum, & cæteros omnes, qui Solem vnicū esse Deum crediderunt.

ARGUMENTVM.

Jeremias arguit populi reliquias idololatriæ, & inobedientiæ. Illi persistunt in malitia.

CAP. XLIIII.

MERBVM quod factum est ad Ieremiam, ad omnes Iudæos qui habitabant in Terra Ægypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in terra Phatures, dicens, 2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vos vidistis omne malum istud quod adduxi super Ierusalē, et super oēs vrbes Iudæ: et ecce de serua sunt hodie, & non est in eis habitator: 3 Propter malitiam quam fecerunt, vt me ad iracundiã prouocarent, et irent, et sacrificarent, & colerent deos alienos quos nesciebāt et illi et vos et patres vestri. 4 Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas de nocte surgens, mittensq; et dicens: Nolite facere verbum abominacionis huiuscemodi-quam odiui. 5 Et non audierūt, nec inclinave-

huius

*inclinauerūt aurem suã vt conuerterentur à malis suis, et non sa- quã odi-
crificarent dijs alienis. 6 Et constata est indignatio mea & fu- 2 M S.
ror meus: & succensa est in ciuitatibus Iudæ, et in plateis Ieru- -24 MS.
salem: & versa sunt in solitudinem & vastitatem secundum Rab. Ve-
diem hanc. 7 Et nūc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, rum in
Quare vos facitis malū grande-hoc contra animas vestras: vt in R. H. G.
tereat ex vobis vir et mulier, paruulus et lactēs de medio Iudæ, & C. le-
nec relinquatur vobis quicquã residuū: 8 Prouocātes me in ope gitur.
ribus manuum vestrarū, sacrificādo dijs alienis in Terra Ægypti, - 8 MS.
in quã ingressi estis vt habitetis ibi: et dispereatis, et sitis in ma H. G.
ledictionē & in opprobriū cūclis gēribus terræ: 9 Nūquid obli-
ti estis mala patrū vestrorū, et mala regū Iudæ et mala vxorū 6 MS.
eius, et mala vestra, et mala vxorū vestrarū, quæ fecerūt in ter R. Verū
ra Iudæ, & in regionibus Ierusalē: 10 Non sunt mundari vsq; Tex. Icc
ad diem hanc: & non timuerunt, & nō ambulauerunt in lege tio con-
Domini, et in præceptis meis, quæ dedi coram vobis, et corā pa- formis
tribus vestris. 11 Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Is- est H. &
rael, * Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: et dis C.
perdam omnem Iudam. 12 Et assumam reliquias Iudæ, qui po- * Amos
suerunt facies suas vt ingrederentur Terram Ægypti, et habi 9, 4.
tarent ibi: et consumerentur omnes in Terra Ægypti: cadent in Inf. 27.
gladio et in fame: et consumerentur à minimo vsque ad maximū,
in gladio et in fame morientur: et erunt in iustivandum, et in
miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium. 13 Et visi-
tabo * habitatores Terræ Ægypti, sicut visitavi super Te- * super
rusalem: in gladio, et fame, et peste. 14 Et non erit qui effu- 4 M S.
giat, et sit resānus de reliquijs Iudæorum qui vadunt vt pere- R. H. G.
grinentur in Terra Ægypti: et reuertātur in Terram Iudæ ad C.
quam ipsi eleuant animas suas, vt reuertātur et habitent ibi. nō * Sup. II.
reuerterentur nisi qui fugerint. 15 Responderunt autem Ieremia.
omnes viri scientes quòd sacrificarent vxores eorū dijs alienis:
et vniuer-*

& vniuersa mulieres quarum stabat multitudo grandis: et omnis
 nis populus habitantium in Terra-Ægypti in Phatūres, dicētes:
 16 Sermonē quem locutus es ad nos in nomine Dñi non audie.
 *Sup. 7. mus ex te: 17 * sed facientes faciemus omne verbum quod egre.
 18. dietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei
 libamina, sicut fecim⁹ nos & patres nostri, reges nostri & prin-
 cipes nostri in vrbibus Iuda, et in plateis Ierusalem: et saturati
 sumus panibus, et bene nobis era; malumq; nō vidimus. 18 Ex
 eo autem tempore qua cessauimus sacrificare reginæ cæli, et li-
 bare ei libamina, indigemus omnib⁹, et gladio et fame cōsump-
 mus i ti sumus. 19 * Quod si nos sacrificamus reginæ cæli, et libamus
 M S. ei libamina: nūquid sine viris nostris fecimus ei placetas ad co-
 Rab. R. lendum eam, et libandum ei libamina? 20 Et dixit Ieremias ad
 G C. omnem populum, aduersum viros, et aduersum mulieres, et ad-
 *Sup. 7. uersum vniuersam plebem, qui responderant ei verbum, dicēs.
 18. 21 Nunquid non sacrificium quod sacrificastis in ciuitatibus Iu-
 da, et in plateis Ierusalē vos et patres vestri, reges vestri, et prin-
 cipes vestri et populus terra, horum recordatus est Dominus, et
 ascendit super cor eius? 22 Et non poterat Dominus vltra por-
 tare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abomi-
 nationes quas fecistis: et facta est terra vestra in desolationem,
 et in stuporem, et in maledictum, eò quod nō sit habitator, sicut
 est dies hęc. 23 Propterea quod sacrificaueritis idolis, et pecca-
 ueritis Dño: et nō audieritis vocē Dñi, et in lege et in præceptis
 et in testimonijs ei⁹ nō ambulaueritis: idcirco euenerūt vobis ma-
 la hęc, sicut est dies hęc. 24 Dixit autē Ieremias ad omnē popu-
 lū, et ad vniuersos multos: Audite verbū Domini omnis Iuda,
 qui estis in Terra-Ægypti: 25 Hęc inquit Dominus exercitū⁹
 Deus Irael, dicens, Vos et vxores vestræ locuti estis ore vestro,
 et manibus vestris implestis, dicētes, Faciamus vota nostra qua
 volumus, ut sacrificemus reginæ cæli, et libemus ei libamina, im-
 plestis

plestis vota vestra, & opere perpetrastis ea. 26 Ideo audite ver-
 bum Domini omnis Iuda, qui habitatis in Terra-Ægypti, Ecce
 ego iuravi in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquā
 vltra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Iudæi dicentis,
 Vniuit Dominus Deus, in omni Terra-Ægypti. 27 * Ecce ego vi * Sup.
 gilabo super eos in malum, & non in bonum: & consumentur cap. 12.
 omnes viri Iuda qui sunt in Terra-Ægypti, gladio & fame;
 donec penitus consumantur. 28 Et qui fugerint gladium, reuer-
 tentur de Terra-Ægypti in terram Iuda viri pauci: & scient
 omnes reliquæ Iuda ingredientium Terram-Ægypti, ut habi-
 tent ibi, cuius sermo compleatur, meus, an illorum. 29 Et hoc vo-
 bis signū, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto:
 ut sciat is quia verè complebuntur sermones mei contra vos in
 malum. 30 Hęc dicit Dominus, Ecce ego tradam Pharaonem
 Ephree regem Ægypti in manu inimicorum eius, & in manu
 quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Iuda
 in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & qua-
 rens animam eius.

E X P L A N A T I O.

Abitantes in Magdalo. Vrbs est Ægypti. E-
 xod. 14. Pihahiroth locus tertie mansio-
 nis filiorum Irael, postquā profecti sunt
 de Rameses, dicitur esse inter Magdalum
 & mare contra Beel-sephon. Idem Numer. 33. Et in
 Taphnis. Vide notata superiori Cap. Et in Mēphis. vrbs
 est Ægypti regia, ab Ogdoō rege condita, & à nomi-
 ne filij eius appellata. Hęc inter oēs Ægypti vrbes se-
 cundum ab Alexandria locum obtinuit, pyramidib⁹,
 & Regum sepulchris inprimis insignis. Eius ambi-
 tus traditur fuisse centum & quinquaginta stadiorū:
 sita est in loco totius Ægypti opportunissimo, vbi Ni-
 lus in

lus in duas scissus partes, literæ A speciem prebet: quod fit vt portuosissima, omniaq; penè ex parte nauigijs aditum prebeat: Exiſtimant nonnulli eam esse quæ hodie vocatur Damiatina, alij quæ Cayro, alij Messer. *Et in terra Phatures.* D. Hiero. lib. de locis Hebraicis ait, regionem esse Aegypti. de ea mētio fit Ezech. 29. & 30. Cap. *Et conflata est indignatio mea.* Vide supra Cap. 42. *Nō sunt mandati vsq; ad diem hanc.* Septuag. Et non cessauerunt vsq; in diē hanc. ita etiā Chal. Par. Heb. **וְעַד** ducunt. nō sunt cōtriti, transferre possunt. verō enim **וְעַד** laca, conterere, frangere, contundere oppressione vel depreſsione significat, quasi dicat. adhuc integri manent in malitia, & in iniquitate, & in sceleribus suis. quod est idem cū eo, quod noster interpres tranſtulit, *non sunt mandati*, & cum eo quod habent Sep. & Chald. Paraph. Et non cessauerunt. Vertere etiā possumus, non poenituit eos. vel, non sunt humiliati. Sic alibi. Percussisti eos, & non doluerunt. *ad quam ipsi eleuant animas suas.* Septuag. ad quam ipsi sperant animabus suis reuerti illuc. Chald. Paraph. quod ipsi decipiūt animas suas, vt veniant, & habitent illic. hoc est, falso sibi persuadent. Eleuare animam in rem aliquam est, erigi in spem consequendi, & potiendi re illa. *Sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cæli.* Tautologia, facientes faciemus. Quidquid vouerimus reginæ cæli, reddemus: & promissa sacrificia offeremus illi. Per reginam cæli, Solē intelligit. Chald. Para. Syderi cæli, hoc est Soli: quod principem locum obtineat inter Sydera. Alij Lunam intelligunt. Alij, machinæ cæli, interpretantur. Vide supra Cap. 7. *Nunquid sine viris nostris fecimus?* hoc est, ignoranti-

Sup. Cap.
2.

norantibus illis, quasi dicat. Id quidem fecimus conficijs viris nostris. *placentas.* Vide supra Cap. 7. *Nūquid nō sacrificium quod sacrificasti in ciuitatibus Iuda.* De Sacrificijs idolis oblati loquitur: quorū ait Dominus se recordatum, dum propter illa Iudæos puniuit, terraq; eorum deuastandā Babylonijs tradidit. *Quia nequaquam vltra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Iudæi, dicens: viuit Dominus Deus in omni terra Aegypti.* Hoc est. Non permittam, vt quisquam ex Iudæis iuret per nomen meum in tota regione Aegypti: quod sint prorsus indigni nominare, & ore suo proferre Nomē Sanctum meum. Nam, *nequaquam ex ore omnis*, idem est, q̄ ex nullius ore. phrasis Heb. *Viri pauci.* Heb. viri numeri, hoc est, qui facile numerari possint. Hispanè. *serán contados los que bolueran.* Septuag. pauci numero. *Cuius sermo compleatur, meus, an illorū.* Hoc est, fiet manifestū, an verus sit sermo meus, quo vobis calamitatē prædico: an vester, quo vobis prospera omnia promittitis. *Pharaonem Ephrae.* Cognomentū erat Pharaonis, quē quidam alij exiſtimant fuisse à Nechao. Chald. Paraph. Pharaonem claudum, aut contractū. Heb. **פַּרְחֹה** chaphrah. Sunt autē qui dicāt, ait Rab. Dau. in Com. cheth esse loco He, & per Metathesin literarū idē esse quod **פַּרְחֹה** parhoh. Sic autē vocatū, quia erat nudatus, aut nudādas, & manifestandus, vt sit Paronomasia. Pharao autē nomen fuit Regū Aegypti. Nā, vt ait Iosephus lib. 8. Antiquit. Aegyptiorū lingua regem sonat: vnde nō rectē quidā affirmat, à Pharo insula vetustissima Alexandria obuerſā nomē hoc esse deductū.

A R G V M E N T V M.

Baruch increpatum à Ieremia pusillanimitatis.

CAP. 45.

VERBUM quod locutus est Ieremias propheta ad Baruch filium Neria, cui scripsisset verba hæc in libro ex ore Ieremie, anno quarto Ioacim filij Iosia regis Iuda, dicens: 2 Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch, 3 Dixisti, Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni. 4 Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum, Ecce, quos edificavi, ego destruo: & quos plantavi, ego euello, & versi versam terram hanc. 5 Et tu quæris tibi grandia? noli quærere. quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis ad quæcumque perrexeris.

EXPLANATIO.

ANNO quarto Ioacim filij Iosia regis Iuda. Diximus sæpe in Prophetis ordinem Historiæ non seruari. Nam quæ hic narrantur, octo decim annis antequam vrbs caperetur, prædicta fuerunt, anno scilicet quarto Ioacim. *Laboravi in gemitu meo.* Septua. dormiui in gemitibus meis. Heb. יגגתי. iagathi. laboravi, fatigatus sum flendo, vel fleui ad lassitudinem usque; Vnde quod Sep. transtulerunt, dormiui, in hunc sensum interpretandum est. i. fleui ad lassitudinem usque, ita vt præ lassitudine somnus me inuasit. *Et tu quæris tibi grandia?* Hoc est, Cum videas calamitates maximas impendere vniuerso populo meo, quem ego ex Aegypto eduxi, & plantavi in terra hac, cur quæris prosperè agere? Nonnulli interpretantur, Cur tibi quæris donum Prophetiæ? quasi dicat. aliud consequeris à me, quam prophetiæ donum, nimirum vitam incolu-

incolumem, alijs Iudæis pereuntibus. Theodo. Hortatur, vt vitam dolore plenam generoso animo ferat. Si enim, ait, cum sum populum, quem eduxi de Aegypto, & plantavi in terra ista, extirpo nunc, & amputo, torques supplicijs afficio: despondes tu animum, quod non solum viuas absque solatio. Certè non ita agere oportet. Ego verò de te sollicitus ero: & dum vlciscar de his, tibi consolationem afferam: & ubicumque degas, prouidentiam meam experire. Quamobrè decet nos, qui ista legimus, non iniurè ferre, cum molestum quidpiam nobis obuenerit, sed à Deo meliora postulare, tolerare nihilominus præsentia. Hanc enim patientiam nostram respiciens Dominus, non sinet nos tètari supra vires nostras; sed faciet cum tentatione prouentum. 1. Cor. 10. *Et dabo tibi animam tuam in salutem.* Septuag. Et dabo tibi animam tuam lucrum. Heb. לַשָּׁלוֹם lesalal, in spoliū. Sic supra Cap. 21. Vide ibi.

ARGUMENTVM.

Prædicit cladem Aegypti, & liberationem Israel.

CAP. XLVI.

QUOD factum est verbum Domini ad Ieremiam Prophetam contra gentes 2 ad Aegyptum aduersum exercitum Pharaonis Nechao regis Aegypti, qui erat iuxta fluum Euphraten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Ioacim filij Iosia regis Iuda. 3 Preparate scutum, & clypeum, & procedite ad bellum. 4 Iungite equos, & ascendite equites: stete in galeis, polite lanceas, induite vos loriceis. 5 Quid iugur?

Y y

vidi

fugiet
M S.

R. Rab.
Simili-
ter tex-
tui red-
diderūt
G.

M S.
R. H. G.
C.

Vidi ipsos pauidos ex terga ventres, fortes eorū casus: fugerūt cō-
citi, nec respexerūt: terror undiq; ait Dominus. 6 Nō fugiat ve-
lox, nec saluari se poterit fortis. Ad Aquilonē iuxta flumen Eu-
phratem victi sunt, & ruerūt. 7 Quis est iste, qui quasi flumen
ascendit: & veluti flumini intumescit gurgites eius: 8 Egyp-
tus fluminis instar ascendit, & velut flumina movebuntur flu-
ctus eius, & dicet, Ascendens operiā terrā: per dā ciuitatem, &
habitatores eius. 9 Ascendite equos, & exultate in carribus, et
procedant fortes, Ethiopia & Libyes tenentes scutum, & Lydij
arripientes, & iacientes sagittas. 10 Dies autem ille Domini
Dei exercituum, dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis
suis: deuorabit gladius, & saturabitur, & inebriabitur sangui-
ne eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra A-
quilonis iuxta flumen Euphraten. 11 Ascende in Galaad, & tolle
resinam virgo filia Egypti: frustra multiplicas medica-
mina, sanitas non erit tibi. 12 Audierunt gentes ignominiam
tuam, & ululatus tuus repleuit terram: quia fortis impiegit in
fortem, & ambo pariter cōciderunt. 13 Verbum quod locu-
tus est Dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quodd ven-
turus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus ter-
ram Egypti. 14 Annunciate Egypto, & auditum facite in
Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis: dicitis, Sta,
& præpara te: quia deuorabit gladius ea quæ per circuitum
suum sunt. 15 Quare computruit fortis tuus: non stetit: quo-
niam Dominus subuertit eum. 16 Multiplicauit ruentes, ceci-
ditque vir ad proximum suum, & dicent, Surge, & reuertamur
ad populum nostrum, & ad terram natiuitatis nostræ, à
facie gladij columbæ. 17 Vocate nomen Pharaonis regis Egyp-
ti tumultum, adluxit tempus. 18 Vtuo ego (inquit rex, Do-
minus exercituum nomen eius) quoniam sicut Thabor in mon-
tibus, & sicut Carmelus in mari, veniet. 19 Vasa transmigra-
tionis

tionis fac tibi habitatrix filia Egypti: quia Memphis in soli-
tudinem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit. 20 Vitula
elegans atque formosa Egyptus: stimulator ab Aquilone ve-
niet ei: 21 Mercenarij quoque eius qui versabantur in medio
eius, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec
stare poterunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos,
tempus visitationis eorum. 22 Vox eius quasi ænis sonabit: quo-
niam cum exercitu properabunt, & cum securibus venient ei,
quasi cadentes ligna. 23 Succiderunt saltum eius, ait Domi-
nus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas,
& non est eis numerus. 24 Confusa est filia Egypti, & tradita
in manū populi Aquilonis. 25 Dixit Dñs exercituum De⁹ Israel:
Ecce ego visitabo super tumultū Alexandria, et super Pharao-
nem, & super Egyptum, & super deos eius, et super reges
eius, & super Pharaonem, & super eos qui confidunt in eo.
26 Et dabo eos in manum querentium animam eorum, & in
manum Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manum ser-
uorum eius: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait
Dominus. 27 * Et tu ne timeas serue meus Iacob, & ne paueas
Israel: quia ecce ego saluum te faciam de longinquo, & semē
tuum de terra captiuitatis suæ: & reuertetur Iacob, et requies-
cet, & prosperabitur, et non erit qui exterreare eum. 28 Et tu
noli timere serue meus Iacob, ait Dominus: quia tecum ego
sum, quia ego consumam cunctas gentes ad quas cieci te: te ve-
rò non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocen-
ti parcam tibi.

EXPLANATIO.

QVOD factum est verbum Domini ad Ieremiam Prophe-
ta contra Gentes. Hactenus Ieremias prophetauit
contra Iudeos, post hæc prophetat contra alios popu-
los. Est enim Deus non solum Iudeorum Dominus,

manus
8 MS. G.
Textus
autē cō-
formis
est H. &
C.

* Isai. 43
I. 44, 2.
Sup. 30,
10.

sed etiam gētium. *Ad Egyptum.* Primo loco propheta-
 rat aduersus Egyptum. prædicit autem victoriam,
 quā reportauit Nabuchodonosor de Pharaone Ne-
 chao multis annis ante expugnationem vr̄bis Ierōso-
 lymitanæ: nam neq; in hac prophetia ordo temporis
 seruat̄ur. *aduersus exercitum Pharaonis Nechao.* Chal. Par.
 Pharaonis claudi. Vox Heb. נכר neco, debilē pedibus,
 podagricū, aut claudū significat. fortassis, ait kimchi,
 sic vocatus est, quòd claud⁹ esset, vel podagra labora-
 ret, aut hoc erat illi cōgnomē. *in Charchamis.* Vr̄bs est
 Syrię sita iuxta Euphratē, vt ex hoc loco cōstat. Vide
 2. Paral. 25. *Præparate scutū et clypeū, et procedite ad bellum.*
 Sep. Assumite arma, & scuta adducite in præliū. Chal.
 Par. Ordinate scuta & clypeos. In Heb. ערכו hircu. or-
 dinare, disponite. Nōnulli sic exponunt, Instruite aciē
 illorū qui clypeos gestāt & peltas, ὁ Egyptij. Insinuat
 his verbis, in quo fiduciā habebāt. Mox verò vt ad cō-
 gressū vētū est, ostēdit quā parū ista profuerint.
 idem significat per id quod sequitur, *iungite equos, &
 ascēdite equites, state in galeis etc.* Vide autē, quā parū
 ista profuerint. *Quid igitur? vidi ipsos pauidos.* Hoc est,
 Quid profuit iunxisse equos falcatis curribus, ascen-
 disse equos, sumpsisse galeas, & polisse lanceas, & in-
 duisse se loriceis? Nihil equidē; nam vidi ipsos pauidos.
 Sic videas multos in rebus externis plūs sat̄s fidētes,
 qui sibi nimium tribuunt, & oblata occasione miserē
 cadunt. Vnde Dauid. Non enim in arcu meo spera-
 bo, & gladius meus non saluabit me. Docet autē, vbi
 sit nra fortitudo & robur, dicēs, Domine vt scuto bo-
 næ volūtat̄is tuę coronasti nos. Et, Apprehēde arma
 & scutū, & exurge in adiutorū mihi: dic animæ salus
 tua

Psal. 43.

Psal. 5.

Psal. 34.

tua ego sum. Et, Hi in curribus, & hi in equis. &c. *Non* Psal. 19. b
respexerunt. Septua. & non sunt reuersi. Chal. Paraph.
 & non respiciunt ad resistendū illis, qui occidunt gla-
 dio. Heb. & non respexerunt. sub. cū fugerent: quo
 significat studium in fugiendo, vt nō respicerent pro-
 sequentes, ne quo quo modo retardarentur. *Nō fugiet
 velox.* hoc est, parū vobis proderit terga vertere, nul-
 lus enim effugiet, etiam velocissimus. *Quis est iste, qui
 quasi flamen ascendit?* Pensis, hoc est, interrogatio cum
 reip̄sione, cum parabola. Chald. Para. *Quis est iste
 qui ascendit cum exercitu suo sicut nubes, & operit
 terram? & sicut fons aquarū cuius aquæ turbatæ sunt?
 Ascendēs operiā terram.* Vide arrogantiam. Per ciuitatē,
 Charchamis intelligit. *Ascēdite equos.* Ironica adhorta-
 tio. Ostendit multò aliter euenturum, quam cogita-
 bāt: nec quidpiā profuturū amicos vicinos in exerci-
 tu suo habuisse Æthiopes, Libyos, & Lydios. *Dies autē
 Domini Dei exercituum dies vltionis.* in quo scilicet nutu
 Dei temeritas Ægyptiorum euertetur, & luēt pœnas
 impietatis. *Victima enim Domini exercituum.* nempe, quia
 Deo volente sunt occisi. multitudinem autem occi-
 sorum significat. quasi dicat, strages futura est Domi-
 no in agro Charchamis sito ad Aquilonem respectu
 Ægypti. *Ascende in Galaad, & tolle resinam.* Ironice di-
 ctum. quasi dicat, accipies incurabilem plagam, quā
 nullo medicamento sanare poteris. Galaad abunda-
 bat opobalsamo curandis vulneribus aptissimo. *Vir-
 go filia Ægypti.* Sic eam vocat, quòd antea non fuerit
 violata ab hostibus. *quia fortis inpegit in fortē, ambo pari-
 ter corruerunt.* Theodoretus. Per hæc etiam vinctiū
 futuram prænunciauit internecionem, Chaldæorum
 nempe.

nempe. Alij de militibus exercitus Aegyptiorū interpretantur: qui dum terga darent, vnus in alium impetit, & causa sibi inuicem fuerunt ruinae, & mortis. *Verbum quod loquutus est Dominus.* Haecenus vaticinatus est de priore belli clade, nunc de aduētū Nabuchodonosor in Aegyptum; quod, vt ait Iosephus lib. 10. Antiq. anno. 23. regni Nabuchodonosor contigit. *Sic & praeparate, quia deuorabit gladius ea quae per circuitū tuum sunt.* Ironica adhortatio. Ostendit nihil profuturum, quantumuis se praeparauerint ciuitates oēs Aegypti. quasi dicat. praeparati, & ad bellū instructi vincemini, & debellabimini. Septua. deuorabit gladius germen tuum; Grecè *σμήλαια*. Theodo. hedera, interpretatur. figuratē autem, ait, adiutores Aegyptiorum sic appellauit. Hedera enim plantis succrescentibus implicatur. *Quare computruit fortis tuus?* Septuag. quia fugit retro vitulus electus tuus. Theodo. legit, quia fugit Apis vitulus electus tuus. Erat autem Apis bos, qui ab Aegyptijs aiebatur, & adorabatur. docet ergo, ait, sermo propheticus, quam ob causam victi sint, quoniā vitulum cōstituentes Deum, in eo fiduciam collocarunt. Chald. Paraph. quare contriti sunt fortes tui? Hebr. *נִסְחָפִים* nis-chaph. propulsatus est, pro propulsati sunt, inundatione abrepti sunt, & stare non potuerunt. ita Rab. Dan. nam verbū *נִסְחָפִים* sachaph, significat verrere, scopare, trahere ad modum pluuię, aut aquę obuia quęq; cōuerrentis, & secum traheatis, ac inundantis. quamuis & lacerari, & computrescere interpretari possumus, vt habet nostra litera. Sic supra Cap. 38. laceri pāni & veteres *סֶחָבֹת* sechabot, dicuntur, à verbo *סָחַב* sachab, quod vicinum est verbo *נִסְחָפִים* sachaph, & eiusdem

dem significationis, veluti tracti per pauimentum & sterquilinum. *Multiplicauit ruentes.* Sub Dominus, quasi dicat, maior pars cadet, alij autē relicta acie cohortabuntur alios ad fugam. *à facie gladij columbae.* hoc est Babyloniorum. Vide supra Cap. 25. Septua. à facie gladij Greci. Vbi Theodo. Verisimile est, ait, quosdā Grecorum iisse in expeditionē cum rege Babyloniorum. arbitror autem vnā praedicere Macedonum dominationem: cum Alexander, deleto Aegyptiorum regno, Macedonibus eos seruire coegerit. *Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti, tumultum adduxit tempus.* Septuag. vocate nomen Pharaonis Nechao regis Aegypti, tumultum traduxit tempus. Theodo. legit, perturbans, & transferens tempora: & exponit, Quondam Imperium potens erat, & vicinas gentes perturbabat, multorumque res prosperas mutabat in aduersas. Chald. Paraph. inuitarunt ibi, sub. seinuicem ad pugnandum, adhortarunt se ad fortiter dimicandum. Pharaon rex Aegypti cuius copiosus tumultus est, trās fert tempus, sub. omnia. Sic etiā transfertur modò regnū tuū in Chaldęos. Sic etiā potest nra litera interpretari, *Vocate nomē Pharaonis regis Aegypti,* hoc est, vocate eum nomine suo: & dicite ei, Tēpus quod scilicet omnia mutat, adduxit tumultū. i. mutationē magnam in regno tuo. Omnium quippe rerum est vicissitudo. In Hebr. pro, *vocate,* est *קָרָא* charu, vocauerūt, eisdem literis constat plurale imperatiui, mutatis punctis. Interpres noster, *vocate,* transtulit. sicut Septuag. Sic etiam *שָׁמ* sam, cum Camets, ibi, vel illic significat. cū ttere verò significat nomen. & noster interpres sequutus Sep. nomē transtulit. Quod autē habent

Septua. Nechao, in Heb. non habetur. Pro, *tumultum*, in Heb est שון saon. sonitum, tumultum, inundationem, multitudinem aquarum cum impetu, & desolationem, & ruinam significat. pro, *adduxit tēpus*, in Heb. העבר המועד hehbir hamohed, idest transire fecit, trāstulit, traduxit tempus statutum, vel locum notum. Nonnulli interpretantur, vocauerunt illum Pharaonem regem Ægypti regem multitudinis magnę. nam vox regem, ait Rab. Dau. est vice duarum. Transire fecit tempus p̄scriptum, quod nimirum assignauerat regi Babylonis, vt egrederetur ad pugnam, quod metu esset percussus, & consternatus. Rab. Salo. Vocauerunt, vel conclamauerunt ibi, scilicet in p̄lio, Babylonij per p̄conem, vel fœcilem, Pharao rex Ægypti strepitus. figuratè, & per Sarcasmū scōmate, & conuitio istiusmodi eum perstringentes, quia scilicet atolebat vocē strepitus sui in tumultu, dū gloriaretur in copijs suis. trāstire fecit tempus statutum, ad pugnam nempe. Alij exponunt, Clamauerūt illic Pharao Rex Ægypti, designator temporū, idest Deus, misit vallitatem per terram, nempe Ægypti. Alij, Tempus à Deo constitutum adduxit multitudinem Chaldęorum, ad te destruendum. *Sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari veniet.* ita etiam Septuag. Theodoretus exponit, quasi dicat, Ne dubitaueris: quemadmodum enim cōfitentur omnes absq; dubio Thabor esse montem, eumq; & Carmelū esse mari proximum, ita p̄dictio continet veritatem. Chald. Paraph. Sicut verū est verbum hoc, quod Thabor est in montibus, & sicut Carmelus in mari, sic veniet interitus eius. vel, sicut Thabor situm esse in regione montana verū est, & Car-

& Carmelum discurrere in mare, sic verè hæc Ægyptijs euenient. *Vasa transmigratonis fac tibi.* hoc est, factibi sarcinas: transmigrabis enim. *vitula elegans, atq; formosa Ægyptus, stimulator ab Aquilone veniet ei.* Septuag. vitula ornata Ægyptus, euulsio ab Aquilone veniet super eam. Theodo. His verbis declarauit illius indomitam, & iugi expertam naturā, atq; delicias: & magnam eorum arguens imbecillitatem, ostendit vel paucis etiam aduenientibus hostibus eos resistere nō potuisse. Chald. Paraph. Regnū speciosum fuit Ægyptus: populi interfectores venient ab Aquilone contra eam, ad eam diripiendam. Pro eo quod nos habemus, *stimulator*, in Heb. est. צרצר צרצר cheret. excisionem, iugulationem significat. potest etiam verti stimulator, nam verbum צרצר charatz, excidere, succidere, annuere, & innuere significat. stimulator autē veluti innuit. Transtulit autem, stimulator, noster interpres persistendo in metaphora. vitulam enim speciosam vocauit Ægyptum: veniet ergo (ait) Chaldæus, qui veluti stimulator eam faciet migrare. De migratione enim loquitur est Propheta superiori versu, & in sequenti de fuga loquitur. Vocatur autem Ægyptus vitula propter Apin, quem Ægyptij colebant, sicut supra diximus. *Mercenarij quoque eius.* De militibus mercenarijs loquitur, qui cum diu otio vacassent, erant veluti vituli saginati, & aduentante hoste, terga dederunt. Chaldai. Paraph. principes eius. *vox eius quasi aris sonabit.* Septuag. vox eius quasi serpentis sibilatis. Theodo. de Ægyptijs interpretatur. Proprium, inquit, est miserorū gemere & sibilare. Chal. Paraph. vox collisionis armorum eorum quasi serpentum raptantium. nō satis explicat,

plicat an de Ægyptijs, vel de Chaldejs intelligat. In Hebr. **חנאכא** chanachas, quasi serpētis, vel quasi eris. nā eadē vox ierpētē, & as, vel chalybē significat. vt autē strepitū armorū significaret, noster interpres es trāstulit. *Quoniā cū exercitu properabūt.* Sic Chal. Par. Sep. quia in arena ambulabunt. Theodo. Ex his debilitatē eorū innuit; Et enim Dominus audiētem verbum suum & non facientem cōparat viro qui domum suam edificat super arenam. Vox Heb. **חיל** chaül, exercitum, & robur significat. **חול** chol, autem vicina vox arenā significat: vt facillē propter vocum vicinitatem potuerit error esse. *Succiderūt saltum eius.* Theodo. de Ægypto interpretatur: quam dicit affi nilari saltui, & hostes syluæ caesoribus. *Qui supputari non potest.* hoc est, exercitus qui numerari non potest. sic statim. Multiplicati sunt super locustas, & nō est eis numerus. Theo. de Ægyptijs intelligit. In Heb. **כח** chi. quę dictio quoniā, & quia significat. Septuag. quia, habent. Sic etiā Chal. Par. Idem est sensus, siue quia, siue qui legis; Nōnulli interpretantur, succiderunt eam vt syluam, ait Dominus: eō quōd non erit tantę cessionis inuestigatio. *Super tumultum Alexandria, & super Ægyptum.* Septuag. Ecce ego vlciscar Ammon filium eius super Ægyptum. Theodoretus. Ægyptij Iouem vocant Ammonā, à quo etiā regio Ammoniaca nominata est. Huic autē delubrū magnū extruxerūt. Filiū autē eius vocat Ammonā, eō quōd ab ipsa cōstitutus sit Deus: Simulachrū enim est manu factū. Minañ ergo se traditurū Babylonijs idolum Ammon, nec non alios Deos eorum: Chald. Paraph. habet sicut & nostra. In Heb. pro *et multum*, est **אמון** amon: nutritū & educatum significat.

cat. Sic Prouer. 8. vbi nos legimus, cuncta componēs, in Heb. est eadem dictio, quæ in hoc loco. Vnde non nulli trāsferūt, nutritus & educatus. Sed noster interpres pro artifice perito & certo, atq; in arte sua fido, & exercitato sumpsit: quod significauit trāsferēs, cuncta cōponēs. Alij trāsferunt, veluti pedagogus. Significat etiā, amō, multitudinē. Vnde Cap. 52. vbi nos legim⁹, & ceteros de multitudine, est eadē dictio. Sic Nahum 3. vbi nos legimus, Nūquid melior est Alexandria populorū. Sic sumitur in hoc loco: nā tumultus pro multitudine sumit. Pro *Alexandria*, in Heb. **ג** no. vrbē Ægypti interpretatur, quā noster interpres Alexandria dixit. Alij Mēphin, vel Syenē, vel Thebas. Alij trāsferūt, Ecce ego visito Amō de No, intelligētes Amō regē Alexandria. Alij, Ecce ego visito vulg⁹ Alexandrinū. *Et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis.* Nēpe Ægypt⁹ post vastationē enim, quę facta est à Chaldejs, reuersi sunt in terrā suā Ægyptij, qui dispersi fuerāt, post finē quadraginta annorū, vt habes Ezech. 29. vbi dicit. Et erūt ibi in regnū humile. Et inter cetera regna erit humilima. *Et tu nō timeas serue me⁹ Iacob, et ne paueas Israel.* Prospera Israēli promittit, & reditū è Babylone. Hęc omnia vsq; in finē Cap. habes suprā Cap. 30. vide ibi.

ARGUMENTVM.

Prophetia contra Palæstinos & confines eorum.

CAP. XLVII.

QUOD factum est verbū Domini ad Ieremiam propheta n contra Palæstinos, antequam perueniret Pharaon Gazam: Hęc dicit Dominus, Ecce aque ascendant ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram & plenitudinem eius vbera

vlulabem & habitatores eius: clamabunt homines, & vlulabunt
 bit omnes habitatores terræ, & à strepitu p[er] n[on] p[er] armorū & bella.
 nis habitatorum eius, à commotione qua trigarum eius, et multitudine ro-
 tatorum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis. 4.
 M S. pro auentu diei in quo vastabuntur omnes Philisthim, & dis-
 Rab. H. sipabitur Tyrus & Sidon cum omnibus reliquis auxilijs suis:
 Textui depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insula
 autē cō Cappadociæ. 5 Venit caluitium super Gazam: conticuit Asia-
 formi- lon, & reliquiae vallus earum, vsquequo concidēris 6 O mucro
 ter le. Domini vsquequo non quiesces: in redere in vaginam tuam: re-
 gunt G. frigerare, & file. 7 Quomodo quiescet, cum Dominus præepe-
 & C. rit ei aduersus Afcalonem, et aduersum maritimas eius regio-
 nes, ibique condixerit illi?

EXPLANATIO.

QUOD factum est verbum Domini ad Ieremiā
 prophetam contra Palæsthinos, antequam percu-
 ret Pharao Gazam. Palæsthini, & circummuci-
 ni infestabant populum Dei, & de illius ca-
 lamitatibus gaudebant: vnde iusto Dei iudicio, & ipsi
 etiā calamitates experti sunt: quod hīc Ieremias præ-
 dicit. Facta autem est propheta hæc, antequam Pha-
 rao percuteret Gizam, quæ vrbs erat Palæsthinorum.
 Vide Iud. 16. & 1. Reg. 6. Auunt quidam prophetiā fa-
 ctam eo tempore, quo Nabuchodonosor obsidebat
 Ierusalem: illa enim obsidio soluta est, vt diximus
 Cap. 39. recedētibz Chaldæis vt obuiam irent Egyp-
 tijs, quos acceperant venire, vt auxiliū ferrent Iudæis:
 Rex autem Aegypti non est ausus expectare Chal-
 dæos, sed reuertens in Egyptum in regressū Gizā di-
 ripuit, quæ in sinibus Palæsthinorum versus Aegyptū
 sita erat. Et hoc est quod dicitur, antequā percuteret Pha-
 rao

rao Gazam. vastatio autem, quæ hic prædicitur, ab Af-
 syrijs facta est. Ecce aqua descendit ab Aquilone, & erunt
 quasi torrentes inundans. De aduentu Chaldæorum loqui-
 tur, quorum numerosum exercitū aquis comparat,
 & torrenti inundanti à quo subuertuntur vrbes, &
 delentur incolæ earum. Sic Isa. 8. Adducet Dominus
 super eos aquas fluminis fortes, & multas. A strepitu
 pompæ armorum. Septuag. à voce impetus eius, ab armis
 multus eorum. Chald. Paraph. A voce gressus vngula-
 rum fortium eius. In Heb. שַׁהַתָּה sonitū, stre-
 pitum, gressum cum vehementia. פַּרְסוֹת parsoth, vn-
 gulas significat. Vnde quidam transferunt, à sonitu in-
 cessus vngularum fortium eius. Noster interpretes so-
 nitum & strepitum vngularum, pompam armorū in-
 terpretatus est, quod vngulæ animātibz sint loco ar-
 morum. Nō respexerunt patres filios manibus dissolutis. A-
 deò, inquit, erunt exterriti, vt ne patres quidem de fi-
 liorum salute futuri sint solliciti. dissolutio manuum
 pauorem significat. Hispanè dicimus, Caher se las ma-
 nos de temor. Chald. Paraph. Non respiciunt patres, vt
 misereātur filiorum, propter remissionem manuum.
 Theodo. docet præformidine patres oblitos esse na-
 turæ, filiosq; neglexisse. Et dissipabitur Tyrus & Sydon, cū
 omnibus reliquis auxilijs suis. Theodore. Prædicit Tyrijs
 & Sidonijs exitium, qui venerant in auxilium Palæ-
 sthinorum. Alij transferunt ex Hebr. ad delendum
 Tyro & Sidoni omnem superstitem adiutorē, quasi
 dicat, vastabuntur omnes Palæsthini: sicq; fiet, vt de-
 leantur qui auxilio esse solebāt Tyrijs & Sidonijs. Vn-
 de subditur, depopulatus est enim Dominus Palæsthinos. He-
 braica litera vtrāq; expositionē admittit. potest enim
 Tyrus

Tyrus & Sidon per accusatiuum, & per datiuum uerbi. Sep. & Chal. Para. in eundem sensum transferunt, sicut noster interpres. quamuis quod nos legimus, *omnibus reliquis auxilijs suis*, ad Palesthinos potest referri, quasi dicat, cum omnibus qui auxilio esse solebant Tyro & Sidoni, Palesthinis nēpe. Tyr^o Heb. **תר** tfor. ciuitas est maritima, munita, metropolis Phœnicis: quondā insula septingentis passibus diuisa à Cōtinente, mari præalto: sed vix credibili opere, comportatis aggeribus per Alexandrum Magnum adiuncta Cōtinenti. Erat in tribu Nephtholim vicesimo fermè miliario à Cæsarea Philippi. Vide Ios. 19. Sidon vrbs est in Phœnicia ad mare sita in termino Iudæ, à Sidon filio Chanaan condita, eratq; in sorte tribus Aser: sed non possedit eam, quòd non potuerit hostes expellere. Vnde Ios. 19. & Iud. 1. *Depopulatus est enim Dominus Palesthinos, reliquias insule Cappadociæ.* Cappadoces & Palesthini fratres erant ex eadem gente progeniti. Gen. 10. dicitur, ex Chasluim egressos fuisse Philisthim & Caphorim, qui sunt Cappadoces. Hi in auxiliū venerunt Palesthinis, quos vnā cū illis vastandos prædicit Ieremias. Vocatur autē Insula, licet sit in continenti, quia est maritima: Est enim Cappadocia Asiæ regio, Pontica, Armeniæ confinis, quam ab Oriente claudit, à Septentrione longo litore in Euxinum Pontum expanditur, sicut angusto excursu à Meridie Ciliciam attingit, ab Occasu Galatia & Paphlagonia reliqua terminata, nomen accepit à Cappadoce amne: Eius populi antè Leucosyri dicti sunt. Vide Ptolomeū lib. 5. Cap. 6. Plinium lib. 6. Cap. 3. Strabum lib. 12. Pōponiū Melam lib. 1. *Venit caluitiū super Gazam.* Theodo. Antiquo splendore

splendore præuabitur: Caluitium frequenter indicat luētū. Sic infra. Omne enim caput caluitiū, & omnis barba rasa erit. &c. Suetonius scribit apud antiquos barbæ capitisq; rasuram luētus indicium fuisse. Suprà Cap. 41. habes octoginta viros venisse de Sichem ramos barba, in signum luētus propter vastatam Ierusalem. Chald. Paraph. Peruenit vincta habitatoribus Gaze. Expilare est etiā diripere, & spoliare: vnde per caluitium expilationem, direptionem, diuitiarū spoliationem intelligere possumus. *Canticum Ascalon, et reliqua vallis earum.* Septua. Proiecta est Ascalon, & reliqui vallis earum. Chald. Paraph. Contriti sunt Ascalonitæ, & reliquæ roboris eorum. Eadem est sententia: nam quæ succiduntur, & pereunt, ad silentium rediguntur. Vnde verbum **דמח** damah, succidere, excidere, deficere, & silere significat. Per reliquias vallis, eos intelligit, qui in valles propè Ascalon & Gazam se receperant: erant enim Gaza, & Ascalon in locis editis. Erat autem Ascalon ciuitas ampla Palesthinæ, siue vt Iosephus ait lib. 5. Antiq. Cap. 3. superioris Idumææ, quam Iudas expugnauit. Iud. 1. Accepit nomē à Conditore Ascalo Hymenæi filio, Stephano teste. *Vsquequo concideris? In Heb. incidet te, vel Ianies te.* sub. præ luētū. Sic Chald. Paraph. Septuag. coniungunt cū sequenti versu. *Vsq; quo incidet gladius Domini? vt sermo sit ad gladium, per quē Nabuchodonosorē intelligit, vt interpretatur Theo.* Vocat autē Nabuchodonosor gladiū Dñi, quòd permittente Deo ista fecerit, vt impij de se mutuas soluerent impietatis pœnas. *O macro Domini vsquequo nō requiesces, ingredi in virginam tuā, et refrigerare, et sile.* Protopopœia est, id est plonē fictio. Alloquitur

Inf. Cap.
48.

quitur gladium quasi rem animatam: Vel Nabuchodonosorem intelligit per metaphoram. ingredi in vaginam est, cessare à cæde. Idem significatur per id, quod subditur. *Quomodo quiescet, cum Dominus præceperit ei adversus Ascalon, et adversus maritimas eius nationes.* Theod. Profopocia est, vt doceret apertius creaturam non carere gubernatore: sed factorem eius omnibus præesse; qui interdum quidem suppeditat ipsis copiam bonorum: quandoq; verò permittit, vt delabantur in calamitates. *ibiq; condixerit illi?* Chald. Para. *ibiq; præparavit eum.* Verbum Heb. *תהדאח*, constituere, condicere, designare significat. Rab. Dau. exponit, Constituit illi tempus. Condixit ergo, vel contituit gladio, vt grassaretur: & propterea quiescere non potest: oportet enim, vt mandato Dei obtemperet.

ARGUMENTVM.

Prophetizat vastationem Moab, & urbium eius.

CAP. XLVIII.

AD Moab. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Væ super Nabo, quoniam vastata est & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, et tremuit. 2 Nô est ultra exultatio in Moab contra Helebom: cogitauerunt malum, Venite & disperdamus eam de gente. ergo silens conticesces, sequeturque te gladius. 3 Vox clamoris de Oronaim: vastus, et cõtritus in igna. 4 Cõtrita est Moab: annuitate clamorem parvulis eius. 5 Per ascensum enim Luth plorans ascendet in sicut: quoniam in descensu Oronaim hostes *Sup. 17 *vlul tuum contritionis audierunt.* 6 *Fugite, saluate animas vestras: eritis quasi myricæ in deserto. 7 Pro eo enim quod habuisti

habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capteris: Erbit Chamos in transmigracionem, sacerdotes eius, & principes eius simul. 8 Et veniet prædo ad omnem urbem, & vrbs nulla saluabitur: & peribunt Valles, & dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus, 9 Date florem Moab, quia florens erit dicitur: & ciuitates eius deserta erunt & inhabitabiles. 10 Maledictus qui facit opus domini fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. 11 Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requiem in facibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigracionem non abiit: idcirco permansit gustus eius in eo, & odor eius non est immutatus. 12 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinarores & stratores laqueularum, & sternent eum: & vasa eius exhaurient, & lagunculas eorum collident. 13 Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israel à Beth-el, in qua habebat fiduciam. 14 Quomodo dicitis: Fortes sumus, & viri robusti ad præliandum? 15 Vastata est Moab, & ciuitates illius succenderunt, & electi iuvenes eius descenderunt in occasionem: ait rex, Dominus exercituum nomen eius. 16 Prope est interitus Moab, vt veniat: et malum eius velociter accurret nimis. 17 Consolamini eum omnes qui estis in circuitu eius: & vniuersi qui scitis nomen eius, dicitur: Quomodo cõfracta est virga fortis, baculus gloriosus? 18 Descende de gloria, & sede in siti habitatio filie Dibon: quoniam vastator Moab: ascendet ad te, dissipabit munitiones tuas. 19 In via sta, & prospice habitatio Arser: interroga fugientem: & ei qui euasit dic, Quid accidit? 20 Confusus est Moab, quoniam victus est: vlulate, & clamate, annuitate in Arnon quoniam vastata est Moab. 21 Et iudiciũ venit ad terram campestrim: super Helon, & super Iasa, & super Mephaath, 22 & super Dibon, & super Nabo, & super domũ Deblathaim, 23 & super

per Cariathaim, & super Beth-gamul, & super Beth-mad, 24 et super Cariath, et super Bosra: & super omnes ciuitates terræ Moab, quæ longè et propè sunt. 25. Abscissum est cornu Moab, & brachium eius contritum est, ait Dominus. 26 Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est. & allidet manum Moab in vomitu suo, & erit in derisum eum ipse. 27 Fuit enim in derisum tibi Israel, quasi inter fures te perisses eum. propter verba ergo tua quæ aduersum illum locutus es, capieus duce- ris. 28 Relinquire ciuitates, & habitate in petra habitatores Moab, & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis. 29 Audiuimus superbiam Moab (superbus est valde) sublimitatem eius & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis eius. 30 Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius: & quod non sit iuxta eam virtus eius, nec iuxta quod poterat conata sit facere. 31 Ideo super Moab euulabo, & ad Moab vniuersam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes. 32 De planctu Lazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, vsque ad mare Lazer peruenerunt: super messem tuam, & vindemiam tuam prædo irruit. 33. Ablata est lætitia & exultatio de Carmelo & de terra Moab, et vinum de torcularibus sustuli, nequaquam calcator vna solitum celestima cantabit. 34 De clamore Hesebon vsq; Eleale et Iasa, dederunt vocem suam: a Segor vsque ad Oronaim vitula mæ cõternantem: aquæ quoque Nenrim pessima erunt. 35 Et auferam de Moab, nate M ait Dominus, offerentem in excelsis, et sacrificantem dijs eius. 36 S. Q. n. Propter à cor meum ad Moab quasi tibia resonabit: et cor meum conster ad viros muri fictilis dabit sonitum tiliarum: quia plus fecit nate o. q: à n potuit, idcirco perierunt: 37. Omne enim caput calu- aris o. ius, et omnis barba rasa erit: in canclis manibus colligatio, et su

*Itai. 15, 2 per omne dorsum cilicium. 38 Super omnia tecla Moab, et in pla Eze. 7. 18 teus eius omnis plactus. quoniam contritum Moab sicut vas inutile.

ait Da-

ait Dominus. 39 Quomodo victa est, et vlulauerunt: quomodo deiecit ceruicem Moab, et confusus est: eritque Moab in derisum et in exēplū omnibus in circuitu suo. 40 Hac dicit Dominus: Ecce quasi Aquila volabit, & extendet alas suas ad Moab. 41 Capta est Cariath, et munitiones cõprehensa sunt: et erit cor furium Moab in die illa sicut cor mulieris parturientis. 42 Et confabit Moab esse populus: quoniam cõtra Dominum gloriatus est. 43 Pauor et fouea et laqueus super te o habitator Moab, dicit Dominus. 44. Qui fugerit à facie pauoris cadet in foueam: et *Itai. 24, qui conster de fouea, capietur, laqueo. adducã enim super 28. Moab annū visitationis eorū, ait Dominus. 45 In vmbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, et flamma de medio Sid: et deuorauit parietem Moab, et verticem filiorum tumultus. 46 Væ tibi Moab, peristi popule Chamos: quia comprehesi sunt filij tui, et filia tuæ in captiuitatem. 47 Et conuertam captiuitatem Moab in nouissimis diebus, ait Dominus. Hucusque iudicia Moab.

EXPLANATIO.

D Moab. Hoc est, de Moabitis: vt sit titulus prophetiæ. Vel coniūge cum sequentibus. Ad Moab hæc dicit Dominus &c. Moab filius fuit Loth ex filia maiore Gen. 19. ab eo vrbs Arabiq; quæ teste Eusebio Areopolis dicta est, & regio nomen acceperunt. fuit afflicta ab Assyrijs, & à Chaldæis. de vtraq; sermo est hîc, & etiã apud Itai. 15 & 16. Cap. Væ super Nabo, quoniã vastata est & cõfusa. præteritū pro futuro vastabit. Nabo ciuitas erat in terra Moab in tribu Rubē Num. 32. Est etiã nomen mōtis, & nomē Idoli Isa. 46. Capta est Cariathaim. vrbs est Moabitarū in Tribu Rubē Ios. 13. Nū. 32. de qua Ezech. 25. vbi gigantes habitauerunt. Gē. 14. Inter vrbes Nephthalim.

Zz 2

Leuitis

Lenitis cōcessas cēsetur. i. Paral. 6. D. Hier. in Ecloga describit eam iuxta Medebam urbem Arabiæ, & vocari Coraiatha. *Confusa est fortis.* In Heb. חַמִּישׁ גַּב hamif gab. Quidam nomen urbis esse volunt. Sic Rab. Dau. & Theodoretus. Alij, ciuitas in excelso sita, interpretantur. Septuag. confusa est fortitudo. Chal. Paraph. Confusi sunt à domo fiducia suæ. Dictio Hebræa à verbo גַּב sagab, exaltationem, locum eleuatum, refugium, locum hostibus inaccessum quòd sese homines recipiunt, vt tuti sint ab hoste: sicut Latine arx dicta est, ab arcendo hoste. Nomen est mascul. & verbū foem. Vnde subaudiri volūt aliquid: vt, cōfusa est que sita est in excelso, vel que est propugnaculum, vel fortis. *Non est vltra exultatio in Moab.* Chald. Paraph. Non est vltra laus Moab. perijt eius gloria. *Contra Efebon cogitauerunt malum.* Quidam legunt, Cōtra Efebon, hoc est, Prophetia de Efebon. Et sequitur, Cogitauerunt malum &c. Chald. Paraph. In Efebon cogitauerūt cōtra eam malum. potest etiam cum distinctione legi. Septuag. iuxta Bib. Reg. legunt, coniungentes cum superiore sentētia. Non est vltra exultatio Moab in Efebon. hoc est, non vltra gloriabitur Moab in Efebō. Theodoretus legit. Non est vltra medicamen Moab: insolentia in Efebon. & exponens ait. Erant vrbes preclaræ, de quibus gloriabantur Moabitæ. Gen. 46. inter filios Gad filij Iacob annumeratur Efebō. & i. Paral. 8. inter filios Bela filij Benjamin annumeratur Efebō. *Ergo silens cōricesles.* hoc est, vastaberis. Quod autē subditur, *sequeturq; te gladius,* significat ne fuga quidē salutē esse adepturos, vt interpretatur Theo. Alij trāsferūt, etiā Madmē silebis, vel succidēris. ita vt sit nomē urbis.

urbis. Vox Heb. מַדְמֵן madmen, silens, vel tacens exponi potest, sicut noiter habet interpretes, à verbo דָּמַם damam, quod tacere, & silere significat, *Vox clamoris de Oronaim.* Sub. audietur. Duplicem Oron interpretantur nōnulli, erat enim Oron superior, & inferior, duæ vrbes Moabitarum. *Contrita est Moab, annunciate clamorē parvulis eius.* Chal. Paraph. annunciauerunt clamorem dominatores eius. Alij transferunt, Auditum facient clamorem minores eius. Intelligunt autem per minores, nobiles inferioris ordinis à regibus, quos minores vocat Propheta per ignominia, quòd inferiores plebeijs futuri essent. *Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu.* Sub. vir. quasi dicat, qui vertentur in fugam de Chaldæis, cum lachrymis ascendent in Luith locū excelsum, vt ibi tuti esse possint. Luith Lyra vult motem esse in Moab. Eusebius vicū inter Areopolin & Ioaran. Alij inter Petrā & Segor. *quoniam in descēsu Oronaim hostes vlulatum contritionis audierunt.* hoc est, cum descenderent ab Oronaim, vel cum redirēt hostes ad Oronaim, audierunt clamorem. Chald. Paraph. Nam per descensam Oronaim clamorem contractorum à prelio nunciabunt. *Fugite, saluate animas vestras, & eritis quasi myrica in deserto.* Hortatur ad fugam, & vt se contineant in deserto, ne in hostium manus veniant. Septuag. Et eritis quasi asinus agrestis in deserto. Chald. Paraph. Estote sicut turris Aroer, & sicut qui morantur in tentorijs in deserto. Vide suprā Cap. 17. Hebr. מַדְמֵן haroer. nomen est ciuitatis Moab: sed & myricam, vel iuniperum significat. Aiunt quidam ex Strabone hoc etiā nomine vocari regionem arenosam & sterilem, quā Arabes Scenitæ Camelorū pastores habitant

bitent, quæ frequenter acanthos & myricas profert. deniq; afflictum, & abiectum hominẽ significat. P sal. roi. vbi nos legimus, Respexit in orationem humiliũ. in Heb. est, ad orationem myricæ. hoc est, solitarij, vel pauperis, & debilis: arbuscula enim illa per metaphoram debiles, miseros, & afflictos denotat. Significat etiam hominem excitantem se: vnde nonnulli sedulũ vertunt. respiciet ad orationem excitantis se, vel sedulũ, & diligẽtis, nempe ad orationẽ. *Et ibit Chamus in trãs migrationem.* Chamus idolum erat Moabitarum. Vide. Nũ. 21. 3. Reg. 11. & 4. Reg. 23. Sũt qui hinc ductũ conijciant Græcum *κῆμος*, qui deus fuit temulentiæ, quo nomine etiam cõuiuium procacius significatur, & cantationes, ac saltationes lasciuæ, vnde & *κῆμος*, & comœdia. D. Paulus ad Rom. 13. hoc nomine græco vtitur, pro quo nos comestationibus legimus. *Date florẽ Moab, quia florens egredietur.* Septuag. Date signa Moab, quia plaga succendetur. Theodo. Prædicit summam desolationem, quasi dicat. Erit deserta Moab, vt necessum sit signa ponere, sicut fieri solet in desertis locis, & nulli prorsus peruijs, vbi lapidibus erectis via demonstratur. Chal. Paraph. Auferte coronam à Moab, quia transmigrando transmigrabit. In Hebr. pro eo quod nos habemus, florem, est *יָצוּר*. florem, & alã significat, & coronam. Quidam transferunt, Date alã Moab, quia volando volabit. Sed quia verbũ *יָצוּר* significat etiam extare, prominere, dictio *יָצוּר*, potest significare signa quæ prominent: in qua significatione acceperunt Septua. Nos verò nostram sequẽdo literam sic interpretabimur. Quantumcũq; fuerit flonda Moab, illuistris, nobilis, diuitijs affluens, florens.

rens egredietur, hoc est, non diutius durabit eius gloria, sed adhuc florens vastabitur, & migrare cogentur incolæ eius, *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.* Hoc est, Maledictus qui fraudulenter & dolose se gesserit in vastada Moab, & qui prohibuerit gladiũ suũ à sanguine Moabitarum, & illis pepercerit. Vocat opus Dei vastationem Moab, quemadmodum superiori Capite vocauit mucronem Domini, quòd hæc omnia mandato Dei fierent. Septuag. pro *fraudulenter*, transulerunt, negligenter: idem est sensus. Theodoretus: Si iussu Dei sermo propheticus subdit maledictioni eos, qui negligenter occidunt: quantas nos pœnas exoluemus, si munus spirituale parui penderimus. Sic etiam opus Dei est, quod ait Apostolus. *Colos. 3. a* Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. quod ipse diligenter faciebat. Vnde ait, Castigo corp^{us} meũ, & in seruitutem redigo. Hic est gladius, de quo Christus, Non veni mittere pacẽ, sed gladiũ. qui deuorare debet carnes, hoc est, carnales concupiscentias, & opera omnia carnis, quæ manifesta esse dicit Apost. *Gal. 5. d.* Maledictus autẽ qui opus hoc Dei facit fraudulenter, vel negligenter, & qui prohibet gladiũ suũ à sanguine. Si enim secundam carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et, *Rom. 8. c.* Qui amat animam suam perdet eam: Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. *Ioã. 12. d.* *Fenulus fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fecibus suis.* Prosperẽ, ait, & in summa pace huc vsq; egit Moab, neque coactus est migrare, & mutare solus: sed quietus mansit instar vini quod requiescit

in facibus suis, neq; ab vno vase in aliud transfusum est, quod germanū saporem seruat: sic & Moab quiete ac tranquillitate ad magnam gloriam & fælicitatē perueniet. & hoc est quod subdit, *in transmigrationē non abiit, idcirco permansit gustus eius in eo, et odor eius non est immutatus.* Perstat in metaphora, sicut in sequentibus. *Propterea ecce dies ueniunt dicit Dominus, et mittam eis ordinatores, et stratores laguncularum, et sternēt eum, et vasa eius exhaurient, et lagunculas eorum collident.* Hostes intelligit, vasa vocat vrbes, & quæ in vasis sunt, opes. Chal. Para. Abundantes fuerunt Moabitæ ab adolescentia sua, & quieti in substantijs suis: nec fuerant translati de loco in locum, nec in transmigrationem abierant, propterea prorogarunt prosperitatem facultates eorum, sicut vinum quod conseruatum est super fæces suas, & odor eius non est immutatus: Propterea dies veniunt, dicit Dominus, & mittā in eos depredatores, & depredabuntur eos, & substantias eorum euacuabunt, & bona terre eorum absument. Pro, *ordinatores et stratores laguncularum*, in Hebr. *ד. י. י. ת. ס. ח. י. מ.* tsohim, hoc est, demigrare facientes, à verbo *ת. ס. ח. י. מ.* tlahah, quod migrare, & ire de loco in locum significat. Noster interpres deduxit à verbo *י. י. י. י. א. ח. א.* iathah, quod sternere significat. *Et confundetur Moab à Chamos, sicut cōfusa est domus Israel à Bethel, in qua habebat fiduciam.* Hoc est, nō iuuabit eos idolum Chamos, in quo fiduciam habent: sicut neq; domum Israel in aliquo iuuarunt vituli aurei, quos in Bet-hel adorabant, quò minùs in captiuitatē abirent. *Vastata est Moab et ciuitates illius succenderunt.* Septuagin. Perijt Moab ciuitas eius. Chal. Para. direpti sunt Moabitæ, & vrbes eorum desolatæ. In Heb. *ה. ל. א. ה.* halah, ascēdit,

dit. nomini, vrbes, plural. nume. verbum singul. apponitur, per Synthesim Hebræis vsitatā, quasi dicat, quæque earum ascendit, id est euauit. vel, ascendit fauilla ab illis ciuitatibus exustis, sicut de Sodoma & Gomorra dicitur. Gen. 19. vel excidit, id est cecidit. noster interpres transtulit, succenderunt: quamuis nonnulli codices habeant, ascenderunt. & ita legitur in Bibl. Reg. *Quomodo contracta est virga fortis, baculus gloriosus?* Chald. Paraph. *Quomodo contractus est rex malignus, dominator tribulās.* Per virgam, & baculum, regem vel regnum Moab intellige: sceptrum enim regnū significat, vt diximus in Primum Cap. *Descende de gloria, et sede in siti habitatio filie Dibon.* Summā rerum penuriam significat, vt non possit etiam sitim extinguere. Dibō excelsum, erat Moabitarū, vbi colebatur idola. Num. 21. & Isa. 15. Est etiam vrbs Moabitarum primò, & postea Schō, regis Amorrhæorū in tribu Rubē vltra Iordanem ad Orientem posita. Vide Ios. 13. *In via sta, et prospice habitatio Arçer.* Ciuitas erat Moabitarū sita super ripam torrentis Arnon, extracta à filijs Gad. Vide Ios. 12. & 13. & Iud. 11. Sic & Arnon ciuitas etiam erat Moabitarum. Vide Num. 21. & Ios. 12. *Et iudicium veniet ad terrā cāpestrem super Elō, et super Iasa, et super Mephaat.* Iudicium Dei, id est vltio diuina veniet super regionē non tantum montanam, sed & campestem Moab. Elō ciuitas fuit in tribu Nephthali. Vide Ios. 19. Iasa in tribu Rubē. Vide Num. 21. Iud. 11. Ios. 13. Sic Mephaat in tribu Ruben. Ios. 13. *Et super domum Deblathaim.* Ciuitas etiam erat Moabitarum: sic etiam Bethgamul, & Bethmaon, & Charioth, & Bosra. *Abscissum est cornu Moab, et brachium eius contritum est.* Chal. Para. succisum est

est regnū Moabitā, & dominatores eorū cōtriti sūt. Per cornu, regnum, per brachium dominatores siue principes interpretatus est. Cornu in sacra scriptura per translationem fortitudinem, potentiam, & regnū significat: quod p̄cedura sint, & robusta ahi malū cornua, in quibus robur illorū situm est, & quibus vim repellunt, & impetum faciunt in alia. Sic 1. Reg. 2. Et exaltabit cornu Christi sui. hoc est regnum. Sic in Cātico Zachar. Et erexit cornu salutis nobis. hoc est. *Luc. i. g.* Excitauit Christum suum, qui in aet̄o suo robore, rami quam cornū quodam prostratis aduersarijs, Israelis aeternum illud regnum afferebat, iuxta promissiones Dauidi factas super regnū ipsius aeternū. Sic Dauid Deū vocat, cornu salutis mee, P̄sal. 17. hoc est, cornu salutaris, vel cornu in defensionē meam, hoc est, potens ac salutaris defensor meus: virtus qua seruator, siue liberor a vi & impetu hostium meorum, qui veluti cornu p̄t̄it, & cōnscit hostes meos. Similitur etiā cornua pro radijs, quos lux cornū more ex se diffundit. Exod. 34. cornuta dicitur facies Moysi, quod radiaret, & iubar seu splendorem emitteret radiorū, qui cornua referrent. Vnde D. Paulus 2. Cor. 3. Vt nō possent oculos intēdere filij Israel in facie Moysi propter gloriam vultus eius. Sic Habac. 3. Cornua in manibus eius. id est splendorēs: nam p̄cesserat, Splendor eius vt lux erit. loquitur de Deo, qui in Sinai apparuit, vbi legem Moysi dedit, quē reddidit splendidum. Brachiū etiā potentiam, vim, virtutē, robur, & opes significat, & deniq; omnia quibus nos defendimus, & valemus: brachio enim pugnamus, & nos defendimus, & operamur. *Inebriate eum, quoniam cōtra. Dñum e-*

rectus

rectus est. Chal. Para. Adduc super eos, scilicet Moabitas, angustiam, vt sint similes ebrijs, quia cōtra Domini populū magnificari sūt. Ebrietas afflictionē magnam significat, vt diximus supra Cap. 25. O Chaldaei, ait, valde & prolixē affligite Moab, vsq; ad amentiam. *Et allidet manū Moab in vomitu suo; et erit in derisum etiā ipse.* Sep. Et applaudet Moab in manu sua, & erit in derisum. Theodote. Cū Moabite intellexissent quæ Iudeis acciderāt, subsannabāt, arguentes Deum vniuersorum imbecillitatis: qui deridebat ergo, ait, erit in derisum. Chal. Para. Et traturabuntur Moabite in loco suo, & erūt in derisum etiā ipsi. Heb. פֶּסַח saphach, p̄cutere volā ad volā, siue palmam ad palmam, plaudere, cōplodere, & inuoluere, & collidere significat. Rab. Dau. Plaudet Moab, & inuoluet se, vel vertet in vomitu suo, exponit: vt ebrius cōparet, q̄ inuoluit se, vertit se de latere in latus, dū euomit vinum q̄ bibit. Sic Moab propter multiplices afflictiones faciet, & erit in derisum, quem admodū ebrius a sobrijs ridetur. *Fuit enim tibi in derisum Israel, quasi inter fures reperisses eū.* Sep. Et ipse & nobis in derisum fuit tibi Israel, si in furtis tuis inuenti sunt, quia debellasti eum. Theodo. legit. Atqui contemptui tibi erat Israel. An in furtis tuis inuentus est? quia oppugnabas eū. exponit autem, Quid ab illo dāni passus eum impetebas? patietū perfores & p̄datōres reperisti? ita vt Moab alloquatur, qui Israelei cōtemptui habebat. Chal. Para. Et quia letati estis super interitū Israel, cū non peccauerint in vos, quasi inuenti essent inter latrones. In Heb. Et si non derisui fuit tibi Israel? hoc est, Nonne derisui fuit tibi O Moab Israel? si in furib⁹ inuentus est? Nonster

inter

interps sine interrogatione legit. In derisum tibi fuit: quasi in furto reperisses eū. *Relinquitte ciuitates, et habitate in petra habitatores Moab, et estote quasi colūba nidificās in summo ore foraminis.* Hoc est, cogemini relinquere ciuitates, & habitare in rupiū foraminibus, & in caernis vt columbæ. Chal. Paraph. Estote sicut columba, que dimittit ostium columbaris sui, & descendit, & morat̃ in pauimento laci. pro. *in summo ore foraminis.* Heb. *כְּעֵבֶר פִּיחַת* cheheberephi phachath. in lateribus oris foueæ. Vox *עֵבֶר* heber latus, vltiorem partem, superiorē partem significat, à verbo *עָבַר* habar, quod trāsire, superare significat. Noster interpres, in summo ore foraminis, transfuit, hoc est, in superiori parte caernæ. quasi dicat, quemadmodum columba nidum cōstruit in superiore loco orificij caernæ, vt securius ibi manere possit. *Audiuimus superbiam Moab.* hoc est, Intelleximus, vel norunt omnes. *Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius, eò quòd non sit iuxta eam virtus eius; nec iuxta quòd poterat conata sit facere.* Hoc est, Nō tātum potest, quantum sibi arrogat. Septuag. Ego autem cognoui, dicit Dominus, opera eius: nonne sufficiens eius non sic fecit? hoc est, qui potens inter illos erat, non sic fecit, quemadmodum iactabat: aduentante enim hoste aufugit. Theodo. legit. Nonne iuxta sufficientiam ipsius, sic & brachia eius. & exponens ait. Ostēdit fastū verborū ipsa rerum experientia conuictum esse: non enim ita fecit sicut loquebatur: ante bellū enim magna cum arrogantia minabatur se fortiter facturū, videns autem hostes fugit. Chal. Paraph. Corā me manifesta suat, dicit Dominus, opera principum eorum: & non sunt reati nobiles eorum, nec fecerūt quòd decebat.

cebat. Pro, *iactantia*, in Heb. *עֲבָרָתוֹ* hebratho. ardorem ire eius, excandescentiam, furorem eius, trāsferre possumus. Noster interpres arrogantiam transfuit, quæ scilicet homines iracundos, & contumaces facit. Pro *eo quòd nō sit iuxta eā virtus eius.* Hebr. & non firmus, vel non stabilis, vel non ita. sub. sicut iactat. Sensum reddit noster interpres. Quod verò subdit, *nec iuxta quòd poterat conata sit facere*, in Heb. filij ei⁹, vel mēdacia eius, vel fortes eius non ita fecerunt. sub. vt loquuti sūt. idem est sensus cum nostra litera. *ad viros muri fictilis lamentantes.* Septuag. Clamate ad viros muri fictilis siccitatis. Theodo. legit, vlulate super viros murorum, tonfos siccitatis, id est, qui muris olim vtebātur, & mœnibus; nunc autem deronsi sūt quantum ad pristinorū dierum prosperitatem, & squalore circumdati. Syrus, ait, ita interpretatus est, Capita eorum erant rafa, & barbæ eorum rafa. is erat captiuorum habitus. Chald. Paraph. Super viros ciuitatis fortitudinis eorum dolerunt. In Heb. Chitcheres. nomen ciuitatis volunt aliquid esse. Sic Isa. 16. fortè sic dicta, quòd muri ei⁹ essent fictiles. Sic etiam infrā hoc eodem Cap. *De planctu Iazer plorabo tibi vinea Sabama.* Hoc est, vastaberis sicut Iazer: & plorabo super te, sicut ploravi super Iazer. Theodo. Meminit, ait, cuiusdam Historiæ, & declarat lamentationis excessum. Iazer vrbs. erat Moab, quam construxerunt filij Gad. Vide Num. 21. & Ios. 13. Sabama locus erat vinetis abundans in vicinia Iazer: ideo ait, vinea Sabama. Vide Isa. 16. Ios. 13. Nume. 32. Chald. Paraph. Idcirco sicut adduxi exercitum cōtra Iazer, sic adducam interfectores contra Sibma. *Propagines tuæ transferunt mare, vsq; ad mare Iazer peruenerunt.* sub. pro.

sub. propagines Iazer. quasi dicat. Cives tui trās mare abducētur, & peius illis erit, quā ciuibus Iazer, qui ad mare tantūm peruenerūt. Theodo. amplitudinem vineæ comparat mari. *Nequaquam calcator vna solitum celestina cantabit.* Depopulante nempe hoste vniuersa, letum carmen in eiulatum vertetur. De nomine celestina vide suprā Cap. 25. *De clamore Hesebō, &c.* Hoc est, qui ab vna ciuitate fugient, continuabunt vociferationem vsq; ad vrbes vicinas. *Oronaim vitulam conternantem.* hoc est, ternam, vel tertiam. Septuag. trimā. Chal. Paraph. Vitula triennis grandis. Heb. *וַיְשִׁיבֵנִי* selisiah. triennem, vel trimam. Rab. Dau. vitulam magnam filiam trium annorum, quæ est bona. Sic Moab plena fuit omni bono, quādo venit super eam malum. Rab. Sal. vitulam fortem, sicut vitula trima: aut vitulā principem, i. magnam. vel tertiaria, hoc est, quæ tertio puerperio effata est. vel tertij ordinis, quasi illud obseruatum sit ab antiquis illis hominibus rei & artis pastoralis peritissimis, in stabulandis suis gregibus, & armentis, vt quædam in illis essent quæ primas, quædam quæ secundas, quædam quæ tertias obtinerent: ita vt illud certis locis & spatijs designaretur. *aquæ verò Nemrim pessimæ erūt.* Regio erat irrigua in Moab Nemrim. propter vastitatem autē pessimæ, ait, erunt aquæ mixtæ nempe sanguine interficiendorum, aut propter cadauera quæ in aquas proijcientur. Septuag. Et aqua Nemrim in combustione erit. Chald. Paraph. quia etiam aquæ Nemrim in desolatione erunt. Heb. *לִבְשֵׁי מוֹת* limsamoth. in desolationes, in turpitudines, perditiones. hoc est, pessimæ erunt, vel desolatæ manebunt consumptis habitatoribus, quibus vsui esse solebant.

lebant. vel per aquas, regionē aquis abundātem. intellige. *Propterea cor meū ad Moab quasi tibi resonabit.* Hoc est, Propter calamitatem Moab, quæ grauissima erit, cor meum edet vocem lugubrem, instar tiliarū quibus carmina funebria canuntur. Septuag. Propterea cor Moab quasi tibi resonabunt. Chald. Para. Propterea in corde suo Moabitæ quasi cithara sonabunt. In Heb. habetur, sicut nostra litera habet. *quia plus fecit, quā potuit.* sub. defendere. quasi dicat, plura acquisiuit quā potuerit conseruare, & defendere. vel plus facturam iactauit, quā potuit opere perficere. Sep. ideo quæ acquisiuit, perierunt ab homine. Chald. Paraph. ideo reliquæ facultates eorum quas possederūt, diripientur. In Heb. *וַיִּתְרַחֵם* ithrath. abundantiam, substantiam, opes, & amplius significat. possumus ergo transferre, idcirco substantiam, aut opes fecit. i. congregauit. perierunt. Noster interpret trāstulit, *quia plus fecit.* Quod vero sequit, *quā potuit,* additū est tāquam sub iudicē dū in Heb. propter linguæ Heb. concisionē. *Omne enim caput caluitiū, et omnis barba rarsa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.* Magnus quidā laetus significat. vel eorū, qui captiui ducēdi erant, habitū exprimit, vt interpretatur Theo. Pro. *in cunctis manib⁹ colligatio.* Sep. Et oēs manus incidētur. Chal. Para. in cūctis turmis cōturbabūt. Vox Hebr *גִּדְדוֹת* geddot, incisiones, dilacerationes significat. Quidā exponunt de dilaceratione, qua quis propter tristitiā & moerorē manus mordet, & dilacerat dētibus, vel vnguibus. potest etiā de dilaceratione, quæ vinculis fit, interpretari, dū quis manus habet ligatas. & sic exponi potest nra. litera. *Ecce quasi a pulu volabit.* de hoste loquit, quem

quem aquilæ volanti ad prædam, & expandenti alas comparat. Vnde Chal. Paraph. Ecce sicut aquila quæ volat, sic ascendet rex cum exercitu suo, & castrametabitur super Moab. Sic Ezech. Nabuchodonosor aquilæ comparat. Lyra ait prædici hic vastationem à Chaldæis. *Sicut cor mulieris parturientis. hoc est, plenum dolore, & mœrore. Pavor, & fovea, & laqueus.* Varia calamitatū genera intellige: vt qui vnā effugerit, in aliam incidat. Sic Amos. 5. *Quomodo si fugit vir a facie leonis, & occurrat ei vrlus: & ingrediatur domū, & inuitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber.* In vmbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes, quia ignis egressus est de Hesebō, & flamma de medio Seō, & deuorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus. Theodoretus. Prædicit etiam ipsorum bellum intestinū. Ad Hesebon confugerant nonnulli, quod munitissima vrbs esset, & etiam ad Seon. sed hostis utrāq; incendit vrbe, & consumpti sunt ab igne qui eō cōfugerant. Per verticem filiorum tumultus, Moabitas primi ordinis interpretantur nonnulli. Chal. Paraph. per partem Moab, principem Moab intelligit: & per verticem filiorum tumultus, nobiles filiorum turbæ. In Heb. primo loco est *מסג*. peath. extremitatem, angulum, & ducem vel principem significat. diximus de hac voce super Cap. 9. & 26. secundo loco est *קרא* chadchod. verticem significat: & sumitur pro capite, à parte totum significando. & quia præfecti, & principes, & reges capita sunt in populis, principes & reges etiam significat. Pro, *tumultus*. in Hebr. est *מסג*. Saon, quod nomen proprium esse quidam existimant: vnde interpretantur, verticem filiorum Seon. Chal. Paraph.

Paraphra. Pro eo quod abierunt habitatores Hesebō, & bellatores sicut flamma de medio Seon: & interfecerunt principes Moab, & nobiles filiorum turbæ. Et iuxta hanc interpretationem exponunt quidam. Stabant qui fugerint sub vmbra Hesebō: nam exhibant olim, quando scilicet Hesebō erat in ditione Amorrhæorum, ex Hesebon, & similiter ex Seon alia Amorrhæorum vrbe milites ardentissimi, alacritate & celerritate certantes cum ipso igne, qui vsq; ad angulum totam Moab deuorauerunt, ita vt neque exigua quidem portio relicta sit Moabitis habitanda; & Moabitas quoq; primi ordinis, siue proceres deleuerūt. *Va sibi Moab, peristi popule Chamos.* Ita vocat Moab, quod colerent idolum Chamos. *Et conuertam captiuitatem Moab in nouissimis diebus, ait Dominus.* Prospera tandem promittit post calamitates. Per nouissimos dies, tempus aduentus Christi intelligitur. Theodo. Ex sumpta vltione, per humanam etiam illorum tractationē, demonstrat se esse Dominum omnium diuitiarum erga omnes qui inuocant eum, neque Iudæorum dūtaxat esse Deum, sed omnium hominum. *Huc vsque Iudicia Moab.* Theodore. id est, prolata contra eum sententia. Chal. Paraph. vsq; ad faciendam vindictam Iudicij de Moab. iusta sententia, iustum decretū Dei contra Moab.

A R G V M E N T V M.

Desolatio Ammon, Idumææ, Damasci, Cedar, & Elam prædicitur.

C A P V T. XLIX.

Ad filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Nunquid nõ filij sunt Israelit aut hæres nõ est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom Gad? et populus eius in vrbibus eius habitauit? 2 Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus et audiuum faciam super Rabbath filiorũ Ammon fremitum prælij, & erit in tumultum dissipata, filiaque eius igne succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. 3 Vlula Hesebon, quoniã vastata est tã ai. clamate filia Rabbath, accingite vos cilicij: plangite & circuite per serpes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes eius, & principes eius simul. 4 Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua filia delicata, quæ cõfidebas in thesauris tuis, et dicebas: Quis veniet ad me? 5 Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: et disper gemini singuli à cõspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes. 6 Et post hæc reuertenti faciam * captiuos filiorum Ammon, ait Dominus. 7 Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum, Nunquid non vltra est sapientia in Theman? perijt cõsiliu d filijs: inutilis facta est sapientia eorũ. 8 Fugite, et terga vertite, descendite in voraginem habitatores: Dedã: quoniam perditionẽ Esau adduxi super eũ, tẽpus visitationis eius. 9 Si vindemiatore venissent super te, nõ reliquissent racemum: si fares in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. 10 Ego verò dis cooperui Esau, reuelant abscondita eius, et celari nõ poterit: vastauit est semẽ eius, et fratres eius, et vicini eius, et nõ erit. 11 Relinque pupillos tuos: ego faciã eis viuere: et vidua tua in me sperabit. 12 Quia hæc dicit Dñs: Ecce, quibus nõ erat iudicium, ut biberent calicẽ, bibentes bibent: et tu quasi innocẽs relinqueris? nõ eris innocẽs, sed bibens bibes. 13 Quia per memetipsum iuranti, dicit Dominus, quod in solitu lincem, in opprobriũ, et in desertum, et in maledictionem erit Bosra: et omnes ciuitates eius erunt in solitudines.

tumulũ
I M S.
R. H. C.
inuium
G.

a fugien
tes & o.

itudines sempiternas. 14 Audiuum audiuĩ à Domino, et legatus ad gentes missus est. Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in prælium. 15 Ecce enim paruulum dedi te in Gentibus, contemptibilem inter homines. 16 Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cauernis petrae, & apprehendere niteris altitudinem collis. cum exaltaueris quasi Aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. 17 Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit & sibilabit super plagas eius. 18 Sicut subuersa est Sodomã & Gomorrhã, & vicina eius, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. 19 Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? 20 Propterea audite cõsiliu Domini quod inijt de Edom: & cogitationes eius quas cogitauit de habitatoribus Theman, si non detecerint eos paruali gregis, nisi dissipauerint cum eis habitaculum eorum. 21 A voce ruina eorum commota est terra: clamor in Mari rubro auditus est vocis eius. 22 Ecce quasi aquila ascendet & auolabit: & expandet alas suas super Bosra: & erit cor fortium Idumæa in die illa, quasi cor mulieris paruriẽtis. 23 Ad Damascum. Confusa est Emath & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ sollicitudine quiescere non potuit. 24 Dissoluta est Damascus, versa est in fugam: tremor apprehendit eam: angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem. 25 Quo modo dereliquerunt ciuitatem laudabilem vrbem lætitiæ? 26 Ideo cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes viri prælij cõticescent in die illa, ait Dñs exercituum. 27 Et succendã ignẽ in muro Damasci, et deuorabit manta Ben a lad. 28 Ad Cedar, et

* Abd. i.

* Abd. i.

Gen. 19.

24.

* Inf. 50.

40.

* Job. 41.

1.

Inf. 50.

44.

ad regna *Asor*, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, et vastate filios Orientis. 29 Tabernacula eorum et greges eorum capient, pelles eorū, & omnia vasa eorum, et camelos eorum tollent si-
 *cius, O. bi: et vocabunt super eos formidinē in circuitu. *30 Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete qui habitatis *Asor*, ait Dominus: inijt enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis cōsiliū, et cogitavit aduersum vos cogitationes. 31 Consurgite, et ascendite ad gentē quietam, et habitantē confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant. 32 Et erūt cameli eorū in direptionem, et multitudo iumentorū in prædam: et dispergā eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: et ex omni cō-
 finio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus. 33 Et erit *Asor* in habitaculum draconū, deserta vsque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis. 34 Quod factum est verbū Domini ad Ieremiam prophetam aduersus *Ælam* in principio regni Sedecie regis Iuda, dicens: 35 Hæc dicit Dñs exercitū, Ecce ego confringā arcū *Ælæ*, et summā fortitudinem eorum. 36 Et inducā super *Ælam* quatuor ventos à quatuor plagis celi: et ventilabo eos in omnes ventos istos: et non erit gens ad quam non perueniāt profugi *Ælam*. 37 Et pauere faciā *Ælam* corā inimicis suis, et in conspectu quærentiū animā eorū: et adducā super eos malū, irā furoris mei, dicit Dominus: et mit tam post eos gladiū, donec cōsumā eos. 38 Et ponā solū meum in *Ælam*, et perdam inde reges et principes, ait Dominus. 39 In nouissimis autē diebus reueri faciā captiuos *Ælæ*, dicit Dominus.

EXPLANATIO.

Ad filios *Ammon*. Titulus prophetiæ, sicut superior Cap. de filijs, vel cōtra filios *Ammon*. Vel coniungendū cū sequentibus. Ad filios *Ammon* hæc dicit Dominus. *Ammon* filius fuit

fuit Loth ex filia minore Gen. 19. à quo *Ammonitæ*, qui hinc filij *Ammon*. *Ammonitarum* verò terra fuit à mōtibz *Luith*, vsq; ad montes *Bafan*: ab ortu mōtes perpetuos *Arcabin* dictos cōtra terram *Emim*, ab occasu verò *Amorrhæū* habuit, vrbibus frequēs regio in plano & in mōte cōstructis. Ausi sunt *Ammonitæ* terrā *Israel* inuadere, & ideo digna eis vltio prænūciatur. Cur igitur hæreditate possedit *Melchō Gad*? Terra *Gad* erat vltra *Iordanē* prope *Ammonitas*, quam violēter occuparūt *Ammonitæ*. *Melchō* verò erat idōlū *Ammonitarū*: significat vox *Melchom* regē eorum. Vnde nonnulli transferunt, Cur igitur hæreditate possedit rex eorum, hoc est, *Ammonitarū Gad*? Sic *Chald.* paraph. Si verò idōlum intelligamus, vt nos ter interpretes, ipsos *Ammonitas* per idōlum ipforum intelligere debemus. Ideo ecce dies veniunt dicit Dominus, & audiam faciam super *Rabbath* filiorū *Ammon* fremitum prælij. *Rabbath* præcipua ciuitas *Ammonitarum* erat, à populi & loci magnitudine sic dicta, in qua miræ magnitudinis lectus ferreus mōstrabat, in quo *Og* rex *Bafan* magnæ staturæ iacuisse dicebatur. *Eusebius* *Philadelphiam* esse credit. Et erit in tumultum dissipata. *Chal.* Paraph. in acruum desolationis. hoc est, in acruum lapidum, testem ruinę, & desolationis. *Septuag.* in inuiū & perditionem. Eadem est sententia. filij eius igne succendentur. vicinas vrbes illi subditas intelligit. *Chaldai.* Paraph. Et habitatores vicorum eius. *Septuag.* Et altaria eius. Vox *Heb.* filias, & villas significat, à verbo *בנה* banah, quod edificare significat: vnde edificia transferre possumus. per edificia verò *Septuag.* aras intellexerunt. *Vlula Hesebō*, quoniam vastata est *Hai*. Quasi di-

cat, vae tibi Hesebon, quia iam vastata est. Hai vrbs tibi vicina, & breui tota terra Ammonitarum capietur, & tu inuaderis a Nabuchodonosor. Hai cum aain sine He, vt est hic in Heb. vrbs fuit Ammonitarum. Hai vero cum He, ciuitas fuit Amorrhæorum trans Iordanem supra Iericho sita iuxta Beth-aen. de qua Ios. 7. & 12. Hesebō autem vrbs erat Ammonitarum, in qua habitauit Seon rex Amorrhæorum, de qua superiori Cap. mentio facta est. *Plangite & circuite per sepes. pagorum nempe. Septuag. Et contristamini, & plangite. Chald. Paraph. plangite, & lacerate vos in turbis. Vox Heb. a verbo שׁוּט fut, circuire, lustrare, & inuestigare significat. Quid gloriaris in vallibus? propter fertilitatem: sunt enim fertiles valles. defluxit vallis tua filia delicata, quae confidebas in thesauris tuis. hoc est, desolata est. Sic Chal. Paraph. Alij, defluxit, nempe sanguine occisorum. Pro filia delicata, Septuag. filia temeritatis. Chald. Para. regnum insipiens. Heb. השׁוּבְבָה. hasobebah. rebellem significat, quietam etiam: quam significationem secutus noster interpres delicatam transtulit, hoc est, ociosam. Et post hæc reuertere faciam captiuos filiorum Ammon. Theodore. Predicit illis reditum, ne superbiant Iudei, utpote soli regressum adepti. Sed & per Christum captiuus sub peccato, & diabolo facti sunt liberi. *Ad Idumæam.* Hoc est, contra Idumæam. Idumæi ab Esau filio Isaac, qui & Edom dictus est, nomen acceperunt. Ioseph lib. Antiq. c. 3. duplicem ait esse Idumæam, superiorem, & inferiorem. Superiorem elegit tribus Iuda, quæ in longum extenditur vsque in Ierusalem, in latitudine vsque ad paludem Sodomæ: Palestinam alias vocant. Inferior Idumæa sorte cessit Simeonis tribus:*

Hæc

Hæc circa Ægyptum est, & Arabiæ montem. Idumæi noluerunt filijs Israel transitum concedere per terram ipsorum Nume. 20. quos Saul oppugnauit. 1. Reg. 14. et Dauid sibi seruire fecit. 2. Reg. 8. & 1. Paral. 19. *Nunquid non est vltra Sapia in Theman? hoc est. Qui factum est, ut destituti sint sapientia, ut non potuerint se ab hostibus defendere? Sed non est Sapia, non est consilium contra Dominum. Omnis enim Sapia a Domino Deo est. Nouit Dñs telas quas prudentia (vel vt melius dicam) stultitia nra orditur dissoluere, & infatuare consilium nrm. Scriptum est enim, perdam sapientiam sapiētium, & prudentiam prudentium reprobabo. Themā ciuitas erat principum Idumæorum, quæ a Themā filio Eliphaz filij Esau nomē accepit. Quid pro Themā Idumæā intelligunt. Fugite, & terga vertite, descendite in uoraginem habitatores Dedan. Dedan nomen est vrbs. Septuaginta. Conculcatus est locus eorum, profundum facite vobis in sessionem habitantes in Dedan. Chaldai. Paraphra. Fugite, migrate, longè recedite ut habitetis habitatores Dedan. In Heb. habetur per preteritum, Fugite, versi sunt, in profundum ierunt. Rab. Dauid ait preteritum esse pro Imperatio, sicut noster habet interpres, & Chaldai. Paraph. idem Rab. Dau. in Commen. exponit, Fugite habitatores Dedan: quia inimici vestri versi sunt, profundè egerunt, vel multiplicauerunt vt habitent in terra vestra, expellantq; vos, & captiuos ducant. Alij exponunt. Quando dixerunt fugite, ipsi versi sunt, & profundè egerunt, & roborauerunt locum habitationis suæ, ne attingeret eos inimicus. Si vindematores venissent super te non reliquisset racemum? Si fures in nocte, rapuisset quod sufficeret sibi?*

Prou. 27.

Eccl. 1.

1. Cor. 1.

Aaa 4

Septua

Se p. Qm̄ vindemiatores venerūt tibi, nō relinquēt tibi reliquias, quasi fures in nocte imponēt man^o suas. Chal. Par. Si depređatores quasi vindemiatores venissent super te, num reliquissent racemos? nonne latrones in nocte diripiissent quod sibi suffecisset? Pagni, si vindemiatores venerint tibi, non relinquent racemos: si fures in nocte, vastabunt quod opus est eis. potest cum interrogatione legi, quemadmodū nostra habet litera. Oratio est cōcisa, subaudiēdū est aliquid, quasi dicat, maior tibi ruina imminet, & maiora accipies dāna, quā accepisses à vindemiatoribus, vel à latronib^o. vel pēdet sētētia à sequēti versu. vbi dicit, *Ego vero discooperui Esau, reuelavi abscondita eius, et celari nō poterit*, quasi dicat. Nihil in te relinquam: diripiētur etiā quæ abscondita sunt, neq; tu poteris abscondi. Theodore. Appellat hostes vindemiatores, quos dicit omnia pređari, & depopulari: docet autem nocte venturos. Adiacent autem Idumææ maximi montes & excelsum: In his ergo fodientes spelūcas, ad illas confugiebant, aduenientibus hostib^o. verūm exciderūt spe sua: cūm & ex eo loco Deus omnium tradidit illos. Vtemur hac sententia contra hypochritas, qui specie quadā sanctitatis scelera sua abscondere nituntur: & id tantū curant, vt omnibus iusti, & probi appareant, & interim interiora eorum plena sunt dolo. Sed ego, ait Dominus, discooperiam Esau, reuelabo abscondita eius, & celari non poterit. Reuelabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. ait Apost. *Relinque pupillos tuos, et ego faciam eos viuere, et vidua tua in me sperabit.* Chal. Paraph. ad populum Israel refert: sic enim habet. Vos autē domus Israel, non relinquētur

tur orphani vestri: ego enim sustentabo eos, & vidua vestra in me sperabit. Quidam cōiūgunt cum sine precedentis versus. Et nō erit, sub. qui dicat, relinque pupillos tuos. Theodo. ironicē dictum putat, nā subditur. *Ecce quibus non erat iudicium vt biberent calicem, bibentes bibent, et tu quasi innocens relinqueris? Nō eris innocēs, sed bibens bibes.* quasi dicat. Non viuent pupilli tui, neq; vidua, sed calamitatem sentient, etiam qui nondū ad vsum rationis venerunt. vel per eos quibus non erat iudiciū, innocentes intellige, & qui non peccauerunt, qui aliquando calamitates experiuntur, occulto Dei iudicio. Alij Iudæos intelligunt, qui indignū existimabāt se calamitatibus affici, quōd populus Dei essent. Chal. Para. Ecce quorum non erat bibere calicē malectionis, bibendo bibent. &c. *Auditum audiui à Domino, et legatus ad gentes missus est.* Hoc est. Ita Deus decreuit, cuius voluntas est veluti legatus ad gentes missus, dum eos ad vastationem Idumęorū excitat. *Ecce enim paruulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines.* Esau alloquitur, & in eo Idumęos eius posteros: quos paruulos & contemptibiles futuros prædicit, cūm antea eximij, & gloriosi fuerint. *Arrogantia tua decepit te.* Plus satis confidebant Idumęi, quōd loca haberent munitissima: sed fefellit eos spes. Sic etiā qui fiduciā collocant in potentia, in viribus corporis, in diuitijs, Principum fauore, & qui id tantū cogitant, vt magni in hoc mundo euadant, obliuiscunt interim timoris Domini, fallit eos vana spes, & arrogātia. Et cūm exalterint quasi aquila nidū suū, inde detrahet eos Domin^o, qui superbis resistit, & deponit potētes de sede. *Iaco. 4. b. Luc. 1. e.* Pro, *arrogantia*, in Heb. תפלה תיפלה thecha idolum eius

eius, interpretantur nonnulli. Dicitio enim terrorē proprie significat: sed quia idola suis cultoribus sunt terro-
 rori, significat etiam idola. Aut ironice sic vocantur, sicut sequenti Cap. portēta, vel terrores. Rab. Dau. terror tuus, vel superbia tua. appellauit autem superbiam terrorem, per modum subannationis. In Cōm. exponit, idolum tuum, vel idololatria tua. *Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam, quia subito currere faciam eum ad illā.* Nabuchodonosor leoni comparat. Idumæam verò pulchritudinem robustam vocat, quod pulchras, & fortes haberet vrbes. de superbia autem Iordanis, ait, quia ab ea parte per Iordanem venturus erat Nabuchodonosor. vel, eum Iordani intumescenti comparat. Septua. de medio Iordanis. Chald. Paraph. Ecce rex cum exercitu suo ascendet contra eos, sicut leo qui ascendit de altitudine Iordanis, & redigetur in casam pastorū. Pagni. Ecce quasi leo ascendet de eleuatione Iordanis ad habitaculum robustum, quia quiescere faciam: accurrere faciam eum ab ea. Quod quidam ita interpretatur, Cum dabo quietem Iſtaeli, currere faciam illum ab illa. Pro *subitō*, in Heb. אָרְגִיחַ argihah, id est quiescere faciam. interpretari etiam possumus, subito, vel breui tempore, vt ait Rab. Ionah. & tūc aduerbia fecit verbum: nam אָרְגַּח regah, quod est ab eadem radice, momentum, breuissimum tempus, repente significat. *Et quis erit electus quem præponam ei?* Relatiuum, ei, potest exercitū Chaldæorum referre. quasi dicat, qui electus fuerit, strenuus, fortis, & in bello edoctus, præficiam eum exercitui Chaldæorum. vel potest Idumæam referre, vt sit sensus. Quis erit electus, & eximius inter Idumæos,

Idumæos, qui possit resistere Chaldæorum exercitui: quasi dicat, omnes electi Idumææ quamuis in vnum coeant, non poterunt præualere aduersus Chaldæos. Sep. Et iuvenes in ea instruite. Theo. Iubet strenuos armari aduersus eam, nēpe Idumæā. Chal. Para. Et dominatores constituam super eam. Pagni. ex Hebr. Et quisquis electus, ad eā præficiam. Idē est sensus. *Quis enim similis mei?* quasi dicat. Nullus poterit Nabuchodonosor resistere, quia ego per eū pugnabo: neq; est qui meū possit impedire consiliū. *Et quis sustinebit me?* q; mihi resistet? Sic etiā Sep. Theo. Neq; enim reges, neq; idola eorum, iubēte me, resistere poterūt. Chal. Paraph. Et quis occurret mihi? Pagni. ex Heb. Et quis præscribet mihi tempus? Verbū Hebr. יְיָ יוֹהֲדֵנִי, idem est, quod cōuenire faciet me. sub. ad tempus cōstitutum. Vel, quis sustinebit me? Vel, quis constituet mihi tēpus, interpretari potest. *Et quis est iste pastor, qui resistet vultui meo?* hoc est, quis regū mihi resistere poterit? Chal. Par. Et nō est rex, qui habeat fortitudinē corā me. *Si non deiecerint eos paruuli gregis.* hoc est, vilissimi exercitus Chaldæorum eos deiciant. vel, rapiēt illos, & trahēt per terram; id enim vox Hebræa sonat. *Ecce quasi aquila ascendet, et volabit.* Idem superio. Cap. Vide ibi. *Ad Damascum.* hoc est, Prophetia cōtra Damascū, vel de Damasco. Damascus potēs & insignis Phœnicis ciuitas, quę quōdā in omni Syria tenuit principatum, terminus Iudææ ad Septentrionem. Stephanus conditam ait à Damasco Mercurij & Almedes filio. Iustinus lib. 36. à Damasco rege. Diuus Hieronymus in Hebrai. quest. à Damascē Eliezer, de quo Genesis 15. nunc Sarracenorum est metropolis. Regio Da-

mascene totā illam partem Syrię complectitur, quę
 adiacet Libano mōti. Damasceni auxilio fuerūt decē
 tribubus contra Iudam: vnde vastati sunt à Chalदैs
 iusto Dei iudicio; q̄ hic Propheta prædicit. *Confusa est
 Emath, & Arphad.* Vrbes sunt nō procul à Damasco.
 Theodo. Emath ait nunc dici Emefan, & aliam dicit
 esse Emath, quę nunc dicitur Epiphania. Arphad au-
 tem quidam aiunt esse, quę nunc dicitur Rephanæ.
Turbati sunt in mari: præ sollicitudine quiescere nō potuit. Au-
 dita vastatione Damasci, vrbes vicinę confusę sunt.
 insulę etiā maris vicinę, quę sub ditione eius erāt, cō-
 turbatę sunt. Sep. ob stupuerūt, irati sunt, quiescere nō
 potuerunt. Theodo. legit, ob stupuerunt in mari: irati
 sunt, quiescere non possunt. Mare autem, ait, vocauit
 multitudinem exercitus. Chal. Paraph. contriti sunt,
 timor & sollicitudo apprehendit eos: ecce sicut descē-
 dentes in mare, qui nō quiescunt, nec possunt fugere.
 Sic etiam nra litera interpretari potest, Turbati sunt,
 sicut illi qui sunt in mari, præ sollicitudine: nec po-
 tuerunt perturbationem animi sedare. quasi dicat, ci-
 ues Arphath & Hemath audito rumore belli bono a-
 nimo esse non potuerunt. *Et deuorabit mœnia Benadab.*
 Theodo. ait hunc fuisse regem Damasci, qui magnifi-
 cis ædificijs eam exornauit, quibus Propheta incēdiū
 minatur. 3. Reg. 15. 2. Paral. 16. rex Syrię dicitur filius
 Tabremon. Chal. Paraph. Et disperdet palatia filij Ha-
 dad. vox ארמנוth, armenoth, ædes, domos magnas &
 altas, palatia significat. Amos. 1. est eadem vox, pro
 qua nostra litera habet, ædes Ben-adad. *Ad Cedar, et ad
 regna Afor.* Hoc est, Prophetia cōtra Cedar, vel de Ce-
 dar, & regnis Afor. Cedar Arabię regio est in Sarrace-
 norum

norū solitudine, à Cedar filio Ismaelis sic dicta. Afor
 nomen est vrbis, vel regionis Arabiæ. regna autem di-
 xit Afor, hoc est, dioces. *Et vastate filios Orientis.* filios
 Chedē. Fuit autem Chedem filius Ismaelis, vt habes
 Gen. 25. qui habitauit Arabiæ partem vicinam Cedar
 versūs Orientem. *Tabernacula eorum.* Arabes in solitu-
 dine morabantur, in tentorijs soli degebant, nō habe-
 bant vrbes, nec milites in præsidium, nihil timētes: id
 quod significat hoc in loco Propheta. *in voraginibus se-
 dere.* Vide suprā hoc eodem Cap. *qui sunt attonsi in comā.*
 vide suprā Cap. 9. *Ego confrigam arcum Elam, & summā
 fortitudinem eorum.* Elam regio Persidis erat, ab Elam fi-
 lio Sem, à quo dicti sunt Elamitæ. erant peritissimi in
 iaciendis sagittis, & illorum robur erat arcus; propte-
 rea ait, confringam arcum Elam, & summam fortitu-
 dinem, i. maximum robur Elamitarum. *Et inducam su-
 per Elam quatuor ventos.* Chald. Paraph. quatuor regna à
 quatuor ventis cæli, & dispergam eos in omnes ven-
 tos istos, & non erit populus quò non abeat profu-
 gus Elam, *Et ponam solium meum in Elam.* Hoc est, Dux
 ille quē mittā aduersum Elamitas ponet soliū in Elā.
In nouissimis autē diebus reuerti faciā captiuos Elā. Hoc ip-
 sum de filijs Ammō dixit hoc eodē Cap. Theo. Existi-
 mo bonum dominum per hanc & alias prophetias,
 quibus promisit reuocationem, non modò polliceri
 liberationem à captiuitate corporis, sed etiam à capti-
 uitate mentis: vt pote qui maiorē curā habeat anima-
 rum: ea enim de causā castigationes infligit corpori-
 bus. Prædicit ergo destructionem diaboli, cessationē
 ab impietate, & liberationem hominū à peccato in
 captiuitatem redactorum. Quam adepti collaudabi-
 mus.

mus illius administrū: & liberā vitā amplectētes pristi-
nā seruitutē execrabimur: vt tribunali dominico secun-
ri possimus assistere, p̄ gr̄i & beneuolentiā iusti iudicis.

ARGUMENTVM.

Predicit euersionem Babylonis, & reditum Iudaeo-
rum ē captiuitate.

CAP. L.

MERB/M quod locutus est Dominus de Babylone,
et de terra Chaldeorū in manu Ieremie prophete.
2 Amittite in gentibus, & iudicū facite, le-
uante sicut: predicare, & nolite celare: dicitur, Cap-
ta est Babylone, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa
sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorū. 3 Quoniam ascen-
dit contra eam gens ab Aquilone, quae ponet terrā eius in soli-
tudinē: & non erit qui habitet in ea, ab homine vsq; ad pecus,
& manserunt & abierunt. 4 In diebus illis, & in tempore illo, ait
Dominus, veniet filij Israel, ipsi et filij Iuda simul: ambulantes
& stantes properabunt, et Dominū Deū suū quarent. 5 In Sidō in-
terrogabūt viā, huc facies eorū: venient, et apponētur ad Domi-
nū fixere sempiterno, quod nulla oblivione delebitur. 6 Grex
perditus factus est populus meus: pastores eorū seduxerūt eos: fe-
ceruntq; variari in montibus: de mōte in collē transferunt, obliui
sunt cubilis sui. 7 Omnes qui inuenerunt, comederunt eos: et hos-
tes eorū dixerunt, Nō peccauimus: pro eo quōd peccauerūt Do-
mino decori iustitiā, & expectationi patrū eorū Domino. 8 Re-
cedite de medio Babylonis, & de terra Chaldeorū egredimini:
et estote quasi hēdi ante gregē. 9 Quoniam ecce ego suscito, et ad-
ducā in Babylonē cōgregationē gētiū magnarum de terra A-
quilonis: et preparabitur aduersus eā, et inde capietur: sagitta
eius quasi viri fortis interfectoris, non reuertetur vacua. 10 Et
erit

erit Chaldæa in prædā: omnes vastantes eā replebuntur, ait Do-
minus. 11 Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripiētes hē-
reditatē meā: quoniam effusi estis sicut viculus super herbā, et vituli
mouisti sicut tauri. 12 Cōfusa est mater vestra nimis, et adæqua MS. R.
ta pulueri, quæ genuit vos: ecce nouissima erit in gētibus, & de- G. nu-
serta, inuia. & arens. 13 Abira Domini nō habitabitur, sed re- mero
digeretur tota in solitudinē: omnis qui transibit per Babylonē, stu- singula-
pebit, & sibiabit super vniuersis plagis eius. 14 Preparamini ri legūt
contra Babylonem per circuitum omnes qui intenditis arcū, de Rab. H.
bellate eā, non parcatis iaculis, quia Domino peccauit. 15 Clama & C.
te aduersus eā, vbi que dedit manū, ceciderunt fundamēta eius, & M S.
destructi sunt muri eius, quoniam ultio Domini est. Ultionē ac- q. R.
cipite de ea: sicut fecit, facite ei. 16 Disperditare satorem de Baby-
lone, & tenentem falcem in tempore messis: a facie gladij colū
bē vnus quisque ad populum suū conuertetur, et singuli ad ter-
ram suam fugient. 17 Grex dispersus Israel, leones eiecerunt
eum: primus comedit eū rex Assur: iste nouissimus exorauit eū
Nabuchodonosor rex Babylonis. 18 Propterea hęc dicit Domi-
nus exercitū Deus Israel, Ecce ego visitabo regē Babylonis,
& terram eius: sicut visitauit regem Assur, 19 & reducam Is-
rael ad habitaculum suum: & pascetur Carmelus & Basan, Carme-
& in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima eius. 20 lū o M S.
In diebus illis et in tempore illo ait Dominus, quæretur iniqui- Rab. H.
tas Israel & non erit: & peccatū Iuda, & nō inuenietur: quo G. C.
niam propitiū ero eis quos reliquero. 21 Super terram dominiā-
tium ascende, & super habitatores eius visita, disipa, & inter-
fice quæ post eos sunt, ait Dñs: & fac iuxta omnia quæ præce-
pi tibi. 22 Vox bell. in terra, & cōstitutio magna. 23 Quomodo cō-
fractus est, & cōstitutus nullus vniuersę terrę: quomodo versa
est in desertū Babylone in gentibus? 24 Illi quæru te, et capti es
Babylō, et inferebas inuictus et apprehēsus, quoniam Dñm pro-
uocasti.

uocasti. 25 Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit uasa iræ suæ: quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum. 26 Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcent eam. tollite de via lapides, & redigite in acervos, & interficite eam: nec sit quicquam reliquum. 27 Dissipate vniuersos fortes eius, descendat in occisionem: uæ enim quia venit dies eorum, tempus uisitationis eorum. 28 Vox fugientium, & eorum qui euaserunt de terra Babylonis: ut annuntiet in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi eius. 29 Annuntiate in Babylonem plurimis omnibus qui tendunt arcum: consistite aduersus eam per gyrum, & nullus euadat: redite ei secundum opus suum: iuxta omnia quæ fecit, facite illi: quia contra Dominum erecta est, aduersum sanctum Israel. 30 Idcirco cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes uiri bellatores eius conticescent in die illa, ait Dominus. 31 Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum: quia uenit dies tuus, tempus uisitationis tuæ. 32 Et caderet superbus & corruet, & non erit qui suscitaret eum: & succendam ignem in Urbibus eius, & deuorabit omnia in circuitu eius. 33 Hæc dicit Dominus exercituum, Calumniam sustinent filij Israel & filij Iuda simul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. 34 Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen eius, iudicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, & commoueat habitatores Babylonis. 35 Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes et ad sapientes eius. 36 Gladius ad diuinos eius, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timbunt. 37 Gladius ad equos eius, & ad currus eius, & ad omne vulgus quod est in medio eius: & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros eius, qui diripientur. 38 Siccatas super aquas eius erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriatur. 39 Propterea habitabunt dracones cum facinus

facinus sicarijs: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem & generationem. 40 * Sicut subuertit Dominus * Gē. 19. Sodomam & Gomorrham, & vicinas eius, ait Dominus: non 24. habitabit ibi uir, & non incolet eam filius hominis. 41 Ecce populus uenit ab Aquilone, & gens magna, et reges multi cōsurgent à finibus terræ. 42 Arcu et scutu apprehendent, crudeles sunt et immisericordes: uox eorum quasi mare sonabit, et super equos ascendet, sicut uir paratus ad prælum contra te filia Babylon. 43 Audiuit rex Babylonis famam eorum, et dissolutæ sunt manus eius: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem. 44 Ecce quasi leo ascendit de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustæ: quia subito currere faciam eum ad illam: et quis erit electus quem præponam ei? * quis est enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor qui resistat uultui meo? 45 Propterea audite consilium Domini quod mente concepit aduersum Babylonem: et cogitationes eius quas cogitauit super terram Chaldæorum, Nisi detraxerint eos paruuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum. 46 A uoce captiuitatis Babylonis commota est terra, et clamor inter gentes auditus est. * Iob. 41. 1. Sup. 49: 20.

EXPLANATIO.

ERBVM quod loquutus est Dominus de Babylonem, et de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ Prophete. Postquã de alijs gentibus uaticinatus est, ultimo uaticinatur de Babylonis. & de Chaldæorum uastatione: de qua etiam prophetarunt Isaias & Ezechiel. in manu Ieremiæ. id est, per Ieremiã, phrasis Heb. ministeriũ significans. quasi dicat, opera Ieremię: quod manus organũ sit, quo homines sua faciunt opera, & negotia. Sed et 7. iad, uox Heb. quę manũ significat, pro prophetia quãdoq; ponitur.

nitur. Ezech. 1. Et facta est super eū ibi manus Domini. hoc est, prophetia. vel Spiritus sanctus qui per Prophetas loquutus est. & Cap. 2. Et vidi, & ecce manus missa est ad me. *Annuntiate in gentibus.* Sub. ō vos Prophetę. Cū rex Babylonis evertisset alia regna, suoq; subiugasset imperio, iubet significari gentibus regni Babylonici destructionem. *Leuate signū.* vel vexillum, in signum nempe victorię. *Cōfusus est Bel.* idōlum, erat, quod apud Babylonios summo in honore habebat. & nonnulli, ait Theodo. vocant eum Iouem, quidam verò Saturnum. Confusus est, ait, quod scilicet cultoribus suis nequirit auxilium ferre, tum etiā quod illis sit spoliatus. *Victus est Merodach.* Theodo. eum qui primus imperauit Babylonijs nominauerunt Merodach. Hoc ergo loco vel. postremū intelligit, sub quo euersum est regnum, vel primum qui trāstulit regnū à Ninive in Babylonem. traditus autem dicitur, eò quod regnum eius vastatum sit. Alij alterum ex præcipuis idōlis Babyloniorum esse aiunt. Isai. 39. rex Babylonis dicitur Merodach. idem. 4. reg. 20. vbi vocatur Berodach. *Quoniam ascendet contra eam gens ab Aquilone.* hoc est, à Media & Perside, quæ respectu Babylonis erat ad Aquilonem. *In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus, venient filij Israel ipsi, et filij Iuda simul.* Vastata Babylone, sub Cyro, & Dario, & Artaxerse regibus Persarum, reuersi sunt Iudei in terrā suam, inter quos erāt nōnulli ex decē tribubus, qui ad Iudęam cōfugerant, quando in captiuitatem ductæ sunt decem tribus ab Assyrijs. Vel sermo est de cōuersione ad Christum. *flentes.* præ gaudio, vel peccata sua. vide in libr. *Eide. scilicet. lere sempiterno.* id est, vsque ad Christum. dixi-

mus.

mus enim aliās sempiternum in Scriptura longum tempus, & tempus vsq; ad Christum significare. *Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerūt eos.* Causam propter quam populus Iudæorum abierit in captiuitatem exponit, quod scilicet totus esset vitijs deditus, & idololatrię: cuius rei causam in pastores reijcit, hoc est, in reges, & sacerdotes, & legis doctores. sicut Cap. 2. huius lib. dixit Propheta. *de monte in montem transferunt: oblitii sunt cubilis sui.* hoc est, Captiui ducti sunt de monte in montem, quò vsq; venerunt Babylonem, & multo tempore extra terram suam exularunt, vbi veluti in cubili quiescebant: eorum enim quæ per longum tempus relinquimus, obliuisci solemus. vel per cubile, templum intellige. Theodo. delubra idolorum appellat colles & montes, quoniam in eis adorabant idola: templum autem diuinum cubile eorū, inde enim cōsequebantur bonorum fruitionē. Error, inquit, ille tradidit eos hostib⁹, propter ea quæ commiserūt in dominum. Chal. Par. Oblitii sunt domus confidentiæ suæ. *decori iustitię et expectationi patrum eorū.* Sic vocat Deum, quod populum suū decoraret iustitiā, & decor populi esset propter leges iustitiæ quas illi dederat, & quib⁹ eū gubernabat. Sep. Pascua Iustitiæ, ei qui cōgregauit patres eorū Dño. Theo. interpretatur, q̄ fuerint Iudei pascua Iustitiæ Dño, qui patres eorū elegit. Chal. Par. longè recesserūt ab habitaculo veritatis eius, & ab expectatione patrum suorum Dño. Vox נָחֵם naueh, habitaculū, & decorē significat. dixim⁹ dhac voce sup Cap. 31. eadē vox pascuū significat, sicut trāstulerūt Sep. *Estote quasi hædi etc greges.* hoc est, Cōndēter egredimini de Chaldęa, sicut hædi sine

Bbb 2

metu

metu greges præcedunt. loquitur de egressu Iudæorū ex Babylone, & reditu in Iudæam. Sep. Estote quasi dracones ante faciē ouium. Theodor. legit τὰς ἐπιφύων. id est, arietes. Syrus autē interpretatus est τὰς ἄγρως. id est, hircos. Hortatur eos, ait Theodor. vt sint potētiores Babylonijs, & patriam suam occupent; propterea cōparauit eos hircis: sunt enim hirci robustiores ouibus. Chal. Paraph. Estote quasi principes in capite populi. *Quoniam exultatis, et magna loquimini.* Causam exponit quare vastanda sit Babylon, quod scilicet exultauerit in perditione hereditatis Domini, Iudæorū nempe, & Ierusalem, & templi, & superba locuta sit, tribuens sibi victoriam, *quoniam effusi estis sicut vituli super herbā, et mugistis sicut tauri.* Auiditatem in expugnanda, & diripienda terra Iudæorum significat. Septuag. quoniam lasciniistis sicut vituli in herba, & cornu petistis sicut tauri. Chald. Paraph. quia exultatis quasi vitulus saginatus, & hinnitis quasi fortes. Pagni. ex Hebr. multiplicastis pinguedinē. vel, sumpsistis in cremētum sicut vitula germinis. id est, quæ pascit germina: & exultastis sicut fortes, vel tauri habitā victoria. *Omnis qui transibit per Babylonem stupebit, et sibilabit super vniuersis plagis eius.* vim tribulationis immensam significat. *Clamate aduersus eam, vbiq; dedit manum.* Septuag. dissolutæ sunt manus eius. Chaldæi. Paraphra. tradita est in manus eorum. Pagni. ex Hebræo. Clamate aduersus eam per circuitum, *dedit manum suam.* dare manum est, ferre auxilium. Est etiam seruituti se exponere, & victum offerre, quasi manus ligandas porrigere. Sic Threnorum. 5. *Egypto dedimus manū, & Assyrijs.* Est etiam dimperere. sic etiā vulgari sermone dicimus, *Dare mano.* Potest

potest ergo præsens locus sic exponi. Vbiq; dedit manum, hoc est, alias omnes gentes diripuit, ideo omnes in eam insurgite, vel clamate aduersus eā vndiq; dedit manum suam, hoc est, superata est. Vnde subditur, *Ceciderunt fundamenta eius, destructi sunt muri eius, quoniam visio Domini est, vltionem accipite de ea: sicut fecit facie ei.* *Disperditur satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis à facie gladij columbæ.* Theodo. Non solum milites, sed etiā agricolas interficite; idem enim ipsi perpetrarunt, dum bellum gererent aduersus Israellem. Chald. Paraph. disperditur regem de Babylone, & tenentem gladium in tempore occisionis, à facie gladij columbæ. Septuag. à facie gladij græci. Theodo. Cyrus antè destruxit Lydos, quā Babylonem subiugauit etiā Iones, & Heloes, qui migrantes è Græcia habitauerunt in Asia. Hos ergo Cyrus ducens iniit expeditionem contra Babylonem. Nec certè frustra Græcorū meminit sermo propheticus, verū vt doceret nationes etiā vbiq; præcul habitantes diuina sententia cōgregatas esse aduersus Babylonem. Chald. Paraph. à facie gladij inimici, qui est sicut vinum inebrians. Habes idem supra Cap. 25. & 46. in quibus locis per gladium columbæ, Babylonicum gladium interpretati sumus. hoc in loco in eūdem sensum interpretari possumus, quasi dicat, propter iram quam gladius Babylonicus exercuit in Iudæos. Pag. verba hæc, à facie iræ columbæ, cum sequentibus coniungit. trās fert autē in hunc modū, à facie gladij opprimētis, vel depopulatoris, vnusquisq; ad populum suum reuertetur, & quilibet ad terram suam fugiet. quod ita expo-

nunt, quasi dicat. Milites mercenarij, Chaldeorum ad uentum Persarum & Medorum audito, pedem referent. *Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum. primus comedit eum rex Assur, iste nominissimus exorsavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.* Pulchra metaphora. Leones vocat reges ferros. *Quia grex dispersus Israel, hoc est, quia erravit per montes colens idola. & c.* Sed & nos cum unitate reliquimus Ecclesie, cum unionem, que per charitatem fit, scindimus; cum dispergimur ad paleas colligendas, ut caduca bona queramus, in manus leonum incidimus. Sobrii ergo estote, & vigilate, quia aduersarius uester diabolus tamquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret. *Et reducam Israel ad habitaculum suum.* Liberationem promittit, & honorum abundantiam. *In diebus illis, & in tempore illis, ait Dominus, quaretur iniquus Israel, & non erit: & peccatum Iuda, & non inuenietur; quomodo propitius ero eis, quos reliquero.* Liberationem spiritualem a peccato promittit, quod per Christum factum est. *Super terram dominantium ascende; Septuagin. super terram amarem ascende super eam.* Theodo. Terram Chaldeorum uocat terram exacerbantium. Chald. Paraphra. super terram populi rebellis. In Heb. מרתאם merataim. rebellantium, vel rebellionum. Predicit rursus exitum Chaldeorum, & Babyloniorum. Quod uero nostra litera habet, *dominantium*, aiunt nonnulli sumptum ex lingua Syriaca, in qua מרמ mare, significat dominum. Sed & lingua Hebr. מרמ mara, est eleuare, erigere, & saginare: qui autem vi alijs dominat, eleuatur, & erigitur. *malleus uniuersa terra.* ita uocat Babylonios, quod cunctas gentes plaga affecerint. Chal. Para. Quomodo succisus est, & contritus est rex, qui commouebat uniuersam

terram.

terram. *Aperuit Dominus thesaurum suum, et protulit uasa ire, quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldeorum.* hoc est, aperuit armarium suum, Perside nepe & Meda, e quibus tanta ex armario deproppit Dominus Darius & Cyrus contra Babylonem, cuius euersionem opus Dei uocat. *Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcaverunt eam.* Sep. quoniam uenerunt tempora eius: aperite apothecas eius. Theo. Non ultra Dominus longanimiter feret, sed de impietate sumet poenas. post hanc ut doceat se esse qui poenas irroget, mandat ut scrutentur apothecas, & cuncta perdant, ac ne uestigium quidem prioris foelicitatis relinquat. Chald. Para. Ingredimini ad eam a latere; aperite horrea eius, absumite facultates eius. In Heb. uenite ei. i. ad eam a fine. Pag. Cum uenerit finis eius. Sed a fine possumus exponere, ab extremis finibus, sicut nostra habet litera. aperite horrea eius vel penora. Heb. מאבסה maabuseah, horrea eius, potest esse a radice בוס bus, quod uerbum conculcare significat, & sic possumus transferre, aperite conculcatoribus eius, hoc est, ut exeant conculcatores eius, quemadmodum habet nostra lectio. quasi dicat. nullum sit impedimentum, nemo impediatur, nemo portas claudat, quod minus ex omnibus gentibus ueniat ad conculcanda Babylonem. *Tollite de uia lapides, & redigite in aceros, & interficite eam, nec sit quicquam reliquum.* Idem est sensus. Auferte lapides, & redigite in aceros, ut uia sit expedita, qua ueniant uastaturi & conculcaturi Babylonem. Sep. scrutamini eam quasi speluncam, & exterminate eam: non sit eius reliquum. Chal. Par. Sicut absumunt aceros tritici, sic absumite eam, non sint ei reliquia. In Heb. סלח סלח salah, a uerbo סלח סלח salal, quod est exaltare, eleuare, uia illernere, quod sit aggesta terra uel lapidibus, uel

Bbb 4

nostra

Prou. 15. nostra litera, tollite de via lapides. Sic in *Proter.* Via iustorum sine offendiculo. vbi in Heb. est סלולה. selulah. exaltata, eleuata. sequitur in Heb. כמו ערומום. chemo haremim. sicut acervos. noster interpretes quod aptius sensum explicaret, transtulit, & redigite in acervos. Pag. ex Heb. Calcate super eam, sicut calcavit triturans super manipulos. id est, quemadmodū calcant triturantes acervos manipulorum, quum illos triturant. Rab. Ioseph exponit. facite cumulos. cumulos, hoc est multos cumulos, sicut acervos, de spolijs eius. i. accumulate spolia eius. *Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum, quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ.* Chald. Paraph. Ecce ego mitto furorē meū cōtra te rex impie. Regem Babylonis alloquitur. Sed in omnem superbum hac sententia vti possumus, sicut quod sequitur. *Et cadet superbus, et corruet, et non erit*

Iaco. 4. 6 qui suscitaret eum. vtiq; quia Deus superbis resistit. *calumniam sustinent filij Israel & filij Iuda.* Chald. Paraphra. vi oppressi sunt. Theodo. Cūm populum Dei in seruitutem redegerint, noluerunt tempore opportuno concedere eis libertatem: sed Deus illorū causam defendet, liberabitq; , & oppressores perdet. *Siccitas super aquas eius erit, et arescent.* Theodo. Quōdā Euphrates urbem ipsam mediam diuidebat: nūc autem fluuius cōuersus est ad aliam viam, & minimo alueo per rupes fluit. Sed etiam multitudinem figuratē vocauit aquā. Alij, In oppugnatione vrbs Euphrates fluuius diuisus est in multos alueos, qui facile traici poterāt sine scaphis, quo strategemate reddidit Cyrus urbem expugnabilem, quæ alioqui vix expugnari potuisset. *Propterea habitabunt dracones cum fatuis sicarijs, et habitabunt*

bunt in ea Struthiones. Septuag. phantasmata in Insulis, & habitabunt in eis filiaē sirenum. Theodore. Insulas vocat domos ciuitatis, quasi aqua muros ambientes circumluat, rursumq; vrbs in medio flumen habet. Statuas verò demonum imaginationes vocat, filias Sirenarum Syrus interpretatus est Struthiocamelos: atque scriptura diuina solet ita vocare dæmones, eò quod demulceant, & fallant homines. In Heb. zium cum iim, bestias syluestres. deserta & insulas incolentes significant. Vbi verò nos habemus, struthiones, in Heb. est filiaē יאנא, iahanah. quæ vox significat auē quandam deserta incolentem, cuius vox est vlulatus. vlula dicitur. Chald. Paraphra. filiaē struthionum. Deniq; Babylonem desolandam, vt habitatio sit ferarum solitudines & deserta incolentiū, significat. *Quæ sequuntur vsq; ad finem Cap. habes Cap. superiori.*

ARGUMENTVM.
De vastatione Babylonis, & Chaldæorum.

CAP. LI.

HÆC dicit Dominus, *Ecce ego suscitabo super Babylonem, & super habitatores eius qui cor suū leuauerunt contra me, quasi ventum pestilētem. 2 Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabūt eam, & demolientur terram eius: quoniam venerūt super eam undique in die afflictionis eius. 3 Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricator. nolite parcere iuuenibus eius, interficite omnem militiam eius. 4 Et cadent interfecti in terra Chaldæorū, & vulnerati in regionibus eius. 5 Quoniam nō fuit viduatus*

viduatus Israel & Iuda à Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto à sancto Israel. 6 Fugite de medio Babylonis & saluet unusquisq; animam suam: nolite tacere super iniquitatem eius, quoniam tempus ultionis* est à Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei. 7 Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram: de vino eius biberunt Gentes, & ideo commota sunt. 8 Subiò cecidit Babylon, et cõtrita est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorẽ eius, si forte sanetur. 9 Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam, & eamus unusquisq; in terram suam: quoniam peruenit vsque ad cælos iudicium eius, & eleuati sunt vsq; ad nubes. 10 Protulit Dominus iustitias nostras: venite & narremus in Sion opus Domini Dei nostri. 11 Accipite sagittas, implete phareas: suscitauit Dominus spiritum regum Medorum, et contra Babylonem mens eius est vt perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. 12 Super muros Babylonis leuate signum, augete custodiam: leuate custodes, preparate insidias: quia cogitauit Dominus, & fecit quascunque locutus est contra habitatores Babylonis. 13 Quæ habitas super aquas multas locuples in thesauris: venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ. 14 Intrauit Dominus exercituum per animam suam, quoniam replebo te hominibus quasi bruchis, & super te celestia cantabitur. 15 Qui fecit terram in fortitudine sua, & preparauit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos. 16 Dante vocem multiplicauerunt aque in cælo: qui leuat nubes ab extremo terre, fulgura in pluuiam fecit: & produxit ventum de thesauris suis. 17 Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est omnis cõsultor in sculpeili, quia mendax est cõsultatio eius, & cõfusus est spiritus in eis. 18 Vanasunt opera, & risu digna, in tempore visitationis suæ peribunt. 19 Non sicut hæc pars Iacob, qui qui fecit omnia ipse est, & Israel sceptrum hereditatis eius: Dominus

minus exercituum nomen eius. 20 Collidis tu mihi vasa belli, & ego collidam in te Gentes, & disperdam in te regna. 21 Et collidam in te equum, & equitem eius, & collidam in te currum, & ascensorem eius. 22 Et collidam in te virum & mulierem, & collidam in te senem et puerum, & collidam in te iuuenem & virginem. 23 Et collidam in te pastorem & gregem eius, & collidam in te agricolam & iugales eius, & collidam in te duces & magistratus. 24 Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldaæ omne malum suum quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus. 25 Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrupis vniuersam terram: & extendam manum meam super te, & euoluam te de petris, & dabo te in montem combustionis. 26 Et non tollent de te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus. 27 Leuate signum in terra: clangite buccina in gentibus: sancti ficate super eam Gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Memni, & Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum. 28 Sanctificate cõtra eam gætes: reges Mediæ, duces eius, & vniuersos magistratus eius, cunctamq; terram potestatis eius. 29 Et commouebitur terra, & conturbabitur: quia euigilabit cõtra Babylonem cogitatio Domini, vt ponat terram Babylonis desertam et inhabitabilem. 30 Cessauerunt fortes Babylonis à prælio, habitauerunt in præsidijs: deuorati sunt robur eorum, et facti sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula eius, contriti sunt veles eius. 31 Currrens obuiam currẽti veniet: et nutritius abutius nuntianti: vt annuntiet regi Babylonis quia capta est ciuitas eius à summo vsq; ad summum, 32 & vada præoccupata sunt, et paludes incensa sunt igni, et viri bellatores cõturbati sunt. 23 Quia hæc dicit Dñs exercituum, Deus Israel, Filiam Babylonis quasi area tempus triturae eius: adhuc modicum, et veniet tempus meum

monti
bus. o

pus messonis eius. 34 Comedit me, deuorauit me Nabuchodonosor rex Babylonis, reddidit me quasi vas inane: absorbit me quasi draco, repleuit venter suus teneritudine mea, & eiecit me. 35 Iniquitas aduersum me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion: & sanguis meus super habitatores Chaldaee, dicit Ierusalem. 36 Propterea haec dicit Dominus, Ecce ego iudicabo causam tuam, & ulciscar vltionem tuam: et desertum faciam mare eius, & siccabo venam eius. 37 Et erit Babylon in tumulos habitatio draconum: stupor & sibilus, eo quod non sit habitator. 38 Simul vt leones rugient, excutient comas veluti caili leonum. 39 In calore eorum ponam potus eorum: & inebriabo eos, vt sopiantur, & dormiant somnum sempiternum, & non consurgant, dicit Dominus. 40 Deducam eos quasi agnos ad victimam, quasi arietes cum haedis. 41 Quomodo capra est Sesach & comprehensa est in clypea vniuersae terrae: quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes? 42 Ascendit super Babylonem mare: Verum in re: multitudo fluctuum eius operata est. 43 Factae sunt ciuitates eius in stuporem: terra inhabitabilis et deserta, terra in quam nulus habitet, nec transeat per eam filius hominis. 44 Et visitabo super Bel in Babylone, & eiciam quod absorbuerat de ore eius: & non confluent ad eum vltra Geres, siquidem & murus Babylonis corruet. 45 Egremini de medio eius populus meus: vt saluet vnusquisque animam suam ab ira furoris Domini. 46 Et ne forte mollescat cor vestrum, & timeatis auditum qui audietur in terra: & veniet in anno auditio, et post hunc annum auditio: & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem. 47 Propterea ecce dies veniunt, & visitabo super sculptilia Babylonis: et omnis terra eius confundetur, et vniuersi interfecti eius cadent in medio eius. 48 Et laudabunt super Babylonem caeli et terra, et omnia quae in eis sunt: quia ab Aquilone veniet ei praedones, ait Dominus. 49 Et quomodo fecit Babylon vt caderent occisi

* & IO.
M S.
Rab. G.
Verum in
R. H. &
C. no ad
ditur.
transiet
4 M S.
R. H. C.

occisi in Israhel: sic de Babylone cadent occisi in vniuersa terra. 50 Qui fugistis gladium, venite, nolite stare: recordamini procul Domini, et Ierusalem ascendat super cor vestrum. 51 Confusi sumus, quoniam audiimus opprobrium: operuit ignominia facies nostras: quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini. 52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus: & visitabo super sculptilia eius: & in omni terra eius mugiet vulneratus. 53 Si ascenderit Babylon in caelum, & firmanerit in excelso robur suum: a me venient vastatores eius, ait Dominus. 54 Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldaeorum. 55 Quoniam vastauit Dominus Babylone, & perdidit ex ea vocem magnam: & sonabunt fluctus eorum quasi aquae multae: dedit sonitum vox eorum. 56 Quia venit super eam, id est super Babylonem praedo, & apprehensi sunt fortes eius, & emarcuit arcus eorum: quia fortis vltor Dominus reddens retribuet. 57 Et inebriabo principes eius, & sapientes eius, & duces eius, & magistratus eius, & fortes eius: & dormient somnum sempiternum, & non experiescentur, ait rex, Dominus exercituum nomen eius. 58 Haec dicit Dominus exercituum, Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, & portae eius excelsae igne comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt & disperibunt. 59 Verbum quod praecipit Ieremias Propheta Sarai filio Neriae filij Maasiae, n. cum pergeret cum Sedecia rege in Babylone, in anno quarto regni eius: Sarai autem erat princeps prophetiae. 60 Et scripsit Ieremias omne malum quod venturum erat super Babylone in libro vno: omnia verba haec quae scripta sunt contra Babylone. 61 Et dixit Ieremias ad Saraiam, Cum veneris in Babylone, & videris, & legeris omnia verba haec, & dices, Domine tu loquutus es contra locum istum vt disperderes eum: ne sit qui in eo habitet ab homine vsque ad pecus, et vt sit perpetua solitudo.

'Babylonis M S.
Q. R.
Rab.

'altiffi.
m' M S.
Rab. Q.

63 Cum 7: cōpleueris legere librū istū, ligabis ad eū lapidem, et
projicies illum in mediū Euphraten, 64 & dices: Sic submerge
tur Babylon, & non confurget à facie afflictionis quam ego ad
duco super eam, & dissoluatur. Hucusque verba Ieremia.

EXPLANATIO.

HEC dicit Dñs, Ecce ego suscitabo super Babylonia, & super habitatores eius quā cor suam leua-
uerunt contra me, quasi ventum pestilentē. Mul-
tis verbis prædicit vastitatem Babylonia,
quia vrbs erat validissima, & propè inexpugnabilis, &
imperatrix Orientis, leuare cor cōtra Dominum est,
erigi in superbiā. Hostes ventū pestilentem vocat, &
expugnatores & direptores vētilatoribus comparat.
Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricator.
Septuag. super eam extendat extēdens arcum suum,
& circūponat cui sunt arma sua. Chald. Para. habet vt
nostra lectio. In Hebr. חל על, significat ad. & ita trans-
fert Pagni. Sed dictio hæc aliquando ponitur pro, al-
quæ, ne, & non significat, vt nostra habet litera. Est er-
go sensus. Non est quod Babylonia nitantur se defen-
dere, nam frustra id facient. Quoniam non fuit viduatus Is-
rael, et Iuda à Deo suo domino exercituum. Hoc est, Deum
habet qui causam illius agat. Chal. Para. Non sunt de-
relictæ domus Israel & Iuda à Deo suo, à Domino e-
xercituum. Terra autē eorū repleta est delicto à sancto Israel.
De terra Chaldæorū loquitur. hoc est, propter iniuriā
illatam Sācto Israel, dū populus eius indignissimè af-
flictus & tractatus est. Nolite tacere super iniquitate eius.
Sep. ne projiciamini in iniquitate ei⁹. Chal. Par. Ne oc-
cidamini in peccato eius. Vtraq; interpretatio refer-
tur ad superiorem sententiā. quasi dicat, Fugite, ne prop-
ter iniqui-

ter iniquitatē ei⁹ projiciamini, vel occidamini. Pagni.
in eūdē sensum trāfert, Ne disperdamini propter ini-
quitatē eius. Verbū Heb. דמך damas, filere, tacere, ex-
pectare, & succidi significat. Iuxta nrā literā erit sen-
sus, Nō est cur vltra silētio prætereamus iniquitatem
eius: venit enim iā tēpus vltionis eius. Calix aureus Ba-
bylon in manu Dñi, &c. Hoc est, Per Babylonia Deus
cæteras gētes afflixit, propterea omnes cōcitata sunt
aduersus eā. Vocat autē calicem aureū, ait Theo. sicut
Daniel regē Babylonia dixit esse caput aureū, nempe
propter maximas diuitias, & eximiā felicitatē. Chald.
Para. Ecce sicut calix aureus qui est desiderabilis præ-
cūctis vasis, sic supremū est peccatū Babylonia. Alij ca-
licē aureū interpretantur vinū purissimū: quo genere
dicēdi acrem pœnā significari volūt. tollite resinā. ferte
opē. sed frustra. nō est sanata. nulli⁹ auxiliū potuit eā de-
fendere; propterea recedūt q̄ venerāt, vt eā defende-
rēt. Sed & terribilis quēdā cōminatio hæc est in eos
qui diuina monita, consilia, adhortationes, & flagella
cōtēnūt, vt nulla ratione possint à vitijs & sceleribus
retrahi: quos Deus tandē propter illorū obstinationē
& duritiā deserit, vt qui sordidus est sordescat & am-
plius, neq; possit aliquis corrigere quē Deus despexit. *Eccl. 7. b.*
Quoniā peruenit vsq; ad celos iudiciū eius. Iudiciū vocat
iustā vltionē, quā summā ad celos vsq; futurā prædi-
cit. Protulit Dominus iustitias nostras: venite et narremus in
Sic opus Dñi Dei nostri. Vox est populi Dei. Hoc est q̄
superiori Cap. dixit, Iudicio defendet causam eorum.
Iustitias autem vocat, pœnā iustā inflatā propter op-
pressionem populi Dei. Vide statim subditur, quon-
iam vltio Domini est. Super muros Babylonia
castro.

nis leuate signum. Ahortatur Medos ad expugnationem. Collocate vexilla vestra super muros in signum partē victorię. aut, ere 30 & explicato vexillo inuadite Babylonem. Sic etiā quę sequuntur studium in bello gerendo significāt, vt nihil desit quod ad peritissimos bellatores spectet. *Quę habitas super aquas multas, locuples in thesauris, venit finis tuus pedalis præcisionis tuę.* Prope Euphratem erat Babylon locupletissima. finem pedalem præcisionis vocat, finem & terminū emensum veluti pedibus, in quo perdēdam decreuerat Deus Babylonem. Septua. Venit finis tuus verē in viscera tua. Chald. Paraph. peruenit dies interitus tui, tempus visitationis malitię tuę. Vox. Heb. אמר amat, cubitum, mensuram significat. בצר betrah, cupiditatem, auaritiā, oppressionem violentam significat. Transfere possumus, venit mensura desiderij tui, vel oppressionis tuę, vel auaritię. hoc est, pœna commensurata oppressioni tuę. Sic etiā interpretari possumus literā nostram. Venit finis tuus, qui erat pedalis præcisionis tuę. hoc est, commensuratus violentię tuę, quam erga populum Dei exercuisti. Sep. verē in viscera tua, transtuleruat. nā emet, verē significat, & betsuch, cupiditatem, concupiscentiam: & quia in visceribus & adipe est vis concupiscibilis, viscera etiā significare potest. *iurauit Dominus per animā suā.* hoc est, per seipsum, per vitam suam. Sicut alibi, *Viuo ego.* Multitudinem militum brucho comparat. Celestima autem vocat adhortationem, qua se mutuo adhortantur milites ad pugnam, & occisionem. *Qui fecit terram in fortitudine sua etc.* Sic supra Cap. 10. vide ibi. *Collidis tu mihi vasa belli, et ego collidam in te gentes, et disperdam in te regna.* Sep. dispersis

Sap. Cap.
22.

dispersis tu mihi vasa belli, & ego dispergam in te gentes, & concitabo in te reges. Theodore. Syrus interpretatus est, prepara mihi instrumenta bellica. At iuxta Gręcam interpretationem sic intelligendum est. Quoniam vsus es armis tuis contra populum meum, & tela hastasq; iaculatus es in eos: & ego dissipabo in te gētes, quę venerunt in auxilium tuum. Chald. Para. Dissipator tu es coram me, ciuitas in qua sunt arma bellica: & dispergam in te populos multos, & dissipabo in te regna. In Hebr. malleus, vel contritio, vel dispersio tu mihi instrumenta belli, & conteram in te gentes, & disperdam in te regna. Eundem habet sensum nostra lectio. quasi dicat, tu mihi fuisti malleus, in quo multos cōtrui, & instrumenta belli, quibus alios debellauit, & nunc cōteram in te gentes &c. *Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis vniuersam terrā.* Vocat Babylonem montem, non quod esset sita in monte (erat enim in loco humili) sed quod esset fortis, & inexpugnabilis. Theodo. Ob excellentiam Imperij, vel ciuitatem ipsam, in qua domus erāt magnę, & palatia ex lapidibus constructa, vocat mōtem. Vnde subdit, *Euoluam te de petris etc.* Chald. Paraph. Ecce ego mitto furorem meum contra te ciuitas dissipās, dicit Dominus; quę dissipas vniuersam terrā. *Et euoluam te de petris.* Theodore. Hoc est, humilem reddam. Chal. Para. Consumā te à fortibus. In Hebr. vt in nra litera. *Et non tollent de te lapidē in angulū.* hoc est, Nullus ex te assumetur ad regiā dignitatē: peribit imperium tuū. vel, lapides tui igne consumentur, vt nullus ex eis prodesse possit, vt in angulo vel in fundamēto collocetur. Chal. Para. Et nō tollent ex te regē in regnū, &

principem in principatum. *Leuate signum in terra.* hoc est, vexillum. Indicite bellum; conscribite militem, preparate gentes in bellum contra Babylonem. *Annunciate contra eam regibus Ararat.* &c. Ararat regio est Armeniæ, aut ipsa Armenia. 4. Reg. 19. Isa. 37. *Memi.* regio est vicina Armeniæ. vel, ut nonnulli volunt, est Armenia minor vel inferior. duplex est enim Armenia, maior, siue montuosa; & inferior vel minor. *Ascenez.* Regionem Gothicam sic vocari aiunt nonnulli, quæ est septentrionalis, & accedit ad Scythiam. Sic Eusebius. Sed & Germaniam nonnulli intelligunt. *Thaphasar.* Septuagin. iaculatores habent. Chaldaï. Paraphra. populos bellatores. Vox Hebr. principem, & ducem significat. Vel nomen est regionis, & Prouinciæ. *adducite equum quasi bruchum aculeatum.* Septuagin. ascendere facite contra eam equorum quasi locustarum multitudinem. Chaldaï. Paraphra. qui ascendant equos suos hinnientes instar bruchi inflammati. *quia euigilabit contra Babylonem cogitatio Domini.* Sic supra Cap. I. Vigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud. Chal. Para. *Quoniam confirmatæ sunt contra Babylonem cogitationes Domini.* Euigilare cogitationem est, perficere opere quod cogitauerat. quasi dicat. præciet opere Dominus quod cogitauerat contra Babylonem. *Cessauerunt fortes Babylonis à prælio.* hoc est, Non audebunt milites, qui defendunt Babylonem, egredi ad prælium. *Currens obuiam currenti veniet.* Hoc est, discurrent nuncij à rege ad eos qui urbem defendebant, & ab his ad regem, & sibi inuicem occurrent. *Capta est ciuitas à summo usque ad summum.* id est, ab uno angulo qui pertinebat ad Euphratem, usque ad alium angulum. Per alueum Euphratis capta est

est Babilō, qui per medium fluebat. *Et vada præoccupata sunt.* Vada vocat transitus ex Euphrate in urbem, quos aliò deriuans Persa, exustis carentis exalucis fluminum ut expeditior esset via ad urbem, occupauit eam. & hoc est quod ait, *et paludes incensæ sunt.* hoc est arundines, quæ apud Euphraten & Nilum crescunt in arborum altitudinem. vel munitiones aliquas super paludes erectas intellige. *filia Babylonis quasi area tempore tritura eius adhuc modicum.* & *veniet tempus mesionis eius.* hoc est; opulenta est modò veluti area tempore tritura, sed spoliabitur omnibus bonis. *Comedit me, deuorabit me Nabuchodonosor.* Verba sunt cœtus Iudæorum narrantium oppressiones, & calamitates quibus affecti fuerant à Chaldæis. *Impleuit ventrem suum teneritudine mea.* Septuagin. à delicijs meis. Chald. Paraph. Impleuit domum thesauri sui bonis terræ meæ. per teneritudinem, delicias, preciosa quæque intelligit. *Iniquitas aduersum me, et caro mea super Babylonem.* hoc est, iniquitas quam erga me ostendit, rapina, violentia, & caro interfectorum meorum erit super Babylonem, & dignas exoluet pœnas. *Et desertum faciam mare eius, & succabo venam eius.* Opes immensas, & thesauros ex quibus veluti ex fonte opes dimanabant. Theodoretus per mare, subditorum multitudinem; per venam, vel fontem, regnum & dominationem in omnes interpretatur. *Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.* Clamores Babyloniorum, cum viderint Babylonem ab hostibus captam, rugitibus leonum comparat, & catulis leonum, qui præ dolore & furore comas excutunt. Hebr. נהרן naharn, rugient, vel excutient significat. subaudiendum est, comas, quod

noſter interpres expreſſit. *In calore eorū ponā potus eorū, & inebriabo eos vt ſopiātur, et dormiāt ſomnū ſempiternum.* Chal. Para. Adducā ſuper eos tribulationē, & erūt ſimiles ebrijs, vt nō ſint fortes, ſed moriātur morte ſecunda, & non viuāt in ſeculo futuro. Alij interpretantur ponā in malū cōuiuū eorum, cū incaluerint in cōuiuio. Dan. 5. Baſaſar iam temulētus præcepit afferri vaſa aurea & argentea, quæ aſportauerat Nabucho donoſor pater eius de tēplo quod fuit in Ieruſalē, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresq; eius, & concubinq;. Et in eadem hora apparuerūt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis ſententiam contra regem, *Quomodo capta eſt Seſach.* hoc eſt, Babylon. Sic Chal. Paraph. & conſtat ex contextu literę. Miratur euerſionē Babylonis vr̄bis inexpugnabilis. mare vocat exercitū numeroſum Medorū & Perſarū. Chal. Para. rex cum copijs ſuis numeroſis. *Et viſitabo ſuper Bel in Babylone.* hoc eſt, Idola deſtruā. Chal. Par. Et viſitabo ſuper eos qui colunt Bel in Babylone. *Et eijciam quod abſorbuerat de ore eius.* Chal. Para. Et diripere faciā ſubſtātiā eius ab ea. Quidā de donarijs, & anathematibus interpretātur, quę direpta ſunt ab hoſtibus. Theodo. de cibis quæ Bel idōlo dabātur, vt in Daniele. *Et non confluēt ad eā vlrā Gentes.* Chal. Paraph. Et non obedient ei ampliūſ populi. Theo. ad ceſſationē erroris refert. id eſt, non cōfluent gentes ad venerandum Bel. *Et veniet in anno auditio. etc.* Theodo. Vno aut duobus annis antē denuntiatus eſt aduentus hoſtium, & tamen perſeuerabant in iniuſtitia & iniquitate ſua. Tertio anno Regis Baſaſar vaſtata eſt Babylon. Primo anno rumor belli ſparſus eſt. Secundo aduenerunt Perſæ. Tertio expugnata

Dan. vlt.

expugnata eſt Babylon. Quod autem ait, *dominator ſuper dominatorē*, idē dicit, quia Dario ſucceſſit Cyrus. *Et laudabunt ſuper Babylonem cæli.* Laudabunt iuſtā Dei vltionem ſumptam de Babylone propter multiplicem iniquitatem eius angeli cæli. *Qui fugiſtis gladium venite, nolite ſtare, recordamini procul Domini, & Ieruſalem aſcendat ſuper cor veſtrum.* Ad Iudæos eſt ſermo. Recordamini, ait, iam poſt ſeptuaginta annos cultus Domini, & Ieruſalem. aſcendere in cor, pro recordari. *Confuſi ſumus quoniam audiuiſumus opprobrium.* Subaudi, dicite, Pudore affecti ſumus, cū audiuiſumus ignominiam maiorum noſtrorum, & contumeliam qua barbari Deum affecerunt, deſtructo eius templo. *Et inebriabo principes eius.* hoc eſt, adducam ſuper eos calamitates maximas, quibus cruciabuntur ad mortem vſque. *Et labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erant.* Labores populorum vocat ædes magno labore conſtructas. Alij laborem in extinguen-do ignem intelligunt. quaſi dicat, fruſtra laborabunt in igne extinguen-do: non enim poterunt illum extinguerē. Quæ ſequuntur aperta ſunt. Quod autem dicit de profeſſione regis Sedeciæ in Babylonem, non eſt intelligendum de profeſſione illa, quando ductus eſt captiuſ, ſed de illa quam ſuſcepit anno quarto regni ſui, vt Nabuchodonoforem inuiferet, illumq; ſalutaret. Quod autem Saraias princeps dicitur prophetiæ, Septuaginta principem donorum, tranſulerunt. Chaldaica Paraphaſis, principem munerum. In Hebræo מנוחה menuchah. quietem, requiem ſignificat. Vnde nonnulli volunt ſignificari, quod huius principis conſortio vteretur, quoties rex animum

remittere volebat, & recreare, & à serijs negotijs respirare. Dicitio Hebræa si sit à verbo מנח manach, munus, & donum significat. Sicut Septuag. & Chald. Paraph. habent. & quia Prophetia donum Dei est, pro Prophetia potest etiã sumi, vt nostra habet litera. Lyra exponit, quod esset princeps inter Leuitas, qui laudes diuinas à Dauide & alijs prophetis cõpositas decantabant. Quod tandẽ dicitur, *Huc vsq; prophetia Ieremias.* intellige prophetiam de Babylone. Nonnulli volunt, vt diximus in præfatione, Caput sequens à Baruch ex libr. 4. Reg. mutuatum hoc in loco appositũ fuisse, vt ex commemoratione cladis Ierosolymitanæ, quæ in sequenti Cap. refertur, via sterneretur lectoribus ad proximẽ sequentem librum Lamentationum. Et iuxta horum sententiam hic finis esset Prophetiæ Ieremiæ.

A R G V M E N T V M.

De Ierusalem vastatione, & Sedeciæ regis captione, urbis incendio, Templi spoliatione, & Regis Ioachim captiui exaltatione.

CAPVT. LII.

4. Reg.
24. 28.
2. Par. 36
13.

LIVS * viginti & vnus anni erat Sedeciã
vni regnare coepisset: & vndecim annis regnauit
in Ierusalem: & nomen matris eius Amital, fi-
lia Ieremiæ de Lobna. 2 Et fecit malum in oculis
Domini iuxta omnia quæ fecerat Iacobi. 3 Quoniam furor Do-
mini erat in Ierusalem & in Iuda, vsquequo proiceret eos
à facie

à facie sua: & recepit Sedeciã à rege Babyloniæ. 4 *†* Factum *†* Sup. 39
est autem in anno nono regni eius, in mense decimo, decima 1.
mensis: venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ, ipse, & om- 4. Reg.
nis exercitus eius aduersus Ierusalem, & obsederunt eam, & 23. 2.
alificauerunt contra eam munitiones in circuitu. 5 Et fuit ciui-
tas obsessa vsque ad vndecimum annum regis Sedeciæ. 6 Men-
se autem quarto, nona mensis, obtinuit fames ciuitatem: &
non erant alimenta populo terræ. 7 Et dirupta est ciuitas, &
omnes viri bellatores eius fugerunt, exieruntque de ciuitate
nocte per viam portæ, quæ est inter duos muros, & ducit ad
hortum regis (Chalæis obsidentibus urbem in gyro) & abie-
runt per viam quæ ducit in eremum. 8 Persequutus est autem
Chalæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedeciã
in deserto, quod est iuxta Ierico: & omnis comitatus eius
diffugit ab eo. 9 Cùmque comprehendissent regem adduxe-
runt eum ad regem Babyloniæ in Reblatha, quæ est in terra E-
math: & loquutus est ad eum iudicia. 10 Et iugulauit rex Ba-
bylonis filius Sedeciæ in oculis eius: sed & omnes principes Iu-
da occidit in Reblatha. 11 Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit
eum compedibus, & adduxit eum rex Babyloniæ in Babylone-
nem: & posuit eum in domo carceris vsque ad diem mortis e-
ius. 12 In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus
nonus decimus Nabuchodonosor regis Babyloniæ, venit Nabu-
zardan princeps militiæ, qui stabat coram rege Babyloniæ in
Ierusalem. 13. Et incendit domum Domini, & domum regis
& omnes domos Ierusalem, et omnem domum magnam igne
combussit. 14 Et totum murum Ierusalem per circuitum de-
struxit cunctus exercitus Chalæorum qui erat cum magi-
stro militiæ. 15 De pauperibus autem populi, & de reliquo
vulgo quod remanserat in ciuitate, et de perfugis qui transfu-
gerant ad regem Babyloniæ et ceteros de multitudine transtulit

Nabuzardan princeps militia. 16 De pauperibus Verò terra reliquit Nabuzardan princeps militia in vinitores & agricolas. 17 Columnas quoque areas, quæ erant in domo Domini, & bases, & mare æneum quod erat in domo Domini, confecerunt Chaldæi, & tulerunt omnes eas eorum in Babylonem. 18 Et lebetes, & creagras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vasa area quæ in ministerio fuerant, tulerunt. 19 Et hydrias, & thymiamateria, & vrceos, & pelues, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea:

H. C. & quotquot argentea, argentea: tulit magister militia. 20 Columnas duas, & mare vnum, & vitulos duodecim areas, qui R. H. G. erant sub basibus quas fecerat rex Salomon in domo Domini. C. non erat pondus æris omnium horum vasorum. 21 De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna ter erat vna: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porro colūna grossitudo eius, quatuor digitorum: & intrinsecus cava erat, secunda 22 Et capitella super viramque area: altitudo capitelli vnus, & malo quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata super coronam in circuitu, omnia area. Similiter columna secunda Et erant & malogranata. 23 Et fuerunt malogranata nonaginta sex de super carentia: et omnia malogranata centum retiaculis circumdabantur. 24 Et tulit magister militia Saraiam sacerdotem primam, & Sophoniam sacerdotem secundum: et tres custodes vestibulorum omni. 25 Et de ciuitate tulit eunuchum vnum, qui erat præpositus super viros bellatores: et septem viros de his qui videbant faciem regis, qui inuenti sunt in ciuitate: et scribam principem militum, qui literatior probabat tyrones: et sexaginta viros de populo terræ, qui inuenti sunt in medio ciuitatis. 26 Tulit autem eos Nabuzardam magister militia: et duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha. 27 Et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath: et translatus est Iuda de terra sua. 28 Iste est populus quem

quem transtulit Nabuchodonosor: In anno septimo, Iudeos eria millia & viginti tres. 29 In anno octauo decimo Nabuchodonosor de Ierusalem animas octingentas triginta duas. 30 In anno vicefimo tertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militia animas Iudeorum septingentas quadraginta quinque. omnes ergo animas, quatuor millia sexcentæ. 31 Et factum est in vicefimo septimo anno transmirationis Ioaachim regis Iuda, duodecimo mense, vicefima quinta mensis, eleuauit Eui merodach rex Babylonis in ipso anno regni sui, caput Ioaachim regis Iuda: & eduxit eum de domo carceris. 32 Et loquutus est cum eo bona, & posuit thronum eius super thronos regum qui erant post se in Babylone. 33 Et mutauit vestimenta carceris eius, & comedit panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ. 34 Et cibaria eius, cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ cunctis diebus vitæ eius.

EXPLANATIO.

ELIVS viginti & vnus anni erat Sedecias, cum regnare cœpisset. Nomen (filius) in facris literis latè patet. In huiusmodi autem locutionibus, virum significat. 4. Reg. 24.

Vicefimum & primum annum ætatis habebat Sedecias, cum regnare cœpisset. de Lobna. Ciuitas erat sacerdotum in terra Iuda. Porro hic Ieremias qui pater fuit Amital matris Sedeciæ, alius fuit à nostro Ieremia, qui virginitatem seruauit, neque filiorum generationi operam dedit. Et fecit malum in oculis Domini. hoc est, vidente Domino, cui omnes viæ nostræ patent, & in conspectu eius sunt. vel fecit quod summo pere Domino displicuit. hoc genere dicendi solet sacra scriptura significare eandem, aut idololatriam.

Quoniam furor Dominus erat in Ierusalem, & in Iuda. Dicitur, quoniam, pro qua in Hebræo, & chi, multiplicem habet significationem, quando causam reddit; aliquid quando affirmat. hoc in loco exponi potest ut affirmet, quasi dicat. Et quidē furor Dñi erat. Chald. Par. Quia pro eo quod irritassent Dñm, fuit ira Dñi in Ierusalem & Iuda. Quod si reddat causam, sensus erit, permisit Deum impie agere reges Iuda, quoniam iratus erat in populum suum, eò quod suis sceleribus iram eius prouocassent, ut dignas de eis pœnas sumeret. Nam interim dum reges & principes pietatem colunt, populus continetur in officio: & licet aliqui impij sint, & scelerati, non potest impietas totam occupare Rēpublicam. vnde & Dominus propter paucorum peccata non solet communem calamitatem inferre, præsertim eam qua omnino regnum deletur. quando verò impietas reges & principes tenet, profligata res est. Sed etiam propter principum peccata solet Deus populum affligere, tunc præsertim quando & populus eisdem contaminatur sceleribus, quod ut plurimum accidit. Sic 2. Reg. 24. dicit. Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitq; Dauid in eis dicentem, Vade, & numera Israel, & Iuda. quasi dicat. permisit Dauid in crimen illud incidere numerationis populi, quia iratus erat aduersus Israel, ut occasione illius criminis populum ob sua scelera puniret: quasi alioqui non esset id facturus, nisi Rex peccato suo Deum veluti dormientem ad vindictam excitasset. Atq; hæc quidem non modò Christianorum, sed & veterum quoq; Philosophorū fuit sententia, TALES esse in Repub. ciues, quales illorū princi-

principes & gubernatores. Nam cum boni principis & gubernatoris officium sit scelera punire, & malos ab impietate timore pœnæ abducere: quoniam pacto id muneris præstare poterit princeps, qui non solum sceleratorum animos ab impietate non reuocat, sed & oratio suo exemplo eosdem ad maiora scelera impellit? Deinde cum Principes Pastores & gubernatores sale sapientiæ suæ subditorum corda condire debeant: qualiter huic officio satisficient, si ipsi suarū cupiditatum amore decepti omnem saporem amiserint? Si sal euenerit, in quo salietur? Pertimescenda sanè est illi Saluatoris illa sententia. Ad nihilū valet ultra nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Et recessit Seleucus à re Babilonis. Nabuchodonosor regē constituerat Sedeciā, qui iuramento promisit fidelem illis futurū, neq; ab illius amicitia recessurū, pactumq; tributū soluturū: ipse verò violato iuramento ab eo recessit. Vnde Par. 36. A rege quoq; Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eū per Deū. per viam portæ. vide supra Cap. 39. in Reblatha. Ciuitas est Syriæ, quæ postea, auctore D. Hiero. Antiochia dicta est; quāuis sint qui aliter dicāt, postremò Iulianiani principis tempore Theopolis dici cœpit, auctore Vولاتerrano lib. 11. Emath. Nomen est regionis in Syria, quæ ab vrbe Emath nomen accepit. Et loquutus est ad eum Iudicia hoc est, durè eū increpauit, eò quod rupto fœdere ab eo recessisset. diximus de hac phrasi super Cap. primum. Et posuit eum in domo Carceris vsq; ad diem mortis suæ. Nihilominus honorificè sepult⁹ est, sicut prædixerat Ieremias Cap. 34. princeps militiæ. Vide supra in Cap. 39. De vasis verò tēpli, de quibus hic fit mentio, vide 3. Reg.

Xenophō
lib. 8. de
pædia Cy
ri & de
Vecligal.

Matt. 5. b

7. quotquot aurea, aurea & quotquot argentea, argentea. Phœsis Hebræa. hoc est, tam aurea, quam argentea. *Et fuerunt malogranata nonaginta sex de pēdētia, et omnia malogranata cētū retiaculis circumlabantur.* Videtur esse contradictio, sed nō est. nā quę videbātur erāt nonaginta sex, quatuor alia latebant. nā corpus sphericū non potest vndiq; vno obtuto videri. 3. Reg. 7. dicitur fuisse ducēta malogranata in qualibet colūna, cētum nempe de pendentia, & centum apposita; ex quibus centum ordines malogranatorum efficiebantur: nam duo malogranata, vnum nempe appositum & altetum dependens, vnū constiruebant ordinem. Per retiacula verò, intelligunt nonnulli foramina vbi malogranata collocata erant. alij aliud, quod non est huius loci accuratè persequi. *Sacerdotē secundū.* Vicariū nempe summi Pōtificis, secundę dignitatis ab ipso. *Eunuchū vnum.* diximus suprā in Cap. 29. de nomine hoc. vide ibi. *de his qui videbāt faciē regis.* hoc est, ex domesticis, familiarib⁹, intimis, affiduis apud regem. *Iste est populus quem transtulit Nabuchodonosor in anno septimo, Iudæos tria millia & viginti tres.* Hoc sub Ioachin rege Iuda factum est. Vide 4. Reg. 24. Hic nonnullę se offerunt difficultates propter discrepantiam quę videtur esse in numero annorum, & in numero eorum qui abducti sunt captiui, inter ea quę in hoc Cap. habentur, & quę in 4. volumine Regū. Prima difficultas hæc est, Nā hoc in loco dicit primā trāsmigrationē factā fuisse anno septimo Nabuchodonosor. & 4. Reg. 24. dicitur factam anno octauo. Secunda oritur dubitatio. Hic dicitur in prima transmigratioe trāslatos fuisse Iudæorū tria millia & viginti tres: & tamen loco allegato dicit trāslatos esse

ros esse decē millia. Tertia neq; alijs minor nascitur controuersia. Hic habes anno octauo decimo Nabuchodonosor factam fuisse secundam transmigratioem: et tamen suprā hoc eodem Capite legimus, Ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor. Sed diluuntur difficultates istę: prima ex eo quòd hoc loco anni completi numerantur, in quarto verò Regi anni incepti. Contigit ergo prima transmigratio, quę sub Ioachin rege Iuda facta est, anno septi. Nabuchodonosor iā cōplēto, & initio 8. anni. Sic etiā secunda absoluit ea ratione, quę Ieremias hic nobiliores tantū qui ducti sunt captiui annumerat: in 4. autē libr. Reg. numerantur alij qui nō erant ex nobilioribus. vel hic annumerantur illi tantū, qui ex tribu Iuda transmigrarunt. Sic etiam & tertia absoluitur quemadmodū prima. Nā octauus decimus annus cōpletus regni Nabuchodonosor, fuit nonus decimus nondū cōpletus. Quidā has transmigrations sic distribuunt iuxta Rabanum, vt primam factam dicant, quādo Ioachim victus catenis ductus est in Babylonē, vt habes 2. Paral. 26. neq; enim est verosimile, aiunt, nō etiam alios plures cum Ioachim Babylonem trāslatos fuisse: cum id Daniel. 1. Cap. videatur apertè scribi. Secundam verò in transmigratioe Ioachin, qui & Iechonias vocatur. Tertiam sub Sedecia, quando vrbs & Templum vastata sunt. Sed obstat huic sententię numerus annorum regni Nabuchodonosor à Ieremia positus. Respondent errorem esse in numeris, vitioque scriptorum accidisse: ita vt pro septimo anno, legendum sit, anno primo: pro octauo decimo, octauo: pro viceffimo tertio, decimo nono. Discrepantiam verò

verò quæ videtur esse in numero captiuorum inter ea quæ Jeremias scribit, & quæ 4. Reg. 24. legimus, sic conciliant: quòd Jeremias non vulgus promiscuum, aut milites quoslibet annumeret, sed Principes Iudæ, & eos qui erant in dignitate cõstituti, vt Iosephus lib. 10. Antiquit. Cap. 8. animaduertit: vel quòd Jeremias eos tantum numeret, qui in libr. Regum non fuerant numerati. Nam primæ ac postremæ captiuitatis numerum auitor Libr. Regum, omnino præterierat. In secundâ autem posuerat numerum maiorem, uel eto minore, quem hic supplet Jeremias, id est animarum octingentas triginta duas. Quòd Iosephus intelligens lib. 10. Antiquit. Cap. 9. vtrumq; numerum complectitur, asseritq; eos qui cum Iechonia ducti sunt, fuisse decem millia numero, & amplius octingentos triginta duos. Quam quàm primam captiuitatem ad eum annum refert, quo rex Babylonis Ioacim interemit, tunc autem scribit tria millia Iudeorum in Babylonem in captiuitatem ducta esse: qui annus septimus Nabuchodonosor fuit. In octauo namq; Iechonias pro patre est constitutus 4. Reg. 24. Quam cõciliationem si accipimus, numerus primæ captiuitatis in Ieremia rediffimè constabit, nullaq; inter ea quæ in hoc Capite habeatur, & quæ in 4. libro regum recitata sunt apparebit contradiçtio, sed omnia optimè concordabunt. Vide Melchiorum Cano libr. 11. de locis Theologo. Capit. 5. vbi ait posse locum huic Ieremiæ à mendici nota vindicari: si dicamus secundam captiuitatem anno octauo decimo Nabuchodonosor cõtigisse, annis scilicet integris numeratis, sicut & primam anno septimo: alioqui si de annis nõ expletis sermosit, prima in anno octauo

octavo, secunda nõ decimo Nabuchodonosor cõtiguit. At tertiâ fuit anno vigesimo tertio Nabuchodonosor, & quinto post excidium Ierosolymitanum, quando Nabuchodonosor inuasit Coelen Syriæ, Ammonitas, Moabitæq; subegit, & Egyptios perdomuit, ac repletos ibi Iudeos captiuos Babylonem abduxit, vt auitor est Iosephus lib. 10. Antiquit. Cap. 11. Sed quoniam Jeremias eos numerare videtur, non qui de Ægypto, sed qui de Iudæa translati sunt, & eas tantam captiuitates recensere, quæ ex sacris Historijs colliguntur: quia demum eam quæ sub Nabuzardan facta est, (quæ fuit omnium celeberrima, templiq; & vrbs incendio maximè nobilitata) si quis dicat tertio loco recensitam à Propheta, vt eò redeat, vnde paulò antè digressus est: sicq; numerum annorum in secunda & tertiâ captiuitate ad formam 4. lib. Regum restituendum contendat: ei, inquit, ego non magnopere repugnarim. Nam si in prima captiuitate Iosephum, quàm Rabanus sequi malis, non equidem improbabo. Ge nebrarus libr. 1. Chron. primam transmigrationem sub Ioacim contigisse affirmat, in eaq; tractos in exilium à Nabuchodonosor è Iuda & Benjamin tria hominum millia & viginthi tres, vniuersam ferè Ierosolymæ nobilitatem: è reliquis verò tribubus septena millia. Secundâ cõtigisse ait sub Iechonia post septenniũ, in qua ductus est in exiliũ Iechonias cum tota eius familia, & octo decim populi millibus. Tertiam verò post annos vndecim sub Sedecia, quando Nabuzardã cremavit templũ, & interfecta sunt noningenta & decem hominum millia, abduçtiq; in captiuitatem infiniti, omnes nepe, exceptis sex populis, scilicet Iudæ, Simeon, Levi, Iuda, Benjamin, & Ierusalem.

doliam præfecit. Nam vel ex Leuitis translata sunt sexcenta millia, ut habetur sub finem Chron. de regibus Israel. Diuus Hieronymus initio Commenta. in Ezechiel. primam transmigrationem vocat transmigratiōem Iechoniæ, qui cum matre ductus est in Babylonem cum Daniele, tribusque pueris, & Ezechiele. Secundam verò & extremam, quando Sedecias captus est, & Ierusalem destructa. Sed ex primo Cap. Dan. constat anno tertio Ioachim ductos esse captiuos Danielem cum tribus pueris, septem nempe annis ante captiuitatem Iechoniæ. Habet in super non modicam difficultatem, à qua transmigratiōe incipiendi sunt numerari Septuaginta anni captiuitatis Babylonicæ, quam Ieremias prædixit. In quare multiplex & varia est Auctorum sententia. Quidam à tertio decimo anno Iosifæ incipiunt. Alij à quarto anno Ioachim; alij ab octauo, sic Lyra. Alij à transmigratiōe Iechoniæ. Sic Caieta. in Cap. 36. 2. Paral. Alij ab vndecimo Sedecia, atque adeò à desolatione: quorum sententia cum his quæ 2. Paral. 36. & Esd. 1. Cap. & Ierem. 25. scripta sunt, conuenire videtur: finitos autem in primo Cyri anno. quod defendit & probat Melchior Cano loco supra allegato. Genebrardus vbi supra à transmigratiōe Iechoniæ computandos existimat Septuaginta annos captiuitatis, propter auctoritatē Ieremiæ 29. Cap. & D. Matth. 1. Cap. vsq; ad primū Cyri annū, licet Hebræi ab vndecimo Sedecia numerent, ut videre est apud Abben Efram in 1. & 9. Cap. Dan. vel à quarto Ioachim vnde Historiā suā orditur Daniel, qui fuit primus Nabuchodonosor. Vide auctores: neq; enim in his libet amplius immorari.

Et fa

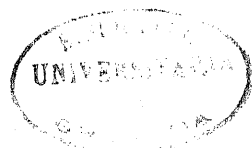
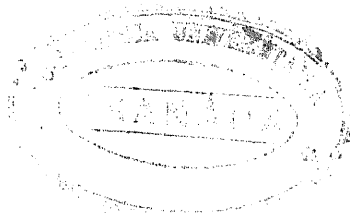
Et factum est in tricesimo septimo anno transmigratiōis Ioachim regis Iuda, duodecimo mense vigesima quinta mensis. In 4. lib. Reg. Cap. 25. dicitur vicesima septima die mensis. Aiunt Hebræi obiisse Nabuchodonosor vigesima quinta, sed inhumatū vigesima septima die. Sic ergo vigesima quinta die, mortuo iam Nabuchodonosor, Euilmerodach qui ei successit, egit de liberatione Ioachim, vigesima autem septima die post inhumatū corpus illud præfecit. ipso anno regni sui. hoc est, primo anno regni sui. Eleuauit caput Ioachim. Calamitosi sunt capite demisso. Eleuare caput est, ansam præbere lætitiæ, in pristinam dignitatem restituere, honore & fauore aliquem prosequi. Sic Christus cum de cōsummatione seculi loqueretur, dicebat discipulis suis, His autē fieri incipiētibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redēptio vestra. Loquutus est bona. Hoc est, consolatus est eum, & affatus amicè, loquutus est ei benignè. 4. reg. 25. egit cum illo de illius liberatione. Et posuit thronum eius super thronum regum qui erant post se in Babylone. Septuag. qui erant secum. Sic etiam Chal. Paraph. Erant alij reges in Babylone, qui captiui detinebantur, quibus antepositus est Ioachim. Theodor. dignatus est eum solio regio, quem etiam ante reliquos sedere præcipiens conuiuam habebat, omniumq; rerum necessariorum, quibus frui liceret, copiā suppeditabat. Quæ quidem res prædicat clementiam & benignitatem Domini. Puniens enim miseretur, & castigatione vtens consolatur, iustitiæq; sententiam clementia temperat. Quare & nos de beneuolentia eius frētī non debemus de salute desperare; verū misericordiam diuinam expectantes recta via incedere,

Lii. 21. f.

786 **COMMEN. IN IERE.**
 cedere, quò beatum finem adipisci possimus. Per
 Iesum Christum Dominum nostrum: cum quo
 Patri sit gloria vnà cum Sãctissimo Spiritu,
 & nunc, & semper, & in secula secu-
 lorum. Amen.

*Finis Commentariorum in Ieremiam
 Prophetam.*

LAVS DEO ET BEATÆ MARIÆ
 atq; Beato Brunoni Honor & Gloria

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina	linea	vbi legitur	lege
I	10	colligisse	collegisse
86	30	pedes	pedem
91	13	me	mecum
93	28	colēdi causa	colēdi me causa
134	12 & 18	oratione	aratione
164	29	~~istum~~	istum
168	14	gurgiūt	gurgitum
179	24	mutauit	mutauit
268	vlt.	laga	plaga
300	vlt.	deieci	deiecisti
352	15	condoleri	condolere
391	24	nonis	nobis
411	28	vt	enim
413	27	manus	manans
418	16	tuæ	suæ
437	26	templorum	temporum
444	27	solitudinem	in solitudinē
456	15	dictum	ductum
541	11	domino	dominio
602	28	parentibu	parentibus
617	2	Yeb.	Heb.
688	4	lacerere	lacerare.
745	15	maledctiones	maledictiones